

Eesti Teaduste Akadeemia
Eesti Keele Instituut
2001

EESTI MURRETE SÕNARAAMAT

II köide

10. vihik

katt – kesävuma

ISBN 9985-9332-3-0

katt¹ katt(u) g kadu katus Katt o `katkine, mene tänä kohe kadule ja lüü lapp `pääle Kuu
katt² kat't Kod(g kat'i) Saa Hls, g kati Jäm Kse kass kat't one kaval, teeb et tämä one
`surnud. värvud tulevad siis `juure; vanass ühelti kat't, nüüd `ütleväd kašs Kod || hum lstk
Kalla katile ko tilk piima Jäm

katt³ katt g katu härjaike – Hel

katt⁴ katt g katte hv kate sool (sul) muidu üks katt peas Kse

katt⁵ → kaut

katta¹ katta katteks peale lait's ai `rõõva katast ärä, ma panni tal küll ilusti katta, vôi
temä katan pidä Krk

katta² → kauta

kattai → kadaja

katte|riug katuseõlgede kinnituslatt katte `rivvud on `oigukaised, `tuima `paksulaised.
oled `laudida `ruovi `rivvu `pääle ja katte `riugu `panna `olgi `pääle ja `sioda `vitsaga
`kinni Vai

katti kat'ti L Rap Juu Tür Lai VIPõ, katti Sa Rei L Vil katki (sag ühendverbi
komponendina)

1. katki, tükkideks; puruks; lõhki elud puhas `lammu katti Jäm; Selle palgi peab siit
kohast katti vetma, siis saab sellest kaks aknavahe rõhu juppi käde Kaa; Suka kannad oo
kõik katti Han; lehm `tõmmand ket'i kat'ti Vän; ruus kukkus maha ja läks kat'ti Tor; sõrme
nükäd on kat'ti Saa; kloas läks pihuks ja puruks kat'ti Juu; ree kärsa pealt läind jalas kat'ti
Pil || fig [inimesed] olid kõvad oma usu sihes, mis nad tõutand, seda oled `tõutand, es murra
iaal katti seda Jäm

2. teostamata, pooleli `jät'sin töö kat'ti; `jät'sid `kihlamese kat'ti. ei läind `kihlama `ühti
Juu

3. (atribuudina) k a t t i t u h l i d kartuliroog katti `tuhlid (kartulisupp) Mus; Täna
`keetsi katti `tuhlid Pha

kattine kat'ti|ne Tor Saa SJn Kõp, katti- S Rid Han Kse Vil, g -se katkine pane `tuhlid
kattise kaussi Khk; Saapakoonud oo ka tükkis kattised jalgas Kaa; kattised `riided Kse;
kat'tine ruus; sinu kat'tised sokid tahvad `põitada Tor; ei saa `leibä lõigata kellegiga,
[nuga] roostetand ja kattine Vil

kattinka kattinka tsaariaegne 100-rublane paberraha – Vai Vrd Katariina

kattu → kautu

kattõ|kõrda kattõ `kõrda San Krl kahekorra taal tulõ õkka\_kaal kattõ `kõrda kändä?
San; ma_kääni esä tõsõ külle pääle, nõna lät's kõik kattõ `kõrda Krl -vaelahe vaheliti O'l
tõmmanu_hõlma kattõ `vaelahe Har -võrtu kahks korda kattõ `võrtu pik'em Lei
Vrd kahevõrra, katõvõrd

katu¹ ka|tu Trm Nõo, -to Se – lstk kartul

katu² → kautu

katus katu|s (katos) g -se S(kadus Khk) L/g -sõ Khn/ Ha Jä Kod(kats g `katse) VIPõ Pst
Hls Lei, g -kse Kei Kos Jür HJn JõeK KuuK Amb JMd JJn VMr(-ss) Kad VJg Sim(-ss);
g -se) Rak, g -sse Muh L Sim Lai Plt, g -sa Kõp, g -ssa Vil; katu|ss g -sse Mär Hää TaPõ(g
kadusse MMg, `katse Pal) KJn Pst Hel T(-ssõ Ran Vön San), g -s(s)õ V(-s's Rõu Se, g -se

M(-ssa Trv); kadu|s Kuu Hlj VNg Vai(-os) g -kse Kuu VNg Vai; kattu|s g -sse Lüg(-ss) Jõh IisR(-ss), g -kse RLä VNg RakR

1. hoone ülemine või hoonet kattev konstruktsioon *kui`mendi`saartele kalu`püüdama*, *siis`vueti`koskust`kaasa ja`tehti`ajutiste`elumajade`kattuksed`koskusest Hlj*; *niisike`ühe`puolega`viltu`kattus`tehä`pääle [kuurile]*; *kui`kattus`õli`täies`ristis*, *siis`õli`äkkine`kattus*, *kui`õli`alle`risti*, *siis`õli`lauvumb Lüg*; *Sammel`on`katuse`iga*, *kui`katus`samli`lihab*, *samli`all`ta`seisab`kas`või`sada`aastad Pöi*; *akeda`katust`tegema*, *panta`olja`kimbud*, *siis`panta`oljad`lati`ja`roeka`vahele`ja`siis`panta`roeka`ja`lati`üंबर`vits`Emm*; *pool`vinkel`katus`Var*; *Viltu`katusega`majas (käimlas)`käima`Hää*; *katust`lautama (õlgkatust`tegema) JõeK*; *kuuse`koskedest`tehti`enne`vahel`katuseid`niukstelle`õnnidelle`ja`kuuridelle`Koe*; *nüid`lõpevad`varesjala`katsed`ärä`("varesjalgadega" õlgkatused) Kod*; *loid`katuss`mädäness`ruttu`ärä*; *katuse`murdmine`om*, *ku`õle`murrets`ärä`ja`lina`kolatsime`ja`kivi`pannass`arja`pääle`Krk*; *katussõ`katmine`läits`muidu`ruttu*, *aga`tu`vitsu`käänmine`ja`keitmine`võit`pal`lu`aiga*; *sialaodalõ`pannime`ruugõst`katussõ*. *kui`peenike`ruug*, *sis`saab`ää`katuss*. *jääb`äste`tihti`Ran*; *kui`saenakelp`madalamp*, *siss`om`katussel`murd`puul`viilu`Rõn*; *väega`pistvä`ja`korgõ`katuss*; *lausikas*, *lauhkõ*, *matal`katuss*; *katusõ`ol`li`vanast`kõik`napõst`ja`kisõ`lauvust*; *katussõss`hoiti`nappõ`mitu`aast`aigu*; *sõss`oll`säältse`kisõlauva`kistu*, *noist`pan`ti`katuss`pääle`sannalõ`ja`kualõ*; *katusõ`pääl`kõik`rinnan`Har*; *olidsõ`katusõ`Plv*; *katuse`tüüpe`puole`täis`viiluga`kattus*; *viiluta`kattus`Lüg*; *viiluga`katus`kül`gede`pial`üksi`on`katus`otsades`ei`ole`viil`lähäb`kohe`püsti`katuse`arjani`väl`la`Nis*; *poole`täie`viiluga`katus`JMd*; *täis`kelbägä`katussel`om`ots`õigõdõ`otsan`katust`ei`olõ`ots`om`lavvust`Ran`ladupidi`katuss`sij`ei`oole`kedägi`katuss`sij`ei`kurtvet`kuigi`kava`nagu`mõne`naari`kuhja`päl`pannass`Krk*; *ku`ol`gi`pal`lo`ol`le`sõss`pan`ti`tüve`alla`sai`tüvepoodi`katuss`ku`ol`gi`vähä`ol`lisai`ladvapoodi`katuss`Räp`|`jaoge`katuss`teat`kallakuga`katus`sarika`pikkus`²/₃`maja`laiusest*; *juudi`katuss`soomus`laudest`katuss`Krk*; *Ta`tegi`nii`kena`kabes`katuse`nendest`roogudest`et`las`olla`(üks`rookahl`vana`teine`uus) Pöi*; *kõrdne`katus`pikkadest`pakkudest`katus`kirikul`Kod*; *murdege`katuss`(vanaaegne`ilma`kelbata`katusetüüp) Krk*; *sindõrlavva`noist`omma`lüüdü`tüud`kutsutass`poola`katuss`Se*; *poolevihu`katus`õle`kood`pandud`poole`vihu`kaupa`katuselle`Juu*; *soome`katuss` (sopiliselt`väljaulatuv`katus) Krk*; *Pal`lu`tetäs`nüid`uut`muudu`soome`katussega`maeasit`tõne`kõrd`taresit`om`katusse`all`vahtvärgi`vaele`ehitedu`Rõn`||`fig`Vana`toadi`katus` (taevas) `äi`pea`mitte`märki`änam` (laussajust) Pöi*; *katuse`all(a) 1. (pooleliolevast`majast`millele`katus`peale`tehtud) katusse`all`õlema(ie) Lüg*; *Pool`tõõd`jääb`siis`maja`juures`veel`kui`katuse`all`on`Pöi*; *saime`maea`katusse`alla`ja`siis`mies`läks`sõtta`Iis*; 2. *hoones`tiimaja`iga`katukse`all`oli`neli`leiba`ehk`peret`Kos*; *keväjä`--`vaia`laska`katusõ`alt [loomad]`ussõ`kooni`kägo`kuu`goi`Lut*; *pika`katuse`all(a) 1. kõrtsi`kõrtsis`pitka`katusse`alle`läks`Lüg*; *Pikä`katusse`alla`viimä [raha] Trv*; *inimese`ütlev`vaist`mea`lää`pikä`katus`ala`ku`kõrtsi`lätsiv`Krk*; 2. *kohtusse`kui`ei`siis`las`lähäb`pitka`katusse`alle`kohto`Lüg*; *ühe`katuse`all(a) 1. (kokku`ehitatud`hoonetest) kaks`aita`õli`riide`ait`ja`vil`jaait`mõnikõrd`ühe`katse`all`Pal*; *Kõik`uune`tetäs`üte`katusse`ala`laut`ja`ait`ja`elumaea`om`vinklin`Rõn*; 2. *fig` (ühisest`kodust) Nee`äi`mahu`ühe`katuse`all`elama` (ei`sobi`omavahel) Emm*; *tema`elab`oma`võerapoja`juures`ühe`katukse`all`VMr*

2. fig Tema katus jooseb läbi [öeldi pillaja kohta] Trv; Igaüks teab, kust ta katus vee läbi laseb Pst; Taa poiss kaess jo^o üle katusõ (on suureks kasvanud); Nõna katus üle katusõ (on suureline, ennast täis) Rõu

3. katusetaoline varikonstruktsioon; vihmakaitse **a.** (sõidukeil) katusega `vanker. võta katus üles Rei; `sakstel olid sokid, need olid `niuksed katussega saanid Mär; juudi kipikas on katuksega tõld Jür; `Mõisakarjussel `olli serände sama katus riij pääl, vedäs edesi, kui eläjit kablut nurmen Rõn; kal`eskal tõmmati katuss üless ku `vihma nakašs sadama Rärp **b.** (heinakuhjal jm) kümme [rukki-] `vihku sai `pandud `püšti, sie oli ak`kjalg. `kümnes sai `pandud `piale vihma katuksest VMr; `einu `pañdi katukse `alla ka. katus kergitati üless, neli `pošti `püšti, siis `lasti katus `piale Sim; tõsteti katusse alune ka kõik `ainu täis ja `lasti katuss `pääle vaeoda aenule. kui aenad ärä `viidi kuhjast, `lasti katuss maha Ran **c.** (muud varikatted) mõnest `laua `rätist tehä `korsnale kattus `pääle. mõni tieb plekkise Lüg; Külüli tarudel on saelaudadest katuss nagu surnukirstu kaas pääl, kolmest lauast; mihidse taru katuss om vällä_määnü?, vaia vastanõ katuss tetä? Har **d.** seenekübar ega [seene] vart ei pruugi, varre `viskame ära, pruugime aga selle katusse ära Äks

4. kate; tekk; kaas ei ole katust pealt ää võtn (korki viinapudelilt) Muh; `ümberpiä `rät`kod õlid `katsegä (kaanega) kor`vin räte kerson Kod; kata neid mike `tahtenege, või nemä katust pääl `piave. na\_i pia jo katust katan; tõiste latse makav ilusti üte `rõõva all, aga kus me latse, neil olgu egäl oma katuss Krk; `taosõ katuss (rangide nahkkate) Se

Vrd katim

katuse|alune 1. seinteta varjualune, postidele toetuva katusega küün või kuur; räästaalune on üks kattusse alune, kattuss on pääl, aga `seini ei õle, nüüd tehässe juo `einä laod ja Lüg; neli `posti maa `sisse `aeti, katus `peele, katusealune einte taarist Jäm; katuse alune on sauve `tõnkis, kus kibid kuebavad riulide pial, alt `lahti, katus pial, lamp katus, katuse all on `pal`lu riulid Nis; aeda ees trepi `kohtes on ikke katusealune Juu; `lahtine ruum, katusse alune oli rehetua kuhal Äks; `vankrõ kuur om erälde katussõ alunõ, mõnõl agudõst tettu saenad, et vihm `pääle es käi, mõnõl `olli lavvust, kudass kellekil sedä `kraami `olli Ran

2. põõning, lakk Igavene suur maja, suur katusealune koa, kui see `põhku täis on, siis ikka on koa teda Põi; kuum päiv paestap katusse pääle, katussealune om kuum Nõo

3. eluase mul kattusse alust ei õle, kuhu lähän, kas mene `metsä `kuuse `alle kõhe; midä mul nüüd enämb ädä, nüüd mul omal juo kattusse alune ja päävari Lüg; ega ärä ei massa küll `müvvä sedä majakest, kos ma siss lähä, nüüd om iks `endäst katussealune elädä ja olla Nõo

4. a katuse all asetsev sij õli katusse alune kuhi, mis `poštide vahele `tehti, ein õli sial ilus Trm; `katsealune ruuv, kohe `piale `pantse `sindrõd vai õled Kod

katuse|hakk õlgkatuse harimalgad kattusse `piale `panna `arja `malgad, nied `ongi kattusse akkid, siis tuul ei saa `kiskuda `arja `päalist `lahti; siin on kattusse akkid, Uo `nurme ja Tudu puol on varesse jalad Lüg **-hark** ristpuu katuseharjal (õlgkatusel) vahel `olli mõnõl `arke `pantu, siss tuul ei lahu katust. noid kutsuti katusse argid. kolme jala `pääle `panti üits ark. pulgaga kokku `pantu, otsad `tolli kolm pikäd Ran; pikist `õlgist `olli katuss katetu, arja pääl olliva katusse argi, mõni üteli et arja malga Nõo **-kana** = katusevares kukulind `karjus kolm sõna katusekana `otsas Rei **-kirves** väike kirves laastu-

ja sindlikatuse lõõmiseks *katuse kerves, kellega pilpa katust tehakse, teises otsas on kerves, teises otsas oamer Juu; katsekerves one tillukene, nagu uamer, aga ise on ta kerves, ümmargune silm, muku täks-täks lüüid, tämägä katuss lüädässe Kod; katuse kirvege lüvvass naklu siissi, või tulep sääl mõnda lastu parante või midägi, sii om parep ku aamer, pikk silm om Krk -kits katuselaastude kandealus katse kits, mille piäle tulevad sindrid; katse kits one kerge küuse puuss Kod*

katuse|kivi a. spetsiaalne kivi katuse katmiseks *punased, millest linnas katussi tehase, nee on katuse kivid Khk; Ennivanast põledati katusekivid souest Emm; katuse kibid oo kumerad ja kõberad Tor; katuse kibid, põletatud kohe, punased, telliskibi moodi Nis; Palal oli savikõda, põleteti katussekiva. katussekivid olid õma arssin pitkäd ja puul tolli paksud. katussekiva enam ei tehtä, puuseenäd ei jõvva kanda näid, vajotab puumaja laiali Kod; katusõ kivi? olli kumarõ? Har b. õlgkatuse kaitseks katuseharjale asetatud kivi enni pandi katosse arja peale teliskibid, et tuul ei laotand katost ää mette Mar Vrd katuskivi*

katuse|kurik katuselasn *katse kurik, saba külge lüädud, ise kõvergas sij saba, kurikaga potsotab neid õlgi; katse kurik one, tõesel one lühke vars ja tõesel pitk, kurikaga lükkäd sasi alla, tämäl one viltu suaned Kod -kämmel katuselasn ja siis nendel olid seohksed kämlid, ambu kõik täis ja sellega taoti katus libedäse ületsi, ikke ületsi. see kutsuti katuse kämmel. see oli sedämodi tehtud et, ambad sisse saetud ja pool viltu jälle kirvega ärä löödud - -, et siis lööd sellega jälle roo tüi pihtä Var -käpp katuselasn - Lai -käsn katuselasn - HMd -laast akkaks ehetama, põle aga katuse laasta kuskilt võtta Vän; lõegatud lassud one katse lassud Kod; küin laudest ja katusse laastudest katus peal SJn; katusse laastud lõegatass nüid masinaga Ran Vrd katuselast -labedi katuselasn - Tõs Aud -labidas katuselasn meitel tehta katuse labidaga katust Emm; katosse labidas, nisuksed ambad tal sees, teinepool ääres, vasto katost, kellega ta (katusetegija) patsotab, sellepärast et see katos tasaseks läheb Mar; õle katus oli äste paks, katukse labidad olid, nendega tatsuteti VMr; katusse labidal on sälgud sisse lõegatud, õle katust lüüasse ülesse ja nij sälgud toovad õled ülesse Äks -labik katuselasn - Hi Katuse labik aa puust, jälapikuse louatükil mikel teise külgis põigiti ambasugust sooned sees aa ümargese puust meetripikune vars taga ja muudkut aka tööle Emm; Õlgi korraldati katuselabigaga Phl -labind katuselasn - Hää -lapi katuselasn katuse lapi puust säpu sihen Trv; katuse lapmege lüvväss õlgkatussel õlgi tasatsess, sellel käive soone luipu siissi Krk -lapju katuselasn katusõ lapjul olliva soonõd sehen, jalg maad pik'k, katsa ütsä tolli lai, õigõd nukad olliva, vars olli pääle lüüdu, soonõd olli saega siisse lõegatu, vahed väl'lä raotu Ran; siss laotõdass napu_pääle sinna? ja? pandass malga_pääle ja käüdetäss kergede vitsaga kiinni?, siss om sääräne katusõ lapju, tyyga lüüväss üles tasatsõss [õlgkatuse tegemisel] Har; võta katusõ lapju ja naka katma. suur lağa lapju, viie tsalgaga? s_hannakõnõ ol_peräh, tyyga kõõ lüüdi õlgi takast, siss timä sai tasanõ ja il'le, tu olinõ katuss Se -lasm katuselasn sie ammastega on kadukse lasma, miska olg kadus tasasest lüüa VNg -lasn soontega puulabidas õlg- ja roogkatuse tasandamiseks katusse lasnaga pekseti katus ühe tasaseks Krj; Katuse lasn on ammastega lasn, viltu sooned sihes, lasnaga lüüakse katuse korrad tasaseks. Õle katuse lasn oli pisike, lühike, roo katuse lasn on suure pitka varrega Põi; katusse lasn oo puust, näkilene Muh*

katuse|last katuselaast *ku katuse lastul sul'g ülesspidi om, sis jooseb vesi `sisse ja katus mädäneb läbi* Krk; *`uypiss vanast olliva õle katusse, esti `aigu olliva lastu katusse* Nõo; *katusõ lastu o'lli\_tuli `kal'li?* Rõu **-laste** katuselasn – Emm

katuse|latt roovlatt **a.** sarikate külge löödud põikpuu *need, mis `õl'ga `kinni `oitsid, `üiti `roikad, `õl'ge all olid latid, katuse latid `üiti* Tõs; [roovlatid] *`oitsid, et katuse lat'id ei soa `pulkade pialt üles `tõusta* Nis; *katusse latid nüüd lüvväss `nakluga `paarõ `pääle, kui õlõ katust tetti, siss keedeti (kõideti) `vitsuga* Ran; *katusõ lat't -- lat'i tulõva enne sablumi `perrä `paarõ pääle vällä? lüüvä?*, *peräst lüüt katusõlauva lattõ pääle `naaluga kinni* Har **b.** kinnituspuu katuse õlekihtide vahel *kui õle katust tehäse, pannase igä korra `piäle lat't, se oiab õled `kinni, kutsutse katuse lat't* Tõs

katuse|laud a. puitkatuse kattematerjal *kui louist katus on, siis on katuse louad* Jäm; *kui laudkatuss `testi, siis `pañti laiema lavvad `alla, pinnod `piäle, paja ja küük'i `katsed `testi `laudess, niid õlid `katselavvad* Kod **b.** siia *`räästa `alla pannasse üks laud, kui katost tegema akatasse, see `üütasse katosse laud* Mar

katuse|lipp tuulelipp – Kse **-lokk** räästas *mine sa_ka taha katusõ loku ala* Har **-malk** õlgede kinnitusritv katusel *kaduse malgad `oidvad `õlgi `kinni* Khk; *Arimalgad, katusemalgad, ku õlekatused `ol'id, pañti malgad üle* Hää; *Kõlgussõllõ om vaia vastane katuss katta?*, *mine_tahuva sa? nuu katusõ malga vällä?* Har **-matar** katusemalk – HMD **-ora** katusse ora, *kelle `külgis katuse malgad ripuvad* Mar **-pahl** katusepahlad *keivad malga `aukudest läbi* Põi; *katuse pahl `tehta kadagast, `panta vares `kookode `oukodesst läbi* Emm **-peerg** katuselaast – Jõh Vai *tegemä kattusse `piergu `männist ja `kuusest ja `aavast* Jõh **-pilbas** katuselaast *kimmid `üöldakse paksud katukse `pilpad olema* Jür **-pind** katuse sindel *katosse `sindlid või mõni üiab katosse pinnad* Mar **-päkk** katuselasn – VII **-pära** kelpkatuse otsapind – Se **-pääsuke** suitsupääsuke *räästa ja katuse pääsuke* Tor **-reha** katuselasn – Lai **-roigas** katusemalk *Katuseroekaks valida peenigene sirge puu, raiuda senel ühest küljest arvata üks kolmandik maha, tehta ots tüü poold teravaks ja ongid valmis* Emm; *katuse `roekad `oidvad `õlgi `kinni* Rei; *katuse `roikad -- [õlgedele] `piäle, alumine kül'g oo tahatud, `pialmine kül'g oo ümargune* Var; *katuse `roikad, mis katuse `õlgi `kinni `oidvad* Tõs; *roovilat't oli katuse roegaste, lat'tide pial, sarika `kohtas, viadiga `kinni `ümmer sarika* Nis **-roo(d)** katuse *`murde koht nurga peal; katusse roo oo see katusse nurk, mis ülevalt `alla `väl'la tuleb* Mär; *katuse roo, kus otsa ja kül'le katus kokku lähvad, se terab serb `üitakse katuse roo; katuse rood on samma mis roo `pialne* Nis **-roodjas** katuse roovlatt – Rõu Se Lut *katussõ `ruudjil `lüüdi är? mõlõmba? poolõ? ja kui peenembä?*, *siss üt's puul* Rõu; *katuse ruod'jass um hille pikk, aia `ruudjast `pañti määne puu sai kätte* Lut **-roop** katuselasn *katuse roop oli `sõuke `nelja `kañtlik laud varre `otsas* Krj; *katosse roop oo nel'änurgelene ja va's oo taga, katosse räästäst `pekstässe sellega ühötasaseks, ikke eloste alt ülespidi* Mar; *katuse roop oo, kellega katuse tegemese `aeges `löödi `räästa alt tasaseks* Mär

katuse|räästas a. katuse äär *tänä `üöse on `tuiskand `ninda pali lund, lume `añjed on kattusse `räisteni* Lüg; *roovlat't oo katuse `räästas* Tõs; *katuse räästa all ei lase pasin lund `sisse tuisata* JõeK; *katukse riastast sai siduda pisikesed vihud raiatud õlgedest* VJg; jää

purikad om katusse `räästä kül`len Ran; katuse `rästä jo tsilguse Krl; mine^o sinnä^o katusõ
`rästä ala Har **b.** u vihmaveerenn – Se

katuse|sammal valju tuulega tulavad suured katuse `sambli tükid *εε* Khk; katusse
sammel_o koa arstirohi Muh; Katuse sammald soendata ja `paise `pääle panna, siis saab
`terveks Rei; `katse sammel o nagu mätäs, tämä ei õle `narmaline ku katus mädäkäs one
Kod **-sindel** katuse `sindlid või mõni üiab katosse pinnad, aga sii vägä `arba nee oo, sii oo
roo katossed ja õle katossed Mar; katusse `sindlitest tehasse katust Iis **-sugar** vana
kuivanud roovlati vits katussel olliva kah sugara, kui lahuti maha, roovi küllen, kui vana
ruuv ärä lahuti, ruuv olliva katusse sugarad Ran **-ungas** ungas katuse `unkast tuleb suits
`välla Mar; ta oli näind kui krat`t oli läind katuse `ungast `sisse Juu

katuse|unk a. ungas katuse unk - - ühe katusel oo kaks `unka Kir; katuse `ungast vaus
tuliänd `sisse Kse; katuse ung on ülebal arja all poole viiluga majadel Aud **b.** sarikas – Pöi
Muh vanamal aal `ööti katuse ungas, nüid kutsutakse `nõumbud Pöi **c.** katusehari `enne
`ööldi ikke, katuse ung on pealt `lahti, nüid `ööldäkse katuse ari Juu

katuse|vares a. ristamisi puud katuseharja otstes – Hal käevad `risti katuse arja peal,
`üütakse katuse vareted Juu **b.** katusemalk katuse vares - - vareksed, kellega nied õled
`kinni `siotasse, et siis tuul ei akka ülevalt `lahti kohe `õl`gi `võtma VMr **Vrd** katusekana

katuse|varras katuse `vardad, mis seel ari `malkade sehes käib, melle kailas arimalgad
Khk **-vits** puust väät õlgkatuse roovlattide kinnitamiseks katuse vitsad, mellega katust teed
Khk; Katusevitsaks valida noored sirged kasevõsad, laasida oksad maha, aetakse ühest
küljest koor maha, lõigatakse ots viltu või teravaks, seejärel aeda vitstele kurud peeel, tehta
nee veediks ja ongid vits valmis, enne tarvitamist panta vitsad mõneks tunniks vede liguse,
siis nee äi murdu katki Emm; siu katukse vits `ümber ruovi Kad; `katse `vitso viäneti
väl`jän, `katse vitsad õlid piänemäd, suve aeg näd `viänd`sid, talvel one rabedad Kod
Vrd katusevõru **-võru** = katusevits katuse võru - - `ümmer paari ja `ümmer roovi`roika,
kasest, jämedamad kui vitsad, keerud `sisse kui pael Var **-õlg** kui katuse `õlgi `tehti, neid es
nuiata, nuiamine teeb õled `pehmeks, katuse õled kergidati ää ning õle vihk `tehti `valmis
Khk; ma käisin katukse `õl`ga viinutamas Jür; katukse `õl`gi ka `peksti Sim; katuseõle
kõüdeti ladu ütelpuul, `panti esi `paika Krk; katussõ õlõd olliva rehega pessetu, kuppu
`pantu Ran; katusse õlõ om ilusa nigu suka `varda, noid põhuss ei saa üteldä Kam

katõ- → kate-

katõ|keski katõ|`keski Rõu, -`geški Võn, -`geški Lei, -`kõški Plv, -`kõiški Krl kahekesi mi
lät`si katõ`keski Rõu **Vrd** katekese, katekesti

katõkeskmäne → katekismus

katõkeskmus → katekismus

katõ|kõvõrikku kahekorra käänä no pää katõkõvõrikku Har **-meeleline** silmakirjalik,
kahekeelne tyy om katõ meeleline (vagatsejast) Har **Vrd** kahemeeleline **-soraklin** kahe
rebuga katõsoraklin muna Lei

katõs(s)a- → katessa

katõssa|tõisku num kaheksateist ta oli `nissu saanu katõssatõisku vakka San
Vrd kahessateisku

katõs|tõiss|kümme katõstõiss- Plv kaheksateist no^o sääil ol`hulka elä, it,
katõstõisskümme eläjät Plv **Vrd** katõssatõistkümme

katõsõ- → *katessa-*

katõ|võrd kaks korda, topelt *katõ võrd ilusamba[?] ja tugõvamba[?]* Rõu **Vrd** kattõvõrtu, katõvõrra **-võrra** = *katõvõrd ta and mullõ inämb kui katõ võrra tagasi* Plv; *ta tjuü võt't mul katõvõrra `aigo Ráp -ütine* kahe peale ühine, kahasse *tää um vijl katõüt'ine järv, osa um Eestima jaoh, osa Vinne jaoh* Vas

kau¹, kau- → *kaju, kaju-*

kau² *kau* ena, ennäe *Kau `asja nüd nuttada ühe `poissi peräst, neid o jo kaik kohad täüs* Kuu

kaua *kaua* S(*koua* Jäm Ans Emm Rei) L(*koua* Var) K Iis Trm Har Rõu, `k<sup>1</sup>aua Jõe Kuu Hlj Lüg( `k¹auva) Vai, *kauva* Põi Hää Pal Lai Äks KJn Vil TMr, *kava* Põi Muh Kse Saa Kod Hls Krk, *kavva* Hää TaPõ Trv Hel T V, `k<sup>1</sup>avva VNg Jõh Vai (liitsõnades lühenenult) ajalisel palju, pikka aega *ei saand `kauva sedä üvä `põlve elädä* Lüg; *sääl `viedetli `ninda `kavva `aiga kui jo `eha `pimme akkas tulema* Vai; *kaua nee lehed puust es tulnd on kui korra külm on* Khk; *üks kolm neli `aastad, taa pole kaua `aega olnd* Pha; *Koua oodad, kouni saad* Emm; *kui lehmad `poegivad siis kaua `aega seda toorest `piima ei `sõõda, keedetakse ikke ää ja pannakse supi `peale* Mär; *tikkuvad kõik asjad ää unuma juba, need oo kõik juba naapaelu vanal ael ja kaua aea pärast oln ja* Tõs; *kui kavva sa `mõttled sedaviisi maas olevad; Kaś sjuüb kaua `peetu* Hää; *laenuleib ja laastu tuli, need ei kesta kuigi kava Saa; ei se kaua `piisa küll* Ris; *kel last ei ole, see on noorik ei tea kui kaua Juu; kaua `aastaid käis vana inime, vana našterahvas* [külakarjas] Amb; *ei tia, kui kaua sie viel `aega võtab* VMr; *tema ammugi oli, kavva `aega tagasi* [Palamusel] Pal; *Ku `veske ärä lõhuti `käiti üle jõe kauad aad parvega sõnigu sild `jõele pääle `tehti; mõni `olli mitu nädalt `aige, õege kauva* Vil; *kannatlik kavva eläs ja viletsil visa eng* Trv; *mis pia tetäss, saa pilla palla, mis kava tetäss, kaunikene* Krk; *mõnel `olli rõevass kavva sällän, läüts pid`ämiseega näd`sele* Ran; *kui kavva ta ikki sääl pimmen om, küll ta esi lasep tule palama* Puh; *peni süüp pikkä `peetu, kaś kavva oietu* Nõo; *suidsutedu rasu saesap kui kavva, panet kao-sikei-si, ega alvass ei lähä* Rõn; *ma_kae, kavva sa siin peremijst mähgit* Vas; *tä iks om sõss kavva `kijmise viga* Ráp; *šjo kest vil kavvagi `aigu* Se **Vrd** *kaua¹, kauat, kauga, kauge², kaugu*

kaua|aegne *see kell on kaua `aegne mul juba* Juu; *vanatüdriku kaua `aegne unistus* Kod; *oli kaua `aegne pruut', aga poiss jät'tis ikke maha* Lai; *kaua `aegne siit elänik* KJn

kauake *kauake* Kaa, *kauvake* KJn, `k<sup>1</sup>avvakene Nõo (lühikesest ajavahemikust) mitte kuigi *kaua `kauake te seel `saate `olla; Kauake ta siit ää oli* Kaa; *kauvake sest on, kui viil siin `olli* KJn; *Kavvakene sul_tu ää elu kestäb* Nõo **Vrd** *kauakese, kauakest, kaugeke, kauvakeses, kavvakeisi*

kauakese *kauakese* Trm, *kavvakese* Kod(*kava|kese, -kse*) MMg Puh *kauake Kas vai vahel ajaviitest voolis puulusika. Ja kauakese ta seda lõikas, selle eest ta sai kolm kopikat, ka see õli asi* Trm; *kavvakese tä vedrutas; kavakese sedä tehässe* Kod; *Ja meil põllud vaja kuigi kavvakese oodata* MMg; *kui kavvakese magada `saie* Puh **Vrd** *kauakest, kaugõkõsõ, kavvakeisi*

kauakest *kauakest* *kauake Äi tea, kodas tä (kell) nii ruttu läks, tä pole `kuigid kauakest veel olnd mette* Jaa **Vrd** *kauat*

kaua|kestlik *kestlik* Tor Kos *kestev*

1. jätkuv, pidev *kaua* `kestlik töö Kos

2. vastupidav, püsiv *maja oo kaua* `kestlik Tor

kauaks *kaua|ks* Khk Kär Kaa Pöi Rei Phl Mär Hää spor K, -s Lih Tõs Tor PJg Ris, -se Aud, -ss Har Vas; *kouaks* Jäm Ans Emm Rei; `kauaks Kuu VNg; *kauva|ks* Pöi, -s KJn; *kava|ks* Muh, -s Saa Kod Hls, -ss Kod Krk; *kavvass* Trv TLä Rõn Vas Se **a.** pikaks ajaks, teatud ajavahemikuks `leiba on nda_vähä, teeþ kui kauaks ta `kestab Khk; *Aga mind koa änam kauvaks pole* (suren varsti) Pöi; *kui lina kauas vedämäta* (kitkumata) jäeb Tõs; *nõnda kauaks `piavad angerji eluga kummi sihis, ku `rohkem saavad* Hää; *ma nüid jään kauaks kottu ää* Juu; *lähän `kaugele ja kavass ajass* Kod; *miul saap ulgass aass, kavass aas tat võtta* Krk **b.** mitte kuigi kaua(ks) (vormilt jaatav, sisult eitavas lauses) *kouaks seda raha nende inimeste kää on* Ans; *kauaks minagi nendega kannatan* Kad; *kavvass sii kestab* Trv; *kavvass tast puu riidakesest palutada saab* Puh; *kauass ma[?] siin olõ* Har; *kavvas ta kää* Vas **Vrd** *kauvakses c.* hiljaks *seda `irmu ma põle tunn, et ma oles `kuskile kauas* (hiljaks) jäen Tõs; *pean nüid tulise rutuga minema, pest jään kavass; kodus kiirustadi miut, `vaata et sa kavass ei jää* Saa; *ühel jaanipäeva ommikul üks naine jäänd oma lehmaga kauaks, kari on jo ära läind* Sim; *leib jäi `kasta kavass, ülearu apuss lännu* Krk **Vrd** *kaugass*

Vrd *kauast, kaugess*

kaua¹ *kaua* ajal Rei Ris HMD, `kaua ajal Kuu kaua, pika ajavahemiku vältel *Nie kippervened o kaduned ega neid enämb `kaua ajal ole `tarvidettud* Kuu; *kaua ael põle sial käin* Ris; *põle kaua ael tein `leiba* HMD

kaua² → kaval

kauam → kauem

kauane *kaua|ne* g -se VJg Plt; *kavva|ne* Se, g -tse Puh, g -tsõ Krl, -nõ g -dsõ Vas a < kaua; pikaajaline *tema äraolemine oli irmus kauane, mittu `aastad kohe* VJg; *neo[?] kanapoja[?] omma[?] kavvatsõss jäänü[?]* Krl

-kauani Ls nii-, senikauani

kauanõss *kauanõss* kas kaua *kauanõss sii oled* Khn

kauast *kauast* VMr VJg Sim Trm Lai, `kauast VNg Lüg Vai, *kavvast* Pal, `kavvast Jõh kauaks **a.** pikaks ajaks, teat ajavahemikuks *läks `kauast kodund ära* VNg; *sie on `liiast `ahjus õld, `kauast `ahju jäänd; minuda enämb `kauast ei õle, `tervis on vilets ja `vaene* Lüg; *ma olen kauast magama jäänd, sial peres jo luisatakse* VMr; *`rukkid lähvad akis kua `kasma, kui kauast põllule `jäätasse* Trm; *`reenab uue `riide ära, ega tema kätte soa* kauast Lai **b.** (vormilt jaatav, sisult eitavas lauses) eeldatavalt mitte kuigi kaua(ks) *kes tiab, kauast neid ilusaid `ilmasi on* VMr; *kauast seda elu on* Lai **c.** hiljaks *tama jäi `kauast oma menemisega* Vai; *jäin kauast `kohtusse menna* VJg **Vrd** *kaugass*

Vrd *kaugest*

kauat *kauat* Vig Han Var Pä JJn Trm Pal Plt KJn kaua (sag koos eitusega) *ega tä `aige kauat ei `olndki, paar nädalid ike `tupsus* Vig; *ega ta kauat küll ei ond* (riidevanutusest) Mih; *Selle leväga kauat läbi ei suaja* Khn; *Selle lõega änam kauat niita ei saa, tääl ragu sees* PJg; *suine öö oli lühike, magamise `aega põln `kuigi kauat* PJg; *elas kavvat `aega pialt selle viel* Trm; *ega see veel kauat põle, on üks kümme `oastad `aega* Plt **Vrd** *kauakest*

-kauba Ls hoopkauba

kauba|ait need oo poe `juures `tarvis, kaubaaidad Mar; `linnas on `poodides kaoba aedad Kos

kauba|hammas 1. lõikehammas `Kauba`hambad, `küllap tähend sidä, et esimäsed `hambad `ansid nägü Kuu; Esimeste ammaste `kohta `öötakse koa kauba`ambad, kauba`ambad ikka käe alles, siis ikka veel mehele soama lootus Pöi

2. hum purihammas Naeruammaid ikke on, aga kauba`ammaid (puriammaid) põle änam kedagi TÜR

kauba|härä rändkaupmees üteldi et kaabaärä tulep, tyyb `suuri `nöklü, sörmussit Nõo; innembide käevä seto[?] vai kaubaerrä[?], `tõieva `kausse Võn **-juut** rändkaupmees `Kauba`juudid `käisid vanasti `pambud `seljas, neil õlid raud`arssinad Lüg; kauba juudid oli `riide kaup, neil oli ikke suurem värk, need ikke `ruisid oma käed rihmaga `kinni ja lugesid ja palusid Aud **-kamber** kõrtsi eesruum es kästa änam [endist kõrtsmikku] kauba`kambri menna, [õeldi] et sa teda enam kauba`kambri lase Mus; võt's õllevaadi `sülle ja viis kauba`kamress `sissi; kauba kammer, sääl kus `viina `müüti, let't sehen Krk **-laev** tegi kauba laevaks pärast, vana löks-änd muidu see kauba lae Mus; kaubalaev, mis `kaupa `kalda toob linnadelle Var; nied on kaubalaevade purjed JMd; kaubalaev üheldässe tasase `laega õlema, `pantse `kruami täis ja vedäväd `kaupa, nagu oudotki käeväd Kod **-leping** kui `õstab kõhe, siis tehasse `kauba lepping Lüg; Olime kõik ilusti kaubalepingutega koos Mär; tyyülepingut ei olõ vaia `kuhtu manh kiñnitä<sup>?</sup>, ku om tõnõ tõnõ käe `kondrat'il vai kaubalepingul ala kirutanu, sis om ta `kindel Har **-mees** (ränd)kaupmees Neid `kaubamihi oli nädäläss vahel `üksite ja `kaksite oma pudi-padi `kaupa pakkumass Kuu; minu isa õli ikke `jõvvumies ja käis `linnas, `kartuli vedäs ja õli `kaubamies Lüg; tal oli ka pal'lu rätikud, ka kaobamehed `käivad Rid; kaabamijs on sij kes muad müdä `rändäb; nüid kaabamehed lähväd, sal'id ja siidipüksid sel'jän Kod; židi<sup>?</sup> `ol'le kaubamie[?] Lei **Vrd** kaubumees

-kaubane a < kaup; lepinguline `aasta koubane (aastase lepinguga) Rei

kauba|pealine `Enne vanast, ku olid omal monel mihel poed, `anneti pühiks iga `neile inimistele kes alade tämä poest `ostid, `kauba `päälis, `pluuse `riie väi pää rätt Kuu **-õhta** `küindlabä - - siis olid peremehed juba kõrtsis kuos, siis kaubel'di sulaseid ja tüdrukuid, üks `kauples tüdrukud, teene `kauples sulast, kolmas karjast, sedasi nesukesed kauba `õhtad olid Kad

kaubitsema kaubitse|ma Khk Tor Hää Juu Kos Plt Lei, ka(a)bitse- Plt, kaubitsa- Lut kauplema **a.** äritsema; hangeldama kaubitseja katsub ühe ja teese aasaga kaubelda, kaubitseb aga `peale, ega ta tööd viit'si teha Tor; linnainimesed kaubitsesid `sukruga, mõned kaubitsevad `kalssudega Kos; kaabitseb pisitasa, ostab ja kaabitseb ühe ja teesega Plt || kurameerima see poiss kaubitseb selle tüdrukuga, katsub `taaga nüid `kaupa Juu **c.** "sõnadega kauplema, tõrelema" – Lei

kaubu|mees kaubumiis kaupmees – Lut

kaubung `kaubung g -i linn Siis jäid `linna `neiu `lindid, `kaubungisse `neiu `kaupa Kuu

kauda `kauda Kaa Jaa, `kouda Rei Phl, kauda Pha VII Jaa Pöi Phl spor L(-ao- Var), kouda Rei(-oo-) Kse Han Var, kaada Kär Krj Jaa Pöi Var PäLo Hää, kada Pöi Hi Rid Kir PäLo Hää

I. adv 1. a. mööda, möödas, üle (peatumata edasi liikumisest) *Ta läks most kauda, et vilkus aga Phl; siit läks küll [pilv] muidu kauda ilma vihmata Kse; piäb olema läänetuul, et `siia `kalda aeab, a ku maealt tuul oo, viib kaoda (mereaju) Var; tä akkan `kartma ja läin kaada; aeg läks ruttu kaada; se asi oo minust jo kaada; tä kurdab oma ädä, ää kurda kedägi, küll lähäb kaada; kue sa `surnuaeast kaada lähäd Tõs; kauda minnes muuseas, möödaminnes oma töö `tehti kauda `minnes Jaa; kauda `minnes sa pead `sööma VII **b.** sihtmärgist mööda, kõrvale, viltu löi puust kauda; teisel [tünnil] on lauad kül`lelt kauda, see jooseb, teine laud kõrgem väl`lapoolt kut teine VII; tuul oo küll kauda, aga paat läheb Rid; `süies lähäb lusikas suust kaada või `kõrva või; puid `lõhkudes läks kirves kaada jala `sisse või `kõrva maeale Tõs*

2. kaudu, läbi *Siitkouda äi saa Rei*

II. postp 1. teat koha kaudu, sellest läbi või mööda *Iiumaa kauda `saadi aru `saata Talina, aga Muhu kauda olid raadid `katki leigatud Pha; [Ta] tuli `Tartust `Pärnu kauda koju Han; läksin saana kada Aud; nõmme kauda on su kodu ligimal ku mere kauda Hää*

2. pidi, mööda, piki (milleski või millelgi) *valu keib inimese kauda, `köhtus, `selgas, lihah kaila `sisse Pha; õnnetus keib ikka inimeste kaada; kuutõbised, mul oli ka lapselt se moed, käind katuse arja kauda VII; pruut `keis aga `peale küla `uksi kaada Jaa; äärepael oo võrgu otsa äärt kauda pael Rid; mis maad kauda ronib, oo kärnkond Lih; `Silda kauda oo tee pikem kui `metsa kauda Han; salakoi ajab `nahka kada, ihu kestendab Mih; lastase `renni kaada vesi nõue `sisse Tõs; ei läin ukse eest teed kada Aud; sipelgasi oo `metmed `sorti, maad kada `jooksvad; käi `arsta kada, `oota seal ja; `kaela kada `juused maas Aud; uesuga `aetass ju jääd kauda Hää*

III. prep pidi, mööda, piki (milleski või millelgi) *sured puu kulbid olid, köisid kauda küla kaua `aega veel - - pulma sööma jäos Lih; muutku kauda `arstisi sai `jälle `köia; kui noorik mehele sai, käis kauda küla `villu `kerjamas Kse; põldvään - - kasuvad kauda maad, õige pikad varred Han; kauda ihu jooseb vesi ja paneb engeldama Var; peenikest lund vihestab kaada maad, suhen taga Tõs; `aigus köib kaada inimesi; `juuse tukad oo sool laiali kaada `kaela Tõs || vastas, ligi kauda `külge, `kõrvas [uss magajal] Pöi*

Vrd kaudu, kauta

kaude *kaude* Hi(*koude, kade, kode*) Koe; *kaode* Nõo, `kaudõ Se

I. adv 1. mööda, möödas, üle (peatumata edasi liikumisest) *ta läks siit kaude, läks moost kaude; esimese perest mine kaude ja `teise perese keera `sisse Phl; oma mustaga läin kaude, `sõitis kaude, `mööda `sõitn Phl*

2. kaudselt *reagib kaude, mitte otsekohe Koe; ega ta_i `ütte `sulle `õkva näkku, ta kõnelep kaode Nõo*

II. postp 1. teat koha kaudu, seda läbides *Räpina `kaudõ `Võõpsohõ Se*

2. pidi, mööda, piki *ilma koude; inimeisi koude; kitsast rada kaude minema Rei*

Vrd kaudi, kaudu, kaute

kaudi *kaudi, koudi (kudi)* postp kaudu

1. teat koha kaudu, seda läbides *Ma tuli koolist Kopa kaudi Rei*

2. pidi, mööda, piki *kõit koudi ikka lähäd `alla, pole muidu saand; sedasi kui kardast koudi mene üles Rei*

Vrd kaude

kaudik `kaudik postp teat koha kaudu, seda läbides lähän `Kalvi `kaudik kodu VNg
Vrd kaudu

-kaudne Ls umb-, ümberkaudne

-kaudselt Ls näo-, pealt-, umbkaudselt

kaudu `kaudu R Kär Pha Muh Rei(-ou-) Mär Tor K Trm(*kuadu* vn) Trv Ote Rõn San
Urv Rõu, -o Käi Phl Röp; *kaudu* Sa(*kadu* Khk ls) Muh spor L(-o LNg Vig, -ou- Han), KuuK
Jä ViK IPõ Trv Krk T Kan Krl Har; *kaodu* Pha Khn TLä; *kaadu* Muh Kod Röp(-o);
(liitsõnades) -*kadu*

I. adv **1.** mööda, möödas, üle (peatumata edasi liikumisest) *kargutasid obustega ühetesest kaudu* Khk; *Juhan oo mu peele nõnda südant täis et keib kaudu, mette sõna ei lausu* Kaa; *ta läks meilt kaudu, tule üht `sisse* Muh; *sedäsi oli juba neli nädälid kaudu läin; teese umiku olime juba `Ruhmust kaudu; kõik piäb `laskma kaudu `minnä* (ei maksa kõigest välja teha) Khn

2. läbi, (mingit kohta, teed) läbides *kummat `kaudu ta tuleb* Ris; *kust `kaudu sa tulid* JMd

II. postp **1.** teat koha kaudu, sellest läbi või mööda *lähme Märjamaa `kaudu* Mär; *kas muandi või kiila `kaudu* JMd; *Sõõru kaadu `lästse `linna ja Alatski kaadu kua `lästse `linna Kod; kiriku kaudu tii* KJn; *mine suurentiid `müüjä `veške kaudu* Krk; *Urvaste `kaudu* San

2. (millegi või kellegi) vahendusel, abil *tervitab kirja `kaudu* Tor; *ma sain seda tema `kaudu `teada, ma `enne ei teand `ühti* Juu; *õpetaja `kaudu tellitud* KJn; *Ann `ol`li Jakupi kaodu tälle pudeli `viina `saatnu* Ran || *`iilimise `kaudu* (salaja) *käis `toitu toomas* Jür

3. pidi, mööda, piki *suur viirg keis sia `selga kaudu `püsti `karvi* Khk; *`ämlik, `võrku `kaudu* [tuleb] *ala* Kär; *poiss kargutab vett `kaudu* (vallatleb vees, vee peal) Pha; *teine jätab pitka laka, ripub obuse `kaela kaudu `alla* Jaa; *viina pudel vilgub pääle tuba kaudu; sild `tehti `kuivi nukki kaudu; ju ta teist `silma kaudu `polkas, et ta ikka nägi* Muh; *`põõsu kaudu; `Talvõ suab kaladõ pärast küll iäd kaudu `ruasi* Khn; *teist tiid kaudu* KJn || *öökul`l elab `metsi kaudu* Mus

4. järgi, vastavalt, põhjal, alusel *`muistu `kaudu* VNg; *`meie `arvama oma `miele `kaudu, et sie asi ei õlegi `ninda kuda kohos `arvab* Lüg; *tedä `üitakse nime `kaudu* Kärt Juu; *kõik soab nõu `kaudu* Pil; *ma `vaadi tat `päältse kaudu, ma põhjani periss es `vaade tat; ma `aaste kaudu `arva kui vana ma ole* Krk; *nõu kaodu narritass kašs ka ärä, `jõuga ei saa midägina* Nõo; *ega ta `tõsta ei või, temä kaeb nõu `kaudu, kudass ta saab* Ote || *es `tiiä? tiid, sai peräle külh `silmi `kaudu* Krl || *meil murrak erineb `valdade ja isegid külade kaudu* VII

5. viltu, kõrvale, sihtmärgist mööda *üks koht on ikka teise kaudu* leind (liiges on välja väänatud) Kaa

6. tõttu, pärast *oma tervise kaudu ei `saagi ma `kuigi pailu aidata* Kse

III. prep **1.** peatumata millestki või kellestki mööda, edasi (minema) *Volli `tulli kaudu aket* (aknast mööda); *koovid o ullud, kui `juhtud kaudu pesa menema, siis nogivad silmad peast `välja* Muh

2. mööda, piki, pidi *mõni uhjudab käsi ka kui ta käib, keed käivad kaudu `külgi* Khk; *veri `tilkun kaudu `kaela* (haavatutel); *vesi nõrises kaudu palet; kolas kaadu `ilma* Muh;

emäl oli see luu karim ja see keis nii kaua kaudu külä kui `viimäs `kaotati ärä Var || vastas, ligi `leike lehed `ollid `loogus kaudu maad Muh

Vt kalt, kauda, kaude, kaudi, kaudik, kault, kaut, kauta, kaute, kautu

kauede `kauede Ote Lei( `kauvede), kauõdõ Har, kavede Krk, kavv|ede Kam, -õdõ San

1. kaugele, eemale, kaugusesse (ruumiliselt) neil olli `Paistu kavede kävvä Krk; ilvessain, naid om aenama pääl, valendava `suurte kavvede Kam; ma_i_taha nii_kauõdõ minnä ei?; Võl'sil omma_lühükese? jala?, võl'siga kauõdõ ei joua? Har **Vrd** kaugede, kavete, kavvõ, kavvõda, kavvõdadõ

2. kaugelt, palju üle viie `kümne `aaste om na iki kavede Krk **Vrd** kauelt

kauel kauel Saa SJn Kõp(kauvel) Vil kavv|el, -õl Krl kaugel, eemal kauel pole käinu Saa; karjamaa `olli nii kauel, et ei jõund sugu poole päävaga ära `käia SJn; õuve all olli eenam, `kuškil kauvel ei olnd Kõp; `preili sõit `Riiga, Riig om kavvõl Krl **Vrd** kauedal, kauõn, kavetel

kauele kauele Saa Vil kaugele `metsä läksid eenämalle kümme kilu `meetert kodust kauele Vil **Vrd** kavvetale, kavvõdalõ

kauelt kauelt SJn Kõp Vil, kavelt Krk, kavv|elt San Krl(-õlt)

1. kaugelt, eemalt kauelt aru ei saa, mis ta räägib Vil; maea ut't paštap säält kavelt Krk; obuse lähünese kavvelt San; `vankre lokin ol kavvõlt kuulda?; umadsõ? tullu? kavvõlt Krl **Vrd** kavvetalt

2. palju, tükk maad (pikkusmõõdust) Ahi `olli suur, kavvelt üle süllä pik'k ja vähemält süld lai Vil **Vrd** kauede

kauem kauem Mar Hää Kos HJn, -b VJg, `kauemb Jõe; kavem Kod, kavep Krk; kavvem Pal, -b Trv Hel Kam, `kavvemb Jõh; kavvep Hls; kauam Kär Põi; kavvamb Puh komp < kaua; rohkem aega, pikemat aega `karduli vottamass `korra olin üe `pääva, vai mis, nädala, `Valklas, `kauemb\_ole old Jõe; ramus piim on kauam ternes Kär; Taku `lohti on ka põlema `pantu, aga sij põleb ruttu ära, kera piab kauem `vasta Hää; kauem ei või `metsa `jäädä, läheb juba pimedaks Kos; oosima kavem `aega siad kodo, egä siga kuumaga ei süü Kod; mina olen siin kõege vanem ja kõege kavvem olnud Pal; `õhtult või ommukult mõni kõrd kavvep üleven [oldi] nõnda kipet `vingu olli tuba täis Hls; mea käisi küll kava, sea käisit viij kavep Krk; leevä om üle aja ahjun olluva, kavvemb ahjun olluva Kam **Vrd** kauema, kauemalt, kauemat, kauemi, kauemini, kauemmaste, kaugemba, kaugumba, kouemidi

kauema kauema Ann, `kauema Kuu; kauõba Lei; kavvõmba?, kavva(m)ba Se

1. kauem, rohkem aega `tehti `küpsi kalu, `seisavad suvel `kauema Kuu; te jo ka lakkas magate kauema Ann; kat's `aastakka `aante latsõlõ `rinda, mõnikõrd `viilge kavvaba; olinõ katuss püsiüss kavvamba kui lastaanõ Se; kumb d'oo om olnu kauõba Lei

2. kaugemale Kavvõmba? om kuulsamb, kavvõmba? om armsam Se

Vrd kaugemba, kavvembide

kauemaks kauem|maks Khk Juu, koue- Jäm; kauem|mas Aud, kauve- KJn; kavvõmbass Rõu; kavepess Krk komp < kauaks; pikemaks ajaks; hiljemaks läks kauemaks ajaks `välja tühe, ta\_p tule nii ruttu tagasi Khk; [kessiga] sai päevase jaos obusele `einu `kaasa võtta, kauemas olid ikka suured Aud; oleks ta kauemaks jäänd, siis oleks ää surnd küll teene Juu; ärä sedä änäp kavass jättä, ärä kavepess jättä Krk; timä no_kavvõmbas jakku, a leib saa õs nii hüä Rõu **Vrd** kauemast, kaugemas, kaugumbass, kaugõmbast¹

kauemal *kauemal* Vil, *kavvembal* Nõo *kaugemal meie oleme siantsed `vaesed inimesed, oleme Vil'landi ümmer eland, põle kauemal käind Vil; tuu talu `olli tujst kavvembal ennegina; ku kari kavvembal `ol'li, siss karjuss kihut `ratsala obesega lehmile `vasta Nõo Vrd* **kauvemban**

kauemale *kauemalle* Vil; *kauõmbalõ* Har; *kavvemba|le* Nõo, Rõn(-lle), -llõ Lut; *kavvõ|malõ* Nõo, -mbale Ran Röp, -mballe Rõn, -mbal(l)õ Võn Rõu Se Lut, -mbõlõ San(`kavvõ-), -bõlõ Vas *kaugemale, eemale jäävad kauemalle kiik, jäävad kauemalle ja jäävad `võõrasse [sugulased] Vil; `sõlgõ tõsteti edesi, kui alandust `lasti, vahel sai lähiksi pantuss, vahel kavvõmbale Ran; nii kavvõndõ ma tiia, kavvõmbõlõ ma ei tiia midägi San; pää terä jäi [sarja] `alla, vjirpooline lät's kavvõbõlõ Vas; hüä au lätt `kavvõ, a halv au lätt viil kavvõmbalõ Lut Vrd* **kavvembade, kavvõmbahe**

kauemalt *kauemalt* JJn SJn Vil; *kavvõbalt* Se

1. *kaugemalt, eemalt igas `nurkas on kiiil isi `moodi, `vaata, mine siit `iimamale või niid, kis tulevad kauemalt, ikki räägivad teisiti SJn; säält_om kavvõbalt tulla? Se*

2. *kauem, pikemat aega kel olliva kavvembald `saisnuva (villad), siss lätsivä täbäräde, olliva nigu vanunu Ran*

kauemast *kaue|mast* VJg Trm, `kauve- Lüg, kavve- Äks *kauemaks mina jään `kavvembast ajast Lüg; ära sa kauemast jää Trm || hilisemaks kella kuvve aeg oli pruukošt, siis oli keskommik. eenaag jäi kavvembast, läks kella `kümneni, muidu oli kella kahessa aeg Äks Vrd* **kaugõmbast**¹

kauemat *kaue|mat* JJn, -d Kir Sim Lai *kauem vorsti pudru tahab kauemad `aega `aududa Kir; olid kauemat seal eland JJn; kivi unik, kauemad `aega kokku `veetud, siis kasvab rohi läbi Sim; pikema aealine töö on `kestev töö, kauemad `aega `rohkem Lai*

kauemi `kauemi *kauem Eks Pärispää old jo sada `viide`kümmed `aestad `kauemi `Kolga `moisa all ku\_ni `Viinistü ja Suurpää; Näill mend `kauemi `aiga ku `estegi `arvid Kuu Vrd* **kauemini, kouemidi**

kauemini *kaue|mini* Khk Tõs Khn/*kauõ-* JMd KJn, -mine VJg Hel, -meni Juu, *kauemini* Kaa Käi *kauem `veised äb või kauemini söömata `olla Khk; Ei olõks kauõmini `olla suan, `käüdi `kutmõs Khn; nüid oled kauemini old kui sa lubasid Juu; sie käib kauemini kui teene JMd; vit'sik seesab kauemini `vasta KJn Vrd* **kauemi**

kauemmaste *kauemmaste* *kauem ahi oli siis jo kauemmaste põlend, mina sain ikke vihelda JJn Vrd* **kauemini**

kauga `kauga Hel San Krl Har(*kauga*) Lei *kauga kosjataat `iste `kauga `aega Hel; ku_veidukõnõ om_imatõt [leib], siss_om_ää, ja_`kauga sais pehme? San; tuu om halv, ku pal'lu `kauga kõtt kiñni om Krl; mõni põdõ kauga `aigu, tõnõ koolõss säälsa-man vällä\_kah Har; konnes sa nii `kauga `el'li Lei Vrd* **kauge**²

kaugal `kaugal adv *kaugel* (ruumiliselt) *Kui ligi, siis `puskab, kui `kaugal, siis `ammub* (koos elades tülitsetakse, eemal olles igatsetakse); *kaugal on `käüä `Loksal Kuu*

kaugale `kaugal(l)e *kaugele a. (ruumiliselt) just peris `rannast `kaugalle ei viend [tuul paati] Kuu b. (ajaliselt) `Kaugale sa `Juosdiäi `aiga `muistad? `Eelmäse saa `puolesse. Kuis `kaugale `sinne? `Puolest `saati Kuu c. (kvalitatiivselt) paremale järjele Ei sidäsi sa küll `kaugale saa henes elämisevä, ku sa `vargale hakkad Kuu*

kaugalt `kaugald kaugelt **a.** (ruumiliselt) eemalt, pika maa tagant *Kui pakkasega mets `kaugald valatajess `mustab, tuleb pia sula; mene siit `kaugald `käämä Kuu **b.** palju, tublisti (rohkem) Sest pidi olema `kaugald üle saa `aasta tagasi; Mies jäänd `kauaks tagasi tulemisegä, kell `joudand jo `kaugald üle `louna Kuu*

kaugamal → kaugemal

kaugampa → kaugemba

kaugas *kauga|s* Mär Tor Saa Kos Kad Plt SJn Vil Pst Hls Ote, -ss Vil Trv Krk Hel Ote Krl, -ss Röp Se, g `kauka

1. tasku **a.** endisaegse meestesärgi põuetasku, mida kasutati rahataskuna *ihnuss `vaatab, et saaks aga raha oma `kaukasse Mär; `éndisel ajal ol'li ame ja `ammel ol'li kaugas Saa; vanaisa käis, `kaukaga särk ol'li Vil; Mešte `ammel õmmelti sissepoole pihäbäle ja rinna ette viil tõine kõrd rõõvast, pääaugu mant `jäeti kates poole augu `valla, ninda_t käsi `sisse `mahtuś, siss sai `kaukas midäg panna Hls; `paklise `ammel `panti linane kaugas; meestel olli `kaukage `amme Krk; sañdi kaugaśś om alate tühi Röp; kaugaśś_om `hammõ siseh, nigu puu karmañ pindsakol, rahakoit, raha `kaukah sääl Se **b.** püksitasku `pükstel oo `kaukid kaks Tor; pistan käe püksi `kaukasse SJn*

2. peenis *kaugas om kõvas lännu, ku ää elu, sis lät't vana kaugas kõvas, ei annaki rahu, peas ega öö `käämä Ote*

kaugass `kaugass Krl Har hiljaks eläss `väega kavvel, jäi `kaugass tulõgiga Krl; no<sup>o</sup> olõt `kaugass jääni^o Har **Vrd** kauaks, kauast; kaugess

kauge¹ `kauge spor Re P(-ou-), M T(-õ), `kaugõ Khn Urv Har Plv Vas; *kauge* Mar Koe a kauge

1. ruumilise distantsiga, kaugel(t) eemal(t) olev *kauge mies on kodo tuld Lüg; `kauge on ikke `kää Väi; see `kauge maa tagand tulnd inimene Khk; ikke `kaugemate maade sees keiväd Mar; `serblane, üks inime `kauge maa ääre päält Hää; kui oli vihmane vahest, sai koju `tulla, `kauge mua oli `kää, siis `uota ikka sial Amb; otse silmalt saab viis `virsta, eks ta `ringi ole paar `virsta `kaugemb Sim; obese tñ one `kauge, minä `taatsin õtse suada Kod; `kauge maa taga Krk; `sinna om `kaugõ maa, ma joht sinnä ei jõvva `minnä Nõo; kui `kauge maa päält ti tuledi San; ma `mõtli, et mõnõ_ `kaugõ mihe\_tulõva Har; eläss `kaugõ maa takah Vas || järjestuses tagapool asetsev luus ol'l `väega `kaugõ Plv*

2. ajalise distantsiga *see nii `kauge asi, mis sest asjast reägid Juu; nied asjad on viel `õige `kauged VJg*

3. suhetelt kauge, mitte lähedalt seotud *kis neid `kaugemid sugulassi `keiki tēb Khk; velle latse om `kaugemba sugulase Kam **Vrd** kavene*

Vrd kavvõdanõ, kauõline

kauge² `kaug|e Lei, -õ Har adv kava, pikka aega *ku\_ `kaugõ mu_ `päivi vai ellu om; Hüd'sile tõmmati tuhk pääle, siss `saisi hüdse_ `kaugõ tulidsõ<sup>o</sup>; taal vañgil ollõv pääväärt süüd, ta vašt enämb `kaugõ ei elä^o; no ei_saisa_ `kaugõ rõõsk, hapnõss vällä<sup>o</sup> [piim] Har; `kauge `aigu (kava aega) Lei **Vrd** kava, kaugu*

kaugede `kaug|ede Nõo Kam, -õdõ Kam Ote Urv kaugete (ruumiliselt) *ku äll kruudsup, siss om `suurte `kaugede kuulda Nõo; ärä nii `kaugõdõ [vette] mine, läät võrõndigu, uput ärä Kam; `lamba ütstõsõst ärä `arpunu, ärä lännu `kaugõdõ Ote; `päiväne aig ol'l, ega_tuud tuld `kaugõdõ es näe^o Urv **Vrd** kauede, kaugõhe*

kaugel `kaug|el RId eP(-ou-) M T Krl, -õl Khn Nõo Võn

1. a. ruumiliselt eemal, pika maa taga *leheks* `metsa `raiuma ka, äga nii `kaugel, eb jõva lühise päävaga `keiagid sääil Khk; *vanaste oli kao* `kaugel Mär; *Lehulas oo paas koa* [pinnasest] `kaugel, *peal oo pehme maa* Mih; *me oleme rannast nii* `kaugel, *ei saa `silku ega kedagi* Juu; *kümme kuke `sammu* `kaugel (väga lähedal) Kod; *kel kõrvad piast* `kaugel, *see kaua elab* Lai; *umbes puul* vakamaat `kaugel Krk; *es ole `väega* `kaugel, *vašt kümme `sammu* Ran; *oless ta viil* `kaugel ollu, *siin saman käe-jala man* Nõo || järjestuses tagapool, esimesest kaugel *miu lüus om* `kaugel `väege Krk **b.** kaugele, eemale – Phl Kõp Hls Krk *kui `kaugel `kuurma vead, siis on ikka kõied `ümmer `ringi* Kõp; *miul om* `kaugel minnä, *pikk tijeis mul ehen* Krk

2. pika ajavahemiku taga (minevikus või tulevikus) *Lõõb täna `jälle nii `kiudu* (kiudpilve), *sadu pole* `kaugel Põi; *võtame natike kannatist, `õhta* `kaugel Pha; *Võta natuke kannatist, lõuna oo alles* `kaugel Han || (kellaajast) `kaugel *sie kell on juo* Lüg; *kello pold koa mette, sis mõdeti peeru söed ää, siis `teatsid juba, kuipaelu oli põlend, selle järele siis `arbasid kui* `kaugel aeg oli Mih; *kell one* `kaugel jah Kod

3. fig a. (suurest erinevusest) *east asjast* `kaugel, *ea asi on sest* `kaugel VJg **b.** (tööjärjest) *läksin `kople `vaatama, `kaugel ne pidid niidoga olema* Ris; *ma pia `kaema, kui `kaugel nüu tüümihe oma `tüüga omava* Võn

Vrd kael, kaugal, kaugõn, kauvedal, kauõn, kavetel, kavvõdan, kavvõkõsõh, kavvõndah, kavvõtõh

kaugele `kaug|el(l)e RId eP(`koug-) Krk TLä Ote, -õl(l)õ Khn Nõo Võn Kam u Urv Krl Rõu Rõp

1. ruumiliselt eemale, pika maa taha *aavli püss ei `juokse `ninda `kaugelle, vintpüss* `juokseb `kaugelle ja `kruonu `püssid Lüg; *teeb kui `kaugele see vihm ulatab* Khk; *ei poisikest tohi obusega nii `kaugele `väl'la `saata* Mär; *meil tiigi `eares viinnivad kiva `tiiki, `viinnisid kui `kaugelle soab* Jür; *jääl õli `kaugele kuulta* Kod; *kida lõi rukki `lõikusega `liikmesse `sisse, akas rogisema, `kostis `suurde* `kaugele Ksi; *pikässil'm* vaatep `kaugele Krk; *üte versta sain `kaugele, siss `naksi ossele, jalg `olli joba `paistuma lannu* Ran; *mia `pel'gä noid mehitsit, nii et mia joose kas vai mittu `sammu* `kaugele Puh; *vanasõna `ütleb et, kukk ei sadana kannust `kaugele* Nõo; *tuy om `kaugõllõ lännü?, tuy ei\_kuulõ `õiõ?, tuyd õi_massa_ `hõikamine inäp\_ `eie?* Urv

2. pika ajavahemiku taha (minevikku või tulevikku), *kaua raha ei `kestä `nõnda* `kaugele Jõh; *tänäkund kebäde oli illa see kaste maas, tänäkund lähäb see ruki* (rukkiõikus) nii `kaugele Mar; *see kohos tuurib küll* `kaugele Mär; *aga ma `ütsin, see tähendab sõda* [kui palju virmalisi nähakse], *saandki `kaugele, juulikuu oligid sõda `platsis* Mih; *ei see lähä enam `kaugele, see tuleb üsna ruttu kätte* (sünnitus) Juu; *kuiv kešt `kaugele, pitk kuiv ja põletas kõik ärä; pääv lähäb `kaugele, õlesi võenod joo väl'jän `õlla* Kod; *kui siip om `värske, kui mõsed ei keštä tä `kuigi `kaugele, ta_m pehme, siss nigu sulab* Nõo

3. fig a. vähem seotuks, võõramaks *mis teine ja kolmas põli sugulased, need jääväd* `kaugele jo Mar **b.** paremale järjele, kõrgemale tasemele *nüid piilitakse juba ja kõik `tehtaks mis elu nõuab, kõik on asi nii `kaugele arenend* Põi; *kadedusega ei saa `kaugele*

Ran c. suurel määral, väga akkan `süöma ja sie `kasvap mu suus, sie [toit] oli nii `kaugelle mage Jõe; kõik [õunad] olid uúsitand nii `kaugele JJn

Vrd kauede, kauele, kaugale, kaugede, kaugel, kaugõhe, kauõ, kauõdahe, kavvetale, kavvõda, kavvõdahe, kavvõdalõ, kavvõhe, kavvõkõistõ, kavvõliistõ, kavvõndahe, kavvõtõhe

kaugelt `kaug|elt RId eP(`koug-) M Nõo, -eld Jõe Lüg Vai Rei/`koug-/ Hää Hel TLä, -õlt TMr, -õld Nõo

1. ruumiliselt eemalt, pika maa tagant *Mene ligemalle, ära nii `suurelt `kaugelt `õikama akka IisR; seda `tundo kohe `kaugelt jo, kus on `silmu kala sies Vai; kus `kougelt te päralt olete Ans; see on ikka üks `kaugelt võiras, pole enne seda nägu sii näha olnd VII; kirikutornid akkavad tippama `kaugelt Tõs; see on nüüd kanist `kaugelt tuld, pika moa takka Juu; kana käib suurelt `kaugelt Kod; Kaugelt on kägu kuulus, saab lähedale on kull Pst; mea ei taha `kaugelt maad kävvä Hls; ku näit jo `kaugeld, et `mõisaärrä tulli, siss pidi müts maha `võtma Hel; kosilase tulluva ja `vahtnuva mõtsa veere sehest `kaugeld, kud`ass na tüüt teevä Ran; nüüd näed `kaugeld ärä, ku konn rüän `kargab, nüüd om serätse rüä Puh; `kaugeld külälise om iks `armsamba Nõo || järjestuses tagantpoolt võt`tis `kaugelt `numre KJn*

2. pika ajavahemiku tagant *see `kaugelt `oitud, mõni kolmkümmend `oastad vana Juu*

3. palju, tublisti, kõvasti; väga (peam ajalisel) *minul on `präigust järel viel minu tädi vakk, no üle saea `aasta tämä on `kaugeld vana vel Lüg; sial ei ela `kaugelt `ammu inimesi VII; Sij on ikka `kaugelt õle nelja `kümne `oasta vana Põi; see saun on omiit nii vana, üle saea `aasta `kaugelt Aud; kuuskümmend `aastad on sie otsakatus, noh üle kolme `kümne `aasta `kaugelt Kad; sedä on `kaugelt enam KJn* **Vrd** kauede

4. suhetelt kauge, mitte lähedalt seotud *`kaugelt sugulased, teisest kolmandast põlvest VII; need esimese põlve sugulased, ega need `kaugelt põle Mar; `kaugelt sugulasi oo pal`lo, kõik oni poja pojad ja oni poja `tüitrid Mar; `kaugelt sugulased `kuuluvad juba kolmandasse `põlve, `näiteks onupoja poeg Tür*

Vrd kauelt, kaugalt, kaugest², kauõst, kavvetalt, kavvõdast, kavvõndast

kaugem `kaugem kaugemal *Mädasilla ahu asub Pühaahust poal kilu `meetrit `kaugem Jõh*

kaugemal `kauge|mal RId spor eP(`koug-), -mmal Lüg, -mmail Kuu, -mbal Puh Nõo, -pel Krk; `kaugamal VII komp < kaugel

1. *päris kalad olid `kaugemal Jõe; majad nii ligi ku sie, vähä `kaugemmal ku se saun Lüg; äga see `kaugemal pole kut kaks `versta Khk; natuke `kaugemal, põle silla `vastus mette Muh; see elab kolm kilu `meetert meist `kaugemal Juu; `kaugemal elad, `rohkem kodus käid Kos; tule kõhass oia lassud `kaugemal Kod; saun oli tükk maad `kaugemal Äks; maja om mõtsa veerest sipakõnõ `kaugemal, üits rataste redelde jagu, et ratastega saad läbi kävvä Nõo* **Vrd** kauemal, kauvemban, kaugem, kavvõbakõsõh

2. *kaugemale kui `välla (merele) läksid `kaugemal siis olid ikka purjud peal Ris; `oeden ennast `luipa, `kaugepel sij saksa mijs Krk*

kaugemale `kauge|mal(l)e RId spor eP(-ou-), TMr KodT, -mbale TLä Võn San; `kaugõmbalõ Nõo Rõu komp < kauele

1. teat kohast rohkem eemale (ruumiliselt) *aja* `kaugemale` `luomad` Lüg; *kui lühine viht, siis pannasse ligemale* `aukude` `sisse` [keripuu pulgad], *kui pitk viht, siis pannasse* `kaugemale` `aukude` `sisse` Khk; *läks kotto ää* `kuškile` `kaugemale` `keima` Kul; *tuop nii kernakašti laua jaare pial, lükka* `kaugemale`, *et maha ei kuku* Koe; *mokad jäävad* `kaugemale`, *paljad`ammad paistavad* Ksi; *ega elumaja lähikeste es tetä`sanna, iki tük`k maad* `kaugembale`, *kas nii sada`sammu vai* Ran; *möödaga olevat möödetu kivist* `kaugembale` Võn; *Mine`kaugõmbalõ, sa vaástit kõik langa? är` Rõu*

2. edasi, eesmärgile lähemale *tuhnitseb ja tuhnitseb, aga`kaugemale oma asjaga ei sua* Kad

Vrd kauemale, kaugemal, kaugemas(s), kaugemasse, kaugemba, kaugõmbadõ, kauõmbadõ, kauõmbahe

kaugemalt `kaugemalt` Jõe Khk Noa Juu Kos VMr TMr, *-mbald* Ran, *-pelt* Krk; *kaugõmbal`d* Puh, *-t* Nõo komp < kaugelt

1. rohkem eemalt *nendel on`kaugemalt`einu`tuua kut meitel* Khk; *kaugemalt ei`kosta enam jaal* Kos; *ma ole iki`kaugepelt ku Nuiast* Krk; *naese saanan pannuva kah`rõivile ja`vahtnuva`kaugembald, ega manu ei ole`tohtnu minnä* Ran

2. suhetelt võõram, mitte lähedalt seotud *onu pojad ja tädi`tütrid ja tädi pojad kolmat ja nel`lat`põlve, ned on juba`kaugemalt sugulased, kolmat-nel`lat`põlve* Jõe; *nied on`mulle sugulased, aga kaugemalt* VMr

Vrd kauemalt, kauemast, kaugõmbast², kauõmbõst

kaugemass `kaugemass(s)` Kuu, *-empes* Hls, *-õpass* Har

1. kaugemale (ruumiliselt) *Laev tuli üöks`saare ala`laine`varju, kui`valgeks läks hakkas`jälle`kaugemas menemä; edesi ei saand mitte`tonksu enämb, vägise kippus`aeva`kaugemass`viemä* Kuu; *nüüd om mõts ja võsa`kaugempes lännu* Hls **Vrd** kaugemasse, kauõmbadõ, kauõmbahe

2. kauemaks, pikemaks ajaks *ku rüä`hakin ja vällä`kuiunu omma? ja`arvat, et`jääse`kaugõpass aoss nurmõ pääle`saisma, siss pannasõ`napra* Har **Vrd** kaugumbass, kaugõmbast¹

Vrd kaugemba

kaugemasse `kaugemasse` kaugemale *merest näd`hoidaned vähäkäst`kaugemasse* Kuu **Vrd** kaugemas(s)

kaugemba `kaugemba` Puh Ote, `kaugõ`mba` Nõo Ote Plv, *-ba* Lei, *-mpa* Kam, *-ppa* Har(`kaugampa) Rõu

1. kaugemale, rohkem eemale – T Rõu *puuladu`olli tõese puu ossa`alla jäänu`-, tõmmassi ta`kaugõmba, et ta`kasva sai* Nõo; *perämaa olliva tagumatse otsa talul, mis elämisest lätsivä küläst`kaugõmpa`väl`lä; puhastuss sarja`alla jäeva ilusa terä, kõhna terä ja agana viis tuul`kaugõmpa* Kam; [Kanga] *lapi?`aet`i nii pal`lo otsõst`kaugõppa et nimä`küündü`nitsehe ja`sukka`panda?; nood`õga (puuratastega)`kaugõppa saa õs minnä? Rõu* **Vrd** kaugemasse, kaugõmbadõ

2. kauem, pikemat aega – V *lauapõrmand sais õks pal'lu`kaugõppa ku värmit om; Nät'sk om tyy, ku\_leib ei olõ häste\_küt's, pedi`kaugõppa ahun pedämä; kuusõ vits sais ka`kaugampa ku paiu vits Har;`kaugõmba enäp ei vôi olla? Plv; d'ämmebä [linad] ligenži vareba, pieneba ligenži`kaugõba Lei Vrd kaugumba*

Vrd kauema, kaugemas(s)

kaugendama *kaugendama* kava kusagil olema, viivitama *mis sa nõnda kava sää* *kaugendasiid* Hää

kauges, -e → kaugess

kaugess `kaug|es Kod KJn, -ess Vil Pst Krk Hel TLä Rõn, -ese Trv, -õss Nõo Kan Har Plv kauaks **a.** pikaks ajaks *egä teräsed lapsed`kauges elämä eväd jää* Kod; *kui leib`kauges`ahju jääb, siis lüüb koorikse`lahti* KJn; *kaugess ajass* Puh; *kui ike vili jääp`kaugõss vihma kätte, siss ta kasvab ärä, om raesatu vili; kui kaugess`miugi siin om, küll mulle ka üitskõrd peräline`perrä tuleb* Nõo; *väikene peksikene sai`hainu,`kaugõss naid no? saa* Har **b.** hiljaks lähme ruttu, jääme`kaugess väite Vil; *Ega sa`kaugese ei jää* Trv; *kui lõune nii`kaugess jäi, perenane`ütles, mul olli looma tallite, ma es saa ennembe* Hel; *piäme`rühjämä, et me rongi pääle`kaugess ei`jääme* Nõo; *Naka\_joba minemä, sa viiutat ja viiutat, sa\_jäät jo\_nii`kaugõss* Har **Vrd** kaugass

Vrd kaugest¹, kauguss

kaugest¹ `kaug|est I(-ess Kod), -õst Röp Se kauaks **a.** pikaks ajaks *no koõsi ebo jääb nõnna`kaugess, üks vurts, siis --`kuõsi ärä* Kod; *kus sa nõnna`kaugest jäid* MMg; *tada sai kui silmäkiräst, es saa?`kuike`kaugõst, kattõ rutto är? käest* Röp **b.** hiljaks *kui`kaugest jäi ommuku`tõõle minema, siis`õöldi et, päevavaras tuleb* Lai; *Minegiga jäivä jo`kaugõst* Se

Vrd kauast, kaugess

kaugest² `kaug|est Nõo, -õst Rõu Vas, `kougest Jäm kaugelt `tat'rigu`äitsme olliva`kangest`valge, joba suurest`kaugest näit, et sää om`tat'rigu nu'rm Nõo; *tä tul'l nii`kaugõst* Vas || *kaugele Metsad on nii`kougest kasund* Jäm **Vrd** kauõst, kavvõndast, kavvõndast

kauglane `kaugla|ne VJg, `kouglane Rei, g -se kaugevõitu üks`kauglane koht, mis mitte ligi ei ole VJg **Vrd** kavvõline

kaugu `kaugu V kava mi\_sa sää ni`kaugu nosit Kan; *kül_taa hiõgitsäss`kaugu, ei elä?, ei\_koolõ? Urv; a`õdagu joht`väega\_`kaugu es`tüütädä?, nigu pümmess lä't's, nii lõpõtõdi iks sügüse ka\_tüü är? Rõu; tyy vaim saisa õss`kaugu, mul silmä? veerähtü?, nii kattõ ar? Vas;`kaugu pääle`tahtu ui tuta? Se; iiba`kaugu`põõssi tebinõ* Lut **Vrd** kauge²

-kaugudusel -kaugudusel kaugusel, -kaugel (ajaliselt) *nee ikka ühe kaugudusel* (sama kauges minevikus) Khk

kauguh `kauguh Vas Se -kaugel, kaugusel *tu maa om kõik'üts`kaugul ~ üteh`kauguh* Se **Vrd** kaugudusel, kaugul, kauguses, kaugõn

kaugul `kaugul -kaugel, kaugusel – Se **Vrd** kauguh

kaugult `kaugult kauguselt *määntse sa,a sammu`kaugult saa as jänest maaha`lastuss;`mitmõ versta`kaugult kõgõ vil nä't'ä?; mij tul'li säält üte`kaugult* Se

kaugulõ `kaugulõ kaugusele ütele`kaugulõ`saie (kodunt sama kaugule) Se

kaugumba `kaugu|mba Urv, -pa Rõu kauem ku\_lämmi vesi om, saava\_ruttu `vällä [linad leost], ku_jäl_külm vesi, sõss omma_`kaugumba Urv; Ka_piät tuud leibä kaugupa hapatama Rõu **Vrd** kaugemba

kaugumbass `kaugu|mbass Rõu, -pass Se kauemaks kesä ku viijl `kaugumbass [jääd seisma] siss jääss söödüss Rõu; ma jää `kaugupass Se **Vrd** kaugemass, kaugõmbast¹

kaugune `kaugu|ne Hls g -(s)se Kuu Lüg Vai Khk VII Tõs Tor Kos JMd VJg Trm Plt KJn, g -tse San; -nõ g -tsõ Vas; kaugu|ne Trv g -se Iis, g -tse Hls; `kougu|ne g -se Jäm Rei; kaogu|ne g -tse Puh a < kaugus; (sag liitsõna järelkomponendina) **a.** (ruumiliselt) `eigä se `kauge ole, `virsta `kaugune on Vai; ühe `kougune maa Rei; kolme versta `kaugune Plt; üte kaogutse tii Puh **b.** (ajaliselt) kirik on `ummes ka selle `kaugune KJn **Vrd** kavene

kaugus `kaugu|s Lüg Khk VII Mar Mär Tõs Tor Ris/-os/ Iis Plt KJn Trv u Krl, -ss Nõo San, `kougu|s Jäm Rei, g -se (pikk) vahemaa mina ei tiä sedä maa `kaugust, kui pali `sinne `virstade `viisi võib `õlla Lüg; see pole kellegid `kaugus Khk; kuda nääd seda `kaugust `mõetvad, silmäga ja Mar; ühesugune `kaugus on lauda ja lau `juure Iis; ei tää sedä `kaugust just versta pääl Trv; si\_o nüüt kedägi `kauguss vai maa noorel inemisel ärä kävvä San **Vrd** kautus

kaugusel `kaugusel Kuu Khk Tõs Tor, `kougusel Jäm Emm teat vahemaa taga meite põllud on ühe `kaugusel, ühe pitkune tee `minna Khk; me oleme mõlemad ühü `kaugusel, ühü maa piäl Tõs **Vrd** kauguh, kaugul, kauguses, kauutsõn

kauguselt teat vahemaa tagant kolme versta `kauguselt Plt **Vrd** kaugult, kauutsõst

kauguses kaugusel se oo naa ummes viie versta `kauguses meilt Mär **Vrd** kauguh, kauutsõn

kauguss `kauguss Nõo Har Vid **a.** kauaks, pikaks ajaks anna `mulle oma `säñgi nii `kauguss magada, ku Alma oma säñgi tujb Nõo; seo tõbi lätt `kauguss, ega tast nii pia vallalõ ei saa Har; `kauguss sa võt'ti `võlgu Se **b.** hiljaks `veit'kese jäi `kauguss meil ta leeva `ahjopanek' Plv; `kauguss jäi jo `kandmisõga Se **Vrd** kaugess

kaugõh → kaugõn

kaugõhe `kaugõhe Rõu Plv Räp kaugele **a.** (ruumiliselt) sõss `ánti pril'li_küll aga üteldi et tõsõ_ka võtat, noidega näet `kaugõhe Plv; ma nõsti kot'ti `kaugõhe vai nüürssi, küll ol'l rassõ Räp **b.** (ajaliselt) päivä umma_nii `kaugõhe eletü?, vaest saa peräots ka `kuigi är? eletüss Plv **Vrd** kaugede, kavvõdahe

kaugõkõsõ `kaugõkõsõ kauake ei\_tiiä kui `kaugõkõsõ lastass olla? Har **Vrd** kauakese

kaugõmbadõ `kaugõmbadõ kaugemale – Ote **Vrd** kaugemba, kauõmbadõ

kaugõmbast¹ `kaugõmbast kauemaks kae? et sä jalamaid siin olõt, et sä `kaugõmbast ajost ei jää? Räp **Vrd** kauemast, kaugemas(s), kaugumbass

kaugõmbast² `kaugõ|mbast Puh, -past Urv kaugemalt mul om `ulka `prille, mõnega näeb `kaugembast, mõnega näeb lähikesist Puh; kes `kaugõpast ol'liva, es `saavagi_kodu minnä? Urv **Vrd** kauõmbõst

kaugõn `kaugõ|n Urv Rõu, -h Plv kaugel Jummal' um `korgõn, `keisri `kaugõn; tuj tütär_um mul `kaugõn, sai `kaugõllõ mehele Rõu; `kaugõh jo müristäss ja `väl'ki ka lööse Plv **Vrd** kauõn

kaugõpass → kaugemas(s)

kaugõpast → kaugõmbast

kauh¹ *kauh* IisR Aud Juu Kod Pil Krk Puh KodT = kauhti *kanad`vihtlevad liiva sees, tiivadega kauh kauh omale`liiva`peale* Aud; *kui ta sedasi`jooseb, kauh siiapoole ja kauh sõnna poole, sis jooseb`kaksi pidi Juu; iä akab lagunema, siis kukuvad`sisse nagu kauh ja kauh Kod; tji om`pehme, obese jalg lää läbi kauh ja kauh Krk; nigu lade valmiss, nii`tüüdi obese pääle`sõkma, edimäld obese lätsivä kauh ja kauh`sisse, ta`lli jo kohe Puh Vrd* kiuh

kauh² → kahv

kauhaline *kauhaline* ”abiline noodapüügil, kes võis tasuks püüda kahvaga nooda eest ja tiibadelt kalu” *kauhalise[?], kes`tahtsiva<sup>?</sup> kallo, lätsivä<sup>?</sup> kauhaga`püüdjide mano, kauhaga`riibva[?] siibo päält Se*

kauhatamma → kahvatama²

kauhkama *kauhkama* *deskr* (hoogsast kiirest liigutusest) *`naised tegivad võid, kui`kiegi`johtus`uksest`sisse tulemaie, siis`kauhkas sava`alle`kausi kõhe* (et kuri silm ei satuks peale) Lüg

***kauhkrike** pl *kauhkriksõ[?]* (kala) *`väikse`kauhkriksõ[?]* Har

kauhna *kauhna* *deskr* kauhti *ku* [latikas] *`pil`li`ruugu`sisso tulõ, sõss nakkas`mängmä, lööse vett nigu`kauhna, tä iks om suur kala Röp*

kauhta → kohvta

kauhtamma → kahutama

kauhti(k) *kauh|ti* Lüg IisR Vai Kse Tor JJn VJg Ksi Pil KJn Trv Krk Nõo Ote, *-tik* Krk, *-t`i* Kod, *-t`* Vas, *-t`* Võn; *kauhtig* Hls; *kau(h)ftik,`kahftik* hv Khk *deskr* (äkilisest, kiirest liigutusest või tegevusest) *`saabas läks`jalga`kauhti* Lüg; *`viskas kauhtik`pähke kõlud`põõsa Khk; üppas`kauhti rukkise Tor; lüüb vett üle servä kahelt puult`kauht`i`sisse* Kod; *kohe`kauhti läind põlema* Pil; *piimä nõu ümmer ku`kauhtik* Krk; *jää olli nõrk, ma lätsi ku`kauhti turba`auda`sisse, kõik`rõiva om ligeda* Nõo; *nigu ma`säangi lätsi, ol`uni pääl`kauhti* Ote Vrd *kauh¹, kauhna*

kauksuma *deskr* (haki häälightsusest) *kui säält sai läbi`keia, siis akid ikka kauksusid säält puude`otsas Khk*

kaul¹ *kaul* Kod g -a R(n -a Hlj VNg Vai)

1. *kael, kehaosa Monel mihel on`oite jäme kaul; kaul on`rennass ~`luogass* [hobusel]; *`kaulani märg; Ilu ei`panna padaje, kena`kaula kattelasse; Kaul`kuigagilla`nindagu kurel; Kaul rüädäs`nindagu`täisel`aulil; Pane lips`kaula kaa, siis oled`jusku`lammas paul`kaulass* Kuu; *sie pütti vedeles`ammust`aiga varud`kaulas VNg; [hunt] võttas`lamba`kaula päält`kinni ja läks;`kaulani ~`kaulast`saadik vies; Kaul ku`laada`ärjäl ~`nuumikul ~`nuum`ärjäl ~`rumm* (lühikesest jämedast kaelast) *~`kurel* (pikast kaelast) *~`niit ~`verävapost ~`saapasäär* (päevitunud kaelast); *kaul`põnnis* (lühike); *iest ~`suu`sisse on üvä, taga`perse`lõikab`kaula; tal õli raha`kaulas* Lüg; *`rangi paled`käiväd obosel`vasta`kaula;`ussi läks`kaula`ümber;`nuoriko votti`peigomel`kaulast`kinni; obosi`kaula`pandi poro`kellad; tüdöd`kandad`elmi`kaulas;`käisid kotti`kaulas tüöd`etsimäs* Vai || vähi lakk *kravu`kaula* Vai || fig *k a u l a k a n d a m a* pead püsti hoidma *sie hakkab jo`kaula`kandama* Kuu; *kolm kuud juo vana, siis akkab`kaula`kandamaie* Lüg; *k a u l a t a g a s i a j a d a* viina juua Saab *`kaula tagasi ajada. Eks`saite`varrus hüäst`kaula neh tagasi ajada, eks old`viina ja olut küll* Kuu; *k a u l a p e a l ( e )* 1. tulinaks, mureks *eks sie ole minu`kaula pääl* Kuu; *mina oma`kaula`pääle ei võtta`üksi`päini* Lüg; *nüid ta tuli mei*

`kaula `pääle Vai; 2. (ähvarduses) rusikaga `kaula `pääle `lüömä (takistama, keelama); kas tuot üvägä `vällä vai `annan `kaula `pääle Lüg; k a u l a s kaelas, kaela ümber; kaelastikku; kaelakütkes siis nuttasimma `toine`toise `kaulas Hlj; üks obune oli `toise `kaulas ohelikuga VNg; pime siga kell `kaulas (öeld inimesele, kes ei tervita); `rajnid on obose `kaulas, `neiega `saapki luok `kaula `panna Jõh || fig verk `kaulass sa oled `sündünd ja verk `kaulass sa sured Jõe; `engi on `paulaga `kaulas VNg

2. kitsas koht **a.** kehaosadest `tohter üttel et raku `kaula `suoned on venined, enämb ei pia kust `kinni Lüg **b.** eseme osa sie (viul) on `kaulaga pill, `kieled peal; `vergo `argi kaul (võrguhargi üleskõverduv osa kuni harudeni) muist `vergo lina `panna `argi `kaula `ümber; voroti pakk on `kaula pitte `raamis. üks ikke voroti paku `kaula sai `määritu ka; `aero `kaula (aerusäär) VNg; alasi kaul (alasi raudalus); kõdara `kaulad, nied `käivad `rummu sies; `aisa `kaula; `pilli kaul kive sies [veskil]; pudeli kaul, all on kubu. `kaulast akkab kubu `pääle Lüg

Vrd kaal

kaul² kaul Vas Jäm(koul, kakau-l) Krj, g -i

1. aul mere kaul. kaul pole kajakas midagid suurem. kaulid karjuvad ikka kau kaul, vahel `kaulik Krj **Vrd** kaakaul

2. kaur – Jäm

kaula|ilu kaelaehe siä `osta nied `kaulailod omale, ne on ilosad `kaulailod Vai

kaulakaine dem < kaul `kaulakaine on `aige Vai **Vrd** kaalake

kaula|kandja kaelakandja `Kasva `ennemb `kaula `kandajaks ja vast siis void `oigust taga `nouda Kuu; Laps on `kaula `kandaja kahe kuni `kolme `kuuselt Lüg **Vrd** kaalakandja

kaulakas `kaula|kas Lüg, -gas Kuu Vai jämeda tugeva kaelaga `sõnniärg on `kaulakas Lüg; küll sie on jäme `kaulagas mies Vai **Vrd** kaalakas, kaelakas

kaula|kirjanik kaelkirjak `kaula `kirjanikol on `pitkä `kaula Vai **Vrd** kaulkirjåkas **-kolk** endisaegne kütke `Kaulakolk õli `niinist, `metsä`nurgas kisuti `niinepust, `kuore alt `niini ja sis punuti `kaula `kolkisi, mõni tegi ka sasilina pihust. punuti `este ku varu, sis varu varust läbi; tieb `kaula `kolkasi `lehmidelle Lüg **-kont** kaelaluu `Kaula`kondi õts `kaula `pääl sie muhk `püsti, kus lõppeb `kaulakont ja akkab `seljäkont; `selja tagant `kaula`kondist `taljeni said piha pikkusse `tiada; Lubas `vasta `kaula`konti `anda, `lüia Lüg **Vrd** kaala-, kaela|kont, kaulaluu **-kott** kaelakott `karjatsel on `kaulakotti Vai; Vanaste olid tiulistel kaulakotid, mille `sisse toit `panti Rei **Vrd** kaalakott **-kougud** kaelkoogud – R kättes ei `jaksa sis tuon `kaula `koukudega VNg; `kannavad `kaula`koukudega vettä Vai **Vrd** kael-, kaul|kougud

kaulakund `kaula|kund, -konn "kaelatäis" kuljuseid `kellad ja `trallid. `kellukesed on obose `kaulas, `pulma ajal on `kaulakund, kakstei-st`kümme tükki `ümbar `kaula; oboselle `kaulakonn `kaula Lüg **Vrd** kaalakond, kaelkond, kaulamus

kaulakutti `kaulakutti|i, -e Kuu VNg kaelakuti Oh-oh tei olete kohe `aeva `kaulakutte, `ninda hüäd olete kahekeste Kuu; `istusivate `kaulakutte VNg **Vrd** kaelakute, kaulassutte, kaulastikku

kaula|kännepä pl kaelakünnap `kaula `kännipä VNg; `kaula`kännepä õlid pajo puust ehk kase puust `tehtu Lüg **Vrd** kaalakünnap **-kütke** nüüd on `lehmidel kettist `kaula `kütked, vanast õlid puust; `kaula `kütke `külles õli `rõnņas, `rõnga sies õli kett ehk `nüöri

tükk, senega `siuti `sõime `külge `kinni Lüg **-luu** kaelaluu `kaula luu `murdus `katki Vai **Vrd** kaalaluu, kaulakont **-lõikaja** sõim (pahatahtlikust inimesest) kie tõist `nahmab `ühte `puhku, siss `ütlevät kuradi `kaula `lõikaja Lüg **Vrd** kaala-, kaela|lõikaja

kaulamus `kaulamus g -e Lüg

1. kütke osa, mis looma kaelas käib `Enne `tehti `niinist, `suuremb jägu kanepist `luoma `kütked, `kaulamus ka punuti, `kaulamuse ühäs `õtsas puust püör, tõises `silmuss; kettidel ka `kaulamus Lüg **Vrd** kaalus, kaulisti, kauljas

2. "kaelatäis" kuljuseid või kurinaid hobusel `saksad `sõitasivad, kaks ovost ies. kie `pitsis õli, sel õli `kaulamus `kaulas Lüg **Vrd** kaulakund

3. koodi kanne `kaulamus ehk `kande, `rihmane Lüg

kaula|pite uperkuuti, ülepeakaela kukkus kravi `kaula pitte Lüg **Vrd** kaalapite, kaelapidi **-päaline** kuklatagune `kaula `päaline on `niska Vai **Vrd** kaala-, kaela|päaline **-raha** kaelaraha `kaula rahad, `rupla tükki `suurus õli. neil õlivad `sahjad taga Lüg **Vrd** kaalaraha **-rahu** kaelanääre `Kaula rahud o `paistes, eks ne ole `külma `saaned vist Kuu **Vrd** kaelarahu, kaularahvased **-rahvased** = kaularahu kui `kaula `rahvased on `aiged, siis on kahe`puolised Hlj **-raud** (hobuseraua kujuline) prees `Kaularaud õli pries [meestel], `kanneti `särgi ies `kaula `rauda Lüg **-soon** kaelasoon `Hieru vähäkäse minu `kaula `suoni, `ninda se pää valutab et Kuu; `Kaula `suoned `aigetavad, `tuhra minu `kaula `suoni; `Kaula `suoned on `kuivad `suoned kahel puol `kukla `auku, `kummardamisel väsivad. Noppid `kartuli, siis `jäiväd `kaula `suoned `kangest Lüg; saab `oige üväst `kaula `suoni `ierotust Vai **Vrd** kaalason

kaulassutte `kaula|ssutte, -sutte kaelastikku `tütrikud ja `poisid magavad `kaulassutte Lüg **Vrd** kaelassutte, kaulakutti

kaulastama `kaulastama Kuu VNg

1. kaelustama `Poissid kohe `kaulastid `pulmas `tütriküsi `ninda et Kuu; nied `kaulastavad `toine `toisi VNg || kaelast kinni hoidma Kui vanaisa `neie `juure saand, old kits juba tosine, isa `sievind ka `kitse `kaulastamast üles Kuu **Vrd** kaelastama, kaulustamma

2. (omavahel) kokku põimuma, keerduma kui `verku meresse `lasti ja `vergu kived segamine `läksid, ükstoist `kaulastid ~ `nalkisid, siis sai `uomigul `üästi kalu; Kivi `unnik pidi `ninda `paati lappatud olema, et kivi mere `lassess mitte segamine `kaulastama ei akkas Kuu

kaulastik `kaulasti|k g -gu (madal) väin, merekitsus Said Purekari `kaulastigule Kuu **Vrd** kael

kaulastikku `kaulasti|kku Kuu, -kko Vai, -ku VNg kaelastikku poiss ja `tütruk olivad `kaulastiku VNg; näväd on nii üväd, et on `kaulastikko kuos; `kaulastikko kohe `itkiväd Vai **Vrd** kaalastikku, kaulakutti

kaula|tõbi kui kahel`puolised on ehk kurk on `aige, sie on `kaula tõbi Lüg **Vrd** kaalatõbi **-vill** lamba kaelalt pügatud vill `Kaulavill ei õle `ninda ia kui `selja `päälise vill, `kaula `villa `pandi kokku `tõistega Lüg **-hõbe** hõbedast vitsprees `Kaulaõbe, `ümmargune, `tilgutiga, `miestel `kurgu all `kinni; Kuda `ennevanast `käidi, mehed rind iest `lahti, ei `kaulaõbedi `kaulas, ei midägi Lüg

kaulisti `kaulisti kaelakütke osa `Lautas õli `kaulisti `kaelas ja `kõiäs Jõh
Vrd kaulamus, kauljas

kauljas `kaulja|s g -mme, `kaulia|s g -kse loomakütke ümber kaela käiv osa Sie `kaulias
jääd `oite `pingu Kuu **Vrd** kaulamus, kaulisti

kaul|kirjâkas kaul`kirjâkas kaelkirjak – Lüg **Vrd** kaulakirjanik **-kougud** kaelkoogud –
R kaul `koukodega `kanneti kõik vesi Lüg **Vrd** kael-, kaula|kougud **-nokad** kaulnokkad
kaelkoogud – VNg **Vrd** kaelnokad

kault kault Lüg Kod Pst, kaol|t Võn Kan Plv(-d) Vas Râp Se kaudu

1. postp `Jõhvi kault Lüg; ma võin Suetsu kault `minnä Kod; kõgõ lähemp tîj `Kauksihe
om Jaani`mõisa kaolt Plv; tul`l mõtsa kaolt Vas; üle järve ranna kaolt `Pihkvahe Se || abil,
vahendusel mõistu kaold Plv

2. adv kost kaolt sä tul`li?; ma lätsi tõdõsõlt kaolt, selle putu us `vasta; sääl tul`li `ümbre,
tuult kaolt saa as minnä? Se

Vrd kaalt

kaulus `kaulu|s R(-ss Lüg Jõh), g -kse Kuu VNg, -sse Lüg, -se Jõh

1. kaelus; krae `Kaulus tulebigi `oite `mustaks Kuu; siis õli `kauluss pääl ka [alesega
särgil] ja siis näppidega tikkati viel `kaulusse `servä; `kaulusse `õtsas `nüöbid; `kuuve
`kaulus Lüg; `Särgi `kaulus on `kitsas, sie `irtab (poob) ära Jõh; `paia `kaulus on `katki Vai
|| sõim tõkketi `kauluss Lüg

2. värvel `kauluksega `sielik ja jakk VNg; kui `talvel mies `kõnnib `püksi `kaulusseni
lumes, siis suvel `kõnnib `põlvest `saate rohos; [pidurõival] suur lett rippus `sieliku
`kaulusseni, paul viel `õtsas; võtta vaname `püksi `kauluss, alus `püksi `kauluss `lõika ärä ja
siu `lehmäle sie `kaula, siis sie `nõiduss kaob Lüg

Vrd kaalus, kaelus

kaulustamma `kaulustamma kaelustama `poissi `kaulusta `tütriko Vai **Vrd** kaulustama

kaun kaun g kauna Sa Lä(kõun Rid) KPõ Iis San/-n/, g kaana Mar Kul Vig Mih Tõs
PJg Tor Juu Amb JMd Sim I Äks VIPõ; koun g kouna Jäm Emm Rei Var; `kaun(a) g
`kauna R kaunvilja seemnekoda kaik `kaunad olid `enne, palod vana `kiele Vai; `pipra
kaun `pandi viina `sisse, se oli väga `kange ja kibe Khk; `erned akkavad `kauni kasvatama
Muh; ma noppisin kaunad varde seest ää LNg; kui kaanad väga `val`mis, kukuvad maha ja
pakatavad `lõhki Mär; `ernel põle veel `kauni `ühti, ainult tühad lestad Kse; türgi kaunad
`kasvavad möda `ritva Ris; `erned on kaande sees Juu; ühe ua varrele kasvab kümme
`kauna `külge, igas kaanas on neli tera ikke; kui toomingas `kauna läks vai `kaunu
kasvatas, siis õli linasuak kehv Trm; `erneteräd oo kaana siden Kod; ual olid ikke kaanad,
aga `erne `kaunu `üeldi kõdrussed Pal; noored kaanad oo lõstad KJn; mi keedami kauna
suppi õkva San || fig naise suguelund lesk mies üttel lesele `naisele, et akkama `ühte elama,
siis ma `katsun `kauna Lüg

kaunakaine `kaunakaine kaunakene – Vai

kaunakas kauna|kas Khk Kse Hää Ris Koe VJg Iis Plt, kaona- Tor Kos, kaana- Juu
Kod, `kauna- VNg, -gas Vai, g -ka; kouna|gas g -ka, -ga Rei a < kaun

1. kaunarikas `ästi `kaunakad `erned VNg; kaonakas ua var`s Tor; `iasti kaonakas vili,
paelu `kaunu `kül`ges Kos; `erned kui one üväs kasnud, one kaanad, palju `kaunu
küljen Kod **Vrd** kaunaline, kaunane

2. kaunataoline *teräd one* `tura kaana siden, `niske kaanakas Kod

3. kauntega varustatud *uba ermes on kaanakas, vai mõnel muul* `kaunu one; *metsän one* ühed kaanarohod, *nijid one kua kaanakad* Kod

kaunakene *kaunake|(ne)* Mär Tõs Koe VJg Iis Plt, *kaunak|e* Hää, *kaunakõ|ne* hv San, *kaonak|e* Tor, *kaanak|e(ne)* Tõs Trm KJn, `kaunake|ne VNg, g -se dem < kaun `kaunakene, pisukene kaun VNg; *niisugusid armetuid kaunakesi pole sii põllal* `nähtutki Mär; *ual on viel veikesed kaunakesed* Iis || fig *kaanakene tähändab üht pisikest* `asja; *võta se pisike kaunakene ää* Tõs **Vrd** kaunakaine

kauna|lill kannike Kannikesed, nimetati ka *kaunalilled*, õitsevad vara kevadel varsi sinilillede järel Mär

kaunaline *kaunali|ne* Koe VJg, -le|ne Plt, *kaonale|ne* Tor, *kaanale|ne* KJn, g -se kaunarikas; kauntega *mitme kaonalene va's* Tor; *kaunaline erne, uba, kui pail'u* `kaunu on VJg; *tänavu on erne mai-lma kaanalene* KJn **Vrd** kaunakas, kaunane

kaunama `kaunama, kaunata Khk; kaanata Kod kräunuma, koleda häälega karjuma kassid `kaunavad, `karjuvad, *kui neid pail'u koos on* Khk **Vrd** kaunuma

kaunane *kauna|ne* Plt, *kouna-* Rei, *kaona-* Tor Kos, `kauna- VNg, g -se; kaanane JMd kaunarikas *suured kaonased* `erne varred Tor; *kaonane vili on* `kaunu täis Kos **Vrd** kaunakas, kaunaline

kauna|pipar kaunipar *kasvatasime kaona pipart* Tor; *kaana pipar ja tera pipar* Trm

kauna|rohi 1. (põllul kasvav umbrohi) *kaana rohud*, `koltсед õied, mustad seemned, kasvavad vilja sees Amb; *tõlkad on kõrre sõlmed ja kaunarohu* `siemned ja Kad **Vrd** kaunrohi

2. (rohttaim) *metsän one* ühed kaanarohod, *laiad lehed ja kaanad küljen; enne* `juani korjatasse kaanaroha, `antse lehmile, *siis on piim ilos* Kod

kauna|vili kaunvili *oad ja* `erned, *midä* `palgod *sies* `kasvavad, *sie on* `jällä `kaunavili, `läätsed *on ka jo* `kaunavili ja `piiluskid ja vikkid Lüg; *kaunaviljad on uad*, `erned, läätsad Jäm; *vanad inimesed sõid paelu kauna* `vil'la ja *olid koa tugevad* Vig; *ernes on kaana vili, vikk sial* `ulkas Kos; *one ike üks kaanavili, iireermes ja aedermes; kaanavili on kaanakas, aga piävili on teräkäs* Kod

kaunehe `kaunehe Vas Se hästi, kenasti õigõ `kaunehe om saanu, `hõste Se **Vrd** kaunisti

kauner `kauner ahnitseja, ablas olend *No on see küll vast* `kauner, `ahmiks kõik `endale, *ei saa täis ega lähe* `lõhki IisR

kauni *kauni* Var Hää; *kaani* Vän; `kauni Trv Ran(-ao-) adv kaunis, võrdlemisi, üsna *kauni suur ja jäme u'ss oli* Var; *seda on kauni* `raske kätte saada Hää; *kauni ää tahe soolaga tett* Trv; *ahi* `olli kaoni madal, *siss kogus parembide* `kuuma; *ku ta* `kauni äste tuleb - - *siss ta om tubli vihm* Ran **Vrd** kainu, kani, kanni, kannu

kaunikane `kaunika|ne Kuu, -i|ne Vai, g -se kaunikene

1. *ilus* `kutrus `kaula `kaunikased Kuu; `kaunikaine *mies ku musu* `rulli Vai

2. *kenake, üsna hea, suur vms* *Siell tä old perüst sis* `kaunikasel hüäll `ammedill; `huomigul kuo `menness `lietsus `kaunikane kova `luodetuul Kuu; *se on* `kaunikaine `asja; `kaunikaised üväd `viljad Vai

kaunikasest `kaunika|sest Kuu, *-isest Vai kaunikesti, üsna Päiv oli viell `kaunikasest `korgel; Nüd\_o ase `jälle `kaunikasest hüä Kuu; mie `oskan `kaunikaisest ka `oigest `kirjuta, `pal'lo vikko `sisse en tie Vai Vrd kaunikesest*

kaunikast `kaunikast Kuu kaunikesti

1. ilusasti `Konnak näüt `kergikäst ja nenä `kaunikast `püstü Kuu

2. kenakesti, üsna Sis mei elimme `kaunikast hüäst Kuu

Vrd kaunikasest, kaunikesest

kaunike kauni|ke g *-kse (taim) meil `metses on paelu kauniksi Hää*

kaunike(ne)¹ `kauni|ke(ne) R(excl Kuu Vai) Muh Juu Trm, *-kõne Ran, -kõnõ Rõu; kauni|ke(ne) (-ao-, -aa-) g -kese Muh Mär Kse Tõs Tor Juu Kos KuuK Kad VJg Iis Kod Plt KJn M(excl Krk), -kõne San, -kõnõ Har Vas, g -kse Kse Hls dem < kaunis¹*

1. a, s **a.** kenake; üsna ilus; üsna hea *mina olin ikke siis juo `niisukene `kaunikene, kas olin juo `viie teist `aastane VNg; nüüd on viel tie `kaunikene, kirs on `põhjas Lüg; ega ta alb mies ei õld - - parun õli ikke tol ajal `kaunikene Jõh; pea tehasse pilla palla, kaua tehasse kaunikene Muh; vihm on üle ja kaunike pää paistab Juu; `este ku kuum, one kaunikene, aga külmält o viha [põdrasambla tee] Kod; pea tett pilla-palla, kavva tett om kaunikene Trv; ää kaunikõne olek' om sul San; rügä om hõrrõ, veerest om kaunikõnõ Har; seo um õigõ_ `kaunikõnõ || üsna terve, kõbus isa on pia `õtsa `kõrras, mina õlen viel `kaunikene Jõh **b.** (hellitusnimi) kallike, armas küll see ilus kaunike oo Kse; mu kaunike, kal'like naisuke Tor; oh sa mu kaunike kal'lis; kaunikest last ojad süles ja laolad talle Kos; temä om miu kaunike Hls*

2. a (laiendab nimisõna) küllalt suur `kompvekit, kohe `kaunikesed kottid jah VNg; `anneti raha, `kaunikene summ `anneti Lüg; `Kaunike `kitsipung `teine; `Kaunikesse rukki `saagi `saime, saa `kurta kedagi IisR; neid oli sial kaunike ulk koos Mär; [härja] vankrille `laut'i kaunikene `kuorem `piale KuuK; tuli teine, enesel kaunike pusa seljas; kaunikene siru oli linu täis, aga ei `kasvand Kad; k a u n i k e n e a s i tubli, heal tasemel, heas vormis `Ennemb õli ikke `kaunike asi tõne, a nüüd on nagu krobi, süüb küll, aga `miski ei tehu; `Tütrikute `kõhta `üälldi, kes õlid ilusa `näuga, et `näulapp `kaunikene asi Jõh; Pidasin ikke seda ta `peibmest `kaunikesest `asjast, näh, mis `välja tuli; Obune `este oli ikke viel `kaunike asi, `tüüga jäi nisukesest luu `kondist et; Poiss `ostas ise omale `püksid, ole vigagi, `kaunikesed `asjad `teised IisR; mõnikõrd on ikke [tervis] kaunike(ne) asi Trm

Vrd kaunikane

kaunike(ne)² `kaunike(ne) VNg Lüg IisR; *kaunike Koe Kad, -ou- Han, -aa- Kod adv kaunikesti, võrdlemisi, üsna vanaema oli ka viel `kaunike nuor ja tugev VNg; `kaunike kõva tuul jua `mitmet `päivä Lüg; Kevade `tehti `mahla `kohvi, tuli `kaunikene magus IisR; kounike suur maja Han; kaunike suur [mäger], üks `puuda ta oli küll Kad; ma õlen ike kaunike terve juba Kod Vrd kannike, kaunikesest*

kaunikesest `kaunikesest kaunikesti, üsna `kiedeti kohe `kaunikesest `kaua ikke `puhtas vies [seeni] VNg

kaunikesest kaunikesest VJg Trm; `kaunikesest Jõh IisR; kaunikesest Trm kaunikesti

1. ilusasti, hästi üsna kaunikesest läks asi `korda VJg; kaunikesest sain Trm

2. võrdlemisi, üsna suurel määral *no säääl* [heinategemisel] *on ikke neid* `kuntse `kau-nike-sest sääl Jõh; `Tütruk jo `kaunikesest `suureks `kasvand IisR **Vrd** kaunikasest

kaunikesti `kaunike|sti Lüg, -ste Jõh; kaunike|sti Lai, -ste Muh

1. ilusasti, hästi *pea tehasse pilla-palla, kaua tehasse kaunikeste* Muh

2. üsna suurel määral *ma lugesin ikke vene kielt* `kaunikesti, *nii pali õppisin, et ikke lugema sain* Lüg; *need tärnid olid kaunikesti lille* `moodi Lai **Vrd** kaunikasest, kaunikast, kaunikene², kaunikese, kaunikesest, kaunisti

kaunis¹ *kaunis* (-ao-, -aa-) Pha Mih Vän HMd Juu, g `kauni Khk VII Kse Tor Hää Kos Jä VJg Iis Kod Lai Plt KJn; *kaun|iss* Trv hv T, Har u VId, g *kauni* Tõs Koe Sim, -es g -e Käi; *kounis* Var, g `kouni, *kouni* Jäm Emm Rei; `kaun|is g -i R/g -isa Kuu/ Khk Põi Muh Lai

1. a, s **a.** ilus, esteetiline, nägus `kaunis `piiga päält näha küll Hlj; *ei ilu* `panda padaje ei `kaunistata kattelle VNg; `kaunid `kindad Tor; *see on ilus kaunis lill* Juu; *oh kui kaunis on sie tuba* Iis; *ilo ei panda padaje, ei nägo* `kaunis kattela Kod; `kauni kenä `näoga Trv; *Ilu ei panda padaje, kaunist ei keedete katelden* Pst; *Iloga kiidä* i `hernit, `kauniga `kapstit Vas; *illoõs kauniss vüü* Se

2. a hea; väärtuslik; meelepärane; tubli *mina* `niisugune eht inimene `kaigi `viisi `pääle `kaunis Kuu; `kaunid, `prisked loomad si\_asta; *mis kallis, see* `kaunis, *mis odav, see mäda* Khk; *saarlased on ju kaunis rahvas igade pidi* Pha; *koua oodad, kouni saad*; `katsmata pole *kounis, `maitsmata pole magus* Emm; *lapsepõlve* `oastad on `kaunid Kos; *säedse* `säädli, `katsa kaoniss, `ütsä üli\_ä (karjalapse vanusest) Rõn; *ti oledi üits kauniss inemine* San; *vai om ta maa kõhnõmb, et ta kotuss nii kõhnakõnõ ja harvakõnõ om, muian om õks kauniss vil'läkene* Har; *õigõ kauniss talokanõ* (~ hää talokanõ) Se || üsna suur vanames `olli kauniss viina `võija, *siss käesime iki katekesti* Puh; k a u n i s a s i üsna hea, küllalt suur, arvestatav `kaunis asi on tänä juo [tervis] Lüg; *sie on ikke kaunis asi oige, kui on inimese miele järele* VJg

3. sünnis, kõlblik, sobiv *se on* `kaunis ja `passilikko juttu Vai

kaunis² *kauni|s* (-ou-, -ao-, -aa-) spor eP, -ss Trv Krk Hel T(-ao-) Plv Se; `kaunis R Kod Ksi Lai Puh(-ss) adv kaunikesti, üsna *Tuul on mend* `kaunis kovaks Kuu; *eks säääl ikke sügise on ikke kala ka vahel* `oige `kaunis üväst Vai; *oli* `kaunis `rohkesti inimesi kogu tulnd Khk; *see kounis ilus riie* Rei; *Tänä kaonis iä jõlm* Khn; *täna kaunis kibe külm tuul* Kei; *kaunis ea mekk* JJn; *sie kohe kaanis ilus kangas* Koe; *kaunis* `kantur eit viel, *ei sie nii pia sure* Kad; *kaunis ilusad lilled on* VJg; *kaanis kena tõne* Trm; *maõsin juakseb* `kaunis kiirelt. *võib javatata kuuskümmend* `puuda tuñnin Kod; *teil on kaunis suur oõsu* Ksi; *kraavid on ikke* `kaunis vanad Lai; *ta on ju kaanis lähedäl* KJn; *temä oli seande kaonis ää inimene* Trv; *nüid võip minnä* `pähkliit `otsme, `pähkke kaunis valmiss Krk; *aga siss olli sji* `aasta küll kauniss kena Hel; *kauniss kõva kahu joba, mitu* `kraati `külmä Ran; *sji om kaoniss tiht kangass* Puh; *minev`aasta* `olli kauniss ää sükiss Ote || *kaunis natuke* (üsna palju) JJn **Vrd** kaintse, kainus, kanis, kannis, kauni, kaunike(ne)², kaunisti

kaunistama *kaunistama* Khk VII Var Tõs VJg Plt, -ou- Jäm Emm Rei, -ao- Tor Kos; `kaunistama R(-mma Lüg)

1. ehtima, ilusaks tegema *kand ka* `kaunis kui `kaunisteda Kuu; *midä sa `nenna* `kaunistad `ennäst, *siä oled `muidugi* `kaunis Vai; *ma kounistasi oma põlle kenaks* Jäm; *pulma tuba ehetad ja kaonistad ilusase* Tor; *koogid kaonistakse pialt* Kos

2. silmitsema `viisud ja vahid, `kaunistad; *mina `kaunistan teist läbi ja läbi* Lüg

kaunisti `kaunisti Mar; *kauni|sti* Plt San, *-ste* Kul Kse Jn VJg, *-stõ* hv Vas; *kaani|sti* KJn, *-ste* Kos VJg, *-st* Ris

1. ilusasti, kenasti, hästi *pia tehase pilla-palla, kava tehase* `kaunisti Mar; *ma sain õppimesega kaunisti akkama, ega ma rumal old* Plt

2. võrdlemisi, üsna; *kauniste Tera oli kua kauniste läbi - - kulund* Kse; *`õunu oli kaaniste pal'lu* Kos; *neid oli siin üsna kauniste* VJg; *`olli kaanisti viinäständ* KJn; *kaunisti `rohkesti sai raha* San

Vrd kainisti, kainust, kanisti, kannisti, kaunis, kauniste

kaunistus *kaunistus* Khk VII Tõs Hag, *-ou-* Rei, *-ao-* Tor Kos, `kaunistus VNg Jõh, *g -e* ilustus *kaunistus*, *see oo `ehted, ransid, tutid ja muud* Tõs; *koogil on kaonistus pial* Kos

kaunuma `kaunuma *deskr* kräunuma *kõht `aige, sooled* `kaunuvad, *p\_või mette seda rimmu`lõnga kiputa* Khk **Vrd** kaunama

kaun|rohi *kaunrohi* = kaunarohi – Kad **-vili** `enne `süüdi juo `kaun`vilja `palju, *ega nüüd inimesed enamb nii`palju ei süü* `kauna`vilja Jõh; *`erned ja uad on kaunvili* IisK

kaup *kaup g kauba (-ao-, -aa-)* eP(-ou- Jäm Ans Emm Rei Var) eL, *g `kauba* R(n `kaupa Vai)

1. **a.** ostu-müügi objekt üld *juoksev kaup käib alaldi ühe kääst `tõise, ei õle `sõisev kaup* Lüg; *läks `linnast `kaupa `tooma* Khk; *Jusku arjuski vakk ja `kaupa täis, `õeldaks, ku maja on `väike ja koristamata, praht on siis kaup säääl sjiis* Hää; *kielatud `kaupa müiasse salaja* Kos; *ennemuine käisivad arjakad oma `kaupadega* HJn; *luada ilm one ilos, võib `õlla kaabad one kua kõrralised* Kod; *segatud kaup, ei ole puhas* Plt; *juudi käisiv kaubage* Hel; *meil ei ole võemalik kaabaga rongi pääle jõõda* Võn; *`liina mindäss kaubagõ* Krl; *nulga`kaupa müvväss, `hainu nigu nulgast* Se; *peenike kaup (prostitutsioonist) peenikest `kaupa `müidi, kui teine muksas teisele `kül'ge, teine teisele, no kui selle järele kuhugi `mindi, siis oli peenike kaup koos, ma ise nihukese kaubaga ei `kauplend* Ksi; *tüdrekk annab, müib peenikest `kaupa, annab ennast meestele raha eest, müib peenikest `kaupa* PJg **b.** fig `säädused `muutuvad ja valitsused, *kui Venema kaup (Vene valitsus) tuleb, siis ei õle keriku `tarviski* Lüg; *kui ta veedi enne oless lagunu, siss oless soe kaup (hundi saak) ollu, kas oless vjil eluga `pääsnu* Ran; [kosjade ajal küsiti mõrsjat näha] *toogõ tuu kaup ka kaid?* Se

2. (äri)tehing; kokkulepe, teenistus- või ostu-müügileping; ostu-müügiakt *kaup jäi `puolekalli, `kaupa ei saand; sie `anti `kauba `pääle üks sigar ehk paberos ehk tuos tikku* Lüg; *juudid läind muidu `viimeks ära säält, pole saand ärja`koupa* Ans; *see kaup oli nendel kahe mütsi all; tüdruk keis `suilise `kaupa tegemas; see kut juudi kaup (tüssamiste ring)* Khk; *lõi selle kaubaga teise nõnda üle* Krj; *täna `reede, oome `laupa, tunaoome teeme `kaupa (laulust)* Muh; *oli sulases selle kaubaga, et tä saab naese ja koeha* Vig; *kui kaoba ää teed, sis andase käsiraha käde* Tõs; *me tegime `kaupa, me kaubad läksid `easte kokku* Juu; *karjatse tüõ lõppes kolm nädalad peale `mihkli`pääva, siis `tehti uus kaup* JõeK; *ta lõi kaubast tagasi* JMd; *sie kaup võib kaubast `saada küll; kaup jääb kaubast, jääb `kindlast,*

kui ta seda enamb ei taganda VJg; eks reht õld nii, nigu kaubale sai Trm; juut' one see kõege suurem `petjä kaaba juuren; tegi vanapaganaga kaaba, et kanadega magama ja sigadega ülesi Kod; kauba vahele segama Plt; [laadal] tel'li ja tingiti, nii kuis `kaupa sai Pst; me ei saa kaubal mitti, tahtmise om `väege suure; nüid om kaup kokku lännu, seni `kauplime, senigu kaup kokku läit's Krk; kodun olli pal'lu paremp `kaupa tetä ku mokalaaden, sääl om `laitjit ja kikke Hel; `tõene `tul'li meie `kaoba vahele, ai meil kaoba kõik `vussi Nõo; ma tii maja `kaupa, anna maja tetä? Krl; taa andass sullõ päält kauba; ei\_sünnü kaup kokku Har; hum no `tiimi kaup ar?, `ruubli rük'i, vakk raha Rõu; kaup jäi tegemäldä, poolõlõ Plv; tagasi jäi tu kaubaga?, anna\_ass\_`otsa (kaup jäi katki); kaup sai kaubass, är sai tu kaup tettüss; kaup tetti `katski, `maaha jäteti Se || fig Täna omiku sain juudiga kaubale (kõht sai korda, hakkas läbi käima) Põi; k a u b a l (e) k ä i m a ~ m i n e m a ~ v i i m a kauplema, müüma `mitmed `käisivad `kaubal, `sitsi ja `riiest [müüsid] Lüg; enne kõidi kala kaubal Muh; läks `kraami `veema kaubale Trm; arilik müügi lina `maksis kaks rubla leesik, mis ikka kaubale viidi Lai; k a u b a p e a l kauplemise juures sõdan `tapmine one nagu kaaba piäl, kumm aga suab Kod; k a u b u k s müügiks ei saa `kaubuks ka, `juovad `piimä `nahka [vasikad] Kuu; k a u p u s o l e m a kaubatehingut sõlmima mina õlin tämäga kolm kõrd `kaupus, vahetasin obose ja Lüg

3. fig äga see `õige kaubaga seda omale pole saand Khk; ei selle kaubaga lähä `kuškile, kui sa sedasi `kärpseid pähä ajad Juu; vits ei puudo `külge, trehvämise kaup, ku treheväb mõne õksa `kõsta Kod; valge juß -- `niita on nii kõva nigu puud lõöd, jõu kaup, nigu raksub kui lõöd Lai; k e r g e k a u b a g a soodsalt, hõlpsalt sain ea kerge kaubaga kodo Ris; siekord ta `pääsis `kerge kaubaga VJg

kaupa `kaupa üld ( `koupa Jäm Ans Emm Rei) postp

1. haaval, viisi sie on juo `kuude `kaupa maas õld, midä `rõõmu täl viel on Lüg; anname piü `kaupa või käpu `kaupa, `mõõtmata, ilma tasuta asi Khk; mesi tilgub ise `tilkade `kaupa `sõnna `sisse Vll; põllul oo raavid sees, `raavide vahel, see oo rinna `kaupa `lõikama Lih; `leet'ripuu oo madal puu, `põõsa `kaupa kasvab Mih; al'ltõbi peab oo `kaupa `peale `käima Vän; Täo ol'li `õune pal'lu, kausid `mitme `kaupa käramus Saa; `aeti `metsa neid karja `kaupa Ris; tuule ood puhuvad jau `kaupa Kei; rukist lõigatakse ie `kaupa JMd; urvad literdäväd lüli `kaupa Kod; pataka aod `pañti poole süllä `kaupa kokko KJn; kihulase survave, ku na tulba `kaupa vaest `õhtu `lendave Trv; nihu viisil vai nihu `kaupa, `raske asja `aamine nihu `viisi, nigu `kañgega `aeti `palki nihu edesi Ran; mägi tõuseb kõndikeste `kaupa Ote; kui tuul hüü `kaupa `puhksõ ja jälle jäi vakka, sis tuul haariskõlli Rõu; `täsmine om näputävve `kaupa, ei olõ õigõhe `kakmine Röp || oli tänä roppu `kaupa (~ roppu `muodi = väga palju) kalu Kuu

2. kaudu, läbi, abil `juhtumise `kaupa läksid merele äkist ning said ulga kalu; jo see ikka tuttava `kaupa sai (tutvuse poolest); vää `kaupa võttas kääst e Khk; `juhtumese `kaupa sain veel `sõnna Ris; `suñdimise `kaupa käis karjas, `vasta mielt nagu VJg; pettuse `kaupa sai kätte Plt; pettuse `kaupa Vas

kaupama `kaupama, kaubada kauplema – Lut

kauplema `kauplema Vai, kaubelda (-ao-, -ou-) eP(-aa- I, `koupleda Rei) M(-me) T[-lõma]; `kaupelda Lüg Jõh KuuK, `kaubella Kuu VNg; `kauplõ|m(m)a(?), kaubõlda² V(-mõ² Krl)

1. müüma `kauple `tõise `kraami, mis sa õled saand `selle iest Lüg; `suitseti kalo ja läks `kauplema Vai; siis ta akkas puudega ja `nahkadega `kauplema Khk; ma lähe kalu `kauplema Muh; kaussidega `kauplejad `tahtsid obusesaba `jõhve Kul; ma `kauplesin ää, mul enam `müia põle Juu; `maarja laadal kaubeldi obuseid VMr; ma ise nihukse kaubaga ei `kauplend Ksi; tämä käis `kauplemas, `õstis `silka ja müis taludesse Trm; juut' `kaupleb raamige Hls; tu `möie talu maha ja `naksi `kauplõmma Har; Petsereh om väega pal'lo `setokaisi ja `kauplõiji säätsit `väikäisi kauplõiji; ta `kauplõss hingega, ta võtt nii `kal'lihe Se || fig käe är külmänu, külmeteve sis muku `kauple rääbust (vehi kättega) Hls; temä om kasuga kaabelnu (elab hästi) Nõo

2. a. kaupa sobitama, kokkulepet taotlema või sõlmima `anna `ninda pali kui küsita, `kaupelda ei `uoli Lüg; `kuida `kauplimo `ninda `tiemo `kauba `vällä Vai; oli kraavi podretsik, oli kraavi kanali oma jauks `kouplend, maksis töölistele Jäm; `kauples ennast `sõnna tühe Khk; `aastasulane oo see, kes `aasta `peale oo kaubeldud Mar; tüiri inimesega on paha kaubelda Kad; süllä pialt makseti nääle seda `katsetegemise raha, kud'a süld kaabeldud õli Kod; ma `kaupli kige parembe `tiindre ja kige ilusembe tüdruku Hel; ta pidi `aasta läbi `mõisale tüüt tegemä, sai oma palga, mes `ol'li kaobeldu Ran; `mõisniku kaobõlnuva saari käest kõiksugutse `õiguse `vällä; sañt üt'el aledade `vasta, et ega ma_i `kauple, mia sandi Nõo; Laadepääl `kaeva kõik toda, ei `ütleva enne `müijale sõnagi, perän kui kõik lehmä läbi `kaetu, lääva `kauplema Rõn; tiä lät's mulle naist `kauplõmõ Krl; karusõ `kauplõja ka tul'l Se || tutvust sobitama Äi tea mis sa vana inimene änam naistega `kaupled, olgu see ikka noorde asi Põi **b.** vastuseisust hoolimata paluma, nõudma või pakkuma midagi `kauples ennast moo `seltsi `linna, äga ma_s võta täda `ühtid Khk; `kupja poeg tuli `vasta, se ise eläs Talinas, se oli parunite poolt `vällä kaubeldud Vig; ma `kauplesin end puksi `peale, küll `andis `enne kaubelda kui `peale sai Juu; eks ikke küla kaubeld (karjase) `juodi `liiku VMr; eenäkuhuja `kauples `mitmele Kod

3. tingima (hinna juures) `kaupleb nagu juut `viimase vere `tilgani Lüg; `peio `poissi `kauples `pruudiga (kirstu lunastamisel) Vai; `kauplevad odavamaks, ind on `kõrge Juu; silgud, nende iest olid vekesed innad, nende iest ei old `kauplemist VMr; pulman `pantse puu ette ja kaabeldasse kui peiu pulm tuleb et mes asjamehed te õleta, kohe lähta, kos pääs Kod; mia massa raha ja sa tulet viil `kaupleme Krk; tuut massab niipal'lu, kaobõldi kah ja masseti si raha `vällä, mes tä nõus Ran; ega tä muido odavambast es olõss `jätnü², a ma iks `tinkli ja `kaupli `kõvva Kan; Kauplõ\_ku juut', a massa\_ku saks Urv; meil ol'l `tämbä lihunikuga suur' `kauplõmine, poolõ `henda kaubõl' maha², mia ma lehmäst küüsse Har; kaubõl' vil mano, `tahtsõ `rohkõp Se

4. vaidlema, jagelema; riidlema mis sääil änam koubelda on Jäm; mis sa `kaupled paigulist nende emastega Khk

kauplik `kauplik g -u "väheldane ostetud (kaubeldud) heinakoorem (reel)" – KuuK

kauplus `kauplus g -se R eP(-ou- Jäm Emm Rei) Ran San, -ss Krl Plv, g -se Puh, g -sõ Vas Se, -ss g -sõ Rõu; kauplus g -e Plt KJn

1. kauplemine, äritegevus *ikke õmblin edesi vähä 'aaval ikke ja akkasin 'jälle ka ikke 'kauplussega 'jälle 'pääle Lüg; 'kauplus oo 'kauplemine Muh; kosjad oli abielu eel'kauplus PJg; no seal võib 'puodis 'kauplust pidada Ris; tämä 'kaupleb kaartega, sij one tämäl viguri 'kauplus Kod; siit käis jo 'kauplus väl'lä'maaga läbi Ran; 'täämbäne 'kaupluss läts 'hõste, 'täämbä 'kaupli 'hõste Se*

2. pood, äri *pues 'kaupluses õli siin 'õtrajahu Lüg; sel on suur 'kauplus Vai; niid oo ühisuse 'kauplus üksi 'alles Khk; mo vend peab seal kiriku 'juures 'kauplust Mär; 'juut'idel oli 'suapa 'kauplus ja 'val'mis 'tehtud 'riided VMr; 'mustlane läks 'kauplusesse 'pril'lisid 'ostma Iis; siin nukan ei õllud 'kaupluss ennemält, nüid one mitu tükki Kod; meie külas põle 'ühtki kauplust, Põltsamal 'olla ulga kaupluisi Plt; velel um 'rõiva 'kaupluss Plv*

kaup|mees kauplemisest elatuv inimene; müüja *minu tädimes õli 'kaupmes, 'õtsis rääbid ja kõik maad ja 'ilmad õli läbi käind ja 'kummidusi tämä ei 'uskund Jõh; kaupmees peeb 'poodi, müib 'värkised Khk; kauptmees vetab kessi ää mo kääst Rei; sel 'kaupmel oo kaks 'sell'i Mär; Ära 'kaupmed said vanaste vahel 'satsi mõne kaubaga. Juudid oo 'kanged 'teisi 'kaupmid 'satsima Han; põllumes põline rikäs, ammetmes arurikäs, 'kaupmes korra rikäs Juu; tataa-rid on 'riide 'kaupmed, käevad 'müeda 'luatasi JMd; nagu kaupmies, et 'kangeste tingib VMr; kaupmed 'tüssavad VJg; kaabamiis on sij, kes muad müdä 'rändäb, aga kaupmiis issob let'i taga. kaupmiis piäb libe õlema Kod; nad vahetasid sis nagu kaupmestegä, kui nad 'tahtsid 'saada peenemäd linnariiet KJn; 'pääle Rimm'i sõda ku nij kulla ja õbe om kokku korjat, sõss olli 'kuntru ja 'kaupme esi rahasit lõönü, neid õigati pangu Krk; esi no näi ku ta Ut'i kaubmiis 'kauplõmma 'naksi Har; säält tul'li 'kaupmehe', Võrolt ja 'õlle 'rõiva 'kraame ja kõik' Vas*

kaur¹ *kaur g kauri Pöi Jür Äks Pst Hls Ran Rõu; kaur' Trv Krk Hel V, g kauri /g -ao- Ran/*

1. (veelind) *Nee on kaurid mis sügise 'poole 'õöseti 'taeva all suure kohinaga 'lendvad Pöi; kaur sij tjiib pesa roo 'sisse Äks; kauri, 'valge karvage, sule perätu iluse. üitsvahe 'lasti kübäre tetä kauri nahast – kõrvik Trv; kaur' om vij lind, pardsi 'müüdu, temäl om teräve tahiline nuk'k, ei ole lai nuk'k nagu pardsil Krk; latsele üteldi, nigu kaur röögib Ran; kaur' järve pääl nyü? 'võtva? iks kallo kinni? Vas; kaur' tege pesä 'ryükõse 'pääle Röp; nuu läävä vijalost piteh pal'lo maad, kauri?, näil omma tutu pääotsah, "kraa" tegevä?, kauri? tännitäse, üldäss; sul kui kauril üt's poig Se*

2. fig (väikesest inimesest) *sii om alla kaur' viil Trv; (mutitähis) kaur om muti märk, sõvvad kaori manu tagasi Ran*

Vrd aur, kaul

kaur² *kaur g 'kaura R(excl Kuu; n -a Lüg Vai) kaer, suviviljakultuur 'kaura kied Hlj; 'katsu kas kaur akkab juo 'riplese ajama, ajab juo 'putke siest 'vällä VNg; 'õtrad tehässe (külvatakse) ja 'kaurad rukki kadu; kui keväde võttab külm 'konna kudu, sis 'augusti kuu sies võttab 'kaurad; 'kaural 'kandemed; 'kaura 'ripsed; ühe 'puolega kaur, 'enne seda 'üeldi 'turgi 'kaurast, nüid 'üeldasse lakk 'kaurast. 'turgi 'kaurad – [neil] ühel puol rips Lüg; 'kaura 'vihko Vai || põllul kasvav kaeravili; kaerapõld meil karuda ka 'kahju ei õle, käib 'kauras Lüg; 'katra 'kasva - - 'kaura sies vesises maas; karud 'onvad 'menned 'kaura Vai || (sõogiviljana, söödana) 'piitsa 'anda 'puoled 'kaurad. kui ei ole 'kauru 'annetu, siis*

`anneti `piitsa VNg; `kaurust `tehti siis `niisikene imelik toit. sie õli `talkuna Lüg; `kaurad, nied oli obose `toito Vai

kaura- 1. (kaera osadest) rukki `põhku ikke `panna `alle, `õtra või `kaura `põhku, sie on `süögist jo `luomadelle; `kaura `lipled `pandi `patjade `sisse; `ennevanast inimesed `kõrjasivad `patjude `sisse `kaura `lipleid; Kui `kaura `ripsed `lähväd `kirjust, siis `metsess akkab `ava `lehti `süömä; `kaura ivad on ikke kahele `puole Lüg

2. kaerte jaoks `kaura untjalg (= kaerahunt); pean `talluma seda `kaura `pahmast; `kaura `reie pida obusega `pahmama VNg; vihud `pandi `püsti kolm tükki rida, pikkad riad kõhe, kaks kolm tükki said `pääle `panna külikalli, siis õli `kaura aun; `kaura `kuormad õlivad sada kaks kümme vihu Lüg; `kaura `väljä Vai

3. kaerast, kaertest valmistatud, kaeru sisaldav `keidämä tänä `oige `kaura `kiisli VNg; `kaura jahud --, `kuoki ka tehässe. `sõeluti lesemed `vällä. `niskesed õhukesed `kuogid `tehti Lüg; `kaura jaho tuum ~ `kiissel Jõh; `talkuna oli `kaura `jauho ja vesi pääl Vai

Vrd kaara-, kaera-

kaura|kõrs kaerakõrs Kaur sai maha `niidetud, sis jäi `kaurakõrs. `Kaurakõrt sai `riisuda. Mõni lahutas lina[varred] `kaura `kõrde. `Kaura `kõrres õli `ärjapä ädäl Lüg

Vrd kaarakõrs -leib kaeraleib `kastasivad `leivakottid `märjast. `kauraleib oli kottis, keik leib lagunes `välle VNg

Vrd kaaraleib -läll äiakas, nisulill kulitsad `üeldasse ka `kauraläll, `õiled on kulitsal nagu `ruosakad Lüg

Vrd kaaralill, kaeraläll

kaurima `kaurima Urv; `kauřma (k-) Kan Urv VId, (ma) kauri uuristama, õõnestama, (välja) urgitsema latsõ omma_leevä nii är_ `kauřnu?, `õkva suur lohk `sisse `võetu Urv; kaur `vällä maa\_sest `lapjuga?; küüitse alt kauri `vällä Se

kaurits kaurits g -a Kam, g -õ Urv uurdenuga kaurits `olli `luřka väits. kauritsaga uristedi `luřkat, ta `olli kõvver, `luřka õõse `perrä Kam; Luitsa jämme jagu val`mis, sõss kauritsõga\_řsomp `sisse; õõne mul om kül iks pal`lu parõmb kauritsõga\_ `kaiba ku_ta `peikli sittaga? Urv

kausa pl kausa? jalanõud kausa? `olli päternä, `pakladsest keerust tetti Vas

kausikanõ dem < kauss¹ sõõgikausikasõ, kalakausikanõ, sääne ku `taldrik, nä omma süvembä?, koorõkausikasõ?, piimäl omma pot`ikasõ? Se

Vrd kausike(ne)

kausi|kaupmees kaltsukaupmees, potisetu `Kausi `kaupmes `klõmmis `vasta üht ja teist `kaussi, et pere `naine `kuule, mis ilus äel `kausil IisR

kausike(ne) dem < kauss¹ pane `neile kana `poegadele `sõõna kausikese `sisse natuke Mār; `veike kausike laua peal Tor; piim on kausikstess `pantu Hää; mes `neskesse kausikesse mahub Trm; kopp – `väike puu kausike Hls; kařs om `lavva pääl kaosikõsõ maha `aanu Nõõ; suidsutedu rasu saesap kui kavva, panet kaosikeisi, ega alvass ei lähä Rõn; panõ_`hämmätüiss kausikõistõ Kan; l`uuvakõõõ vai kausikõõõ vai pot`ikõõõ, tyy om üt`s kõiK Har

Vrd kausikane

kausi|setu(ke) = kausikaupmees Vanast kausisetukese tõiva partspille kah, and rübälde iist lastele Nõõ; Igävetse_`näräli ja purõli\_`kõik` kokku korjatu?, `parra_kausisetulõ `kuurmallõ `paõnda? Urv; kausiseto? vaheldiva_`rük`i kah kausi `vasta Rāp

kauss¹ kauss (-řs) üld/ `kaussi Vai/, g kausi (-aõ-, -aa-, -ou-) eP eL, g `kausi R(`kaussi Kuu)

1. anum; toidunõu `tõstetasse `suure `kausi `sisse Lüg; `kausist `rüübäti `piimä `pääle Vai; pane see marja mädi kausi `sisse Khk; lastel olid pisissed kausid ning vanad söid ühest `vaanast Kär; nii `kange tuul, et viib kala kausist ära, mis sa merest kala loodad Mus; `väikesed, ümmargused ja sügavad oo kausid, suur_o aage Muh; suur oli leeme jaoks, vähiksed olid kalade jaoks -- üks suur kauss `toodi lauale ja kõik söid ühest kausist Mar; kauss oo `vaega, põle täis `ühti; vabrikus vaavatakse `kaussa Mär; `ostis uie kausi Tõs; Kaosiss `räimi küll viel Khn; pahlast `tehti vanaste `kaussisi Nis; suurem võim oli püt'tide kääs, `kaussa oli vähe Ann; `enne olid niisukesed niine puu kausid VMr; nüid `ütleväd kaus. vanad naesed `ütlesid anna sji puukapp `seie, kui kivikaasid akasid tulema, akasid `kutsma kaasid Kod; vanal aeal olid puu kausid, ühest tükist `tehtud; lõhmussepest kausid olid kole `kerged Lai; suure kausi olli reiut enämpest üteldi pärnä kausi oleved Hls; nüid `süüdäss taldrigust, ennembide ike `kausse sehest; mia toda_s näe, et ummike sehest süüdi, miu `aigu olliva joba savi kaosi Puh; ma\_les ossendanu kooluss `endä, ku rot't miu koorekaosin ollu; setu tyyb `kaussõ, mia anni setule `ulka räbälit ja sai `pallald üte `kaosi Nõo; kaosist egä üts või'te `käega vorstijupi, `kašte rasva sisse ja `seie Võn; savi kausi? tetäss Setumaal San; Ku\_kauss väl'lä sai puhastõdus sõss kraabiti timä vjil sisest puult ja\_väläst puult klaasitükuga üle, nii et timä sai hüä ja\_sille Rõu; ea\_siss vanast `kaussi olõki_ss, süük' `pañti länikohe, säält hiideti `laatkahe, `laatka? ol'li\_lavvust tettü? Vas; meil iks pal'lo kausõ ei üteldägi? iks liud Räp || ristimisnõu aga nüid oo jo kahe kolme `aastased ja `aastased, et akkab ise `silmi pesema `kaussis kui ristitasse Mar || korjandusanum kirikus no omma? kausi? kerigu lapi pääl Har

2. kausikujuline ese või moodustis a. hauskar meitel on se paadi kauss, vesedaks vesi `välja Käi b. tõru või pähkli tupp türu kauss Kaa c. (tee)lohk, nõgu kus viidass [regi], sial kauss Lai

kauss² kauss g kausi Mus Muh Käi Phl, g kaosi Khn; kous(s) g kousi Khk Emm Rei; kausõ Hää nõörist või metallist õös purje nurgas Neid purjeaukusi, kust nõör läbi käib, kutsuti mitmet moodi: kuusiaugud, kausiaugud või kousiaugud Khk; nõö keib `kaussist läbi Mus; kausid oo `riide sisse `pandud ja eared laiaks, nõörid tõmmatse sealt läbi Muh; purju kauss, seelt käivad rihvid läbi Käi; Voka kauss tulõb tugõvamini `kindi penseldä Khn; kausõ on rauast, krehv`nüüple kausõ on nõörist, kausõ on raud, mis käib mut'i `sisse Hää || saapasilm `suupalõ pannaksõ kaosid sellepärist, et\_mte `nahka lõhu Khn

kaussika `kaussi|ka g -ga kopsik `kaussika, minega vett odeda `pañnest Vai

kauss|preesis kousspreesis oli `jälle jäme ning koluja, komm oli peel, see oli suurem kut rõõhaspreesis, ümmargune ning kommakas preesis, oleks kut raha kurgu all olnd; kouss preesis ning kommakas preesis, need on üks ja sesa_ma Jäm

kauss|puu → kaustpuu

kaust¹ kaust g kausta (-ao-, -aa-) eP(-ou Jäm Ans Muh Emm Rei Han; pl köustad Rid) Rõn VId, g `kausta RId(n `kausta VNg Vai); kauss g kaassa (-au-) Kod a. ree pealmine, jalasega paralleelne kodaraile toetuv puu rie kedarade peal on `kaustad VNg; rie `kaustad, nied `onvad kõviduse peräst, nied on `tõine `tõise puol Jõh; kaustad `oidavad ree koos, ne tehasse tammest; ree kaustast keivad kedervars ning aissugarad läbi Khk; ree kaustad o põhja all Muh; ma paenute ree `kaustesi Phl; kausta ots oli ees jalase `külges kahe pulgaga `kinni Mär; kaustad kõivad kodarate `peale [reel] Kse; vanast `aedi `rijidel sebävitsad

pääle, uuemal aeval ei ole sebä`vitsu, nüüd `pantse kaustad Saa; tiibapuud olid `ummes jalg moad üle `kaustade Nis; ree kausta `sisse tehakse auk ja pannakse kodara otsad `sinna `sisse, ree kaust tehakse kasepuust Juu; regi moedo `val`mis küll aga ei õle kaassasid piäl Kod; kodarate `külge `pañdi painardid -- ja `piale kaustad Lai; rijj kausta? omma `piutõ reke pite kõdardõ `otse pääl, tõõ tõõõ jalassõ kottal Plv; rijil ol`liva vanast kausta?, nüüd omma? `pardapuu? Ráp Vrd kaustapuu, kaustvits b. sitkest puust põiksidemed ree kodarapaaride vahel – Rõn San Vrd kaustpuu c. äkkelaudade kinnituspuu ägli lavva? `käänti `kaustõ kül`ge kõõ `vitsuga? Rõu

kaust² kaust Lüg Phl, g kausta Muh L Juu Pai VMr VJg Iis M San Krl Vas Se(kauss g kausa), g `kausta Kuu; kaust g -i Rõu

1. täispikkuses loomanaha tükk, laid naha kaust sie `lõigetasse üle naha, kui `laiad `saapa `allad `lähväd Lüg; `enne suured kaustad lõigati ja kausta otst akati paarivisi `lõikama Mär; kausta kül`lest lõegatakse rangi `roomasi ja tel`ga `rihmasi, rangi rennust ja ohja `rihmasi, kaust on pool looma `nahka Juu; kaust on kohe puol `nahka, ühes kaustas oli `valge, teises kollane ja kolmandas must nahk VMr; säält (suure looma nahast) võip ka neli `kausta saia ja veere jääve üle; sellel om paks kyyr ku kaust Hls; ma tõi üte kausta `pasli `nahka San; `lõika üle naha nigu `tsuuge jaost, sis vot tuu om kauss Se Vrd kaustanahk

2. ? niineriba niine kaustad `aetass kokku, `tehtass viisad `jalga Hää

kaustama → kasvatama

kausta|nahk obuse nahast lõigati paks sel`la`pealne koht kausta nahaks ja pekseti `nuiadega ja `kerve põhjaga paksuks Juu; luomanahk, obusenahk [on] rabe, kaustanahk [on] kodu peksetud nahk, paremb kui vabriku nahk VJg -puu ree kaust üle sugarate kõivad kausta puud Kse; riel on kaostapuud, tiivapuud ja piapuu Kos; põigiti üle painandite ja kodarate `otste käivad kausta puud või kaustad Kad; kaassapuud one ja luadiked one kivivedo rijil Kod; kausta puu om piuti, laavi all, tõne ots om ette, tõne `taade Ote Vrd kaustvits

kaust|puu põiksidemed ree kodarapaaride vahel – Ote San V kaustpuu om pääl põiguste, kaustapuu om piuti Ote; kausspuu? omma alpuul `ümbre rii kõdarõ `otsõ, seebivitsa? omma? kausspuil pääl pikuti; riil viis kaußspuud ja seebi`vitsu om kat`s, tõni tõsõl pool Har; Kausspuu ladõv `püürti `kijrdu, mähästi üt`s kõrd `ümbre rijj pää ja `pañti tagasi ala`kõdarõ `kül`ge `kinni? Rõu Vrd kaust<sup>1</sup> -vits ree kaust põigustõ pääl olliva kaustavitsa?; sebe`vitsu `pääle `pañti kaustvitsa?; kaustvitsa? umma`kõdardõ`otsõ pääl, nyu_ `hoitvaki toda rek`e et, ei lää`kokko ei lak`ka Plv; kaustvits -- vanast ot`sti toomõ vits, tuu ol`l `vindsõmp, keerotõdi ots `ümbre jalassõ pää ja tüvi `aeti `lahku egä kõdara otsa kotalt Ráp Vrd kaustapuu

kaut kaut R I Vil Trv Hel TLä Ote Rõn Har Rõu Se; kaot Võn; katt Aud

1. postp 1. mingi koha kaudu, seda läbides või sellest möödudes `Viiburi kaut `ringi (kaugelt ringi käima) Kuu; säält `luugi kaut `panna `lasti tämäle `sisse Vai; mine aeda katt, saad `ennem Aud; sõidan küla kaut Iis; tulide Tarvastu kaut Trv; lätsi säält üle nuka Tuhalaane kaut Ote; nimä`tulõva_`mõisa kaut Har; mä`lää säält Liiva kõrtsi kaut Se || kas tä ise tuli lehmä kaut (koha kaudu, kus lehm oli) Kod

2. pidi, mööda, piki mere kaut Kuu; `ataa`rid `ulkusid `müödõ küla -- `käisivad ühest kohast `teise -- perekaut, perekaut VNg; tule treppu kaut tuppai Vai

3. vahendusel, teel *ta õks tul'l pošti kaut vai kui ta saadõti* Har

4. järgi, põhjal *Minu aru kaut* (arvamist mööda) *piaks nagu õlema`rohkemb* Jõh

II. adv 1. kaudu, (mingit kohta, teed) läbides `tuodud `uobis toist kaut Kuu; *kust kaut sa tulid?* Hlj; *isa enamb ei mend sääldkaut, siis pidi `käima - - nagu altkaut vai midagi, aga `surnuaja `ääre ei `tohtind `menna* VNg; *mene tagant kaut `puodi* Vai; *siält kaut ta tuli* Kod; *kost kaut sa lätsit?* Nõo

2. otseselt; täpselt; kindlalt *siis saen kuulta peris kaut et kerikud ei õle; näväd ei tiä kos vallass näd one perikaut* Kod

Vrd kaudu, kauta, kaute, kautu

kauta `kauta Jõe Vai Jäm(`kouta, kouta) Khk(katta) Mus Käi Har Plv(`kaota)

I. postp 1. teat koha kaudu, seda läbides või sellest möödudes *mis nee lapsed nõnda sii `uksi `kauta `lindvad* Khk; *Kersti oli nii `vaene inimene, käis külat `kauta `kerjamas* Käi

2. pidi, mööda, piki mere `kauta on `ussi `nähtud, *ujub üle mere* Jõe; *mardid käisid peresid `kauta; ogaluugid, neid on `ääri kouta küll* Jäm; *pöld`marju `kasvab mere `ääri katta, mõnes kuhas põllu peel ka* Khk || piki, kõrval, ligi *see oli sit `aida katta elanik, siit mitte, teisest perest* Khk

II. adv k a u t a m i n n e s muuseas, möödaminnes `kauta minnes `juhtusid `peale `vaatama Mus

Vrd kauda, kaudu, kaut

kautamissi *kautamissi* möödaminnes *Võta kautamissi see kaa käde* Jäm

Vrd kautumissi

kaute `kaute, -`kaute VNg Lüg kaudu Vrd kaude

kautsima *kautsima* (vanainimese kõnnakust) *Kautsis nurki kaudu* Khk

kautsjon `kauts|jon Khk Põi Tõs Juu KJn Rõu/-t'/, -ion Kos, -jun Khk JMd/-ou-/ Nõo(g -joni), -juñ VJg, -juuñ Plv, `kautsjon Jäm Rei Trm Plt, g -i; *kautsjon g -i* Põi Tor; `kauts|jooñ g -joni Krl; *kaut`sjuuñ* Har, g -juuni Vas; *kaud`s|jooñ g -j(o)oni* San; *kaud`sijuuñ g -jooñ* Se; `kauss|jon g -i Lüg Hää; *kauss|juuñ g -jooñ* Krk; *kautsijuuñ* Trv; *kõuts|juuñ g -jooñ* Hls; `kouksjon Trv, `kuujsjuuñ Kod, *kohtsion* Iis, `kontsijuon Lüg, g -i tagatissumma *`muidu ei saa kohot edesi `kaibada, piäb `kontsijuoni `sisse `maksama; kui `kohtos `võidab, saab `kontsi`juoni raha kätte* Lüg; `kautsjun `sisse `maksa, *siis saab kaupmiheks `poodi* Khk; `rentnikude kääst `võetase *kautsjon `sisse; kautsjoni raha `antase pärast tagasi* Tor; *`vangi saab `lahti `kaussjoni pääl* Hää; *kui soab kaoba lepinguid `tehtud, on `kautsion sies* Kos; *kui võtad `võlga ja paned `panti kedägi, sij one `kuujsjuuñ* Kod; *temä läit`s `Pärnus kõutsijuoni `perrä* Hls; *massa kuud`sjoon `siissi `kohtu pääle* San; *asi um kaut`sjoni pääle `vällä ant* Rõu; *kaud`sijuuñ ol'l siseh, `kaud`si`juu-ni saa ai tagasi* Se

kautu `kautu (-ou-) Kuu Jäm Ans Khk(kattu) Kaa Kär Emm Käi KuuK Kam; *kautu* Jäm Khk(katu) Mus Emm Kad

I. adv mööda; kaudu *aige te oma obustega `koutu; koutu käivad kouba laevad* Jäm; *kuul läks `koutu; ma tuli `koutu läbi* Ans; *Volli tegi `koormad ja `Leena tuli seelt `koutu; Äi saa enam jälga teisest koutu* (haigusest, väsimusest ei suuda enam kõndida) Emm; k a u t u m i n n e s muuseas, möödaminnes *keisi `kautu `minnes `Mihklil ka sihes* Khk

II. postp **1.** teat koha kaudu, seda läbides, sellest möödudes *ilma`korstnata ta oli, ukse`kautu tuli suits`välja KuuK* || fig *Sajab kaala koutu maha* (sajab pealaest jalatallani märjaks) Emm

2. pidi, mööda, piki *sedine ramp,`loibab`pæele küla`koutu; tulime merd`koutu;`pöösa`ääri`koutu togi ning toksi`niita Jäm; unt tuli`aida`koutu Ans; kis seda küla`kautu`kerjama leheb; lehm`äigas ännaga`silmi kattu; poisigeseid vinderdavad`öösse külä tänav katu; vihistab suitseta maa katu lund Khk; tuliti merd`koutu või maad`koutu Emm;*

III. prep mööda *rebane ep lähe kautu`aine Khk; Röökis koutu ilma* (et terve ilm kuulis) Emm

Vrd kaudu, kaut, kauta

kautumini `kautumini möödaminnes *kui sa korra sii pool`käimas oled, siis tule`kautumini`meitele ka`sisse Khk Vrd* kautumissi

kautumissi `kautumissi Khk, `koutumissi Jäm möödaminnes *Kui sa kuju lihad, astu`koutumissi`meitele sisse Jäm; veis`äigas`rohtu`kautumissi; Ma tuli`kautumissi`vaatma, tuleb teitelt ka kidagid täna obussi`otsima Khk Vrd* kautumissi, kautumini

kautus `kautus g -õ kaugus *munna`visksi`kautust ja`kortust Se*

kauvakses *kauvakses dem < kauaks; mitte kuigi kaua(ks)* (vormilt jaatav, sisult eitavas lauses) *kauavakses sest saab KJn Vrd* kauake

kauvedal *kauvedal* kaugel (ruumiliselt) *üits nu`m om lähiksen tööne om kauvedal Trv Vrd* kael, kavetel

kauvemban *kauvemban Lut; kavepen Krk; kavvõmba|n Nõo, -h Rüp Se(kavvõbah)* kaugemal, eemal *mis ta kurivaim kol`ts, nagu mõni lõhk kavepen Krk; säääl tagapuuil kavvõmban`olli ilusit maa-alutse sijnä Nõo; ku nurmõh vai kavvõmbah`tüütedi Rüp; nu omma kavvõbah viil Se*

kauvembide *kauvembide Ran; kavvembide Nõo Ote kauem edimäst rihetäit küteti kavvembide, rihe ol`l viil kül`m Ote Vrd* kauema

kauutsõdõ *kau,utsõdõ* kaugusele *Kolhoosi tsigalast ol`l`vingnat versta kau,utsõdõ kuulda? Har*

kauutsõn *kau,utsõn* kaugusel *Suurõtükü kuul` laheés kolmõ sammu kau,utsõn, a mü`jäi mõlõmba`terhvess Har Vrd* kauguh, kauguses

kauutsõst *kau,utsõst* kauguselt – Har

kauõline *kauõli|ne g -tse (-tsõ) Har; kavvõ|line Ote Plv Rüp, g -lise Nõo(kavve-) Se, g -lisõ Krl, g -litse Vas, -linõ g -litsõ Se, -lõni Krl, ill -lõistõ Lut* kauge, eemalasu; kaugelt tulnu *mulle`tul`li kavveline küläline Nõo; üits kavvõline maakotuss Ote; nii omma`kauõlitse sugulasõ?;`väega kauõline maa, katõsa-ütesä`versta Har; kavvõlitsõ hõimlasõ?; kavvõline hainamaa; ma sai kavvõlit`silõ mehile mano* (sain kokku kaugelt meestega) *Se; lätt`kavvõ, kavvõlõistõ`liina Lut* || vana, ammu juhtunud *kavvõline asi, tüüd olõ`õi meelehki? Se Vrd* kavene, kavvõdanõ, kavvõlik

kauõmbadõ *kauõ|mbadõ Har, -badõ Lei, kavvembade Puh, kavvõmbadõ Nõo Urv* kaugemale **a.** (ruumiliselt) *siss`aste kolm`sammu kavvembade Puh; siss teesit ärä, et nüid`pilkava, siss kaid kudass kavvõmbadõ said Nõo; aja nuu eläje säält muidõ`rahva piirist kauõmbadõ; Pini`vaugõlõmine läts õks kauõmbadõ ja kauõmbadõ Har; t`erä? sattõ*

`kauõbadõ* Lei **b.** (ajaliselt) edasi *nika lät's aig kauõmbadõ, siss `naksi nuu suurõ inimise kah [seenel käima] Har **Vrd** *kaugõmbadõ, kauõmbahe*

kauõmbahe *kauõmbahe* Har, *kavvõmbahe* Urv Rõu Plv Vas Se Ráp(-õ), *kavvembahõ* Kra; *kavvõbahe* Se(-õ) **a.** (ruumiliselt) *kaugemal(e); eemal(e) ei_tiiä kohegi kiruta, kas omma liinast kohegi kauõmbahe `saanu* Har; *Timal o'll tyy kaas pääl ja\_timäga o'll hüä kavvõmbahe `süüki ütahn võtta?* Rõu; *tuust saan ma käve, ega ma kavvõmbahõ es `saaki* Ráp; *lätsi kavvõbahe viil* Se **b.** (ajaliselt) *kauem kel mädänes täü, tu koolõss ruttu, kel ei mädäne?* (kops tiisikushaigel), *tu lätt kauõmbahe* Har **Vrd** *kauõmbade, kavvõbakõsõh*

kauõmbõst *kauõmbõst* Har; *kavvõm|bast* Nõo Se(*kavvõ-*), *kavepest* Krk *kaugemalt ma ole iki `kaugepelt või kavepest ku Nuiast* Krk; *Kis peremehele sugulõsõ `ol'li?, nuu?* *tulli_kauõmbõst ka_`talgudõ* Har; *tu om viil kavvõbast* Se **Vrd** *kaugõmbast*²

kauõn *kauõn* Har Lei; *kaven* M, -vv- Trv Hel T Kan; *kavvõn* Ran Nõo Võn Kam Kan Rõu Ráp; *kavvõh* VId(-hn Rõu Plv)

1. ruumiliselt *kaugel, eemal kaven on kävvä; miul om kaven sij kotuss* Krk; *koda `olli iki kavven ja sann* Ran; *t\_om kole kavven, sinna ma küll ei jõvva `minnä* Nõo; *ku_kauõn sul ta piir om?* Har; *mäe all o'll `valtaga_kaiiv, tyy o'll kavvõh* Plv; *ni_kavvõh o'lli_rõugu?* Vas; *kavvõh ka'amaa? omma?*; *Võro om kavvõh siist* Se; *kerik vil kavvõh* Lut

2. ajaliselt *kaugel, kaua jala lät's, `mõt'li, et ega ta `väega kavvõh ei elä?* Plv; *un `süküss om viil kauõn* Lei

3. suhetelt *kauge, mitte lähedalt seotud kavvõh sugulene inemine* Lut

Vrd *kauel, kaugõn, kavvõdan*

kauõst *kauõst* Har; *kavest* Pst Krk; *kavv|est* Nõo Kam Se, -õst Nõo Kam V(excl Har) *kaugelt, eemalt õige kavest är tullu* Krk; *susi ei võta oma pesä lähikselt, ta tyyb kavvest* Nõo; *harak katsatass, kavvõst tulõ külalist* Kan; *mõts mustõtõss kavvõst* Krl; *pini näk'k et ma_ku_`tul'li, `naksi kauõst jo_`handa liputamma* Har; *'kaie kavvõst, es `tihka? mano tulla?* Plv; *ta_m kavvõst peri* Se **Vrd** *kaugest*²

kavak *kava|k g -ku* Hel Rõn Har(g -gu)

1. *kõrts tyy käü egä päiv kavakun* Har

2. *laadaputka vanast `olli `laade kavaku. sääl `olli all kõik `müvvä. kaits kolm kavakut `olli tettü* Rõn

3. *vana lagunened hoone sij om ku kavak maha vajonu, kokku; lännu talu kavakuse `sisse `juthust pidäme* Hel

Vrd *kabak*

kaval *kaval* R/n -a Vai/ S Mär Vig Tõs Aud Tor Hää K I Trv Hls Krk TLä; *kavva|l* Hel T Plv, -l' Hel V/*kaual', kaual* Har/; g *kavala* üld, -e Hls, -õ San Krl Har; *kabal g -a L Kei Juu a.* (elusolendeist) *tark, taibukas, leidlik; salalik, petlik Kaval `jüskü rebäne; Käüb vade kavaluettegä siin libitsemäs* Kuu; *kaval tüö mies, kõik tüöd tieb, midä kätte võttab, ea `päägä* Lüg; *sie `poiga on mogomaine kavala* Vai; *ta oo kavala jutuga* Khk; *see oo naa kavalate `silmadega et, kaval inimene* Muh; *kavalam kut rebane* Emm; *vanas pulma `laulus on see sõna: ma olen udris `ot'sima ja olen kabal `katsoma* LNg; *pal'lu kabalaid koos, põle keda pettägi änam* Rid; *kabalad inimesed ikke sedasi tegad, teene silm `lahti ja teene `kinni* Mih; *äid inimesi põle nõnda paelu ku kavali ja `val'ski* Hää; *kavala vaemuga inime* Kos; *niüd `ööldakse ike, et juudid on kavalad ja petavad, aga `mõisnik oli vägivõemuga kaval*

Pee; vaper kui uss ja kaval kui tuikene Iis; rot' piämä nõnna kaval luum õlema et tämä `sinnä `surma `õtsma ei lähä kos tämä puarimijis `surma sae Kod; elu õpetab kavalaks Plt; `tartlased on targad ja kavalad, mul'gid on mustad ja rumalad Vil; üit's `petje ja kaval inimene, pet's saladuse `vällä kavalusega Krk; kavval' ku madu; ta om üit's kavval' tõist `petme Hel; kavval tüü pääle Puh; kavval ja varas saap kõigi `päädi ärä elädä Nõo; obene ol'li külländ kavval luum vanast sutte `vasta Rõn; om `säärtseid kavalõid piinne, kiä takast tulõ ja\_purõ inemisel `jalga Har; kavval kui siug Plv; ma? olõ nii kavval' ku repän, mul om soe `julguss; kavval', ta `ütte ei huupi sõnna Se **b.** (asjadest, tegudest jms) salalik, petlik `Vaata, et sa äi lase `lehmi `lõhki `süüa, märg ristiku ädal on kaval Põi; mõni riist võib kaval `olla, veke tene, aga lähäb paelu `sisse JMd; kaval riist, kaval tüö Koe; kaval värk küll, ei tea, mis `peale akata; kaval ettevõte VJg; aavad kavalad juttu Plt; asi um väega kavval Rõu **Vrd** kavalik

kavalade kavalade kavalasti ta_m nii kaval ku rebäne, petäp tõese käest asja nii kavalade ärä, et tõene ei saa arugi Nõo **Vrd** kavalaha

kavalaha kavalaha Rõu Se kavalasti Kavalaha neh sai õks tettüss Rõu; väega kavalaha Se **Vrd** kavalade

Kaval-Ants Kaval-Ants VNg Khk Põi Pil Kaval-Ants ja ärg, nad olid vanapagana juures teenistuses Pil || euf rebane – VNg || ”neljanda sõrme nimetus” – Põi

kavalasti kavalast|sti Khk, -sti Plt, -st(e) Jõh, -leste Juu; kabala|sti Lih, -ste Aud adv < kaval Sie vigur õli küll kavalast `tehtud Jõh; siis tuleb oolas `ot'simine, kabalaste `katsumene (pruudist) rhvl Aud; nää kui kavaleste `tehtud, sest ei soa aru Juu **Vrd** kavalade, kavalaha

kavalatska kavalat'ska ”väga suur ahi” suur ahi nurgan, ku üits kavalat'ska kunagi. reheahi iki mailmalik suur Krk

kavaldama kaval|dama Hää Kod Plt KJn, kaaval-, ka(a)bal- Rid kavalust tarvitama, kavalasti tegutsema nad kahekest kavaldavad Hää; nuhib midägi üles, kavaldab minu tagass üles, kas juttu ehk tego Kod

kavaler kava|le(e)r (-lier) Kuu RId spor S, Var/kaba-/ Tõs Tor Juu Kos KuuK JMd Pee Koe VJg Trm Ksi San/-r/ Lut, -lee-r Se, -liir Hää, g -i /-lie-ri R/; kava|lijr (-liir) KJn Hls Krk(kama-) Nõo/-r/ Krl, g -leeri

1. peigmees, austaja rikka `kavali-ri saad Kuu; tagapuol olivad `kaasigod omi kavaleriga Vai; tal ju ka juba oma kavaler Khk; Tüdruk tee midagi, liperdab poistega, ega õhta uus kavaler Põi; `löidis uie kavaleeri, nutab taga `endist `kavalee-ri Tõs; nüüd o kavaliirid petised, täna laalatadass, oome lahutadass Hää; tüdruk ootab oma `kavalee-ri tulevad Juu; tal tore kavaler küll Trm; naisterahvast kutsutasse armukene, meesterahvast kavaler Ksi; tal mitu kavaleri, tea `id misuke se `õige on Plt; ennempist ütelti nuurmiis, `pirle üteltis kavaliir Hls; no kos sinu kavaliir om? Nõo; su kavalee-r sai `pessä? Se

2. sõjaväelase aunimetus enneste `ollid kavalerid `mõisniku au sees Tor; ma ole Märt `Kangur, kavaliir ja undervitsi ohvitsiir, suur auväärt kavaliir Krk; ma oli kavaleeri teenistusen San

kavalik kavalik Khn HlJK KJn Röp kaval Oh sina petis peiukene, kavalik oli kaasakene rhvl HlJK; kavalik sina kasakene Khn; `Piidre om sääne kavalik miis Röp

kavalus *kavalus* Vän g -e R spor eP(*kaba-* L Juu, *kabaalus* Mär), Trv Hls Ran San, g -õ Vas; *kavalu|ss* g -se Krk Puh Nõo, g -sõ Nõo Krl Har Plv, -śs g -sõ Rõn Se; p *kavalust* Urv; s < kaval *kavalusega* `püian ikke `katsun `tiedä `saada Lüg; *tama on ise `justku `tuhma päält näha, aga küll on kavalust täis Vai; kavalusega pettas mo kääst lehma εε nii vähä raha εεst Khk; see põle vale ega kavaluse jutt Muh; kes tä kabalusi kõik teab, täl oo sedä kabalust küll Mar; se inimene oo kavalust täis, ei tänd vöi `uskuda Tõs; kavalusega sai teist ää petta Kos; sel mehel on kavalust JMd; ma tiän tämä kavaluss ja suan `arvo et tämä on laisk Kod; temä aab kavalust KJn; sij mijs om `kangõ kavaluste `pääle Hls; naeste `rahval olna tuvikese tasa,us ja rebäse kavaluss Puh; jõvvuga ma\_i oss midägi saamu, mia võti kavalusega Nõo; taht kavalust `pruuki, `kõikõ kavalusõgõ kätte saia? Krl; tõnõ tõsõ käest kavalusõga pett `vällä Har; ilm um kavalust täüss Rõu; tujul olõ õi määnestki kavaluist Se; kavalust küsima tagamõttega, kavalusi küsima kavalust küsima, kui inime ise tiab seda `asja, aga küsib veel teiselt, kas ta õieti riagib Koe; kavalust kuulama ~ pidama ~ tegema salaja pealt kuulama peab sedasi kavalust, mihe `riided magavad, aga mees isi ep maga Jäm; teeb magama ennast, teeb kavalust. kuulab, mis teised `rääkivad Khk; koer `kuulab kavaluss ukse taga Kod; kavalust `kullet mahan (teeskled magamist) Krk; mia `mõtli et ta makap, aga ta_lli venekoolussin, kullõl kavalust Nõo; Ku tõnõ taht kavalust kullõlda?, sõss tege et tiä maka, kae_sõss tõsõ ei_vari?, kõnõlasõ_kõik ilustõ `vällä Urv*

kavalusi *kaval|usi* Trm Trv Nõo Har Vas, -uisi Plv Se, *ka-valui-si* Rõu kavaluse teel, kavalusega; salamahti *seda katsume kavaluisi püida* Trm; *petäb kavalusi `vällä* Trv; *tahap kavalusi kõik tõese käest ärä `kisku* Nõo; *ta lätt `hil`lä `tassa kavalusi nikagu manu\_saa* Har; *kai ka-valui-si iks kõrvalt\_et kuis\_tä ol`l tuj pruut` vai* Rõu; *kullõl` kavaluisi* Se **Vrd** kavalutasa

kavalutasa *kavalutasa* Kuu Hlj VJg kavalusega, kavaluse abil *kavalutasa `mielit `lapse siit ärä* Kuu; *sala `piunid* (spioonid) `räägivad *kavalutasa* Hlj; *ainult kavalutasa sai ta selle koha peale* VJg

kavalnurk ristnurk *Sie* [maja] *tule jua `palki\_ist varaga ku kava`nurkil tehä, näid palktubi ka kava`nurkil tehtävi* Kuu **Vrd** kabanurk

kavatsema *kavatse|ma* Hlj Rei Kos TÜR I Ksi Lai KJn Nõo, -me Hel; *kavatsõ|m(m)a* Har VId(*kavada*? Se), -me San, -mõ Krl

1. *plaanitsema, kavandama kavatseb `ennemb kui akkab tegema* Hlj; *Mihkel kavatseb naist võtta* TÜR; *egä täl siis kavatset sügävält es vöi `õlla, äkise miälegä tegi* Kod; *ma kavatsi minnä, aga jäe minemedede* Hel; *peremiis kavatsõs ommõn aina manu? minnä?* Krl; *ku ma kavanu?*, *siss ma tennü üs* Se

2. *märkama, tähele panema es kavatse üteldä et pot`t tuj sa tagasi* Nõo; *kui ot`s ja kätte es saa, es kavatsõ?* Rõu; *`tohtri kavat`s tu asa ar?*, *et ma narijuttu `peie; ei olõ kavanu midägi ei?* Se

kavatsus u *kavatsu|s* TÜR Ksi g -se Hlj Mär Kei, pl p *kavatsuisi* Lai, -ss Hel s < kavatsema; *plaan, mõte oli `uopis `toine kavatsus* Hlj; *meil oli kavatsus `osta `autu* TÜR; *selle asjaga oli kavatsus teda tegema akata* Ksi; *kes tiab teise kavatsuisi* Lai; *sij om minu kavatsuss, minu `arvamine, nij sõna läävä ütte* Hel

kave- → *kaue-*, *kauve-*, *kauõ-*, *kauvõ-*

kavene *kave|ne* pl -tse

1. kaugune *naa om üte kavetse, mine `sinna või teisse `paika* Krk

2. kauge *temäl ei oole kavest omast* Krk

Vrd kauõline, kavvõdanõ

kavete *kavete* Kam; *kavv|ete, -õtõ* Ran Nõo kaugele, eemale *siss `pel`gäb kui tuld, oiab kavvõtõ; na käesivä kavvõtõ aenale* Ran; *ma ei näe nii kavete* Kam **Vrd** kauede, kavetes, kavvõ, kavvõdade, kavvõtõhe

kavetel *kavvetal* Trv, *kavetel* Hls kaugele (ruumiliselt) *Einämaa olliv kavetel, siss `panti võid napage ja karbige `räimi manu* Hls **Vrd** kauel, kauedal

kavetes *kavete|s* Hls, -ss Krk kaugele, eemale *olli kavetes vedäde* Hls; *ega ma kavetess ei lää* Krk **Vrd** kauede, kavete

kavi n, g *kavi* IisR Iis Hel "suur kulbisarnaselt puust õõnestatud riist leili viskamiseks saunas" *kaviga* on parem [leili visata kui kibuga], sest temal on kulbitaoline saba IisR; *anna kavi minu kätte* Iis; *kavigõ visates* Hel

kavistama *kavistama* tihendama, tihtima *kui riist ei pea vett, männi kuort `tauta `sisse, siis üölda et ma kavistasin teist* VJg

kavva → kaua

kavvakeisi *kavvakeisi* kauake *siis näd ei suanud `kuigi kavvakeisi magada, messi* (mis see) *kolm `tuñdi* Kod **Vrd** kauakese

kavvamba → kauema

kavve *kavve* San, *kavvõ* Vas Lut, komp *kavveba* Se a kauge, eemal *asuv kavve maa päält ti olete* San; *eläs kavvõ maa takah* Vas; *kariüsõ? omma? ajanu? kara kõkõ kavveba kesäpõllu pääle* Se; *tima tul'l kavvõ maa siest, kavvõst liinäst* Lut

kavve- → *kaue-*, *kauve-*, *kauõ-*, *kavvõ-*, *kave-*

kavvetale *kavvetale* Trv; *kavvõtõlõ* Võn kaugele (ruumiliselt) *kavvetale joosnu* Trv **Vrd** kauete, kavvõdalõ, kavvõliistõ

kavvetalt *kavvetalt* ruumiliselt kaugele *tuleb kavvetalt* Trv **Vrd** kauelt

kavvõ *kavvõ* Vas Röp Lut kaugele, eemale *Kõlguss tet'ti rehest `kavvõ, aga laudalõ ligi* Vas; *`kavvõ minek' om, sõss piät `rühkmä ja rutto minemä* Röp; *laskoi- är näid `rossi, lännüss är üt'stõsõ mant `kavvõ* Lut **Vrd** kauede, kavete, kavvõda

kavvõ- → *kaue-*, *kauve-*, *kauõ-*, *kavvõ-*, *kave-*, *kavve-*

kavvõbakõsõh *kavvõbakõsõh* kaugemale *ma? hoia kavvõbakõsõh* Se **Vrd** kavvõmbahe

kavvõda *kavvõda* kaugele – Vas **Vrd** kauede, kavvõ, kavete, kavvõdadõ, kavvõdahe, kavvõliistõ

kavvõdadõ *kavvõdadõ* Ote Plv kaugele *mijs saadõti `Lõuna Venemaalõ, sai kavvõdadõ* Ote; *ega ma kavvõdadõ ei_läak'i?* Plv **Vrd** kavvõda, kavvõdahe

kavvõdahe *kavvõdahe* Ote Rõu Vas Röp

1. kaugele *ärä mine? nii kavvõdahe; Tyy ol'l jo_kavvõdahe kuulda_kon `lambit mõstass* Rõu; *lät's ni kavvõdahe, ku küünäl är kistu; Tulõkahi `üüse hüigass kavvõdahe* Röp **Vrd** kavvõda, kavvõtõhe

2. kauaks *Tiiä äi? kohe tyy Juuli ni kavvõdahe jääss, ma ooda viil `sipa `aigu* Rõu **Vrd** kauede

Vrd kavvõndahe

kavvõdalõ kavvõ|dalõ Rõu Se, -dõlõ Krl kaugele (ruumiliselt) *ta lät's kavvõdõlõ* Krl; *Kukk sata õi_kannust kavvõdalõ*; *`Vankri umma? är_kujunu, mugu_kidsisäse_ja_kädsisäse?*, *kavvõdalõ jo_kuulda?* Rõu; *kavvõdalõ maalõ* Se **Vrd** kavvetale

kavvõdan kavvõ|dan Ote Rõu(-dõn, -dah, -dahn) Vas kugel *tuu tarõkõnõ om siin samatsõn, ei ole_kavvõdan* Ote; *timä um väega kavvõdahn; mii? elä kavvõdõn*; *`keldre olõ õs kavvõdah* Rõu **Vrd** kauõn, kavvõndah, kavvõtõh

kavvõdanõ kavvõ|danõ Plv, -tanõ Võn kauge, eemal asuv; kaugelt pärit *ta um üt's kavvõdanõ* [inimene], *tunnõ kül'h, mii_küläst ei olõ?* Plv **Vrd** kavene, kauõline

kavvõdast kavvõ|dast Rõu Vas(-dõst) Röp kaugelt, eemalt *tulli kavvõdast* Rõu; *`piksega `vihma saa, müristäss jo kavvõdõst* Vas; *nosselgaga?* kardohka *kot'te tuvvas kavvõdast* Röp **Vrd** kavvõndast

kavvõhe kavvõhe Röp kaugele *pini hauk `viau_nda* (loiult) *kui hauk kavvõhe* Röp **Vrd** kavvõtõhe

kavvõkõistõ kavvõkõistõ kaugele *ne lät's tuu miis õks edese ne saa_kes kavvõkõistõ kaess* [soed] *katõgese_tij pääl iih* Se

kavvõkõsõh kavvõkash Se, kavvõkõsõh Lut kugel *olõ õi kavvõkash säälsamah* (pole kuigi kugel) Se; *ei kavvõkõsõh* Lut

kavvõliistõ kavvõ|liistõ Se kaugele *kavvõliistõ ol' jo lännü? är?* Se **Vrd** kavveda, kavvetale

kavvõlik kavvõli|k g -ku kaugelt tulnu – Vas **Vrd** kauõline

kavvõmane kavvõma|ne Se, -nõ pl -tsõ Vas; pl *kavvõmbatsõ* Röp kaugem **a.** eemal, kaugemal asuv *Pääle `viskamiist rassõmba? ja kavvõmbatsõ\_terä? `pañteva_`sijmnes* Röp; *lähemäne külämiis om `kal'lip ku kavvõmane sugulane* Se **b.** suhetelt kaugem *umma_kavvõmatsõ? ja lähemätse_sugulasõ?* Vas

kavvõmbast → kauõmbõst

kavvõndah, -e kavvõn|dah, -e Rõu Vas, -dõh, -e, -õ Se

1. kugel(e), eemal(e) (ruumiliselt) *kařama um kavvõndah* Rõu; *siss ku lumi om maah ja kavvõndõhõ ei saa minnä?, siss peetäss umah küläh `kul'ä_ñja; l'juhku uhäkese kavvõndõhe kinnüse (silmä?)* Se || *võso kannust lää äi kavvõndõhe* (lapse ja vanema sarnasusest) Se **Vrd** kauõdahe

2. kugel(e) (ajaliselt) *lat's mälehtäss kavvõndahe* Vas; *õgas põimuaig ka inäp kavvõndõh olõi?* Se

Vrd kavvõdahe, kavvõdan

kavvõndast kavvõn|dast Vas, -dõst Se kaugelt, eemalt *ma kavvõndast `kaiõ* Vas; *läät kavvõndõst püvve `püüdmä, ni kaotat ar kanagi käest, ni jäät kõõ_est ilma* Se **Vrd** kavvõdast

kavvõndõ- → kavvõnda-

kavvõtõh, -e kavvõtõh, -e Vas Röp kugel, -e *kavvõtõh om `väega mul `kävvi; järve veereh om klanm – hulga maad kavvõtõhe vesi är `pesnü* Röp **Vrd** kaueda, kavete, kavetes, kavvõdahe, kavvõdan

kavvõtõlõ → kavvetale

keba n, g *keba* Kuu IisR Vai kergats, valetaja, kiitleja *Ei `selle keba juttu saa `tõena võtta* IisR || lstk *k e b a l ö ö m a* jooksuma, karglema *keba `lüömä* Kuu **Vrd** kebajas, kebakuuti, kebu¹

-kebade Ls kiisakebade

kebajas *kebajas* IisR Trm

1. kergats, valetaja, kiitleja *Ei `selle keba juttu saa `tõena võtta, ta on eluaeg `olnud kebajas* IisR **Vrd** keba, keblakas

2. lahja, vilets hobune *`Ommiku läks ikke kebajaga `metsa, aga `õhta tuli jala kodu* Trm **Vrd** kebakas, keebats¹

kebakas *kebakas* hv Jõe Vai

1. kõhn (inimene) *kebakas `üelda `arva mone `kohna ehk `kaavisti inimese `peale* Jõe **Vrd** kebajas, keebak, kibakas

2. *kebakas on `kärme ja `erkos, `mieste `rahva `kohta `üellä `kehkelpüks* Vai

kebakuuti *lapsed `lüövad keba `kuuti* Vai **Vrd** keba

kebama *kebama* kepslema, kargama *`Menga kebaga viel `õues vähä aig, `ninda `kaua kui `süämäne saab `valmis* Jõh **Vrd** kebastama¹

kebastama¹ *kebastama* Kuu Hlj jooksuma, kargama, kepsutama *Küll ne `tallekased sis kebastavad siel mädaste `otsas `ninda et lust nähä; Eks ne hobused kebasta alade neli `jalga `kerraga `oite tige, kas vai kohe `sulle `otsa; Nämäd kebastanned hobusill kaik kohad läbi, alade tuhat `neljä; Sie on igä ilus, ku nuor luom `hertane on ja kebastab Kuu; luom kebastab kui saab kevade `laudast `välja* Hlj **Vrd** kebama, kebastelemä, kiiskebastama

kebastama² → kevastama

kebe¹ *kebe* g -me Kod Plt

1. pisike osake, kübe *kild oo veeke, kebe on viil` `veiksem; kebemed on vede piäl; kebetki ei õle* Kod; *lume `elbed, pisikesed lume kebemed* Plt

2. õhuke kord, kirme *`iätämä akab, juba kebe piäl, juba one järvele kebe `piale tõmmanud; rasval on kett `ümmer, tämä üks naha kebe one* Kod

Vrd hebe, keben, kebre, kebu², kibe²

kebe² n, g *kebe* kõrme, käbe *sij o `äste kebe `jalgeg, lääp ruttu. kebe `kõnme; tõine o kebep, tõine tuimep* Krk

kebedeme *kebedeme* kohitsema *sio luyum om vaja är kebelde* San **Vrd** kebedämä²

keben *kebe|n g -me kübe(meke) eeste tuli mõni üksik keben, peräss sadi nõnnagu `irmus* Kod **Vrd** kebe¹, kiben

kebedämä¹ *keben-, kepen|dämä* narmendama *paegatud `riide `kõhta `ütled et kependäb, kui alvass paegatud, `riide räbäläde `kõhta `ütled, et kebedämä, kui ta serväd tolgotavad; kui lüüb naha `nilve, siis `ütled kua et kebedämä, kui `tõmmad naha `pialmise kõrra `kat`ki* Kod

kebedämä² *kebedämä* Lut, -ma Vas Se kohitsema *Valdinah kebededi täkk; kebedämä käve k`ül`li pite; pini[?] kebededäse är Se; kergütädäss hobõssit, tsiku, kannu kebedädäss; kebedädäss `veikeisi vuonakõisi, `põrsakeisi* Lut **Vrd** kebedeme, kibedämä

kebess *kebess* g -a kergats õige *kebess tõine* Trv **Vrd** kebja

kebestama → kevastama

kebeste *kebeste, kebest* adv < *kebe*²; *käbedasti, kärmesti, kebjalt mõni lää õige kebeste* `kergeste, `kerge jalage Krk

kebetka → kibitka

kebetsk → kevetsk

kebetska *kebetska, kebe-tska* Rõu(`kebet'-ska) Vas kepp, toigas, nui; vits *ku ma selle* `kebe-t'ska võta, *sõs ma sullõ anna; imä võt sullõ kebe-tska, and* `kühmä pite Rõu; *kebetskass pini* `kaitsa[?] `võetass sääne; `poiskõsõle kebetskat vaia Vas

kebeve *kebeve* erk, elav *tüdruk om kebeve, ku poissi näge, lei ninda kebevess ennast;* `õhtult ma ole nõnda väsinu ja `aige, ommukult ole jälle kebeve, kauniss kebevek (erksake); *om küll kuradi keevi, `kangest* `julge, tuline, kebeve Krk **Vrd** kebjä

kebevil Ta seadis end riiete poolest õige *kebevil* välja, ta oli end õige kenaste *kebevil* säädinud, ilusaste riides säädinud Saa

kebi → kebjä

kebijas → kõbijas

kebima *kebi|ma* Lüg(-maie) Kos JMd Kod Se(k'-), -mä Khn Kod KJn TLä Vön Kan(dainf *kepi*[?]) Rär; imp (sa) *kebi* Kaa Trm Vas; ipf (ta) *kebe* Rõu minema, kiiresti liikuma; ronima *kebi* tulisemmast `kõndida Lüg; *Kebi nüüd ruttu* `sauna Khn; *kebi minema* Kos; *kebi aga edasi, põle siin* `aega `ühti JMd; *kebisin muass üles* Kod; *sa* (vanainimene) *kebid* viil `kärmästi `kõndi KJn; *ku mõni sõedap obesega, siss latse kevivä kõik* `pääle Ran; *vahi, ku laits kebib tõesele* `sülle! Nõo; *vaja är*[?] `sängü *kepi*<sup>?</sup> Kan; *k'ebi astakit!* `kerge kui `k'its, *mudgu kebi õnnõ* Se **Vrd** kabima, kepjama, kepmä

kebinäl *kebinäl* kiiresti liikudes *Läks peris kebinäl redelist üles* Kuu

kebjä(s) n, g *kebjä* IisR(n -s) Jäm Ans(n -s) Khk VII Muh Emm Lä Tor Ris(g `kepjä) HMd Nis Kos Urv; n, g *kebjä* Kod, *kebi* g *kebjä* Rei; u p `kepjä Khk Rei

1. kerge a. kaalult kerge *tal on kebjem koorm* `ulka Rei; *laps nii tilloke ja kebjä* LNG; *täna nii kebjad kalakotid* `teitel Mar; *koorem* `ol'li *kebjä* Tor; *tegi omale ia kebjä riha* Nis
b. kerge sammuga liikumisest *On küll kebjas* `astuma IisR; *see loom oli naa ilusa kebjä keimaga* Kse; `kepjä käiguga, oli `kerge jalaga `käima Ris; *vana inime kebjä* `käima Kos
c. nõrk, nigel, kidur *kebjä obu; nii kebjad* `peenised *jalad* Ans; *sihand kebjä obu, see p suuda vädada; see riha on nii kebjä, see leheb* `katki Khk; *ta oli nihuke kebjä, kõhn inime* `rohkem HMD; *kõhna* `üeldässe *kebjä; kebjä* `tervis Kod d. fig mitte päris täie aruga *On* `veidi *kebjä, aga* `täitsa `tohmann *ta ei ole* IisR; *kebjä mehekene, kebjä ol'* `kergegene Urv
Vrd keboss, kebjuke, kebla, keblakas, keebu

2. ilus, kena, tore *ilus kebjä obu; kuradi kebjä tüdrek* Kse **Vrd** kepla

kebjuke(ne) dem < *kebjä ta on nii kebjukene, ajab nii kebjast* `moodi läbi Rei; *minu ike oo kebjuke* Tor

kebla n, g *kebla* Mus Kod

1. väike, kidur *kebla* `eetasse vähigese asja kohta, vähike inime Mus

2. kerglane *kebla one edev,* `ütleväd *mõnikõrd* Kod

Vrd kebjä, keblakas

keblak(as) *kebla|kas* g -ga Mus, *kebläk* g -u KJn kerglane, alp *keblakas* inime, vana naine räägib *pailu* Mus; *kebläk* oma jutu ja mõttega; minä selle *kebläku* juttu ei usu, valetab KJn **Vrd** *kebajas*, *kebla*

kebre, -ke n, g *kebre*; *kebreke* g -se Kod

1. pisike osake, kübe *and ühe kebrekese* Kod

2. õhuke kord, kirme *kebress lähäb ta* (lootsik) läbi küll, *ku kebre one`piäle tõmmand* [veele] Kod

Vrd *kebe*¹, *kebu*²

kebu¹ n, g *kebu* Jõe JMd Kad Sim Iis Plt püsimatu, rahutu, kepsakas *kebu`ööldakse kui luom on väga erk, ei seisa paigal, niisukene rahutu* Kad; *k e b u l ö ö m a* kepsu lööma; jooksuma ja karglema *poisikesed akkasid kebu`lüüma, neli-viis tükki kuos on* Jõe; *nuored talled ja vasikad lüevad kebu* JMd; *kül sie laps lüüb kebu* Iis; *k e b u t e g e m a* tagant kiirustama, ergutama – Plt **Vrd** *keba*

kebu² *kebo* virvendus; õhuke kiht, kirme *lumekebo oli siäl eenämä piäl kua; järv nõnnagu`pijgel vagane, mitte üks`lainekebo ei käi* Kod **Vrd** *kebe*¹, *kebre*

kebuts *kebuts* püsimatu, kepsakas loom *obune mis ei vea`üita kebuts, moni luom on kebuts* Jõe

kebästemä *kebästemä* kepsutama *Kitsed kebästelid`aasa pääl* Kuu **Vrd** *kebastama*¹

kedagi → keegi

keder *keder* spor S, Rid Vig Tõs Ris KJn SJn Vil, *ketr* Põi Lä KJn, *kedr* Jaa Põi Muh Kse, *keter* PääPõ Trm/-tt-/ Kod MMg, g -*kedr|a* Põi Muh Hi Lä PääPõ SJn, -ä Mar Khn Kod KJn SJn; -e Mih Tõs, p *ketra* Khk Põi Muh Rid Mär Kse Han Tõs(*ketert*) Khn/-ä/ Tor Kod/-ä/ KJn SJn; n, g *kedra* IisR Jäm Ans Khk LNg spor LääEd PääPõ K IPõ MMg Pal, p *kedra* Iis Vän/*kedra|* JMd JJn Pal Plt Pil, -t Iis Trm; n, g *kedre* Noa Ris Amb Tür Kad, all *kedrele* Vän; n, g *ketr(a, -ä)* Hlj RId JõeK Rak

I. s 1. põlvekeder *põlvel ka`keträ* (~ rattas), *eks`kirves läind`siie`põlve ratta`õtsa* Lüg; *siis löi letsiga omale põlve silma`sisse ning kedra äär oli ka`katki* Krj; *Põlve ketr läks paigast äe* Põi; *valus oop tuli just vastu põlve`ketra* Mär; *põlve kedre põlve`otses* Ris; *lüend kiimiga põlve kedrasse, kohe`kedra`lahti* Kad; *nuor obune`juoksis kedra`kat`ki, ila`juoksis`välja, jäi jalg`kangeks* Sim; *Põlve õtsas see ümmargune luu, mis liigub nii kui ratas, seda nimetatakse põlve silm ehk kedra* Trm || *kodarluu* – randme liiges käsi on *kedrast`vällas* (randmest paigast ära), [arst] *tahtis`lahti`väända* Vän; *kedrad on käel kah, igal`liikmel on kedrad, kus kõndi ila vahel on* Plt || fig *oia oma`ketrat,`üelda kui paha tehend`miski, sie on sie sama, et`oia oma nahk* Jõh **Vrd** *kederluu, kedra|kont, -luu*

2. *ketas, ratas* a. voki osa: rattake, mis vokinööri abil värtnat ringi veab; kedervarre *ketas ketr on ka`kääve`pulgale;`ketra on vokkal`lühvi taga,`miska`värten`kinni`kierada* Lüg; *ketra päält nüör lähäb ratta`pääle* Jõh; *Ketra oli`suonega rattas, üks vokinööri`juoksis`ketra suont`müüda ja`tõmmas lühi`kierlema; Jalad`teisel nigu`ketrad all* IisR; *vogil on`ketra lühü`külles* Vai; *kui`ketra põle, siis poel tuleb pealt ää* Muh; *oki kedra, kus nõörid peal jooksevad, käib`rinki* LNg; *teine kedra leigati pialt ära, siis pulk läbi ja kärnpia* (vurr) *val`mis* Sim; *see oo kedra kus nõörid peal kõivad* Kse; *Pane`värken lühi raua otsa ja keera kedraga kinni* Han; *okil oo luhe ots keter* Tor; *nüör käib kedre pial* Amb;

`värtnal on kedra, lühi otsas on ka kedra, puoli vokil on kedra kus nüör üle käib JJn; kedral on soon sees, kos nüör pial. teine nüör on `värtna pial, teine kedra pial Trm; keter käib vindigä lühi ravva piäle; kaks `keträ oo `vänträl, put'k oo vahe piäl `vänträ put'k; esimäne keter on ilma suaneta, tõene on lühi kül'jen, ümmärgune ja süün siden Kod; okil on keder, teene pooli piale SJn **b.** kangaspuude osa: niiepuude plokiratas kedrade pial on rihmad, mis oiavad `niisi `kinni. nel'la niiega `kangal on kummalgi pool kaks kedra. kahe niiega üks kedra JJn; kedradest sialt, nahk rihmad olid, `pañdi sinna, niite `otsa VMr; niie kedrad VJg; vekesed kedrad on kua olemas, kelle pial need niie paelad käivad edasi tagasi Sim; kedrade pial jooksevad `niide paneku nõörid. kedrad on `treitud, `traatidega sõlmatud pialiste `kül'ge Trm; meil olid [niite jaoks] kedrad, kaks kedra oli [kangaspuudel] Lai || `vaata mine villavabriku, vähä siäl `ketru one. üks one seep, tõesed one kedräd. käive võlli piäl on kua keter. ilma kedrätä ei sua, keter aab `nüüri ümmer Kod **c.** ratas veskil, treipingil, vurril `veske piist `võlvi `keträ või `pilli `keträd [pilli all] Jõh; vurkanni kedre Amb; Tuleb uued plokid teha suurema kedradega, et need kedrad on selle toule veiksed; Tõmmati vurrid kõvast käima ja siis lasti vurrid käimise pealt kokku nii kui klõbises, vurri kedrad lendasid Trm

II. a fig rahutu, paigalpüsimatu (loomast) *kedr loom_o see, kes ep seisa vagusi mette; see `sõuke va kedr loom, võtaks vaad `ketra looma veel äe Muh*

kedr|jalg paigalpüsimatust inimesest või loomast küll *see kedrjalg oo, kes ere oo, igase `kohta kipub; mis sa kurat sii `ketrad, va kedrjalg Muh*

kedr|luu 1. põlvekeder põlbe `otsas oo keter luu PJg

2. sääreluu seerel om kaits luud: jäme `ol'li kederluu, peenike `ol'li pindluu Ran

Vrd kedra-, kedre-, keeri-, kehr-, kehrus|luu

kedr|pea voki värtna ketas – Käi

kedr|pulk 1. ree kausta jalasega ühendav pulk *kederpulgad - - kokku kuus. `oidavad kaustad `kinni. nee tehasse tammest Khk*

2. tuuliku värtnavõll *tuuligul oo ka kederpulgad, tuuligu `värkli sehes Khk*

Vrd kedra-, kedre-, kehr|pulk

kedr|puu kedervars *Kederpuu on varrega ketas kus peal linust `lõnga `tehti Pöi -raamid pl lõngakorrumise abinõu Kederraamid, puuklotsil on kolm tulpa püste sees ja ülald otstest traat läbi ja seel traadi peel on kaks kederost, tulbaga eraldadut Käi*

kederu- *Ambad on kederu argi sees; Kederu argi ora sees on auk, lõng jookseb ora august läbi kederuse `pääle Rei; kederu hark, kederu kruu Phl*

kederus *kedr|us g -u Hi(g -use Rei), -os g -o, -ose Käi*

1. voki värtten *Kui ma pisigene oli, tehti moole vana kederust virbai, kederu teine õhusem ots leigedi täiesti ee, alla otsa panti püssikuul ja oligid valmis Emm; kus lõng peal jookseb, on kederus, meni üiap pool, aga suur jägu ika kederus Rei*

2. kedervars *Kederuste peeld peaks lõnga ee `viipsima Emm; pitk kederus (vanaaegne vokk) Rei || kedervarre täis Kedrasin kaks kederust `lõnga Emm*

3. kangapool *Enamik naisi kerib kääritava kanga keradesse, mõned on uuemal ajal hakanud tarvitama kederuid. Kederul käib keskpaigast ora läbi ja ta pannakse krengile jooksmas Käi*

4. põlvekeder *Mo põlvekederus sai nii aiged et Rei*

Vrd keder

keder|vars *keder-* Kuu Sa Hi Mar Mär Hää Saa Ris Hag Amb VMr VJg Iis Kod KJn M(-är- Trv) San; *keter-* Aud Kod Krk; *kedr-* Muh JõeK; *ketr-* Mär

1. van vahend lõnga ketramiseks ja korrutamiseks *keder varrega ketudasse lõngale* `keerdu `pæele Khk; *kedervarrega* `tehti vanast päti `lõnga Krj; *pitk vars* `olli ja *ketas* `olli `teises `otsas, siis ketta ear `olli täkkid täis, *kedral* `olli noek `otsas, *lõng kõis noogi taha*, siis *kedrvars* virises `rinki Muh; *kedervarrega korrutati* ja `tehti kas *mõrra* `lõnga või Mar; siis *mardiema* `istus `lõukal ja *ketrvars* oli kää ja `ketras Mär; *kedervars on enne* `muistene vana vokk, `tehti `lõnga ja `nüüri, *lõng sai jeme*, et ei `sündin vaadata Ris; *enne okki olli kederva's*, *üit's pulk ja ratas perän* Trv || köiepöör pööra *keder vars*, *migega mehed köit keerudavad* Rei

2. voki osa **a.** värten – Emm **b.** ? koonlavarras *oki kederva's*, kus *oki laba sehes keib* Khk **c.** voki keps *oki kedervarrel om alumin ots sõkulavva küll'en ja ülemin ots om vändäravva küll'en*; *oki keder va's aa ratta ümmer*, *kederva's või vänt* Krk

3. ree *kederpulk ree kaustast keivad kedervars ning aissugarad läbi*; *keder`vars* o kaks *tükki jalase sehes*, *teine ots kausta sehes* Khk

4. veski hammasratta võll *Kui ratas* `valmis oli siis `tehti [tuuliku] `värkel, kaks roanda põha suurust *kedervarre ketast raiuti* `sitkest kase langust `välja. *Kedervarred* `tehti soare puust nõnda *tolli kahe jämmused ömargused pulgad* Pöi; *ketervarrel one kaks* `pulka kahe ratta vahel ja *one* `veiksem ammasratass, `ambad kahe ratta vahel, *keterva's seesäb selle võlli küljen*, mes `veski kivi `ümber ajab Kod; *tärnratass aa kedervarre* `käämä, *kedervarrest läbi om pill* Krk; *pillide otsan om kedervarrõd*, *suurõ ratta* `ambat käesivä *kedervarrõ sehen*, *suur ratass vedäs kedervart* `müüdü kive `käämä Ran || käsikivi osa *käsikivi keterva's on üleväl* Kod

5. fig jalg *Aa õge jala kötust väl'lä*, *las va kedervarre ketsuta* Trv | (paigalpüsimatust olendist) *kuradi kederva's*, *paigal ei kurda* `kunnigil Krk

Vrd keder, kederus, keder|värt, -värten, kede-, kedra-, kedre-, kehr|vars

keder|värt, -värten *keder-*, *kedr-* IisR; *ketr-*, *ketter-* Lüg

1. veski hammasratta võll *ketr* `värten `veskidel, `enne õlid `puused, *nüüd on juo* `malmist valetud. *kie* `veski kive `ümber ajab, *võll*, `ambad sies, *ajab kive rattast* `ümber Lüg

2. voki osa *vokki kedrvärt* IisR

kede|vars *kede-* Phl Rid Mar *kedervars kot'i koe ja nisuke jämedam lõng* `tehti *kedevarre peal* Rid; *mo tädi* `ketras *kedevarre* `lõnga. *kedevare* olid `ambad ja *nohk* oli Mar

kedima *kedima* Lüg Jõh Juu

1. tirima, tassima *kedib ehk tirib* `tassib, *kedib tõist*, `tõine `jälle ei `salli, *ärä kedi minu* `ühte `puhku; *midä imu tieb*, *sedä tämä kedib* `vaide Lüg

2. (kiirest liikumisest) *küll ma aga kedisin täna paelu*, `joosin nõnna et *jalad väsind*; *kedib* `joosku Juu

kedistuma, kedistämä *kedist|uma*, -ämä, ipf *kedist* koorikuga kattuma; tihkeks tõmbuma `Vaevalt *kedist jää`kerra* `pääle kui `mendi `luoma `merkimä; *Ida* `tuuled

`pühkivad sen ohukase jää siit menemä `ennekui saab kovaks kedistuda; `Süldi `kaussile kedist juba kova `kerra pääle; `Piima subile on `kaussis kediständ naha `kerra üle Kuu

kedo kedo edevast inimesest kedoperse `üeldässe inimes, nõnnagu kedo, `niiskene edev ja naarab, vana kedo Kod

kedr- → ketr-

kedra|kont 1. pahkluu *Kus labajalg akkab, sääl on `keträkont, kaks `keträ`konti, üks sies, `tõine `välläspuol Lüg; Poiss `liutas oma `musti kedra`kontisi `vannis Jõh; kedräkondid Kod Vrd* kedraskont

2. põlvekeder põlve kedra kont Kaa; sii peel, mes liigub, se terav ots on põlve kedra kont Käi; Mo põlve kedrakondi pääl oli pais Rei; kedrakont on põlve `otsas Koe Vrd kederluu

3. randmeluu Kää `keträkont `annab kätt `liikuma `randest Lüg

Vrd keder, kedraluu, kedre-, kehra|kont

kedra|luu 1. pahkluu `Säärä alumise `õtsa `külles on `keträluu, `ümmärgune luu, sies ja `välläspuol; [Kingsepa] `kurgumõõt käib jala `kurgust üle `keträluu, `ümber `kanna `tõisepuolt jala `kurku tagasi `jälle üle `keträluu Lüg; `keträluust `saadik; `keträ luu on `sääre `konti `õtsas Jõh; kabukad on `keträluust `saate, `puoled sugad `polvest `saate Vai; Neid kahte konti, mis seare alumise osa kummalgi küljel on, neid nimetatakse kedraluud vai kiiderkondid Trm; kedraluu paigast ära läind Lai Vrd kedra|nupp, -puu

2. põlvekeder `polve `keträluu Hlj; `põlvel on kedra, kedraluu Iis; kedraluu on vist põlve sehen Ksi

Vrd kederluu, kedrakont, keträsluu

kedra|nupp pahkluu Siit kedranupu kohast on jalg valus IisR Vrd kedraluu -pulk = kederpulk kedrapulgast `pandi kõis läbi Tõs

kedra|puu 1. kangastelgede osa ja siis oo seal `tel`ge peal veel nehoke puu, seal üleval, kus niied `peale pannasse. need oo niie kedrabud Mar

2. pahkluu jala kedra ots, kedräbu Mar Vrd keder-, kedra|luu

kedras|kont pahkluu `keträs `kondi kõht; üks täis nuor mies käis takkune särk õli kõhe jala `keträs `kontini Lüg Vrd ketreskont

kedra|vars kedra- Mar Var Pä Trm Äks Plt SJn, -ä Var KJn; `ketra- ( `keträ-) RIid JõeK

1. kedervars vanast olid kedrävarred; egä nändel põln okki egä kedägi, aenult see kedravaárs, sellegä `tehti `lõnga `valmis ja siis `kooti mõrrad Var; enne `tehti kedravarrega `lõnga Tõs; kui jo okid olid, siis mõni `olle `ketran veel kedravarrega, et sellega sai lõng `pehmem Aud; `ketra varrega `tehtud kanepi `köisi JõeK; kedravaárs tõmmati peo vahel `joosma ja siss `lahti `lahti SJn

2. pulk ree tagumise kodara küljes koormaköie kinnitamiseks kedravaárs riil, kus kõis tagant läbi pannasse, kui `koormad tehasse, tagumese kodara `järges, kaustast ja jalasest läbi, kedravarre pulk on nii pikk kui regi `kõrge on Mih

3. veski osa tal on kedravars all. kedravars all ja sääl ots on siss muedugi sij kivi. ja sij aab teda `ümber Äks; `vesketel on kedrävarred KJn

Vrd kedrevars

kedre|kont kedre- Khk Saa Amb Kad Sim pahkluu kukkusi kedre kondi `peele Khk; Kellel rangjalad ol`lid, sellel ol`lid jalad põlvist laiali ja kedrekoõdid lõivad `vastamisi Saa; ma `kriipisin jalad kedre kondi juurest kohe `kat`ki Amb; pikk sielik, siit ikke kohe sedasi

kedrekoõndini; suabas on `kange `õeruma kedrekoõndi alt Kad Vrd kedrakont, kedreluu, ketreskont

kedre|luu *kedre-* IisR Vän JN ViK Trm Lai Trv *pahkluu kedreluu on ümarik luu Vän; kedreluu koõt `üeldasse sie jalal, kedreluu sie on labajala juures VMr; kedreluu ehk kedrekoõt teine siespuol, teine väl'laspuol Kad; minu jalg nikastas kedreluust Sim; kedre luu on liikme kohas; kui jalg on paistetand, siis kedre luu `koõti ei paista, siis on kõik sile ja tasane Lai Vrd kederluu, kedrekont, kedresluu*

kedrep *kedrep g -u p -ud koonlalaud ma tegin sulle kedrepu. kedrep one käsipuu õtsan. kedrep oli `kuunlalaud Kod*

kedre|pulk *ree kausta jalasega ühendav pulk ree kedrepulk Mar Vrd kederpulk*

kedres|luu *kedres-* Kad Sim; *'ketres-* Hlj VNg *pahkluu Vrd kedre-, ketras|luu*

kedre|vars *kedre-* Jõh Vig Kse PJg Ris Hag Amb JMd Pai Koe VMr

1. *kedervars kedrevars oli vanal aal jämeda lõnga tegemise jaus Kse; `enni olid kedrevarred, kenega `lõnga korutadi Ris; Õige vanast oli veel kedrevarrega kedratud Amb; kedrevars on koti taku jäuks JMd; koti koet `tehti kedrevarrega Pai; ma nägin küll kui kedrevarrega kedrati VMr*

2. *ree osa kedrevarre pulk Vig*

3. *hammasratta võll – Jõh*

Vrd *kede-, kedra|vars*

kedre|värk *kedrevärk hammasratas, mis ajab veskikivi käima – Jõh*

kedrima *kedrima ketrama lõhjad ise kedritud Jäm*

kedru *kedru|u* Hls Krk Urv, *-o* Vas Se **a.** *paigalpüsimatu, hulkuja (inimesest või loomast) üit's vana kedru küll, muutku `keträss üttest `tõisse, paigal ei kurda Krk; kiä võhlitsõss, tuu om kedru Urv b.* *käbe, virk, kärmas Õigõ kedru vanainemine om viil, ää kedru `käämä, kohe käst Urv; Oi mäände kedro poiskõnõ Vas c.* *keelepeksja kedro käüse küllä piti, `kiili kand Se d.* *kergemeelne inimene ken juusk virtu `muudu edeve ja lõkerteb, sij ütelts kedru Hls Vrd kedrus²*

kedruke *kedru|ke g -kse kedratud lõng, kedruseke kedruke on `val'mis Hää*

kedrus¹ → *ketrus*

kedrus² *kedru|s* Pst g *-se* Sa Muh Mih Aud, *-(s)s g -sse* Pst Hel Vön, *-ss* Se **a.** *paigalpüsimatu, hulkuja (kärsitust inimesest või loomast) meite `veised on nii kedrused, nee\_b seisa `kuskil Khk; `näetsa kus ta kedrus nüid `jälle tuln oo Muh; on küll üks kedrus, `kuskil vakka ei seesa, `mutku sõedab Mih; om veli kedruss, `ket'räss pääl `ilma `müüjä Vön; kedruss püsü üi paigah, kõõ käüse Se Vrd kedrusk, kedrutis b.* *käbe, kärme inimene sedasi ergu `moega, teed `koutu nobesti `kärmosti keib, kedrustab enesega, see on kedrus Jäm c.* *lobiseja, keelepeksja kui `keskid valetab edatsi tagatsi oma `suuga, räägib muidu sõust `tühja juttu ning pudramist, siis `õotse üks va kedrus Mus; mõni naisterahvas käib päevas kiik majad läbi puha, sij om kedruss Pst; kedrußs käüse küllä piti, kiili kand Se Vrd kedru*

kedrusk *kedrusk paigalpüsimatu, hulkuja olend üit's kedrusk, `keträss `pääle, paigal ei kurda Krk Vrd kedrus²*

kedrustama *kedrustama Jäm Ans Khk kärsitu olema, mitte paigal püsima kedruss obu(ne), kes sedasi literdab, üle abu vahib seie-sõnna, kardab `pæele, kedrustab Jäm; üks va*

maias loom, kedrustab `peele teiste ees, otsib paramid maa `kohti, kus ta `sööma akkab
Khk Vrd kedrutama

kedrutama kedrutama Sa Kse Han Ote Urv; (sa) kedrudet Krk

1. ketrama ma kedrudõ veidükse, sõss lähä Urv

2. kärsitult ringi käima, mitte paigal püsima (hrl loomast) loom kedrutab karjamal, äi söö teistega `seltsis, keib ja ulgub, vaadab kust paramid suu `täisi saab Mus; Lepp (hobune) `seisas paigal ning pole sedati kedrutand Kaa; Vana `kimmel oo kõige `kangem kedrutaja, kedrutab tatikud takka aada; Noores `põlves sai koa kedrutud `talgutel Han; mis sa kedrudet ütte `puhku, kurda vahel paigal kah Krk; vana alb luum, muudku kedrutas `ümber, ega ta lüüj Ote Vrd kedrustama

kedrutis kedrutis Pöi, g -e Mus Kaa Han paigalpüsimatu (loomast või inimesest) Küll see on üks kedrutis loom koa, äi ta_b seisa pudelis koa mette kut ikka üle aide ja paha peale Pöi; Ega see põle ilus, et inimene na kedrutis oo, olgu mõistlikum Han Vrd kedrus²

kedsendämä ked'sendämä Rõu; kedsendämmä Vas pugema, ronima, tikkuma Ko_sa no_ked'sendät siiä_vahale Rõu; ka kohe kedsendäss üless Vas Vrd kedsimä

kedsimä ked'simä (keds-) Kan Rõu Plv Vas Se/k'-/, da-inf ket'si?, ked'sidä? Kan

1. pugema, ronima, minema ma pikuti sängün, tiä ked'sisi ka `hindä kõrvalõ Kan; Kae no\_Jaah um är\_keresehe ked'sinü?; Mugu ked'si mullõ `üskä Rõu; ma ked'si kõgõ `jalgoga `sängü Plv; ni pärast kedse tää ka truuba `pääle; kedsi sinnä? poolõ Vas; ka\_kah ku kedse aho\_pääle; kõik' kedsivä `tarrõ (põgenevad külma eest) Se Vrd kedsendämä, keebitsämmä

2. "(sõnadega) vastu ajama" kõe k'edsi (uhkõndass `vasta, ajä `uhkussõnnu `vasta) [tüdruk poisile] Se

kedsä n, g kedsä kera, pundar kui är rässädet om ja suandet [pärnakoored], sis aias käe pääl `ketsä, ike üits ärä ja tõine `pääle, viimatse ots pisteti vahele. `ketsä `aeti nij niine, õigati sis niine kedsä; villa kedsä; kui `villu `rohkep sis tettäs kedsä suurepe Hls Vrd kadsa¹

kedsäm kedsäm g -e trobikond, pundar pardsi olli kedsämen kogusen Hls

keduljalg euf jänes Ehk kui jostos jälle jänes [kalale minnes] üle tee minema, siis üteldi: Ennä, vana keduljalg või metsaloom lähab, aga jänesse perisnime ei tõstnud keski nimetada Kod

kedunane kedunane kulunud, viledaks muutunud `Püksü `polve `otsad on kedunaseks kulutand Kuu

kedõ kedõ kitse või sea meelitusnimi – Vas Vrd kide⁵

kee¹ n, g kee p -d S L/kij Hää/ Nis Juu HJn Lai; n, g kie p -d Hlj VNg Jõh Ris Kei Hag Kos Amb ViK; n, g kij p -d I; kesi g kee p -d Muh; kesi g kee p kett Muh Hi

1. köie, lõnga, patsi jne keere, säie kolme `keega pat's Ans; keera kõöve kee `kinni, köis lammub tükkis eε Khk; takust tehase eie kõöve kee jaoks `valmis; Ohjad olid kolme keega, köis viie keega Pöi; vahel `keerti piitsa veel kanepitest, mitu kett `pandi kokku; kard `keega `neatati `paelu, kard keed `pandi `lõngade vahele, siis `kiiskas Muh; paelad olid kolme `keega Vig; köiel `tehti eies, kui keer `piale `löödi, siis oli köie kee, kui need keed kokku `löödi, siis tuli köis; mida `rohkem `keesid kokku lüiatse, seda tugevam köis saab Kse; Põõnusepael oli kahest keest keerutatud `pastlipael Han; enne `tehti takudest need keed pööra pial `valmis; kahe `keega oo keeratud ja kolme `keega juba oo naaritsetud Tõs; `pastla paelad o kibas kui üks kee oo lõdvem; ma naaritse `paela kolme nel'la `keega Aud;

kolmest kiest lõng on kolme `korne Ris; `laia `paela `tehti `kümne `keega Nis; `enne kierutatakse kied `valmis ja siis neist `kiedest `tehtakse kõis `mitme kortselt aga tahetakse Kad; kolme `keega plet`t Lai

2. ehtekett, kaelakee `ennevanast lükkiti keik obe `rupla tükkid kie sise, `üöldi `kannaga `rupla tükki VNg; Pani uuri suure pitka `keega `kaola Emm; piiskopidel oo `keega rist `kaelas Tor; kie `tehti naeste pika `juustest kui ilusad `juused olid, siss oli kie nagu kuld Hag; keede lõngid tulid üsnä üle rinna Juu; elmed on ja kaalakeed, edemält `kañti `mussa siidi `paala kaalan, eks näid `keesid õle `kõikisugusid Kod

Vrd keed, keerd, keere, kei, kesi

kee² kee Khk Rei Phl Mar, kie Jõe VNg Lüg Jõh Lei(k'ee), ke Lüg Jõh Ráp; g kene p ked|a (-ä) VNg Lüg Jõh, g `kinka Lei. Lausefoneetiliselt koos dem-pron: `kiese VNg(`keese) Lüg Jõh van, pron kes

1. int-pron (otseses küsimises hrl küsilause algul) minä küsin, kie nie olid; kie `teile `maksab seda `käiku VNg; kene sie siga õli Lüg; No kie pagan sene menema vei?; No `kiese nüüd õli, aga siin tuas just `rääkis Jõh

2. (vormilt jaatavates, sisult eitavates hüüd- või jutustavates lausetes) Kie seda enamb tiab; No `kiese `mulle õppetas; No kie `vihmaga [kartuleid] noppib, sai vähägi magada Jõh

3. rel-pron (alustab kõrvallauset) a. (isikutest, olenditest) kes `tuntud inimine on, aga\_n tõhi `üellä kie on; kie vana ei `praavita, sie uut ei saa; õles `ükski õlemaie kie `mulle vie `tilka suu `pääle `tuosises ja `andases; `rauvad kelisevvd all [hobusel] kie `jalgu kokko taob Lüg; Kenel õli `näitusest üks mies majas, sie õli kevade tüä ajal oma kaks nädäla mõnikõrd `vuaris Jõh; peremes, kee `enne sene koha peel `olle Phl; kilõt `süüdi rõõsa piimäga ehk ke taht paänd `võidu sisse Ráp || (muutunud mõttekäigu tõttu pealause vormiliselt puudub) Kenel ei õld jõge ega `allika ligidal, kuhu `vankrid `sisse vedada, siis `viedi `vankrid `kaivu `juure Jõh; kee valla majas oo `võlgu need riigimaksod. siis võla `nõudja tuleb raamat kae ja nõuab kätte Mar b. (esemetest, asjadest) mis `pargitu taul, kie `pargis `pieti Lüg

4. ind-pron kene `põlvest juo on ikke sedä `muodi õld Lüg; Sie mägi on siin jua tia kene `põlvest ja sie nimi ka; Ja `kiegi ei tia enamb kas õli tämä enamb säääl sies vai kie tiab kie õli Jõh; k e n e a e g kaua [aega] kene aig `uotada, pitk aig Lüg; Kene aja pera siis `alles mina vahin ja `tunnustan Jõh

5. (distributiivne pron) mõni, üks - - teine `saivad siis `palga, kie sai kaks `rupla, kie sai kolm Lüg

kee³ → kesi¹

keebak keebak g -u Ran Kam Kan

1. lonkur keebakit siin pal`lu ei ole ollu, kel jalad vigatsed Ran; üt`s poiís ol`l koolin, kutsuti keebakuss, ta jo likat, siss ol`l keebak, `kõndse tõse `varba pääl, tõne jalg ol`l lõhemp Kam

2. kõhnast, kuivetanud inimesest vana naise keebak lasõ[?] `jalga, muudõ ma `tsuiata pini[?] sullõ `pääle Kan **Vrd** kebakas, keebu

keebats¹ keeba|ts Vas, -t`s Sim Urv/g -t`si, -d`si; kiäbäts g -i Kod

1. vallatu, ülekaite läinud, kerglane; peru *se lehm on va keebat's, ei seisa paigal kui lüpsad; üeldasse, et mis ta on, va igavene keebat's, lõkerdab `ringi ja käib postega Sim; obõst ka `ül'ti keebat'siss, ku peršt visass Urv Vrd keevisk*

2. kõhn, vilets loom tämal ka mõne obene, üks kiäbats ike one Kod; tuu ostõt hobõnõ om sääne keebats, nõrga kondiga Vas Vrd kebajas

Vrd kebajas, keegats, kiibats

keebats² keebat's g -i malakas, nui tulõ keebat'siga `taplema Ráp Vrd kebetska

keebe-koobe keebe-koobe lae peal elavad haldjad, kellega lapsi hirmutatakse ar ikku_i², ka keebe-koobe tulõva tarõ päält Se

keeberdama keeberd|ama Hää, -ämä Nõo elavalt liikuma, vallatlema ütte `viisi piäb `kijlmä tedä, paegal `kossegi ei saesa, muгу keeberdäb Nõo Vrd keeverdämmä

keebitsämmä keebitsämmä pugema, ronima õdagult keebid'si nimä reheala_põhu `sisse magama (sead) Rõu Vrd kedsimä

keebjas `keebjas allikane, rabane se o `seoke `keebjas koht, `pehmed mädad augud einama sihes Khk Vrd keedav, keedis, keev, kiädekass

keeblema `kijblema rahutult sebima mõni laits `kijbleb, ei püsi paegal mitte `koskil Nõo Vrd keeveldama

keebu keebu nõrk, kidur – Kam Vrd kebja, keebuke

keebuke dem < keebu; liiga kõhn, kleenuke on üks va kiebuke, mis sitt teha jäksab kua Koe Vrd kebokas

keed kijd' g keedi Hls Krk; pl keedi² Se; pl `kiedide JMd; pl kiede<sup>2</sup> Lei kee, kaelaehe keedi olli peenikse lülüdege ku uuri keti, ku kirikus `minti, `panti üte oorige `kaala kik, `pärgle, `elme ja keedi, keedi olli kige pikep Krk; nu omma keedi², hõpõkeedi² (väikesed kaelaketid), nimä omma kaalah peenõkõsõ², suurõ² nu omma tsaposka², pal'lo `kiite ol' kaalah Se Vrd keet²

keedav `keedav g -a Rei Mar(-b) Mär Vig Han Kse Tõs Plt; `keedäv g -ä Vig Tõs KJn, -ij- Krk; `kied|av Ris, -äv g -ävä Khn; `keed|ev Käi, g -va Plt; `kijd|ev Äks, g -va, -vä Kod rabane, allikane (pinnas) Se va mee eer aeb vett ülesse ja on `keedev kui ermus Käi; `Keedaval põllul jäi rukkikülv sügisel tegemata Mar; eks sii ike ole mõnes `kohtes, ole koa raba laud, nee ei külmetä kinni, nee o `soojad, `keedäväd koehad Vig; `kiedav koht on netsoke koht, kus maa siest kiedab vett üles Ris; tõesil one `kijdväd kõhad põllu siden, kos `kijdev mua one, kiädäb ülesi, `kerkib ülesi ja jälle vajob `alla Kod; põllu pial on madalad `keedvad maad, liiva maa `tõmmab vee `sisse, see ei ole `keedev Plt; mõness kottel om `kijdäv kotuss, kun allik all om, kurt like alati Krk Vrd keebjas, keede, keev

keede n, g keede Muh(-ie-) PJg Tor Hää Saa SJn Kõp Hls(-di) Krk, g `kijite Hel Ran Kam Ote; `keede Kir; n, g kiäde Kod

1. allikane või vesine (pinnas) keede soo või `pehme soo, allika sooned sees, niipaelu keede, ei kannä `lindugi PJg; keede `maasse upub ära Saa; ku `piäle lähäd, kos `niske kiäde kõst one, siis nõtkub Kod; keede maa `sisse pannas toru raavi, lastass vesi maha Hls; kos keede kotuss keväde tõšt üless kõik maa, `olli keede põhi all, keväde `olli niisa-ma mäda kui syy, `vaije `sisse, es ole `põhja `kossegi; `kijite pääl vili kah `väike, kõrvõt ärä pövvaga Ran; `raskõ maa pääl `kakse keväjä rüä juurõ ärä, vesiste keedete pääl `kakse Kam

2. hautav, palav, lämmitav *täna põle mitte nii keede pala* [ilm] Muh

Vrd keedav, keedik, keedikune, keedis, keev

keede- *keede-* Mär Var PJg Tor Kei Jür(-ie-) Ann TÜR Koe Pil keedetud *Kui apukapsa lõhku paljalt, ilma veeta söödi, siis üiti seda keede kapsaks* Jür; *täna saab keede piima, kupata piima Ann; kottu oli toodud ikke, kis oli keede liha ehk, ehk-ehk leiba ehk sepikud mis oli kellegil ja Koe; sialt (korvist) võtsime peoga ube suhu kui me akkasime teese kaare piale, olid keede uad, kupatud uad* TÜR **Vrd** keedu-

keederluu → kiiderluu

keedev → keedav

keedi- *keedi-* Krk Hel Nõo Röp Se keedu-; keedetav; keedetud *mea sei liha paljalt, keedi liha* Krk; *Valetas sii kamarde keedi liim kah manu Nõo; mis kõlbass kütä?, herneh ja uba ja kartohk, na omma keedivilä?; keedikotuss - - nurmõh, kos keedetäss* Se

keedid → keed

keedik *keedi|k* M, g -ku Hel, g -gu Krk vesine või allikane maa madal ja loigune maa, seante keedik, pelgäp vihma ja kuiva; keedik om maa, mis üless keedäp vett, ta om ütte puhku like Krk; keediku kotuss, sinna vaieme sisse Hel **Vrd** keede, kiädekass

keedikline *keedikline* = keedikune *Säält ei saa einä kah tetä, ninda keedikline* Pst

keedikune *keediku|n(e)* g -se a < keedik *kuradi puha keedikuse maa, ku vihma tule, siss ärä minnä pääle mitte, oben supless mao pääl; sji apu maa igäven keedikun* Krk **Vrd** keedikline

keediline *keedili|ne* g -se HJn, -ie- Kad erivärvilistest keermetest korrutatud *korutasin ühe kie all'i teise musta kokku, jäi siis nisukene kiediline* Kad **Vrd** keesiline

keedis¹ *keedi|s* Vig Äks, g -se Mär Saa Plt, -ss g -sse Trm Hel TLä; *kiedi|s* Amb, g -se Kos, g -kse JMd; *kiädi|s* g -sse Kod

1. keetmise saadus **a.** toit (supp, puder, kiisel) *keedist ei ole kedagi. keedis on sji mida sa keedad* Äks; *mul keediss valmis* Trm **b.** u moos, siirup, ekstrakt vms *viinal ja marjadel o keedis; keedis on sji paks, mis paas keedetse, kui puskarid tehas; siirupi keedist keedetse kuni vesi ära kaob* Saa; *Vanaste tehti ikka muosi, nüid on neil kiedis* Jür; *kietsime maasika kiedist* Kos

2. **a.** keedetavad toiduained *ernit külveti pääle päevä, et siss ei maotanava, kui pääle päevä külvetänä keedisse vilä* Ran **b.** ühekordse keetmise jagu *kas suad nõnna palju kapsid et kiädiss kapsid košti tuud* Kod; *keediss kardulit, keediss uppe, keediss pakse kapstit* Hel; *üits keediss kartulit* Puh; *anna keediss rasva* Nõo

Vrd keedus¹

keedis² allikane koht – Vil **Vrd** keede

keediteme *keediteme* kaelakeedega ehtima *rind olli ärä elmidet ja keeditet* Krk

keedsa|pill *deskr sji ku keedsapil'l, liiguss ütelt puult tõisspoole* Krk

***keedsutama** *keedsutõss umma kraami raaskõst jüripääväst saandi* (vähehaaval vedas) Urv

keedu- *keedu-* (-ie-), *keedo-* (-ie-) eP(-iä- Kod) M Puh V(-ü) keetmise-

1. keetmisel tarvitav *rummel, alt laiem, peelt kitsam, oo üks keedunõu* Mus; *keeduaeg oleks käe olavad; oo su ehtane keedukatel tulel juba* Muh; *Toi sületäve keedupuid tuba Emm; seal (heinamaal) olid oma keedovärgid meil juures, keetsime seal* LNg; *kui ei ol*

pliitasi, siis oli vanal aal keedu vinn Kse; Sie `üiti siis kiedu kuok, sel olid augud sies, kui oli suur tuli, sai `kõrgemasse `pandud se pada ja kui oli, lõppes ju ää siis sai madalamasse `lasta, nisuke pulk sai läbi `torkida Amb; nuil `ve-ndläi-sil omma keedupoti? Har; t'sigunist valõtass keedüpa? Plv

2. keedetav; keev; keedetud se oli `tangudest `tehtud keedumakk Mus; kõrvalviljad o keedu asjad, `katla asjad Muh; Kui sa pärna `kooi keedad, siis see keedu vesi läheb libeks Rei; keedovil'lad oo `erned ja oad ja kardulid ja `kapsad, neid keedetasse, tehasse suppi; ahvenas ja aug oo keedukalad ja koha kala, `toorelt `süüä `sitke Mar; `läätsi ja `nohkest keedu`kraami oli; keedukäkki tehatse vähe, käte vahel veeretadi ja `pandi `paase Var; keedeti tükk `aega naa et aanikas akkas `väl'la tulema, keedovesi läks kollasess Mih; Sie ia tarunõ liha tükk, igänes mehine kiedu liha Khn; keedo sool on natukse jämedam kui laua sool on natukse kriiven mustem või sedasi; poisid läind keeduvil'la kallale, oa ja `erne `kaunu võtt, eit karjund: sa sööd mu keeduse ää Juu; Keedukraam võeti keedunõudega ja söögiriistadega ühes Trm; No sõss nuu_praaditi rasvaga är? ja süüdi vai valõti keedüleemele `piimä pääle ja jäl\_ `süüdi Urv

Vrd keede-, keedi-

keedu|ema perenaine kiädoemä õli meil ühen kaks muna `kijtnud Kod

keedu|koht 1. koht, kus keedetakse toitu keedu koht oli ühekora vanal ajal aja `ääres, suine keedu koht Khk; keedu `kohtas `olli kirise auk Muh; tule `kolda oli keedu koht, kui plitad ei old `éndisel ajal Sim Vrd keedukotus

2. allika väljavoolukoht al'likal on kiedukohad JMd; sie koht, kust al'likas vett ülesse kiedab, on al'lika kiedu koht; `al'lika kiedu kohast ei külmeta millalgi `kinni; mõni al'likas on `jälle mua all, kiedu `kohta ei paštagi Kad

keedu|kotus keedukoht küük' om keedukotus Hls; vanast keedeti ahju suu pääl, sääl olli periss keedukotuss, paea õrs olli üleven, `siante koogu `muudu olli otsan, sii õrs olli `simpse pääl Krk -kõök suvekõök keedu kõök, vanasti oli igal talul, enamasti lat'idest `püsti, `ümber ringi `pañdi aokood, siis sial keedeti Lai

keedus¹ keedu|s Põi Phl Ann Pai, g -se Jäm Khk Kaa VII Käi Rei Rid Mar/-os/ Mär Vig Kse Mih/-os/ Tõs Hää HMd Kei Juu Jür JJn Tür SJn Hls, g -sse Muh Hää Iis TaPõ/-iä-Kod, -ss Lai/, g -ssa Trv; kiedu|s, g -se Kos JJn Koe, g -sse Iis/-ss/, g -kse HJn JMd, g `kiedukse VJg(kietus g -e), p kiedust Trm; `kiedu|s g -se VNg IisR Ris/-os/, g -sse Jõh, g -kse Kuu; keedü|ss g -se Krk V(-ie- Lei), g -sõ San, -sõs g -se Rõu Se(k'-) Lut

1. keetmise saadus a. keedetud toit, roog minu `kiedus on `valmis VNg; oled sa keedust saand Jäm; ua keeduss on ää Hää; `ühte keedust es keedeta `kahte `õhtad Muh; liha keedus tema keeb ühetasa edasi HMd; anna ma viin selle kieduse ää JJn; sai väga suolane kiedus `tehtud, nüüd kõõnivad vett `sisse Kad; mes sa `ühte`puhku keedad, keedust alati ei taha Pal; kõik toidu asjad, kes keedeti, kas `kapsa supp ehk pudru ehk `kiisel, need on kõik keedussed Lai; tää om leevä minokõõ, ei olõ muud k'eed'üst Se || tei olete nüt `neiegä ühes `kiedukses (ühisel toidul, samas leibkonnas) Kuu b. keedis `Lina`sieme `kiedus oli paks nigu `konna kudu IisR

2. a. keedetavad toiduained nooreit, too keedos `sisse, vesi kolab `ammo pajas keeda Mih; põle änäm keedust, ei saa kedägi `keeta Tõs; ma panen `kiedos tulel Ris; poisid läinud keeduvil'la kallale, oa ja `erne `kaunu võtt, eit `karjund: sa sööd mu keeduse ää Juu; kas on

midagi kiedust pot'ti `panna; kiedus on kruubid, `erned, leatsed Kos; supikiädoss kedägi ei õle Kod; matige tuvvas keedust patta, `suurmid ja jahu Hls; är võti keedüse aia päält Lut
b. ühekordse keetmise jagu üits keeduss om viil `ernit, `suurmit üte keedussa anni ärä; anna mulle ka supike keedust (ube, herneid) Trv; sis ess olõ_mitte ütte keedüst `rasva San; üt's keedüss viil saa upõ Krl; Katõkese `pešti tuñni `aoga õks keedüs vai tõõnõ survuterri Rõu; võti üte keedüsse kallo Räp

3. keetmine esimine `kiedus [kanga pleegitamisel] oli tuhaga VNg; mool oo `tuhli keedus käsis Khk; see (looma magu) `tahtis `jälle `palju puhastamest `saada ja `palju keedust ka Phl; mittu seppa kimbus `raua kietusega VJg; ma täna võtan ühe suurema keedusse ette, see võtab pikemad `aega Lai

Vrd keedis¹, keidus

keedus² keedus van naiste müts keedus oli pitsist, alumene oli pikergune, naa et ilusti pähä sai `panna, musta pitsist oli mu emal Tõs

keedusek dem < keedus¹; ühekordse keetmise jagu üt's keedusek kardult om viil Krk

keega-kääga 1. deskr obosega künd on keega-kääga Kul

2. int se penk üsna lagond, teeb keega-kääga Mar; nagu va puu `vanker keega-kääga, keega-kääga Kse

keegats keegat's g -i Kod; kiegat's VJg lahja loom keegat's one kõhna luama `kõhta ütled keegat's, kui ta one nārone ja kõhna, käib jalad `rissi Kod **Vrd** keebats¹, kiibats

***keegel**¹ `kijgli sõim Oi\_mullõ taa ei\_`müildü et `oinatük'k sõit `müüjä `ilma ku vana igävene `kijgli Urv

keegel² kiegel g `kijgle, k'iid'el' telliskivi `kiigle kivi Lei

keegelpill vits lapse jaoks `Keegelpillid olid kase`vitstest kõige änam. Nüid änam `keegel`pil'la põle Han

keegerdama keegerdama askeldama keegerda `ringi, ei saa magada ega kedagi Pal

keegi `keegi ('kiegi, `kijgi) hv u R S(hv u `kee|gid Muh Phl, -ged Rei) Mar Lih Pä HaLo VIPõ; `kes|ki u R spor Sa(-kid), Käi(-ket) LÄEd Tõs Ha Amb Kad Iis spor TaPõ, Vil u Trv Hel T Har, `keski Hlj IisR Amb ViK I TMr KodT; `kiski, `kiški L K, `kiskid Khk Muh Hi Ris; g kelle|gi Krj VII Põi Muh spor L Ha Jä, Kod, -gid Jäm Muh, `kellegi Jõe Lüg, kene|gi Lüg Käi(kenne-) HMd Kei; p keda|gi (kedägi) R Khk Põi L(kedäge Var) K(keägi Kõp) Kod KJn Vil Trv Krk u Puh, -gid, -git Sa Muh spor L, Ha, -ged Põi Hi, -gist spor Lä Ha(-gistki Rid Nis) Jä, -gest Hää, kidagid Khk, kedad S(keda, id Khk), keda, id, -tki Lih, kedä, id Kir, kenegit Lei, `kestegi Nõo Rõn

Käändelõpud liituvad hrl partiklile, nt: all kelle|gile Sa Muh L(-gil, -kil[e] Saa) Nis Rap VMr Pal Ksi Plt Trv, -gille R(`kelle-) spor Ha, Jä ViK(-`gille Sim), I VIPõ, kellengil Noa, kessegile Sa, kene|gile Lüg(-gille), Emm(kine-), Rei(-gele), LNg Kei(-gille), kenne|gile LNg Rid, -ngil(l)e LNg Kei, kuid: kelle|legi Mar Sim TaPõ, `kelle- Hlj VNg, kene- VNg Jõh(`kenne-) Vai. Lühend- või erandvormid: all `kellegi spor R, ad `kellägi Kuu, `kellellagi Hlj, kelegil Ris, `kelgi Rld ViK TaPõ, `kelgil Mih, abl `keldägi(-lt, -ld) Kuu, kom kedagiga Jõh. Pl esineb mõnes murrakus: g killegite Khk, kelle|gite Kaa Mus(-tegid); all kesse- Mus; killegite Khk; ad kesse- Khk Mus, kelle|gitel (kille-) Khk, kom kellegitega Kaa. Rõhutamise korral kasutatakse sag kahekordset partiklit: `keegigi Var, `keegitkid Krj; p keda|gigi Ann Kod(kedä-), kedag|stki RakR LNg Rid HJn(-tki) Kul HJn; el kelle|gistki Var

JMd, *kene-* Kei; all *kellegi*|*llegi* JMd Sim, *-legid* VII; ad *kelgilgi* VNg; *kellegi*|*lgi* Aud Juu Ann(-*lgi*) VMr. Murrakuis, kus *keegi* ~ *keski* on uuem sõna, võib selle vormistik kokku langeda murdeomaste sõnadega *kengi*, *kennegi*, *kennigi*.

1. ind-pron substantiivselt **a.** (isikutest, olenditest) teadmata-määratlemata kes, üks(ki) *Ei tänä old kalu `kellägi; Ku pihu sühütäb, siis saab `keldägi raha; Ei mina ole `millagi `keldägild midägi `muidu `tahtund Kuu; `võt'sin ikke südame `rindu ja tulin sis ikke edasi - -, noh ei `kallale tuld kedagistki säl RakR; ega suvel old meil `kelgi `püksi jalas; `kessegil ei ole `kuiva `eina lakkas VNg; egas `ennemast `keski sedasi `arstil käind kui nüüd; [kui] ma tahan kedagiga kokko `saada, siis `viipan `käega Jõh; `sitke ei `raatsi `kellegi (~kenelegi) midägi `anda Vai; kuidas `keskid `ütleb Ans; ülekohus ep seisa killegite kottis; nüid pole nol'k `mütsisid mette kellegitel änam näha Khk; Ja kust seda `leiba kessegile `seistes käde tuleb Kaa; ma\_p `näita seda mette kellegilegid mette VII; [kui] kukolend, kägo toleb `öue `laulma, siis soreb `kesket ära; pole see kennegisse `korda läind Käi; ei põle kedagist tuln, ei tuln `keegi Kse; tuleb `kiski, `keegi. teretab Tõs; Koolilapsed sõid mis kenegil `juhtus olema; nisukene kuri saks oli, tema ei kuuland kedagist Kei; Eks `üelda mõlemaid: `keski käis `õues ja `kiski oli tuas Jür; kuda neid elu `päävi on kellegille jägatud Amb; [voodi]lina ei old `kellegi-lgi mitte; `enne oli väga ia, ei akand kellegisse `kiinni (koer) Ann; kuda `kiegi olivad õppind VMr; üöd olid igauks kus `kiegi sai; sie piab jo nisuke riivatu inimene olema, et ei sua kellegagi läbi Kad; `ütte `kiigi või `ütte `keski `kumma tahad. `keski one ike vanem; vai `kiigi kedägi mõrsuka edess oiab Kod; kõrva `kuulmene ia ehk alb – kud'a `kelgi on Ksi; mitte es `vasta `keski `miule Trv; mul ei ole enämb kedäginä Puh; mul `ol'li küll `võt'jit, aga mina es lähä kellekile; ei ole mul kellestegi `puudust Nõo; ei olõ `tohtnu `keski kodo ligigi enämp `tulla KodT; kellist kedägi (analoogiavorm) mitte kedagi ei old `kellist kedägi tuass Kuu || (osaalus) – Jõe S kedagi `andas `mulle ühe laudlina; kas kedagi käis meil? Jõe; kedagid `eeti sind `otsimas käind Jäm; vanast olid poisid `loulusid teind ikka, aga nüid ep tee `loulusid änam kedagid Ans; kui kedad surnd on, siis `peetasse matussi; seda_p tee kedaid Khk; kedagid oo tale selle annud; kedagid ~ `keegi tuleb Krj; Üütakse ka angerjas ja vingerjas, kudas kedagi on `arjund Põi; `kohkun `aige. ja seda_s paranda koa `kiskid änam, pidi ää surema Muh; Ehk kedad viib mind ka Talina Phl **b.** (esemetest, nähtustest) miski, ükski (asi, töö jne) oli ka sis kohe suur lapp, kohe nii pal'l as et, ei olnd kedagist Noa; et järele ei anna kellegist `ühti (kangekaelne inimene) Mar; mis sa mud'u `tühja plaristad, kui sa kedagi ei tea Mär; sinu käe ei `kesta `keegi (ükski asi ei pea vastu) Kse; paegutatse teese koha peal, tiha põle kedagi, `vastu või koa akata `ühti; kedagid kuulda ei olnd, ei `lartsu ega raginad, `muutkui kukkusid aga (tähed) Mih; teesed tuld `väl'la, põle tuld, põle kedagist näha Kei; `üt'sid et kui - - ilma oubita käid ehk kedagi, et siis kohe maa `lõhkeb Kos; ega plekist old sel aal kedagi. paa `tekled ja kõik olid puust Amb; on odra rehi ehk kaera rehi ehk mis rehi `keegi on; kui nad täna tulevad, nüid mul põle kedagigi `rääkida Ann; kule noorest piast ei ole `keegi [töö] `raske Pee; majadest põlegi suurt kedagi enamb alles VMr; kes `luama tappavad, eks nied tea tema süsi `konda, mis nie `keski on Kad; vahel oli [keskhommikuks] kas `kartuli pudru või kedagi Lai; `tiiskuse `aigus, `kiigi [rohi] ei `aitand SJn; ei saa `leibä lõigata kellegiga Vil; ei ole temäl `keski ää, ei `kõlba temäl süük' ei juuk', ei olek Trv; nüid*

om `viimäne väits ärä käkitu, ei saa kellegagi `leibä lõegata Nõo c. (partitiivis eitavas lauses, väljendab konstateeringut, mööndust jm) [pole] lugu, tähtsust, tulemust; [on] ükskõik; paratamatu aa ku ta [teder mänguajal] kohe vakka jääb, las `olla, ega sest kedagi pole Noa; põle kedagist parata, tuleb see `estomine ää `estoda LNg; ei mul põle kedäge, olgu poi või `prostoi Var; Miol põlõ sellegä kedägid `pistmist Khn; aga parata ei ole kedagi, töö tab tiha Pee; küll olen sõideld selle `juomise pärast, aga ei kedagi Kad; egä magamises ei õle kedägi, aga ihu väisib ärä Kod; ei nii vana elu ei ole enam kedagi. muidu üks inimese tükk, nagu puu tükk; põle kedagi, küll me soame [toime] Plt; veerest oli mõni pidim katik minnu, sij es tji kedägi Trv; luume täl suurd ei ole kedägi Puh; ega kedagi 1. mis siis ikka, olgu peale ega kedagi, las aga `olla JMd; ega kedagist `ühti, akka ka ise `jälle otst `piale Kad; 2. (eelmist väidet kinnitav) üldse mitte `Kördist mina küll lugu ei pia, sie ole toit ega kedagi IisR; siis põlnd naa `tohrid naa pailu ega kedagid `ühti Kir; ega ma täda tõsnd seda `korvi ega kedagi `ühti PJg; me oleme rannast nii `kaugel, ei soa `silku ega kedagi Juu; käib nagu üks igavene kaltsu pussakas teine, ei äbene ega kedagi Kad; teit üte nuia [talviseks lutsupüügiks] valmiss, ku lumet ega kedägi tullu ei ole Trv; (ei) kedagi, muud kedagi (välj hüüatust, konstateeringut; kinnitab eelnevat väidet) noh, kedagi, tõmman selle vaname kirstust `väl'la ja Aud; kedagi – uni läks `jälle minema ja `peale ei tule Juu; mina põle änam inimese arus. mina olen aga tešte oi u ja varju all, muud kedagi Ann; muutku ot'sib aga inimeisi, muud kedagi VMr; jõud on kadund, istu `jälle ja sealsamust jõud `jälle ots, ei kedagi! Plt; nõnda, surõnu ärägi ussõ pääl. ei kedägi uvvest `sülle säält ja, viinu vaname `sängi KodT || van fig mis te meilt otsite? – kedagi! (pilkav vastus) – kedagi läks ammo meilt mööda, kee kot't oli `sel'gas, kana setast kepp oli käe Mih

2. ind-pron (adjektiivselt) ükski, mõni, mingi(sugune) (kohati lähedane 3. täh-le) `oia `üksi `päine oma kääs, ärä `tõistele `kellegi `anna Lüg; siit kedagid mees oli neind Khk; egä `keegi `endine aeg ei tule tagasi Mar; ei tiand selle [haiguse] `vastu kedagid `rohtu `ühti Kir; see oo nüüd `kindlasti tääda, et sii kedagi küla oo olnd Mih; `kiskid laeva `kaptent jutustan Ris; kui `mõisas oli kedagi väl'lalt vidamist, kas ärjapeid ehk Rap; ja siis panin ühe `sit'si rät'iku ehk ühe `valge asja kedagi `otsa, siis nad nägid Jür; ma ei `tiagi, kas kellegist mundest puudest `mahla saab kui kasest Ann; obese ihu ei paranda muu `keski ku `prantsuse eli Kod; karjussel -- olema oma `kortel kus ta saanas olnd. ja kos nad `kijgi olivad Pal; `keegi asi [haigele] põlvele ei `aita Plt; [lood] nõndapaelu ku sa neid `silmi tahat kellegile sukale panna; ku poig kodu tule -- siss ole terve, siss ei valute `keski kotuss Trv; keegi kord (kunagi, igal üksikul juhul) kuus `võrku ja kaksteist `võrku, kudas `kijgi kord jada on Hää; vahel ol'lin masina päl soputamas ja kus `kijgikord `paanti; no\_s mehed `nüitsid. üks kõik kis `kijgi kord `niit'is; mis kiigkord `juhtus Kõp || (pole) hea, korralik, arvestatav vm (sisult eitavas lauses) Vai sie on `kellegi obune, mis sul `aiste vahel on IisR; pole kelletegid `tuhlid, pisised nurmigud muidu Mus; nee põle kellegid inimesed Muh; see polnd kellegi punane, mis maa `rohtega `tehti Mih; tal (toidul) ei ole kellegi maik, ta ei `kõlba Aud; tule `kännisi ja tõrva `kännisi ei tule korjata, need põle kellegi rohod Juu; mihed ei ole kellegi assad Pee; sie põle kellegi tie VMr; sij ei õle kedägi mijs, üks al'p on ja puul `kaaki Kod; tuu ei ole kelleki uu ei lit's, tuu eläb vagast elu Nõo

3. adv (partitiivis eitavas lauses) sugugi, üldse; kuigi palju sind ma_p karda kedagid Muh; nüid põle kedagid änam kala, niukest kala kui `enne oli Kir; vili on nii kuiv ja ilus,

mitte kedagist ei kuivatand Juu; alatine sadu ei lase kedagist `vilja korjata JMd; rasv patta ja kivi `sisse, `seepi ei saa muud `moodi kedagigi Ann; tia sa teda kedagi `uskuda VMr; siis lääd otse, aga alb on `käia - - ei saa kedagi rutem Lai; va `tolkus ropendab, ei küsi teesest inimesest kedagi Plt

Vrd kee-keegi, ken, kenegi, kengi, kennegi, kennigi, kes, kessegi, kiigel, kiä(gi), kuagi
kee-keegi kee-keegitkid (ei keegi) Krj

keegokille keegokille õieli nõnna keegokille lähäb, rind püssi Kod **Vrd** keegon

keegon keegon = keegokille `keträd ja piä sel`jän `püssi, sij one keegon, keegokille Kod

keegutama keegu|tama Lai Se, keego- Kod Kan, kiegu- Sim; `kiegutama Jõe Kuu Jõh(-mma) Vai

1. laulma, kõõrutama kas sie one ka kenegi `lauulu, mida nämä `kiegutavatta VNg; mõni keegotab laalta ee-ee, nagu vene naesed laalavad, keegotab, ei õle kiänäkid tämä laalun Kod; küll tä võisõ viil' keegotada vanno pulma `lauõ Kan

2. koogutama, edasi-tagasi kõigutama Karla laalab ja keegotab Kod

3. kekutama Sidä `hullu `kiitämist ja `kergastamist, kisa ja `kiegutamist, justku `oldas jua puoll jumala Kuu; mis sa pime luom kiegutad siin poisi ies Sim

4. taga rääkima, keelt kandma `kiegutab `teise vahel, sie on kui mone pruutpaari vahel moni `kiegutab Jõe

Vrd keigutama, kõõgutama

***keekuma** imp (sa) keegu kiikuma keegu, keegu, hällükene Se

keel¹ keel (kiel) g keele (kiele) eP(keel' PJg); kijil (-l) g keele ILõ KLõ T V(k'- Lei, g `kiele Kra); kiel g `kiele R

I. 1. keel, kõne- ja maitsmiselund `Enne kui suur `hambavalu oli, `lasti `kiele ald `aatri; Kui `kiele `otsas on rakk, siis sie tähendäb, et moni kirub tädä kovast; `Kuera `kieless on ühüksät `sorti `salvi, `kassi `kieless on `kihvti Kuu; kui jänn on `kieles, siis ei saa `üella `erri (r-häälikut); kiel lai suus ku raudlabidas Lüg; Mis sa vahid siin kiel pikkal (midagi lootes, oodates) Jõh; `kiele `koidikod (kõidikud, paelad) `pandi `kinni Vai; keel tunneb `maiku, seda juba keel tunneb kas on kena (või) kas keele peel kibe on Khk; võlund lehma ää, seebi vahuga teind lehma keele libeks Mus; iga ing tahab keelt `kasta (juua) Jaa; Va `amba tüükad on nii vahed, rüüstavad keele külje kõik äe Põi; kenel ussi vega oli, siis laps pidi keeld `nelpama; lehane lets augub läbi `luise aja = keel Käi; tooge `moole `juua, mool nii `kange jano, keel `püsti suus; valeta aga `peale, küll pannasse so keel `põrgus kahe tulise kibi vahele; mes keele peal kepe, see leeme peal lepe Mar; kalal kiel küll, aga iält sua `ühti `tehtüd; Nda kjõpakas puät, et ei või kielt teiss `lõugõs oõda (hoida) Khn; valetaja `kohta `õetasse, keele ots aralene, `näita keelt kas oo keele ots aralene PJg; kelle jalg üppab, selle kijil `nälpasab; Mis sa vahid, kui ei räägi, kas sul kijil kummuli suus on või!; Enne ma ammustan keele otsast tüki ära, enne\_gu ma seda `väl'la räägin; Suureline, `uhke, teeñe läheb, ei ooligi teistest, sis `õeldaks: näe, astub või keele `pääle teeše inimesel Hää; nõeluś ajab keele väl'la, kui süda täis oo; keele kida on keele all Kei; kogu oomikuse aja oli nõnna janune, et keel `kuivas lakke Juu; põle `marga kiele piale soand Koe; kijil õli suun `kange, ei suand kõnelda; lehem lüpsäb kiälless, kana muneb nokass Kod; ütles kedagi valeste, siis vabandas, et keel läks `amba `auku Lai; Mina sia kijilt ei süü Vil; `lamba kijil om ää süvvä Trv; kijil' ep kige tigepe liige om; kelle jalg `ülpass, selle kijil' `nälpäss Krk;

keelel om ots ja perä ja küll'ed, mõnel olna keele all kida Ran; lehm lak'ke iks keelega toda aava kotust Võn; kit's `keldren, kiiil vällän = tuli rehe ahjun Nõo; lihane kiiil `lõikap luutse kaala `õkva läbi Kam; sul om alasi tuu kiiil uulõ pääl vällän, kiiil' moka pääl Krl; mu\_kiiil' ka väsüss är kõnõldõh Vas; `Salva `kiiilde, tulõ `miiilde = `salva kiiil `ambide `vahjele Lei; keelel olõ\_i? luid Lut; keelega ~ keele otsast nagu muuseas, moepärast nimetas keelega korra Mar; `ütles nagu keele otsast ~ makkade otsast, ka nagu moodi pärast Trm; timä kõnõlõss keele otsast, a esi? `mõtlõss õks halva poolõ Se; pika keelega vastutahtsi Meki ikka `õhti, `võotakse nii pitka keelega (toit ei maitse) Põi; keelt limpsama ~ nilp(s)ama midagi väga himustama Küll ta `vahtis ja `limpsas kielt, aga `kiegi ei pakkund Jõh; Jäi `tütruk `selle `poisi järele kielt `nilpama, kätte_i saand IisR; Kui kõht kenasti tühi oo, siis vetab leva kohe üsna keelt nilpsama Kaa; `limpsab kiiilt, et millal suab kätte MMg; siss [tüdruk] teret provvat ja villa rät't käe otsan, no siss provva limsäss kiiilt, et nüid tulep saak' Kam; kui tälle annat midägi, ta `limpsäss kiiilt Krl; surm ~ hing keele peal surm on `kiele pääl, `kiele `õtsas Lüg; kõik peab `jäama maha, kui ing o keele peal Muh; ing juba kiele peal, eks ta oli surma jaoks Ris; surm on juba keele piäl, aga tal on tigidus sihes KJn; eng keele perä pääl, iki om vähe Krk; no `mõtle, surm keele pääl joba, tahetass su ärä tappa Ran; tell om jo? surm keele pääl Krl || Unt sittugu so keele peale (õeld inimesele, kes teisele halba soovib) Põi; Pipard soole keele pæele id Emm || (maitsvast toidust) `Ninda ia, et vieb `kiele `alle. Tahi `kiele `alle vedada Jõh; See on nii magus, et viib keele `perse Põi; Tänane käkisupp on nii eε, et viib keele `alla Emm; nii ea toit, söö keel kõhtu kas küll Mar; Vilma keedab ikka `neuksed söögid, et viib keele `keskel `persset. Mehed `ütlevad sedasi, naised `ütlevad `keskel kere või `kõhtu Han; ia söök, `tahtis keele `perse `viia Trm; Küll om makus upin, õkva keele veese persele Võn; Ku_tuu piirak ahuhn är_kiit'si, siss ol'l nii hüä, et vei vai keele `alla Rõu | (suurest pingutusest) `Juokseb kiel `vesti pääl Kuu; ähib ja puhib `ninda et kiel on `ammaste vahel ja veri pull on `perses Lüg; keel louast `väljas Ans; Tiitse tööga on keigil `varsti keeled vesti pæel Kaa; Suur väsimus, lõõtsutab, viab `inge, suu `lahiti, siis on kiiil `vesti pääl Hää; Mann sidus rukkid, nõnna et keel `vesti pial, põld `aega ninagi nuusata Lai; nii joosi et kiiil' uulõ pääl ja lõõdsudi Har; ta juusk nii kõvastõ et kiiil' ola pääl Röp | (lobisemisest) Kiel käüb `nindä_gü `loukesel, loba `leugujele `üellä; `Kieled pole sul `konti siess (jutt jookseb nobedalt); küll on sana tulemas, vade narin oma kielt (ei üttele) Kuu; Võib `õmmete pladiseda, kiel käib `ilmast `ilma nagu `tallekse saba Jõh; Pista pulk suhe, et keel äi loksu Põi; Keel öla pæel ja laseb mööda küla Emm; aga selle keel käib `easte, kui see `lamma suus oleks, küll see mäaks Juu; sedä manavad, joba lähäb kiiil' öla piäl, si\_o üks vana litokiiil' Kod; sa piat oma kiiilt taldsuteme, sa ei tohi võle jutte tõ(i)ste `pääle aia Krk; kiiil' käü nigu kitsõ jalg Krl; tä om kõva keelegä? (peab saladust) Se | u Kes sulle keele peale astus? (halvustavalt) Kaa

2. keel, suhtlemisvahend `vierad ei saa `arvu `meie `ranna `kielest, `kaigist sanust Kuu; sie on periss `pohja kiel `Koilas VNg; Nigula `rahvas, sie on kovera `kielega; kõik `kieled on suus, sie `muistab kõik `kieled `rääkida Jõh; seda kahe keele pæel `eetaste Jäm; kojuses keeles (koduses, igapäevases kõnepruugis); egas kirkonnas oma keel Khk; `Möisnikud `rääksid oma vahel ikka saksa keelt Põi; me oleme ju maa keele rahvass, kui me räägime; muhu keel oo ju palju `muutun Muh; sii `Varbla kiiil oo sii kõige `puhtam ja `selgem iisti

kiil Var; Esti kiel suus, suab ju küsüdü, kui ise tiä_mte Khn; `Auklene ja `auklik, sii käib mõlemi keele pääl, kudas `kijgi ütelda tahab Hää; kui neid `kelesi oli jägatud, siis teised olid kot'i pealt soand need krõpsumad keeled, Kaiu ja `Kuimetsa said need põhjapealsed keeled, Kaiu mädan ja Kuimetsa rojane Juu; ladina kiel, sie on laulu kiel, seda me muedu nii ei räägi; sündimise kiel = isa ema kiel VJg; sij kjiil on kõege `pustam kjiil, ei õle `üste kiänet egä viänet siden; meie kjiil on `peipsi kjiil. veli ja sõsar on `peipsi kiäli Kod; kes mõistab vene keelt, saksa keelt, läti keelt, riagib kõik keeled, eks siis ole keeled suus Lai; mis mia kõnele, om oma kiil', kelle sehen mia `sündünü ole, vanepel inimesel on oma kjiil'; nüid õigats ka `eesti kjiil, vanast olli maa kjiil Krk; üt's ei tiia üte keelest, tõene tõese (ei saa teineteisest aru) Puh; sij om sij vana `tartu kjiil; küll om `veidre sij mulgi kjiil, `ütlevä nänn ja ät't, aga `meie `ütleme memm ja taat Nõo; mul iks ta vana maa kiil' Ote; no om kolmõ keelega rahvast siihn, `veñdläse, `säkslasõ, `eestläse? Har; Murrat iks `häste tjuud võro kiilt Plv; mõista ai_ma muud kjiilt ku taad vanna maa kjiilt. kõgõ uma keelega lää `hauda; keeleldä ni meeledä? üle ilma tark = pääsül Vas; tä murt tõõsõ keele `perrä. šeto rahvašs `murdva eesti keele `perrä Se; taad om pal'lu `aigu ku ma `maalõ d'ät'ti leivu k'iele, ku ma ali `paata l'äti k'iele Lei; keel juhatab teed kiel juhatab tied, sene perä on kiel suus Lüg; eks kiel juhata tied VJg; küll kjiil tjiid juhatab, küsi aga ühe ja tõese käess Kod; kas ma\_sinna\_mõista minnä?, tanh omma\_kõik' `eestläse?, külh kjiil' juhatašš Har

3. fig kõnevõime, -oskus See laps on oma keele jala alle talland (õeld kui laps vara kõndima ja hilja rääkima hakkab) Hlj; ega tal keelt suus põle, et tä saab `rääkida, mes vega oo (loomast) Mar; `üetasse et unt võtab keele ää. karjane oli ulk `aega ilma keeleta. teesed `meitel ei jäend kijgi keeleta Mih; kui mõni on na nagu pahane, ei reagi kedaid, aga kui sie pahanduse toju jälle üle läheb ja akab `reakima, siis üeldakse, et nüid on kiel jälle suhu tuld, nüid akab `jälle `reakima Hag; kjiil' `võeti ää `enne `surma, ei saand enam kõnelda KJn; kjiil' om ärä, ei saa ääp kõnelte (~ kjiil' `võeti suust ärä) Krk; kolm `luuma om, kes keelege `tjiivve omale `leibä, kukk, koer ja kooliõpetei Hel; vana müšš ol', `vanhutsõl iäl jäi keeleldä? Se; sul inne hauku um kjiil, tšto hatt keelega Lut; keel kinni kõnevõime puudulikkusest või puudumisest kut ta `võõra koha `peele lihab, siis keel jääb tükkis `kinni Jäm; keel jähi `kurku `kinni Mar; just kui tumm, ei sua `reakida, kiel `kiinni Hag; kell kolm kuuli, a inne kuulmist `pañti kjiil' kiinni? Rõu; kjiil' jäi kinni, saa ai kõnõlda? Se || meni\_b osa oma keelt `kinni pidada, räägib keik mis kuuleb Khk; piä paremb uma kjiil' kinni (vaiki!) Se; keel (on) lahti (heast) kõnevõimest kes `äste lõbusast `räägib, küll sel on `lahti kiel Jõh; ta soab `reäkida küll, ta keel veel üsna `lahti, põle ta nii `aige `ühti Juu; eks ia meelega ole keel `rohkem `lahti, juttu `rohkem kui müidu, eks viin tee ka keele `lahti Lai; kjiil' läks [haigel] `jälle `lahti KJn; u keel sõlmes (võõrkeele kõnelemisest, pudistades rääkimisest) `Oitku küll, ei mina `mõista neid vene sõnu `välja `üelda, kiel läheb `sõlme; Võtta kiel `sõlmest `lahti kui `räägid, siis saab paremast aru su juttust IisR | küll tjuu laterdap juttu, ei ole sõnal `sõlme ei keelel keedist Nõo; keel ei paindu ~ käändu ~ nõrgu ei õle `arjund `ütlemä, kiel ei `painu Lüg; tama kiel ei `käänu enämb Vai; keel äi `paindu äästi, et seda ütelda Khk; Kjiil' ei `paindu `rääkima Hää; ta kiel ei `käändi seda `ütlemä VJg; kiil ei `painu igäd `ühte sõna `ütlemä KJn; kjiil' ei nõrgu `vällä `ütlemä Krk; ma? ei saa taat sõnna nii üldä? nigu sa_tahat, mu kjiil' ei painu? Har; keelt murdma vaevaliselt hääldama

raskeid sõna või vähetuntud keelt *laps akkab`rääkma, akkab keelt`murdma* Tõs; *mõned aavad saksa sõnu`sinna`ulka, siis murravad keelt Sim; mõni pani vigurliku nime lapsele, et pärast isegi ei osand`väl`la`öölda, murra või keel ära Lai; laps akkab kiilt`murdma. juba akkab kiilt paenutama (rääkima hakkamisest) KJn; ta murd oma kiilt, õpiss kiilt alle Krk; keelt väänama idem viänäb sedä kiilt, kõrra juanud`mõisa kaevoss vett,`vaata kuda nüid murrab kiilt, naaravad sedä Kod;`viana või keel ära, kui`rasked sõna tahad`öölda Lai; väänt me kiilt`juſtku pulgaga (võõrast keelt kõneldes) Krk; keele pea|l, -le, -lt mõttes(se), (peaaegu) ütlemiseks valmis *No sie nimi on`kiele pääl, aga nüt ei tule`miele* Jõh; *Näh on just`kiele pial, aga mitte`miele ei tule* IisR; *sõna üsna`kerkib keele peäl, äga mette\_b tule`meele* Khk; *se üsna kiheleb mu keele peal* Muh; *mool oli see sõna üsna keele peäl, pidin`ütlemata, jähi tagasi* Käi; *Selle vana inimese nimi`kerkleb keele pial, aga mitte ütelda ei saa* Han; *Miol ei tulõ selle kaptõni nimi enäm`miele, üsä kiele piäl* Khn; *Keele pääl kipitama; taad midagi`rääkida, ei või oma tääda oida, piad`väl`lä`rääkima* Hää; *see`kerkib keele`peale, aga ütelda ei soa mis asi see on* Juu; *tuli kohe kiele`piale, aga`jät`sin viel`ütlemata* VMr; *kiäle piält`võet`i ärä, ei tule`mijli* Kod; *sij asi tal kipiit`s keele pääl; ei tule ette, ei tule keele pääle äkki, mõtten nigu oless* Hel; *om nigu küll keele pääl, aga ei saa üteldä* Nõo; *mul ol`l sõna keele päälgi?, a jäi`ütlemäldä* Se || *mis meele peal, see keele peal* VII*

4. fig jutt, väljendusviis (kõneosavusest) *Küll on vanamuor libejä`kielegä* Kuu; *laia`kielega, pali`räägib* Lüg; *Kes ei`kannata, võttab paar`napsu, juba kiel sorab* Jõh; *meelitas mind oma libe keelega* Jäm; *ta sihantse va nobe keelega, ägale`poole jõvab; siis [pulmas sõõgi ajal] es ole keelde vahetamist (vaidlemist, sõnavahetust) midad, siis olid ne naljad, esimesed naljad`tehtud* Khk; *Keel kappi ja uks lukku (= jutul lõpp)* Noa; *keeled`lõikavad nendel, üks aab`ühte lora, teine aab teist; ta eese keelega egal pool vahel (segab alati)* Mar; *küll taal paelu`keeli oo (valetab palju) Kse; tä oo`kange keelega, ei saa`iästi`reäkida, kas`sakslane või venelane, kõik`rääkvad`kangeste* Tõs; *se üks va libeda kielega inime* Ris; *tüma kiel, ei saa`ärä`üülda; tige kiel, tige miel* VJg; *kes libeda keelega, se pal`lu plõdiseb, pal`lu tiab* Sim; *see vanamoor on`kangest libeda keelega* Trm; *kui ta vahele nähvib, nõnnagu`lõikab, teisele`oskab`öölda nna_et`aitab kohe, siis ta on`lõikaja keelega, see nigu`lõikab jutu`ulka* Lai; *libe keelege inimene tege ennäst ääss, egä ta sellepärest ninda ää ole; joodikul kiil`om`pehmess lännu* Krk; *mis silmist sij meelest, mis kõrvust sij keelest* Hel; *kes`tühje jutte aab, libe keelega, kõneleb siia ja sinna, sij om kate keelega (teeskleja, kahekeelne), nu kate keelega inimese om kõege vastikumba nigu katõ nõglaga ussi* Ran; *tüümiis om palga väärd, aga mitte keelega (paljalt rääkimisega) ei saa ärä elädä* Nõo; *Taalõ kõnõla_kas vai kulladsõ keelega?, t_om nigu hani`sälgä vesi; lipõrdass täl`ümbre uma lipõ keelega?* Urv; *sakslasõ? kõnõlõsõ? pehmet kiilt, ladistõsõ? keele otsast* Krl; *tuju om pudina keelega, tuju jutust ei saa? arru* Har; *Kae_ku_sõkati sullõ ka_keeles pääle (põrutati vait)* Rõu; *tu um libõhõ keelega?* Vas; *Kerge keelega`lühketse meelega; Lipõ kiil, sala mijl* Rär; *kangõ kiil, kui rasõhõhe kõnõlõss; keelega`tiit kerigo`maalõ a kässiga saa\_i midägi tetä?* (õeld suurustajale, hooplejale) Se; *havvõ kiil, kõldu miil`* Lut || (kasuliku jutuga inimesest) *Tema keel maksab kaera vaka* Ris; *vana naise om nii*

kamaltaja, sa täät, et vana naise kiil mass kaits vakka `kaaru Krk; tõsõ kiil' mass katõsa kaara vakka, et tõnõ tege uma keelega pal'lu ilman Har

5. fig klatš, keelekandmine, tühi jutt oma keelega `ühte `puhku teiste peel (tühja juttu rääkima) Khk; [keelekandja] lidistab igal pool oma keelega, kõegiga on tal `assa Pil; siij om üit's va keelege inimene, läit's tõisel `kaibame; niij muud ei tii ku `tõisi keelege `tõmbave, keelege siu küll'en `kinni Krk; temä oma keelega and `terve riigi ärä Puh; keele^o käävä timä pääle Vas; mi_{sa} k'äut tah õgal puul uma keelega^o, ajat lorri; sihh oma keele^o vaihhõl Se; (kurjad) keeled kurjad kieled tiavad `rääkida, et Linda akkama `uopis emast `suama VMr; Kurjad keeled tiavad alati palju riaki Trm; kohe aga lähäd, kiäled one kõneleman ja tiätä `anman Kod; pikk keel ~ pika keelega (tühja jutu rääkijast) pika `kielega, midägi `kuuleb sis `räägib `kõikidele, volestab viel `juure Lüg; taal om nii pik'k kiil', taat saa `kuurmõid `kääüt<sup>o</sup> ja jääss ots viil' `perse lakku^o Har; pik'ä keelega^o Se || küll ma so keele lühendan (õeld laimajale ja tagarääkijale) Mar; keel sügeleb kellelgi on kange isu (taga) rääkida tal keel sügeles, `tahtis selle asja ära `riakida, aga `jõudis ikke keelt ammaste taga `oida Lai; täl kiil' `õkva sügeleb, ei saa muidu rahu, piäb `tõisi kõnelema; kas sul kiil' nakass sügelemä vai, et pidid `väl'lä `lõträmä Ran; Vanal Meedul ka kõik' õdagukõnõ kiil' süüt'i, nikagu Lehte sai är_{purra}^o, sõss sai süä `tsalka Rõu; keelt kandma ~ kulutama tühja juttu rääkima kannab kiilt teise `piale `ilma `aegu Ksi; mis sa oma keelest kuludet (tühja juttu ajad); patt om, ku sa kiilt kannad Krk; kes `kangede ärräle ää taht `olla, kañd kiild ja võl'ts, toda üteldi talla `lakja Ran; kittä inimene ta<sub>i</sub> ole, ta tükip kiili `kanma Puh; mi_{sa} no umma kiilt ni_{pal}'lu asända kulutat ja kääüt `tõisi pääle `võl'ssin Har; keele kulutass uma jutuga^o Se; keelt (~ keeli) löõma ~ peksma id lähäb külä oma kielt `peksama ja `tühja juttusi plagisemma Lüg; mis sa peksad muidu oma keelt Jäm; Mõni inimene muud ei `teegi kui peksab keelt, tä valetab kua teiste pial, et aga sandiste teisest `rääki Han; mis sa oma keelt nii paelu peksad teese `peale, ole param rahul Juu; küll ta lüüb oma ead kielt, jahvatab VJg; võlts inimene peksäb kiilt Kod; keelt plaksutama ~ vedama ~ viskama id kielt `plaksutama (klatšima) Jõh; õte `kanged keelt `viskama Tor; külä `müüdä vedä `kiil'e, kate keelege, tõise suu ehen tõisipidi, taga sellä tükiss `tõisi kõnelem Krk || Keelt heitmä "kangeste paluma" Vig; keele all ~ otsas ~ peal ~ taga resp. keeles püsima ~ seisma ~ pidama ~ hoidma saladust pidama, vaikima (mida sageli just ei suudeta) Ole siis tämägä `rääki,es varulik, ega sie midägi oma `kieless pia; Kui saad `kieless `pietud, siis judustan `sulle midägi Kuu; `ilmutab `tõisele `vällä, ei saa `kiele all `oitud Lüg; inime kes ei pidä, kõhe ärä kõneleb, siis sedä `üeldässe, egä tämä kiäle õtsan ei seesä, tämä `litrab kõhe ärä, siis kutsutasse kiäle `kañja Kod; Ei su keele takah püsü midäge Räp; täl saisa ai keele pääl, tä `ütless `vällä Se; püsü_i^o timä keeleh mitägi, ku hobu situss vette Lut || Naised olid täna oomiku eeste loomade pärast nõnda ääles-keeles (rääkisid ärritatult), et oja-keela Kaa; Noh kui sa selle kiile ala juhtud (halvast jutust) siiss sa alles saad kuulda misuke sa oled Pha; keelt hammaste vahel ~ taga hoidma ~ pidama id `Oia kiel `ammaste taga, muidu jääb viel kuhugi vahele Kuu; piän oma `kiele `ammaste vahel `oidamaie, en taha akkada `ütlemäie ja kisendamma `vasta Lüg; Vahi et sa `kellegille ei `iisku, pia kiel `ammaste taga Iis; pea keel ammaste vahel `kinni Rei; Oo `neuksid inimesi küll, kiis ei saa keelt ammaste taga oida, ikka pläravad kõik `vällä Han; tal keel sügeles, `tahtis selle asja ära `riakida, aga `jõudis ikke keelt ammaste taga

`oida Lai; säedse `aastat ma närisi sängi `tulpa ja oesi kiild ammaste vahel -- kui ärä `võeti, siss ma ämmäle `ütli Ran; Paremb um ku_hoiat uma keele hammaste takan Rõu

6. linnulaul, -häälightsus – Kod Puh Har Se minä kutsun vihmalinna, al'l veeke linnuke one, minul õli tämä kiiil `selge Kod; tulilind laolap kõege keelde pääl, `enne ku ta `põõste laseb Puh; taa\_m `mitma keelega, taal om ka'stõis `kümme kiiilt nigu `siskal, sisašs keväjelt laul katõtõi-ss `kümne keele pääl Har; tsirgul kiiil' Se

II. 1. muusikariista heliallikas, pillikeel `viuli `kieled `piäväd õlemaie `lamba `suolidest `tehtod Lüg; `Lapsed tegivad obuse saba `jõhvidest omale `pil'li `kiele ja pimistasid ~ tinistasid `sellega IisR; laulu pillil on üks ainus keel peel Khk; kõrrepillile leigadagse keel `pääle ja sõrmilesi äi leigadaged pääle Käi; `kanli keeled ja viuli keeled, nendegä jo mängitse Tõs; pil'li keeled `kat'ki läind Juu; (kui pasunat tehti) `võeti üks kõver männi juurikas, selle `kuñtslikult õonestati ära ja `sõnna `pañdi siis `kitsad õhukesest `vaškpλεκist `pañdi keeled `sisse Kse; viie kiälega pil'l Kod; raad'pilli keele Krk; sõrmõ[?] käävã[?] ku pil'li keelte pääl Rãp; `kandlõl om `kangõhe kiiil' (kõvasti peal) Se

2. fig pillikeelt meenutav osa millelgi a. piug, haru, keere Tüdruk nii kui piitsa keel (peenikesest inimesest) Jãm; labadi keel (tihvanõõr) Khk; `kõrkad\_o `pehmed nagu piitsa keeled Muh; piitsa keel on piitsa paela nimi Käi; piitsa keel, `õetse pael piitsa ots, mõnel oo nahast, mõnel oo paelast Tõs; [Õnge]nõõri tegin rul'li niidist kolme kordselt – üks kiiil `valge ja kaks `musta Vil; katekõrrane lõng lää kana `selga, ku tõene kiiil' om kokku `minnu Trv; tõne kiiil om `jänku `villa, tõne om `lamba `villa Hel; võtat `juuse kolme `kiiiltisess, siss tiiit kolme keelest jutigu (palmiku) Krk; linane ohjanüür käänd `enda krutti nigu `sõlme, lei krutid `sisse keeledele, es `saagi `valla Ran; ma küäländ `piitsku `tennu: kolm `kapla kokku, kuus kiiild kokku, om piitsk val'miss Kam b. pl villa vatkumise vahend on õllud villa `lүүmise kiäled `lamma sualikas, õts õllud seenäss `kiñni Kod c. pl looma- või linnupüünis püve `püündmise keele<sup>?</sup>, nyy omma laua pääle tettü nii silmusõ<sup>?</sup> Har; rebãsilõ pandass sääntse keele<sup>?</sup>, pandass `kiiili harõtuist (sõõta). keele[?] omma tettü sääntse kablodse[?]; ma olõ esiki `tetri `püüdnü[?] keeltega[?] Se

III. 1. millelgi (kinnitav, ühendav, sulgev) kujult keele moodi osa a. luku- või võtmekeel vottime kiel Kuu; votti (~voti) küles ~ `otsas on kiel, sie kiel kääüb `liikmegã Vai; `Võtme ots oli `lõhki ja keel seal vahel Põi; `võtme keel läks `katki Muh; `võt'me keelel on rist sees, raua `saega `saetud, se on tema muuk `jälle, `üitakse ristkeel Nis; `võtme keel pistetakse augu `sisse, see `keerab luku `pol'ti Juu; luku kiiil kääib obaduse `sisse, kui võt'i `kiiirãb, tuleb kiiil `väl'jä luku sidess Kod; [võtme] kiiil oli kis vedru ülesse lükkas ja riivi ette lükkas Äks; kammitsetabadel om jušt keele, nii, mis lääve tõisel konksil `sišsi. keele lääve `sišsi ilma nägemede. kastilukul om ka keele, siis ei saa kaant päält ärã `tõsta Krk; tu keelega `kääntki taba vallalõ (võti) Se b. tapp (palgil, prussil, laual) `palgile `raiuta kiel `sisse ja `lasta `piida `õtside `pääle; `Kielegã `sissepanemine on `palgi `jãtkãmine Lüg; see val'ts koes seina palgi keeled `sisse lähvad, seda `üitasse sooneks, `palkide `otsas on keeled Khk; Palgile raiuti keel `otsa ja pisteti posti `sisse Põi; `aknaaugul saavad keeled `sisse raiutud, postil on suun sijs Var; õhel pal'gil on ark, teesel on keel Nis; tõesele pal'gile raiuvad sopi ja tõesele kiäle, siis lähvad kiäle `sinna sopi `sisse, kui on vaja jatkata `pal'ka Kad; kiiil om jaku kottel, siis ei puhu tuul läbi Krk; pal'gi jakatasõ `kiiilde ja pandass tapiga kiñni<sup>?</sup>; üts pal'k tuul om vahelt `vällä raodu vahe, tõnõ ots om peenemb, nii saat ka `pal'ki jakadõ[?], nii

om keelen Har **c.** töövahendi vms osa `kolgispu kaas ja sääl on tämäl kiel sies `kolgispul Lüg; Adraperse sisse oo tapitud adravanna keeled ning kuresõlg Kaa; puudega sae keel (pulgake raamsae pingutusnööri küljes) keelega keerdasse `kangemale või `lõõgamale Muh; [vanda] keel ("see vanda osa, mis raua sees") Rei; lõugetil oo all kaks soont ja kolm keelt ja kaanel_o üks soon ja kaks keelt Vig; `enne oli puu`vankril aässi kiel, nüüd on lakaline, mis teile pial käib, kus `vanker `kierama annab VJg; `koltsma – all olli kolme keelege, pääl kate keelege Hel **d.** piiritsa osa käbi on nii, et tal on kand ja kiel ja nina, `kannale ja `kiele vahele kävitatta `langa `pääle Jõe; lõhjä lõnk lüiatse ui keeli taa; keel\_o sõdune vahe ots ui sihis Mus; Ui `tehti kadaka puust pisike õhuke liist, keel sihes, ark `otsas, teine ots vahe, nina Pöi; keele taha pannasse lõng, kanna takka läbi Muh; uil keel suus Rid; ui kiil on ui otsa sihis, teinebul `ot`sas on kand Hää; võrgu kudumise käbi ots on vähe terav, keskel on keel, ots on kaheaaraline HJn; käbil on kiel ja kand Trm; pik`k kjiil` om piiritsal sehen Trv **e.** sõle või pandla nõel – Sa Muh all oli preesise keel ~ keelis, sedine kut `vastli keel, see käis `riidest läbi preesise `sisse; niid on `juste pidajad, esiti olid nallid, mustad, kummist `tehtud, vask keel all, keel `pandi `justest läbi mul`luti `sõnna `külge Jäm; `vastel on sihand kandiline ning keel on sääl `keskel, mis rihma augu `sisse leheb Khk

2. a. riba, lapp, liistak jõgi läks kahe araliseks, siss seda `nurka `ütakse keeleks, jõgide `keelest sai `tarbespuid Vän; keel, see oli naha ribake, õmmel`di kasukaid; mõni üiab `soapa keeled Hag; [aer] kiäle juuress o pienikene Kod; mõla keelega `tõmbad vett, kui sõvvad Ran; oi\_susi tulõ, pirru kjiil` lät`s `lahki, nah, pird lät`s nii katõ `arru, tuu pirru üd`si Krl; mõla kjiil`, lagä ots Se || (valguse) kiir, (leegi) hari tule keeled Kse; päävä keel paštab veel (loojuva päikese kiirtest) Khn **b.** (kella)tila lokadi kiil` Krk; kjiil` om pulkstial (pendel on kellal) Lei

keel² keel g keele Jäm Khk Khn laeva kiil ema(puu) tuleb `vastu `täävi, mõni üiab laiva keeleks Jäm; laiva keel on nda ee kulund, paadil ning räime laival olid keeled, lodjal oli põhi Khk

keelama `keel|ama, keelata spor L, HaLä(-ämä) Juu) Jä Trm TaPõ(`kjiil- MMg Pal); `kiel|ama, -ada R(-dämä) Kuu Vai, -ämäie, -ädä Lüg; -ämä, `kielä Vai), kielata K Iis; `keel|ma, -da Hi Rid Han Mih, keel|da Sa Muh L(-mä, -dä) LNg Tõs; -dama Khk, tgn -ja Muh) Ris, `kiel|ma (-mä) Khn(kieldä) Ris; `kjiil|ma (-l|mä), keel|da (-dä) Hää Saa Kod(kiältä) VIPõ eL(-me M, -mõ San; -dä<sup>2</sup> V, keel|dä<sup>2</sup> ~ -tä<sup>2</sup> Se, kiilda Lei, `kieldä² Lut); `kjiildmä (-l-) Hel; `keeltmä Luk; (ma) keel|a(n), -ä(n) S L VIPõ eL, kiälän Kod, `keel|a(n), -ä(n) Emm Mär Mih Ha(kie- Ris) Jä TaPõ(`kjiil- Pal); `kiel|an, -än R K Iis

1. a. keelu alla panema, mitte lubama `Kieletud vili on magus Kuu; ne juttud on jo `vällä `kieletu, neid ei `maksa aruta Vai; oled sa mu keelija Jäm; `seedus keelab sandid asjad ε Käi; ahingaga püid keelati ää Kir; sis ahengaga löid, enne ei kjiildud ju Hää; kes võib minuda kiältä Kod; teene keeläb, teene käsib KJn; ma `kjiil`dsi, aga ta läit`s ike Hel; kalluda mu_peräst ta maha², ma² ei_keelä_sul kallutamalda² Har **b.** korrale kutsuma l. manitsema mina ei akka enämb `tõisi `kielämäie Lüg; natukse aea eest ta `keelis last, laps jähi siis vagusi jälle Vän; `keelis teda järjesti Vän; Sia ju paõlu suurõm, piäks vähämäd `kielmä; Lapsi `kielti kao `piäle minemäst Khn; sedä kiäläväd kõik et ärä müi maja Kod; keela `laitsi vagambass San; `poiskõist piat kjiilmä, muidu lätt piniss Urv; sa tahat iks `kurja tetä², ei `kullõ<sup>2</sup> kjiil`mist ei² Röp; 2. vaos hoidma, talitsema keelä² umma

suu`mulku Plv; sa<sup>2</sup> piät umma süänd `veitkese `kijldmä, ar sa<sup>2</sup> uma `süäme `perrä elägu_i
 Se c. takistama, takistuseks olema ei mena keela tät kasomast, ma ole täta `kastnd koa, aga
 see tähenda kedagist üht Mar; ei see vai `keela teda `lahti `soamast, kui tahab, siis
 `tõmmab ikka `lahti Juu; ei meil siin seda ole, et vesi `keelab `eina teha Amb; nied rohud
 `kielavad tõbi ära VJg; sij [vihm] meid ei `kijlnud Kod; kõrva `auku vahel läheb prügi või
 `prahti `sisse, kes `kuulmese ära `keelab Ksi; tõrv keeläb `audumast `jalgu KJn; kes sedä
 ikku `kinni saap keeldä, ku südä lähäp aledass Nõo; ku_na [varblased] hulgahna mano
 lätsivä, sõss seivä_kõik' ärä ega kana näid es keelä_kah söömäst Plv; ma kae kuis tut
 `päivä sa keel'tä² [päikesevarjuga] Se || Et keela-kaitse küll, nüd oo vassikad jälle kopl
 välja tulnd Kaa; jumal `oetku ja `keelgu Mar; Oja ning kielä ikka `sioksõ asja iest Khn; oh
 jumal `oitku `keelgu, küll oli aga ermus Mih; jummal `kiilku õnnetusõ iist Krl; jummal
 `kiiltku esi<sup>2</sup>, ku sa minno ei `kullõ² Se

2. maha salgama `kohtus ta ära `keeland, et ta küll ühekorra löönd (tegelikult löi mitu
 korda) Jäm

keeld keeld g keelu Sa Muh Emm L Juu Trm KLõ; keel g keelu Hi Mar(g -o); kiel/d g -u
 R(-do g -o Vai), g kielu Khn Ris(g -o) Kos Jä VJg Iis; kijld (kiild) g keelu Hää KJn eL(g -o
 VId), g kiälu Kod keelav käsk, (ära)keelamine, mitte lubamine üle isa `kielu `läksin `linna
 Jõh; ma_s kässi küll `loomi einamasse aida, ikka mo keelu `vastu `aeti loomad einamasse
 Khk; Rebasi ja untisi võib aasta ümber jahtida, nende keelu pole Emm; sõa keeld ei luba
 `ööse `välla `minna Tor; ta ei kuula mu kielost Ris; pani maja müügi kielu `alla Kos; ku
 tüdrik õli lähnud üle kiälu, siis läks vüülmelder kahe mehe vai mõni naene selle tüdriku
 `juure; ei pannud tämä kiäluss mestäski Kod; keelt om vällän, et koertel peäb `päitse pähän
 oleme Hls; ta tegis `vastu `kijldu, ma `kijldsi tedä Hel; vanast es ole `kijldu, sis `olli
 jahimehi `väega pal'lu Nõo; latsikõsõ² läävä² üle keelo, läävä² tõösõlõ meehele, kedä
 vanõmba² ei taha² Räp Vrd keeldus

keeldine -`kijldine, -`kijltin(e), -`kijltne haruline, keermeline võtat `juuse kolme
 `kijltisess, siss tiit kolme keelest ju'igu; sij om nellä `kijldine lõng; kolme `kijltne jutik
 (palmik) Krk Vrd keeline

keeldus `keeldus spor Sa L, Pai Trm SJn, `kieldus HJn Amb VJg Iis, `kijldus Kod, KJn,
 `kijltus Hls, g -e, `kijldu|s g -sõ Se keeld `keeldus `pandi `peale, ei soa enam Muh;
 rüövlinnul ei ole `kieldust midagi, teda lase läbi `aasta HJn; tagasi `tullis võis pruut'
 `peidmega `sõita, siis ei old `kieldust Amb; vanass ei õllud `kijlduss, eläjäd käesid
 eenämite piäl Kod; tuust asast om `kijldu's, ei tohi toda tetä² Se

keele¹ keele g `keelme (lina)keere – Pil SJn

keele² keele Jäm LäPõ, `kiele Kuu Lüg Vai keeli, keeles küsü maa `kiele Kuu;
 `kaotamma on pien `kiele, ävitamma on miu `kiele Vai; see kiri oli kirjud'ud vene keele
 Jäm; kõik oli meitel vene keele [koolis], vene keele pidid rehkendama, maa`teadus oli vene
 keele Rid; seal nad `võtsid isi`keskes oma keele, ega ma saand aru `ühtigi Mär || jumala
 keele eriti tungivalt palusin jumala `kiele, aga ta oma südänd ei `murdand, ei alastand
 minu `pääle Lüg; tama palus minu jumala `kiele Vai

keele|hark keelikas `ärga ratastel oli keele ark ning obuse ratastel lank pooru Khk;
 puu `vankril oli kiele ark sies, mis põhjas käis `asside vahel JõeK Vrd keeltehark -jahutis
 jook saab natuse keele jahudist, suu on nii kui Khk; annan `sulle kua podelist natuke

kielejahutest JMd **Vrd** keelejahutus, -karastus **-jahutus** jook sain vähe keele jahutust kui sain `juua `kül`ma vett Mär; anna mulle ka keelejahutust Nõo **Vrd** keelekarastus **-kandja** keelepeksja, klatšija, tagarääkija üks vana `kieliko ja `kiele`kandaja Vai; see lidistab nii pailu, `eetaste ika selle keele`kandiji `pihta, kes `teissi taga räägib Jäm; Külas oli vanaste ikka üks keele`kandja, kiš külapered oma jutuga `riidu aas Han; sie on üks kiele`kandja inime, ega ta muud `oska `reakida kui teist taga Hag; egä tämä kiäle õtsan ei seesä, tämä `litrab kõhe ärä, siis kutsutasse kiäle `kañja Kod; keele `kandje, posti vedäje, tühjä jutu `aaje, tühjä koti `püstü `aaje om kik üit`s Krk; keele`kanjile ei vöi `kõiki kõnelda, nondega kae ette Ran; ta om ku`rja vaimu keele`kandja perremihe `yud`ri Har; keele`kand`ja, sa läät ärki tõsölõ kõnõlõt `umbre, kand `kijli Se **-karastus** jook saaks natuke keele karastust Mär; viin on kielekarastus Iis; keelekarastus o vesi Krk; `ankõ keele karastuist Se **Vrd** keelejahutis, -jahutus, -kaste, -märg, -määre

keelekas keele|kas Hls Vas, -kass Krl, g -ka; -gas g -ga Khk; `kielegas Vai tagarääkija, klatšiv no se on `kielegas inimine Vai; mea ei salli keelekid inimesi, neve teeve pahantust Hls; ta om keelekass inemine ja kõnõlõss `pal`lu Krl **Vrd** keeleline

keele|kaste viin on `kiele`kaste, võtta `kiele `kasset, võtta kõri `kasset Lüg; nii kui aeg, linnudkid eb saa keele kastind `kuškilt Khk; Too, ma kalla sulle ka ruusipõhja piisa keelekastet Kaa; sain natuke keelekastet, õlut ehk vett Juu; kiel suulae `kül`ges `kiinni, anna `mulle kielekastet Kos; vahel laua juures `õöldi nigu nal`ja pärast, et võtame seda keelekastet, kas oli ia kali vöi õlut Lai; õlut on kurgumeare, viin keelekaste Plt; ma võta veedike keelekastet, mul suu `väega kuevap Nõo; suu är kujun, sis võtid ike keele kastet, et keele likes saa `kasta Hls; kui `huñni jäivä mehe?, [õeldi] `ankõ keelekastõt kah Röp **Vrd** keelekarastus **-kipikas** mgi (umb)rohi viljas kiele kipikas JõeK **-koer** keelekandja `teine inimine on `kiele kuer, kie `räägib tõist Lüg; Nee olid `sõuksed va keelekoerad, võisid nee ikka juttusi `rääkida Pöi; küll sii on üks keelekoer, kõik mis sa vähe `johtud `üttema, kõik ta kannab tagasi, muud ku pahandust tiib Hää; kiälekoer, kes koera viisi juakseb ja kõneleb ärä, mes ühess majass kuuleb Kod **-krapp** keelekandja – Plv

keele|kõlk a. = keelekandja see oo muidu üks keelekõlk, kes `teisi taga reagib Muh; ikke oo üks va keelekõlk koa sii elma peal Mar **b.** (keelekandja keelest) mõni pruugib oma keele `kõlku alati, selle keele kõlk, see_p `saagid ijñata Khk **c.** kuulujuttude objekt see on paigulist teistel keele kõlguks Khk

keele|kõlks 1. a. tühi jutt sie on üks tühi keelekõlksu `lüömine; tieb muidu surt kiele `kõlksu Hag || mul jäi kodu suu `sul`ge, laua `pääle laulu `lehte, kirstu kappi keele `kõlksu Hää **b.** keelekandja keele kõlks kis pailu keelt kannab Koe

2. (viinast) võtame keele `kõlksu kah Hls

keele|käänd keelemurre Saaremaal on `praegugi oma keelekäänd Hää **-lapits** lobasuu om tä keelelapits, porijuttu (lora) aja `vällä suust Se **-laud** vankri osa, keelikas `kielelaud puu `vankritel sie käis all, kust `andas `vanker `kierämä, tagumisest `teljest käis läbi, esimese `telje `juures õli sia suu, `kielelaud käis sääil vahel Lüg; [mees] `istund keelelaua peal, mägi lähäb libamisi, kukkus maha Amb; kielelaud õli puu `vankritel, juokseb `vankri alt läbi, tuleb ette, lakalise `sisse Iis; keelelaud oli neli `tol`li lai vöi kolm vöi kaks, `niisugune lapik oli Ksi

keeleline *keeleli|ne* Khk Saa M TLä Rõn, -nõ Se, g -se (g -tse Har Rõu); *keelele|ne* Juu Plt, *kieleli-* VJg, *'kieleli-* VNg, *kiäleli-* Kod, g -se

1. a. teat keel(t)es väljendatud kolme keeleline raamat, siit võit mitu kija õppi Krk; ne omma `eestikeelelitse ja saksakeelelitse jutu` Har **b.** teat keelt oskav tämä ei õle meie kiäleline (ei oska eesti keelt) Kod; *tä om jo keelelinõ, mis tä nii tek'k* (mõistab kõnelda, pole enam laps) **c.** = s keelekas *naane_ka om hatt, kui sääntse keelelise ommava` ja `valgõhatt* Se

2. keernetega, keermeline – Trv Ran Rõn kolme keeleline kabel Trv; *ohjad tetti linadest, alambist lina purakist, kolmõ keeleline, sai ruttu valmiss* Ran **Vrd** keeline

3. keeltega varustatud (pill) kolme keeleline viiul Juu

4. teat kindakiri keeleline, *sij om `kindakiri, `siande sae`amba muudu kolmenukaline, üits ots teräv* Hel; *keelelise `kinda* Puh

keele|lõikaja lõikhein (eri taimede kohta) – R Vig HaId JIn ViK Trm *seda on `suodes, `kiele `leikaja, seda tuleb `pailu ette, obune süüb `ennemalt aga lehm ei süö sugugi* Jõe; *seäl va keele`lõikajad `seltsis, loomad ei taha süüä `eäste, kis teäb, kas ta reo just `katki `lõikab, aa jo ta valus, vastane oo* Vig; *kuuskjalg ehk keele`lõikaja, nihuke `püüstiein, `ümmer`ringi pisikesed `lemmed, võtab `veised pasale* Juu; *sial on juba kiele `lõikajad ulgas, ümmargune va'rs ja siis on mummu `taoline otsas, sie on nesukene `õitsend mumm sial otsas, siis ta on eina aal pruunikas* VMr; *Kõige pahem ein on raudein vai keelelõikaja* Trm **-lõnge** *lobasuu kiä pal'lo kõnõlõss, tyy um keele lõngõ`* Lut

keele|mees **a.** tõlk mul oli üks Suur`saare mies oli säääl viel `kielemehest vahebäl, oli siis sie `tulgist säääl VNg; *kust seda keelemeest `saaja on; vahet `rääkija, see on\_si keele mees* Khk; *sõss võtiv miu keelemehess* Krk; *`kohtu pääl olli` keele mihe`* Krl || *vahendaja kas siis minule ei sua ise `üeldä, kõneleb vijl kiälemehe läbi* Kod **b.** tühja jutu ajaja on `tõine üks ia `kielemes `sinne vahele akkand, noh (ajab teised riidu) Lüg; *see `kange keelemees (naljategija) ise* Mar; *see oo `kange keelemes (valetaja, luiskaja)* Tõs

keele|murd keelemurre *siin one sij vana kiäle murd* Kod; *Eestil om pal'lu sõnu mis ma ei mõista, egäl küläl om oma keelemur'd* Krk **-murrak(as)** keelemurre *`Prahilis on uvitav `rahvas, `enne oli neil nisuke `kiele `murrak, et ko\_e ei saa arugi* Jõe; *Kabala's siel oli `kergemb `kiele`murrak (ei kõneldud rannakeelt)* VNg; *Must`jalgas on teine keelemurrak, see pole `moole akkand, ma räägi ikka oma `moodi* VII; *igas `nurkas oma keelemurakas* Var; *egal puul om esi keele murak, egal puul om asjal esi nimi* Nõo **-murde** murdekeel, *dialekt küll mina imestasin, `kuulasin `nende `kiele`murret* Hlj; *`nuored `onvad juo `kiele `murret `muutaned, `räägiväd `pienemald* Lüg; *see oo selle keele `murde järel* Muh; *igas `valdas oo oma jutud ja keelemurre* Han; *räägib teise keele`murde pial* Hag; *paierlased olid ühed kihvtised inimest, tigidad ja nende kiele `murdest koa ei soand aru* Kad; *siin tehässe kõege ilosamad riidet ja kõneldasse kõege inetomad ehk prostamad kiälemurret* Kod; *`Olstre ja Tarvastu om kõru, aga Tarvastun olli tõist `muudu keelemurre* Pst; *sij om vana keelemurre, vanast sedäsi kõnelti* Krk; *to\_m `säärtse kina keele`murdõgõ, et `õkva tahassi kullõldõ timä kõnõlõmist* San; *üteh nulgah om üt's keelemurrõ`, tõsõh nulgah om tõõnõ keele murrõ`* Se || *keel mis `kiele`murre tämäl on, `iesti `kiele murre ehk saksa `kiele`murre* Jõh; *sie on `ijjeri `kiele `murre* Vai; *kuralastel on isi keelemurre* Jäm; *kui `Paabeli `torni ehitet'i, segäti kiäle`murded ära* Kod || *aktsent, võõrapärane hääldusviis*

`kange kiäle`murdega kõneleb nagu venelaane kõneleb `eesti kija, ei sua kudagi kõnelda Kod Vrd keele|käänd, -murd, -murraka(as) -märg jook, hrl alkohol `anna ka `kiele`märga `mulle nattukese kielt `kastada Lüg; kiälemärg õli õlu ja viin Kod; mis sial keelemärjast oli kah Äks Vrd keelekarastus -määr(e) jook tuu ol' küll üt's hää keele määr Plv; viin om meste keelekastõ, keelemääre? Röp || maitsev söök mesi oo magus keelemääre Tor Vrd keelekarastus

-keelene a < kee naaritseti `paelu, `mitme `keeleesi ja `mitme arulesi; segi`keelene lõng tuleb nii et must teine kee ja `valge teine Var Vrd keeldine, keeleline, keene

keele|paelad fig kõnevõimest vähäse juttuga nagu minagi – võttan `viina, siis `kiele`paulad `pääseväd `lahti, egä siis `õinekõrd ei õle suu ies `varju ka, midä `sülge `suule tuob, `ütte `vällä puhas Lüg; sai tilga pudelist, kui siis keelepaelad `pääsid `lahti Mär; kui midagi iad lubas teisele, või `ändis, siis teisel ia meelega keelepaelad läksid `lahti Lai; keele paelad lõdeväs läind KJn; `taevaät' om latsel keelepaala `valla `päästen, akkass iki ütsikit sõnu `ütleme Krk; ma\_i saa ütelda, keele paela om `kiñni jäänu Nõo -peks tagarääkimine, klatš Kielepeks on teiste taga`riakimine Jür; tühi jutt see on nigu `väl'ja `mõtlemine, aga keele peks, see on juttude edasi tagasi `kandmine Lai

keele|peksja 1. tgn tagarääkija, lobasuu keele `peksjad on need, kes pailu teissi `rääkivad Jäm; see keele`peksaja tahaks korra kimbuta `saaja Muh; Naised oo suuremad keele`peksjad kui mehed Han; keele `peksja `riakis ära kõik mis `kuulis, iga sitem sõna, mis ei tasugi `riakida Lai; keele `pešjä, kes kõnõlõss tõsõ `pääle `halba Kr1 Vrd keelekandja

2. keelikas, vankri osa rat'il um `rungõ all keele`pešja, tuu um ede tele `vaihõl `püürmise `tarbiss, telest um ta läbi Plv; keeli`bešsi? ol'liva nuu?, mis täidivä vahe`rõnga asõnd Röp

keele|peksmine tühja jutu ajamine, tagarääkimine kes teist kraputab, krapib, sedasi taga`persse räägib, se on se keele`peksmine Jäm; Vanaste oli keele`peksmene `moodis, nüid `öötse suu `sisse Han; kiäle `peksmise varal tä eläbki Kod; ku tõise `pääle võleted, `kaibame lääd, sij om keele `pesmine Krk; ta eläski keele`pesmise pääl, ta_m ta leib Har

keele|plaksuti keelepeksja keeleplaksuti, laksutab oma keelt, räägib `santi juttu Jäm

keele|puu 1. vankri keelikas – Koe VJg Iis `vankri kielepuu läks `kat'ki Iis

2. püstpalk ristnurkadega hoonetele juurdehituste liitmiseks keelepuu es olõ? suuf, lapikummas ol' tahut, mõlõmba? külle? ol' tahut, sinna pandass palgi kinni, keelepuu nii `korgõ? kui sain om Har Vrd keelpakk

keeletes keeletes g -e keelikas keeletes lääd tagumese assi siest läbi argi `sisse, argi otsast käib pulk argi ja keeletese otsast läbi, annab kierata seal peal; keeletes on `kitsam ku ark Ris Vrd keeleti

keeleti n, g keeleti Kul Ris/-ie-/ keelikas `vankri keeleti käib kaheharalise puu topi sisse Kul Vrd keeletes

keeletu n, g keeletu Jäm Khk Pä Lai VIPõ M TLä, g -ma S(-to Käi) L KPõ; n, g `kieletu VNg Lüg Jõh IisR, g -m(m)a Kuu/-du, p -dunda/ Jõh IisR Vai(-to); n, g kieletu I(kiä- Kod), g -ma Ris Hag KuuK JMd Koe VJg; keele|tü ~ -dü(?) San V (transl -mmass Har) kõnevõimetu; tumm `kieledu, `mieledu, ise `maai-lma tark. `margapuu Kuu; `kurti on sie, ken on `kieleto Vai; keeletu peab vädama, mis meeletu `peepe paneb; meni kut oleks keeletu olad p_mõista öieti jutustada Khk; Mis sa vaest keeletumad `looma nii pailu nuhtled, täma

äi tea midagi Pöi; üks karjane jäi keeletumasse Mih; ega sa kieletu põle, et sa ei räägi mette Ris; `aige jääb keeletumaks, ei saa `reakida Kos; kiäletu ja miäletu, ise `õiguse tegija, sij one margap ehk kualud Kod; keeletu ei riagi sugugi, aga tummad ikke ialitsevad Lai; kel keeleke är võets, om keeletu, surejel võets kiil enne `surma ärä, jäi keeletuss Krk; keeletu, meeletu, ilmamaa tark = pässerm Nõo; sarla om kõkõ halvõmb, tyyga jäät kõrvutumass vai keeletumass Har; mis sä inämb keeletuga kõnõlat Rõu **Vrd** keelitu

keele|tulk tõlk `kutsusivad minu `sinna keeletul`gist MMg **Vrd** keele|tõlk, -tõrk

keeletus keeletu|s(s) Khk KJn Puh San, `kieletu|s VNg, g -se kõnevõimetus tiäl tull keeletuss `pääle, es saa kõnelda änämp San

keele|tõlk tõlk `kiele tõlk, vahe`kiele mies, sel on `kieled `selged, vene `kiele `kohtod õlivad, tämä `rääkis sene vene `kiele `ümber, midä mina `rääkisin, `tõlkis `ümber Lüg; lugija õli õege `kange kiälegä, ei `tunud meie nuka murret, siis tõene õli kiäletõlk tämäl Kod; venelased käisid siin väl`las, üks oli ikke keele tõl`k seas Plt; vene `kohtun olli keele tõlk Krk || keelekandja – Saa **Vrd** keeletulk -**tõrk** pej tõlk tämäl isegi suu piän, mes sina tämä suu `vuuđer õled ja kiäle tõrk Kod -**vedaja** keelekandja sij om keelevedäje vahepääl, kolmass [inimene, kes] tege pahandust Krk -**vila** keelepeksja keelevilade juttu ei või kunagi `usku Saa -**vilask** = keelevila keelevilask, valetaja, kis ajab `tühjasi sõnu KJn; vana keele vilask, siin kõneless sedäviisi, sääl tõisipidi, kate keelege Krk -**viskar** keelekandja on üts keeleviskar, kiä kand küllä piti `albu juttõ Urv; tyy om vana keele`viskar, tyy käve uma keelega võlssin ja`kihutass `tõisi inemiisi vihalõ Har -**vorst** keelekandja on sie üks kuradi `kielevorst, ise viel `kielän et ärä sa laialt `räägi ja sa lähäd `Suolepille ja kõhe `räägid sääl Lüg; Ega senele `maksa midagi `rääkida, sie on igavine `kielevorst, lähäd `räägib tagasi Jõh -**võie** fig altkäemaks, meelega keelt `võida `jälle `miski ia `asjaga, `kiele `võie; võtta ka `kiele `võejet Lüg; ku sa viid kedägi, kassa lähäd `kohto, kiälevõedet viid tälle Kod -**võlk** keelepeksja kaks kiele `võlku `irmsass sõemasid minuda Kod

keeli¹ keeli Jäm Muh LäPõ Vig Saa Trm Ksi VIPõ eL; `keeli Khk Mar Tõs Juu TaPõ Plt; kieli Rid JMd VJg; kiäli Kod; `kieli RLä VNg Khn Amb VMr mingis keeles, mingi keele vahendusel mis `keeli ne kirjäd kirjudud on Khk; see saksa keeli kirjutet Muh; `rääkis vene keeli ehk vene keelt Rid; kuda sie `iesti kieli on JMd; veli ja sõsar on `peipsi kiäli; laps kõnõlõb õmi kiäli, me emä sua `arvo aga Kod; kõrvaline, nüüd kutsuvad `naaber, `nütse `keeli Äks; mullõ anna_tyy `tartukeeli raamat San; tuu ei olõ mii\_keeli tu om tõsõl keelel Har; vinne keeli om padvoska, a `seto keeli nii, eesti keeli om taga regi Se; jumala ~ lihatsi ~ südame keeli väga tungival, kõigest hingest Palusin toist lihatsi `kieli Kuu; Perenaine löönd käed kogu ja kukkund Anist südame `keeli paluma Pöi; küll tema palus jumala keeli Muh; ta palos mend jumala `keeli Mar; palus siin jumala `kieli, et olgu ma ni ia ja aidaku sie kord viel VMr; `tõutas jumala kieli VJg; ma `palsi tat periss jumale keeli Krk; Ma² `palsi tedä jumalakeeli, aga es kullõ Vas; kõige keeli naesse `kõsta `ütled viil paramass, `sõimad kõege kiäli Kod **Vrd** keele²

keeli² adv keeli keermega Sukapaelu kooti mitme keeli Kei

keelik → keelikas

keelika|kivi (lubja)kivi loomade seederikke raviks keelika kivi, `kurdlik, karune põllu peel Jäm; pae kivi, `üitakse keelika kivi, see on pala kivi, pannakse vee sisse, see põletab lubja, seda `antakse loomale keelika `vastu, kui keelikas `kindi on Krj; kiilika kibi `jälle

kärnilene Mar **Vrd** keelikukivi **-ohakas** seakapsas – Khk **-pakk** vankri osa, kuhu kinnitub keelikas – Mar

keelika|rohi 1. harilik keelikurohi *keeligarohud, pitkad aralikud* Jäm; *keeligu rohud kasuvad põllal varete peel, ühed kollaste nuppudega nad pidavad olema* Khk; *keelika rohod kasuvad soos, allid rohod, laiad lehed, nõmmes kasuvad koa, kus marjasmaad oo* Muh; *keelika rohi on karvane all rohi, kollane õis on otses, lehe eäred on teravad* Juu

2. seakapsas – Khk

3. kähar karuohakas – Jäm

keelik(as)¹ *keeli|k (kieli|k) g -ku* Mus Kaa Vig Saa JõeK Jä ViK IPõ KLõ, g *-gu* SaLä Põi Rei; *kieli|k g -gu R(-go Vai); keeli|k(as) (kiili|kas) g -ka* SaId Muh Hi L Ha, *-käs g -kä* Mar Vig Tõs Khn Juu

1. eesmao osa, kiidekas *mäletsejatel loomadel on keelik* Khk; *odra eldad akkasid loomadele keeliku kinni* Mus; *keelikas on jälle teine kut saja laplik* Pha; *ööti looma sada korne või keelikas* LNg; *kui loomal teris käe, sis tä määlitseb, kui aigus käe, egä tä sis määletse, sis öetse et loomal keelikas kinni* Vig; *ööldi ikke, kiilikas kinni, aga sada korne on kinni, kiilikas on sada kortse otses* Juu || *liivapugu kana kiilikä kot't* Mar

2. põrn vanal aal *üiti põrn keelikas, see oo mao kül'ges, veripunane; keelikas vissatse ää, antasse vahel sigadele koa* Muh

3. teat haigus loomadel *joo ka, muidu jääd keelika* (öeld söögi kõrvale juua pakkudes) Khk; *kui loom ep soa sittuda mette, siis loom on keelikas, jääb sihest kinni, loom jähi keelika; veistel ja lammastel, obu_b mäletse mitte, obu_b jää keelika koa mitte* Jaa; *kui lehma sada korne kõva on, nii kõva, et äi ole läbi käind, siis on keelikas* Emm

4. a. *janu mul on kange kielik* Hlj; *alande oled kieligos* Vai; *mool juba kiilik kää, tuli vaatma, kas õllekiha o ää toodud* Mus; *mul nii kange keelik käe* Rei; *loomad jäeväd keelikasse* Vig; *lehm oo jooma keelikäs* Tõs; *mul on kange kielikas, irmus kielikas, jõi nõnmat* Jür; *luomad on nii kielikus, ei ole vett* JõeK; *ruodasin set'se silku äe, nüid kange kielik* Kad; *anna neile lehmadelle juvva, nad on nõnna kielikus* Iis; *olen suures joogi keelikus* Lai || *kurk, kõri mol on kange jäno nii et kiilikäs tuhkab* Juu b. *janune oled kielik inimene, alati janutad* Jõe; *on üks keelik luum* Ksi

Vrd kielass, kiidikas

keelik(as)² *keeli|k g -ku* Hää Kad/-ie-/ Rak Trm Kod/-iä-/ Lai M T Kan, g *-gu* Krk; *kieli|kko g -go* Vai; *keeli|kas g -ka* Ha Krk; *-kass g -kasõ* Kan keelekandja a. s keelepeksja; *kahekeelne üks vana kielikko ja kiele kandaja* Vai; *kielik kannab juttusid* Kad; *suu ei pidä kedägi, üks kiilik ja tühjä juto tegijä* Kod; *kes rahva tüllü aave ja pal'lu kõneleve, nji om keeliku* Pst; *ta vana keelikass ol' innegi, selle kedägi tedä es taha? ka üten hindaga võta?* Kan b. a keelepeksja, *klatsiv üks võl'ts ja kiilik inimene, en sal'li tämäädä* Kod; *üit's keelik inimen, egä ehen om ta libeve oma keelege* Krk

keelik(as)³ *keeli|kas* Kul Ann Plt SJn San, *kiili|kas* L Ha(kie- Kos) Jä VIPõ Trv, g *-ka; keeli|k g -gu* Jäm Saa, g *-ku* Pälõ KLõ M; *kieli|k* Ris Kos Sim, *kiili|k* HMd Pil, g *-ku; kielik* Hlj

1. puuvankri rattapaare ühendav vahepuu *kiilikas ühündab kahte vankre otsa* Kul; *keelik oo puu telgega vankril, raudtelgega põle* Aud; *vanašti ku siasuu ol'li, siis keeligud es ole* Saa; *lantspuu, teine ots käis keelika sees* Ann; *keeliku ots ulatab vankrel tagast*

`väl'la Ksi; see puu, kust `vankert tõstetasse, on keelikas SJn; keelikust venitedass vangerd pikemasse Trv; keelikid ol'li kaits, tõnõ tõsõl puul Hel

2. tapipesa lase palgi ots `lõhki ja puhaste keelik `vällä; kjiil' pistets keelikul `sissi Krk

Vrd keelis(puu), keelit, keelutihark, keelits, keelpuu, keeltehark

keelik|rohi = keelikarohi keelikrohud, nee olid koa kibed, pisike tut't `otsas, uhaka nägu, sai keedet, arstirohud, kui loom es mäletse mette, seda vett keedeti, `anti `loomadele `juua VII; keelikrohud o `laiade `lehtedega Muh

keeliku|kivi = keelikakivi – S Var kui lehmal keelik `kinni, siis `antakse keeliku kivi `tuhka sisse Kaa

keelil adv < keel vanast `kit'se kutsuti et kidu, koller `tulli talule kit'se näol, tollele üteldi: ime ime, et kidu keelil kõneleb Nõo

keelima `keeli|ma, part keelitud Var Kei puidu pinnale ilustusi uuristama `surnu `kirstud keelitakse `välla Var; Oolkeel, sellega sai `jälle keelitud Kei

-**keeline** -keeli|ne g -se Krk Puh San -keermeline kolme keeline kabel Krk

keelis keelis Jäm keelekujuline ese sedine keel kut `vastli keel, preesise keelis `riidest läbi sai `kinni mul'ludud ~ mul'lutud Jäm

keelis|puu vankri keelikas keelispuu, mis käändä annab Hls

keelit keelit Nis Hag, kielit Ris Kei Hag, `kielit Kei, g -i keelikas, vankri osa kielit pannakse asside alt läbi, sie oiab esimesed ja tagumesed rattad kuos Ris; ark oli esimese aassi `keskel, lakati all, argi vahele käis keeliti ots pulgaga `kinni Nis; puu aassi `vankrel on kielit, tesel lantpoom Kei

keelitama `kieli|tama IisR, -tämä Kuu, keeliteme Hel

1. veenma, oma nõusse rääkima `Kustav `kielitänd ige [teda] `toisel sügüsel tagasi tulema Kuu; ta keelites küll säääl vahe pääl aga midägi tetä es saa Hel

2. keelt kandma Vanamor käib aga `kielitamas, on nisuke `ilgilane inimene IisR

keeliti|hark vankri keelikas `vankril on `kildeark, enak aga `õeldi keelit'iark, nüid on landpoom Kei

keelits keelits (kiilits) g -a LNg Mär HLä(kie- Hag) Tür Pee, g -e Rap vankri keelikas kielitsa ots oli araka sies Hag; see puu, mis `vankre alt teesest assist `teise käib, on `vankre kiilits; kui ma `linna läksin, siis sidusin munakorvi kiilitsa `otsa Juu

keelitsema kielitsema Kad, kjiilitsämä Kod

1. keelama kjiilitsäd kõvass ärä, et sa sedä kellelegi ei kõnele; kjiilitsäsin küll, aga ei kuulunud, kõneles ike ärä, vaja viil uudess kjiilitsätä Kod

2. klatšima, taga rääkima kielitseb pal'lu teist inimest, `kurja tahab `reakida Kad

keelitu keelitu Kaa Kse Var Juu = keeletu `Vaesed keelitud loomad seisid lage `taeva all saju kää Kaa; oli kaks `korda keelitu enne `surma Kse; keelitu, meelitu, isi mai-lma tark = margabu Juu

keelme `keelme Tõs, keelme Röp kelme keelme om sil'mä pääl kasunu, loomal kah Röp

-**keelne** -keel|ne spor S L(-keel|ne Mar) Juu Trm Lai Plt, -`kiel|ne VNg Vai Ha JMd Koe VJg Iis, -`kieline Kuu, -`kjiil|ne Hää Saa Vil Kod Pst Hls Krk San, -`kiil|ne KJn, g -se, -tse

1. a. teat keelt kasutav `iesti `kieline Kuu; kis neist `vööra `keeltse sõnadest aru saab Khk; vanad inimesed on oma `keelsed, nemad tahavad ikka oma keelt `reakida Juu; ma ika

iesti`kielseid ruamatuid luen JMd **b.** (rääkimisviisist) puterdab peale, pudi`keelne inimene Pöi; libe`keelne inime Jür

2. -keermeline `mitme`kiilne pael KJn; Kolme`kijlne kabel Pst

keel|pakk tapipesaga palk – Trm **Vrd** keelepüü

keel|p|mökk keel`pmökk söim – Hää

keel|puu vankri keelikas kielpuu ehk landpuu ühendab `vankri neli ratast, sie on lat't, selle ots paistab tagant `välja Jõe

keelte|hark 1. keelde- Khk Mus Kaa, kelde- Khk vankri keelikas uudel ratastel oo keldeargi noogud, vanadel es ole Khk; vanadel puu igedega ärge ratastel oli keelde ark`ähk lankpoom, mis esimised ja tagumised rattad koos `oidas Mus

2. keelika tugipuud keldeargi otsad oo ige küljes `kinni, keldeargi polt ojab `vehm(b)ri keldeargi vahel `kinni; se\_o keldeark, nee arud, mis tagumisest igepakust läbi keivad, keldeark`ehk reied, ne_o ühed Khk

Vrd kede-, kilde|hark

keeltumisi `kijltumisi eitavalt `kijltumisi iki ütelts keelets tat [sõna] Krk

keeluss keeluss g -e "paadi laudade vahele topitav takk" tõrva keeluss pandass sinnä?, kos lavva servä_kokko läävä?, tollõga torostõdi veneh Röp

keel|vaart laeva sõiduvagu, kiiluvesi laeval jeeb keelvaart `järke Khk -viljus on üks keelviljus, kes nisuke suur jutukas salalik inimene oli VII

keem keem g keema S LÄPõ Kse Tõs HaLä Jä Trm Plt Puh, g keemä Juu; kiem g kiema Hald Jä VJg Iis; n, g `kiemä Vai

1. keemine, keemisprotsess pada jäi `kiemä päält `seisma Vai; suured `tuhlid ep võta nõnda `soola `sesse keema ajal VII; kui `erned poole keemaga oo siis üidasse kupatsed Muh; Keem jähi `järke Kaa; Pudru keema aegus ärgudata pudruärguga katlas tihtipeele segamini, et see põhja äi körbeks Emm; akkas õlut `keema, paneme aga `kül'ma vett nõudega `sisse, võttis keema tagasi Kse; pada jäi keemast `seisma, tuli on alt lõppend Juu; `kartulid jäänuvad poole keemaga Trm || [pesu] sai kiedetud ja `jälle kiemast `väl'la `pestud, siis vett `piale ja teine pää loputati Amb; võtavad keema seest `väl'la, pesevad siis veel üle ää ja panevad nõõri `piale kuivama Ann

2. keedetav (toit) – Khk Muh Mar Juu jahu peab keema `sisse liigutama Khk; ma saa änam selle keemaga akkama Mar; pani soola keemä `sisse Juu || keemisel tekkinud vaht suur keema kord peel Khk; paal keemä kord piäl Juu

keema `kee|ma, -da Muh LÄPõ spor K, TaPõ(keeda Pal), `kiia S L Nis Tür VIPõ, `keia, -ä PÄLo VIPõ; `kee|mä, -dä Vig Tõs, `kiiä Vig Juu Kõp; `kie|ma, -da R KPõ Iis; `kie|mä, -dä Lüg Vai Khn, `kiiä Kuu; `kijmä, `kijä M(-me Hls), kiiä T(excl TLä), kiiä? V, `kivvä (kivvä) TLä, kiädä Kod

1. keema, keemistemperatuuril olema vesipüks ajab vie `samba ülesse ja vesi nagu kieb Hlj; tien ia tulukese alle, siis akkab pada usina `kiemä Lüg; pane potile kaans `pääle, siis lähäb `kiirest `kiemä; panin sene krabu `sinne potti `kiemä Vai; pada akkas üle `keema, kui ta üle ajab, nii väga keeb Khk; sis `erned lähvad `kiies `pehmeks Jaa; Laseme supi kauem `kiia, siis tanjud saavad kenast pehmeks Pöi; Vesi on `katlas ära keend, ta sai `liiga kaua `kiia Rei; vesi üsna ää keend, pane pada täis Mar; Lase `tuhlitel veel `kiia, oo alles rõhked Han; `rahked `tuhled `tahtvad `keia veel Tõs; Ää lask `piimä üle `kiedä, akkab `raudõ piäl

`kõrbõma Khn; *Ära lase pada üle`kiia Hää; oal on nisuke nahk, et ei taha tūmaks`kieda Kei; sul sil`mad nagu keend`oinal peas (unised, uimased) Juu; kardulid on`ammu kiend ja soust`val`mis, aga`kiegi ei tule`süõma VMr; tangud`kiesivad supi sies lõgast Kad; aja pada`kiema, pada ei kie Iis; nõnna ta keie ~ kijs lõnga`külge ärä sij värv; lahe kiädä viil Kod; kiissel keeb põhja mõnikord Äks; puder on üdile keend KJn; eilä ku`kei, id paas [kartulid], temä segäs sääl Vil; karduli kiieve paan Hls; siss kii,ive na makess Krk; ega`kartul`iälegi nii ärä ei kij, et midägi perrä ei jää Ran; kapust tahap sita sehen`kasva ja rasva sehen`kivvä Puh;`lamba pää lahuti katess tükiss ja`panti patta`kijmä Nõo; lihakauss`paanti õdagu pliidi`alla kuuma tuha`sisse, kos ta`pehmes`keie ja siss o`lli terve päiv võtta Rõn;`keie iivalõ`puhtas`kartoli keese? iivalõ Urv; las no kiiä? ja`haududa? Har; vesi kijs paahn ku`tossas; neo umma_hüa_herne?, keese`pehmess, a mõnõ umma\_nigu raud nagla\_kõva? Rõu; viikibõna? – pada keese, siss käävä üless kibõna? (vij`silkmõ?) Se; poolkeend segane, arusaamatu Aavad`praegugi pool keend juttu`lehtes: ei saa mitte üks sõna aru Jür || (viletsusest, hädast) see inimene on`valku näin,`mütmes kaapsa leemes keen Phl; õlen viies kapsaliemes kienud, aga ubade ulgas õlen nüüd Kad*

2. sulama (rauast)`rauda`keidetasse`liivaga, ku sädemi akkab`vällä ajama, siis akkab`kiemä ka Lüg; löötsa ees saab raava keema, mujal ep saa, mujal pole nii valusid süsi Khk; aga nüid raud keeb`easte, punane ja ele,`õrgab nõnna et Juu; raud kieb, pane ia its`piale, akkab iast kokku JõeK; sepp paab ravva kiäsi ette, ajab`kijmä, siis one raud pehme, paab`patsa`piäle Kod; tulõ ruttu, raud keese Se

3. fig (soojaga) hapnema, kokku minema (piimast) vahest läks`kiema kohe sie`piimapüt`l laual, kies kohe, läks ku üks pisikene pihu täis oli vaid appu`piima sääl kesk pütti VNg; piim on püttis nenda`kangesti ärä keend Rei; piim püttes ää kien Ris; kui sa [piima]`lüpsmesest püt`ti paned, läheb kohe`keema,`tõmmab kokku ja, sa pead ikke`enne jahutama Pai; eenämulle kiädeti vedeläd`kõrti, moeto piim lähäb`kijmä, lähäb liig apuss Kod

4. fig tormaliselt, ägedalt a. pulbitsema, purskuma (nt allikast) Allikad keevad [suruvad vett] õles, see_b`külma`ilmaski Põi; uhk vesi aab talve jäe`peale, keeb üles Kse; Sinial`lika põhjast kieb liiva siest vesi ülesse Kos; al`likad kievad vett ülesse, meil oli üks al`likas, sie`kietis vett ülesse HljK; kui valata sinna al`lika`põhja, siis põhjan ilos`selge`valge liiv vesi alati keie (~ kei) üles siält Kod; periss keejä allik,`püstü pand üless Krk; siist joosep läte`väl`lä ja kiip keskpaegast kui`erne pada Kam; meil esi? kaiv, naka?`lüyma, keess üless Rõu; ta [läte] kijs`mitmest paigast üless nigu üt`s pada Röp b. käärima õlut akkab vahel`keema Muh; kus peres õlut kees, sialt`pärimi ei`toodud teise perese; akkas õlut`keema, paneme aga`kül`ma vett nõudega`sesse, võttis keema tagasi, küll tuli ia õlut Kse; kui õlut keeb, siis keeb rammu`väl`la Juu; ja lõhja eli`jälle, suodad`paandi`sisse ja sie -- aas`kiema ja sie oli ise ia rohi kua VMr || (seederikkest)`kõht on nii`lahti keend seest, jooseb lurinal teene Juu

5. kiiresti liikuma a. sagima; karglema, traavima loomad sibavad ja keevad parmude kää Aud; ohvitser annab obusele kannustega, obune kieb kääs Kos; obene alate nagu kijb`tämäl eden Kod; nigu kusi`kuklasõ keesevä Kan b. fig keerlema, lendama ja [karu]`kõhe tuleb kõ,e`täpselt`pääle nda,t lume pilv kieb Lüg;`Läksime,`ninda et pori`plartsudes kahele`puole kies IisR; küll jänes silas üle põllu nõndakui lume tükid`keesid Saa; kanad

`soplesid kuuris nii et saepuru kies JIn; nüid om üit's `korki liiguten, ku paha ais kijb ja äält ei kuule Hls; karva `kieve üless, ka's rüük's `kangest kähen (kasside kisklemisest) Krk; läüts nigu tolm `kii Kam; küll tä lätt kõvastõ, et tuli keese `vällä rii ravva alt Röp c. fig kihama, kubisema Vesi kohe kies `juskü `putrupada `paadi `ümbär, neh oli nii `palju kalu täüs Kuu; tüdrikute `riided `ol'id `täidä täis, ühna keesid Muh; ase keeb üsna kerpudest Mar

6. ägedast tuest haaratud või selle võimuses olema Ära üle `ääre kie (ära kiitle) Kuu; Minul süda `aina üle `kiemas `rõemust, `mõt'le `lapsed `saivad kõik `tervest IisR; kaik `silmad `kiesiväd pääs Vai; taet kiis viha pärast; Sapp läks `kiima Hää; kieva verrega Iis; Kata ajab Minnada `kijmä (ässitab üles) Kod; sij ai vere `kijmä, mõni poi'ss meele `järgi tüdrukut nägü'ss Krk || mu `süüemest keess `kurjuss üless ku alligust vesi Krk

keemats keema|t's g -t'si Ote(-t) Röp malakas, vemmäl ma selle keematsiga udi teda veel Ote; tulõ suurõ keema't'siga siia, suurõ nuiaga; vihaline tulõ keema't's käeh Röp

keemendama keemendama kestendama Kellel silmanägu keemendas, orgitses sipelgapesas, sülitäs sisse, öidis näo seal kohas, see aitas, sealt tõusis õhku Tõs

keemu- → kiemu-

-keene -`kee|ne VII Var Pä, -`kee|ne SaLä Kaa Muh LäLo Han, -`kie|ne Ris, g -se mitmest keest koosnev kolme `keene kõige vissem VII; kolme keene kõis Rid; kahessa keene `veske võll, ühössä keene `ankro kõis Mar; kahe `keene pael või nõör Tõs; kolme keest `lõnga sai `tehtud `kampsuni lõngas Aud; `tarvis puolkiest `lõnga kedrata Ris Vrd -keelene

keenrus → kiindrus

keentruk → kiindrus

keep → kiip

keepama `keepama, keebata Mar, `kijpama, (ta) keebass Nõo; `kiepa|ma, -da Vai ringi jooksuma (lapsest); liipama, lonkama midä siä alalde `kiepad Vai; `kijpaja-`kuupaja iks saap, `paegal `saisja ei saa midägina Nõo || `keepab, `kaapab, saab `saare siis jääb `seisma = luud Mar

keeps keeps Mar, kijps Krk onom pühkimisest, kraapimisest `tõmbab luuaga keeps ja kaaps Mar; nüid tõstav kulbige `süüki `vällä paa sijst, kijps ja kijps Krk || (luua)konts Siin ääd `luuda ei ole, üit's kijps om, aga kudagi saap selle keebsige kah pühki Krk

keepstik `kijpstik deskri liipamisest, lonkamisest temä lää sedäsi `kijpstik, `kijpstik `tõmbass tõist `jalga `järgi Krk

keer¹ → keerd

keer² → kõõr

-keer → Ls kõrva-, saapa|keer

keera `kiera Lüg, `keera Ans Khk

1. keerdus; krussis jõgi on `ninda `kiera Lüg; nii `keera lõhaga kojutud, sur näbus puhas Khk || meni inimine on nii `keera `persega Khk

2. kõõrdi sihanduste `keerate `silmadega; `keera `vaatmisega, teine vaadab teisele Ans; `keera `vaatamisega inimine Khk

3. taipamatu kis ep saa `nda `keikide `asjade `peepe aru, mis teised `rääkivad, see on sure `keera olemisega Khk

Vrd keera-keerä, keere¹

keerahtamma keera|htamma, -hta[?] (kord) keerama timä keeraht `ümbre Se

keerahutma *keerahu|tma* (-hh-) Rõu Vas, (ma) -da Se

1. "äkki ümber keerama" *pinikesel tul'l tuu häda pääle jäl'*, *juušk' jäl_keerahhut'*, *tek'k vau-vau-vau* Rõu

2. "pisut keerutama" *läk'e no mij_ka pitta, ma_ka_taha`tandsu keerahuta?* Vas

keerak *keerak* g -u Sim Pal Äks Plt

1. tuulekeeris *keerakud`ööldi vähem kui keeretist* Sim; *tuule keerakud käesid* Äks

2. hunnik, lade *vanast`pañdi akid keerakusse, kui sirbiga sai lõegata;`kañti kokku, oli keerak, keerakust`laot'i vihkaaval`kuhja* Pal **Vrd** *karak*

keerakas *keerakas* Khk Mih, *keera|kas* Kaa, -kass VId, *`kiera-* VJg, g -ka

1. keerdus *nii`keerakas puu, sellest ep saa lütt; see lõng on natuse pailu`keerakas saand* Khk; *keerakass lang; kabõl om keerakass* Se || *riukalik, vempe täis tede Juri oo isi va kabal ja keerakas mees, näe kui paelo tääl keerakid sõnu oo* Mih || *salakaval üks`kierakas, kes`õigust ei tie* VJg

2. virk, agar – VId *keerakass inemine,`kargõlõss sennä ja tännä?* Vas; *ta_m virk ja keerakass inemine* Rüp; *keerakass om nigu virk vai tragi; keerakass ineminõ, sääne virk ineminõ, ta_sa siiä ni sinnä?* Se

keerakullõ *keerakullõ`kerge sammuga, kiiresti`timä es olõ`haigõ es midägi?*, *ol'l viil kotohn käünü_keerakullõ* Rõu

keera-käära *keera käära* Kaa Mar Kse, *`kiira`käära* Krk *kiira-käära`kijra`käära tij* Krk **Vrd** *keera*

keerama *keerama, keerata* spor Ha Jä TaPõ KLõ, *`keerda* LälLõ, *`keerada*, (ma) *keera(n)* Mus Pha Käi, *`kiirama* (-ämä), *kiärätä* Kod; *`keera|ma, -da* Hi, *keerda* Sa L/`*kijrma* Hää/, *`keermä, keerdä* Vig Var Tõs Khn(-ie-), *`kijr|mä* Trv TLä, -me San, *`kiird`mä, keerdä?*, (ma) *keerä* Vas; (ta) *kiirass, imp keerä* Se; *`kiera|ma, -da* R(-maie Lüg, -ta VNg Lüg, *`kiera* Vai), *kiera|ta* K Iis, -da Rak; *`kierä|mä, -dä* Lüg(-mäie) Jõh Vai, -tä Juu, *`kierdä|mä, -dä* Kuu Lüg

1. suunda muutma **a.** kõrvale pöörama või minema *üks tie`kierdäb`metsä* Kuu; *vesipüks on meres, kus vesi`juokseb, vesi`kierab`nieme`otstes* Hlj; *`Võt'sita`kuera, las läeb`kierab`lehmi* IisR; *`kieras kohe`kanna päält`ümber* Vai; *tuul keerab`jälle vesigare`poole* Khk; *tulin tänabast,`keerasin oma koeo* Nis; *kierake sialt aaraklise männa juurest paremad kätt* Amb; *nagu ärg`kijrüb õtsa piäl, laisk one* Kod; *jõgi`keeras`ümmer saariku* Plt; *hul`guús keerass pääle küllä piteh* Se || *ette keerama* 1. *meenu(ta)ma, ette tulema ei keera ette`paergo* Mar; 2. *ette juhtuma teeb seda tööd, mes ette keerab* Mar; perse *keerama* (midagi) ära rikkuma *Nüüd ta`kieras`perse sene`asja* Jõh; *Juhan oo joonud peaga see värgi tükkis perse keerand* Kaa **b.** kõneainet muutma; räägitut moonutama *`kieras mu jutu ära* Jõe; *`kierüb`toisite`uopis sene jutu, paneb omast kääst`juure* Lüg; *siäl`raamados on neid sano, midä saab`toisipidi`kiera* Vai; *`itlesid küll, niid keerad taga jälle ära [et] pole`itlend* Jäm; *vanad inimesed tegid ikka otse`valmis, es`keera`sonna midad* Khk; *ta`keeris selle jutu kohe teiseks* Mar; *kui ma ei taha kuulata, siis ma`keeran jutu teese kañdi`peale; mis sa sest jutust`ringi`keerad* Juu; *`keerab kõik jutud tagurpidi* Koe; *sõnad olivad kõik teisest kieratud* VJg; *kui sa`keerad sõnad teisiti kui ma olen`rääkind, siis vianutad sõnu* Sim || *tema tegi kohe tühja jutu,`kieras kohe tsauh-tsauh kokku* JJn

2. mingi telje suhtes liigutama **a.** (teisele küljele) ümber pöörama *püör* `kiereti `lauda `uksele taha Lüg; `riihhe `peksämise `juures `kieredä `olgi `ümber, `toised küled `kieredä `pääle `puole Vai; `nutritele `keertakse linjgid `sisse Krj; nad `keerid senne `kruuga `kinni Rei; kell tahab ülesse keerda; keera `veski `tuule; ma `keersin keerepulgaga `koorma `kinni Mar; Suur vankör kieräb `ümber põhjanaela Khn; `kierab teist `kül'ge magades Kos; lakaline annab aäspaku pial `kierama Kad; `keera `lampi, suitsema akkab Trm; ei tohi veere pääle `minna, siis keerap kohe põhja pää `otsa Ran || keeramise peal keele peal, meenumas sie sõna on just `kieramise pääl, `miele tuleb aga ei õle `mieles Lüg; tagant ~ üles keerama ässitama ta `keeris ta `nõnna ülesse et Mar; `teisi on `kange tagast `keerama Lai | meelitab mind sõnadega, keerab `mulle sõnu pähe Juu **b.** keerlema; keerutama ega siis nüüd sidä `oiget `tantsu `nääki, nüüd aga `kieräväd üht `kanti ja toist `kanti Kuu; tolm keerab tee pelt üläs Khk; silmad `keersid nõnna peas justkui ussil Muh; see keeris oma perset sääil `pääle Emm; tuul lähäb valjemas, puud `akvad `rohkem `keermä Var; tapu `kiiräb müüdä lat'ti; vanass `luškaga kiäräti või kokko Kod; teinekord `keerab `pilved kokku, siis tuleb [vihma] nii et lainetab Lai; hõlma keerama fig altkäemaksu andma jõuaks küll `õlma keerata, aga ei `aita, se peremees on nõnna tugev Lai; ümber kere keerama fig pekasa andma `keerasin vana lehekulle ühe jõhkami `ümmer kere Sjn || (pööritab) süda keerab sihes, ajab oksendama Khk; pea keerab, käib `ümber Vll; süda keerab sees, pää keerab `ümber Rei; südame piäl akab kõhe `kijrama, muko mine õksele Kod **c.** fig ära sööma kinni ~ alla ~ keresse ~ sisse keerama Sie `kierab kõik `kinni, mis `laual on IisR; [lehm] üsna keerab neid ala, sedasi `ahnesti sööb `einu Khk; `Talve `loomadel ranna ein, soolane, loomad `keervad `sisse, annab `jõudu Pöi; Kui oled müttu aega söömata olnd, siis -- keerad kinni keik, mis amba all äi karju; Keerid sa sene länigutäve keik kinni? Emm; On küll ablas lehm, kõik mis kätte annad, kinni keerab Rap; oh sa va poiss sa `keerasid kõik koogid oma keresse Juu; küll `keeras `sisse, sõi nii `irmsast Lai **d.** fig naist magatama sarve ~ torikast keerama `kieras `talle `sarve; `poisid `käivad `nihvlil ja `kieravad torikast Lüg

3. midagi kokku keer(ut)ama, punuma **a.** paela, nõöri või köit valmistama `Paela `kierati pihude vahel rops- ehk otstakudest IisR; Luuad tehakse kase `okstest ja kaks kase võsast keertud võrralt on peal Pöi; vahel `keerti piitsa keel kanepitest Muh; kõved `keerdags `vasto `pæeva ja `mööda `pæeva Käi; mõnikord saab kaks lõnga `otsa või kokku keeratud jämedamas paelas Aud; `pastla `paelu saab kieratud; võta `sõeres `val'mis, aka `paela `kierama Ris; vahest ei käind `kuigi kaua, aga `iasti olid kõvasti kieratud VMr; `nõelumise jäust `lašti `eide `lõnga keerata Sim; võrge `tehti linadest ja takkudest, keerati pihu vahel Trm; võrge on keeratud, olgu lina või takk, `keerad teise keeru `piale, paned kaks kokku Plt **b.** lõnga korrutama – R VJg Kod sie akkas `longa `kierama VNg; sie on `kieretud lõng, kaks `õtsa kokko `kieretud Lüg; Ise ketrab, ise `keerab omad koed, omad lõimed; ku ühe `kõrdased `pannasse kokko ja `aetasse vokk tagurpide, siis `kierasse `lõnga Jõh; akka `langa `kierämä `eiga `kierämättä `lanjast midägi tehä Vai; kõrrutasin lõnga ää, lõng `pañdi kahe `kõrtselt, siis keerati kahe `kõrtselt Trm; `keträn villad ärä ja `kijran kahe `keisess, sukalõngad tahvad kiärätä Kod **c.** kokku rullima, väänama `kapsas akkab pääd `kierama Jõh; `soetod lina pööd `keerdi `nuusti LNg; lina_o ühna `tuusti maha

`keerand Vig; ma akka pesu `keerma (väänama) kuivass Kse; tuulispask `keerab kuker`palli eena saod Kei; `lamma sel`last `kieratakse villad `tuusti Ris; kapsas akkab piad `sisse `keerama Ann | ussit kõik kokku `kijrnuva `endit Ran | u pikali heitma Nüüd `kieran kere `koikusse ja `põõnan IisR; Ma õhta keertsi aegsaste magama Han | `kieras jala `vällä Vai

4. kangast käärima `kannast `kierdämä Kuu; `seehte peäl `keeräsin kangast Juu

Vrd keerima, keerlema, keerutama, käärama, käärima

keerand tuulispask ~ tuule keerand Lai **Vrd** keerend

keerand|kord silmuskoe palmik akkasin tegema nihukest veänulest, keerand `kordadega, aga ei soand ega `soantki `tehtud Juu

keerandus keera|ndus Khk Juu Plt, `kiera- IisR Jõh, kiera- Amb JMd Kad VJg, keerändü|ss Kan, g -se

1. keeritis; juuksekrunn Nüüd `õmmavad `kaarutajaga `eina `kierandusse; `Kieranduses `kuivas, siis sai `saatu IisR; kui naisterahvad `kieravad juuksed `kierdu, siis on `juuste kierandus VJg **Vrd** kierandik

2. tuulekeeris, tuulispask `tuulispask on `tuulest, `tuule `kierandus Jõh; ju ne põhja poolt ikka tulad, ne tuule keerandused; iganes suur tuule keerandus tuli, pidi mind ülegale `viima Khk; kui krat`t kierandusega läheb, siis leika pahema jala `pastla paela risti kohalt kat`ki Amb **Vrd** keerand, keerend

3. keerukoht, käänak keerandus on `tregide sees, et nad `kruusi ei lähä või `koardu; igal raud köiel on kaks keerandust, mud`u lõim keerutab köie ära Juu; tiel, sial on üks kierandus sies JMd; keeranduse kohalt kõik Oru `veški majad paistavad Kad

4. ring, väike maalapp üks keerändüsekene maad, nigu esi `hinda `ümbre `käända saat Kan

Vrd keerastik, keerd, kierandane

keerang keerang g -u Ans Plt (tugev) tuulehoog, -keeris siis saand see suur keerang mööda läind, siis olnd tüki maad neid [kalureid paadiga] eemal toond sieie Ans; tuule keerang Plt

Vrd keerand(us), keerend, kierandane

keerasmik keeras|mik Trm Lai Ran, kieras- Pal, kieräs- MMg, kiäräs- Kod, g -miku

1. tuulekeeris, -hoog vihimä tuleb kui tuule kiäräsmikud on väljän Kod; tuulispask kieranud, tuule kierasmik Pal; tuulispask om ike temä periss nimi, mõnigõrd üteldäss kah tuulõ keerasmik Ran

2. ümbrusest eristuv koht, põllu- või heinamaalapp; lamandunud koht viljas lepikus lage keerasmik Trm; meil liivaseid `maasi ei ole, suurem jagu on savi keerasmikud sees; mõne põllu sees on rebase liiva kungas, keerasmik sees põllul; keerasmik on põõsaste vahel, kui niidad. kui lähäd kaaruga ja tuleb sinu kaaru `piale se keerasmik, sa piad ise ära `niitma Lai

Vrd keeraspää, keerastik

keeras|pää keeras-, keeräss- Ran Ráp Se(-ss)

1. tuulispask vene läits kummali keeraspääga Ran; tuulispää vai keeraspää; mä ole suurt keeraspääd nännü Ráp

2. veepööris, keerisekoht no järven om ka serätse keerässpääd all, nigu lätted ja mes olna all, siss nigu kiska `alla Ran

3. lamandunud koht (viljas, heinas), pööris vahel üteldi, et vili om kõik maha löönu keeras`pääle; keik keeraspään maan; ristikain lüüß segi keeras`pääde, kud`a tugev kasvab; nigu rügägina tormiga ja vihmaga lüüß ennäst segi, siss lüüß keeras`pääde maha, segi Ran

4. kõveraks kasvanud või painutatud puu ai, seo om keeraspää (jändrik) Ráp; keeraspääga regi vai saan. tu_om keeraspääga? – jalasõ otsa? pal`lo painutõt, pal`lu kumõrahe – tu om keeraspää; keeraspääga jalasõ? Se

keerass keerass g `kijr|ma Trv, g -me Krk väiksem hulk, peotäis (kiudu); köiekeere võta üt`s lina keerass Trv; võta üt`s keerass linu, kohente sij kot`t `kinni; kõvve üt`s kõrd om keerass; `kapla tetass kate `kijrmege, roosakablal tetäss kolmass keerass viijl pääl Krk Vrd keera, keere², keerm(as)

keerastik keerastik|k g -ku Sim Trm KLõ Plt KJn(-ä-), g -gu TLä; `kierastik Lüg, kiärsässik Kod, g -u

1. ümbrusest eristuv koht, lapike maastikul *Lodu peal oli niisuke keerastik, et ära mine `sisse, vajub Sim; kõva vihim ja vägev rükis, siis lüüß kiärsässiku `viisi maha Kod; loit on nisuke veike keerastik, vesi sehes Plt; vai serände mõtsa keerastik, mõni riba vai tükike kudagi jäänu; aenamaal `olli mitu võsa keerastigu Ran; keerastik om serände väike mõtsa sälk, enämbiste ümärik; kos seräne keerastik, seräne sõõrikene mõtsan, sääl om na kimbun kuun [seened] Puh*

2. hunnik, lade tare sasið tõmmati uksikoss `kaugemalle, rihaaluse `piäle, `teisti üvð kiärsässik, kutsuti sasi lade Kod; ennemast kasiti kõik [vihud] kokku, ia suur keerastik oli, akkide kogu; ia kõrd oli `ernid, kohe keerastik oli Äks

3. veekeeris, keerise koht jões keerastik oli jõel, jõe keerastikud üeldi, sial vesi `keerab kui jookseb Trm || minä õlin kõhe näie `komoni.stide kiärsässiku siden (sündmuste keerises) Kod

4. tuulehoog, -keeris, tuulispask siis tuleb sadu kui tuulekiärsässik one väl`jän Kod; tuulispask ehk tuule keerastik. niisuke mis `keerab ja lähäb edasi möda tjjd. nüüd enam ei ole näha olnu niisuke si keerastikkusid; tuli sij keerastik põõsaste kallale, siis kas või võttis kõege juurtega ülesse Äks

5. käänak kierastiku pääl – üks tie `kieräb Lüg; nüüd õli äkine kiärsässik, `kijräb; siäl one eenäm, kiärsässik kivraniidi aia (kiviaia) juuren Kod

6. (karva)pööris, piire kui ia vasikas, siis temal on kesk `sel`ga piire, sihuke karva keerastik Plt

Vrd keerandus, keerasmik, keeraspää

keerates keerates keere pulga `piäle `aeti se esimene keerates, siis akati kahe `keerseks ehk kolme `keerseks tegema Pai

keerd keerd g keer|u Sa L Ha KLõ Hls San, g -o Käi LãPõ; keer g keer|u Sa LãEd JJn Kad KLõ Lai, g -o Mar; kijrd g keer|u Var Hää TaPõ VIPõ M(kijr Trv Pst) T VLä, g -o VID, g kiäro Kod; kierz g `kieru R, g kieru HJn Jä ViK; kier g -u Kuu VNg, g -o Lüg Jõh, g kieru Emm; n, g `kieru VNg, `kiero RID

I. s I. looge, kruss, keere `tõmma käsidega `kierod `lahti, siis on lõng `sirge Lüg; siis kui [nööril] `liiga `kieru on, siis `kiereda `laugemast vähä Vai; kõõve keerd läind peelt ee, pane `keerdu `peelee veel; lõhjal pole `keerdu `ollagid Khk; õl`epõhjaga `toolid olid, sõukest suured keerud aeti `pääle [õlgedele] Pha; takud eetati näpu vahel `eideks, keere aeti

`peale Jaa; See okk annab `keerdu küll [lõngale] Pöi; ai `olli kõige all, ai või keerud, siis `pandi `imped; nüüd põle `aiu enam, nüüd o seeliku all keerud; käiste suhu `tehti vammussel kaks `valged `keeru, `valgest lõhjust Muh; keerudata `vastu `keeru Emm; rootsi keer käib `vastu `pääva ja `õige keer käib `mööda `pääva Rei; kõie kaba, see ei lase ülearo `keerosi `sesse mette; õieti keer (päripäeva); kureti keer (vastupäeva) Mar; [kõie tegemisel] aeti pööra peal `ringi, et keerd sees oo, et tä laug ei ole; [lina] `piule `keerdi sis keerd `sisse ja `pandi unikusse Vig; koelõng piab olema, lõime keerd keerum Hag; uss on ilosass kerän nagu kirj Kod; [voki] kedra võtab teise keeru ja vokk võtab teise keeru Plt; Ku piitska tet'ti, siss tet'ti `algusõn katõkeeruline, perän tet'ti kolmass kirj ka pääle Har; pandass üt's kirj keräst juuskma, tõõnõ jäl kerelaudu päält Rõu; nüür ol' mitu `kirjdu `ümbre lood' sigu mähit Vas; katõ k'eeroga kabõl vai kolmõ k'eeroga? Se || siia `maale me ikke elasime `easti, nüüd oo üks paha keer `meitel `sesse läind Mar | iga nahk `pandi laiali, `pandi põigeti kogu ning iga keeru vahele `pandi siis `jälle paju `kooi [parkimisel] Khk

2. käänak, pööre, käik kõrva lehe sees on müto `keero Käi; tä `seisis na post seal tee keero peal Mar; kieri juures sie trumm mis on, sie kua kukkund `sisse Kad; nõnna kõrva kiäruud süveleväd Kod; jõgi tija suure keeru `sisse Äks; järve kirj, kohe käänuud nukk Se || need kaks sõna on ühe keeru pääl (sarnased) Khk; mõni `keerab laulu `sisse `keerdusi Juu

3. tiir, ring a. keerutus visand `kirve üless `kõrgele `õhku, kirves - - teind metu `keeru Mih; mul on tänä üks veike kiird käiä KJn; taantsime üks kirj Vil; käänä viil tõine kiir [lukule] Trv; `liitsi mitu `kiirdu õhun Har; ma lää käü üte keeru ussaiah ar? Vas b. vint, keere üks on kahuga õhärdi teine on `keerdudega õhärdi; talu nõnda vett et kailal keerd peel Khk; See rui oo tihe keeruga; Pooletalla nakk oli - - korginakist jälle keeru (pisut) pisem Kaa; Vili kasvas pæle vihma naa\_t keer kaala pæel Emm; mõni leheb kohe `luhki, aga teisel leheb kaks `keero `pæle enne, se on `keere puu Käi; rattal on kodarad sees, treitud kõik, keerud kõik sehes Plt || loid, laisk inemine, olõ\_i `kirjdo pääl, olõ_i `rühkmiist Se

4. tuulepööris, -hoog; veekeeris se on ka `kiero, ko tuul `kierä toist `kanti ja `kisko `muldagi maa siest Vai; kui `sõuksed tuule keerud on, `õõti vädajad VII; täna oo `sõuke tuule keer `väljas Muh; see läks Kihnuud koa läbi, see torma keerd Var; suure vee ajal vesi `keerleb, lööb seuksed keerud Vän; `enne `vihma tuule kierud tulevad JJn || rahvasumm Mees sai laadald sihantse souna et erm[os], juhtus keeru sega Emm || Kui see valukeer tuleb, siis peab nii `kangest siit puserdama Pöi || kiirus, rutt oh sa `elde arm, rehaltse väravad lei nõnda `lahti suure keeruga; kukkus keeru pælt `ümber Khk; Niid oo einatõõga seike keerd peel, et mette_p saa aega ninagid pühkida; Suisel ajal oo selle väljatõõga ühtlasti sõuke tuline keerd taga; See oo näha et see töö oo kudagid viiti, keeruga valmis tehtud Kaa; no on sellel täna keer taga Jaa; Aga vahel õli ikke küll keerd persses mõne tööga Trm; mul `vastse `pastla, jo keeruge Elvi jalan Trv; tulep siia tulitse keeruga, anna `mulle `kapstit Nõo

5. leivaviil, -käär `ümmer lebä keer Vig; puul `kirjdu ehk täis kirj üle leeva Pal; teeselt_polt teene keer lõegatasse `ümber leeva Äks; kirj ja ratass om üle `terve levä lõigat Krk; keerd om üle leiva, kiku om poolest leivast Ote; pöörändüss, keerd üle leevä lõigatass Urv; Um no lõiganu küll leeväkeeru, nagu liplõkõsõ Rõu

6. piire, (karva)pööris juukse tutt ehk kier; tieb `kieru taha Jõh; seoksed inimesed oo kel oo `valged `juuse tukad peäs või kaks `juuse `keerdu Tõs; Kellel on kahe keeruga pealagi, kaks keerdu juustes, selle murdma vai sööma unt ära Trm; `põrsal o kjjrd sel`jä piäl Kod

Vrd keere

II. a 1. keeruga, keerudus, krussis; kõver `langale lüüb krups `sisse, on `liiga kierd Jõe; `Tuua `metsäst paras `sorme jäme,üne kasevits ja `kierdä neh `kieruks jala all ja `panna `korvile [sangaks] Kuu; kier lõng on sükkäräs; õled `painand `ninda `kierod jalassed Lüg; `lõimed `saavad `kierod teha, kued `laumad. lõim piab kier ~ kierd õlema Jõh; Sie on `irmus kierd niit, kisub `sõlme IisR; se `langa on `kiero küll, enemb ei saa `kierommast `kierä; `paslil punoda `kierod `paulad Vai; lõime pidi olema nii keer. kude ei `tohtindki keer `olla, siis kannas jähi kõvaks Phl; lõng oo ülearu keer Mar; lõng lähäb `russu ja `rässu kui ta väga keerd oo Mär; See oo naa keer lõng nagu nugrupuun; lõng oo laug, piab keeremad kedrama Han; tä (puu) nii kasun kjjr, et tänd `lõhki kua ei sua mette Var; keerust ei saa [peerulõmmu], ikke ia `lahke puu Tõs; Kelle `tehtüd `siokõ kiert paa kuäs olga; Nda kiert selüs, et kieräb mutid `terven ää Khn; [lõng lastakse] vahel keeremase ja vahel `laumase Aud; puu olli pealt nagu `ruitud, nii keerd Vän; Nüid öeldakski kjjrd lõng, aga vanasti `öeldi järk Hää; korotamisega saab lõng `kierumaks `tehtud Ris; [teed] paraea keeru et väga laug ei ole. vähäm piad tallaspuud `tallama kui keeru teed HMD; koelõng piab laum olema, lõeme keerd keerum Hag; kui oli veke rattaga vokk, noh seda pidid tulist `tallama et lõng kieruks läks; Eks lõime pidand aga kua tasane ja keerd olema; Lõimelõng sai keerum tehtud ja ühtepuhku näppu kastetud Amb; kjjrd (kõrge kaarega) vikerkaar tähendäb `kuiva; mõnd `asja `ütled, kus one kjjrd, nõnnagu juhivits Kod; `kinda pöiale piab `ikke keerd [lõng] olema, sial laug ei kannata Plt; kjjrd lõng om loiust lõngast kõvemb Pst; väegä kjjrd lang tükib ütte kokku; keeru `koega rõevass näeb jäme, ta ei ole ilus, om kare ja kore Ran; ku tekilang saap `väega kjjrd, siss tulep tek`k kõva; kjjrd`jalguga, kutsuti Kjjrdjalg, jala olliva sedävisi põlvist keerun, siss tokerd sedävisi `jalgu pääl Nõo; Lang võit olla keerõmb vai loiõmb; mõnel om kjjrd juuss Har; veelang pidi keeromb olõma ku koelang; kui keero_langa olliva, siss lät`s `rohkömp `aigu [vanutamiseks], tuu rõõvass ol`l kalõ Röp || keerdu linust `keerdu lõng (vokiratas liigub paremale); `viltsed keerdu lõng (ratas liigub vasakule) Jäm

2. fig keerudus, kõver a. kaval, mitmemõtteline, viguritega keero jutuga inimene, kis täst aro saab; keerod sõnad Mar; vana keero puru, `nal`la ja `keerdo täis Kul; taa oo ilmamaa keerd Mär; keerd mees, kel`m `ese juttudega Vig; Oli `kangeste keer, ei võin tiada mis tä `mõtles, `ütles üht, `mõtles teist Han; see oo üks keert inimene, vigurisi täis nagu `mustlase obo Mih; Kiert miestega mia ei taha `seltsis meres `käää Khn; aeab `keerda jutta Aud; Temal ikki om `kääramisi jutud, kjjrd sõnad Hää; üt`s kjjrd inemine, tu lät`t ku huin Se b. kõõrdi; halb, pahatahtlik Eljäl on `kierod `silmäd; oh siä vana `kiero `silmä Vai; sellel keerod silmad peas va undil, vaatas na keero silmaga ta `peale Mar

3. kiire, väle, virk om väega vik` kõigi_pooli, om kjjrd Se

Vrd keere, keeru

keerde|kala → kierdekala

keerdam `keerdam g -i Pha Kaa

1. tuulispask tuule keere, `keerdam või keeris Pha

2. nõks, kavalus *Selle`keerdamiga ma sai koju jääda. Ta sokutas selle`keerdamiga ennast`seltsi* Kaa

keerdiline → keerdline

keerdjas `keerdjas hästi korrutatud lõemelõng olgu ikka ühetasane ja `keerdjas Lai

keerd|kaltsad muistsed meeste püksid – M Ran *eina`maale minnän olli vikati luisk, tubaku kott ja kik`k raam`sehen [taskus], kellel`kijrd kaldsa jalan olli Hls; nõöri õmmeldi`otse`sisse ja kutsuti`kijrd kaltsu* Ran

keerdlema `kijrdle|ma Hää, -mä, da-inf *keereldä* Rõn keerutama, tiirutama (ühel kohal) *Murdline, tuleb`randa ku`pauhti ja`ümmer laeva või`seukse kuha ta säl`viil`kijrdleb`kangest; viin`akkab pääs`kijrdlema* Hää; *ku obene sutt`nännu, siss`mugu nakanu`turskama ja`kijrdlemä, et nüid`söödik tulep* Rõn

keerdlikanõ `kijrdlika|nõ (-ne) g -tsõ keeruleine; keerdus *lang om`kijrdlikanõ;`kijrdlikane repp; tahh om`kijrdlikanõ asi, tuu`sisse ei massa`tükmindõ; om nii`lännü`kijrdlikatsõst, et saa ai`juut`ki`arvo* Se

keerdline `keerdline Plv, `keerdiline Hlj, `kiirdlene Hää

1. kõver, keerdus `keerdline`jan`trik`puu Plv

2. kaval, vigur *kõik oo`tõsitsed, mõni aru aenuld mis`seoke`kiirdlene on* Hää

3. lõng, kus üks keere on üht, teine teist värvi – Hlj

keerdmass → keermass

keerd|nõna nõbinina *kiirdnõnaga tõõnõ* Se -perse *kiirt`persege* (kroogetega) *kaldsa kangass olli`kat`s`küünärt lai, mud`u es`anna`kibrute* Krk -pulk *kedervars, ketramisvahend`tuu ol`l no`iks`üt`skõik, kuiss`tuud`keträmist`te`ti, kas`kijrdpulkõga? vai`vok`iga`vaih, aig ol`l`iks`tuu`jaoss`tuusama; sõss`tuu`jämembä`otsa`sisse ol`l`lõigatu`sääne`tsalk. Sõss`ku`tää`äetämä`naka`s, sõss`kõütse`tiä`tuu`äide`otsa`sinnä`tuu`kijrdpulga`tsalga`kül`ge`kinni?* Urv

keerd|sarv kõver keerdus *sarv`oinal om`suure`sarve`pähän, suure`kijrdsarve* Hel -silm
a. kõõrdsilm *keerdsil`m ei`näe`otse* Pst; *keertsilmä, ken`viltu`nägemisege* Krk
b. kudumissilm(us) *No`kinda`luudust`tehti`viil`kijrd`silmadega, üks`sil`ühte, teine`teist, siss`sii`üipidi (parempidi)`sil`m`kujuti`kijrdus* Hää; *kijrdsilmäd on`tagas`sil`mä`võetud, kijrdsilmägä`suab`kõvem`serv* Kod; *tõmmassit`sil`mäst`läbi, keedid`sõlme, kijrd`sil`mäga (kudusid`võrku)* Ran -silmaline *kõõrdsilmne`kel`keerdus`sil`mäd`oo, se`öetse`keerd`sil`mälene* Tõs -sõlg *kijrtsõlg`"keerutatud`vitsaga`sõlg"* Krk -sõrmus *kiirtsõrmus`"keerutatud`sõrmus"* Krk -trepp *keerd`repp, mis`korra`ü`mber`käib, repi`tu`hvid`käivad`korra`ü`mber, kitsas`kohas, kohes`ep`saa`sirged`reppi`teha* Khk; *kiirt`repp`lääp`kiirtu`üless* Krk -tuul *tuulekeeris`keerd`tuul`lõõb`äkiste`kange`vungiga* Rid

keerdu `keerdu SaLä L Juu TaPõ VIPõ Puh; `kierdu Jõh Emm Khn KPõ Iis; `kijr|du (-ii-) Hää I Äks Trv T V, -do Vid, -tu Krk Hls

1. a. kõverasse, krussi lõng läheb `kierdo ja`käppärä Lüg; *ku`värtän`ei`tõmma`iast`niiti`pääle, siis`niit`kisub`kierdu`ehk`kaela* Jõh; *tihva`änd, sellega`loodi`kannast, säält`läbi`joosid`lõhjad, siis`lõhjad`äs`lehe`keerdu* Khk; *see`oo`nii`keerd`puu, kasund`nii, kisub`keerdu* Mär; *lina`piu`sai`kierdu`pandud`ja`viskasid`unikusse* Vig; *võrk`lähäb`keerdu* Vän; *Kisklene`puu`on`seuke`kijrdu`kasvanu`siidega* Hää; *u`ss`kisub`keerdu`nõnna`et;`keeran`juused`keerdu`juu;`sualikad`lähvad`kierdu`VJg;`lass`kisub`kijrdu,`kui`kuiv`one*

Kod; küll on keerutanu niid roomad `kijrdu Äks; [haigus] kisub minu `keerdu ja kõverasse Lai; tuul `püüräb vahel vil`lä `kiirdu KJn; sul om perä `kijrdu, kae kus `suudjas on nüid [noodal] Trv; jõdraku löövä rij `kijrdu, jõdrakline tij lüüb katsipidi Ran; ku `juusse olliva pää `pääle `kijrdu keerutedu ja `sõõri tettuva, siss üteldi: kae tuul om pää ants`kuplin; vanaemä võt`t `amme sälläst, keerut `kijrdu, siss lask tule `pääle keerust lak`ka, siss kadusiva kirbu ärä Nõo; Sa är teku tad `langa ni `kijrdu Urv; kapl om `kiirdu aet teten Krl; võttava hanna `kijrdu `säl`gä ja läävä kos kolmkümmend Har; kõo vits um `vindsõ, tuu pöördäss `kijrdu, siss um tä sääne pehmelik Rõu; kablal om kah nõöra[?] `kijrdo lännü<sup>?</sup> Räp; muni puu om `väega[?] `keerdo kasonu<sup>?</sup>; lät tõdsõga `kijrdu Se; lang lätt `kiirdu Lut

b. kõveras, keerdus; viltu umalad kasuvad `ümmer puu `keerdu Tõs; kui `kierdu rehä tein (pulgad puseriti) Khn; kuu one nigu sirbi teräkene viil vähäkene `kijrdu Kod; kijrt rep`p lääp `kijrtu üless Krk; ütsipidi `kijrdu kit`se sarve, tõesipidi `kijrdu siku sarve (iga asi omamoodi keeruline) Puh

2. ringi (käimisest, liikumisest) keik kohad läkst `kirjuks, pää lääb `kierdu Emm; Tantsi `aegas naiste seelikud löid `keerdu `sel`gas Han; [Varda] alt ots käib `seukse auguga talla `sisse, sißs annab `kijrdu käia (käärpuudest) Hää; piä akas `kiirdu `käimä KJn; ku laaleti: `eßsü, `eßsü kurekese, [siis] nakassive `kijrdu `käime Trv; kuyt` ol`l ilusdõ varrõ `otsa `pantu ja tuu kävve nii `kijrdu San; nä juusk `kiirdu (kiira-käära) Se

Vrd keeru

keerdum *keerdum* g -i (väikesest mõõdust) Seda meetrit peaks vist veel ühe keerdumi kõvamini kinni keerama. Laud oo ühe keerdumi [võrra] pitk. Uks oo veel ühe keerdumi lai, lükka korra veel öövliga üle Kaa Vrd keeruke

keerduma *keerduma* Kse Pä Trm Plt; `kierd|uma Kuu IisK, -oma Vai; `kijrdume San; `kiirdu|ma KJn, -me Krl; `k'iirdumma Rõu; nud-part `kiirdunu[?] Lut

1. kalduma, pöörduma `purje `trehvimine, `seili `kiereti `ümber `puomi, `puomi hark läks `mastisse ja siis ei saand `kierduma tagasi enämb; `raskas on, ei hakka `kierduma mill ajal (paat) Kuu; `veitse `kierdus, ei tiä `kuida tämä `kierdus ja `kargas miu `sorme `külge Vai || pöörlama; ringi käima pää akka `kierdoma ja `püörimä Vai; vesi `kierdub jõe pial IisK

2. keerdu, krussi minema Üks`aaval `turgati kasetohu tükk `enne üht `serva `päidi `kiebä vede. `Kuuma vie mojul `kierdus toht ilusasti kovasti `rulli Kuu; kõis `keerdub vihmaga ää Kse; obuse või lehmä taga kõis `keerdub ää Tõs; lõng akkas `kierduma IisK; umalad juba `keerduvad Trm; lehmä `kijrdusi är[?]; kabla[?] om är `kijrdenu San; kabõl um `väega är[?] `kiirdunu Rõu

keerdus¹ `keer|dus spor Sa L K, `kier- VNg JJn ViK, `kijr- ~ `kiir|dus Hää Saa KJn Vil adv

1. keerdudega; kortsus, krussis lõng on `kierdus ja käppäräs Lüg; raksid tükkis `keerdus Khk; Palakas `keerdus all Han; `Syukras on ta (lõng, kõis) sis, ku nii pailu `kijrdus on, et jängad `sisse lüüb Hää; lõime on `liiga `kierdus (tihe) JJn; kui korrutad, ei tohi üks lõng laum `olla ja teine `rohkem `keerdus Plt

2. rõngas, rullis vigasti tera on `kierdes, kui vigasti on mütti`mulla `unnigusse `tautu VNg; või tahad sa teha `keerdus (pööratud) `silmi, siis tuleb teine silm teist, üks on keertud silm, teine pahupidi silm (kudumisel) Kär; uss magand `keerdus maas PJg; tigu kärp on

pisike nagu nõõp, `keerdus teine Nis || pani oort ajama, änd keerdus taga Kaa; `Tõmma nii, et nahk jalatalla all `kijrdus (kiire) Hää

3. kõver, viltune; keereldi, keeruga mõni puu `keerdus, sest ei saa kedagi teha Mär; ku kivi pialt viltu ja `kijrdus oo, ega siis ei saa ju jahvatada Var; umalad -- oo ümmer puu `keerdus Tõs; `riivlest tuleb kuul' `kiirdus `väl'lä Saa; `kierdus puu, ei lähe lõhki, on kieruline üstkui voki pial korutatud lõng VMr; puu on `kierdus, kui lõhestad, ei saa ilus (rehavars) Sim; `kiirdus repp KJn || jäbur või joobakas [mees], lapsed on kõik `keerdus (loogus, reas) ta ees, seda meest ma karda Vll; silmad `keerdus nagu va pöörispea kullil Muh

keerdus² s `keerdus g -e keeris, pööris tuule `keerdus; tormi `keerdus Mar

Vrd keerd, keere, keerun, keerus

keere¹ `keere S, keere Jaa Muh Hi( `kie- Emm)

1. keerdus; krussis; kõver `keere, jässakas puu, ep liha `luhki; (lõngale) keerd `pæle, siis on `keere; `Keere kõis Jäm; pekka kut `keere puu `sisse `vaia, mette_p lähe; Sool lauk nõnda `keere pæes, mine aja `sirgemaks; `lääpajalg, kes `seokse kõvera `keere jalaga on; Täna nõnda vali tuul, et puud `keered kääs Khk; Pihl ta on eieti `keere puu Kaa; lõng on pailu `keere -- lähäb puhas `rässi Pha; `löimed on `keeremat kut kuded Jaa; Sii `keerdu peal küll, `keeremad pole `löime `lõnga taris; Parama külje ais on nii suure `keere `moega Pöi; see oo nii keere, sellele oo rahude `pihta `antud Muh; kui Mihkel oli kodund ära, siis [naine ootas], et kael oli `keere. kui mees kodus oli, siis `taplesid nagu kass ja koer; Loud `kuivand ε ja nüüd on nii `keere justkut tuuliga tiibas; `kiere puu, äi lehe `luhki Emm; lõng on nii `keere, et veab `rätsu Käi; ratas on `keere, kui ta ilusasti assi pääl ei joose; `keere trepp Rei; nii keere räts lõng Phl || Mihe nina oli pæes `keere Emm

2. kõõrdi naa `kiere `näuga Emm; kenel teina selm palob `leiba, teina kala, siis on `keered selmad Käi; silmäd `olled `keerded Phl || vilavad, petlikud `vargal kohe seust `keered silmad pæes Phl

3. taipamatu sa oled koa peast keere; sa oled aga nii keere laps et Muh || purjus meie Mihkel `olli koa ühna keere kui koju `tulli Muh

Vrd keera, keerd

keere² keere Hlj Mär Var Pä spor K, Ran, `keere RLä, g `keerme; keere KJn Hls, kiäre Kod MMg, g `kijrme; keere g `keerde L TaPõ, g `kijrdme Vas; kiere KPõ ViK I, `kiere R, g `kierme; kiere g `kiere Ris Rap, g `kierde Jür Koe, g `kierdme Kad; n, g keere Kaa Pha Muh Lälö

1. kee, keerd; säie tross aruneb juo `mitmaks, tämä on juo `mitmast `kiermest kuos ja `säigest; `Vergu paul oli kogu `kieretud `kolmest `neljäst `kiermest; `Hanska, `sengä lügäda `neula `köüe `kiermie vahelt läbi Kuu; Tegime `köie kahe `kiermega. Sie ei ole `säige IisR; `anna üks lina `kiere, miä punon `keñjä `nüöri Vai; Sokilõñjal oo kolm keeret Kaa; eenad `keerdasse keereks, tuudiks, kui `reisima mennasse Muh; köie `keermed lähvad `lahti mud'u, pane sõl'm `otsa Mär; Vanasti `tehti keied kõik isi ja sis keerati takust keie `keermed pööra pial `enne `val'mis; kahe `keermega nõör Tor; `ürjä ots ülese ja tee `keermest `paala Saa; köie `keermed suand natuke lamedad ning laud Juu; [Voki nõör] tehti linast, kahe keermega Jür; kalasaba pael oli kaheteist `kümne `keermega HJn; köiel on neli kieret, paelal on kolm kieret JMd; kui akkame `nüeri punuma, võtame ühe tüki linu, mis on paras ühest

`kiermest Kad; nää `õiled lähevad `kiermesse kokku VJg; lina kiere on sie, kellest punutasse Sim; takkudest aetasse kõie kieret Iis; kui punud köit, võtab kaks kiäret; vanass punut'i `kijrmele lõhmuse niin `sisse; kiäre kiäretässe näpigä üväss `kijrdu ja `lastse sjiis tõese `kijrmegä kokko; jorgoline nüür tuleb, kiäre on `keskelt jäme Kod; [oheliku] punumene on kahe `keermega Ksi; plef'it `tehti kolme `keermega ehk kolme aruga Lai; kui korrutad, siis `piavad mõlemad `keerded ühe sugused olema Plt; ei `saagi `kümnest `kiirmest viisu `paelu, kui lühike lina on KJn; neist `keermedest tetäs `kapla; kabel om peenike, pane üits uus keere manu Hls || laastud või karbil põhha `ümmer need laastud o `keermed Aud Vrd kee, keeratis, keerd, keerus

2. käänak, pööre siis tuleb keere vasakut kätt Juu

3. keerd a. kruss, silmus paelale läksid `keerded `sisse Mär; keere on see, kui tal keerd juba sees on (õunal) Lai || seaprill, silmus `tõmmab seal `keerde nina `peale Kul; vanal aal `tehti `keermes `seale nina peäle, kui tapeti; `keermest oli ea `tõsta Kse b. vint, keere Mene sebäle ja lase sepp `leikab `poldile `kiermed Kuu Vrd kent

4. keeris, hoog ku tuli üks `kange tuule kiere Ris; kui tuul `järku `keerab, siss\_on tormi keere Kei; valu `keered on nii suured Rap; tuule keere on `väike, kui suur keere, on tuulispask Amb; vie `kierme kohal vesi vuliseb, `kiere kohal vesi kierutab, sial `kalda jares on nisuke vie kiere Kad; tuule `keered on enamast oonete juures Lai; kui jo tuulispasad käevä, nu tuule `kijrmed, sis `vihma tuleman om Ran; tuisu `kijrdme? (lumevaalud) Vas

5. leivakäär, -viil sain ühü `keerme `silku `leiba Mär; `löikan leeva kül'lest suure `keerme Juu

Vrd keerd

keere³ n, g keere Kaa kiire; virk, toimekas Puumaa perenaine peab ikka kärtsakas ning keere inimene olema; Peetri uus naine pole vana vastanegid, oo küll noorem, aga vana oli keikepidi keerem; Ole niid ikka püsut keerem ka, ää olg seike äbarik Kaa

keere⁴ n, g keere Rid kukal keere `aukus (kukla taga) Rid Vrd keeres, kiir

keere|kaigas kõie pingutamise kaigas – Mar Vrd keerepulk

keereldama keereldama Khk; kie- VJg keerlema; keerutama mis sa keereldad sii ees Khk; küll ta kiereldas ja kierutas, ei tahand `rääkida VJg

keereldi keere|ldi S, -lde Käi, -l'di Trm; `kiere- IisR, kiere- JMd VJg

1. viltu; kõveras; vaheliti Kiel õli `kiereldi `suussa, miel õli mõtteldi `piassa rlv IisR; aid `vaibund keereldi, saab tale argid ala `panna, muidu leheb tükkis küljeli Khk; nää mool on kääd nii keereldi (liikmed haiged) Kär; Obu oli nobe ning tee auklik, nõndat rattad keereldi `järges; See asi äi istu, sii oo midagi keereldi Kaa; Eks sa kuju keereldi aasad, siiss venib vähem Rei; ree aasad lähtvad keereldi Phl; tie on nõnna kiereldi `tehtud VJg || koira perse ikka keereldi kui ta jooseb, ajab teist `külge keereldi ees; `näätse kui keereldi `jalgadega see keib, teeb suri kalandi `jälgi Khk

2. keerdus; puseriti Mõni puu kasvab metsas keereldi, see oo sañt `luhkuda ka; See oo nii keereldi, ät seda\_b saa kuidagid `lahti Khk; resa `ambad on suuss na teisepidi keerelde Kär; Taal sukad üsna keereldi `jalgas Rei || kõveras kiereldi `aeles muas JMd

3. kõõrdi Kellel `keered silmad on, teine silm vaadab tese külge, sene `kohta ööda, et ta vaadab keereldi. Ähk kirmab `jälle Rei

Vrd keerd, keerdus, keere¹

keerend *keerend* tuulekeeris, tuulispask ning siis äkist nii `kange keerend tuleb ning rattad -- rattad aksid äkist veerema ning läksid veereldes tüki maad, nii `kange tuule keerend oli [jutt raskest vankrist] Jäm **Vrd** keerand, keerendes

keerendes pl *keerendesed* (tuule)keeris ning üks ole ikka nee keerendesed `tuules sehes ka, mis mereskid mihi uputavad vahel Jäm **Vrd** keerand

keerenteme *keerenteme* keerutama, keerlema leväpätsi puha keerentiv üleven `taeva pääl; paper lää keerenten; me `pildsime kive märke `alla, sõss lätsiv ku keerentive; tuuleg keerents egäl poole laiali, tuul akkass keerentem, ta keeruts egät pidi; lää ku keerents äräde, tuule kähen; me `vähkrime, temä läit's ku keerents Krk

keerep *keere|p* g -pi rahutu, püsimatu; alp üit's keerep, paigal ei kurda (loomast); keerep `endest piap suurebe luy; tüdruk om keerep poiste ehen Krk **Vrd** keerub

keere|pulk köie pingutamise pulk ma `keersin keerepulgaga `koorma `kinni Mar **Vrd** keerekaigas -**ratas** `Kiererattaga `kierasime `köied ja põranda`riide kued, kui olivad jämedad koed IisR

keeres *keeres* g `keerde kukal – Vig Han Mih **Vrd** keere°, kiir

keerest *keerest* viltu(selt), keereldi rattad kõivad keerest, köi tee peal mitte; see kõib naa keerest = ta kõib teist `külge kaudu Muh

keeret *keeret* Han Mih pisut, veidi Noorem vend oo keeret ullem kui vanem; Tamm oo keeret tugevam kui lepp; See pael oo teisest keeret lühüm Han; tää oo moost keeret pikem (1-2 cm) Mih

keere|vints väsinud, lodevast või vaevatud inimesest Poiss nägi esmasse umigu välja naakut keerevints; Jähi justkut keerevints Emm

keeri n, g *keeri* Pä KLõ M spor T, Lut/k'-/; keeri g `kijre Trv Ran, g `keerme Hls Puh, g `kijr|me Kam Rõn Vid(-dme) Lei, g -mõ Plv Vas, g -dmõ Urv Krl, g -mä Kam VLä, g -dmä San Har; `kijr|me Plv Lei, -mä Kam, -dmõ Krl

1. ketas, ratas a. kedervarrel, voki(värtna)l keeri pistetse siivä `otsa, et puul ärä ei tule Saa; enne `äidet valmis vaka `sisse, sääl siss keerige keerudet põlve najal; `värtle ravva sehen om veel keeri, perän `pooli Trv; oki keeril om nõöri pääl Pst; tõene nõöri aru `olli keeri pääl, tõene `värtnä pääl Ran; ilma keerita ei saa vokk kävvä Puh; voki keeri om voki siivä kül'len, nüür käib `pääle, tõene nõöri aru käib keeri pääl, tõene käib pooli pääl Nõo; keeri aab kistavart `ümber Ote; üle keeri käip üits nüür, tõne üle pooli, nüür üle `kijrme Kam; vokikeeri, mis käi otsast ärä, et puuli saass varda `perrä panna San; ku `vokkõ es olõ olnu?, siss ol'l vok'i asõmalõ üt's keeri olnu?, sääre keeri, siss ol'l puusa pääl keerutõdu `villu ja `paklit Kan; voke keeri om rattagõnõ, kon nüür juusk Urv; Kääna keeri `kõvva kiini?, sõs püsüss nüür pääl Rõu; `kiirmõ? olli? otsah kistavarrel, siss taa juusk `häste `ümbre Plv; keeri vedä `puulõ `ümbre; kistavarrõl ol' k'eeeri otsah, sääne kui vok'il Se

b. ploki-, taliratas kui `rasked `asja on vaea üles tõmmata, siis tõmmatse keeriga ülesse Saa; üless `tõmbamise keeri Hls; `nitse kabla pääl `juuskva, et keremb um keeri pääl kää Krl || auguga võrgukivi võrgul alomatsõh veereh omma k'ivi? `säntse? `kijrme? Se

2. põlvekeder Kukkusin maha ja põlve keeri läks terava kivi serva `otsa ja pooles Saa; keeri `valla lüüd Trv; temä lei põlve `kijrme katik Hls; põlvel om keeri. põlve keeri, sij om põlve luu, põlve pääl Krk; põlve ots om keeri Ran; ku ma nuur `olli, siss põlve keeri `liikusi; mõni `ütleb et põlve keeri, enämbide üteldäss põlve keer Nõo; `kijrme sisen ol'l suur valu

Kam; põlvõ `kijrdmäni om iks siir; põlvõ keeri `pel`gäss põrutõmist; `taivakõnõ, ku_põlvõ `kijrdmä är põrutõt, siss ei või suku `kõndi San; põlvõ `kijrdmõ om ärä `lүүüdü, sõs om nii valluss kui Krl; põlvõ keeri, mia põlvõ pääl om; põlvõ `kijrdmä luu om mul `haigõ Har; ma lei põlvõ `kijrmõ är? Vas || naba kui kõtt valutap ma kobi, kas naba keeri om paegal, pane `kijrme `paika Kam

Vrd keere, kiir

keeri|kotuss keerikotuss pealagi – Puh **-laud** pl keerilavva? kerilaud – Plv

keerilene keerilene keermeline keerilene lõng, üks keere al'l, teene must Juu **Vrd** keerdline

keeri|luu kederluu põlve ots om keeri, siin om keeri luu, kõva Ran

keerima `kier|ma, -mä, (ta) `kierib R Kos; `kijr- Ran, `kijr|mä Urv Plv Röp, (ta) keeri

1. pöörlema, keerlema, keerutama; lendlema täna on `niisuke `kieriv tuul, `kierib `korra `siia, `korra `sinna Jõe; majaka tuli `kierib; [lehm] hakkass lõa `otsass `kierima; Sie kont hakkasigi `paulass `kierimä ja oli vurin ka kohe `kieriess `kuulla (vurrist); no `kierisin sis tuas `ringi kui hull; oda `suola - - pihusse ja siis, `kieridä `ümber sen kust on hakkand sen (haigus) Kuu; vie pors pani vene `kierima - -, pani kui tikku `tuosi `kierima VNg; sedäsi `kieris sääil uss; ei õle iivä süä\_ka, `kierib suus, `taiginane leib; sääil (metsas) ma `kierisin ja `eksisin Lüg; `maande pääl `kierib tolm ülesse Jõh; `lapsed `kieriväd ja `püöriväd alalde; ku [kala] `parve tulo siss, kajagad `kieriväd kohe üleväl alande, ja `mutku vottab vie pääl kala; nää, `parve lüüb `pohja, siiss kajagad `jäavatki sii `pääle `kierimä Vai; tuul `kierib paelu Kos || ringi käima, pöörutama Pää hakkas `kierimä Kuu | `kierib ikke `kiele pääl, aga ei tule ette (sõna ei meenu) Lüg

2. a. (kinni) mähkima, (kokku) siduma `vankrõ vehmer om kabлага `kinni keeritu, kui obõnõ `olli äkki `murdnu - -, siss `tulli `kijri, vai `mähki; mõni asi satap `pääle, ei taha uut tetä, siss keerid `kinni, käib mitu `aiga; poriga tõmmanu `saapa talla `valla, `olli kabлага `kinni `kijrnu Ran **b.** korrutama tahad `kieritud `lõnga ehk tahad ühe `kõrdastega, saad mõlemi Lüg; vanast kistavarrõga? ol'l keeritü Plv

3. ande koguma vanast üteldi et `kirstu keeritäss, tyy ol'l tu kirstvaka `korjamine inne `saaju, ku `andit kořati Plv; kunass sä ta kirstu keerit ja vaka vaarit Röp

keering tuulekeeris, tuulispask see tuulekeering oli see vihelik, ning ma ole see näind ühegora Jäm **Vrd** keerand

keeri|raud voki osa – Plv

keeris keeri|s Khk SaId(ker- Kaa) Muh Var Hää Tür Kad(-ie-), -ss VIPõ Hel Nõo, g -e

1. tuule-, veekeeris, -pööris rahude vahel oo vee keeris Khk; suur keris akkand tulema Kaa; tuule keere, `keerdam või keeris Pha; `oitke ennast sedamodi, et selg oo selle tuulekeerise `poole, et sellel `olle pihad `aiged sehes Muh; jäeme siis selle tormakeerise kätte Var; keerised on vee neelu kohad; Loigu põllu pääl olnu `jälle `seuke keeris, minu vanaisa `viskanu oma äksiga selle tuulekeerises Hää; tuule kieris ehk vali tuule iil on, vahest kierutab üles tolmü `sambad Kad; tuulispask on kua keeriss, aga ta ei ole nii kõva Plt || vurrkann – Vil

2. kera, pall `veike lõnga keeriss KJn; eina keeriss Vil

Vrd keerd(am), keerand

keeritama *keeri|tama* Kei Juu Plt, -tämä Juu KJn Nõo; *kieri-* Kos Kad VJg, *'kieri|tama* Jõe VNg Lüg(-mma) Jõh, -tämä Kuu Lüg Vai(-mmä); *kjiri|tama* Mar, -tämä Juu

1. keerlema, pöörlema, tiirutama; (üles) keerutama *kui tema ära suri, siis mei 'kueruse pärast 'kieritasimme tuass* (vanaisa kuuega) Jõe; *'Kieridimme 'neie vaheld läbi, 'luodimme igä, et 'ehku 'varsi tuleb vaba vesi 'vasta; Ei 'tiie 'ühtä, kas hakkab 'jälle 'tormama, et 'ninda sidä tuuld 'aeva 'kieritab; 'Tullipaati 'kierit vähä 'aiga 'ümbär 'laeva, siis läks 'kaugemas; mere puold oli üks suur kajajas tuld ja 'kieritänd siel 'neie 'ukse edise kohal Kuu; obosega 'kieritab 'siie ja 'sinne; lund 'kieritab kattusseld maha, tuleb sula; vesi on 'kieritänd ja vedänd 'siie 'liiva kokko Lüg; tuul 'kieritä ja 'kierä 'tolmu üles Vai; käed sedasi 'kinni, siss kiiritavad rinki; *kjiritab* tuult siit kahe laulda vahelt; 'kargas moole 'kaela 'kinni, *kjiritas* mend 'ümber 'rinki Mar; *kui mesilased peret eidavad, siis keeritavad* Juu; *tuul kieritab 'tolmu ülesse* Kos; *ühes kohas akkab kieritama 'tolmu ja prügi ja muda ja (tuulispask) Kad; küll koer kieritab ennast, liputab saba* VJg || ringi käima, pöörutama *midä 'asja 'silmist 'ninda 'kieritad ja vahid* Lüg; *vahel 'toinekerd akka süda nii 'kieritämmä* Vai; *mo pea akkas kjiritama üsna* Mar; *süda on nii saht ja keeritab, ei tule okse; piä akkas tañsist kjiritämä* Juu; *pia keeritab otsas, süda keeritab sees* Plt || keerutama, pöiklema *juttudega 'kieritab, sõna siit, 'tõine säält* Lüg*

2. (millegi ümber) keerama, mähkima; ümber pöörama, kaarutama *Kui siis 'juhtub 'vihmane nädal õlema, kie siis neid 'jõuab 'kieridatta ja 'kõrjada* (heina); *Sie pind 'kieridätti 'ümber, vikkadi ja 'varre pera 'lõadi viel puu kiil vahele* Lüg; *keväjä ku pajo 'olli mäian, siss 'kisti pajo küll'est 'niidsi ja keeritedi 'katsa* Nõo

Vrd keerima, keerutama

keeritis *keeritis* (-ie-) HaId ('kieri- JõeK) Jä, *keerites* Ha Jä Kad Lai VIPõ, *keeretis* (-ie-) Juu ViK, *keerits* Rap Tür, g -e; g *kieritse* Tür, *kiiritse* Juu, *keeritsa* Pha

1. heinavaal *eenasao keerits sai kokku lükatud* Rap; *kui soab koared kokko 'löödud küini ukse ette, siis see on kiirites* Juu; *keeritis on puol'kuivand ein, nukkudest 'lahti 'löödud. luost pannakse [hein] nukku, nukust keeritisse, keeritiseest 'soadu* HJn; *luost 'võeta [hein] 'kieritisse; riisume [heina] kieritesesse, kieritesest akkad tegema 'saadu* JõeK; *eenad on kaares maas, siis 'riisusin ja tegin kieritisesse* Amb; *kui on kuiv aeg, ei 'tehta 'ilmas keeritest* Ann; *eena 'niitsime keeritisesse, keeritsest said siis saod 'tehtud* Tür; *sai 'ümmer'ringi keerites 'tehtud* Pai; *kui uñnikust lahutatakse laiali, siis on eina kieretis* VMr; *kui vihm 'piaale tuli, sai ein kieritisse 'pandud ja kaarutatud nii kaua kui kuivaks sai* Sim; *keeriteseest teed lips ja lips reha 'täisi ja mutku laod aga 'saadu* Plt

2. tuulepööris, tuulispask *kui keeretised käivad, siis ilm muudab* Sim

Vrd keerandus, kieritus

keeritlema *keeri-* Muh, *kiäri|tlema* Khn, *keeritellemä* Har *keerlema, keerutama vahel palava ilmaga [tuul] keeritleb, põle seda 'õiged sottu 'ühtid* Muh; *Ei mõesta 'praegu 'rooli, kiäritleb 'piäle* Khn; *haugaśs keeritelles ülhen, taa õks konh kannu näge; 'täämbä ei ole hääd tuult 'põht'adõ 'sisse, tuul' keeritelles* Har || *tell_om õks_uma häädä, kõnõli mulle ja sil'min vesi keeritelli* Har

keerits *keeri|ts* g -dsa ratas – Lei

keer|kabel *keerdnõör 'pañti kabel' jälle silmusside ja, 'tõene pañd tõesõlt puult tõese jala 'pääle ja siss, siss_sält rebäne käis 'ümbre ja 'küsse et, mis kjirkablat ni omava*

(jõulumängust) TMr **-käik** `Lavee·rima oo `loovima, ikka igasugu võttid ja keer`käiku tarvitama (et ikka oma mõtet ja `tahtmest saada) Han

keerlema `keerle|ma, -da S Mär Pälõ, keerelda SaLä Mar Kse Plt; `keerle|mä, -dä Vig Juu; `kierle|m(m)a, -mä, `kierle|da, -dä R, kierelda K Iis; `kijrle|ma, -da Hää Saa KJn, keerelda Trm Trv Lei; `kijrlemä, keereldä T, kiärelä Kod; `kijr(d)le|me, keerelte M; `kijrdlem(m)ä Rõu Plv, -emma Har, keereldä?; -õm(m)a VId, -õmõ San Krl, keerõlda?

1. pöörlema **a.** ringe tehes (edasi) liikuma tuisk `kierleb `talvel VNg; `keerleb ja `veerleb, kui üles saab siis muneb = humal Emm; tantsi kana - - `keerleb kui verripai Käi; loom akkas keti `otsas `keerdlema Kse; suure vee ajal vesi `keerleb, lööb `seuksed keerud Vän; rattad `keerlesid `vankrel all Tor; käärpuud `kijrlevad Saa; võrevess läks suits `välja ku `kijrles Kod; luug `kijrleb vii piäl; `kijrleb ja `vijrleb, kui `otsa saab, siis muneb = humal KJn; siin ta (rebane) `kijrless mitu `päeva joba ja püünd kanu kätte saia Krk; ku varesse `kijrdlese `taeva all, siss üteldess `tormi tulevet Hel; mis ti `kijrliti siin minu `ümmer San; hummal' `kijrdlõs `ümbre puu Rõu; vii pääle jäi `kijrdlemä Plv; `kijrdless ta tuisk, küll tulõ `vihma Vas **b.** käänakuid tehes kulgema tie `kierleb siira-viira VJg **c.** fig millegi ümber liikuma nüüd aga `kijrleb südäme küljen Kod; `aiga `müüdä nakat `mõtlõmõ, `kijrdlõmõ San; inemisõ meelest `kijrdlõminõ (tujukus) Se

2. keerutama, visklema, mitte paigal püsima `kange `kierlemäie ühest kõhast `tõise, ei õle `paigal Lüg; Kole `kerge `kontidega inime, `kierleb kui `värten IisR; läks `nõnna et persse `keerles taga Mar; `keerles maas ja karis valu Mär; liiv `kijrleb tii pääl, kui tuulekeeris on; kut'sik akkas maas `kijrlema - -, las ta `kijrleda Saa; ega ma raho maga, ma olen lapsest saadik `kierlen ja piheltsen Ris; `keerleb palavaga asemel Juu; tuli `kijrleb (tuule käes) Trm; kos siss `tulli tuul, kõik rüä aki keerelsivä Puh; Kijrlep nigu puupüür usse iin Nõo || `ussi viga jääb `külge: `silmad `kierleväd ja pää käib sedä viisi Lüg; silmad `keerlevad pees, vahib `ühte `puhku `seie ning `sõnna Khk; silmäd piämä `kijrlemä ja `vijrlemä piän Kod; kel naeste `rahval sil'mä `kijrlevä, tuu om liiderlik inimene Ran; tuul silmä? `kijrdlõsõ pään Krl | Süda akkas keerlema (läks pahaks) Mus; silmade iis akkas `kijrlema Hää; pää `kijrlep otsan Trv

3. kipitama, valutama (külmast) Varbad akkasid külma kää keerlema; Mul läksid raaksed (sõrmed) külma kää keerlema Kaa

Vrd keeritama, keeritlema

keerm keerm Kõp, kiern Kuu, g -e (kõie-, nõöri)keere `Kõüel o üks kiern juo `katki, ega se enämb meres `kaua `kestä Kuu; lina keerm Kõp

Vrd keerd, keermas, kierem

keerma `keer|ma, -da kirema ühekorra seel kurisaugu `põhjas kukk `keerend Käi

keermas keermas g `keerma Saa Rap, keermäs g `kijrmä Rõu; keermass Har

1. keere **a.** paela- või kõieharu, säie `ürjä ots ülese ja tee `keermast `paala Saa **b.** vint Käänä\_kruuv' `kijrmäle `otsa Rõu **c.** pööre, käänak Lasõ\_ `kijrmä pääl `tassa, muidu `viskas `ümbre Rõu

2. leivakäär – Rap

3. keder(luu) Iinhpuul om põlvõ keermass, takan om `kindrõit somp Har

Vrd keerd, kiirmes

keermeline a < keere korutud lõng, kaks kieret sies, kahe `kiermeline JIn; `Este punuti kahe `keermeline, pärast aeti vai punuti kolmas keere peale, siis õli kolme `keermeline köis Trm Vrd keermene

keermene a < keere rivinüör oli igä hariliguld `kuue`kümme `kiermine tamps (põhjaõngel) Kuu; kahe `kiermesed olivad, mis kodu tehti (nöörid) Hlj; viis keeret kokku `pandud, siis on viie `keermene Juu; suab neljä `kijrmene, tugev köis `suatu vedädä Kod Vrd keermeline

keermes `keer|mes Mär Kse Mih, `kier|mes Jür, g -me

1. keere, säie võta üks `keermes linu ja `keerame `paela Mär; Linapiust võtad `kierme (salgu), kastad suus märjaks, siis võtad teise viel, kierad `neile kierud `sisse, üks teise `ümmer kokku ja suadki nüeri `val`mis Jür || silmus, ninaprill vanal aal `tehti `keermes `seale nina `peale, kui tapeti, `keermest oli ea `tõsta Kse

2. leivakäär, -tükk silgu-leba `keermes kää; sain ühü `keerme silku-`leiba Mär

Vrd keer, keerd, keere, kiirmes

keermik `keermik g -u

1. hrl leivatükk, -kannikas (ka juustu vms kohta) – Vig

2. karvapiire – Hag

keermus-kaarmus `kijrmus- Saa Krk lausumissõnad `Kijrmus `kaarmus, arakule `aigus, varesele valu, musta linnul muu tõbi, rongale rõhdiga `perra, lapse kõht saab `terves; Nänn ikki `ütles, tji miu kaalale ja piha soontele `kijrmust `kaarmust kah Saa; `kijrmus `kaarmus, varessel valu, arakul `aigus Krk

-**keerne** - `keer|ne Juu Pai Plt, - `kijr|ne Saa Juu, g -se keermeline kolme `keerne lõng on kõige kõvem Juu; siis akati kahe `keerseks ehk kolme `keerseks tegema; kolme `keerne oli se paras köis Pai; oli kolme keerist kah (niiti); ma pian kolme `keerse [niidi] tegema Plt

***keerondöllõma** keerlema, laperdama Rüvvi `käüse - - tüü man `veiga tuulõga keerondölliva ijh, siss köüdetevvä `sälä `taadõ `sõlmõ Se

keeru `keer|u Emm Rei Rid, -o Emm Käi Mar, `kijru Vil Trv Hls sõlme, keerd; ringi, tiiru teina oli `mööda `pæva `keeru, teina oli `vastu `pæva `keeru Emm; [lõnga] viht keeratasse `keeru ja teine aas pannakse teisest läbi Rid; labajala `valtsi tantsitasse ikke `ühte `keero Mar; sõkutaja lašk obesad `ümmer oma `kijru `käia Vil; mitu obst `panti `ändä ja nee `söksiva `kijru, seni ku ta [vili] pudevass lät's Trv; lüli, sij om kõva `kallemp puu, enäpest kasvave `kijru Hls || (iseloomust) Teina oli tükkis teist keeru (ei sobinud kokku) Emm; ne inimesed on keik `ühte `keeru Rei

keerub keeru|p spor eP(g -bi Rei), M San, -p Hls Krl, kieru- Ris VJg, `kieru- RLä, keero|p Mar, kiero- Ris, `kiero- Lüg, g -pi; `kæerubim Lei, pl keeru|bimmid Jäm, -bimi? Har, -pimmi? Rõu, kierupimmid Pal kõrgem ingel, paradiisi väravavalvur `kieropid ja `sieravimmid Lüg; keerupid on `tiibatega; siiravimmid ning keerubimmid, keik ühed `teenijad vaimud Jäm; keerup möögaga piab `taeva ukse vahel olema Khk; kirja sees on keerup, keerubid Rei; keerop oo paradii-si aea vaht Mar; keerup oo üks `ingel Tõs; kierupid ja sieravimmid `laulsid Ris; üks tulise mõegaga kierup seisab paradii-si `ukse ies VJg; on lugeda kõhe et kierupimmid ja sierahvimmid, `inglid nad on Pal; keerubimi? omma pääengli? Har; `kæerubim un `sæeruvim omma? `jengli? Lei || väle inimene Leemedi Jüri

`üidas Mää vana Liisu keerupiks Khk; laseb nigu keerup `ringi Juu; se on üks kuradi keerup (sõim) Trm; Lendäb nagu keerup (kiiresti siia-sinna) Hls Vrd keerep

keeru|kangas Ku tu `rõiva vanutamine ol'l, sõss `lau'ti õks, et `vilsti `pulsti, vanu no vanu villa kangas, keeru_kokku keeru kangas Rõu **-kannikas** leivaviil `ańdis ühe `veikse keeru kańnika Pil

keerukas keeru|kas HMd, `kieru- Kuu, `kiero- Lüg, kiäru- Kod, g -ka kõver, keerdus; keeruline tähe `muodi [õue] `mergid olid `lihtsad, aga siel oli `kierukaid `merkisi ka Kuu; sie asi on `kierokas, ei õle `sirge Lüg; `vaatad, kui keeruka teed, paraea keeru, et väga laug ei ole (lõng) HMd; meie kol'bisku jalad o kiärukad Kod

keeruke dem keeru|ke(ne) Khk VII VIPõ TLä M Rõu, g -k(e)se; `kieruke Jõe, `kierokai|ne Vai, kiäroke Kod, g -se; keerokõ|ni Krl, keerokõ|nõ Urv Plv Se, g -sõ

1. keerd; keere `toine on `vinnal `kierukesed `puuri `muodi Jõe; langalõ om keerukõni `sisse lännü? Krl; keerokõsõ keerot' Se || tiir, ring ma lähän tiin ühe `veikse keerukse KJn

2. leivaviil mitu keerukest sõi `leibä ää; `lõika `mulle üks keeruke `leibä KJn; ma anni tall üte keerukse üle levä; perenaine üte kehväl ańds keerukse `leibä Krk; õhukõnõ keerukõnõ leibä Urv; vanass lätt leib, sis `lõikat keerukse, panet panni päle küd'sämä Rõu

3. natuke, pisut keerukene puudub kahest toobist Khk; keeruke vähem VII Vrd keerdum

keeru|keskmine Keeru `kesmine, sis ta on kõige `keskemal, nägu on viis last, sis kolmas on keeru `kesmine Hää

keeru|koht 1. veekeeris, neel kust vesi ala kukub, sääil on ańnamisti keeru kuhad Khk; keerukoht, see oo jões, kus vesi keerutab Tõs; niuke keeru koht või niuke neelu koht oli (jões) Koe

2. pööre a. käänak need on nisoksed keero kohad tee peal Kul; jõe kõverus, keeru koht Plt || laulu sees on keeru kohad. mõni aeab keeru koha nii `kõrgeks Juu b. (karva)pööris lagipias oo sehoke juuste keerd, õetakse keeru koht PJg

keeru|kord pl teat sukakirjad keerukorrad `ollid sukaseare peal, üks lõng `väati ikka sedasi üle teese Muh **-kotuss** = keerukoht ku jõen serände keeru kotuss, kon vesi kiirleb ja kisup inimese `sisse, ja oletki uppenu Nõo **-kouk** pajakook – KuuK

keerulik keeruli|k g -gu Jäm Pha keeruline keerulik värk Pha || krutskiga, pilkeline keeruligud jutud ~ sõnad ~ kõned, saa_p arugid, mõistagid mis ta itelda tahab Jäm

keeruline¹ keeruli|ne Sa Muh Mär Mih Trm VIPõ M TLä V(-o- Plv Ráp), keerule|ne Muh Hi(-ine Phl) L(-o- Mar Kir) Juu VIPõ, `kieruli|ne R(-o- Lüg Vai), kieruli|ne Jä(-le- JMd Koe) ViK Iis, kierole|ne Ris, kiäroli|ne Kod, g -se; keeruli|ne g -tse Rõu Vas, -nõ g -dsõ Se, keerulõni Krl

1. keerdus, kõver; krussis keeruline `kaapsuraud oli, sellega `rahvisid Pha; kase pahk oo kõva, keerulene puu Var; `enni olid kierolesed õbe `sõrmused Ris; kõis nõnna keerulene suand; see trepp on `tehtud koa nii keerulene Juu; `kierdus puu, ei lähe `lõhki, on kieruline üst kui voki pial korutatud lõng VMr; see puu on nõnna kieruline Iis; Keeruline kuuse puu nagu villätse lõnga eie Vil; kabel om ästi keeruline Hls; kähär pää om keerulise `juusege Krk; keerolinõ lang – pal'lo kjjrd Se || kirju (keerdude, vöötidega) keeruline oo siis, kui ise `värvi `lõnga koos oo Muh; `enni karjapoist `leikasid `endile keerolesed kepid kätte Mar; see o vana puumargabu, suur keerolene perse järel taal Kir; `valge kivi ja kierulised tükid

sies Amb; trepp läits üles `kantslede, suur tulp all, serände keeruline Rap; kokku isitü lang om keerulõni Krl

2. käänuline, kurviline *se on üks `kieruline tie VNg; kui on `kieruline jõgi, jõgi käib kõverikku `kangest Lüg; tii on järjest keerulene `minna Hää; jõgi on nii keerulene Juu; mõni tii one kiäroline, tõene `õige Kod; seast keerulist tiiid `müüdä läät, `essüt ärä Krk; taa elo om `väega pööreline ja keeruline Kan || keerutav siis one kiäroline tuul, puhub siit, jälle `tõisalt Kod*

3. kõõrdi `silma teräd on `justko `kierolised Vai; küll selle silmad `keeravad paelu, sel on keerulesed silmad Juu

4. keerukas, raskesti mõistetav, ebaselge [võrgu] kivi ei `lastud `lassa [lapsel], no sie oli `kierulisemb tüö Kuu; `kierolised ajad `onvad `präigus meil Lüg; asi leheb keerulisemaks Khk; See `istme põha töö oli keeruline töö, seda tööd pole ega mees `õhti `oskand teha Pöi; nää `paergo oo lastel koa nii keerolesed nimed, et keel ei anna ütelda Mar; see oo `liiga keeruline, ei moo vanainimese pia seda änam `kinni võta Mär; oo üks keerulene masina värk Tõs; asi on `kohtus keeruleseks läind Juu; sie asi läheb kieruleseks, sua sest ei `otsa ega aru `kiegi JMd; sellest meie jagu ei soa, se on keeruline Trm; mes rängemäd ja kiärolisemäd viisid, näid ei sua laalta Kod; nii `maitsev toit [ja] ei ole keerulene teha KJn; sji om `seante keeruline ülesanne, et mea tast jagu ei saa Krk || mõistu, krutskiga tämäl on `kierolised sõnad Lüg; mõnel inimesel on ead keerulised sõnad Juu

keeruline² a < keerd `mitma `kieruline lang Kuu; sõrmust olid, õbesõrmust, laiad, keerulised ja lihtsad Mih; `enni olid kierolesed õbe `sõrmused Ris; kolme kierulene lõng Koe; Linanõ lang ol'l katõkeeruline niit' Urv; `Kapla tet'ti kolmõkeerulist ja nel'läkeerulist kah Har; Suka ja `kinda lang isiti katõkeerulidsess, mood'o `rõivakudamise lang ol'l ütekeeruline Rõu; seo lang om `mitme keeruline, selle tast tetü? `kinda? nii kavva vasto pidävä kah Röp; kabõl om katõkeerolinõ Se || ta om jo kurat' nelä-viitekeerolinõ asi (keerukas, raske) Se

keerun keeru|n M TLä VLä, -h Vas Lut(-ie-), -hn Rõu; keero|n Vön, -h Vid, kiäron Kod keerdus, põimunud; kõver, kisklik kaks `uusi õllud päävä käen kiäron Kod; noodaraie otsan om kaigass, sõss näet ärä, et nuut keerun ei ole Trv; kuušk om ike keerun, katik ta ei lää (puulõhkumisel) Krk; ku nüür om `loidenu, sis keeruta mõlemba keele ja lase tõesipidi kokku, om keerun; `olli üits [mees] siin kjiird'jalguga - -, jala olliva sedävisi põlvist keerun Nõo; tuulispää keerutass liiva ja kõik' nigu tuudin ja keerun üless `taiva poolõ Kan; hanna_keerun sällän Har; vasik um keeruhn [emakojas] Rõu; jiiõl omma k'eero?, kos vesi juusk keero; võrk keero, silmä läävä `kjiirdo Se; lang um kieruh Lut || (millegi sunnil) pakiliselt toimetama, siia-sinna jooksmas kos vana Ann tuu käis nigu keerun jälle; Liide käis mehekeerun, es ooli lastest midägi Nõo; Ku tel rahahädä ol'l, sõss käve nigu keerun, ku `masmise aig, es anna sil'milegi? Urv; tul'l tu nisa ädä siss rüük' ja käve ku keerun (põrsas) Krl; käüse naide `kapstidõga keero (pakkumas), ma naid ei taha? Plv; lehem juusk, kas tä näge kääse keero (kui kärbsed purevad) Röp **Vrd** keerus²

keerunõ kee|runõ Se, kie- Lut keerdus ku noorõ `kuuga vee, etäs kangas, sis saa `veiga keerunõ Se; um kierunõ, `säetäss är loiust Lut

keerus¹ keeru|s g -se Hää; -ss g -sse Äks M T, g -sõ Kan Krl, g -ssõ Urv Vid(-o- Plv, -ss Röp Se); kiäru|s g -sse Kod; `kieru|s Kuu, `kiero|s Vai, g -kse

1. säie, keere, võrge *Keerusi topitaks`praude vahel Hää; noh eintest sai keerutada nisukene keeruss Äks; kui keerust tetäss, siss üteldäss et`tõmba äste sikku Ran; Paklist ehk ravikist keerutedi keerussit, keerussega keideti lina puüte kinni Nõo; keerusse tetti pöörä pääl`valmis Ote;`kapla tetä ääpäidi, keerust keerutada kurapäidi Rõn; ta keeruss ol`l nii huba, et joba`väikese`tõmbamise`järgi katski läts Kan; keerusõ`lasti kokku, sõs sai kõva köüd`s Krl; olõ keerussõ? omma talvõl`uibidõ`ümbre Plv;`paklast hõõrätädäss kokko, tu\_om keeruss; keerussõga köüdetäs`pundõ kiñni Se || riba keerused, kellega maavikat`otsa`pañti, plekist`ol`lid Hää*

2. heina-, linahunnik lina`kieros jo`pello pääl Vai; suur kaar`ainu`panti maha, tuu keerutadi pulgaga`kijrdu, siss_sai nigu suur aena keeruss, aena tuut Ran

3. keerd, kruss, sõlm *Vahel tegid`turskad ja`kammilad`verguss`olless`nindasugusi`kieruksi, et ole mies ja aruda`enne tükk`aiga sedä`kierust`lahti Kuu;`kütkel on`kieroksed sies Vai; käib kui kierus Iis || keeris tuule keerus võtab vett merest üles, ta läheb ühest kohast läbi, nagu nüür vahest Hää*

Vrd keerd

keerus² `keerus (-ij-) Var Mih Hää Saa Trm, keerus Trm; `kierus R(-ss Kuu, -o- Lüg) Noa, kierus Iis

1. kõveras, keerdus, krussis *sie pidi`undlikku`surma surema, sie luom, kel`karvad`kierus ja`mitme`päidi`seljas ja`kaela pial on Jõe; sie puu on`kierus, ei lähe`lohki VNg; vana inimene käib juo kõveras ja`kieros Lüg;`jääkad (pardid)`kierus sabadega Noa; regi oo`keerus (kiivas) Mih; susi (uss) on`kijrus mättä pääl Saa; laug lõng ei õld väga`keerus; Keerus kui kerstu kaupmee koer (inimesest) Trm ||`Silmäd`kieruss`nindagu`pässil (tige) Kuu;`Külap oleks, saba`kierus,`müöda küla`lehkind ja`lõugu`laksutand IisR*

2. pilgeni, ääreni (täis) ma`pañni kolm`keerus kul`bitäit Hää

Vrd keerun

keerustik *keerustik* keeris siis keerutab maast`prahti ehk lõhub eena saod ära ehk rööõgud kui tuule keerustik ehk tuulispask tuleb Äks

keerut *keerut* oherdi põikpulk, käepide – Kei

keerutaja¹ a, tgn < keerutama

1. (vee)keeriseline *Sääl all, keerutaja koha pääl Trv*

2. ebaotsekohene *see üks va keerotaja inimene, keerotab aga`peale,`ühthe`moodi ja teist`moodi Mar Vrd* keerutis

keerutaja² s, tgn < keerutama *`Köödse teten ol`l üten otsan puul`, tõsõn otsan ol`l keerutaja,`keskel ol`l kolmõ soonõga päk`k Har*

keerutama *keeru|tama* Sa Muh L Ha Trm TaPõ VIPõ T, keero- Phl Mar, kieru- Khn KPõ, kiero- Ris, kiäru- Kod; *keeru|tamma* Kan Rõu, -dama Emm, -tämä Juu Lei, -teme M San, -tõm(m)õ San VLä; `kierutam(m)a R(-o- Lüg Vai); *keerot|am(m)a* Võn Vid(-õma Plv Se)

1. korduvalt keerama **a.** keerlema panema, ringitama; hõõritama *Kierutab oma saba`nindagu`rästik Kuu; ken`algaks akkaduse ja lobedaks lobedukse, küll mina`keskel`kierudan (tõõtegemisest) VNg; obone`kierotab,`juokseb`üumber,`lauvustab`kõie`vällä Lüg; peäd alalde`noela`kierotamma Vai; keerutas keppi piuus`üumber; tuul keerutab puude`latvus Khk; seal o tuline kena kare, seal nad keerutavad (tantsivad) Muh; täna`olle aga*

`kange tuulispass, vettes keerota nenda Phl; ku nad (linnud) paugu `kuulvad, siis nad keerutavad kohe üleval Noa; obo keerotas `peale seal pahma peal Mar; keerutab ühü jala pial `ringi; ku tuleb tuulispas` eena aeal, keerutab eenad laiali Mär; Umalas keerutab tapu `vääti mööda üles Han; Tormaga kierutas muetis jaa `tuuti Khn; `soinide `sisse keerutab `seukest pori kokku Vän; sa piad igad kopikud keerutama (kokku hoidma) Hää; Laiema otsaga lüiakse lademe `piale, keerutakse `ümmer pia Kei; just kui suur kahe `perssega rebane, kierutab ühest kohast `teisi Hag; kierutas mehe `moadlemisega pikali Kos; [koer] akkas kierutama ja sapitsema JIn; tuulispask keerutab `vihma Ann; kohe kieruta aga ühe koha pial (eksinust) VMr; jänes kiärutab, koer ei sua nõnna kiärutata, koer on `raske Kod; mis tuule keeris on ehk tuulispask, võtab keerutab `tolmu suured `sammad `püsti Plt; vikerpuur saab `viintide läbi `sisse keeratud KJn; [vikati] terä, temä piap oleme `viltu, keeruteme pidi. ku `vilja niidit, sõss pidit `risti `lүүmä, sõss keerute es tohi Trv; ku na `taeva pääl keeruteve, ärä `e`ssüne (kured) Krk; mes sä trängsid, keeruta vikatiga, lүү ain iluste maha Ran; [pärast rabamist] tõmmati nuу terä `jalguga läbi ja luvvaga keerutedi `päälse kaodu, siss lätsivä pää saena `vijrde; koorest tetti võid, puu `luskaga keerutedi ummike sehen Puh; ei ole ambit, aga pekki keerutat nii sama keelega Nõo; siss iks keerutidi anumata molli `põhja `mүүдä ja `lasti iks tustiga nühkä-nühkä Ote; ma iks keeruda, niidä iks haina ilustõ `kaari Rõu; üt`skõrd hauḡ võt`t tuу unna `sisse ja, naka`ss rohe `ümbre keerutama Vas; tull` vanamijs `tarrõ ja keerot` `ümbre tarõ ütskõrd kepiga, sai kõik` tүү ärä tettü Se || pöörutama, pungitama näväd `kierutavad oma `silmi Jõh; jalga keerutama tantsima Einatalgusi tehti suurde peredes, siis tehti õlut ja keerudati jälga Emm; eks nuored ikka armasta `jalga kierutada JõeK **b.** suunda muutma, kulgema jõgi keänutab ja keerutab, on kõber teene Juu; ta [soonik] keerutab möda madalamaid `kohti pidi Lai

2. a. palmitsema, punuma, sõlmima `kieroda se `langa `kierost Vai; akkasime kõit keerutama Muh; `enni olid `jälle `õlgest tooli põhad, `õlgest keerotadi Mar; pannasse kuus seitse piu koku, keerutasse `nuusti (lina) Vig; kas keerutakse või naaritsetakse, keerutamene on kui teed `pasla `paela, kaks keed koos Var; kahe `keega oo keeratud ja kolme `keega juba oo naaritsetud (pael) Tõs; Olõks sia kua `aitan, olõks keved varakult kjõõrutõt suan Khn; kui lõnga ots oo laug, sis saab ää keerutada Aud; katus `tehti `pal`la õledest. õled `lüüdi alt tasaseks, keeruti `kinni Tor; Kedrevar`ss keerutas sedasi lõnga keeruks Amb; eintest sai keerutada nisukene keeruss (pundiks) Äks; `kapla keerutetse sõrme all Pst; kui nakassid `keträmä, siss `ütlid et nakan keerutama; kõneliva, vanast kui vokki es ole, keerutedu pulga pääl, keerutedu kongsiga Ran; `paklist keerutedi pöörä pääl võrget, võt`t `amme sälläst, keerut `kijrdu Nõo; tõne keerutap ja sina laset `linnu `perrä, tuу om siss keeruss Rõn; sooligu vooliti häste_`pjiinüss, keerutõdi `kijrdu, tet`ti kõõluss `villu vakku? Rõu; kui kõhn lina ol`l, tuуd and iks `õkva keerotõda? Plv; üte `vaihõ keerutõdi hiu`ss `torro pää pääle Vas; nakam `langa kierutama; `aie nõglagõ `perrä ni `vaia lang `kieruta? Lut **b.** kokku keerama, käärima kasetohost keerodakse kokko ja pulk pestetaks läbi (ruup) Käi; lepa koorest keerutavad pasunad Mär; vilkad keerutama (plotskit) Trm; miul `olli ka oma keerutedu sigar suun Nõo

3. fig juttu heietama, jutuga laveerima; keelt kandma *keerutavad juttu tühjast* Jäm; *Keerutas oma juttudega, kohe, `paistis kohe `söuke `kahtlane Pöi; Keerudas naa\_t suu suitses Emm; vastuksi sõnadega inimene, tahab mu jutu ää keeruta Rei; küll see inimene aga `oskab juttu keerutada Mar; aga tä `oskab keerutada, `nalja tehä Tõs; reagib sedasi moka otsast niisukest pienikest kielt, sie ikka nagu kierutamise jutud on Hag; kui üks kaval mies on, siis -- `oskab kierutata küll VJg; keerutavad seda juttu suuremalt ja laiemalt, panevad omalt poolt `juure Lai; kõik susiva ja aogutava su, ja keerutava `tühje jutte, mina säääl elädä ei taha Nõo; Mugu keerutas tuud juttu üt`silde ja tõisildõ, mis tää `õigõ um tuud tiiäki_ei? Rõu*

4. virutama, äigama *ku ma `talle selle `jõhkama kierutasin, sa paraku kudas ta sis lidus `nel'la Sim*

5. iiveldama, pööritama *Täna mool südame alt keerutab Jäm; pea keerutab ja käib `ringi Juu; pää sehen akašs keeruteme, ku ülevest `alla vaadi Krk*

Vrd keeritlema, keerutõlõma, kierustama

keerutis *keeru|tis* VII Muh LÄPõ Kse Tor Kos(kie-), -tes Hää JMd(kie-) Puh, -dis SaLä; g -e

1. tuulekeeris, tuulispask *igavene keerutis läks Muhust läbi Muh; tuule keerutised keevad vahest Tor; täna on `kanged tuule kierutesed, `vihma tuleb JMd Vrd keerand, keerend, keerutus*

2. keelekandja *See_b räägi piret ka tött, igavene keerudis Khk Vrd keerutaja¹*

keerutus *keeru|tus* Trm Ksi T(-ss Ran) Rõu, *kieru-* VJg, *`kieru-* VNg, g -tuse, g -tse Krk; *keerotu|ss* g -sõ Se; *`kierudu|s* Kuu, *`kierodu|s* Vai, g -kse

1. (tuule)keeris *tuulispask keerutab, tuule keerutus Ksi; serätsset tuule keerutused võtava alati `tolmu üles, pöörissed oless, nigu kõvemba kui keerutused Ran; mõni kuts keeriis, mõni kuts keerotušs Se*

2. kokkuriisutud vaal, keere *`heinä `kierudus Kuu; hõörütedäss `paklist `ümbre tsõõri kokku, s_om keerotušs Se*

Vrd keerandus

keerutõlõma *keeru|tõl(I)õma* Rõu, *kiiro-* Plv; da-inf *`kierutella* Kuu keerutama *`kõüsi tule `kierutella; Peräst `surma `pesti `surre jo tuest `olgi,ill -- ega `paljal `permandul `kennegi `surret `kierutelent Kuu; ka ku tuulispää keerutõllõss Rõu; mis sa kiivotõlõt hinnäst tah Plv*

keervits *keervetsa kepel `vööda koor pæeld ära, kirju kepp siis* (spiraalselt kooritud) Emm; *naised `kantsid sii `keervets sõrmust* (keerutatud hõbetaadist) Phl

keerätämä lõnga keerutama, ketrama *`ketso keerätämä* Se

keerüslemä *keerüslemä* külge keerama; küüru tõmbuma – Lei

kees¹ *kees* Jür M, *kees* Han, *kijis* Hls TLä Har, *kiiš* VId, g *keesi*, g *kiisi* Se (kodune) juust *`Keesidel `piavad augud sihes olema Han; Saksad ütlesid ikka kees Jür; keesi `meistre olli `taanlase Hel; `Kijisi tetti ennembi esi kah kodun paksust piimäst Nõo; `Mõisan, säääl oli keesi vabrik TMr; kiiš om ka sikkõ_kül?, a ega_täll midä maku olõ_õi? Vas; juustupagar ol'l `mõisa keesi `kiit'jä Råp; mis tetäss ilma munõlda, tu_om kees, tu säne `vindsõ Se*

kees² *kees, kieš, `kieža* IisR, *kees* MMg Lai, *kies* Iis, g -a; *kees* g -i Trm; *kijis* g *kiäsä* Kod; n, g *keesa* Se, *`keesa* Jõh IisR

1. hapendatud jook kaerajahust, kaerajahu leotis `piima on vähä, `tieme kies ja paneme `ulka IisR; kaera kiesast tehti õige õhukest `kuaki Iis; kaara kijas on kaara jahuss juuk. kiedä õdra - - jahuss `körti ja lahe `kijas `ulka, suab üvä apu juuk Kod; kees on see, kellest `kiislit keedetasse Lai; keesa ol' ni vetel, ku no `kiisla inne `kiitmiist; `kiislat keedet'i ku viil kii iss, ült'i keesa, ol' sääne nõrk, muni `körpe kuumalt Se

2. sõklad Viletsa jahu on teind, `keesad `ulgas IisR

keesa|jahu jäme kaerajahu kiäsä jahu on jämedalt javatet kaara jahu; kiäsä jahuss `tešti `kiislid Kod

keesik → kesik

keesikas keesi|kas SaId(-k Pöi), g -ka vallatu, püsimate igavene keesikas, nagu kaval või Pha; igavene keesikas ehk uherdi jurakas, `seike `kangest terav, vallatu jooseb igas `kohta Jaa; se\_o `kangest keesika ijnega laps; keesik, kes äi seesa `koskis Pöi

keesiline keesi|line Hää, -lene Var Hää Juu

1. eri värvi keedest (korrutatud lõng) keesiline lõng, mis on ribulene, kahest kolmest kokku korutud Var; vahel koorutadi kaks `värmi kokku, sij `ol'li keesilene lõng; riie on kah keesilene, ku koorutadu `lõngadest on Hää; teen keesilest sukka, koorutud lõng, teene teist `värvi; korra `tehti mestele `riideid keesilest lõngast, punasest ja mustast ehk Juu || rahutu, kirev Keesiline elu `öeldaks küll vahel, ku ta `seuke kirju on, `mitme uu `järgi käib Hää; Keesiline `öeldaks inimese `kohta kah, kessi seuke kahe `kordne. Keesilisi inimesi mina ei sal'li Hää

2. teat muster keesilene kiri on nihuke täpilene nopitud kiri Juu

Vrd keediline, keesuline

keesima `keesi|ma, (ta) keesib L(-mä Vig) Ha(-mä Juu) Amb; `kiesi|ma RLä Ris Tür ViK, -mä(ie) Lüg, (ta) `kiesib; `kijasima, (ta) keesib Hää Pst; `kijasümmä Urv (üle) hapnema; riknema piim lähäb palavaga `kiesima Jõe; `tainas lähäb nagu `kiesima, kidisema, lähäb appuks Kuu; supp on `kiesind, ei seda `kolba enamb `süia Hlj; `piima meni `kiesima; `suojana panid [piima] pütti, siis läks `kiesima VNg; piim `kiesib `vaide ja kohob Lüg; piim oo jo `keesimä läind, vedel juba `teisil ja apu `teisil Vig; Piim o sojaga na `keesin nagu apu vesi, mõned paksud tükid sihes; Piim `keeside soja ilmaga paari päävaga ää Han; piim `tõmmas kokku, `kiesis ära Ris; mis `kangeste apu on ja `keesind tükid sees, see on `keesind piim Juu; kui sojajal aal kuor `kiesima läheb, siis sellest enam iad võid ei sua Koe; kui leib kaua `apneb, siis kua `kiesib vedelast ja kole apust Kad; keesinu suppi võib süvva kah ku tahetse Pst; piim om är `kijasünü?, nii pal'lu hapus länü ja om tük'kü jäänü? Urv

Vrd kiidima

keesi|piim hapupiim keespiim on hapu piim Phl; keesi piim oo kui piima tükid oo `peened ja kõbaks läind Mär; sai apendud, paks sai keesipiim kutsutud Kei; vesi `apneb [piimast] `väl'lä ja piimapaks jääb `piale, siis `üöldakse et keesi piim Tür

keesuline keesuli|ne Tor, -le|ne PJg, g -se keesiline keesulene, kui `niotud lõng on, nio lõng jääb rähmulene PJg; Kui kanga kue oo kahe `kordne - - üks lõng oo `ühte `värvi ja teene teist `värvi, sis kududes jäävad poolpõiki lüheksed jut'id ja see kangas oo sis keesuline Tor

keet¹ keet g keedu S L(-o Mar Tõs) Ha Jä TaPõ Plt TLä; kiet g kiedu Khn Ris(-o) Kei HaId Jä ViK Iis Trm, `kiedu IisR; kijt g kee|du VIPõ M Krl, -dü Kan, kiädu (-o) Kod

1. keetmine ma saa supi keeduga `varsti `valmis; keedu koht oli ühegora vanal ajal aja `ääres, suine keedu koht Khk; Nii sammu oli sööma keeduga ka, see sai keik `koldes koogu `otsas `tehtud Kaa; suppi peab ikka keedu aal mekkima, et ep liha soolaseks VII; Makkisi sai `katlas keedu `aegu torgitud - - muidu `paisusid `lõhki; Kui katel keedu `aegu `kangest aurab, siis läheb `talve sulaks Pöi; ma akka keedu jaoks puid `raiuma; kõrvalviljad o keedu asjad, `katla asjad Muh; see on ea ka, kui on aru nõnna keeduga Noa; aho küto `aegas ja keedo `aegas aab `vengo `sesse Mar; pada oo supi keedu jaoss Vig; nied ubad on kiedo `tarvis Ris; sest pühaba `õhtasest keedust ei tule kedagi; keeduga piäb ruttama Juu; eks me pia seda kiedu `aäsa akkama `vaatama JJn; pidid ualega `matma tuld tuha `alla\_t tuli `seisi tõese kiädoni Kod || keedust pärast (keedetult) sööme `lesta Hää

2. korruga keedetav toidukogus Tuo `aidast lina `siemi (vasikale), noh tuo nii kahest `kiedust IisR; es saa säält `keetu ega poolt Jäm; Mine too põllalt keet noori tuhlid Kaa; anna `mulle keedu jägu `kardulid Rei; too üks keet `räima Tõs; tänä jääsime üsä vähägä, kiedu kalu saemõ Khn; kes ike `püidja ol'l, tõi natukese ajaga keedu ää Vän; keet ütelti ainult liha `kohta, pal'lu liha söögis `pañti, see ol'li keet; es ole `keetu ega poolt änam; `võt'sin selle keedu kül'lest veel pool ära Saa; mis sa muud keedad, liha ja kardulas, see on se keet Juu; ma mullu tegin kaheksa kapsast, ei saand mitte `ühte `keetugi Ann; üks kiet jäi `erni Iis; Parem keet kapsid rahuga süia kui nuumärg tüluga Trm; egä mijs sae kiädu kalu Kod; meil on viijl ühe keedu jagu `suula KJn; mõni es_sa ütte `kiitu ka kardult Hls; keedü jagu `suula iks om napin Kan; üt's kiit `erniid viil sai õnnõ Krl || kasu suurt `kiitu põle siit änam keännigi saand ega saa vist ka `saama Vil

3. keedus, toit üks terve keet läks apuks Mär; sügise söögi sageda, keväde keedi vedelä Ran

Vrd keit

keet² keet' g keedi Saa kaelakee, -kett kutsuti kaala keetid, kaala keet' on ikki õbedast. sij õbedane keet' pañti pal'la ihu pääl; keet'e ol'li `kuldisi kah. keetid olevad kaala `aiguse `vastu Saa Vrd keed

keeter `kiit|er g -re peenike, kõhetu (inimene) temä otsast `saandigi `seante `kiiter ollu, peenike ja tihvake; et ta `seante `kiiter om, aga selle iist om vaim tuline ja erk; `kiiter ja kõdrik lää üte `lause `pääle, [on] kuivetu aga mitte vigane Krk

keetes|pada `kietes pada keedupada – Khn

keetma `keetma, (ma) keeda(n) S(`keetama SaLä) L HaLä Jä TaPõ VIPõ; `keetmä, (ma) keedä LNg Vig Tõs Juu; `kietama, (ma) `kiedan R; `kietma, (ma) kiedan KPõ I(`kiitmä, kiädän Kod); `kietmä, (ma) kiedä Khn; `kiitma, (ma) keeda Pil Vil Võn; `kiitmä, (ma) keedä M(-me Krk) T V, `kiitmä Rõu Vas, da-inf `kiit'ä Lei, (ma) k'eedä

1. a. (vedelikus) keeda laskma, toitu valmistama ajama vie `kiema ja siis `kietasimma vähä [vorste] VNg; ma `mõtle tänä `õhtagid `keeta neid [käkke], aga ma\_p tee, kas ma `umbest keeda; säinas pole midagid `keetades kena Ans; ternes see läheb `keetades kogu; oli õpitud kodu õllega ussi `kesta `keetada ning `juua Khk; `aksi metsast ära tulema süia `keetma Kär; Ta naine keetna (keetvat) keige parama supi terve küla kohta Kaa; `poargu misse sihes inimeset sui `keetvad; `Erned `pandi `keetmise ees ligu, siis läksid `keetes kehast `pehmeks; Kabeli vana akkas omal tänä `keetma (õlut pruulima) Pöi; see apurokk o piimaga keedet; mei põle kalu kietn Muh; katel akkas `ammu `keetma juba Emm; vanast

keedede sui ja `talve ikka `paargos Phl; siis `öötasse, et keedetade (keedetavat) `parbara
 suppi (rabarberisuppi); ma `keetsi tänä roho teed Mar; `viimse päävä keedeti `kapsa suppi
 (pulmas) Vig; toores piim annetse `vaškale ja keedetse ära, kui inimesed omale `keetvad
 Han; irre või lati köögid olid ika sui `keeta Mih; kas sa tänä kiedäski `räimi; Annusõl
 kiedetäte `ülge liha; Kellele eit `putru `kietkä? Khn; Sij supp on küll pesemata `puudega
 keedetu (liiga tuline); Liigub kui keedetud siajalg (laisk inimene) Hää; Mari läks umikuks
 `süüä `keetmä, keedab pudru Juu; [soolatud] siened tahvad ülesse `kieta, siis on nagu
 `värsked Amb; sia jalad keedavad sül`diks Ann; kiedin `terne `piima Rak; `tarvis üks kord
 viel `kieta muos `ümbär, siis saab ehk east VJg; tämä kijt kalu `kartlid Kod; jõulu `lauba
 `öösi keedetud rihma `pandlid kuremarja vee sees Lai; [kartulid] om ninda pudeve, `kijitän
 laov ärä; mea keedäss ärä küll, ei ole keedetevet Krk; keedetu `piimä `anti `aigile Hel;
 taren tuhkavva pääl keedime `süvvä; kuremarja saesava ilma `kijitmä kah Ran; mia oless
 ka läädsä suppi söönu, kui oless `keetu Puh; olessime siin katekeisi `putru `kijitnume ja
 ollume; sul om kate sia liha `süvvä ja sina keedät sooliku suppi; kikerpil`lest ja kõigist
 marjust `kijitnuva `sahtit Nõo; kuivalt keedetüisi soolaga upõ `võtnuva `teolise rehele ka
 ütten; meil keedivä kañepi leemega vedelät kesvājahu `putru Võn; `kapstit `keeti iks ää ulga,
 ega `talve na ukka es lää Ote; ku piimä är\_`keedät, sis oiuss kas vai tõseni päävāni San;
 toorõss piim keedetäss, sõss kutsutass tsäärpiim Kan; ku ma `suyurma söögi ka\_`keedä, sõss
 ma_`keedä iks kõrrõ, ma\_i keedä hiivalõ Urv; `keet'i mõni viis anumõ täüt `süük'i; peterselli
 keedeteu ummussin Krl; Ku_`keet'i kas `herne? vai ua?, tyyd `ül'ti ruyg Har; õdagu oll'i
 `kapsta\_`keedü? (keedetud); ku kangast lõpõtadass, siss `keetäss sagõhõt kesvājahu `putru
 Rõu; mul oll'i havvudu_`kapsta?, upõga\_`keededü?; tiä kijt `jahu pudro, nii et kuvvõss
 vooriss sai süvvä? Plv; üt's t'siakõnõ sai tappa?, tyy `kullu ruvva `kijitä?; jahu pudru keedi
 `väega_piimädse Vas; keedetüisist munnõst küdsetäss piirakut Se; vajag säräst sourt
 [katelt] kon ubina k'iedetäse t'seolõ Lei || kui mõni asi pole nii `küipse, siis `eetasse: jo kõht
 keedab veel Khk || täbarat olukorda, sekeldust põhjustama vat mis supi ta `moole `valmis
 `keetas, poleks `uskunkid Khk; Kust ta sulle jälle midagid kaela keedab, seda_p vei mette
 arvatagid Kaa; oled aga supi keet küll, kui olete ta keet, siis sööge koa Juu; siis `ütled
 veneläse `viisi, et siis su piäl oo palju `kijitmiss Kod; küll nä_küd'si ja keedi_minno
 (laimasid) Rõu; Jaan om visa hingega, tuud keedä_i üte leemega Vas **b.** mingit saadust
 valmistama; värvima; pehmitama tahan siis akkada `siepi `kietama, kui akkan pesu pesema
 Jõe; [seep] tab `kaua `kieta, üks kolm `tundi juo, `enne kui saab kieb `küipsest VNg; `riide
 asi mis on ära `pleekind, ma keeda see uuest üle Jäm; sa keedad `tõrva, akkad sa `laeva
 `tõrvama Khk; Uied võrgu [ja] mõrra linad said kõik tamme koordega läbi keedetud Põi;
 `enni oli lubjaga keedetud `seepi Mar; linased `kangad said ikke ää keedetud Aud; `kietsin
 `siepi Kei; villast `lõnga `jälle lehelesegaga ei kannä `keeta Tür; pessod pidid tuhaga ära
 kiädetämä Kod; piän selle seebi `ümmer `kijitmä KJn; maagelõng olli kirjutetev lõng, temä
 es keedä `väl'lä, es aja `värvi Trv; vanast es ole `kivvi, seebi `kijitä pidi olema nii `kange
 lippe nigu kana muna `kandu pääl Puh; kähr olnä `väega rasvane ja keedetänä `sijpi kähri
 rasvast; tedä (kelgualast) piäb ummussin `kijitmä Nõo; kedrassi langa, siss tuhaga `kijitse
 nuy langa, tuhk võtap langa `väega `valges Ote; liiv ja tõrv `keet'i_kokku Rõu; seebi
 kiviga_`keedetäss `sijpi Plv

2. kuumaks ajama, (kuumaga) hautama üsna `keetas kohe (palavus); `päike keedab `tuhlid εε maa sihes, nii palavast paistab; ammus se oli nii pala, et pidi ää `keetama Khk; Niid peab kalatarja puu vilusse panema, muidu päike keedab räimed ää Kaa; [puupütte] keedeti palava `veega, keedeti kõik kividega kui `ahju `kööti VII; Ta on nii kuiv ja pala, ta keedab ta (kartuli) juba mulla sihes äe Pöi; vanad inimesed ikka `reakisid, et nüid keedab `vihma Muh; pannasse natoke `külmä vett `peale, et teeb mud'o pudroks [hauDED], et `keete kohe ää Mar; sõnnik keedab `riide nii läbi ja `apraks Juu; vesi kiädab vil'jä ärä madala mua piäl Kod || lööma, virutama keedan soole ühü pläu üle `kõrvade Mär; ma talle üte napsu keedi `vastu pääd Trv | ku ohja aru `kintse vahel lääp, muutku kjijs iki tagant üles (hobune) Krk

3. metalli kokku jootma, sulatama sai nisusi `rummu võrusi `kinni `kieta ja `ümmarguse `assa teha Hlj; ratta `vitsu keedetasse kogu Khk; kui terane (teras) ravale vahele keedetse, siis seda kutsutse käänid Mus; sel aal oli sis teras koa mis rotsi teraseks `üiti, pikkadele `otsa keedeti; Puumoa mees tegi kõik `eese sepa töö ise, `keeta ja taguda `oskas iga mees Pöi; tules nüid tätta `keetvad, siis vesatasse vee `sesse Mar; sepp keedab `rauda, keedab `katki läin raua kokku Tõs; enne nad `ütlesid `keetma, nüid `itsima Kei; `rauda keedetakse kokku kui tahetakse jätkata Juu; `enne tegi isa `kerve silma `väl'la ja siss `kietis terakse `sinna ette Kos; sepp põle `easte kiet: sepa püksid sies (ühenduskoht lööb lahti) Jür; kiädetud raud one pehme, egäpidi suab taguda Kod; sepp kjijs `kirvel teräse ette, ta aap ravva `kijmä Krk; `kirve laba `otsa keedeti `mürki (terast); mõni lask `mürki `kirve silmä pääle ka `kijtä, siss ta `olli kõva Nõo; sepä `ütlivä: väega murre raud, es kennätä `kijtä Kam; vasõga om valõt, tuut keedetäss vallalõ Se

4. vett maa seest välja ajama, pulbitsema `Kaivo auk ja `allika auk, kust vett üles `kietab Lüg; seal on need suured auad, kus vesi keedab maa seest üles LNg; umbal'likas, kiedab vett ülesse Amb; Aravete küla all kiedab `väl'la al'likas JMd; allikad kiedavad vett üles Koe; sie (vihm) paneb viel allikad `kietma VMr; al'likas kiedab vett ülesse nõnnat vulinal, üsku paa sies, kui vesi kieb Kad; allikast kiedab vett `väl'ja VJg; `kieva põhjaga maa, mis ülesse keedab Sim; mua kiädab ülesi (allikane) Kod; on päält `kinni kasnu, al'lik all, keedab vett ülesse Äks; `surnuaed mäa pial, aga väga `keedev koht, maa nigu keedab üless Plt; allikust keedäp `liiva üless; `kijtev allik kes `liiva üless kjijs Krk; sääl om lätte kotuss, keedäp maa sehest `väl'lä vett Nõo; vesitse `kalda aeava vett `väl'lä, sääl keede põhi, keedäp üless põhja vett Kam || (sulaveega) kergitama kelts kiädab ülesi (pinnast) Kod

5. (kõhulahtisusest) keedab seest läbi Mar; Ma jõi raba vett, kus `keetis na `lahti, et `aitas kohe Han; kõht keedab seest `lahti, mine aga `jälle sitale Tõs; nüid `keetis mu seest nii `lahti et, kui ma `sañti `asja `kuulan; `keetis mu seest läbi nõnna et, kui ehmatas või kardab Juu; siest kiedab `lahti, kui kõht `lahti on VJg; temä keedab läbi KJn

keetmine (keedetud) toit siis vanad `tahtsid `seüä, pidi `kietmine kua lava piäl olõma Khn

keetsu n, g keet'su Plv, keedsu Kan, keedso Plv Röp

1. magamisase taha `keetso ei mahuki? `rohkõmb kui üt's `ainuss Plv

2. häll keet'su om iks tõist `müüdu. lavva? om kokko `pantu, tuu om edesi-tagasi tõugada Plv

3. kahe rattaga vanker – Kan

keetus → keedus

keev keev g keeva Lälö spor Ha Jä, KLö; keeb g kee|va Sa Muh Lälö Rap Pil, g -ba Mar PJg, g -bä Mar; kiev g `kieva R, kie|va KPö Iis, -vä Khn; kieb g kieva Iis, g `kievä Kuu; kijv g keevä KJn Vön San Se, g kiävä Kod; kijb g kee|vä eL(-va Lei, -bä Lut); n, g keeva Emm, `kievä Vai

1. a. a kuum, tuline; (ligi) keemistemperatuuril sippalgapesi `tuodi `metsäst ja nie `pandi siis `tunnisse ja `kievä vie sise, kieb vesi `pääle ja `hau,uti `neiega (käsi, jalgu) Kuu; vesi on `kievä küll Vai; Anna moole kopsiguga säält pajast `keeba vett Jäm; pani kää `keeba vede Khk; Kui tõru `jooskes, siis `pandi `keeba vett `juure; See sui oo sõhuke tuline keeb aeg, et kõrvetab keik asjad (taimed) ää Kaa; jahud `pandi raba `tanni, siis keeb vesi `pandi `peale, pala vesi VII; kõige keevamal aal (keskpäeval) pead sa `niitma; `laupa `õhta `olli küll keeb saun Muh; üks asi oo `leige, teine asi oo pala, kolmas asi oo keeb; vanaisä pani taari `auded keebä vee `sesse Mar; magusapu leväl kijv vesi tjjb jahud magusas Var; keev vesi natuke üle kallatud ja `õhtu liguma `pandud [aganad loomadele] Tös; Kievä `veegä `turduvad nõuvõd ruttu Khn; keeb vesi teeb puu `sitkemaks Tor; `peene `leiba `tehti ju ka, rukki püülist keeva `veega HMD; mida keevam, tulisem on [toit], seda param Juu; `päike läks kieva raua `karva `luoja, elekollakas, siis pidi ilus ilm tulema KuuK; ma valan linnastelle kieva vie `piale VMr; sulatand selle tina kiäväss ja siis `lasknud tälle mõlemille `silmä; ahi one kijv ehk kuum; lahe lähäb vijl kiävemäss Kod; libedaga `pešti pead, `tuhka patta ja keeb vesi `peale Pil; `kijbä vett kallaäss aganile `pääle Trv; olli küll kijb saun, es või mitte `vihtu; karjate ku `kijba katelt (püsimatut last); `kijbä `tuhka panni suka `sissi, selle keevä tuhak kõrveti; `kamren olli müürikaants, sij läit's keeväss, kuumass Krk; keevä `vijgä `võetass `karva sigadel Puh; paan lippe kei, päälid valeti kijb lippe [pesu] tõrikesi, alt mulgust `lasti jahedamb `väl'lä Nõo; kui vesi paan kijss, sis\_ta om kijb vesi Ote; Ega kijb vesi alasi iss kijp, tuu ol' `endä häste kumb, et palut' Har; keés pääva? `aigu pallav `väega, liiv ol' keeväss lännü? Vas || Kevade `puale - - akkas `kanyaste kudumine, siis sai `lassa `nindat `surnukas õli kiev Jõh **b.** (täiendi täiendina, rõhumäärsõnana) eriti, väga (tuline) saand sa siis kodu, sõõnd, `loole `jälle `keeba tulist `nel'ja Jäm; Supp oo nii keeb pala, kes seda süia veib; Seikse keeva palava päävaga jääb inimene tükkis laisaks Kaa; Tuba oli omiku keeb pala, kui sai rabama aketud Põi; Täna keeb pala põle mitte, aga sõuke `undumene (ilm) Muh; supp oo keeb pala Tor **c.** fig tuline, elav, äge Nadukkane `kievä ja `kerge `mielegä Kuu; Jõlma pani paksuks, kiev torm; `sündüs kieväks aaks (läks tormiks) Khn; aga sij oli keeb mijis Rap; sina õled niesuke kiev Iis || nii keeb valu oli selja sihes Khk; Amba valu oo ikka üks keeb valu küll Kaa; kiävä kurjaga `ütles (elus kuradit nimetades) Kod | Mul oo sellega üsna üks keik, mis see mees teeb, pole mul sest äi keeba ega külma Kaa **Vrd** keevaline

2. s fig kiirus, rutt Pastoi, kohes sa seikse keevaga paned; Kus sa selle tulise keevaga ikka ää jõvad Kaa

3. allikane, vett pulbitsev, külmumatu; vesine (padukoht) kievad al'likad on mõnes kohas; kiev maa ehk laugas Hlj; keeb maa, muidu sedine vesine, jala all virtsub; `keebade maade peel Jäm; `soidru koht on sihand keeb koht, ep külma εε; jõgede sihes on ka sihantsed keevad kuhad Khk; keeb koht, kus vesi põllu peal on Pha; Keeb nõgu moa, vesi peal; See tühi pole põld midagi, tükk va `keeba vee `auku, kevade on vett täis Põi; kevade

on tüma, keev maa, nõgu koht LNg; keeb maa, nisuke suur maa, mes `kuiba kardab Mar; nisuksed keevad kohad põllu sees Kos; irmus keev mägi, et nihuke ei kasvata `villa, tüma ja vesine Pee; meil on `kievasi `kohtasi, üss_kui alt akkab `aurama vett VMr; keevad kohad, obuse jalg vaeub kohe sügavale Kad; `kieva põhjaga maa, mis ülesse keedab Sim; keevik on mua kõht, mes keevad muad, kas rebase liiv või, - - ei õle `põhja all Trm; keev maa ei kuiva ruttu, kevadi aab kaua alt vett ülesse Plt

Vrd keevik

keeva-koova keeva-koova Phl, `kieva-`kuova Vai

1. deskri siä `juoksed alalde `kievä-`kuova Vai

2. väga palju, hulganisti kos terve pere nii suur, et äi saa õhest `katlast `süia end, siis keeva koova hunigas koos; keeva koova `lehtvat kokku; neid `olle keeva-koova koos Phl

keevaline keevali|ne Saa TaPõ Pst, -le|ne VIPõ; `kievali|ne R(`kievä- Vai), keevali|ne ViK I(keävä-, kiävä- Kod), -le|ne Koe, g -se; keeväli|ne Vas, g -tse püsimate, tormakas, äge On üks `kievalise `mielega, mina tämaga läbi ei saa; `Kievalist `seltsi `teine (lehm) ja `võerast `lüpsma ei lase IisR; se on `oige `kieväline inimene Vai; Keevalise inimesel ei ole ju kannatust `põrmugi Saa; küll sie laps on kievalene Koe; nii elav, et ei seisa pudeliski paigal, erk ja kievaline; eks kui ta (hobune) väga perutab või niisukene on, siis `üeldasse et kievaline VMr; kes nisuke kievalise luomuga on, et üsku nuak ninapidi igal pool Kad; on üks kievalise mielega, kievaline perukas obune VJg; keevaline laps, teeb `koerust Trm; vana kiäväline vars one; poisõ one kiäväline, ei seesä `põrgungi paegal; kiäväline nõnnagu sikk, nõnnagu kiiiv kusi Kod; mõni on `rohkem koerem, keevalisem Äks; keevalene teeb ruttu, ei seesa paegal Plt || kirglik Kole `kievaline `naine, mehide `kaulas rippub Lüg; keevalise verega Kad **Vrd** keev, keeva|vereline, -verine, keeve, keevess, keevi¹, keevik, kiäväsline

keeva|vee|leib magushapuleib – Khk L Jür tegi keeva vee `leiba Khk; rukki püulist saab keevavee `leibä Vig; Keevavee leib seisab kaua `pehme Han; keevave leib, see oli se püüli leib, mis keeva `veega `tehti; mina olin koa imus ruki keevavee leba järele Mih; Keevavee leib `siati keeva `veega, olid ka paremad jahud Jür

keeva|vereline keevaline `kievä vereline inimene [on] `kange `tüöle ja usin vihastumma Lüg; keeva verelised on nigu ägedad või tulised Lai **-verine** keevaline `kieva verega, kie äkkiste vihastub ja `jälle igale `puole on vali menemäie, sie on `kieva verine Lüg **-virn** tuline tuhahunnik keev virn, kus tuli oo pliida alt ära kadun ja sädemed veel tuhas - - öötase keevä virn; keevä virna `viskas pähä Var

keeve keeve keevaline ta om kui keeve, ei püsi paigan Võn **Vrd** keevess

keeveldama keevel|dama HJn Trm Ote, -dämä Ran Kam, keeveldama ViK rahutult siia-sinna liikuma seisa paigal, mis sa keeveldad `ühte `puhku HJn; [hobune] keeveldab, kui ta ei seisa paigal VMr; aina keeveldab `seie ja `sinna Kad; nuored on `piamiselt nied, kes keeveldavad Sim; keeveldäb nigu kiiib liim jälle Ran; küll käip nüid keeveldämän, ei püsü paegal Kam; ta om `väega kärmas, siss ta keeveldas `ümber, ei saisa paigal Ote **Vrd** keeblema, keevendama, keeverdämmä

keeveldus keeveldu|ss Ran, keeveldu|s ViK, g -se rahutu, püsimate inimene mis sa va keeveldus keeveldad, ole paigal Kad; ta om nigu üits keevelduss, mitte ei saesa paegal; kos_si keevelduss nüid om lännu Ran **Vrd** keevend, keeverdes

keevend keevend g -i = keeveldus tu laits om kui keevend jälle; seräst keevendit ei olõ enne nännü, ronib iki ütest paegast `teisi nigu üits igävene keevend jälle Ran

keevendama keevend\ama, -ämä = keeveldama mis sa keevendäd, keevendäb aga `piäle; Eks iga hobune vehi sabaga, aga teene keevendab oma sabaga niigu hull kohe KJn

keeverdama keeverdama, (ma) keeverda(n) SaLä Hää

1. keerama, käärima (nt varrukaid, pükse, kotisuud) ma keeverda `käised üles, aka `leiba tegema; vesi `saapad jalas, varred ära keeverdud; koti suu sai ära keeverdud; keeverdas oma ännad üles; keeverda kaatsad üles Jäm; oli süva vesi, ma keeverdasi suka varred üsna `kõrgele; mis sa sest nii kogu keeverdad Khk

2. salatsema; edvistama Mis sa keeverdad ilma asjata, see tuleb avalikuks Mus; keevi inimene on igavene keeverdes, keeverdab alati; Mis väga edev [naine], `seuke keeverdaja on, elu põletes, `öeldaks jusku va virtsa neelik Hää

keeverdes keeverdes = keeveldus Keevi on üks väga pire, väga tuline, elav ja äge ka, keevi inimene on igavene keeverdes, keeverdab alati; Mis keeverdest `rääkida Hää

keeverdämmä keeverdämmä, (ta) keeverdäss rahutult liikuma keeverdäss tah `pääle edesi-tagasi; mi_sa tah keeverdät, püüsiü_paigah Plv Vrd keeberdama

keeverdümmä keeverdümmä, (ta) keeverdüss väänduma, nikastuma jalg_um är[?] jakust keeverdümmü[?]; tõnõkõrd ei olõ tuu sadamine suur asigi, a är[?] keeverdüss Plv

keevess keevess, k'eevess kärmas; lõbus keevess, tuu om `veiga sääne `kerge, püüsiü_i[?] `kohki<sup>?</sup>; taa `väega[?] k'eevess inõminõ Se Vrd keeve, keevisk

keevi¹ n, g keevi Lälö M edvik, eputis; kärsitu, pire (ka loomast) Keevi on, it'sitab ja `irskab, säeb ja soputab ennast `kangest; Keevisi tüdrikusi vaata sij ja sij; Keevi obune `viskab kust, ku vähe midagi on Hää; kui mõni ennast `kangesti üles `säädis, siss `öelti, on üks keevi; ega nende keevidest ääd `nahka ei tule Saa; Sij `tõistre uus tüdruk olevat õige keevi Trv; om küll kuradi keevi, `kangest `julge, tuline, kebeve Krk

keevi² n, g keevi Lä kiivitaja keeviks naad `üidvad, need on mere `ääres `rohkem, munevad rahude `peale LNg; keevikud oo mere linnud, kevadi oo nii vara `väl'las Var Vrd keevitaja

keevik¹ keevik TaPõ, kievik VMr, `kievik IisR Rak, kiävik Kod, g -u

1. kuum, põuane liiv, temä läheb jo tulisest, `üitasse kievik maa VMr; nõnna kiävik ilm, nõnnagu kiädäb kõhe; tule kõhe `seie kiävik (kuuma majja); kuum one sij kiävik Kod

2. elav, rahutu, kõrme edev obune, kole keevik, nõnna üppab ja `kargab Trm; kiävik on `kärsmätä, ei seesä rahul Kod; kis on keevaline, on keevik Pal; nigu keevik, ei seisa `koškil pool Lai

3. vesine, allikane; liivane niesukesed kievikud, nied on jo odavad maad; kievik mua, sie on niisukene al'lika pial mua VMr; `kievik on `rohkemb liivane maa Rak; see vana keevik, liiva mua, ei õle `põhja all; keevikus ei kasva ia vili; keevik on mua kõht, mes keevad muad, kas rebase liiv või Trm

Vrd keev

keevik² keevik g -u kiivitaja keevikud ja koovikud ja, need oo änäemeste `laidute sees, kus nände pesäd on; keevikud, laulab ikke keevik-keevik Var Vrd keevitaja

keevisk keevisk g -u kergemeelne (inimene) – Puh Vrd keebats¹, keevess

keevitaja keevitaea Tõs Amb Sim kiivitaja keevitaea [pesitseb] `põlde piäl, veest ei ole tääl suurt kedägi Tõs; pikanoka mies, ma olen ta nime ära unustand, küll ta vist keevitaea `ongi, `irmsad `viisi kisendab Amb; keevitaea on suo sies, keevitea pesa on mätta pial, suured eledad munad, täpilised Sim **Vrd** keevi², keevik², keevits

keevitama keevi|tama Hää, -tämä Tõs edvistama; perutama pire obu keevitab ühüst `teise, obu oo vägä piredase läin Tõs; Säeb ja soputab ennast `kangest, sis keevitab ennast, `kangesti edev on Hää

keevits keevits kiivitaja soode pial, kopeldes on koovits, keevits on teine [lind] Pai **Vrd** keevitaja

keev|katel rahutu, püsimatu si laps on siuke kjiykatel, et `kuiskil paegal ei seeša KJn **-leem, -leer** rahutu, püsimatu om üt's kjiibliim küll, ei püsi siin ei sääl Ran; mess iks kjiibliim om, tol om `aabu kah; tõene om nigu kjiibliir jälle, `mürräp ja `mässab, tõene saesab nigu tõss Nõo

keevus `keevus Tor, `kievus Kos, g -e kuumus; keemisel olek vee `keevust katsutase raadiga Tor; `proovis vie `kievust Kos

kega → keka

kegama kegama(ie) Lüg Jög siia-sinna liikuma, karglema `mis te kegatta `ühte `puhku ja `juoksetta; `Enne vanasi `tantsusi kegati, `leivad `jalga üläss ja taha `puole, kegasivad; `Luomad kegasivad kõhe `kaula `kolgo `õtsas Lüg

kegats kegat's kergats kegat's inime, kes ennast upsib ja ülendab Noa **Vrd** kekats

kegerik kegerik g -u väike heinahunnik – Lüg

kego → kegu

kegojas kego|jas, -jäs elav, liikuv kegojäs ja piänikese `persega vars, piänike ku kego ja inetu kõndiga; tämä õli `niiske kegojas, kõneles `kärämä; nõnna kegojas kärme naene Kod

kego|kael 1. pika kõvera kaelaga (nt inimene, lind) Kaul pikkal, ette `puole kõveras on kegokaul Lüg

2. neuu meelitusnimi kohe te `lästä kegokaalad Kod

kegokille kegokille elavalt, kärmelt Juula lähäb kegokille ja viibutab kätt; läheb kegokille nagu kego; mõni käib kegokille ja `varva õtsa piäl, kik'erdäb Kod

kego|lõug Vanal juo kego|lõug, suu `sisse `puole, lõug ies Lüg

kegu n, g keglu R Ha JJn Sim, -o Kod

1. väike hunnik `Koormat ei saand, `veike kegu oli rie peal Hlj; Tõi `õue `päälä ühä pisikese kegu (puid) Jõh; Keda me suurt `saima, `veiked kegud ikke tegime; Mis `kuhjad nied on, nied on kegud IisR; Eidel pisike kegu agu kelgu pial Jür; oleks saand kegusse `panna (heinu) JõeK; ega sie `kuorem old, sie üks kegu oli JJn; kegud on saadust `veiksemad. kui ein põlt täitsa kuiv, vöi vihm tulemas, siis `pañdi kegusse; see mõni `kuorem, see on eina kegu, kegu vöi kõks Sim || kõssis inimesest Laps `istub `saanis `niugu kegu; `Külmast `kõssis nigu `veike kegu (karjalaps) IisR; `istus pliidi ies, pisike nigu kegu oli teine (haige) JJn **Vrd** kegutus

2. ebapüsiv, kipakas (nt pink, regi) Ega sie ei `sõisa `püsti, üks kegu on Jõh; Selle keguga sa `ümber lähäd, oleks `puugi pial (halvasti tehtud koormast); Sie on kegu tuol, ära kukku; No küll on prohvusse korv, kegu `persega, läheb aga `kallakille IisR

3. kergats, edvik; elav, kärme *Nisukese keguga ei maksa mis`rääkidagi,`vaata kas`ütleb teregi;`Keški ka_i`ütle selle kegule, mis\_sa\_nd üppad ja`luiskad IisR; vana Leena one kego, eledäss pirissäb kõnelda; naene õli kego – kiidab tüü tegemiss, ku akab edeväss minemä; lähäb`kärmäss nõnnagu kego, nõnnagu kego lähäb, nõnnagu vedrude piäl Kod Vrd keku*

kegukali *kegukali Jõh, kekokalli Lüg upakil, längus laps`istub maas kekokalli, ei õle`täiest`paigal; sie tuol on kekokalli,`püüäb kukkuda Lüg; Eks ta õle juo mädänd olt ja kegukali Jõh*

keguma *keguma, (ma) kegun`ennast parajale paigale upitama` Näh,`talleke kegun kah`ennast kivi`piale`suendama IisR*

kegus, -sse *kegu|s R Juu ViK Lai; -sse IisR Kad*

1. kõveras, kõssis; viltu, vildakil *kui inimene`külмага kuob, siis on kegus Jõe;`Koorem on kegus Jõh; Muti Ansu piip oli sedäsi kegus; mis sa istud nii kegus Juu; iste on kegus VMr; istub teine kegus riie pial nagu ie essa kurgu all; sie suat jäi kegusse, küllap kukub varssi`ümber kogu kantse kruamiga;`kuorem jäi`kangeste kegusse Kad; persse alune on kegus VJg*

2. kehkväl, elevil *Vat kus vanames nüüd kegus`nuare`naise`kõrvas; Oli`jälle`teine kegus,`mutku`kiitas oma`värki; Laps oli kuhe kegus`kaasa menemas; Kes sind on`kõrvist`tõstand, et`ninda kegus IisR || Oras läind pärast`vihma`ninda kegusse (kikki) IisR Vrd kekkus*

kegutama *kegutama R Kod, kegotamma Vai*

1. hooletult tegema (koormat, kuhja, riita vms) *Kuormad sai`niisama`piale kegotatud,`niisama`naljalt, et oleks aga`kuorma`kirjas; Kegutasime`mõisa`saadud`niisama ülesse, a omad`tallasime kõvast`kinni (heinateol); Puid ära sedavisi küll`riita kegotata, kukkub`ümber; Isa kegotas linad`vankrile, nigu obune`tõmmas, koorm kuhe`laiali; Pialt puolt`vuodi üles kegotatud küll, - - all nigu sia pesa IisR*

2. end kõrgemale upitama *Kegotab`ennast ka`suuremate ja enakamate`kõrva`istuma; Küll sie`ennast`kõikse paremale kohale kegotatta`mõistab; Kegotab`ennast ikke`võera rie`otsa`piale IisR; midä siä kegotad igäle`puole`ennäst Vai ||`Suoja`vihmaga on rohigi enese ülesse kegotand IisR Vrd keguma*

3. uhkustama, edvistama *edeva ja`narru inimene kegotata vaid`ühthe`puhku; sie kegotata, aja`pitsisi, sorusi ja`satsikusi`külge VNg;`Selle kegotata`saagi`õiget juttu ajada. Kegotab ja`kehkab - -, on ikka`kehkenpüks küll IisR; ikke`koigota ja kegotata,`uhkut täis Vai; vana Mari naarab ja kegotab Kod Vrd kegotama*

kegotus *kegotus g -e väike (lohakalt tehtud) hunnik sie kui üks ime kegotus, sie_nd`kellegi`eina kuhi. Rie pial tal oli küll üks kegotus, kas sie_s oligi sie kuorm vai IisR Vrd kegotu*

keha *n, g keha Jõh L K I, kehä R Vig Tõs Khn Kod VIPõ, kiha Jõe S Läd Ed HaLo M, kihä Trv Hel T V*

1. a. inimese või looma kere; kehaehitus *kihasse lüü nii`palju ku tahad, äga kihast täma ära sure (hüljes) Jõe; [merihärg]`itse on`suure`päägä ja`piene kehägä Kuu;`pitkä kehägä ja keregä obone; kehä`luomu puold viks ja ilus inimine; kie`tervest pääst sureb ja`tuorelt kehalt, sie lähäb usina`aisemaie Lüg; väriseb`tervest kehast;`Ilge keha on`niisike*

`ühtlane nagu `lauaga `lüädud Jõh; kaik kehä aja `suoja tulist üles (aurab) Vai; Kiha on keik valu täis Jäm; leeskanal o mustad tipid, punane kiha Muh; täis `sirge kihaga mees Emm; alumene keha jägo (alakeha) se on siit alt\_pold vööd Käi; täis `ärga kihaga meest; Vanast vaadeti ermuga oma kiha, et kas pole katku lappi; ta ajab ennast juba kiha `pääle (saab terveks); `palja kihaga inimene (vaene) Rei; kõhn `võtku kehä, kui põle `jalgo LNg; riie tehässe kehä järele; kui mo keha `kaetud oo ega sis äda põle Mar; `korbja kehägä obone, - - põle na tugeba kehägä mete Vig; Kui ma su käde sua, oja siis oma patunõ kehä; Nda ku sa sedä tied, nda sa kehä `piäle suad (peksa) Khn; `viska keha maha, ole natuke pikali, `puhka vähä PJg; kümme rubla `antaks ikke üle keha (inimese kohta) kõigil `juure; libauñdi tüdrikul olnu ülemene keha (ülakeha) männakoorest Hää; täie kehaga ehk täis `kasvand tüdruk Juu; võtt tese `kääga tsest `uurdest, võtt keha `piale ja tõi vaadi tuppä JJn; mina olen kaks `korda `rõuges old lapsest piast, - - teine kord puolest kehast ja teine kord puolest kehast VMr; kõige kehaga `tüötas, kui `terve keha on tüös VJg; `vimmas kehaga, see on küirakas Sim; [niites] piad `terve kihaga `pöörama Äks; miul lubati kolmante kiha `otsa panna sij pää (hea mälu tõttu) Pst; õige laia `maoge ja jämme kihage Hls; mõni om kuiva kihäga, pikk ja tugev, aga es ole `rammu; porst `olli serände kitsass jakk, aga kõik kihä `perrä ilusti lõegatu Ran; ää laadiga obene, kihä laat om ää; kui obesel puusslak' om, siss obene kõhib ja `tõmbap kihäga kõvaste Nõo; Ta - - jäi sis `pal'la kihägä külmä tuule kätte `saisma Rõn; kihä üle kõgõ nii `aigõ et, tiä kas om `sähgü `jäamine vah San; taa vana kihä ämp ei kannä `külmä Krl; tyy (valu) lätt kõik' nigu läbi kihä; sul om hää pää, taad om kahju üte kihäga matta? Har; tyy halv `ütlemine lät's mul `väega kihhä piteh; ma ol'li kihäle paks, ni naolõ kah Vas; tubli kihäga, sääne `plotna (prink loom); tävve kihägä inemine; `ündrik om poolõni kihäni, a kleit tu om üle kõõ kihä; sääne kildanõ, sääne kihäldä inemine, kui määne rapai rõivastõ all (kõhn); [loom] pidä `hõste kihhä, ei lää `ramsabast, ei kõhnõbast Se; kihä `pañte är? `hauda, maa ala, a hiñg lät's är? `taivalõ; jummal arm, tuu miä `sjonds añd, `kristusõ kehä (armulaualeib) Lut **b.** keha välispind, ihunahk kirbud söövad kiha ää Muh; mu keha sügeleb nii paelu Juu; keha sügeleb Sim; kihä süüdäss Se **c.** kõht, seedetrakt kut looma kiha on umistuses, tehta kolm venidames `sõlmi `pääle; [soola] saab loomadel `sisse `antud, kut looma kiha `kinni aa Emm; kiha käib maas (sooled käivad välja) Rei; ta kehäst üsna jäme inimene, tä kukub `varssi `nurka (sünnitab); kehä ei pea `kinni, ma rasvast toitu ei või süüa Mar; kiha `olli puhutsel täis Hää; jääb nõrgass, ku kehä tühjäss lähäb Kod; kui lehmäl on kiha `lahti, mõned annavad ravva tagijad Äks; keha ei pea `kinni, laseb kõik läbi Plt; sel on kiha ülearu täis, ei tää, ka ta `lõhki lää või; ku `värskel lihal ei ole vattu päält ärä riisut, siis võtt kiha `valla Krk; kihäst ole `kinni joba mitu `päivä Nõo; läbi kihä lask'ja, lõdõv (loom); kihä k'ää `vällä (sooltest) Se; keha kinnitama sööma, kosutama Vaja on kehä kinnitada, siis jõuab jälle teha Vig; lebaga kinnitas keha Tor; sij süük kinnitäs kehä KJn; ma_lähä ka siss kihä kiñnitämmä Har; umbse kehaga print, rammus lühikese kubemega ovust `kutsuta `umbse kehaga obusest ka VNg; kie on lühikese kubemega, [on] umb kehägä obone Lüg; `umpse kihaga obu (pasandab vähe) Rei; tugev `umpse kehaga obo, kellel vähiksed tühimused oo Mar; obune on nagu trull, nii täis topitud, `umpse kehaga obune Juu; `umpse kehaga siga JMd; `umpse kehaga obune, täis ümmargune, rammus VJg; küll sie obune on `umbse kehaga Iis; `umse

kehägä luum KJn; `umbse kihäga obene, ei ole lödu, kõik mes süüb, lähäb jõvvuss Nõo
d. sõim ah sa mädanu kiha Hää; kuradi kihä Hel; `ossa `sindri kihä, koe sa `lääte San; assa
 pühüsse kihä Kan; `Ossa suñnitava kihä, kohe leevä om visanu?; Midäs sa `sindre kihä
 `lõõndõlõt tan; Oh sa `saadlasõ kihä Urv; `assa tuhanda kihä Rõu; Oh sa? igäväne kuradi
 kihä Vas; jatsu k'ihä, sukka (sinuga) jovva ai k'äänel'dä?; koess sa ilmadse kihä tügüt; vana
 halva k'ihä; `vaimlasõ kihä Se

2. põhi-, keskosa **a.** vankrikere, redelite vahe rataste kihad olid `räimid täis; korv
 ratastel olid kihad, teistel olid redelid ning kastid Khk; Kihad `pandi `kahlusi täis, tüid
 mõlemast otsast `välja Põi; Rougud oidvad vankri kihasi voi kartsud kohal Emm; töö
 `vankrel oo `kartsad piäl ja sõedo `vankrel oo kehäd Vig; kehade vää't kõib `lastme alt läbi
 Kse; `rentskid oo `vankri piäl, mis kehäd laiemase teeväd Var; kehäd, `sioke kast kokku
 `löödud. kui midagi `tooma minnasse, sõnikud või, siis pannasse `sinna kehädesse Tõs;
 `Vankre kihät's -- sij on mul'gi puult sõna, meie sij `ütleme `vankre kere või `vankre keha
 Hää; `vankri kehä täie saema kvalikid Kod; Vanad `vankred `ollid paelu veiksemad kui
 `nüüdsed. Kangesti `kitsa kehäga KJn; tõi mullõ `vankri kihä tävve `kartold Nõo **Vrd** kehats
b. ehitise, mingi asja põhiosa `uone kehä akkab `valmis `saama Lüg; südamepakk, see oo ta
 kiha (vokil); paadi kaared oo, kus `külges see kiha oo Muh; `lähkri keha `valmis, põhad
 `alla panemata Mar; toa kehä oo ülelevel Tõs; adra keha on `kat'ki Hää; maeal on pal'las
 keha, põle katust peal Juu; maja kehä juba `val'mis, nüid muutku akaku puarisid `piäle
 panema; võimasinal on kua kehä, tüñni siden on kehäd Kod; Karu `veškel om viijl pal'lass
 kihä `püsti Ran; [hoone] kihä om `üllen, vaja paari? `pääle `panda? Har; loodsigu kihä;
 `kandlõl ei olõ kerre, [on] `kandlõ kihä Se; kehal põhiosa valmis on lae kihäl juba (kere
 valmis) Emm; maja on kihäl (seinad püsti) Rei **c.** rõiva, riideseme põhiosa `kleiti ehk
 `pal'tu keha, `ilma `varrukatteda, ehk kasuka keha Jõh; meeste särgi kiha Emm; särgi keha
 koos, `käisäd alles `otsa `aamata Mar; undrok o kehäss kitsas Kod; neli küünärt olli kiha ja
 üt's lät's `käüstes (särgil) Krk; `amme kihäle `pänti `paklane jakk `alla Nõo **d.** mõrra
 põhiosa mõrra keha akkab reiede õtsast Trm; enne `koedass mõrra kihä, siss poig `sisse
 Har **e.** kuusapp (taevas) kuu paistab keige kihaga läbi, `ümber sihandene ise `moodi riips
 Khk; Noorkuu ise on noagu sirp, aga mõni kord ta paistab läbi udu, terve kuu pole, on
 õmargune, siis õotakse et paistab täis kihas või kuu kihab täis Põi; kuul on kehä `ümmer
 KJn

3. astja, vaat; õlleankur suur keha pannaste vett `täide; akkame õlut kehase panema
 Jäm; tjj moole uus liha kiha Ans; üks mees `kaiband ühekorra teise mihe `kohtu, et mees
 varastand ta kiha εε. `kohtumees küsind, et koes su kiha oli, mees `ütlend et elu taga Khk;
 mehed tegid ise tammest õlle kihad; ole ise nõind, kui kiha põhi ära tuli ja õlut läks maha
 Mus; Peremees akkas õlut kihade `sisse ajama; mine lase kehast `taari; Lammaste suine
 aeg oli ka otsas ning pandi kes lauta, kes kihase ragede ala (lihatüñni) Kaa; levategemise
 kiha, selle sehes saab tainast sõtkutud; kosti pulgaga `löödi kihale `vitsu `pääle Krj; `piima
 äi või kihase jättä, `nändib ää Pha; sörgrohu juurikidega sai neid puu kihasid `pestud VII;
 linnassed pannasse kiha `sisse Muh; see ju põhu vädamese kiha, pannasse põhud `sinna
 `sisse ja Lih; Õlle kihad pidid tugevaste `liutud olema, kui õlut `sisse `pandi Han; kummi
 k'ihä_šeh om vili, lõhmuspakust kaibõt Se **Vrd** kehik

4. lõnga (ja kanga) kerimisvahend *eks sa piad [lõngad] ajama keha`pääle`esteks,`aspeldad`esteks kehade`pääle VNg; kerilaua pääld`aeti lõng kehä`pääle;`Kanga õts õli`riidega kehä`külge`kinni`õmmeldud, sis akkas`kannast kehäle ajama (värvimisel) Lüg; kui vokkiga saab`niidid`ketretud, siis ajama kehadelle;`enne`käärimist lõng`aeta kehale Jõh; ajamo`kannas kehile Vai; Kellel kehad olid, eks see aas ike kehade`piale, -- mud`u kerimine võtab pal`lu`aega Amb; nii pikk pink oli, et kaks keha oli pingi pial otsakute, kehade pealt siis kääriti JJn;`esti`aeti veel lõngad kehale -- ja kehadelt siis käärpuie`piale VMr; keha on`veiksem,`aspel suur Trm; kehad one nel`jä`sammaga ja vändägä Kod; piab lõng kihale`aama, siis saad kangast`luua Pal; kehäst ajasime`puuli KJn; siis on siantsset kehät, kehätäsime (lõngad) ärä Kõp; lõnga`olla viil kehade pääl, ommen nakka kangast`luuma Trv; kehä`olli tettu`nellä`kanti, pulgest Ran; aami lang kihade pääle San; Mull läts kihäpulk`katski, ei saaki? langa pääle aia? Vas Vrd kehakas*

kehade|hoone toiduait kihade oone, kus kihad olid sihes, lihakihad ja kalakihad ja, keik asjad sedised olid`oones Mus

kehadlema *kehadlema* maadlema, rabelema mol`kange külm, akkame kehadlema Mar

kehakas *keha|kas* L K Trv Võn, -kass Hää San, *kiha|kas* Sa(-gas g -ga Khk), *kihä|kas* Kan Vas, g -ka; *kehä|käs* g -kä Lüg Tõs KJn; *kihä|kas* g -kä Puh, g -kase Krk; -käss g -käse Se; *kehägäs* Kuu Vai

1. a tugeva kehaehitusega, kerekas *Vanemb vend õli kehakas mies, tämal õli pikkust ja`paksust Lüg; se on üks kehägäs inimine küll Vai; see oo täis kehakas mees Mär; kehäkäs inime või mees, suur ja paks, jäme Tõs; monopuuli mijs on õege kehakass Hää; kehadad inimesed ei ela vanaks Kos; küll on ia kehakas obune Iis; kehakas naine,`iake paks Lai; täitsa kehakas inimene,`täie kasvuga Plt; temä õige kehakas ja tüdse Trv; kehaka inemise omm`jämme ja tugeva Võn; suure kihägä, kihäkäs inimine Se || rase kis`toomas naine on, selle`kohta`eetasse, see on nii kihakas Khk Vrd kehalik, kehaline, kerekas*

2. s lõngakeha, kerimisvahend lõng saab kehakate`peale`aetud, siis`tõmmab`sirgu; üks`mul`klane selle kehakate moe`siia tõi Aud Vrd keha

keha|kasuk(as) kasukvest – Mus **-kinnitus** söök, vahepala; naps viin on keha`kinnitus VNg; *kere on tühi,`tarvis kehä`kinnitust`saada Lüg; Soolane oo ikka mehe keha kinnitus Kaa; kas sa keha kinnitust ei tahagi Vig; nojah, ikka keha kinnituseks kutsuti`toitu Kei; läksid kehä kiinnitust`võtma Juu; Eina aeg ja rukki lõikuse aeg mindi vara tööle, siis enne kesk ommiku sööki võeti keha kinnitust. Keha kinnitusest söödi tükk leiba ja kala Trm; niid oleme saanu keha kinnitust, niid lähäme`jälle`tüüsse Äks; võta? no kehä kinnitüst, saa kesspaik kõvõmb Röp **-kosutus** kehakinnitus vottan vähä kehä kosudust Vai **-kuub** endisaegne Käina naiste varrukate lambamust pealiskuub *kehakuub* oli tüssi`riidest, ma ole sene näind Emm; kiha kuub, säsusel pole`käiset peel onnd`ühted Käi || liiga kitsas kuub kui kuub on`nõnda`trammile`tehtud, siis`ütlemä, et no sie kuub on`täiest keha kuub Lüg **-liige** kehaosa inimesel oo paelu keha`liikmid; keha`liikmed, ega sial põle muud kedagid – käed, jalad, pia PJg; üle`ültse on kõik`liikmed, mis on keha`liikmed Ksi; inemise kihä`liikmõ omma tarviliku? Krl*

kehalik *kehalik* g -ku L K Trm, g -gu San; *kihali|k* g -ku Khk Krl; *kehäli|k* g -ku Tõs KJn Röp, g -gu Lut; *kihäli|k, kihäli|k* g -gu Vas Se

1. kehaline, füüsiline taal pole kihalikku valu Khk; põllu töö oli see `raske töö, kehalik töö Kse; Kui raskid kehalikka töösid alati teha, sis tervis kauat ette ei löö PJg; kehalik rõõm ja ilu, kui sa `easte taantsid Juu; tieb kehalikku tüed JMd; tu nõud terveht mehe `jõudu tu tüü, tüu om kehälik tüü Ráp Vrd ihulik, kehaline

2. priske, kerekas rammuh `jõukane elläi vai inemine, `ül'ti ka_ks kihälik Vas; elläi om Kihälik, tubli Kihäga[?] Se; sääne inemine kua jo um kehälik; tõbrass um hüä kehälik Lut

kehaline u kehali|ne Pha Mär Puh, -le|ne Mar Plt, kehäli|ne Kuu KJn, -le|ne Tõs, g -se; kihalõ|ni g -sõ Krl

1. füüsiline kehäline tüö ja `vaimline tüö Kuu; keik on kehaline töö Pha; kehalene vega Mar; `rasked kehalist tööd tegema Mär

2. kehaga `terve kehäline luum KJn; pikä kihalõni inemõne Krl

keha|plaan kehaehitus mõnel on nägu ilus, aga keha plaan ei `kõlba `koskile Lai; sij om iluse kiha laanige Krk; kihäplaanile `ol'li ta ka ilus, `õkva ku kättega tettu Nõo -**pomp** keha, kere kehäpomp one üvä raangukene, aga siiväd one nõrgad (linnul) Kod -**rõngas** harakas – Mar Vrd kiha|rangas

kehatama keha|tama Tor VIPõ, -tamma Vai, -teme Hls; kehätämä KJn Kõp, kihätämä TLä lõnga kehale ajama kui kangast `käärima akatase, siss kehatase `lõnga Tor; `lõngu kehätässe `kanga kehäde `piäle; Vanasti kehäsid põlnd. Sij on uuem müüd, et kehätässe `enne ärä KJn; siis on siäntset kehät, kehätäsime [lõngad] ärä Kõp; lang `panti keripuie `pääle, sääld juusk kihä `pääle, tüu `olli kihätämine. ma nakan `langa kihätämä Ran; enne kedrämist peab `langa ärä kihätämä Puh Vrd kehima

kehats kehats Muh Kse, kihats Kse, g -e; kehat's, kihat's g -i u Hää vankrikeha mees `pandi `vankri kehatse ja `viidi kojo Muh; meid `pandi `vankre kihatse Kse; Talus `ol'li mitu `vankert, kõigel `ol'lid oma kihat'sid; Kere või kihat's on ühes tükkis, muidu kül'le laud on `lahtised `vankre pääl Hää

keha|täis 1. a. keretäis `ümber mao `anti iä kehä täüs [peksta] Khn; sij olli saanu üte kiha tävve Krk || kirumissõna ah sa poiss, keha täis nihuke, mis sa olet teind Juu b. kõhutäis sõi ia keha täie Sim; `saie küll üte kehä täüve, üte kere täüve süüvä[?] Har

2. keha pikkuse jagu mõdu ussid, [see] võtab oma otsad kokku, siis võtab keha täie maad edasi. ja nii liigub keha täie maad edasi Mus

keha|tükk fig keha, kere Pidi umma kihä tük'kü `vaivama, nigu üldas iks et, rummal pää, pal'lu `vaiva Urv -**vest** aluskuub naiste `rahval oo koa kiha vestid Kse; `Ööti kiha vestis, kui talunaised ka uie leidi `alla `sel'ga panid; Under `tal'ja oo kihavest kua Han -**vints** väheldane õlleankur Kүүnlabe oo jõulute viimne püha, seks päävaks oli ikka pisike kihavints õlut ka oitud; Mis sest pisiksest kihavintsist seiksele meeste patvoodale ka keltab Kaa

kehendama kehendama Muh LäEd Hää kergitama, kohendama, liigutama akkame `oeted `teise `kohta kehendama; ju siis iga üks oma kotti kehendas [ostis oma raha eest]; ma kehenda oma siilikud natuke ületsi Muh; ma kehenda ennast teise `kohta; `enne `sakste ees kehendati `mütsi Kse; kehendänd vijl ilusti, et ta `sel'ges on; Kaua sa ikki kehendad säääl, ku ükskord tulema_ji saa Hää || Kis koera saba kehendab kui tä isi Han Vrd kehetama, kehitama

kehetämä kehetämä, (ma) -dän kähiseva häälega laulma – Kuu

kehevil, -e kehevil, -e kõhevil(e), ärevil(e) Hirm ajas teda *keheville*; ei tea, kas ta mõnda kurja oli ära teinud, et nõnda *kehevil* seisis Saa

kehik *kehik* Kuu Vai Hää K Kod Hel Ran, *kehek* Pälõ, g -u

1. puu(koorte)st anum; mahumõõt *isalt sain kehiku* `täie lesemid Vai; *kehekus oo jahu terad*; *kehek oo puust tehtud, külimitust poole suurem nõu* Tor; *kehik on triiki teri täis Hag*; *pane ohrad kehikusse*; *kehikud olid poole vakased*; `enne olid *kehikud ja külimitud - -*, *kehik on kahe vakane Juu*; *ikke külvasin kääga, kehik rihmaga kaela ja kehiku põhja alt läbi*; *kehik on poole pütine Kos*; `enne *kehikuga tõstet vilja sarja sisse Jür*; *kehik oli suur, puole vakane, kehikuga tuodi jahud HJn*; *kaks kilimittu läks kehikusse JõeK*; *pool kehikud on kuus tuopi suur KuuK*; *kehik, kas ta oli puol vierikud*; *Kehik oli suurem kui külimit ja mat` jälle veikem Amb*; *kehik on kakskümmend kaks ja puol tuopi JMd*; *pani kaks kehiku täit, sis oli üks püt` Ann*; *Jõulu lauba õhta tõi peremees kehikuga kaeru tupp ja pani kaera kehiku sööma laua alla Koe* || *mõnd suurt riissa üeldässe: suur nõnnagu kehik*; *ehitäs nisokese kehiku piäle* [suure koorma] Kod

2. fig söömar *mis sa kehik nõnda paelu süüid Hää*; *igävene kehik, ajab toito sisse mes`irmus Kod*; *om kehik, ei saa täis Hel* || *keretäis (pekse) ma anna sulle üte kehiku*; *tälle kulussi üits ää kehik ärä Ran*

kehi-keegi *kehi-*, *kihi-k`iäk`i p -ked`ägi`* Se, *-ketägi* Lut mitte keegi *inäbät ni kihi-k`iäk`i olõ õi`nännü`*; *õs olõ tarõh kehi kedägi`*; *Pank`javitsah`om puhadel`nä, kell olõ õi kihi kedägi*; *es näe` kihi kedägi` laato minevat Se*; *kehi ketägi` täämbä olõ õs mi puul võerast inemeist Lut*

kehima *kehima* R(-mä Kuu Lüg) (kangast, lõnga) kehale ajama *Kehisin`kanjast ja - - ruttasin sidä kehi`tüid ja löi siit kää`paistesse kaik Kuu*; *peab`layja kehima VNg*; *`kanjast kehitässe ehk ajab kehäle Lüg*; *`kanjast kehima on`kanjast kehale ajama Jõh Vrd* kehatama

kehing *kehing* g -u Rid Han Vil, -o Mih

1. (suur) hulk, kogus; *kandam Jaanipää paiku kuluks ea kehing vihma ää*; *Saab ea kehingu eina Han*; *`võtsin ea kehingo`sel`ga Mih Vrd* kehingus

2. tung, kihk *Arvati - -*, *et nad on rakki jäänud ja`kange mehelemineku kehingu või poisi neelu pärast`valge`kaardlastel lähavad Vil*

3. "voki süda" – Rid Vrd keha

kehingus *kehingus* g -e (suur) kogus, *kandam tääl oo iä kehingos`sel`gäs Vig Vrd* kehing

kehitama *kehi|tama, -tada* L(kehe- Pä) K(-tata Lai) Trm, *-ta* VNg Sa, *-dama, -ta* Emm; *kehi|tämä, -täädä* Juu KJn Puh, *kehi|teme, -te* Hls Krk, *kehitõmõ* Krl

1. end liigutama, kergitama (nt õlgu) *kehitab õladega*; *ep tia`esteks midad selle jutu`peele`vastu, siis kehidab`õlgu Khk*; *Ärra kehidas öla nukki, ei`ütlend midagid Emm*; *ei seisnd vakka, kehitas ennast`piale*; *kehitas ennast ligemale [ja]`eemale Mär*; *mitu korda kehitab,`enne kui ükskord tõuseb Var*; *tää ei viisi`jalgagi kehetada Tõs*; *lähäb õlasi kehitas Khn*; *Sihverdaja on`seuke,`käies ikki kehitab, sihverdab Hää*; *kui midagi ei tea, siis kehitä õlasid Juu*; *perse om ninda valuss, kehide küll ennast Krk*; *kui loom - - kiili`jooksis, siis kehitas [saba]*; *obune ka vahel kehitab, kui täkku ot`sib Lai*; *`olge kehitämä Puh Vrd* kehendama

2. tõstma, (selga) upitama; kergitades kohendama *kehita änd üles, nõnna et ta_p sopaseks soa mette Muh; eina koormad kehitasse, läind veltu ehk, sääritasse tätta Mar; ma kehetasi oma `pisse seljakoti `selgä Var; kehetab `püksa, kui maha `vaovad Tõs; keheta mede aset; Kehetas vil`lakoti tagumiku alla ja läks veskele PJg; Tormiga on mere vesi müllane, laine kehitab `kõike soga põhjast üles Hää; rätsep `olla saandid püksid teind, pean kehitama kogu aeg; kergitab ja kehitab `müt`si, kui ta lähäb Juu; poiss kehitab sial oma `rüideid Kos; `püksä kehitämä KJn*

3. uhkeldama; kiitlema *mis sa ennast kehitad, [öeldakse sellele] kes enesest suurt lugu peab ja teisi aab alvaks Muh; Tahab muidu kehitä; mis ta tühja asja pärast kehidab Emm; nüd kehitab ennast nagu konn `künkäl Plt; ta kehitab ennast oma `uhkusega KJn || kis koera saba kehitab muud ku koer ise Mar Vrd* kehitama

4. köhatama *tidrukus taol ütelti kehitevet iki, naisen sures ärä Hls*

kehitlema *kehitle|ma, -da kiitlema mis sa `pääle ennast kehitled ja kiidad; ära kehitle nii palju Rei Vrd* kehitama

kehkadivei n, g *`ke-hkadi|vei· Kuu IisR spor eP, Nõo VId; `kehkade- Kaa; `köhkadi- Jaa kiitleja, kehkenpüks Kust sie `kehkadivei on küll `välja `lastud Kuu; Viimne kehkadivei, teeb mis ta eesele keik ümbere ning üle ajaks Kaa; `ke-hkadivei-, [tal] ei ole mette tõsidust Noa; `ke-hkadivei· - - lähäb kus maa `ilma (oma jutuga), napakas natuke Kul; `Kehkadivei oo kergats inimene Tor; Igavene `ke-hkadivei·, tää mis tal ka uhkeldada oleks; `Seukse `ke-hkadivei-l ma küll es lähe (naiseks) Hää; Sie `kehkadivei sõna tuli `meile esimese sõja ajal venelaste kääst Jür; `ke-hkadivei· `uupleb ja suurustab Nõo; Taast kasu õi joht määnest miijst, üt`s `kehkadivei õks um Rõu; Vana igävene kehkadivei Plv; Mis tiit, ku? sääne `kehkadivei `üttele `miildüs Vas Vrd* kehkat, kehken(dis), kehkel-, kehken|püks, kehk(en)vei, kekkadivei

kehkar *`kehkar g -i Jõh, g -a Vai; n, g `kehkara Vai*

1. kivi(kamakas) *Üks pagana `kehkar jäi jala ette; Mina ei tia, kes neid `kehkarid ajab sinne tie `päälä Jõh*

2. kivine, paepealne *maa kaik maa on `ninda `kehkara Vai*

Vrd kehker, kehkärikko

kehkats *`kehka|ts RId, `kehka|ts KJn, -t`s Krl, g -tsi kehkenpüks Aga jutt ja õlemine, vahi, et ikke üks `kehkats; Õli `ninda `kehkatsi `muadi `riideski Jõh; nigu kehkats, käib rind ees, `viskab keppe ega tereta KJn Vrd* kehkadivei

kehkeldama *`kehkel|damma VNg, -dämmä Lüg sekeldama, aega viitma; eputama mida sa `kehkeldad, tuled vai ei tule; mida tämä `ilma `asjata `veiderda ja `kehkelda VNg; `kehkeldäb üht `asja ja tõist `asja, kuhugi ei saa `mendust; jääb `kehkeldämmä `sinne ja `aiga `vietämä Lüg Vrd* kehkendama

kehkel|püks *`kehkel- Vai Kõp, `kehkel- Lai kehkenpüks kebakas on `kärme ja `erkos, `mieste `rahva `kohta `üellä `kehkelpüks Vai; see oli `rohkem sõimu pärast - -, et oh sa kehkelpüks. mõnikord `ööldi suurt inimest ka, mõnda meest, [et] on ka üks kehkelpüks, ta siis `kiitles või `kel`kis, aga `endast kedagi põld Lai Vrd* kehkadivei

kehken *`kehkeñ kehkats tia mis tema on ju niisuke `kehkeñ VJg*

kehkendama *`kehken- IisR, `kehken|dama Mar Juu Jür, -dämä Rõu*

1. (end) esile tõstma, kiitlema; fig kergitama `Aiva `kempleb ja `kehkendab, nagu oleks tema see suur `asja mees; `Ilmaski ta seda ei `räegi mis `mõtleb, -- `mutku `ninda `puoles `vinnas `kehkendab `ühte `puhku IisR; ta tahab ikke ennast teistest ülemaks kehkendada Mar; mis sa kehkendad igäle `poole Juu; sie on üks kehkenpüks, kehkendab aga ennast Jür Vrd kehklema

2. kergitama, kehitama Esi lät's ja kehkeid `puksõ Rõu

kehkendis kehken|dis TÜR, -des Juu kehkenpüks kui mõni kehkendes on ja kiidab, [õeldakse] mis sa kepsid enesega Juu; on sihuke kehkendis, ei ole `ühtigi tõe olemesega TÜR Vrd kehken(di)vei

kehkendivei kehkendivei· kehkenpüks Ta_p pia ühtegit töö kohta kinni. On üks igavene kehkendivei· Pha Vrd kehkadivei

kehkenpüks `kehken- R, `kehken- spor eP, Trv VIId edvistaja, kiitleja, kergats (mees) Oled üks `kehkenpüks, ega saa heneläs `sepru `kustagild senn `muodiga Kuu; Oo üks va kehkenpüks, muud kut kiidab aga iseennast ning oma rammu Kaa; Mõni mees lähäb `linnas elades kehkenpüksiks Han; sie on üks kehkenpüks, kehkendab aga ennast Jür; kehkenpüksi nime `ánti `rohkem poistele, kui oli sihuke `üpleja, `kiitis ennast. `tahtis esineda, aga isi oli rumal kui soku Plt; Jah, um jah üt's kehkenpüks Rõu; Rätsepp om tubli miis, veitkene ainult kehkenpüks Vas Vrd kehkel-, keken-, keks|püks

kehkenvei `ke-hkenvei· kehkadivei `ke-hkenvei·, kiidab ja nisuke suur `uhke ja Mar

kehker `keh|er g -re kehv, kivine maa – Hel Vrd kehkar

kehkima `kehki|ma, (ma) kehi(n) Kse, -mä(ie), (sa) `kehkid Lüg seadma, sättima, mukkima kui `kauva sa `kehkid ku `riide et saa; sul `aiga `kehkidä ja sättidä `endäst Lüg; ta akkab ka `kehkima Kse

kehklane `kehkla|ne g -se kergats – Hlj Mar

kehklema `kehkle|ma, -da VII L spor K, Trm, kehkel|da Mar, -de San; `kehkle|mä, -dä Kuu Juu, keheldä Ran; `kehkle|me, -de M; `kehklõma, kehkölda Ote

1. kiitlema, hooplema `kehkled `peale, mis sa arvad enese olavad Kse; `mis sa `kehkled mud'u, omal põle midägi, `kehklemise `piäle `meister Juu; küll ta `kehkleb oma assadega VJg; kes `seande keks om, `kehkless pääle Trv; mis temä ka `kehklöss, omal näl'g majan Ote

2. rahutult sagima, kekslema tal põle raho üht, mes sa `kehkled paegal, see üks va `kehkleja Mar; kekätsi poolõ om, ütele ja tõõsõlõ poolõ `kehkleb, ei olõ `kiindlät aru pään Ran; mis sa `kehklet kaitsti päidi San

Vrd kehkendama

kehkman `kehkman Plt, -ñn Mar, g -i vaene, kehv; kergats on üks va kehkman Plt

kehkpüks kehkenpüks rätsepad on ühõd va kehkpüksid; kes narukas on, on kehkpüks ja neid on kõige `rohkeemb rätsepatate ulgas VJg

kehku n, g kehku edev, kergats Taa Val'li poig ol'l noorõlt sääne kehku Rõu

kehkvei n, g kehkvei· kehkadivei, kergats kehkvei·, nagu `kiitleb `kangest VII

kehkveiadi n, g `ke-hkvei·adi kehkadivei Ei sie `ke-hkvei·adi `kõlba `peigomest, `niisike `ke-hkvei·adi, kepp kääs, kübär pääs Lüg

kehkvel `kehkve|l Hää Jür JJn VMr Trm, -ll RLä; `kehkevill(a) Kuu Lüg, kehkevel Kad elevel, ärevil, erutatud `Lienä ka `ninda minuga `kehkvell; Külä vanad `muorid olid alade

`kehkevil ja ädäss, kui moni nuormies ja `tütrik akkasid `sehvti pidämä Kuu; `ühte `puhku `kihkevil ja `kehkevil; Oo ku `kehkevill sa tänä õled Lüg; Sa nii `kehkvel nagu ootaks kosilasi; Üks rätsepa muodi mies, alati `kehkvel ja kohevil nagu kehkadivei Jür; kui inimene on igast asjast nii `kehkvel ehk ehmataand VMr; Kui ükskord pil' kiratas, siis elin kohe kehkevel Kad; rahvas on kõik `kehkvel Trm Vrd kehevil

kehkärd kehkärd g -i kergats Ma_i saa_kül? `arvu, kuis tä sääne kehkärd um Rõu

kehkärikko `kehkäri|kko g -go kehv, paepealne (liiva)maa `kehkäriigo maa pääl ei `kasva midägi; üks `kehkärikko maa on vaid Vai Vrd kehkar

kehlu → kehrluu

kehno n, g `kehno vilets, kehv sia `porsad `oldi õige `viurad, `kehnod; Pappi ottas omale ikke paremad tügüd ja `miule `andas `kehnomad; `erra saab `tiedä, siis on `kehno lugu, `lasko meid molemad `ammetist `lahti Vai

kehnu n, g `kehnu puusüda puu sies on must südä, seda kutsutta `kehnust VNg

kehnälik kehnäli|k g -gu kõhn, kõhetu kehnälik, tuu nigu kõhn ineminõ, eläjäät saat ka ül'dä?; `tüt'rikkugi küüsüt, sis ül'das õi kehnälik om, kõhn ja `Yuhkokõnõ, õi olõ tubli, tukõv Se Vrd kõhnalik

kehr kehr g `kehrä R, g kehra LNg Mär Ha(kehras Juu KuuK) Tür

1. a. voki või värtna (ka treipingi) osa, soonega ratas voki kehr on `vertle `kaitseks, et `vertel ei juose eε Ris; kehr käib voki raua `otsas, viab `lühti `ringi Nis; egas `enne põld siis nii iad trei `pinku kui nüid, `enne olid kehraga pengid, - - seal käib nõör ja suur ratas seinä `kül'ges Kei; voki `värtne taga on kehr, voki kehr soab lühi raua `kül'ge `kiinni keeratud Juu; voki on kehr, kehra peal käib nõör HJn; `värtnatel käib kehr, mis tagant saab `kiinni kieratud; teine nõör käib kehra pial, teine käib `värtna pial; [treipingil] sial on üks era kehr, on selle jauks, [et] rummu suab `val'mis `treida KuuK **b.** kedervars `lõnga `tehti vanasti kehraga Juu

2. pottsepa keder Nisukkasi o vanast sin savest `oitegi `runsast `tehtüid, sis jua kune külä pottsebäd viel `kehrägä save `sotkisid Kuu

3. põlvekeder `Polve `kehräd, `polve `silmäd Kuu; põlve kehr liigub, kehr on üks `lahtine muna seal ots Kei; põlve kehr sai viga, kibi lõi kehra `pihta. [nüüd on] põlve kehra kohast `aige; ma katsun su põlve `kehra, kas sul `pruut'i on ("on", kui kõdi kardab) Juu; kui lööd kehra `vasta, kohe põlv käib ülesse Kos; kukkus põlve kehra `piale KuuK; Kõik sie põlve värk kokku `üiti meil kehr Jür

Vrd keder

kehra|kont põlvekeder `Väljäs puol `kehrusluud o `kehrä `kondid, nie o `ümmürgäsed Kuu -luu põlvekeder põlvel on kehraluu Juu Vrd kederluu

kehrama `kehra|ma, -da Nai Jõe, kehrata Mär Ha Kad; `kehrä|mä, -dä Kuu, kehrätä Juu

1. (lõnga) ketrama `kehräsin `langu, linasi ja takkusi ja Kuu; eit `kehras terve talve neile Mär; `veškis `lõnga ei kehratud, `pal'lalt eiet `tehti HMd; kodus kehrati linad ää, `tehti niidiks Kei; mõned `kehravad ise pit'si `niiti; kehratud lõngad said `mõisa `viidud Hag; eks ma ole `kõiki `tõösi ikke teind, kangast kudund ja kehrand; Kui seinä sees tiksüb, siis [õeldakse, et] maa alused kehravad Rap; vanaste naesed `kehräsid pooleni `õöni; `soetakse ää ja akatakse `kehrama [linu]; peremees `kiitis, et mul on `niuke naene, mis

`kehrab ja koob ja iga `oasta `lapsi toob Juu; kui mõesast `toodi linu, akati kodo `kehrama; `kehramine `algas `õhta ja kehrati kuni `valgeni Kos; `eisted, nii lõhiksed, et ei süüni kehrata Jür; sie `kehrab nii kieru lõnga; kehrasin teistele, omal jäi kehrmata HJn; kui me kuivalt `kehrasimme, siis jääb karvaseks sie lõng, lõimet piab ikka niisutama KuuK; vanast `tuodi jo mõisast linad kehrata Kad || (kärmelt) liikuma Kui jalad `seisuvad siis suu `kehräb, kui jalad `kehräväd siis suu `seisub Kuu; minu jalad enam ei `kehra JõeK

2. fig hääliitsusest Küll se nuor kass o vade `kange `kehrämä; üö `lepsäk (lind) `kehräb `nuoda parannust Kuu; kaß `kehrab nirr, nurr, nagu vokk vuriseb Juu

kehr|luu pahkluu, luupekse `kehru koñt on sie, mis jala `korvas on. ta loi `kehru `kondi ära Jõe; jala `kehrlu koht, kus jalg `taibub Kuu **Vrd** kehrusluu -**pulk** ree osa iga ree kodara vahel käis kehrpulk; Kehrpulk torgati läbi kausta jalase `sisse Kei; talvel einä `väoga, siis suab köis kehrpulga takka läbi visatud Hag

kehrus kehrus Kos, `kehrus Ha, g -e, g `kehrukse Kuu ketramine; kedratav või kedratud lõng seal oli taku `kehrust ja linade `kehrust oli (leerimajas) Nis; olen ennast toit vel selle `kehrusega Hag; `enne mind `olla küll old, `olla `kehrust old (mõisale) Rap; nüüd on see jägu `kehrust `otsa soand; läks külässe `kehrust `viimä Juu; eks vanasti olnd seda `mõisa kehrust Kos; Ema tõi alati küläst `kehrust. Mulle `ändis taku `kehrust, ise `kehras `villu ja linu. `Kehruste iest sai küläst `toitu Jür; kahe `kümne pasmane ja viie loodine lõng pidi olema mõisa `kehruses HJn; kui nüüd [lõngad] `kehrusest tulivad, [tuli hoida] nii et neid märjaks ei kast, siis läksid juo `kruüsi KuuK

kehrus|luu pahkluu, luupekse sie on `kehrusluu, jala sisemine kont; `Kömbästüsin ja nigastin `kehrusluust jala `pööä; [uss] `torkas `siie `kehrusluu ala kohe, kolm `auku; `Polvest `ninda `kaugele ku `kehrus `luuni on sääär Kuu **Vrd** kehrluu

kehr|vars kedervars; voki (veski vm) osa Enne seda kui vokkisi põld, siis oli kehrvarss. Pärast poole (vokkide ajal) oli sellega ia takku kehrata; kehrvarre pial keerutadi kanepi keed; kehrvarss, änamasti oli ta meeste riist, - - vokiga vuristasid naised Kei; kehrvarrega ennemuiste `tehti `köisa ja ohelikka; voki käsipuu ehk kehr varss on seal, kus koonla laud sees on Juu; kehrvarrest soab `veskid tel'litud, kas `rohkem või vähem `veskikivi `silma tagasi `lasta Kos; ratas ajab `ringi kehr vart, kolm kehr vart oli (veskis); seina kellal on koa kehr varred sies Jür

keht keht kest uisa `kehta (ussi kesta) Hel

kehtama `kehta|ma RLä S(`käh- Hi), g -da, `kehtä|mä, -dä Kuu Lüg

1. julgema, sõandama Ei mina `kehta vana rebala `sieliguga enämb `toiste `hulka `mennägi; Ei ma `kehtä `mennä `leibä `lainuks `saama; egas mei `kehta järel `üellägi näid `ilgei juttu, mida nie nüüt `juobunest pääst `rääkiväd; `Kuida [sa] omite `kehta sidäsi `loimada, ettei tüöd ega `toimidust `viitsi (öeld laisale) Kuu; ei `kehta `vuerast `süöma `kutsuda (ehk söök ei maitse) Hlj; en mina `kehtä sedä tehä Lüg; ein märg, labuse ep sünni panna, laiali ep `kehta ka jätta; ma_p `kehta seda mitte sule anda (asi pole seda väärt) Jäm

2. täima a. raatsima niid ju kalad `kallid, ta\_p `kehta neid `süia; nii ee koer, kes seda `kehtab üles puua Jäm; vanad inimised `itlesid näljase inimise `kohta, see_p `kehta killegitele midagid anda Khk; Äi kehta viimast ee anda Emm; oli üks va ihnus inimene, pole `kähtand koeral öigus jägu `süia `anda; `kehta ära ka visata Käi; see ei `kehta isegi `süia,

mis ta `võõrale annab; Äiga see\_p `kähta oma käest midagid ää `anda Rei; kui hea terav vigat `olli, sai paik `peale `pandud, pole `kehtand `seisma jätta; nii `palju tuli kala, äi `kehta jetta [püüdmata]; nii `hoidev, äi `kähta, vana ihuskoi Phl || nuor inimene, veri kaik tuline, ega sel `kehta külm `olla Kuu **b.** vaevuma asi inime, `uhke ning asi, ep `kehta teistega `rääkima mitte Jäm; ta\_p `kehta seda tegema Ans

kehtamata `kehtamata Jäm Käi Rei, `kähtamata Emm ihnus, kitsi sa oled nii `kehtamata, ep `kehta süia mitte; kes ei `kehta teisele midad anda, [on] `kehtamata inime; ni_ `kehtamata, et söö `leiba ko [mitte] Jäm; Nii `kähtamata, et sööb paljast `külmi `tuhli ja kalalaga Emm; ta `osna va `kehtamata inimeine, äi `kehta `anda end Käi

***kehtima** pr `kehtib kestma noh paar nädälä nie (metsiste) mäng ikke `kehtib tiad, - - `eigä tä `rohkeeb ei `kehti tiad Lüg

kehtima `kehtime paistetama erelise panek aa `rohkep `kehtime ku `vaablisel ja mesilisel Krk

kehu n, g kehu kuuldus kord oli see kehu nii suur, et pidi sõda akkama Var **Vrd** kihu

kehutama kehutama õhutama, ergutama Nisukeši `laisku kehuta `mutku taga, ega nad `muidu kedagi tie; Ema kehtas `puega, et võtta `naine IisR

kehv kehv g kehva spor S L K, g `kehva spor R, g kehvä eL(n kehev Plv Röp); n, g kehva hrl eP, `kehva R(-ä Kuu Vai) ViK, kehvä Lä PÄPõ Juu VIPõ spor eL

1. a halb, nigel, vilets **a.** (füüsiliselt, vaimselt) kehv, kõhn, nõrk `kuski ei õle `ninda `kehvaid `luomi; `aigus tieb `kehvast; `vaene toit tieb `kehvast Lüg; akkab `toibuma, `este õli kehv, aga nüüd `toibus Jõh; `irmus `kehva mies, tama ei `joua sedä `krunti arida Vai; sõnn on nii kehva ning saht Khk; Kehva terisega äi lähe `linna midagid Kaa; [üks] oli siis kehvam ja [teine] oli suurem, ilusam poiss Rei; näost kehvaks jääb Phl; kiitsakas, seda piab `ütlemä mõnel kehväl tütarlapsel Noa; luumusest kehvä inimene o karvatu Var; kehv `jusku kuhu ahunas räästa all Hää; kiha kõik nii vilets ja kehv et HMD; kehvaks jäänd, nagu va koñdi unik Juu; olin nii kehva ja vilets Äks; obene kehvässe jäänu, kehvä järe pääl Trv; temä om kehvä poole luum; kehv muud ei oole ku luu ja nahk pal't; niij jääve toidu peräst kehväss Krk; kõhn inimene, pik'k ja peenike, kehv nigu vana lõngess; nii kehv, ei jõvva perset `kinni pidäda Ran; tyy vašk jäi kehväss, jäi põdeliguss Nõo; ta õks `umgi? säändse kehvä `tervüsega? Rõu; `tervüss om kehev, ei tiia kuis peräots tulõ Röp || k e h v a l e i v a o t s a s viletsal toidul nii lahja, jo see kehva leva `otsas olnd on Khk; kehva inimene, on kehva leeva otsas Plt **b.** kidur, armetu (taimede kasvust) `otra oli vahest nii kehv ka, - - `kääga kisuti `keige `juuridega VNg; kui `vaene aeg_o, siis_o kehva vili koa Muh; see `aasta mede `maadel kehva vili Käi; taimed oo väga kehvad Aud; räätsik on kehva mets, - - madal kehva mets `kuskil soo `kaldas PJg; kui kardulas on ää `närtsind, siis on kehv Juu; nisuke kehva kuusk, ei tia, kas akkab ära `kuivama JJn; kehva vili, vähä ja alb; mänen kõhan õli kehvem vili Kod; riistik on `veike, kehva Pal; kaar täo kasvass, kõrre pääl om ta suur nätä, aga terä om kehvä Krk; orass väegä kehväss jäänu Ran; küll om sijn aastak kehv vili Nõo; vanast ollu kesi nii kehv et, `sirpega korjanuva Võn; kehvä kasumisõgä? (vili) Se || vähese viljakandvusega `kehvad `pollud `ilma ramuta Vai; nii kehva maa, see\_p kasva midagid `välja Khk; meil `olli maede poolest kehva koht Hää; kõege kehvem koht üle valla Äks; sii om üits kehv maakotuss Ote; kehvembä maa pääle te'ti kaar Rõu; tyy ol' jäl

`väega kehvä kotusõkõnõ Vas c. asjade, nähtuste kohta oli old peris `kehvä `aesta Kuu; `kehval `päivil `kasvasin VNg; se on `kehvä `asja, sedä ei `maksa `mennä `tuoma Vai; sellel on nii kehvad `riided üll; kehvad teed, ep saa läbi kuidagid Khk; kui kehv oli aeg pärast söda Noa; kui vilets linnas oli sis said, kehv õlu Mär; kehv aeg kipub tulema väga kui Var; eks see elu oli kehv aike küll Rap; eina aeg on küll väga kehv VMr; täo olli kehv `aaste, ikatse `aaste Krk; timavo om kehv `aasta San

2. a napp, vähene, ebapiisav kalapüüd oli selle `korra nii kehv, mitte kalu ei `saadud Jõe; ega suurt kalu oleki kohe, on ige `kehvä saak Kuu; tuhli saak o se `asta kehv Khk; `kuulmene on kehv Phl; raha `saamene oli kehv Rid; küll see on kehv `mõistusega Kul; Sellekorra ette kehvä kalasuäk Khn; ja `süöki oli jo nii kehv HJn; kehv `jõuga inime VJg; lammast eläb jo `väega kehvä toeduga Nõo; kevä, eäne pügü om iks kehvemp Kam; silmänägemine um kehev, kõik lööse hal`liss Plv; kui tuul ol`l kehvä, siss sarat`i kat`s kõrd Vas || närb ta oo `liiga kehvä süömaga Ris; kui kehv `sööjä, siss om [lehm] tühi kui vana aud Ran; tu om kehv `süümä Se

3. a vaene, varatu `anneti `enne siin `neile `kehvembijelle kalurittele rugi jahu Kuu; inimine, kel varandust ei õle, on `kehvä Lüg; `kehvade vanemate laps Jäm; kehv pruut oli, põle se suur kerst täis olnd mette Põi; `kehvi inimesi on meide `valdas küll Rei; ta üsna `vaene ja kehvä, põle tal kedägist Mar; see oo ette kehvä mees Mih; ikke kehvad `moodi [elati] Tõs; sii `randes on paelu `kehvi inimesi Hää; mud`u `vaene kehv mees, põle tal kedagi; temä on kõegist nii kehv, temäl põle kedagi vara Juu; tämä one kehv, sji pruudi äi Kod; Et mu esä kehv olli, es jõvva mulle tijaaha `massa Hel; ennemb kehvembä inimese seendega `tjinsivä `éndile `aasta leevä Ran; tyy esä `olli kehv inimesekene, niisama peost suhu `elli Nõo; ma olõ põra² ni kehv, mull ei olõ² muud ku² kepp ja kott; siä es taha tyyd `tütrikku, et kehvä om Krl

4. s vaene inimene `Arva `kehval ka `lõhvätüb, aga sedägi `panna tämale äüks (peeretamisest) Kuu; Sits kehvä siid, vask vaese kuld Lüg; kis `ollid kehvad, nee tegid õite viletsad pulmad Muh; kehvä ootab `ammo paremad `aega Kul; kehvä oo raha poolest `vaene Tor; old `mil`junää-ride mil`junää-r ja pärast old ni `kehvä kui `kehvä Kad; [vihm] laseb kehval kesa `künda Lai; nii võhl et, aängä ei saändilõ suudäüt ega kehväle koorikut Rõu

Vrd kõhvä, kõühä

kehvakas kehv|kas g -ka Mär Kse Kod kehvavõitu, vaene kehvakad rahvas Mär; ta üsna kehvakas mees Kse; kehvakas one kua kehvä Kod

kehvake(ne) dem < kehv

1. a lahja, kidur, vilets, põdur on ka üks `kehväkene ja `vaivaline Lüg; vili [on] kehvake Mär; üsna kehvake inimine Kse; õige kehväke ja kõhnake tõine Trv; miu põlluke om õige kehväke Hls; kõhn inimene, kehväke Ran; ta särände kehväke `ommegi, ega tast ei ole midägi tegijät Nõo; voonakõne om nii kehväkõne San; kesev um kehväkene Plv; `seogi `hyyõnl om `vyyd`re pääl, ta\_m värmitäss ar sõss, olgu tu pal`k `määne taht kehväkene Plv

2. a vaene, varatu kehvaksi ja `lahtisi inimesi paelu Hää; oli kehväkene küll sie saanarahvas Kos; on üks kehväkene mehekene Iis; nüid om inimese lihast `lahki minekil, - - siss olliva kõik kehväksed Ran

3. s vaene inimene, kehvik temä om kehväk, kehvä poole peremijiss Krk; kehväkese elu ei parane sugugi Nõo

kehvaline *kehva|line* Mär, *-lene* Ris, *`kehvä-* Vai, *kehvä|line* M, *g -lise*, *g -litse* Vas, *k'ehväli|nõ* g *-sõ* Se *kehv*, *vilets tänabu oo nii kehvaline`aasta* Mär; *on siin üks ädalene ja kehvalene* Ris; *mede elu om täss oige kehvaline* Hls; *ta`seante kehvaline, ta ramu ei võta* Krk

kehvalt *kehva|t* Sim, *-d* Rid, *`kehvalt (-d)* VNg; *kehväl|t* Hel RÄp, *-d* Ran

1. *viletsalt, vaeselt oi kui`kehvalt`enne elasivad; mei`saima`kehvalt`süia* VNg; *Kõvastõ piät tüütämmä ja kehvalt läbi ajama* RÄp || *napilt, vaevu kehvalt kaheksateist* Rid

2. *halvasti korutamise juures ka võib`krupsu`minna* [lõng], *kui kehvalt oiad kääs* Sim; *mõni kehväld aritu maa tuleb ette* Ran

kehva|poole *kehvapoolne sügisene püid on ka kehva`poole* Krj **-poolne** *viletsavõitu kehvä`puulne - -`olli tu süük, es mõestava jo tetä kõik* Puh

kehvastama *kehvastama teritama* (luisuga) *kervest, nuga kehvastama* Rei

kehvasti *kehva|st(i)* Sa Jür, *-ste* Aud, *`kehvast(i)* R; *kehvä|sti* KJn, *-st(e)* TLä Ote V, *`kehväst(e)* RLä *viletsalt, vaeselt; halvasti Ühel`kaunis`kehväl mihel old`palju`lapsi ja noh`kehväste eländ* Kuu; *oi kui`kehvast`enne`süia sai* VNg; *kui sai`kehväst* [nõule põhi], *taa\_i akkand`juoksema* Lüg; *luoma täid signöd siis kui luom on`kehvast`süüdetü* Vai; *see nii kehvast`tehtud - see lammub varsti ee* Khk; *Sajuse ajaga läheb see einategu nõnda kehvasti* Kaa; *kehvast sai elatud* Pha; *süia saeme nii kehvasti* Jür; *rüä nurm om tinavu väegä kehväste kasunu* Ran; *meie noorden eläsime`väega kehväste* Puh; *kehväst käivä`rõivin jah, ja`ärgiga`sõitva sääl* (Poolamaal) Ote; *loimõlõminõ tähendäss, et`aigumisi ja kehväste tege tüüd* RÄp; *kehväste kasuss* (vili) Se

kehvutama *kehva|tama* Muh Mar, *-teme* Krk Hel *kehvaks jääma see`oasta põld kehvatub nõnna ää et, vihma too mette* Muh; *mo vili tänakond kehvatand`põutse aeaga; ma ole tänakond üsna kehvatand* Mar; *mõni eläjess om kuri kehvateme, temä jääss`otsa* Krk; *naa om õige ärä kehväten, kehväss jäänu, ku na`talve ärä om`nälgin* Hel Vrd *kevatama*

kehvel *kehv|el* g *-li* R(g *`kehveli* VNg Vai), g *-le* Kei; n, g *`kehvli* Vai *meremadalik; liivaluide rannas`kehvel on kivist,`liivane on lietselg.`kehvlid on`väikse`viega`väljas* Jõe; *kehvel sie on`ranna ligidall üks kive juon; Meress on tänä pagu vesi, paat pidi`kehvlile`kinni`jääma* Kuu; *laev`juoksi`kehvli`otsa* Hlj; *Tallina puol vai kus`räägivad sedä`kehvli, meil on ikke lietselg siin* Lüg; *liiva`kehvel, meri on tuond`liiva* Jõh; *meres on`niisukaised`kehvlid, et vetta ei ole`puolest`säarest`saate;`laiva`juoksogi`kehveli`pääle vahel. vie sies madalikko, sie on madala`kehvel;`liiva`kehvel,`lähtö`merre ehk`lähtö jokke vahel;`kehvlide vahed on`uigamed, Merikäila`metsas on ka`kehvlid* Vai

kehvemalt *kehvemalt* komp < *kehvalt`Vaesem* [perenaine] *isi`olli, kehvemalt elanu,`aädsid ikki ilusi sel`la`päälisi`villu* [kerjusele] Hää Vrd *kehvembide, kehvemidi*

kehvembide *kehvembide = kehvemalt mõni sõrt* [loomi] *võtap parõmbide vjird, kasvab`jõutsambide, tõene kasvab kehvembide, ei võta sugugi vjird enämb* Ran

kehvemidi *kehvemidi = kehvemalt eesti keel läheb kehvemidi* Hää

kehvik¹ *kehvik* g *-u* spor eP, Ran Ote *kehvitalupoeg`meie olima`juskü`vaesemad inimised,`kehvikud naa kui vabadikud* VNg; *endised vabanikud ja popsipoisid olid kehvikute soost* Jaa; *tiumeheed ja popsid olid kehvikud* Kos; *popsid ja kehvikud, saanamehed kua, elasivad talu`saunades; kehvikute lapsed käisid taludes karjas* Lai; *kehvikute leib on*

aganane Plt; *nij* `vaese kehviku `ostseva siss Põllu panga käest tolle maa Ote || vaene elatanud inimene kehvikud, kes enam tööd ei jõut_teha Lai; kõrvulise ollivagi nu kehviku, kos `kiäki sai `varju ennäst `suski, võeti talu `sannu `si'sse, ja `kambre nukka Ran

kehvik² kehvik g -u Ris Rak vilets, väheviljakas maa koivad ja kehviku kohad olid päevade pial (heinamaatükid, mida lasti tööpäevade eest niita) Ris; kehvik, niisuke maa mis vilets on, ei kanna ega, liivane maa, tarvitab `ästi sõnnikud Rak

kehvnoi hv n, g kehvnoi- Hää Jür kehv, vilets Rukis on põuaga üsna kehvnoi-, ää ku `sijmnegi tagasi saab Hää; Küll on kehvnoi- sie vanainimese elu. Me nagu üks `kehvnoi-de kogu maa pial, üks vilets, teine tõbine Jür

kehvus `kehvu|s spor eP(kehvus Kse) Trv Hls Puh, `kehvu|ss Nõo, g -se; `kehvü|s Võn, `kehvü|ss San V(`keh- Rõu, `keh- Se), g -se viletsus, vaesus, puudus `kehvus on kääs Vai; sii majas on `kehvus ni suur Rei; nendel `olla `kehvus maeas Mar; `kehvus oli väga akatuses (noorpaaril) Tõs; sii külas `kehvust ja `vaesust paelu Tor; `kehvus tuleb uksest ja `aknast JMd; oh sa alastus, küll nad on `kehvuses, ei `leiba ega kardulid kedagi põle VJg; peremies kadus kodust ära, `kehvus on majas Iis; üks mõnele tuld se `kehvus `joomisest Lai; neil peris `kehvus kähen Trv; temä lääb `auda oma `kehvusege Hls; sulase kõneliva et, küll om `kehvuss, puder om pudrule `sil'mä `pantu, no `rasva ei ole Nõo; `kehvüss om majan Krl; `kehvüss oll suur, selle es saa\_naid `hyyunit ni `häste ehitedüss Rõu; `kehvüss majah, `puuduss, muut `kehvüüst olõ õi? Se

kehväne kehväne Hel, kehväne g -tse Rõu Vas; `kehvä(ä)|ne g -dse? Se

1. a vilets, kehv toidu peräst nurrase `tjündre kige `rohkemp, kos toit kehväne om Hel; kehväne kevvai Vas; kehväne talo, kehväne ellai Se

2. s vaene inimene tennäke iks mõtsa `hürgä (paju), kiä and iks `kängi kehvätselle, jala `va'ju `vaeselle Rõu

kehvätümä kehvätümä kõhnuma, lahjuma är kehvätünü ja krohutanu, tyy om vigaline ellai Urv

kei n, g kei Kod MMg

1. (lõnga, köie) keere, säie villa kei lähäb `kerrä `kruasimisel Kod; plet'i suab kolme ja neljä `keiga, punuda ei sua, piad kolmanda kei `piäle `laskma MMg

2. osa, jagu teri kiädet'i üksi, siis õli ta teräsupp, aga `pañti ube ehk `ermid tõone kei, siis kutsut'i ta `erme ehk ubasupp; tõine kei tõiss `leibä `testi, kassetasse tõiss jahu ja segätässe tõiss, tõene kei tõiss, nisu ja `õtra ja rükiss Kod

keiane keia|ne g -se "käia hõõrdega koos" lopuda keiased vikatid εε; kirves veel keiane Khk

keiatama keiatama kääritama, käia laskma aparaadi all keiatand [veini] Rid

keiberdeme keiberd|eme, -õmõ vaevaliselt liikuma, kooberdama kuna ma sinna `alla keiberdõ, ainaliste manu; mugu_keiberdõt õnnõdõ; ma_keiberdesi enne Soodi tarõ manu San

keidu- `keidu- R

1. keedetud, keetmiseks mõeldud toiduained ega siis viel `niisuke si `praadisi ei old, - - siis oli ikke `keiduliha Jõe; `Enne kodu `olles `keidupekki suhu ei pand; `keidetud `silgud, `räime `silgud, nie oli ige `karduli `korvass, `keidusilk Kuu; saab vähe `keidukala Hlj

2. keetmisega seotud ese või ruum `Suure `keidukoju `tehned siva `ritvust; `Pliidi `juures `nurgas olid `keidupaad Kuu; `Laudust `tehto `keidoküök, `neljä `kandiline, katuss pääl. Suvel ei `tahtund `keitäda `reietuas, sis `keideti `keido `küögis Lüg; miul nüid on `keido potti üvä Vai

Vrd keede-, keedi-, keedu-

keidus `keidu|s g -kse Kuu; `keido|s g -sse Lüg, -kse Vai keedetud toit, keedus Vai sen `piimä-`leivägä `üksindä igä avit, `keidus `täüdüs igä ka `olla; kudas `pulmalisi `palju oli, eks sidäsi oli vaja `keidust; `Louna ajaks oli igä alade `kaikse tugevamb `süömine `keidus; `Keiduksi igä sai `mitma `muodisi `tehtud Kuu; midä pada paned (keema), sie on `keidos Lüg; `irmu vel, et `lähto `pliida `alle `keidoksed Vai

keies|laud (korraga) mitme lõnga käärimislaud on nagu `kuondlalaud, aga augud on sies, iga lõnga jäust üks, sie on keieslaud Sim

keigu n, g keigu edev, kergats keigu sa olt ja keiguss jää; `ühti nigu sai, keigu vai eiga Urv

keigutama `keigutamma, (ma) `keigudan Vai kergats olema, kekutama `keigutago ken `tahto Vai **Vrd** keegutama

keiko|lõug fig etteulatuva lõuaga (vanake) `Ambaid ei õle enämb suus, sis õled `keikolõug Lüg; Vana `keikolõug käis siin Jõh **Vrd** keikos

keikos `keikos Lüg, `keikus Jõh püsti, õieli, etteulatuva Kuer `kratsis jalg `keikos kirpu; Kie pali süüb ja juob, senel kõht `keikos; `Ambad suus, siis lõug ei kisu `keiko Lüg; `Uhke, käib pia `keikus; `Vahib kael `keikus, `süämä ei akka; Mis pia `keikus `ketrades, sie `perse uppis kududes (lohakas ketrustöö teeb kudumise raskeks) Jõh

keil¹ keil g `keili RLä, g keili JõeK Kad (hrl pl) uisk `keilid on `rauast, on teraksest, `keilisi `üita ka `tritsudeks; oli sile jää, et `keilijega `käisite Jõe; Poiss sai `uued `keilid `linnast; pärast akkas neid `ostu `keilid `jälle tulema Kuu; `keilid on `ruostetand; ei minul `keilisid old Hlj; kõige `enne olivad kõnid - - pärast tuli uus muod `keilidega; ma läksin `keilidega niemest üle maa `nurga `Rammu `saare JõeK

keil² keil g keili soon, uure, õnarus keil om sij, mis ruup sißsipuule lääp; `akna viilavva om ka keilit, vilõng om sij keil Krk

keil³ keil g keili loomakints, -reis (lihuniku kõnes) tagumise keili olliva vedela, sääl see viga olli Ote

keilama `keilama hõöguma süed ei ole viel `kustunki, `keilavad vaid VNg

keil|haamer Kaa Mar Var Trm M T Rõu väike sepahaamer Siis on raua venituse vuamrid ehk piñnvuamrid - - Teise nimega nimetatasse seda vuamrid keilvuamer Trm; keil`aamrege lüvväss ümmargusi `kante ja venidets `rauda Krk **-hõövel** (kitsas) soonehõövel vilõng om sij keil, keil`üüvlegetetäss Krk

keilima¹ `keili|ma Jõe Hlj, -mä Kuu, (ma) `keilin uisutama veib `varsti `keilima `minna `järve `jääle; läks `keilidega `keilima voi `tritsutama Jõe; Kui lund jääl ei ole, on sul hüä `keilidä; `näädinge jää, sie oli nii sile kui laud ja [seal võis] `keilida ja `kelguga `soita ja Kuu; `lapsed `keilivad jää pääl; `keilige `päälegi Hlj

keilima² `keilima, (ma) keili(n) Hi ehtima, mukkima Oh ta keilib seel `peegle ees nii palju Käi; Oled sina aga `kerplane, keilid ennast `ühte `otsapidi `peegli ees Rei; mis sa ennast keilid nii kaua Phl

keilima³ `keilima, (ta) keilib Mar Nis Krk, (ta) `keilib VNg

1. hõõveldama **a.** soont, uuret see soon on `tarvis `sesse `keilida Mar; tala otsa `vällä keilit, `akna viilavva om ka keilit Krk **b.** ääri õhemaks hõõveldama `voodri `laude `pialmesed serbad on kõik keilitud, keilitakse ää Nis

2. kinnitama, (kinni) lööma [paadilaudade] `teine serv käis `teise pääl ja siis siit käis nael läbi ja sie oli `keilitu `siie kovast `kinni VNg

keil|pann `Naine akkas keil`panni `lööma, `õstas `uued `riided, sättis `ennäst ja akkas keil`panni `lööma `tõise mehega (liiderdama) Lüg

keilut keilut g -i Emm Käi kajuti laeaken Keskmest kajutid, mis külje pæltsetest akendest valgust äi saa, nendel tehta lage keilutid. Nee aa keskeld katuse viisi vehe kõrgemad, et vesi pæld æ valgub; Mõnes kougesõidu purjulaevas oli laes keiluti all laeva peakumpass, seda sai nii ülald kui alt vaata Emm **Vrd** kailat

keine kei|ne Sa Muh, `kei|ne Kod, g -se keene, keedest koosnev `mitme `sitme keised jämed kōõved Khk; täna akkame köit kogu `lööma, see tehakse kolme ehk nelja keine VII; nooda veo kōõved o `mitme keised; pool keine kaḡḡas `olli koa, lõim linane ja kude villane Muh; `keträn villad ärä ja `kḡiran kahe `keisess; kolme `keine lõng one kõva Kod || Kolme keine kõige kõvam (tööd tehakse kolm korda, tegijaid on kolm vms) Krj

keipama hrv `keipa|ma, da-inf keebata Ran, -mō San, Har lonkama kes `keipab, `tōmbab `jalga, jalg põlvest `kaugel, siss `keipab Ran; keibass iks tuda `jalga, ol'l är\_põrutõnu põlvõst; ommugu ei vōi\_sukugi `aigõst jalast, `keipat `irmsadō, `keipat vai `limpat San

keipara `keipara otse(joones), mitte teed pidi peni auk, vist mõni läits `keipara Kam

keiparama hrv `keiparama < keipara; otse minema ei taha tḡid piti `minnä, siss `keiparasi ("lõikasin"); nimä `keiparasiva Kam

keir keir` g keiri puuhaamer mullatükide purustamiseks keir` om maa `hellämise riist Har

keirama `keirama, da-inf `keirata Nõo Kam Har ringi jooksmas, hulkumas; keerutama `poiske tḡḡid ei tḡ, `keirab `ümbre ku pisu and; Mes sa `keirad `ümbre, püsi `onte kodun Nõo; mugu `keirap pääle, `asja iḡn, tōist takan Kam; tḡḡ nḡḡ, taa keiraśs pääle `ümbre `saiba, muudgu linnaśs `endä Har

keirima `keirima mullatükke purustama – Har

keiser `keis|er g -ri R eP, g -re Mär Pälō Kos VIPō M; n, g `keis|ri T V(-re Rāp Se); `keidser g `kei(d)sre Ran, g `kei(d)sri Puh; van `kōis|er g -ri Sa, g -re Juu, `kōōs|er g -ri Juu; n, g `kōisri Lei(n -eř)

1. riigivalitseja, imperaator valitsus ei tahand kala `keisri ajal Hlj; `keisri ei õle enamp ei kuninga Lüg; [teenis] `keisri `oue `polgus Vai; maksa mette `rääkida neid vanu `keisrite `asju Jäm; `tōtsid `linna `keisri `vastu, kellel selleks oli `usku (Sõrve laulust) Ans; vene `keiser oli ühe`koora, kut vene riik oli; punassed `tapsed vene `kōisri ää Khk; Kui ma veel koolis keisi, oli kōiser suure au sehes Kaa; vene `keiser nink tsaar, see on üks VII; `Rohkem emasid `kōisrid ma pole kuulnd kut see va Katarina Venemoal oli Pōi; nüid on `keisrid troonild maas Emm; see oo jo `metmed saead `aastad seal Talinas olnd see `keiser `Peetri maea Mar; ega nüid ānam `keisert ole `ühti Mär; `keisritel oli vanaste koa ronu abe, alt kahe aralene PJg; kirikus `tehti ikke tānu `kōisre ja `kōisre proua `eest Juu; meil põle ānam

`keisrid JMd; `keiser annab manivesti Koe; mõned üiavad `keisrid kuningast VJg; piäd tämää `pelgämä kui suurt `keisrid Kod; Keisre valitsuse aal' es ole muud massu kui pääraha Trv; telli ku juut' ja massa ku `keiser Krk; jummal `keisret kaedsa sa; kes siss targemba `olliva, nõu kirjutiva `keidsrele; egäl puul olliva `keisre pildi Ran; mes om `keisril viga elädä, -- süüb sia pekki ja `rasva ja kate `kaska all makap Puh; miä `tahtse `keisri käest `endäle abiraha nõoda, a `keisri visati troonild ärä Nõo; Vene `keisril `olli suur ilma maa käen Ote; miis eläss kui keisri? (hästi) Rõu; `inne vana `keisri `aigu käve? sahdikõsõ_kot't säläh; `keisri jal\_pel'gäss umma ello, tuul om kõgõ mõõk jõhvega? asõmõ kottal Vas; `keisri om riigi suurõmb amõtnik vai pää ehk valitsõja Röp || lähen `senna, kus `keiser jala käis (väljakäiku) Kei; Kohe keisrege jalkse lätt Röp

2. teat kartulisort suured `valged ümmärgused kartulid õlid `keisrid; `keisrid õlid küll suuremad, aga pitergused Kod

3. teat (suur)puri `iivige `keiser üles Hää

keiserlik `keiserlik RLä, keiserlik Mar(-lek) Tor Kos Hls, g -u keisrile kuuluv või omane, suursugune `keiserlik `korgus Kuu; `keiserlik palei- VNg; keiserlik perekond Kos; mede vallavanemp om `väege keiserlik Hls **Vrd** keisrilik

keiser|riik keisriiik `enni olid `keiserrigid Mar; eks Venema oli `enne koa `keiserriik Mär

keisri|kroon teat liiliasort `keisri kroonid suured pitkad, `koltseid `õitsed kut kellad Jäm; `keisri kroonid, `sioksed kollakad roosad ja mustad täpid pial Tõs; `keisri kruani `eelmed oo nagu `trestlid; `keisri kruun one suur `val'kjas punane Kod; `keisre roonil om musta täpi `lehte pääl Krk **Vrd** kuningakroon **-kübar** teat tähekoogu noore `keisre küpär [seitse tähte]; vana `keisre küpär [viis tähte] Hel

keisrilik `keisri|lik JMd Trm Vas, keisri- Krl, `keisre- Mär Hää VIPõ, g -liku keiserlik `keisrelik suguse|ts Mär; nüüd tuleb palve `keisreliku `kõrguse iist Hää; sie on `keisrilik käsk JMd; temä eläb `keisreliku elu KJn; keisrilik `kõrguss Krl

keisrinna hv n, g `keisriina VII Koe Röp; keiser|i-nna VII Tor Trv, -ii-na Rei Hää Kos Hls Krl; `keiser|iina Plt, -iina R Mär Tõs; `keisreriina KJn keisriproua `keisri naist `üiti keiseri-nnaks VII; `keiseriina `sündimise pää Mär; ei ma ei ole näin `keisert egä `keiseriinat Tõs; keiserii-na oli `suures aus Kos

keisri|proua keisrinna `ütlesima ikke `keisri `proua ja `keisri `ärä Lüg; kolm rubla aga kirju mütsi eest, oli saanud `keisri proua kääst (Sõrve laulust) Ans; `kõisre ja `kõisre proua ja tema sugu võsa eest `tehti ikke tänu Juu; sie pidi olema `keisri proua vana `suapa apsati Kad; `keisri provva `sündimise `pääva pided'i Kod; Katarii-na `olli `keisri provva Nõo; meil ol' vanast `keisri proua Saksamaalt peri Har **-raha** keisriiigi raha Mõne meelest oli `kõisri raha püha, seda `oiti, et akkab ehk `maksma Põi **-riik** monarhistlik riik `keisril on `keisriiik VII; vanast ol' pal'lu `keisriiik'e, no? ei olõ vahest üttegi Har; `keisri riik `ütel'di suurõmp olõvat ku kuningriik' Röp **Vrd** keiserriik **-sinine** mgi (hele)sinine värv ühekorra oli `keisri sinine, see oli erk ikka, pigem `val'kjam Jäm; rukkilill oo sinist `värmi, `keisri sinine Mih; rutoline õli, al' ja `keisri sinine ja `valge, kolme lõngaga Kod; `keisre sinine tühemb ku `sel'ge taevast Trv; `keisre sinine, sij olli iki elle; `keisre sinine, mis `keisrel `liinte pääl om Krk **-vald** kroonuvald `Vakra ja Lõöne olid `kõisri vald VII **-valge(d)** teat

kartulisort *ühed`valged`üeldässe`keisri`valged,`keisrid`kasvavad`suured`Kod Vrd`keiser`-veli`[elavad`hästi]`ku`keisrevele?`ku`herräpoja?`Räp*

keister → köster

keit *keit`g`keid|u`Kuu`Jõh,`g`-o`Lüg;`keito`g`keido`Vai`keetmine;`keedukogus,`keedu-`keit`karduli`on`viel;`liemekeit`kippu`toisina`pohja`potrutama`Kuu;`üks`keit`on`ubi`viel,`ühe`kõrra`saan`keitäda,`on`viel`ühe`keido`jago;`tuob`kaivust`keido`vett`Lüg;`miul`nüid`on`keido`potti`üvä`Vai`Vrd`keet¹,`keidu-*

keitama *keitama,`[ma]`keidan`VNg`Lüg`Jõh,`keitämä,`[ma]`keidän`Kuu`RIId,`part`keidetud`Jõe*

1. a. (toitu vm) keetma, keetes valmistama *Keidetud`kohvi`ja`antud`siis`juua`Jõe;`siis`keidit`sidä`[hülge]liha`neil;`Täidü`ko`jo`keitämä`mennä`Kuu;`tummi`keideta`lastelle`VNg;`keitäväd`ja`paistavad`erku`[maiuspalasid,`hõrgutisi]`Lüg;`auve`kapsad,`ajas`süüma`aja`üle`ilma`keitamata`neiega`Jõh;`mine`sies`neid`kakkisi`keitäda;`eile`ehta`keidin`nisujahu`kõrti,`miu`vanames`keiti`mune;`siis`läks`ninda`punasest`just`kui`keidetü`krabu;`mihkeli`päiväst`keideti`olut`ja`juodi`viina;`kus`süvvä`keidedä`Vai`b. mingit`saadust`valmistama`ega`igaiüks`oska`siepi`keita`VNg;`vaha`ja`siep,`ku`ei`saa`iast,`piäb`uuvest`üumber`keitämä`Lüg;`kõpjas`taoti`ja`keideti`tuhaga`taulast`Jõh*

2. metalli kokku jootma, sulatama *raud`keideta`kokko;`rauda`keidetasse`liivaga`Lüg;*

3. vett maa seest välja ajama, pulbitsema *allikas`keidab`vett`maa`siest`vällä`VNg;`akkab`vett`üles`ajama`ja`keitämä,`porine`ja`tümä`[koht];`keidäb`maa`siest`vett`ülesse,`säält`tuleb`juo`ninda`nagu`vesi`kieb;`kui`meie`oma`toa`tegitä,`siis`keitäs`vett`üles`Lüg*

4. kõhulahtisusest *keitäs`siest`lahti,`tiä`midä`on`Lüg*

keka *n,`g`keka`Vig`Vil,`kega`IisR`kergats,`[söögiga]`peenutseja`Arwab,`et`teised`ka`nii`kegad`on`kui`ta`ise;`See`on`ju`õige`kega.`Ega`selle`kegaga`saagi`õiget`juttu`ajada`IisR;`Selle`kekale`peavad`kartulid`väga`puhtad`olema,`ega`muidu`söö.`See`keka`jättis`supi`söömata,`polnud`vist`hea`Vig;`Küll`oli`keka,`küll`oli`meka,`aga`jäme`oli`kui`tembi`uhmer`Vil*

kekadivei → kekkadivei

keka-keka *keka-keka`deskr`kekutamisest`näväd`nõnna`keka-keka`sit'si`rat'ko`väel`juakseväd`väl'ja;`kekotab,`keka`keka`Kod*

***kekak** *üppas`või`keksis`ivakse,`natuke`kekakut`tegi`[hüples,`kargles];`kekaku`tegemise`eest`sai`nahatäie`Lai*

kekard *kekard`Trm,`kekärd`Kod,`g`-i`kergats,`kekats`keks`keksib,`aga`kekärd,`sii`one`ta`aunimi`Kod*

kekas *kekas`g`kekka`pära`ja`tiiba`ühendav`noodaosa`nooda`kekas`kutsusime,`väikene`kolme`nurkne`asi,`kus`se`tiib`käima`akkas;`kekka`peal`nehuke`kahe`korne`kõis;`kekas`nehuke`arv`asi`Rid*

kekats *kekats`Saa`Jür`TaPõ`Ran`Vas,`kekat's`ViK`I`Plt`Võn`VIId,`kekät's`Krk,`g`-i*

1. kergats, kehkenpüks *kekats`ulgub`mööda`ilma;`kis`jabrutas`jutuga,`see`ol'li`kekats`Saa;`Küll`poiss`sai`kekatsid`kaela,`enne`kui`mängust`väl'ja`läks`[laste`sõim`keksumängus]`Jür;`näab`jo`küll`inimesi,`kiss`kekatsid`ja`eblakad`on;`sitt`mõni`obune,`nagu`va`kekat's`teine`Koe;`linna`kekat's`on`teine,`ega`ta`üks`täie`otsaga`mies`ei`ole`VJg;`ku`kekat's`keksib`sij`müis,`kerge`-perse`Kod;`see`on`ka`ikke`üks`kekats,`nesuke`kerge`võitu*

Lai; *sihukest inimest`ööldi kekat'siks, kes ehtas ennast sihukse riietega, mis teistel ei old. jutuga ka`näitas kekat's ennast`väl'la, al'bi juttusid aeas Plt; Tõise poisi om iki esä`muudu, tõsitsepe, [üks] om`säate kekät's Krk; mes tä tühi keksib, vana kekats; kekats tükib iki`uhke olema, parembide`rõivil ja Ran; Vana kekat's, käü küpär üte kõrva pääl Vas; Kõik rätsepä? omma? kekätse? Röp Vrd kegats*

2. kerge, ebapüsiv, kipakas asi *Sarabani suan õli kui kekats, kui vähe viita õli, siis läks kõksti ümber Trm; üks kekat's (kerge ehtis, köks) one siäl ärä lagunened Kod*

kekatsene *kekatsene kerglane Taa mijss om`väega kekatsene Röp*

kekavei n, g *kekavei kehkadivei kekavei on`kerglane inime, ei sesa paegal, nagu kerp kuera`persses Kos*

kekaveli *kekaveli = kekavei kekaveli om kergats inime Kos*

kekeldämä *kekeldämä kekslema kekeldäb`piäle KJn*

keken|püks *kehkenpüks`Selle kekken`püksi võid omale kavalerist võtta IisR; kekenpüks iki kekutab, kekenpüks on kekutsi sugulane Saa;`kerge`mielne ehk kekenpüks Kad*

kekerdama *kekerd|ama ViK Lai, -ämä Kod; kekkerd|ama Jõh IisR, -amma Vai, -ämä Kuu, -ämmä Lüg*

1. püsimatult sagima, sebima; hüplema *Kuskil`paigal ei`sõisa,`mutku kekkerdab Jõh; Mis sa kekerdad siin ies ommeti (lapsele) Sim; kekerdäsin ühe mättä õtsass`teisi`õtsa kuini saen üle Kod; kui edevusest käib edasi tagasi, siis kekerdab; kui on kärsitu, ei seisa paigal, kekerdab edasi tagasi;`ütlen oma kašsile, mis sa kekerdad siin laua pial, aead mu suled maha; vana inimene on`kange, see ei kekerda Lai Vrd kekardamma*

2. edvistama, mukkima *Mes sa kekkerdäd`aeva, ku moni`vieras neh`trehvb tulema Kuu; midä sa`ninda`kauva kekkerdäd sääl, kui et tule; jäi`sinne`kauvast ajast kekkerdämmä ja`vahtimaie; Ise vana juo, aga vade tahi kekkerdädä Lüg; Käis oma`uuve jakkiga kekkerdamas Jõh; See`kehkenpüks kekkerdab aga nagu suur`asjamees IisR; Mis sa kekkerdad mu ies Vai; kül kekerdap poisi ies ja tieb`sil'mi Sim*

Vrd kekkima

kekijas *kekijas < kekk kekijas inimene (kerglane) Rei*

kekitama *kekit|ama VNg Jäm L Hag Kos Sim Trm Plt, -ämä Juu, -eme Pst; kekkidamma ~ kegitama VNg, kekkitämä Lüg*

1. edvistama **a.** ehtima, mukkima *ilusaste ja ilusaste nie`tütrikud end kekkidavad VNg; nää kui tüdruk, kekitab aga`piaale ennast alati Mär; siss pruudi ema kekitas viil`pruut'i Saa; igä jumala päev kekitäb ennäst Juu; mis sa kekitad enese kallal, ei soa`riide Kos; kekitab ja mekitab ennast Plt; see om`keksi lännu,`siante kekitab pääle Pst || uhkustama`kerkleb ja kekitab, ei tea mis ta oo Tor; mis sa kekitad, uhkeldad ennast Hää **b.** (naerda) kõkutama kekkitäväd`naurada Lüg*

2. hellitama *kekitab`peale tätta, teeb ta`tahtmist ja Mar; tä oma pisses lapsed naa ää kekitan Var; eit oo so kodo ää kekitand, et sa,j kannata õht sõnagi Mih; nä kekitab oma last, ei anna`tääle`vitsa egä Tõs*

Vrd kekerdama, kekkama, kekkima, kekutama

kekitus *kekitus g -e uhkeldamine see oo mud'u üks kekitus ka Kse*

kek *kek Sa L Juu Kod VIPõ Ran Krl Lut; kek'k LÄEd Lei, g keki*

1. a. s alp, eputis, hellik *Kekid* `kartvad valu, ei söö igat `toitu, ei või `mustust näha, kekutavad pial Han; `ol'li kekk ja kergats Tor; keä uea hüvvi `rõividi päle, hüvvi `kängi päle, `sjoo um kekk Lut || edevus kost määne kroõs saa, kõik keki pääle ä\_pañd; suur kekk hüvvä tii ei Lut **b.** a kerglane, edev, peps *Kek'ka* inimesi oo kõige änam rumalate sias Han; sa oled ike õrn ja kek'k koa, eit oo so kodo naa ää kekitand Mih; oo va kekk laps, ei taha `süia egä kedägi Tõs; Ää naa kekk ole, see supp sünnib süia küll; see on üks kekk loom, see ei söö PJg; Sa oled ka nii kekiks läinu Hää; mis ta piäks nüid nii kekk inimene olema, ise juba vana Juu

2. a. s ilus, tore, ehitud *Kõik said mukid ja kõik said kekid, ma sain musta ja rumala* rhlv PJg; muud said kekid, muud said mukid Plt **b.** a kena, uhke *Kubja Miina õli kekk ja kenä ku tüd'rik õli; ise nõnna kekk ja kenä, aga mes vana sji vana; emä ütelnu `tüttele: kui sa lähäd poisse `ulka, - - õle siäl kekk ja mukk Kod; ost omale keki obose Pil Vrd* kekijas, kekkadi, keku

3. a. nali, kelmus *teiss-pidi naerab ää `jälle, aeab kekiks Khk; Vaada kus kekk, nüid kass ronind kaju argi otsa Kaa b.* naljakas, veider vana inime akab kekki juttu `rääkima Khk; sis ta oleks veel kekim olnt kui metsavaht `meite `järge [oleks] tulnd Pöi

kekjadi n, g kekkadi edev see laps on kekkadi VNg

kekjadi-kekjadi deskr kekseldes *Mari `tul'li, siss Lijni lät's kekkadi-kekjadi minekit Nõo*

kekadivei *ke-kkadivei*· R Jäm Saa Pai Kad Trm Ran, *ke-kadivei*· HljK, *ke-kkadivei*· Emm kergats, kekkadivei *Oled üks ke-kkadivei*· kohe, mes sa nühid neid `palgesi punaseks, tied `hendäs `ilgeks Kuu; on `toine ke-kkadivei·, peab enesest tea mida VNg; Võttas ikke sene ke-kkadivei·; Üks ke-kkadivei· on, ega tal täit [aru] piäs ei õle Jõh; `Õl'pis teine küll nigu igavene ke-kkadivei· IisR; ke-kkadivei· on natuke pääst ära. kui mõni akkas jabrutama, siss `õelti, sa oled `jusku üks ke-kkadivei· kunagi Saa; oled ikke üks va ke-kkadivei·, ega sul kõik ikke korras põle Kad; Neskesed ke-kkadiveid·, neskesed kes ei viitsinud tööd teha Trm; tuu om üit's ke-kkadivei· Ran

kekadiveih *ke-kkadivei*·h kergats on üks ke-kkadivei·h Trm

kekka *kekama, kekata* I Lai TLä hüplema, kargama (ka tantsides, mängides) lähme ühe jalaga kekka, kumb `kauem kekka ühe jalaga (mäng); Ega siis lastel sedasi kekata lastud nagu nüid kekavad Trm; las `lammad kekavad taha puale; siäl üvä kekata jah; `tantsis ja kekka ja nüid one nõnna `aige Kod; nagu jänes kekka - - `ööldi, kui lund vihistas möda maad; isa `ütles, et rahe terad kekavad, kui rahe sadab vasta maad ja uuest üless `kargab, see on kekamine Lai; kaeme, jäness kurivaim kükitäb, karass üless ja pañd kekaten üle tij Ran; ma sinna lätsi ika kekaten ja karaten Nõo

kekardamma *kekardamma* vallatlema, püsimate olema kurat sa kekardad, saab `siie ja `sinne tõist; kekardab, kie `paigal ei `sõisa Lüg Vrd kekerdama

kekaveika n, g kekaveika kergats, alp inimene *Kekaveika* ahvib kõik teiste `järgi IisR

kekkerdus *kekker|dus* Jõh IisR, -düs Kuu kergats Küll see `tütrik on vade kekkerdüs, `aeva `vahtib `peilist `hendäs `ühthe puhku Kuu; Sie plikka on küll alles kekkerdus; nagu vana kekkerdus laseb oma joru Jõh; `Oitku seda tüdruku kekkerdust, `muutku `kierutab `poiste ies IisR

keklima keklima, (ta) kekib VNg Muh Hi Ris Lai Pil, `kekma Kod, `kekmä KJn

1. rahutult liikuma, mitte paigal püsima kekib aga `peale `joonust peast Muh; Noor obu äi seisa vagusi, kekib `aiste vahel Emm; hobune kekib ja keerab, äi seisa paigal Phl

2. edvistama, uhkustama, mukkima mis sa sii `peale kekid Muh; mis sa kekid `tühja Ris; mes ta nõnna kekib ja näitab ilosid `kruama, aga enesess põle kedägi Kod; tüdruk kekib ja vikib Lai; kekkind enese `väl'la; kekib enese ülesse Pil Vrd kekitama

Vrd kekerdama

kekkiis kekkiis Kad Pil, kekkes VJg tore, uhke; peru, rahutu kekkiis ja nekkiis nagu peigmes kohe Kad; obune on kekkes, kui pea `püsti on, nagu ehmatand `vaatab; koer on üsna kekkes, ei tea mis ta peaks `kurtma VJg; `ästi kekkiis obone oli ees Pil

kekki|mökk üks kekkmok oo, ei lähä tääl `miski asi mette Aud

kekkiis kekkiis püsti, "edevalt kohevil" Pia kekkiis käib. On niisike kekkiis olemisega Jõh Vrd kegus

kekkojas kekkojas edev, elevelil one mõni edev ja kekkojas, kekotab alate Kod Vrd kegojas

kekkojass adv < kekkojas koer tuli `sisse nõnna kekkojass (erksalt) Kod

kekkoille uhkelt, edvistades `issi nõnna kekkoille ukse eden; nõnna tuleb `seie kekkoille Kod Vrd kekkoille

kekotama kekotama, (ma) kekotan

1. kaagutama, kõketama kana kekotab kek-kek-kek; mes sa kekotad Kod

2. fig kõhatama kõhi ärä, mes sa kekotad tämäss Kod

kekotus kekotus g -e kaagutamine kanad muna tegemä, põle teil siin kekotuss Kod

kekks¹ kekks g kekki spor eP(-k'- Pal) M, Ote, g `kekki Jõh, g kekksu Kod; kek's g kekki Muh Trv Puh V; n, g `kekso Vai kergats, kekspüks kül nie `onvad aga `kekkiid Jõh; siä oled üks `kekso, igäle `puole `kekkiid Vai; sedine kekks, peru inime, uhkustab ning kiidab (end) Jäm; sõdukse kekkiiga\_p saa mihe juttu `rääkida; lähäb teiste sias ka kekkiiks Krj; ää ole nihuke va kekki mette Mar; on üks kekks, ei tia mis `ümber ajab või kuda muidu ise on Kad; `üüsi õli tullud siij naese kekks (kergemeelne) Kod; kui seake kekks on, `kiitleb või `oopleb SJn; kek's siij om ike `tõstai ja suurendei, kes esi ennäst kitt ja tõst Trv; kekks olli jutttega rõbe, kärmäs või `säändene Ote; kiä innäst `väega kit't, `üüli kek's Urv; no om iks `kekse ka, kiä kääse ja herendelless Röp; ta üts vana kekks um Vas; kekki minema edevaks muutuma siij om `kekki lännu, `siante kekkiiteb pääle Pst

kekks² deskr kekks Kuu IisR Koe Kod kõks, kõps (hüplevast, kiirest, rahutust liikumisest) Oo ogera, kekks `siie, kekks `sinne Kuu; Suur poiss, sie võiks kedagi teha, mis ta niisama jalg persses, kekks kekks `ümber `kargleb IisR; eputab, kekks istub `seia, kekks `sinna, kekkiitab ja larab `piaale ühest kohast `teisi Koe; Meeta kekks kekks väre `lašti Kod

kekks³ kekks g kekksu Kaa Rei Jür Lai, g `kekksu Jõh, g kekso Kod

1. kekksimine, karglemine lapsil one õmad tantsud ja kekksud; lapsed õlid vassan, leid aga `kekso; nuared eläjäd akavad `kekso `läämää ja juaksevad kekksoga `metsä Kod; [Talled] läksid `karja, lõid `kekksu Lai || laste kekksümäng `Kekksu `mängitakse `õues, tehasse `ruudud maha ja üppatasse ühel jalal Jõh; Tüdrükud `tahtsid `kekksu `mängada Kaa; Kekks tuli kuolist, kus `kekksu `tehti Jür || hum tants(upidu), simman kekks one pühäbä; kekks meie kutsuma üks pidu ehk tants Kod

2. tüli, pahandus oi `kekso, vat kos õli kekks; kekks one riiu asi Kod

keks⁴ euf koitusest `Koidu `keksu tegemä Kuu

keks⁵ keks g keksõ lükk, (toobri) veojalas keksoga vedet'i `tüürvid - -, ise käid `tüürvi ja keksõ taga; kek's one nagu reejalas, aga lai, `keskel pulk; vahel `aet'i kaevoltki tare ukse ette keksoga vesi Kod

keks⁶ keks Mär JJn Hel(g keksu), kek's T, g keksi (palgi) koorimisraud lähän sepale pal'gi `keksi tegema Mär; nii `meistriga kooriti ka pal'ka, keksiga oli `kergem, pikk va'rss oli taga JJn; lejme mõne `lijbri vai lahveti, siss `ol'li mul kah kek's Kam

keks⁷ keks g `keksi R käsivõrk a. kahv `keksiga `tõsseta venest kalu; kui võttavad `keksiga rüsa siest (angerjaid), panevad vahel kivikulle Jõh b. vähinatt vähä aig `pieta keks vies, siis on vähid `kallal Lüg

keks⁸ kek's g keksi Krl, k'iek's g k'iek'si Lei sõnnikukonks k'iek'siga `šitta kekseidsedass (tõmmatakse koormast maha) Lei

keks⁹ keks g keksi Sim Lai, g keksõ Kod

1. midagi väikest (asi, kogus) `puhtaid terasi on üks veke keks (kotike), `rohke ei suand Sim; üks veke keks (koormake) sae `piäle, suadu osa Kod || laste pingike, järi – Lai Vrd köks

2. fig kõpskingad mes `niiskesi `keksa `õssa Kod

keksadi-keksadi `keksadi-`keksadi Trm Kod deskr Õli jahust vigane – kui `kõndis, siis nagu `keksides läks edasi `keksadi `keksadi Trm; ta'nsib `üste `lauda `müüdü, lähäb `keksadi `keksadi `üste `lauda pite Kod

keksama `keksama, (ma) `keksa(n) Jõh Kod Pal Kan hüppama, (kuhugi) kargama `Keksasid ise ka `vankri `servale, kus [tee] `liiga tümä ei õld Jõh; ajab `kelko eden, siis `keksab ise `piäle; `keksas kesk `väljä `kruavi; obene `keksab tagass üles lüädä Kod; kui mina õlin veike laps, reagit'i et kõik keksates tullud kodu [hingede päeval] Pal; `laidõ^o ol'li madalamba_ku aid, sält ol' hää üle keksata^o Kan

keksik¹ keksik g -u Mih Sim kergats, kekspüks kergats või keksik, `siuke `keksija Mih; niesukeksi keksikuid `ennegi `nähtud, põle `püksi jalas, aga kiitleb ise kua Sim

keksik² keksi|k g -kse halvasti tehtud koorem, koormaköks õige ahtik `kuurme tett, justku keksik tett, sij mutku ümmer ja ümmer Krk

keksikäne `keksikä|ne g -se Kuu dem < keks¹

keksima `keksi|ma RId eP(-mä Juu, `kek'sma Tõs, `keksmä Kod KJn), -mä(ie) RLä Vai, `kek'smä eL; (ma) keksi(n) eP eL(kek'si), `keksin R

1. hüppama, karglema Midäs tämä soge nüd seel pidäs `keksimä, et ei `muista `paigal `olla Kuu; `lapsed `keksivad ühe jala pääl Lüg; kirp üppib ehk `keksib Jõh; egad `asja `kohkub ning keksib [hobusest] Krj; Keksib ku märu sunn Mar; lapsel ea meel: üppab ja keksib ema ees Juu; Sie keksib, kel `kerge jalg Jür; keksib nagu kerp koera saba all Amb; laps keksib kiki `varbal VJg; anijalg keksib õhele poole ja teesele poole, pal'lu teri jääb maha Äks; mis sa keksid ja `ampsled siin Lai; keksib nigu `lammatal Plt; keksib `piäle, justku narrike Trv; mia ole vana, ei taha enämb `kek'si Puh; lat's läpep nüid paegal püsidä, latsel vaja `keksi ja karelda Nõo; mi_sa kek'sit tann iks edesi-tagasi; kek's inne üte asa mano ja tõõ asä mano Kan; `kek'svä `jalgu pääl Se || väikeste sammudega, tippides käima mis sa keksid nõnda, tule rutem; vanad inimesed keksivad Hää

2. kiitlema, uhkustama *Sie`nd poiss vai asi, `keksib ja `kel`gib `tütrukute ies nigu kirp `perses `teisel IisR; mida siä alalde `keksid Vai; `keksis `pæele, et Leeni `olla ta ruut, niid pole midad Khk; `seati `oskab ägäuks `keksida Mus; keksib oma uue obusega Krj; tä keksib `rohkem kut tä teind oo Mus; mis sehuke roogus ka ennast keksib VII; Mis sa ette muidu oma sitase kesta sihes keksid Pöi; Keksib oma vedru `vankriga Emm; keksid mud`u ja tahad ennast tee`stest änamaks pidada Mär; keksip peal, põle ta naa suur nina `ühti Mih; keksib ja teeb enese rikkase Tõs; keksib mud`u oma `jõuga Juu; mõni mies on ju `kange `keksima, põle `endal `särkigi `sel`las Sim; mis sa keksid oma obese närakaga; Keksib kui arakas, kes neskest tühja uhkust täis on Trm; nakass `kek`smä, et temä `oskab nii ja nii äste Ran; ärä keksi, kota kaotad Ote; misä taah keksit kui suust `hindäst `asja olõ õi? Räp; sääne `kek`sja ineminõ, mis sa kek`side tah Se*

Vrd kekerdama, kekkama, kekkima

keksijmäng keks, kekskast – Kos

keksis `keksis Käi Rei KJn uhke(lt) `uhke `keksis inimene Käi; va `keksis vanamis; temä käib õige `keksis KJn

keksiskelema uhkeldama mõni `säärne uhkõndass, pill ninaga, keksiskeless ja kääse ku vana `keksto Räp **Vrd** keksklema

keksitama keksi|tama Mär VJg Plt, -täma Kod(kekstämä) KJn; -dama, -ta, (ma) -dan Rei; `keksita|ma VNg, -mma Lüg

1. (last) hüpitama, tantsitama älä `keksita last `ninda pali egä `vintsuta; mõned `naised `keksitavad last sedä`viisi `süülis, tippa tappa Lüg; keksitab ja üpitab käte peal last VJg; keksitab last `põlvedel Plt; kui `arjub keksitamesegä ärä, siis ei seešä `kuškil paegal KJn || hüplema, karglema lahe vasik juakseb ja keksitüb; nõur obene kekstüb juakseb Kod

2. eputama, edvistama mis sa ennast keksidad Rei

Vrd keksima, keksiskelema, kekskelema, kekslema

keksijalg keksija, keksleja keksjalg, kie `keksib ühe jala päält `tõise Lüg **Vrd** keks¹

keksjas `keks|jas g -ja Kod(-jäs) elav, liikuv **a.** krapas, toimekas nuarekas mijs ja nõnna `keksjäs Kod **b.** kergats kes one `niske `kergekäs, siis `ütleväd küll one na`r ja `keksjas Kod **c.** kipakas `niske `keksjäs [saan] onegi, alate tä käib `ümber, ku vähä `viitlik one Kod

keksjäss `keksjäss kergelt, kärmesti nõnna `keksjäss tuli mäess ülesi; tõesed läksid `keksjäss ja `kärmäss; nõnna `keksjäss käis vanana [eit] ümmer tare Kod

keks|kala hum konn – IisR **-kast** lastemäng Vanaste minu kooliaal mängiti küll keks`kašti, niid `ütlevad lühemalt, `keksu või keksu`mängu Jür; lapsed tieväd keks`kašti, `tõmbavad piiri, nel`jänukeline, krijmod `ümber, siis ise keksotavad siäl `ümber, `viskavad tad`riko tükid `sinna maha Kod

kekskelema keksima, eputama kes `kekskeless, mikitõlõss kääse kui `keksto, pidä `hiindäst suurt luku, na noorõ? Räp **Vrd** keksiskellema

kekslema `keksle|ma, -da Pal KJn Trv, kekselda TMr; `kekslemä, kekseldä Nõo Kan(-k'-, -dä?)

1. karglema, hüplema kae, kudass `kargleva ja `kekslevä; `varblase kekselsivä sääd obese `juinne man Nõo

2. hooplema, uhkustama ära `kiitle `kinda seess, `keksle meeste eess Pal; mis sa `keksled, ega sa rätsep ole KJn; sij om va kek's, kes pal'lu taht kõnelde, kek'sless Trv; misa `kek'slet tann Kan

keks|pall tantsupidu, simman – Kad **-perse** kergats *keksperse*, mis sa keksid sääl oma tühjade pükside sees Saa **-püks** kergats, kehkenpüks *kekspüks on nagu nattuke `puudulik voi `uhke Jõe; Sa oled aeva kekspüks edesi, ei t saa `targemaks Kuu; `uhkust täis ku kekspüks Lüg; tää o muidu üks kekspüks, kiidab `peepele oma tegusi Mus; Pole töömees midagid, - - muidu üks kekspüks Kaa; ole kek'spük's vahel vagusi koa, äe valetleg nii ullu palju mitte Muh; Keksüksid põle kelegi mehed Han; `keksis kekspüks senis kui ma vädasi talle `vastu `kõrvu Kse; kekspöksu juttu ei saa `usku; kekspök's `olli ubsakass, `rätsebä `sorti Ran; taa vana kek'spöks om Kan || hum jänes – Jõh*

keksti `keksti IisR Jür Kod Lai deskr kõksti *Sigines `teine `järsku `keksti minu `kõrva IisR; Üppab noor inime `kergelt `keksti Jür; varsa raisk `keksti tagass ülesi Kod; Kurat seisis `keksti tüdriku ees ja küsis, mis sa must tahad Lai*

kekstu n, g `kekstu Jõe ViK(-tuu Sim) Krk T VId, -to Röp kergats(lik), uhke, edev `kekstuks `üelda, kes `kangest `kiitleb ennast Jõe; nuorelt oli ikke päris `kekstu mies VJg; sie põle kelegi mies, mud'u ks `kekstu Sim; tuj om kah serände kekatsi mooduga, nigu vana `kekstu Ran; ta om särände `kekstu, `rätsebä `tõugu mijs Kam; ei olõ? hää ku inemise lats nii `kekstu om, sõss tä kõnnisi kas vai pää pääl Kan; tuj om `kekstu, kiä om ää `uhkõ ja kek's ja `kitless ja `karglõss Urv; `kekstu uma varandusõ `pääle Krl; mõni `säärne uhkõndass, pill ninaga, keksiskless ja kääse ku vana `keksto Röp || rahutu, rüblük nää mianta ta om, ku `kekstu kunagi, `kunnigi ei kurda paigal Krk **Vrd** kikstu

keksutama keksu- Jür keks(o)|tama Kod keksima, karglema *Võib `olla, et keksutates üppad `kõrgemalle või Jür; mes `asja sa keksotad siin; eläjäd keksotavad ja lüäväd ülesi; üks veeke linnuke `kekstas siin aeda ukse eden; kõik õlesi `juuksnud ja kekstanud `ümmer sul; meie lapsed keksotasima, tõõne jalg kõverite tahapole ja tõõse piäl keksotab; kodokävijä keksotanud tuj piäl Kod*

keksätämä keksätä|mä, -tä kekslema, hüplema arak alate keksätäb, tämä ei mõessa kädä Kod

keku n, g keku Aud VJg Iis Lai Urv Rõu, keko Võn Röp, kekko (-u) RId kergats on ka üks kekko, ise tahab vaid `rääkida ja lõverdatta `palju Jõh; nagu keku teine alati kekul VJg; Küll om keku inemisetük'k, kek's ja edestäs nigu mõni haiba tütarlat's Urv; Vana keku, mi sa_ `kek'sit Rõu; ta üt's keko om, selle ei püsü ta kavvõmb `kohki kotuse pääl Röp || kronu talomestel olli? obõsõ keko?, kellega künneti Võn **Vrd** kegu, kekul, kekuti

kekul nõnna `uhke, et aeva kael `rõngas kohe (kes peab ennast kekul ja ergul) VJg

keku|lõug pej lobiseja, lobamokk sie on vana kekku lõug Jõh

kekutama keku|tama Muh L(-da- Saa) ViK I TaPõ, kekota|ma Kod Võn, -mma Röp, kekkudama IisR Emm edvistama, uhkeldama Nii `kauva kekkudatasse, kui on pill pikka ilu järele IisR; mis sa peale kekutad, üks kekutis oo ega põle `õige inimene mitte Muh; Akkan teiste ees kekudama Emm; kekutab ennast, peab ennast nii `uhkeks Mär; Ma'nn oli `kange kekutama; Kekutas oma uude riietega Han; kui ta kekutas, sis visas pää `kuklas, `kindad `pa'ndis küinarnukini kätte, päeva vari ol'li pää kohal; tüdrukud akkasid sis kekutama, kui

mõni noormees ol'i `kuškil `saadaval (lähedal) Saa; mis sa kekutad teiste ies Kad; elbakas - - naerab paelu või kekutab Sim; mis ta piaks alati kekutama Iis; kekotab, käib piä seljän, one `uhke ja tore; vana inimene, mes kekotamiss täll vaja Kod; kui edevusest käib edasi tagasi, siis kekerdab nigu loom kekutab, tahab ennast näidata Lai; et ma nüid `säädse ennäst vai kekuti, toda es ole Nõo; mis tah kekotat, egass nii `illošs olõki ku `arvat Röp

kekuti n, g kekut'i keku, kekutis aga on üks kekut'i, pielib puol `tuñdi ennegu üks kord miñema suab Sim

kekutis keku|tis Muh Han, -dis Jäm, g -e kergats üks kekutis oo, ega põle `õige inimene mitte Muh; Kekutis tahab ennast `tähtsas tiha, kõik jutt ja liigutused oo `väl'la`paistvad; Kekutised ei tee iad tööd Han **Vrd** keku(ti), kekuts, kekutus

kekuts kekuts g -i kekutis `jusku va kekuts kekutab, risti inimese `moodu ei mõsta `olla; kekenpüks on kekutsi sugulane Saa **Vrd** kekutus

kekutus kekutus g -e kekutis kui inimene on üks niessukene al'bi segane, siis on üks va kekutus. kui neid mitu on, siis on kekutused VJg

kekär kekär g kegärä kidur, kängu jäänud suu pääl kekär pedäjägene Vas

kelakas kela|kas g -ka kelts Nüüd on viel nattuke kelakat, tia_hk saab `riega `menna IisR

kelba|alune otsakatuse alune Rehatsepeelse kelbaalune pandi odra aganaid täis Kaa

kelbak `kelbak Lüg, kelbäk Nõo, g -u

1. kerglane, edev `tütrikud `onvad `kelbakud ja õhöläd Lüg

2. närb, peps igäne kelbäk lat's, ei `kõlba sij süük ei tõene süük Nõo

kelbak(as) kelba|kas g -ka Koe, kelbäk g -ä KJn narr, kergemeelne sul on `siukest kelbäkäd mõtted KJn

kelba|laud 1. (kaldse) otsakatuse laud; viilulaud kelbäd tehässe ike laadadess, kelbä laadadess Kod; kelbä lavva om nij, kellege ots `kinni lüüd Krk

2. otslaud (saanil, sängil vm) kerstu kelba loud Jäm; saani kelba laud on pæe pæel Phl

kelba|ots kelp meie `kantis pole pailu kelbaotsaga majasi Põi; ku vastane maea tetäss, kelbaots ja tuulelavva pandas ärä Ote -puu kelbäpuud one lühemäd kui sarikapuud, kolm tükki `pantse peñni `külge Kod

kelbas kelbas g `kelpa Mus Muh Mär Vig(-ä) spor K, Iis Trm Võn, g kelbase Mär Ris; `kelbas g `kelpa Hlj VNg; kelb|as, -äs g `kel|ba, -bä Vig, kelv|as, -äs g `kelv|a, -ä Vig

1. kelp, (kaldne) otsakatus katusse kelbas oo koa katus Muh; vanema maeadel katusse viil on kelbas; ehitavad katuse kelbast Ris; katuksel on kelbas viiliti VMr; katukse arja juures on kelbas VJg; kelbas on otsa katus, õle katus oli `kelpaga. `kelpaid mõeal ei `ööldud Sim; puale `kelpaga, täie `kelpaga katus Iis

2. a. külge- ja otsakatuse murdekoht tuul `lõhkund katuse `kelpa ää, kelbas joosseb `vastu katuse `arja; maeal on neli kelbast Nis; kelbas, sie on katukse otsa jää, katus `kelpa pialt `pailas VMr; katus on `kelpa pialt `kat'ki VJg; se on pikk pal'k, sest saab `kelpa sarikas Lai b. otsakatuse ääresarikas kui katukse ots on puol `viltu, sis `nurkmine sarikas on kelbas Rak c. sarikatits – Ann

3. a. kallas, nõlv raabi kelbas oo, egä põllul kelbäst põle; jõel oo kallas, raabil oo kelbas; raavi `kelva sees oli mets mesilase pesa; raabi `kelba peäl oli na ilos rohi; üks jõe kelbäs seäl `katkes (vajus sisse); kui linad said ligund, siss tõmmati `tervelt `kelbäle;

`kelbud põle `rääkigi; `põudjad oo raavi kelvastel; kõsu jäi järele nagu mädänd raavi
`kelvä `sisse `kaevis Vig; aua kelbas ikka `ööldakse küll Nis; kelbas, sedasi libamesi mäe
rinnaku all; lähme `kelpa `piale `niitma Tür **b.** kehv, vilets (viljelus)maa on ka üks välja
`kelbas VNg; põllul suured `kelpad sees, tühi koht, ei kannu `villa, põllu kelbas Nis

kelba|sarikas kelpkatuse sarikas nendel puhas kelba saarikad Mar; kus mud'u sedä
`kelpä tehässe, ike oo kelbä saarikud koa Vig; kelba sarikad käivad roosarika `kül'ge Kos

kelbas|vihk otsakatuse vihk `otstesse pannakse koa vihud, need on kelbasvihud, katukse
otsas HJn

kelbät(et) part kelbät Vas, kelbätet Rõu kõhnunud, fig längus, libajas Taal hobõsõl um
kelbätet tagaots Rõu; Hobõnõ om takast ar^p kelbät; Noorikukõnõ om sääne kõhn ja kelbät
Vas

kelbline kelbline veerjas – Vig

keldagas `keldagas kollakas – Kuu Vrd kellagas

keldane `kelda|ne g -se R kollane **a.** a kollast värvi `keldased `marjad; `Mijjega sa sidä
ilusa `keldast `värvisid?; `Keldased olid `kosja `püksüd, punased oli `pulma `püksüd thvl
Kuu; `keldane kui leppa `linnukene Hlj; `keldased pisukased kanad; `tuamigad on `kaunal
tänavu, `keldased `kaunad tulevad `külge; `keldast `väävli `anneti sigudele, oli üvä
`kärnärohi VNg; `süksül on vie pääl `justku `keldased `tanjud; lehed on jo `keldased Vai
b. rebu, munakollane – Kuu

keldehark → keeltehark

kelder `kelder g `keld|ri Kuu S spor Lä, Khn TaPõ, g -re Kul KPõ Plt; `keller g `keldri
RIId, g `kelleri Vai; keller g `keld|ri PäLo Puh San Har(-l-), g -re L VIPõ M T(-l'd- TLä
Rõn) VLä(n keller'); n, g `keldri VNg San Se Lei(k'-), `keldre V(-l'- Vid) säilitusruum
`pannasse `kartulid `keldri ehk `kuopa; `keller `kaiveta maa `sisse Lüg; `enne sai neist
`puosta `unnikutest jääd `keldride vedädä Jõh; siin ei ole maad, kuhu `keldri `kaivada Vai;
kennel kuiv maa, nendel on `keldrid toa all Jäm; maa `sisse kaiveti natune `auku ning mulla
lasu `aeti `pæele, see oli `kelder Khk; `Kelder oli `kambri all, mõnel oli aida all; See kahe
ukse vahe oli keldri koja, - - siis pidas külma kiini; Mehel `sõuke kere ees kut teise mehe
`kelder Põi; `keldri kuim o nagu ahul; meil sepa paa `otses oo `kelder. mõnel o kaks
`keldri Muh; talu inimestel on `kardulid `keldride sees Rei; pimedas `keldres oo leha
`astad; kardoled `paandi `keldresse Kul; seal `keldres peab olema üks ärra Vig; Kits
`keldris, saba `väl'las = tuli ahjus Han; keller paranda all raudkividest, pae võllid pial Var;
`keldre veeruses me `mängisime kõege `rohkem Tõs; Meil `mahtuvad kõik õonad `keldri
Khn; iatse `kamplad (jäakamakad) `toodi kellerde `sisse; Vanataat tõi jõulus alati `keldrest
õlut PJg; `keldres seisab kõik ää ja ilus Hää; ehitame uut `keldert; `talbel tuakse jääd
`keldrisse Nis; plikad ja poisid, lähäte `keldresse kardulid idustama Kei; `keldre `kaelas oli
`enne kal'la ašti Juu; `keldretel on ruobid. kui kellert võl'vitakse, siis tehakse suured laud
ruobid Jür; mõisatel oli mitu `keldrid JMd; neli kot'ti kardulaid sai `keldresse `pantud Tür;
maead õlid vanast madalad, siis `tehti `keldrid edemalle, põranda `alla ei `tehtud Trm;
`kelder one müüritud ja ümmärgune võll `testud `piale, uks eden Kod; `keldress pannas
kikke aia `raami Hls; `mõisa kottel om õlle ja viinakeller Krk; keller om kivist, kuyup om
puiest; Paeol sai `keldrede õona lavat tettuss Ran; kellerd ei ole, nüüd käi kõtuli kooban
Puh; `kit's `kel'dren, kiil väl'län = tuli ahjus; kole `rõske ja kül'm keller; ollime sõa `aigu

paon, ollime `kel'dren Nõo; kuus `tuubritäit liha viisime `keldrele Võn; `keldride suges ro'ite esiti Ote; `kel'drede läät, edimäld ei näe midägi Rõn; `keldre luuk' om tyy `tarbiss et `keldre talvõl' `lämmämb olõsi?; et kõva külm `keldrehe ei päse? Kan; vanamijiss larmaás, tyy `viidi `keldrede kiinni?; sääil kabõli `uunõ all ol' keller' Urv; `pernani lät's `keldrelle Krl; keller ja `kel'dri `pääliss, sääil ol' kammõr pääl, puunõ repp läbi ol' `kel'dri `päälisel Har; tast ol' `väega hüä kardok'it `keldrehe `kanda?; `keldre olõ õs kavvõdah Rõu; `keldre ol' all ja päälük pääl; mõnõl es olõ `keldret Vas; `kel'dri `ol'li vanun aon kivest Lei || sa kukkusid `keldri (ebaõnnestusid, kukkusid sisse) Lai

keldo|kala räästa all kuivatatud väiksem kala kesä künnu `aigu sõss kõnõl'di jo keldokalost Plv; keldokalost saat innee söönü? ku `värskist; saina viir keldokallo täüs; keldokala? hoidas paastust; ega söögi `aigu ja õdakust ol' keldo kala? `kartohkidõga?; säre? vai `ahnike ka kuivatat ar, omma keldo kala? Se Vrd kelt²

keldrelene `keldre|ne g -se Häa Plt keldris käija; keldrit omav `keldrelene tuli. tal on `kelder, ta on `keldrelene Plt

keldri|auk keldri sissepääs, ukseava `vaata nüid siin `Põltsamaa lõssi kiriku taga on üks `keldre auk ja uks sial ees Plt

keldri|luuk a. keldriaugu kate `Keldri luuk on `lahti Põi; `keldre luuk' om `keldre iin Urv **b.** keldri esik ma ol'li `keldre luugin; `keldre luuk' om tyy `tarbiss, et `keldre talvõl' `lämmämb olõsi? Kan; ma\_painni korvi `keldre `luuki Urv

keldri|pealik keldri laepealne ruum `keldre peälikusse sai `pandud kas prii `nõusi, mõni `ankur ehk `pañdi `vihtasi `kuima Juu; ma\_painni haina palajõkõsõga `kel'dri päälükudõ, tuu säält lehmäle ette Har Vrd keldri|pääliline, -pääliss -poiss ametmees pulmas, kes toob keldrist õlut – Ris -pääliline keldripealik – V `kel'dri pääliline ka ol', tyy `aeti `ol'gi täüs, muidu `külmäse `kartoli? är? Har -pääliss = keldripealik keller ja `kel'dri `pääliss, sääil ol' kammõr pääl, puunõ repp läbi ol' `kel'dri `päälisel Har -vaja keldri esik Keldri vajas oita sui aegus kala asted Emm; `keldre vaea `põhka täis, et kül'm `sisse ei lähä; mõni `ütleb `keldre koda, [kuid] päris Kaiu keel on `keldre vaea Juu

kelenik k'el'enik "kloostriülema teener" täl ta k'el'enik, tu poiss Se

kelgas kelgas väike mäekink kelgas on pisike, aga mis suurem on, se on mäenukk. `öötasse mäa kelgas Mär

kelguke(ne) dem < kelk¹ `poistel `väiksed kelgukesed kää ja lasevad Mär; talve `veetass kelguksega puid Häa; kelguksega viisime `piima Kos; lapsed sõidavad kelgukesega Iis; latse laseve kelgukstege lume angest `alla Hls; ega ta suur kelk ei ole, `väike kelgukene Nõo; kelgukene pandass ala? San || euf Sai omal kelgukse perra (lapse) Saa

kelgutama kelgutama spor L Ha, Iis TaPõ Nõo, kõlgu- Muh, kõlgu|tama Sa, -dama Emm Rei kelguga sõitma lapsed kõlgutavad `talve kõlguga Muh; Lapsed käist andede otsas kõlgudamas Emm; Kõlgudad nii kaua, et jälad `külmavad alt ära Rei; Ega ta pane õiged koormast peale, muud kui kelgutab ja oiab obust Han; talve `vaslañdi õhta kelgutavad lapsed ja laulavad Häa; `linnas lähvad lapsed `liugu `laskma ja kelgutama Juu; poesid akkasid lume ange otsast kelgutama Kos; talvel kelgutasiid linnamäe õtsas Iis; meil `ol'li mitu poesikest, sis `talve käesiva kelgutaman Nõo || kelgutasiid tüdruku ää (tegi lapse) Plt

kelk¹ *kelk* g *kelgu* K I M TLä San u Krl Röp, *kelgo* Mar Mih, *'kelgu* Jõe VNg(-ie-) Jõh IisR, *'kelgo* Lüg Vai(n *'kelko*), *'kelga* Kuu; *kõlk* g *kõlgu* S, *kõlk* g *kõlgu* Põi Muh Khn

1. väike jalasveok või -sõiduk *siis isa pani 'toised* (lapsed) *kaik 'ühte 'hunniku 'kelgale*, *s_ 'kelgaga vedi 'sauna* Kuu; *laps tahab 'kielguga 'soitada* VNg; *'lapsed 'lähväd 'kelkodega 'liugu 'määle*, *'istuvad 'kelko 'unniko* Lüg; *'saksad 'soitvad 'saaniga*, *miä 'vaine 'kelgoga* thvl; *siis votti miu 'kelgoga 'pääle* Vai; *kõlgud kaa ree 'moodi*, *pisised pakud sehes*, *jalased muljutud*; *vabanikud vädavad 'talve 'oksi 'kõlkudega* Khk; *'talveti keisime kõlguga 'liugu 'laskmas* Jaa; *Kõlgud tegime sii ise*, *metsast sai kaks kõvert 'kaske otsitud*, *nendest sai jalased*; *Sa just kut kõlk 'järges* (aina sabas) Põi; *võta kõlk järele ja mene puid 'tooma* Muh; *Sool on ikke suur kõlk*, *na noor regi* Käi; *kui 'palju lund 'olli*, *ta keis kõlguga* Phl; *send oleks paras kelgoga 'metsa vedada* Mar; *Kelgo jalased 'piavad olema kasond kõverad* Mih; *Kalamehed vädäväd 'talvõ 'kõlkõga mu'ta ning kalu*; *kõlguga käisime lumõ mäe piält maha 'lasmõs* Khn; *kelgudega läksid 'jäl'gi möda* PJg; *tij mul kelk*, *ma tuun isi peip_ 'puuksed ja sebävitsad* Saa; *talvel vedäs kõik omale kelguga koju* Juu; *'enne ikka arjakad - - käisivad 'kärrudega ja 'kelkudega* JõeK; *kelguga on ia määst 'alla 'lassa* Iis; *lapsed kõik kelgudegä ange õtsan*; *kelk one nagu listregi*, *paenargid ja kassad piäl* Kod; *kelgul olid painutatud jalassed nigu reel*; *isa 'mulle 'kelku ei tehnu*d Lai; [kauba] *juudid käisid obosega*, *aga arjukad käisid enamästi 'kelkudega* KJn; *latse sõedava 'kelkega 'talve* Puh; *kelgu talla olliva ravvatse*, *kelk läits nigu üits vurin tolle 'püürälliga* Nõo; *soome kelk tõukekelk 'mendi valatama*, *'palju 'nuodas kalu on ja*, *sis 'mendi 'neie 'suome 'kelku*, ega Kuu; *Soome kõlguga saab ruttu edasi* Emm; (vene) *kelku tegema* *jalgupidi lohistama 'Nuored tegivad vene 'kelku*, *sie oli lõbus* IisR; *'joomade peel ülantusega ähk lapsed ülantusega*, *'jalgupidi teist 'järke vädavad 'vaksuksi teise taga*, *see on kõlgu tegemine* Khk; *kelku jääma*, *kelgus olema hädas(se)*, *pigis(se) kül ta 'vaene nüid on kelgus* Amb; *jäid jutuga 'kelku*, *vale tuli 'välja* Kad; *küll ma olin 'saadanaga kelgus* Trm; *kelku panema* 1. *kihlama Mat'si Mari 'pañti 'kelku*: *kui kõšjad õlid ärä juadud*, *'pañti 'kelku* Kod; 2. *ära sööma kõik paneb 'kelku* Kod; (oma ~ ühte) *kelku*, (ühes ~ samas) *kelgus mesti(s)*, *nõus(se) Eks tal sie mõtte old kohe 'teine ka oma 'kelku 'tõmmada*; *Noh nüüd poiss 'selle 'kelmiga ühes 'kelgus*; *Eks ta 'juhtund 'suurte sulikatega 'ühte 'kelku* IisR; *miä sain ka tama 'kelko*; *'lapsed 'onvad isä 'kelgos* Vai; (lepa) *kelku vedama valetama*, *petma äh*, *väab ike 'kelku koa vahel* Mär; *'motles vedada mind lepa kelguga* JõeK || fig (lapse saamisest) *Kelk juba laka otsel* (naine enam lapsi ei saa); *kelk lagass*, *ohelik ies* (tütar läheb ema jälgedes) Kuu; *Kelk järel ja kibi peal ka* (lapsega tüdruk) Kul; *Kelgu alla jäänu*, *on lasnu - - kelgu üle joosta* (rase) Hää; *Kelk läks ree ette* (laps enne pulmi) Amb; (elujärjest) *nüid on sial samas kelgu otsa piäl kus minagi olen* Pee; *vanad rahvas 'ütleväd*, *et teie tuleta ike minu kelgu piäle*, *minä en tule teie kelgu piäle mette* (kõik saavad vanaks) Kod **Vrd** *kelkane*

2. kelgu taoline alustugi **a.** *palgiveokek* *'kelgad 'pandi ala 'talvel lumega* [palkidele] Kuu; *siis 'pandi selle* (palgi) *otsa ala 'pandi köied sedasi ristati ja*, *kõiega 'jooskes se kõlk ka niisamma roopas kut jälle regi 'jooskes* Mus; *'Palkide vädamiseks oli kõlk*, *palgi kõlk*; *Ree peal oli palgi pakk*, - - *ladva all oli palgi kõlk*, *kõlk oli kõõvega ree 'järges 'kinni* Põi; *kelk piab olema*, *muidu ei saa 'pal'ka sugugi vedada* Hag; *pal'gi kelk oli ka kolmega*, *kolme*

kodaraga VMr **b.** seadis laeva merre laskmisel *Laeva mere aema kõlgu palk peab kõvasti laeva külgis kinni olema, et laev sene peeld maha äi joose* Emm **c.** alus adra või äkke veoks äkke kelguga viiass äke põllale Lih; *Ägi pannassõ äe kõlgu `piäle ning siis minnässe* Khn; *adra kelk one, kos piäl ater seesäb kui väl'jale lähäb* Kod; *äggle kelk olli lavvust kokku `lüüdü; puu ägglel kääneti pulga üless, es ole `kelku vaea* Kam **d.** kolme jalaga rehepeksupink – Juu

3. mgi seadme liikuv osa **a.** kangareha *Üks ajas poomi ringi, teine juhtis kelku ja kolmas oidis lõime trammis; `kelku siis veel `väl'la ei `võetud, kui [kangas] juba `niides oli, siis [võeti] Kei* **b.** seadis tuuliku tuulde keeramiseks [Hollandi veski] *kivi tanni `päele `tehti `pulkadest kõlk, kõlgu vahele `pandi pisikstest laua `otstest kogu `löödud king* Pöi; *kelk `pañdi õhe pošti taha, ketiga `väätakse, ket't käis `ümmer kelgu pošti, vädas `veski tuulele* Nis; *poštid on moa sees, pošti `otses on nagu nupp, kelk pannakse pošti taha, `aetakse võlvest `ringi `puuga* Juu

kelk² *kel'k* Muh Hää, *kelk* u Jõe, KJn Pst, *g kelgi; kõlk* Emm Rei

1. kelkija; keelepeksja *kiitleja `kohta `üelda ka vahel kelk* Jõe; *ta oo elu aa `sõuke kel'k oln* Muh; *va vale kõlk* Rei; *va ilma kel'k* Hää; *on ikki üks kelk, valetab nii et suu suitseb* KJn; *oh sa igavene kelk, joosed aga `ümmer ja kannad kõnesid* Pst **Vrd** keku, kekutis

2. kelkimine, fig tembutamine *Jäta kõlk maha, aka miheks* Emm

kelk³ *kelk* g *kelgu kellu kelk `kal'ki visata, kalgi kelk* Kan

kelkama *kelkama* Jä ViK TaPõ Pst(da-inf *kelgata*) hulkuma, ringi käima (midagi vajades) *omal ei old `pruuti, käis `kelkamas `müeda küla; poisid käisid `kelkamas, nagu tüdrukuid `petmas või; siis ta `kelkas ni_sama siin ja seal* (kool asus kord ühes, kord teises majas) JJn; *kel omast kääst kedagi põle, siih `üeldakse et `kelkab ja `kolkab, kust tüki suab* Koe; *Kõik küla `kelkad läbi* Kad; *minu isal oli ulga `lapsi, aga me\_i kelgand* Sim; *käisin `kelkasin täna surnukat ühest ja `piirda teesest kohast* Trm; *küll on äda, kui omal põle, siis käi küla `mööda `kelkamas* Lai; *Mis sa `kelkad ringi, seisä parem kodun paigal* Pst

kelkane *kelka*ne g -se Jõh Vai *kelk mie lähän `kelkasega last `livvutamma; sie on `kelkane, minegä `palki `veidedä* Vai

kelkar *kelkar* g -a, -i midagi rippuvat, kõlkuvat *Silmad `karvade sies, `kelkarad* (pabulad) *tolgendavad `persses `kinni, kas sie on mõni kuer; Vahi kus on `oinal `kelkarad* (munandid) *taga, paras rebasele suhu `ampsata; Näe kui ilus `kelkar* (ehe) *sul `kaelas, kas -- `kinkis `kiegi* IisR

kelkima *kel'kima*, (ma) *kel'gin* Lämpõ Han Pälõ Ha Jä Sim TaPõ; *kelki|ma, -mä*, (ma) *kelgin* R; *kel'k|ma* VIPõ, -mä KJn, *kelkma* Kod, (ta) *kel'gib; `kel'k|me* Trv Krk, -mä Hel TLä, (ta) *kelgib* suurustama, kiitlema *tämä alade `kelkis `sengä, et tämäl on `musta `ussi pää `mütsi noga vahel* Kuu; *midä siä alalde `kelgid* Vai; *mis sa kel'gid `tühja* Mär; *mis sa valetad ja kel'gid* Ris; *kel'gib ja kiidab ennast* Kos; *mis sa siin kel'gid oma rammuga, tule `väl'la* JMd; *aja mehe juttu, aga ära kel'gi; ma\_i kannata ku inime kel'gib, ku ise `endast põle mete nuusutatagi* Sim; *mes sa kel'gid `kerge `perse* Kod; *kel'gib oma rahaga* Pal; *kiidumjjs, mis sa kel'gid ilma asjata, igaiüks tääb mis luyum sa oled* Vil; *kel'kme om ta `kange, aga egä temäst milleki asja tegijet ei saa* Krk; *mis te iks kelgiti ütte `puhku, ku te rahu ei ole; `kel'kvä vastakutsi `jälle* Hel; *temäst nüit tolle tegijät, ta `pal'lald kelgib enne* Ran; *Mes sä vana kehkenpöks kelgid; Mes sääl `kel'ki vai kittä* Nõo **Vrd** kerklema, keltsima

kelkmed pl `kelkmed kandepuud meie ei jõund suurt pundart `sel'ga võtta, aga siis meie nende `kelkmetega `kañtsime (põhku) Amb

kelkuma `kelk(u)me, `kelku, (ta) kelgup Hls Hel haukuma mede `väike koer kelgup säääl all; koera `kelksive `terve eilatse öö läbi Hls; mis sa pimme iks kelgud Hel

kell¹ kell g kella eP M T Krl Lei(k'-), g `kella, -ä R, g kellä spor L, Juu Kod KJn eL(kel'lä, k'el'lä Se Lut); kell g kellu Khk Pha Var VJg Iis; n, g kellu Sa Muh Pä Ann, `kellu, -o R

I. 1. (hrl numbrilaua ja mehhanismiga) ajamõõteriist mäledän ise, meil ei old `kellu Jõe; eks ne `kumbasid on `niisugused, `justku `kellud; `meie kell ei ole vist kohal, `näütä kuu `päivi, ei `näüdä `oigust Kuu; tulin `kella `vahtima; `meie kell `püüab taha `jäädä; neid `kellasi (~ `kellaid) olen nähnd, kel on kolm `raaga (osutit) Lüg; ku `kello `kaasas ei old, siis `tieti `taiva `tähti järele Vai; vea kell üles Jäm; kellu ukka läind, see ep käi; nuiad ülal `kurkus kellul (kõrgel); kui pole `kella, nigu siga kottis; Kellu näidab pudru `kordi (valesti) Khk; vana kellu, aga ise raasib `keia Mus; `vaatab korra kellud Pha; Mu vanad `ütlesid ikka, mis sest kellust, `päeva `näitab `aega `päike, `ööse taeva tähed ja kukk Pöi; mene `tõmba kellu üles, ta oo maha vaon Muh; kukk oli maja kell; Kuule, kellu seisab; Kell on uur `maakri leiva kannik hum Rei; kella seiar on peal `lahti Phl; kellal oo koa raag (pendel), - - mõni `ütleb, see oo kella `tärgeltiks; kell keib ette Mar; parandab vana kellut; kellu seenä piäl rõksub Tõs; mede kell lüüß valest Hää; kell oli kurdi vahel, kuld ketiga oli `kaelas [naistel] Ris; kell tõksub edasi tiks-tõks Juu; Sinu kell käib lehma kella järele (on vale) Amb; `tõmma kell üless JMd; kui pää `paistis, siis sai samudega [aega mõõta], kui `päeva põld, siis sita sõnn oli sie kell, sie oli karjatse kell VMr; kell oo seenä piäl, uur one taskuss; tähed õlid vana rahava kell, - - tõene kel'l õli kukk Kod; kelläl om kat's `nuia, ütæg ei lüü; kellässepp oo siin, temäl pal'lu `kelle Krk; egä vanast es olegi muud kui saena kell Ran; kell piap ka üless `käänma, muedu jääb `saisma; kuul `meistrel `olli tunnipakk, perän tunnipakku tek'kusivä kellä; Kell näitab toda, mes ta eila näidas hum; Kell näitab rakvere kuupäivi (on vale) Nõo; ommogu ma käi `kellä kaeman, panõ kõrva mano Võn; vanast üteldi uur, vanast kell es üteldä Ote; vanast tsiga ol' aigraamat ja kikass ol' kell San; vanast näet `kel'li es olõ es Urv; `katsamõ päävä kell (8 päeva tagant üleskeeratav) Har; vai vanast no määnest `kellä ol' talohn, siss ol' kikass kelläss ja agu herändäjäss (1855) Rõu; vaest kelläl tuu veder pik'k um Plv; kikaśs ol' tu kell, kes üless ai Röp; k'ell om jäänü üless `käändmäldä? Se

2. a. kellaeg `ohtu saab `viidud `kellu `kuue ajal `võrgud meresse Jõe; kell on `seitse minuti vaja puol neli; `kello `kuuest `tousid üles `lehmi `lüpsämä Kuu; mei `läksima `ommiku `kellu kaheksast `kuoli, `eha `kellu `viieni olima VNg; `kaugel sie kell on juo (mis kell on?); meil `süässe kell üks `lõunet, kesk`õhta `kella `viie ja `kuuvve ajal Lüg; midä se `kello on jo; `ommiko `kello `neljäst `saimo `randa Vai; `öösse tulid sedasi, see oli kellu `kümne, ühe `teisme ajal, peiu koju jälle see pruudi sajarahvas Jäm; kellu on verend `puutu `seitsmest; kellu käib juba `nelja Khk; kui uus `aasta oli juba `algand, kellu oli juba nii `kaugel, et kaksteisend oli, siis akkasid `pæele uue `aasta poisid `keima Mus; talupoea lõuna oli kellu kolme `aegas, saksal kahest `teismest Pha; kellu ühessa `aegus oo ju vidune Muh; kell oo `seitsme peal, kell keib `seitsme peal (kuus läbi) Mar; lähme nüid magama, kell on

nii `kaugel juba Kir; kellu neljäst viiest juba üles, akka `keträmä Tõs; `mõtmõ kelläst (mis kellaks?); mis kellu ajast ta `linna lähäb Khn; kella `kümnest kuni kaheni `viidi maea tühjaks Kei; `enne vaadati `kella `taeva `tähtede ja kuke laalu `järgi Juu; kell on kümme minutid ühe pial Kos; Kui `niitma `mindi, ikke kella kahest kolmest `tõusti ülesse TÜR; kell akkab viis `saama Iis; kell oo viärändi peräss kaks; kell one `kaugel jah (palju); `õhtapuult `päävä, sji tähendäb kellä kuvve aeg Kod; kella kahessa aeg oli keskomik, kella kahe aeg lõõna Pal; ma `vaate, pal`luss kell saa Krk; `üüsi `virgenu ta üless ja `vahtnu `uuri, et mes kell om Ran; kellä `kümness jõus kodu; varju pääl näedäti ärä [karjasele], kona kell kat`stõisskümme om; me kuuleme siia kah, ku ta (raadio) `kellä `ütlep Puh; ku ollit joba tüüid tennu kellä kuvveni, siss `anti pruu `kosti Nõo; ma käesi tare man, kai mis kell om Ote; kelläss `katsõss ol`l kõik` val`miss Rõu; niideti niikavva ku`kelläni` kümneni?; ku siist `aknast päiv `sisse tulõ, sõss um mji`kell kat`s, `olkõ sõs valitsuse kell puul` kolm vai mis taht Plv; kelläss kolmõss om puß Võrol; kell saa joba veerandi iust üt`s Vas; Kell tege iks `umma (aeg veereb) Röp; mis kellä omma? jo?; kelläst `üt`säst kelläni ütteni om säidse `versta suu kaal ja sinnä? sild tetä? pääle tuu `aoga ar? Se; k`ell om kat`s`teiššüme Lei || No kell pime – `tüälä, kell pime – `õhtale Jõh; Kell üks – muna küps, kell kaks – karna-ps, kell kolm – koti tolm, kell neli – neitsil laps, kell viis – viinad joodud, kell kuus – kosjad käidud, kell seitse – nüüd saab seista Jür | kell kümme ~ sada fig halvast asjast, tulemusest Nüid on sul kell kümme (karistus tulemas) Plt; vana Kareli Mär`t om ku tulep, siss om naestel kell sada (kiirus peal) Nõo; Varste om kell sada (eluots käes) Röp; lel`läkene üt`el Kõva `Põtrat, et Kõval joba kell kümme, perse joba jaah (surnud) Se b. ajaline tähis olime kellast `kella, oop`kaupa Mär; kui tüki tüü `ol`li ja me enne `kellä saeme, siss `istsime sinna lõhmusse juurde `pääle Ran

II. 1. tilaga õõnes (metallist) helitekitaja (ka märguandeks); krapp; pl kuljused ega kalal `kella `kaelas ole ega `ülge `säangi tule (ilma vaevata ei saa midagi) Jõe; mones kohas on `kellu (signaalpoi) uduga VNg; `kellod `panna `aisa `külge, siis keliseväd; punasi `aigo jo `voeti [kiriku] `kellod maha; `lehmil on `kellod `kaulas Vai; `sisse löõma kell, niid kirk lihav `sisse Jäm; vanast keisid loomad `metsades, siis olid veistel kellad `kaelas; siis `löödi söõma `kella; kui obused kella ääle `kuultsid, siis änam paigast es liigu Khk; Veiste kellad panid palisema Kaa; selle kella rambaga neh nüid tiristavad äga pää; obustel olid kellud VII; kellad löövad kui rahvas `kerku lähvad Põi; kaks oost `olli ees, kellad peal, siis sõedeti kelladega Muh; ärrastemehel olid ikka kellad pääl; Poe oli tühi kut kell (päris tühi) Emm; pane loomale kell `kaala Rei; kellad `üüdvad; suur kell teeb pau, pau (kirikutornis); looma leiada sess ülesse kella järele Mar; lõi `surnole `kella Kul; Kүүdik `kaotas kella kaelast ää Mär; Kiis kellaga `lehma otsib, sitasaba saab (õeldi väga valivale) Han; ku kell kaua kõlab, siis tuleb teist `ilma Hää; kõik suavad `õhtale kui kell lüüb Hag; peiupoiss kõlistas `kella ukse taga, `enne kui ta tuppä tuli; kari tuleb `veistega, kellad tral`livad; vana `oasta `õhta lüiakse koa `kella; kui kirikärä `sisse lähäb (kiriku), siis kellad üiavad Juu; suured kellad nied `panädi `aistesse JMd; `vaesemates mõisates, kus ei `jõutud `kellasid `suada, olid ikkegi kolad alles Kad; kell lüüb `õhtalle; `surnu `vasta `lüia `kella, `surnu järele `lüia `kella VJg; Täna pal`k paika, omme pal`k paika, nõdalas kõrd paika ja kuu aa pärast saun kui kell ülelevel (nagu naksti); kellaga irmutatasse kala Trm; `kellä elissäväd ja kannavad `valged

riiet, kui mesilased tahavad ärä `minnä; vene kerikun kellad lüüväd; lesed võtavad naiss ilma kellätä Kod; kosilane tuleb, siis olid kellad obuse kaelas Ksi; kellad olid vasest või nahk rihmaga aisa `külge sidutud Lai; neist `kellest ma ei tää kedägi; ku mia mõisan olli, siss kutsuti kelläge `süümä; kelläl olli lugu ka, kuda tedä `lүүüdi; enge`kellä lüvväss kate kelläge; õnnetusel ei ole `kella kaalan; mes viga õli elädä, alate pil`l ja kell (lõbu laialt) Krk; obesil olli kellä sepädel tettü, tila `sisse joodetu Hel; vanast [võrgul] `sulli es ole, siss `olli kell, nigu kala lei, nii kell kõlgsat, siss pidi `väl`lä `tõmbama Ran; mõnel `ol`li krapp lehmä kaalan, mõnel `ol`li kell Nõo; hobõsõl `vihmri kõrvalõ mõni paänd kat`s `kellä; `mõisan `lүүüdi `šүүmad vallalõ `laskmise kel`l Har; ilma kellä lõömädä ja kõgõda` aet `hauda Plv; kellel es olõ? `kellä, tuu paant `kul`juse [hobusele kaela] Röp; Ku` hūä kõrv `kellä lüü (kumiseb), kuuled hüvvi uudiseid; ku om kell, sis panõ kell ka` pääle, sis läämi `uhkõ` mehe`; kerigu tooross lüü `kelli Se; `kel`liga andass helü [jumalateenistusel] Lut; kellaga siga fig inimesest, kes ei tereta Kas kellaga emist nägid? Hää; kas kellägä orikud ei nähnud? Kod; kas kelläge siga näid? Hls

2. fig a. kuulujutt; laim Keik läeb kui kell küla `piale IisR; niid käis suure kellaga läbi küla (keelekandja) Jäm; tühi jutt `ööldakse kell olevad Juu; Nagu üeldasse, et rikka aigus ja vaese õlle tegemine, see käib kui kell üle valla Trm; kas on kell mängikännis olnd, et nii paelu `tühja jutta räägitas KJn; Kui `tühjä juttu aetes, üteldes: nüid valetes kiriku kellä, midä suuremb jutt, seda elevamb kell Hel; kell kaelas halb kuulsus se pani omale kellad `kaila (tüdrukul halvad kombes) Jäm; nüid on kell `kaelas, inimste kää, laksub äga `pæele, kis võtab kella `kaelast änam ee Khk; Teeb eiga kella `kaela Emm; ma ei taha eesele seda `kella `kaela teha Mar; on aga ea kell `kaela `tehtud Juu; Sa tied mielega omale kella kaela Kos; mina seda `kella oma `kaela ei taha VJg; tema on teštele küll neid `kelläsi `kaela teind KJn; jutt nigu kell kaalah, lõövä` nigu `kellä Plv; kella lõõma ~ suure kella külge (panema) kuulujuttu levitama Ributab `asja `suure `kella `külgi Kuu; Juo sie on `jõudand `müüda küla `kella `lүүomas `käia; Eks sie saatana krappi kai olegi juo kõik `suure `kella `külge ripputand IisR; tieb surt `kella, ega sie põle ometi seda `muodi Hag; Kuulis, et kella lõõdi, aga ei tea kus kirikus Jür; Siis õli külas jälle neil kade`kopsudel kella `lõõmist: nääd kuda oma raha pillub; Sie on oma `rahva asi, ega seda maksa suure kella `külge `panna Trm; Sa panet ka kik suure kellä otsa Krk; Tütrigul es kõlba sinna perekonda minna, kos poiss ol`l, et mitte naaru `alla jäädä ja oma au ilma kellä kül`ge panna Nõo || mull, vahutort (käärimisel) õlut keib suurde `kelladega, suure `kõrge vahu ajab üles, - - veel pullid pæel Khk b. kuulujuttude levitaja tämä sie on nagu kell käib üle küla Jõh; küla ~ (küla)naiste kell lobiseja on va küla kell, käib `mööda küla `kellasi kõlistamas Juu; on üks vana naiste kell, külanaste kell sie jutt VJg; sij om üts küla kell, selle juttu ei massa kunagi `usku Hel; sina kõneled jo küla kellägä Nõo

III. millegi (väljaulatuv, ripnev) osa 1. euf isaslooma, mehe suguorgan Vanal mehel juo `kella `karva`vetru `katki Lüg; nii sügäv, et tahi minu `kellatki kõik jättäda vette (Kalevipoeg öelnud Peipsi kohta) IisR; `vastlabä oli `paksu suppi, liha sees oli mitu juppi, `jäära kell ning pæe ning sarved, kes sest said, need keik olid `terved thvl Jäm; nee mõlemad juba midu `aastad ühe kella kälilised (ühe poisi magatada), teep kas `kumpkid naiseks saab; keib tüdrugutele `kella taa ajamas Khk; Kellust `saati oli lumi maha tulnd Krj; Kas sa

kurivaim paned `eese kellu `püksi, ma so `riule näita; Saksa kellaga `tehtud (isa sakslane); Vana oli täiesti kellade väel (ihualasti) Pöi; kell `olli `kangel taga; sadajalad oln kella `karvade sihes Muh; kõik kotid ja kellad `paistsid Kse; vahel kell tikkis taga Tös; kui mees isi `käija, siis kellad `käia koa Juu; Eks kange kellad ikka kohitseta (kõrkus saab karistada) Trm; kell on muin, kas sa et tiä; kell `kerkib kenä `piäle Kod; hum keedan kella leent ja panen muist `muina `ulka Lai; vanal aal ess ole `kellä mujal ku `püksen; värisess ku `varga kell, ku inimene `irmu tund; sii obene om kellass ärä kasunu (väikesel hobusel suur riist) Krk; laku nu uma kellä? (sõim) Vas; Kellä ripõndöllössõ?, karva kahisõsõ? = `uibo Röp; häräl omma ka kellä?, mehel ka nii samadõ Se; kelli kokku lööma suguaktist poisid vahest loravad et lööme kellad kokku Juu; mis muud ku lööme kella kokku Krk

2. kuke lokuti – Hi Se Lei kuke kellad kurgu all Käi; kuke kellad on verised Phl; kikkal_ma? kellä lõpuste all ku kõrva? Se

3. taime osa a. kartulivili (pealsete küljes) `kartlil om pal'lu kellasid Krl b. kapsa juuremügar Kapusta istutamise man es lasta mihi peendrest mitte üle astu, et kapustile kellä ala ei kasvas Trv c. lille õiekellukas nukukübärä om lillasinitse, kah kasvab vars `pisti ja nigu kübärä ehk kellä säääl kül'len Nõo

kell² k'ell (~ k'el) g -a kellu k'el om möüratav labd'u Lei

kella|aeg (kindel) ajahetk `pal'lo `kello `aiga nüüd on Vai; vanasti oli kõht see kellu aeg Khk; Öues juba lai valge, mis sa sest kellu ajast änam küsid Kaa; kellu `aega_s ole midagid, kui kukk laulis siis `üiti üles Pöi; maa\_s tea `ootagid veel, et kelluaeg nii `kaugele läin\_o Muh; Kellä aeg üsä `kaugõl juba Khn; mis kella aal akkame kodo minema Kos; Pere kohas selle söemaga `kindlad kella `aega põld Amb; mia joht ei tiia, mel kellä ajal koloo-si `lehmi nüssetäss Puh; mes kella aig põrra om San || alati, suvalisel ajal minu mies `ütles, et iga `kella aeg võib tagasi `tulla VNg; ku mia pirla mehele tahass `minna, vat `võtjit oless miul egä kella aig Krk -aru kella aeg, ajaarvestus mis nüid inimestel viga, oma kella aru magada Kei; sul om iks teedä kellä aru, konass sa piät minemä Nõo; säääl [talus] joba kellä arvu järgi `aeti rehele ja magama Ote

kellagas `kella|gas g -ga kollakas, kollasevõitu `kaislad `oilevad ka, `kellagad `oiled on; ilos `kellagas `riies oli `seljäs Vai Vrd keldagas

kella|kaul kas `kella `kaula orika nägid ka? (õeldi, kui keegi ei teretanud) Lüg -kara `kupjas `nuomind `teulisi, et küll `kelläkara `kuulete, aga `päiväterä ei pane tähele `ükski (virgad sööma, laisad tõusma) Kuu

kellakas kellakas kergats – Mus Vrd keblakas

kellak|muda adru Torm aes sihantsed vallid kellakmuda eere et erm Emm

kella|kott 1. munandikott rabasi nõnda_t kella kot't vahutas taga Khk; Köhu piige on `katki, sooled tulavad `alla kella koti `sisse Pöi; korsulene, `jalge vahel, `õetse kella kot't Tös; musta muinni mari, kella kot'i kadri Ksi; kellakoti koinuriista Krk; kelläkoti `pal'la Ran

2. korjanduskott vene kirikus `Kerkus oli kella kot't, pisike roheline kot't oli, vars taga, pisike kell `kül'ges, sellega kellamees korjas raha, kes tukkus, selle kõrva `ääres kõlistas `kella Pöi; vanast ol' kelläkot't kerikoh, korate kerigo pääle rahha; sääne ol' kelläkäne küleh, `kutste kelläkot't Se

kella|kuub teat lai seelik `tehti kella kuub, `seitsme `laiga oli Pai

kella|lööja kirikuteener, kellamees `kellä`lüöjä saab keriku puolt `palga, sene `tarvis mies kõhe Lüg; *se_samma kella`lööbije peab keik kirgu ammedid, paneb `küündlad põlema ning Jäm; kella`lööja oo isi kui kirikumees Tõs; kiriku mees lööb `kella, on kiriku kella`lööja Juu; ku `surnuge `minti, siis naise risti kül`len olli päärat`t ja mehel `üüke, sji sai kellalüüjel Krk; kel mõni omatsit ärä suress, tuu lät`s kellälööjä manu ja käsk `kellä `lüvvä Nõo; kellä`lüüjä, kerigu `võt`mõ tuu käen Har **Vrd** kellamees*

kellama `kella|ma, -da R, kella|ta eP, -te San; `kellämä, kellätä Saa KJn T(-mmä Vön), `kelläm(m)ä, kellä|tä? VLä(-l- Krl) Räp, -dä? Vid(-l- Rõu Se); `kelläme, kelläte M(-de Krk)

1. klatšima, keelt kandma `Kellab `möada küla `ringi igasugu juttudega IisR; midä sa `kellad `ilma `aigo Vai; Käis seda lugu küla koutu `kellamas Jäm; Ei lähe mina seda kellegitele `kellama Kaa; Sii ta `kellas senest suure ääleaga Rei; Mari `kellab kauda küla, et ämm `olle paha Han; Midagi on, `kellab kõik mai`lma täis Hää; nõnda ku ta uksest jalad `siissi pištäb, nõnda akab teist `kellämä; jäärika oleva puha, kis `kellava (Jäärjast pärit) Saa; igaiüks akkab `kellama, et [see] sai suure koha omale kätte Juu; mis sa `kellad minust, tied niesukest juttu VJg; Kui juhtus, et mõni vaene inime liha ja kala suitsetas, -- annab jälle tükk aega küla pial kellata Trm; muud ta ei tii, kui teist räägiks ja `kellaks `ühte `puhku Ksi; `kellas `terve külale Lai; ta on küll kelländ `teisi inimeisi ilmas KJn; akas miut `kelläme Hls; käis külä `müüdä `kellämen, kelläss `tühje jutte Krk; `kelläb sellest `tervele ilmale Ran; sji om serände liran, nigu midägi kuulep, nii `kelläp ärä kõik Nõo; ega sullõ midägi ei või üteldä, sa `kellät kõik `vällä Vön; Kae et sa tost asjast kellekile ei kellä Rõn; mis sa mind `kellat, ma_i ole seda väärt San; kelssivä `kõigilõ et veli vaingimajan Urv; mis ma\_sullõ tennü olõ, et sa minnu nii kelläten `käuude Har; mis sa tan käüt `küllä pite kelläten, kõigõ\_ `kellät ar?, sa olõt ku külä kell Rõu; Mine no `kellä küllä pitte tuu jutt ka ar? – saa süä `tsälka Vas; keä suurõ keelegä?, kõik mis koh kuul, kõik kelläss `rahvalõ Se || liikudes (kella)helinat tekitama Loomad panid `kellama, ma_s jöova neid oida Khk; ma `kellasi tüki maad ära (sõites kuljustega) Hää

2. suguühtest Mies käis külä pääl `kellamas, omal õli nuor ja ilus `naine Lüg; isased `kellavad neid va emassi alati Khk; `nüitsed tüdrugud `laskvad kõik ennast läbi kellata Krj; `sõuke mees `kellaks ikka kõik tüdrikud läbi Muh; Mees kellas võorast naist, oma juhtus peäle Emm; lähme tüdrikuid `kellama Kse; `kellas tüdruku läbi Ris; poiss on tüdruku ää kelland Juu; käib külas tüdrikuid `kellamas JMd; `kellab aga `piale `müöda küla `ringi Koe; käib `tihti külas `kellamas Lai; lät`s `kellämä Se

kella|mees 1. kellalööja, kirikuteener keriku `kellamies lei kerikus `kella Lüg; Kellamees löi `kerkus `kella, pani küündlad põlema, `pühkis kergu äe, `sõuksed oli kellamehe tööd Põi; igas `kirkus omad kellamehed Muh; kellamees `tõmmab nõorist `kella Juu; kellämis ei tullud talvel `kellägi `lüüjä, naene käis alate tõrnin Kod; kellamis lüüjb `kellä KJn; kellämijiss `pantu opetajass Nõo; kellämiiis lät`s üless `tõrni `sisse minegi `kellä `lüüjä Har

2. pej liiderdaja sji om suur kellämijis, jürgimijis, siksipois Krk

kellapakk päikesekell – Rei Plv **Vrd** kellatulp -poi teat meremärk Udu aegus olid kellapoi löömad selgesti kuulda Emm; `Pärnu muuli `otsas oo kellapoi, see kõliseb ül`d (vahet pidamata) Tõs -post lokulaud – Krj

kellas|sepp *kella-* spor L K, *kellä|sepp* Krk Hel Rõn, *'kella-*, *'kellä|(s)sepp* Lüg kellade parandaja; valmistaja ja vanad inimesed ütlevad uur`maakri ka `kellassepp; `kellasepp, kie tieb pajas `luoma `kellasi Lüg; üks kellassepp keis sii koa pere perelt küsimas, et kas teil oo koa `kella parandada Mar; kes `kellasi teevad ja parandavad ja puhastavad on kellassepäd Juu; Kellassepa töökoda on `linnas Kos; nii pal`lu need kellassepäd ikke `teenisid, et `süia said Lai; kellassepä parantev `kellu Krk; Elvån on mitu kellasseppä, aga Rõngun ei ole üttegi Rõn

kellatama *kellatama* kella lüüa laskma üks tuapoißs suri ää, `löödi `kella, `köster `ütles, mis te tast veel kellatate Kei

kella|torn *pidin* `kellu`tornist maha kukkuma; `kella`tornis `lüvvä `kellu VNg; äbi penk oo kella torni `körves kohe vassakut kätt Mär; *kellatorn* on kabelitel Kos; *kellätornin* om *kellä* Krk; *kellätorn* om `nellä `kanti, lavva `ümbre `lүүdu, neli `luuki, kui `kellä lüvväss, lastass paar `luuki `valla Ran; *kellätornih k'ääkatasõ hak'i?* Se **-tulp** pääkesekell *kellätulp* um tuusama mis tunnipakk; *kellätulp* vai tunnipakk ol`l kuvvõ kañdiline, puust ja sääl ol`l *kel`lä sihvõrplaat* `küleh Plv **Vrd** kellapakk **-vahe** teat ajavahemik `kündäs tämä siis `aiga `müödä ehk tulist, aga oma `kellavahe pidi ikke `väljäl õlema`e Lüg; `Mõisa tüün ol`l õks paar `tuuni kellavahet kah Rõu **-vanamees** fig lobiseja, tühja jutu ajaja – Mar **-värk** kellamehanism *kellavärk* on *kellal sies*; *kellavärk* liigub, kui *kell* käib Kos; *Seesmist värki üeldasse* *kellavärk*, mõni ütleb kua *kella sisikond* Trm || *Asi sie `niidu `maßsin parandata on*, `õige mul nüüd `kellavärk IisR; *Töö käib kut kella värk* Trm **-ätses** teat lill, *kellukas kella `ätsed on need kure`katlad* Jäm

kelle *kelle* 1stk kirves *Kelle tee lapsel paa-paa* Emm

kellerdama *kellerd|ama* JõeK Sim, **-ämmä** Röp, `kellerdama Lüg

1. (asjata) *sebima*, ringi jooksuma *muud ei tie*, `muutku `kellerdad ühest kõhast `tõise Lüg; *Teised ammugi einamaal, sa ika kellerdad siin. Kes su siia kellerdama võttis* JõeK; *mis sa kellerdat selle va poisitat`iga, sie sind ikke ei võta* Sim

2. *klatsima mis sa läät sinnä?* *kellerdämmä* Röp

***kelline** p `kellist ~ `keldist kedagi redupl midagi rõhutatult eitades *ei old* `keldist *kedägist*; *Ega peretüttäre `pulmase ala`tuulisi `kutsuda küll `kellist kedägi* Kuu

kell|muda *adru* – Emm Käi

kellu¹ n, g *kellu* eP(-o Mar Kod) M T, `kellu, -o R müür- ja pottsepa labidake `kelluga *teha* `müüri ja `korstent Jõe; `kelloga *visetta kive vahed täis* Lüg; *Küsi, kas pues on `kellosi*; *kaks `kelloda* Jõh; `kaamasniga `lapjo on `kello Vai; *kellul pisine kõvera rouaga varßs taga* Ans; *kelluga pannakse müüri vahele `saue või lubja või jälle lihitakse sileks*; *Olet sa `sõukest kellud näind* Põi; *saue pannakse seina vahele kelluga* Phl; *kis sauetööd teeb, võtab kelloga `saue* Mar; *kelluga vissatse `lupja* Var; *müürissepäd panevad kelluga `saue kivide vahel* Ris; *venelastel olid sii kellud, tegid kelluga põranda siledäks* Juu; *igal müürissepal on mitu kellud* JMd; *kellu on nisukene lühikese varrega labida muodi* Kad; *lagi lüädässe pilli`ruuga alt ärä, kelluga visatasse alt krohv `piäle* Kod; *müüri seppel om kellu alati töö man kähen, vähä seab ka kelluge ja paneb seina pääle savi ja `rohvi* Pst; *ku lubja `müüri tetti, oli kellu, kellege `lupja kivide vahel `panti* Hls

kellu² → **kell**¹

kelluke(ne) *kellu|ke(ne)* spor Sa, Vig Ris(-o-) ViK I Plt, `kellu|kene VNg, g -kese, g -kse spor Sa L, KJn M; n *kellukõni* Krl

1. teat lill (hrl liitsõnades) *pailu kellukessi* Jäm; *kellukse kasvave einama pääl* Hls Vrd jaani-, lume-, mai-, härja|kelluke

2. dem < *kell kas kelluksed eas* `kordas keevad Tor; *aesä kelluke kõlises* Hää; *tia mis kelluke on*, `varssi `jälle `õhtu tuleb Ris; *värieina otsad on nagu veked kellukesed otsas* Sim; *pane[?] loomal`õ kellukõni `kaala* Krl

kellutama *kellutama* Kod, *k`ellutama* Lei

1. üks `umne kõrs ei lahe ennäss *kellutata* Kod

2. telefoniga helistama – Lei

kellähhämä *kel`lähhämä* rīg pilli lööma *kõrva<sup>?</sup> kel`lähhäse[?]* Lut

kellä|lill mgi lill *kelläli'l sinine palo pääl kasuss, om kõkke edimält väläh, ku lumi lätt* Se

kelm¹ *kel'm* g *kel'mi* L K TaPõ spor V, g *kelmi* Sa Muh Kse Mih Iis M T; *kelm* g *kelmi* Muh Hi Mar Tõs, g `kelmi R(n `kelmi Vai)

1. petis, sulii *Kus on `kelmi kodu vai `ullu üömaja* Kuu; *sie on üks valsk ja kelm* Lüg; *sie on üks varas ehk kelm* Jõh; *nee on keik ühed kelmid, nii pole üks teisest param* Khk; *Oleks ja pidi `olla kaks `kelmi* Mus; *Küll `ilmas `kelmisi on* Põi; *kis sind `kelmi võib `uskuda* Rei; *aus mees kis läheb, koer kelm kedäst kutsutasse* Mar; *sial külas oo kõik kel'mid ja obuse `vargad* Mär; *kel'm petab `teisa* Tor; *kes kel'mi juttu võib `uskuda; küll sa oled kel'm, tahad teist varastada* Juu; *kel'm `oskab teist üle `lüia* Kos; *sie pagana kel'm, valetab ja petab* JMd; *kis varastab, on koer ja kel'm* Pal; *mõni säänte kel'm, mis `kelmi tege ja varasteb om kaabak* Hls; *kel'm pett tat ümmer ja aavelts* Krk; *kelmiga ei massa üten paan suppi `kijtä; kel'm sai kelmi palga* Ran; *ka\_kos om kuradi kel'm onde; igäne koer ja kel'm, ta\_i saa ilma `kel'museda elädägi; esi om pää kel'm, aga `tõisi om `kange mõnitama* Nõo; *tuu om üt's varass, kel'm* Krl; *mis `kurja tüüt tege, tu om kel'm* Se; *kelmi tegema petma, tüssama tieb `kelmi ja varastab* Lüg; *mis `kelmi sa alati teed* Khk || emf oh siä vana `kelmi! Vai; *Oh sa kel'm!* Jäm; *Oh sa kel'm jah, nää kui kena see rugi* Khk; *nää tuhlis `kerkib ikka üles, sina kelm* Vll; *oh sina kelm!* Emm

2. a. a, s *vallatu, üleannetu `Kelmi `vahtimisega kõhe* Jõh; *tama on suur `kelmi, `kelmi tükkisi täis* Vai; *seda `etasse ka kelmiks, kis sedavisi `joomade pæel kelmi tükkisid teeb; see on üks kelm laps, teeb alati `ülantust* Khk; *mei külas oo palju `kel'ma `poissa; nee oo muedu kelmi jutud* Muh; *se oli seane va kelm mees* Emm; *küll oo kel'mid poisid, vaata mis nad aga räägivad* Mär; *pulmalised akkasid põlle `sisse raha `viskama, - - üks kel'm pani `järsku nagu plartsus, põ'l läks `katki* Mih; *`kelmi inimest ei vöi `uskuda `ühti* Tõs; *küll sa oled täna kel'm ja teed vallatust paelu* Juu; *niesuke kel'mi jutuga inime* VJg; *kelm one üks koer inimene ja üleannetu* Kod; *kägu om kel'm, ku `kukmise rahu jätt, siss nakass kannu `korjame ja `tõisi `linde `süüime* Hel; *mia ei taha tegemist tetä ütegi kelmi inimesega* Puh; *oi\_saa olt väega kel'm poiiss* Se **b.** *kelmustükk, vigur tämä üttel `kelmi peräst; Kie tahi sedä `kelmi tehä, läks kobis `sinne `säñji `alle (noorpaarile)* Lüg; *aeas kekki, `kelmi (põoras naljaks)* Khk; *kurnatu mees, kes `sõuksi `tempa teeb, ülandust ja `kelmi täis on* Põi

kelm² *kel'm* g *kelme* Trv T VLä, *kel'me* TLä, *kelmi* Puh, *kel'mi* Krl; *k`elm* g *k`elme* Se; *`kelmi* Vai, *`kelm(e)* Jõh Kod, g `kelme kelme **a.** õhuke kiht, kile *piimäl on `allidus `kelmi*

pääl Vai; tal om nii `õuke nahk kui üt's kel'm Krl **b.** (elundi) kattedkile; vaheliha mao pääl on mao `kelmi, sedä `kelme älä rigo Vai; nahakett ehk kelm on niäruul piäl Kod; täl kõtu kel'm om `kat'ski `lännu Rõn; kuulmass, ku tyy kel'm ukka lätt, sõss ei kuulõ?, sisen tyy kel'm lätt `lahki, mao kel'm; peki ja laiha vahe pääl kelme tükükese? Krl **c.** kae, teat silmahaigus ei ole `kelmi pääl, aga sil'mä nägemine kaob esi`endusi ärä Puh; mõnel kasvap jälle kel'm sil'mä `pääle, siss om sil'm nigu `valge, ei ole silmä terä nii must; kui kel'm sil'mä pääl `olli, `panti väedse otsaga toda keedetut peenikest `suula `sil'mä; ku lehmäl vai `lambal kel'm sil'mä pääl om, siss `puhka peenikest `suhkrut `sil'mä Nõo; kel'm om üle kõge sil'mä Ote; kel'm silmä pääl, `aigusõga tulõ ja ikust ja kõgõst Krl; taal jo silmä nägo otsah, `minkass inäp näet, ku k'elm pääl Se

kelm³ kelm g -i mgi taim – Mär

kelmakas kel'makas kelmivõitu kel'makas inime põle päris kel'm Kos **Vrd** kelmikas

kelmama `kel'mama, kel'mata Hää Kos Amb(-l-) Koe Sim Plt; `kelma|ma, -da RLä(-maie Lüg)

1. kelmust tegema; petma Ei ma lase `endäst `kelmada; Vade egass ma sidä pedä ega `sutsugastigi `kelma, et se käsi o nisukkane [haige] Kuu; `saima (saime) sedasi `jälle `juuti `kelmada VNg; `seuke `kel'm, mis `kel'mab `teisa Hää; kel'm inime `kel'mab teist Kos; Pärast poole kadus see `kelmamise mood ära, tehti `õigust kuda kõrd ja kohus Trm

2. pilkama, narrima Ei ma lase sinu `endäst `kelmada Kuu; kõhe püüb tõist sõnudega `tõmmada ja `kelmada; `teie `kelmatta minuda, mina `kelman teid, noh sõnudega Lüg; Rumalasti teisest räägib, tjiib teise alvaks, `vaata sij on `kel'mab, `teisi `laimab Hää; akkasid teda `kelmama, et Koodi-Jaah. `teisi ei ole nii kelmatud Amb

kelme kelme LNg PJg I KLõ, kel'me Hel, kelme? San V(k'- Lei Lut), g `kelme; kel'me T, kel'me? V(kel'meh Se), g `kel'me; n, g kelme Kod, `kelme Lüg Jõh

1. kile, kiht; õhuke (vahe)nahk `rasva pääl on `kelme; `kelme on `õige õhukene, läbi just ei `paista Jõh; kelme, -- üks `väike liha nagu `kuskil vahel PJg; kelme `paanti kupu sarve `õtsa; siga tapad, mao piäl one üks õhuke kelme, rasva piäl üks `kelme kõrd; `kelme ei süädä Kod; ploomi pial on kelme, nisuke õhuke nahk; rasvast `tehti suured käkid ja kelme `panti `ümber, siis `seisis ta kui kaua Äks; Tyyd sisemist `rasva ol'l suur kamak. Tyyul ol'l kelme? `ümbre Har; tyy rasva kesi um nigu kelme? Rõu; rasva pätsi? `paanti `kelme `sisse; tah um taad rasva kelmet pääl Plv; naha all kui är nilotass, siss tu jääss liha päle naha alonõ kelme?; või_i minnä inäp üle [jää], kõik' üt's kui kelmeh om (õhuke); õgal eläjäl om kelmeh mao pääl Se

2. kae, silmahaigus `kelme, `alli naha vina, kui ajab `sil'mä `pääle Jõh; (täll) sil'mäle `kasvi kel'me `pääle, a noede sassabarilla `juuriga sai nii nägeväss et, kodass `kangit ja kõik `teie Nõo; ku pini silmä `pääle kelme? kasus, sõs `pantas pinile `tsukrut `sil'mä, mis `kelme `katski hõõrd Kan; `kel'mi lõigatess sil'mä päält Krl; ol'l sääne kõllakanõ `puldri, tyy võt't `kelme är? Rõu; üte silmä pääl om kelme? Vas; Ku? kel'meh om sil'mä pääl, ni? ineminõ nakka_i? nägemä; silmä_päle kasuss kelme? Se

Vrd keelme, kelm², kilme

kelmeke(ne) dem < kelme `kelmekene on kui just ajab `alli naha vina, lähäb `paksemast, siis on kae Jõh; õhuke justku kelmeke Trv; piimä pääl om sääne kui `kelmekäne, väega äkki hapaás Se

kelme|nahk kelme *nied* `kelmed on kõik `niiskesed õhukesed, `kelme nahk ehk `kelme Jõh

kelmetamma `kelmetamma *kestendama sie* `ongi kettutab, kettutab ehk `kelmetab Jõh

kelmik(as) *kel'mi-* Kos Trm, *kelmi|kas* Khk, `kelmik Kuu *kelmivõitu on üks kelmikas mees* Khk; *kel'mikad poesid tievad* `kel'must Kos **Vrd** kelmakas

kelmike(ne) *dem* < *kelm*¹; *vigurivänt*; *ulakas üks kelmigene poiss on, linnu pesad luhub ee, mis ta lövab* Khk; *oh sa `veike kel'mike* Hää; *oh sinä veeke kel'mikene, mes sa teed* `koeruss Kod; *sij om till'uke kelmike küll, vigurit täis* Krk; *ega ta suur kel'm ei ole, särände kelmikene om* Nõo; *su² tütar om üt's kel'mikõni* Krl; *sjoo om `väikene kelmikene, nuur vil sääne* Se

kelmi|keha *kirumissõna sinä koeranahk ja kel'mikehä, kurjass tõreleb* [ema lapsi] Kod **-nahk** s *kelm Küll sis akkas `õtsimine, kenel midä kadund õli. Poisid `kelminahad* `viskand kas `ahjule vai `parside `pääle (pulmanaljadest) Lüg

kelmine `kel'mine *kelme(li)ne, kelmega koos* Taa *nirdsakunõ liha, taa om sääne* `kel'mine ja nahanõ, *taad ei jõvva_kui* `pehmes `kijitä² Urv

kelmis `kelmis Kuu, g `kelmissu Lüg; *kel'mi|s* g *-kse* VJg *kelmus mõned* `kelmissu *peräst kui `mölder ei nää, `kieravad `tuulest `vällä* [veski] Lüg; *tegevad ühod kel'miksed küll `välja* VJg

kelmisti *kel'misti* *kelmikalt (ta) vaatab kel'misti* KJn

kelmis|tükk *kel'mis(s)-* spor K, Trm, *kelmis(s)-* Khk Muh Trv Krk, `kelmis- R; *kelmistik* g *-u* Se *vigur, kelmus tieb oma `kelmistükkisi edesi `ühte* `puhku Lüg; *tama tieb* `kelmistükkisi *alalde* Vai; *änamasti poisid tegad külas tüdrugutele kelmistükki* Khk; *taal ju kelmistükid `selged* Muh; *ta tein ühe kel'mistüki* `välja Ris; *sie teind ühe kel'mistüki, on va kel'm; sie on kel'mistükka täis* JMd; *sij `olli temäl üks kel'mistük tehä* KJn; *sellel o küll kelmistük'ke sehen* Krk; *kelmistikku tegevä²* Se || *vigurvänt ta on üks kel'mistük inime* KJn; *poiss õige kelmistük'k* Trv; *ossa (oh sa) kelmistük'k* Krk **Vrd** *kelmi-*, *kelmus|tükk*

kelmistüs *kelmistüs* *kelmus tiit* `õkva *kelmistüst* Se

kelmitama *kel'mitama* Hää, `kel'mitama VJg *kelmust tegema nää, lapsed* `kel'mitavad *seal, `kel'mitasid ja varastasid eluaeg* VJg

kelmi|töö *kelmus kui tõnõ tõsõlõ midägi koerustüki tege, tyy om kel'mitöö* Plv **-tükk** *kelmus sie poiss on elo `päiväd õma `kelmitükkisi tehend* Lüg; *taal on neid kelmi tükkisid nii pailu* Khk **Vrd** *kelmustükk*

kelmlik `kel'mli|k g *-ku* KJn, g *-gu* Puh; `kelmlik Se, *kelmlik* Vas, g *-u* *kelmile omane ta* `vaatab `kel'mliku *moodiga* KJn; `kelmlik *mijs; sjo om* `kelmlik *tjü* Se

kelmus `kel'mus g *-e* Khk VII Mar Mär Kse Pälõ spor K, Trm Trv Hls T; `kelmu|s g *-se* Vai VII Rei Mar Tõs Kod(-os) Puh, *-kse* Kuu; `kel'mü|s(s) V(-s's) Se), g *-se* nali, *vigur; (halb) vemp midä siä oma `kelmusega `tienid* Vai; *pole ta tükkis puhas üht, pisiksi* `kelmusi *küll teind* VII; *poisi pea on täis üsna kel'must* Mar; *teevad* `kel'musega *riigile* `pal'lu *kaht, saavad* `kel'musega *rikkaks* Mär; *poiss, ää tee* `kelmust Tõs; *nurjatus oo* `kel'mus PJg; *see tüdrek oo* `kel'must *täis* Tor; `kel'musega *ei soa* `kaugele Kos; *sel on paelu* `kel'must *sies, seda maksa* `uskuda `ühti JMd; `kel'muss *tiäväd, kõhe tõese õõna* `aeda Kod; *temä om* `kel'muse *peräst* `kinni Hls; *tyy om üits suur sul, kui pal'lu ta om* `kel'must *tennu* Ran; `ol'li

vanast ka `vargust ja `kel`must külländ; mõni ei mõsta ilma `kel`museda elädägi Nõo; tuu om poisikõsõ `kel`müss Krl; ta tege `kel`müt kõvastõ Se Vrd kelmis, kelmistüs

kelmuse|tükk = kelmustükk tä tegi ühõ `kel`muse tüki läbi, kas tä siis varastas või Mar **kelmus|tükk** (inetu) vemp, kelmus, üleannetus poisid konnad viind `ööse ratta lauda katusele, vaat see oli `kelmüstükk VII; vat missukese `kel`mustükiga ta nüid akkama sai Saa; `kel`mustükkide iest soab `koolis karistada Kos; tämä tiiß `niskesi kelmüstükkä, üks suur kelm Kod; no sij `ol`li `kel`mustük`k küll Nõo || kelm kiä tõsõlõ kõra tege, tuu om `kel`müstük`k Plv Vrd kelmis-, kelmuse|tükk

kelne n, g `kelne kellu `kelne, `minka `sætäss `ahjõ, `minka müller (müürsepp) sääd' `ahjõ, sääne `lapjukõnõ Lut

kelp¹ kelp g kelba Sa L K u spor eL, `kelba R, kelbä Vig Kod KJn Vas Röp, kel'bä eL(kel'p Rõu Röp, k'elp Se)

1. katuse kaldots, otsakatus kaduse `otsa `üütase kelbaks; `einu on veel kelba all püsut Khk; kus mud`u sedä `kelpä tehässe, ike oo kelbä saarikud koa; nee oo `kelbäd, mis `kõrgemas oo kui räästäs Vig; täie viiluga katusel põle `kelpa Tor; kui katus nel`la kañdi pialt kokku jooseb, siis otsad `üütakse kelbad Nis; tuul lammutas katuse kelba ää Juu; vol`vi august tuleb kelp tulema, tuleb niikaua kui `riasta `piale; kõik ei `oska `kelpa tehagi KuuK; nüid änam paelu `kelpasi ei `tehta, tehakse täie viiluga JMd; vanal ajal õli palgidess kelp; kelp võtab ühe [sarika] puari jagu `ruumi ärä, tieväd täisviiluga; kelp one maja õtsan Kod; kelbale pannasse vitsad, et tuul katust ei lõhu Ksi; poole viiluga katussel on kelbäd KJn; katuss kelbä kottalt ärä lagunu Trv; mõnel maeal om pool' `kelpa, mõnel om terve kelp Pst; egäl majal om kelba, ots om kelp, mis `laudege lööd Hls; ku paari pääl om, siis tulep kelp, siis katuss Krk; kelp om poolõst maast katussel, kui õgu ots, siss `kelpä ei olõ Ran; katusse kelp om maea ots Ote; vanast tetti kõik' [hooned] iks kelbäga; ilma kelbätä maja San; kelp om maja otsan, tuu lätt nii puul' `liuhka Urv; tarõ lauda vai aida ots ol' kelp katusõ all; tarõl om kat's `kelpä Rõu; ku `kelpä sugugi ei olõ, siss omma? paari saina pääle `pantu Plv; kel'p taht paranda?; Kelp piat laudõga kinni lüümä Vas; värme kel'bä kollatsõss; kel'bäst aja lummõ tarõ pääle Se; poolkelpa ~ poole kelbaga (katus) poole viiluga puale kelbägä maja Kod; mis poolest maast `luipu om, see om poole kelbäga Hls; õlõ katussel `olli kah kelp, kutsuti poolõ kelbägä; poole kelbäga katussel om ots tettu `viltu `allapoole, puul' `kelpä om madalamb kui täis kelp Ran; poole kelbage oone San; poolõ kelbäga Krl; puul' `kelpä Plv; miij? aida katuss um ilma kelbädä, aga maja katuss um puul' `kelpä Vas; tu_om poolõ kelbaga? Se; täiskelp (katus) ilma viiluta edemält `tehti ike täie kelbägä; täis kelbägä maju enäm ei `tehtä Kod; tävve kelbäga ülevest seni ku `alla Trv; täis kelbägä katussel lääb ots `õigede üless Ran; mõni maja tetäss täiive kelbäga?, mõni poolõ kelbäga? Urv; täis kelp lätt üless `harja `vaiba Rõu || Tuul täna koja kelbalt (hum vastus küsimusele, kust tuul puhub) Rei Vrd kelbas, kelpus¹, kemp

2. otsa- ja küljekatuse ühenduskoht roo pialne on, kus kaks `kelpa kokku läksid Nis; kelp on katusse serv. otsa serv, kui pöörab üles, see on kelp Plt; `püürämese kohad katussel on kelbäd KJn

3. a. otsakatuse sarikas `otsmised sarikad, neil ei ole `pañdi külles, nied on kelbad Jür; kelbad on otsa sarikad, mis enam `puari ei lähe; täna ei sua `keiki sarikaid `piaale, kelbad jäävad ikke panematta Koe **b.** sarika tugipuu, tits – PJg Ann

4. ots(laud) Kerstu kelbad läind otsast ära; `kool'ja kerstul on kelp; Vöta seelt `oete kelba peelt kuub Jäm; aseme kelp Ans; (vankril) teine kelp ees, teine taga, et midaid ratastelt ära_p kau; saani kelp ning kori; söömalaud oli tua `kelpas, `kambri seinä `vastus Khk; aho kel'p (lagi) Rõu; sadula kel'p om iin ja takan tuu `korgõmp serv Röp || hum tagumik mis sa teed koerust, saad kelba `pihta; mis sa oma `kelpa näidad; magab nda, kelp paljas, ise_p `teegid Khk

5. puuriida lukk sij kutsutasse kelp, ku ladud tõene kõrd tõõsipidi; puud tõene kõrd tõõsipidi nagu `kelpä tegid; kui puuriida tikka ei lüü, ladutasse kelbägä Kod || ristnurka palgid kelp one majal kua all, kui raiutse maja `eeste ilma vundameñdita, `pantse kelp nuka `alla, pal'gid `riissi nagu puu riida nukad Kod

kelp² kelp g kelba TaPõ Plt Puh, g kelbä Kod T Urv Vas; kel'p g kel'bi Trm Kod spor T, kelbä Röp

1. nərb, isutu; valiv Lehm on nõnna kel'p, ükski `talle sisse ei lähä; si siga one vägä kelbä süügigä, mes tuud, kõik jätüb üle Kod; kelp ehk nārune ehk maias, ei süü; kõik olema kelbad puha Äks; sij om sände kel'p sööjä, sij egät `süüki ei süü Ran; om kelbä söögiga, eläjä ja obese ka om; üt's om kelp, tõõne om ää söögiga; temä_m `väega kelp `süümä, sellep tä nii kõhn om Nõo; temä om väegadõ kel'bi söögiga Ote; ei süü, om kelp ja lidsip Rõn; Tää ol'l kadunukõ `väega `virgõ unõga ja kelbä söögiga Urv; kel'p `süümisega ja kõhõn Röp **Vrd** kelpus², kelt¹

2. kõhn taa jo kelbäh, kõhn, kelbäs jäänü Vas

kelpama¹ `kelpa|ma, -da VNg, kelbata Trm Ote; `kelpä|mä, kelbätä Kod KJn Ote, -me M(tud-part kelbät(u) Krk Hel, kel'bät Hls); kel'päm(m)ä, kelbätä², -dä² V, `kelpämä Lut

1. kelpkatust tegema sij maja om kel'bät `nurkege Hls; `äärbäne iki tetti kelbät `otsege, ega tare kelbät `otsege es ole; toa nurga om är kelbät Krk; katusõ ots üless kelbätü Urv; ku `otso tu tõisildõ koogu<sup>2</sup> pandass, tu `viltu pandass vai nii vääde, üldäss `kelpämä Har; kas maja um är<sup>2</sup> kel'bät Rõu; `hujõnõ ots kelbätäss Plv; k'elp um üt's hirs, mul ää_kelbät `huonõ<sup>2</sup>; nakam `kelpämä Lut **Vrd** kilpama¹

2. (ülalt) libamisi ahendama; teritama katus kelbatass `ahtambas Ote; kuhi um kelbät Vas; nigu `sartki² vajä kelbädä_päält puult kokko, kelbätäss `sarda vai haina `kul'ja_ga² Se

3. juukseid pügama `kelpämine ku ligi pääd `pal'lass aet; ku kelbät, siss om põet pää; nüid om `juuse õige lühiksess kelbät Krk

kelpama² `kelpa|ma, -da IisR, kelbata JMd Sim TaPõ VIPõ ringi jooksma, lippama `Kelpa `väljale, `kutsu `süömä `teised IisR; `kelpab möda õuet `pal'la siari JMd; `üössse kelbatasse `ringi, nüd' sil'mad piäs `kiñni Sim; poiss mis sa `kelpad ringi Lai; mis sa `kelpad sin `pal'lalt `ringi SJn || ehal käima käid `kelpaman sedä tüd'rikud, nagu poosid käeväd Kod **Vrd** kilpama²

kelpima `kelpima ~ `kel'p|ma Mih, -me Krk, (ta) kelbib; `kelpimäie, (ta) `kelbib Lüg

1. käima, astuma (kõmpima vms) inimine ei `sõisa `paigal, `ühte `puhku `kelbib `käiä; `tervis on kääs, võib `käiä ja `kelpidä Lüg; ommukult akka jälle `kel'pme, siss lääve

kondikse jälle nõrgepess; saap periss kenäst `kelpi jälle; ma kelbi iki tokikse nõal, il'läksi Krk Vrd kempima

2. üle trumpama see kelbib ära teesed (oma iluga) Mih

kelp|katus kelpadega katus enne oli kelpkatus, siis olid ka kelp sarikad Jõe; `Pilpa kaduksed majujel olid puol vai täüs kelp kaduksed Kuu; kelp katus on ilma viiluta, katus on nell'al pool; külle ja otsa katus akkab kohe alt `piale, se on kelp katus Nis; nelläss osa, mis `riimusõst maha jätetäss, käänetäss kelbaks `alla, kelp katuss Har

kelpnema `kelpnema kiitlema mis ta piass `kelpnema Ksi Vrd keltsima, kempselema

kelp|sarikas otsasarikas kelp sarikas on puol sarikast, sie on `viilu sarikas Jõe; nee sarikad, mis selle pisik'se lipaku [kelbaotsa] all on, nee\_o kelp sarikad Pöi; kus mud'u sedä `kelpä tehässe, ike oo kelbä saarikud koa Vig; kelp sarikad, mis `viltu käevad katussa all Ris; poole viiluga katusel on kelp sarikad Juu; kelp sarikad, otsad olid libamesi Jür; kelp sarikad ehk murd sarikad nied on otsa pial, kus katus libamisi `alla läheb Sim; kelp sarikad on pool paarid, otsa viilu paarid SJn Vrd kemp¹, kempsarikas

kelpuma¹ `kelpuma rippuma nisä `kelpumas (hülgel), ei olõ nii kui luõmal ehk `lammal Khn

kelpuma² `kelpuma Vas, `kelpümä Se kõhnuma, lahjuma kehnas jäänü, är um `kelpunu Vas; ol'l `haigõ, siss nii ol'l ar `kelpünü? ku?, nõast `k'el'pü tõnõ ar niku? Se Vrd kelpämä

kelpus `kelpus g -e isutus Ei taha aga lehm juua ega käest süia võtta, siis katsu suu seestpoolt ära tõkatata ehk õeru mõne muu paha haisuga rohuga, mis looma kelpust kautab Trm Vrd kelp²

kelpuss `kelpu|ss g -sõ Har, `kelpü|ss g -se Plv katusekelp `kelpusõga katuss, kõigi `kanti om `ümbre `tsõõri katuss, noid om halb katta? Har Vrd kelp¹, kilpus

kelpämä `kelpä-, `kelpä|mä V kõhnaks, lahjaks jääma (hrl kasut partitsiibivorme) taa_m ku kelbät, `väega kõhnass jäänü?; elläi kõhn nigu kelbät Urv; põrss om är? `kindsunu ja kelbänu, kõtt sälä `kül'ge är kelbänü Röp; ar om kel'bät, hopõn vai ineminõ vai lehm vai mia taht, ku om kõhnast ja peenikesest jäänü? Se Vrd kelpuma

kelp|viibel kollatõbi kelp `viibel, sii on `sõuke nägu vanasti meil kollera `ol'li, Ameerika sõidu päält iki said selle Hää

kels kels(s) g `kelsi Kuu, kel's g kel'si Nõo õhuke kiht a. kelme Nahk o `serväst `jusku kels, no mes `saapa sest saab; Nää ku `lahja se piim igä on, ohukka kels on `manti; `Tostand üht `oite `raskast `taaka `tassiess henes kohu kile vai `kelsi `lohki; [lambanahal] siis sield kohald tuli se `niisukene kelss tuli ärä; `katsus `küünegä, et kas sie kels on juo `lahti, siis olid `valmis nahad (pargitud) Kuu b. kae sil'mä kel's Nõo

kelt¹ kel't g keldi Urv, kel'di Plv närb, isutu taa_m keldi söögiga Urv Vrd kelp²

kelt² kelt g keld|o Plv Vas(-a) Röp(k'-) Se, -u Röp; kält g käldu, kõlt g kõldu Lut kuivatatud kala kesä künnu `aigu, sõss kõnõl'di jo keldo kalost; säre? umma nigu keldo? är? `kuionu? Plv; panõ? kelda? küdsämä Vas; ärä kuiunu säre? omma keldu? Röp; inne ol'l `säartse? keldo? ku `kinda?, a nüüd säre pujakõise saa; `paastu aol süvväss `kelta mi_puul; säre? kuivatasõ päävä pääl, siss nu kutsutasõ kelt; olut joosõ, `kuiva `kelto sööse; naase miil' kui keldo liim, tuu lät ruttu üle Se; nii pal'lo ku kældul kiilt, nii pal'lo havvõl miilt Lut || taa nu mõni inemine, nigu kelt är? `kuionu_kokko; mul taa t'sia kelt um tah pahah; kuiv kui kelt Plv Vrd keldokala

keltima `keltima pr keldi(b) Jäm Khk Kaa

1. piisama, jätkuma sõnna_p keldi midagid, `teenivad küll, äga `puudus on nendel ikka; see_p keldi `kuigid kaua; jo sest akab `keltima Khk; Seike paks tümpsis riie, see keldib üsna ulga aega keia; Kauaks sest natuksest rahast ka keldib; Mis sest põrmust ulga käde ka keldib Kaa

2. kehtima See vana raha äi keldi änam Jäm

kelts kelts g kelts|a Koe Iis TaPõ, -ä Kod KJn, kels|a I Plt Pil TMr(n kelds), -ä Kod; kel'ts g kel'tsi Trm; kels g kelsä Trv TLä, kelse Kam Plv; kel's(s) g kel'se T Kan Plv Röp, kelse Se, kel'si Plv külmunud maa, kirs tiel `keltsa viel all, ei võta `sisse (jalga) Koe; kevadel on suur kelts tie pial; [kevad] süeb keltsa ära, siis ei saa `vankri ega `riega enamb Iis; kui kelts ära lääb, siis `looma `piale `viia ei tõhi, vaeob `sisse üle pia Trm; kelts one all, kelsä piält künnäb; kelts kiädäb ülesi, jalg muad kergitab aia poštud ülesi Kod; ega tänavu pal'lu `keltsa olnutki, syy oli `talve pehme Pal; soos tuleb kelsa piale vili maha teha Lai; maal kelts all, ei saa veel `künda KJn; kels om kül'mänu maa põhi; ku ta kelsä ärä võtap, siss vaeop vanger `sisse; päiv pääl sulatap küll, aga sedä `kelsä annap võtta `õkva Ran; kels om jo maa sehen, nii sügäväde ku maa om kül'mänu; kui ta `kelsä nakap `võtma, siss om sij ojaveere aenamaa pehme nigu üt's mäda syy jälle Puh; juba kelds om ära sulanu, ei ole enam `keldsa TMr; ei saa veel `künda maad, kel's viil al' Vön; kui tulep `vihma, võtap kel'se ennemp alt ärä Kam; mud'u om sula küll, aga syyul om kel's all Ote; kelse minegi `aigu um halv tii Plv; Kütüsse maa künnete keväjä kel'se piält nii `häste\_halfastõ ku vähäge\_`saade üles Röp; kelse sulamise `aigo s_nõst üless, s_kui hällü päl lätt edese Se || sij pud'el on siält, kos kelts kua ei kergitä (kindlast kohast) Kod Vrd kelakas, kõlts³

keltsa|liblik tyy (varakevadine liblikas) kutsutas kelsä liblik Kam -lill ülane kelsä lilled – tõesed `valged, tõesed kõllased; tuavad metsäss külmä ehk kelsä lillesid Kod

keltsima `kel'tsima, (ma) kel'sin kelkima, kiitlema mis sa kel'sid `tühja, isi `vaene kui rot't Mär Vrd kelpnema, kempsema

keltsvei Mis sa ke-ltsvei- nüid änam oled (vaesele) Pöi

kelu n, g kelo R Khk ViK I, kelo RId Kod ülesharimata maa a. sööt, kesa ei `küändänd üless, jäi kelo; `luomad `võivad kelo piäl `süia VNg; kelo `künnetasse `kirsi piält, siis kelo on rabe; `põllud `jääväd keloje, akkavad `rohto `kasvama Lüg; Pöld on kelus ehk `süätis; Maad ei `künnatud ülesse, jäi kelo Jõh; Inimesed surid `vällä, maa jäi kelo IisR; midä maa on old kaks kolm `aasta kelost, siis `sinne tehä lina Vai; üks nurk jäi kohe kelusse, ei kasva kedagi; kelo, sie on juba kahe kolme `uastane ärjapa süöt Kad b. kuiv kruusane, vilets maa kui `oige kuiv on, siis `üelda kelo Jõe; Kelo on üks liiva suss. Ei tasu `sõnniku `raiskada, las jääb paremb kelust Jõh; üks igavene `rihka kelo sii on, `vaene maa Khk; kelude `peale korjati kiva Kad; kelo ehk `jõude maa, kus ei kasva kedagi Iis; kelo on `kõrge liivane moa; see pidi õige alb olema, mis kelust õigati Trm; kruusa kelo piäl one `val'mis, võib jo akada `lõikama (vilja) Kod c. heinamaatükk, kõrgem koht `välja `servas `põllu `servides on `niskesed kelo tükid; `küändämättä kelo [on] `einamaa; kelo õli kodo `juures, kel õli vabat maad, se õli `einamaa Lüg; kelo tükkid on `ranna `ääres; kelo on `karjamaa Jõh; kelo oli, aga säl kelul `kiige meil ei old IisR; `lähmo `sinne kelole `marjale, kelo piäl on pali maa

murakko; puna`einä `kasva kelode (küngaste) pääl Vai; kui kelo pial on ia rohi, `tehtasse ikke `eina Lai Vrd kelumaa, kelustik, keläk, kemustik

kelu|lina söödil kasvanud lina kelo `künnetasse keväde üless ja tehässe lina `pääle, sie on kelolina; kelulina `tehti kelumaa `pääle, kelulinad on `kõikse paremmad Lüg **-maa** = kelo sie `niisukene kelo maa VNg; kelo maa `külvä lina, siis `kasvab ikke ia lina ka Jõh; kelo ma, se on kaks kolm `aasta `küändämättä, se on kelo maa lina Vai; jääb tühjast kelo muast Kad; see on vana kelo mua, selle sita `piale ei maksa `vil`ja teha Trm **-pooline** pindmine, kamarane Mättäd `lauditi `unniku kelo`puoline `alle `puole, kelo`puolise seneperä et `aavutas (muld mäendas mätast) Lüg

kelustik kelustik Hlj, kelosti|kko g **-go** Vai sööt, kelo kelostikko, sie on jo mittu `aasta `küändamatta maa; kelostigod on jäänd kelo, `süöti Vai Vrd keläk, kemustik

keläk(ukõnõ) keläk g **-u** > dem keläkukõ|nõ g **-sõ** vilets põllumaa hää maa olõ_i, vana liiva keläkukõnõ om see halb, `pel`gass `põuda ja kõkkõ, vana keläk om õnnõ Röp Vrd kelo

kembeldada da-inf `kembeldada rahustada, vaigistada `viienda `aasta `mässu ajal õli `niisike isik `mõisnikkudel ülesse `õstetud, et `rahvast `kembeldada Jõh

kemm¹ kemm g **-o, -u** Kod möll, tuisk ku põhja plaks (käre külm) tuleb, siis viil on kemm; kohe lähäd kemmo ja külmägä; kemm on `kange tuisk Kod || möll, hullamine kemmu lõõma 1. mürama vanass `üeldi lapsile, kasiga `väl`ja `kemmu `lүүmä; ulgakeisi `viskavad vett ja paavad su kammitsa, lüäväd `kemmu Kod; 2. flirtima, intiimsuhetes olema Aagust lei `kemmu tämägä, nagu tüd`rik one äbelik, nal`jatab vahel, issovad ja; [tüdruk] lei sedä `kemmo, kui nüid vants (laps) käen; kemmuga ja keksuga trallitades lähäd suure kemmoga ja keksoga; `kartulid `võetud, läksid väl`jält kodo kepso ja kemmoga, `rõõmsa miälegä, suure juaksuga Kod Vrd kemmotama, kemu, kendu

kemm² → kämm

kemmade → kinmäde

kemmas → kinmäss

kemmeldama kemmeld|ama Ksi, **-ämä** Kan fig kõrvale kalduma; kõrvalisega tegelema inime piab olema klaar, et ta `kuskile poole ei kemmelda Ksi; ega ma muu `asjuga ei kemmeldä[?], ei tee[?] tegemist, saksa rahvas `üttese[?] Kan Vrd kimmeldama

kemmerg kemmerg g **-u** Põi Käi Phl L spor K, Hel San VLä(k'- Lei); `kemmerg g **-u** RLä, **-o** Röp, **-i** Kan; n, g kemmerg|u Mär HaLä, **-o** Hi Mar, **-a** Röp, `kemmergu Kuu Jõh, `kämmergu Muh; kemmer|k g **-gu** Amb Vas; `k'ember`k g **-i** Lei; kimmerg g **-u** Kaa Rei KJn spor T, Har; n, g kimmerg|u, **-o** spor Sa Hi, `kimmergu VNg Lüg, kimmerka Plv; kemmelg g **-u** Vig Pälõ I Ksi VIPõ Trv Ote Urv; n, g kemmelgu Muh I; kimmelg g **-u** spor M(-k Hls) T(-a Rõn); n, g kimmelg|u Krl, **-a** Rõn Kan; n, g **-ka** Se; kimming Phl, kremmelg Kei, g **-u**, n, g kremmelgu Juu väljakäik meil oli siinpuol verav kus `meie `kemmerg Jõe; siel kus `kemmergu on Kuu; `tahtus `menna `kimmergu VNg; `kimmergu on `paskamise kõht Lüg; `kemmergus on `kraami `paljo Jõh; kimmergu on oone nurga taga Ans; Metssead `kartvad kemmergu kraami `aisu Khk; kimmergust keib sõduke ais `välja Krj; pane kämmmergu uks `kinni Muh; kimmergu on peenem sõna kui peldik Rei; laeval on ka kimming, `välja käima koht Phl; igäs peres ei ole kemmergod `ühti Mar; `linnas oo palju kemmerguid Mär; läks kemmergusse `ässu õiendama Kse; läks kemmergu Var; ma taan jo kemmergusse `menna Mih; kemmergud oo igas talus Tõs; kemmergu raam oo inimese sitt, turvast `ulka `pandud

PJg; mis sa iki küikidat säl kemmergu augu päl; kui kemmelg aiseb, siss lääb ilm sulale; nüid on küla `uusi kemmelgid täis; läksin nende kemmelgude juurest `mööda Saa; ega siis polnd kremmelguid ega kedagi; tuli kemmergust Kei; si mual kua kemmergud nüid Juu; kemmergus käiakse ommiku ja `õhta Kos; pel'dik on vana sõna, kemmerg on nagu pienem natuke `üelda Koe; eks seda sibi `mulda mõni `üelnud kuñts sõnnik, `aises kua, ta ju kemmelgust `võetud Trm; ku Saksa valitsus tuli, siss pidi igäuks tegema irmuga kemmelgu Ksi; kemmelg on seande `laudest `tehtud urtsik SJn; nüid üteltse kimmelg, enne olli peldik Pst; kimmelguss minnäss musta asja peräst Krk; kimmelgut tulliva `ilda, es tohi enämb seda `viisi elädä, pidi tegema kimmelgud Ran; kimmelgut es ole, sia `pilsiva inimese upakeli, kui na `kossegi saena veeren sitteva Puh; `pal'la jalu läits `alla kimmelgude; ma oesi iks `tolle kimmelgu `puhtass; kimmelgit puhastadass ka villkopaga Nõo; kimmelgat es ole, `t'sia `ol'li vanast kimmelga iist Rõn; sibi om tyy, kes kemmergit puhastass Kan; mõni `viskass kemmergallõ [pärämised] Urv; kimmelgu, sinna käüdäss `sisse sitalõ Krl; kimmerg om mul täüs saanu?, no? om vaia `ussõ vetä? Har; kimmelguh ei olõ `kõrralist papõrd Plv; nigu kõtt mürähhüse är_tege, nii um kimmelguhõ minek' kah; lät's vei kemmergohe Vas; nüüdsel aol omma? kah maale joba kemmergo? ehitet Röp; ma taha kimmelkahe? minnä Se Vrd kemmerik, kemp

kemmerik kemmerik Vig Pä Nis, `kemrik Mih, keme|rik Aud, -lik Hls, g -u kemmerg vanal ael ei `olntki kemmerika, see oo na kabadamini `ööltud Vig; täma tuleb sealt `kemriku takka Mih; kemerik toas sees; lähäb kemeriku Aud; kemmerik on ikka uus sõna, vana sõna oli pel'dik Nis; kemelikku vana `ütleve peldikus Hls || ilma kemmerik (sõim) Hää

kemmima `kemmima, (ta) kemmib tammuma; (uhkelt) astuma kemmib nõnna et; see kemmib ühna `jalge peal; läheb aga `peale `kemmides (uhkelt) Muh || mis ta siis kemmib (vahetab töökohti) Muh Vrd kämmima

kemmotama kemmotama tuiskama kemmotab õvven, `ütled kui `kangess `tuiskab; küll eel'a kemmotas Kod || vallatlema lapsed kua kemmotavad ja `tõmmavad Kod Vrd kemm¹, kemutama

kemmu n, g kemmu jänes ma lähe kemmusid `laskma; olet sa mitu kemmut maha lasn Muh

kemmusi `kemmuži kergesti vai sõss `kemmuži tull'; mu um `kemmuži miek (tuleb ruttu minna); taal tüü `laabuss `kemmuži Lei

kemp¹ kemp g kemba Kad, g `kemba ~ `kempa Hlj kelp a. otsakatus `kemba pealt oli `kat'ki Hlj; katukse otsas on kembad; seda `kempa iga katukstegija ei osand iast teha, siis ike vanemad mehed seda `kempa sidusivad; kui kemba pialt ikke `kat'ki võtab, ega seda naljalt enam pidama sua Kad b. pl `kempad kelpsarikad – Hlj

kemp² kemp g kembi Hää Saa jõesaar Kemp sii sammad -, `väike saar, kahelt puült küll'lest jooseb vesi läbi; Sii jões põle pailu `kempisi Hää; jõõ kemp on `väike saar jõõs, kus vesi on käärst läbi `uulnu; kembi pääl kasvab rohi kah Saa

kempama `kempama, kembata? Kan, `kempämä, kembätä Kod lonkama, luukama kui vähäke nagu `õngab, `ütled et `kempäb Kod; taa `kempass `jalga, taal jalg `haigõ Kan

kemper `kemper aknaraami vahepuu – Var Krk

kempima `kempima kõmpima muad küll sull veel `kempi Trm

kemplema `kemplema Käi LÄ spor K, Trm, da-inf *kembel|da* Kse Kos Koe Plt, -dä Mar, `kemple|da Mär HaLä Jä, -dä Juu; `kemplemä, `kembellä Kuu, `kembeldä Lüg jagelema, (vastu) puiklema; ärplema `kemplevad ühe `asja pärast ja `tõise `asja pärast; `este `kempel `vasta, pärast ikke `suure manitusega läks Lüg; Mis sa `kemplesid oma takuste pükste sees Käi; nad kahegeste `kemplesid ulga `aega `peale Mar; `kemplevad ja panevad rahasid `väl'la üksteese võidu ja kiidavad rikkust Mär; läksid külasse `kemplema ja `koerust tegema Kse; mis sa `kemplesid oma sõnadega, ole param vaid Juu; viguritega, `jõuga ja rammuga võib kembelda Kos; mis sa `kemplesid siin, pruovime kui tugev sa oled JMd; `kemplesivad mõlemad ühe tüdruku pärast Kad; mis te `kemplete, ei nää rahul `olla Sim; Ära `kemple ega jookse sarvi seina, ole kui mees muiste Trm; `kemplevad kahekeisi, üks kumb võidab Plt
Vrd kimplema

kemps *kemps* g *kempsu* Käi Krk kemmerg Ää mine mei `kempsu, see na lagund Käi; Saviarun olevet *kemps* `välläkäik Krk

kemp|sarikas kelpsarikas – Amb

kempslema `kempslema(ie) praalima, ärplema mis sa kurat `kempsled sene obose `rondiga Lüg **Vrd** kelpnema, keltsima

kemu n, g *kem|u* Kuu Jür, -o Kod rutt, kiirus Mis *kemu* sul `sinne `mennä on; Tuul `aeva `üldüs, `saimme vade kemuga tulema; Tuligi `varsi `matrus kemuga `väljast Kuu; *sij* lähäb suure kemo ja kuudigä Kod || *kemu* lööma ketast lööma lapsed `kanged *kemu* `lööma Jür

kemustik *kemusti|k* g -gu künklik maakoht – Kuu **Vrd** kelustik

kemutama *kemuta|ma*, -da Jür, *kemota|ma*, -ta Kod

1. ergutama, (tagant) õhutama sa *kemutad* aga `teisi takka Jür

2. keksima, hüplema *tämäl kole üvä mijil*, sellepäräss *kemotab* ja *kuuditab*; *eks karjaluamad kua kemota* Kod || ketast lööma lapsed `kanged *kemutama* Jür

Vrd kemmotama

ken *ken* R Jäm Khk M; g *kene* R(`*kenne* Kuu Hlj), *kenne* Jäm Khk(*kinne*) Hel; p *ked|a* (-ä) R M, *kedast* Jäm, *kida(st)* Khk; ad *kenel* Jäm. Lausefoneetiliselt koos dem-pron-ga: `kense VNg Vai, `kensi Jäm. Interrog-pron-ga liitub sag küsipartikkel: *kens* Vai, g *kenes* Kuu, p *kedäs(s)* Kuu. 20. saj teisel poolel kasutatud veel n *ken*, teistes käänetes juba sõna *kes* muutevorme. van, pron = kes

1. küsiv-siduv pron **1.** (otseses küsimuses hrl küsilause algul) *Kenes* `kelga tei `lapsed nüüd määst ala `vasta kive puruks `soidite?; *kenelt* kiri tuli?; *kenes* puold nie `vergud olid? – *eks* nad `suomlaste `vergud; *Kenest* mei `saamme `keulamihe? Kuu; `kenne päralt see on? Hlj; *Kelt* sa sene said? Lüg; *kens* vei?; `kense tulob?; no *kene* vägi se on? Vai; *ken* see liib olnd?; *kenne* asjad nee on?; *kedast* sa otsid? Jäm; *ken* so `seia ukutas? Khk; *mea* küsi, *kes* sa olet, *ken* sa olet? Krk

2. (vormilt jaatavais, sisult eitavais hüüd- või jutustavates lausetes) `kenne asi sie on Hlj; *ken* sie `lapse `pilli järele `tantsi VNg; no *ken* sedä `jaksa `uodella Vai; *ken* teda paneb lõterdama Jäm; *ken* neid `sõnna võttas; *ken* nee *εε* koristab Khk; *ken* om enne `tühja juttu aanu Trv

3. (adjektiivsena) missugune, milline *Kedäss* `viera sa `uodad tänä, et `ninda `aeva sädid Kuu

4. rel-pron (alustab kõrvallauset) **a.** (isikutest, olenditest) kes `piäme `arvu, ken hakkab `laulama; Oli sidä `nahka mies, ken henes `asju `toistele ei `ilmutand; vähä on neid sigu, kenest `arjaksi saab; kene jalg `tatsub, sen suu `matsub; sie oo kaval inimene, ken `oska `kaiki tehä Kuu; näsu inimene one `niisukene ken viha pia `kaua; minu `nuoremb tüttär, kenega ma nüüd elan; kenel oli `suuremb talu, senel pidi abivaim olema ka [mõisateol] VNg; ei tea kenesse se (laps) oli tuld; Metsküläs on üks mies, kenel on `kantiline pää; mie `kaiki en `tundend ken nied `oldi; sain `ühte kenegä tahin; siin on `muitki `lapsi, kedä `tarvis `risti Vai; `miskit tulu ta on siis toond, kennel on puuk olnd, - - kenne peres on puuk olnd; `tehka nee, kenne asi see on Jäm; ken lahjeb, selle `kaela lähvad `kohtu kulud; ken nooremad inimesed on, mii nee viimaks nägevad; see oo mälupee, ken ruttu unudab Khk; olli täl onu, ken tedä kasvat` Hls **b.** (esemetest, nähtustest) mis `kuoli oppetaja `andas omad `raamatud kenega viel `neljanda `talve `käisin `kuolis VNg; südame rabandus, ken nii äkkiste tuleb Jõh; mõnel jäi veere vakamaa või siilumaa, ken periss nel`lä `kanti vakamaad `vällä es anna; sia olet ku aik kunagi, ken inimesi `müüdü kõnd Krk

II. indefiniitne pron 1. kes a. (koos teadma-verbiga) ken `tiedä, `kuida sie nüid `lähte VNg; noh ken `tiedä, midä siin võib `olla Vai **b.** vahedetti hobusi ken taht vahetada Kuu; `tieda, kene `polvine sie võib `olla VNg; ka ta `möl`der või ken ta om Krk **c.** keegi obost `kutsuda suuks, suks vai sukku sukku, `kuida ken `tahto Vai

2. (distr-pron) ken kus tüöl olivad; `räägiti kaiksugu juttu, ken midä `oskas; `kupjas `ansi käsod, ken kuhu läks `tüöle Vai

3. (kontsessiivne pron ühendis) ken tahten kes või mis tahes `kanme tij ken `tahten, tij lõngast jutik `kül`ge või kua Hls; olgu ta ken `tahten, mea vaade ike näkku; olgu talulaits või ken `tahten, mihel tahav egäüit`s minnä Krk; olgu ta lait`s või obene, ken `tahteni Hel

4. mõnda (aega) `Uatasin ja rüttitasin `külmä kääs juba kene aja, ei tule ega tule; `Uadeti kene aja, `enne kui `viimast tuli Jõh

Vrd kea

kena n, g kena R eP(kina Jäm Khk) u Hel Ote San Krl, kenä RId spor L KLõ, Juu Kod eL(kina San Krl Se, kinä Se); komp kena|dam Var Tõs Aud Kõp, -mb Kad, kene|dam Pär, -m Vig PJg Hää Kod, -mb Urv, kenä|däm Khn, -mb Lüg, -tsep Urv Krl(-tsõp) Har, kineb Se

1. ilus, tore (vaadata, kuulata) Üks niisugune madal puu, - - ja sie kohe `heitseb kui lumi `lähteb, `oide kenad `heided on Kuu; ilusad `suured `kartulid, kenad kohe Hlj; kenä paar; `kesnäädälä kenä (laps, kes sünnib kolmapäeval) Lüg; kena `asja küll Vai; kounistasi oma põlle kenaks; `seiksed kenad lõhjad Jäm; kenad `riided; kenad roosid (lilled); olid kenad pilliluud; pailu kenad noort `metsa; raamadus oo kinad pildid; vaada kui kena `rõngas kailaga obu see on Khk; Kena nägu oo vitu `nuhtlus (= `rohkest `kiusajaid isaseid `järges) Kaa; eidud tegid kenasi `kindud; üks kena noormees tuli mo `juure Pha; Noorte üljeste nahad olid kõik see kenamad Põi; tegi kirgu jaoks kenad pätid Muh; ilus kina rätik Phl; mol kena piip Mar; kena tüdrok kondi poolest Lih; küll oo kena lill Kse; mõned sõukest kenadamad Tõs; vaassikad olid na kenädäd; Nuorõd tüdrikud kõik kenädä plaaniga Khn; Ega kenemid tüdrekid põle `kuskil majal PJg; see on paelu kenem veel Hää; küll on sul kenad paiud JõeK; `ütlemata kena kõrv oli kannul Amb; `näu\_polest oli ikke kohe kena inimene; `enne leigati puu `asjadelle nuastud `sisse, siis oli kenamb Kad; vana inimene oo

kua kenem, ku paab uuded `riided `selgä Kod; kena obune Lai; `ol'li mud'u kenä mijs Vil; vaist üteldäss ilust obest kenässe Trv; üt's kenä inimesek olli näo poolest Krk; kenä om puul ilus Ran; ilman om pal'lu `kennu `asju Puh; sa\_lt kina külh Krl; õigõ kenä? läävä? vjil õigõ ilolõ tõõsõ? Röp || Kass oli ju kena ää söönd (hum vastus kenaks kiitmisele) Kaa; asi kina mina ole, `eite kina kodu veel (vastus kenaks kiitmisele) Emm; kell `kerkib kenä `piäle (ilus tüdruk tekitab iha) Kod

2. hea, meeldiv, korralik (laadilt) *seda kenamad `rõõmsamad aega pole minul olnd (leeriajast); täna on kena ilm Jäm; sai suutääve `viina, see tegi nii kena `tundmise Khk; kenat `pääva! Kaa; Kui päike omiku punab, siis on teise päeva kena ilm Pöi; see oo vääga kena `ütlemine; oli kena laps; `laulvad sõukse kena mõlgiga Muh; kina olemiseiga inimene Phl; oli nihuke va kena mees Vig; tämä `ütleb kenädi sõnu Khn; see on kena inime, teep kõik mis sa reägid Juu; kena inime aab ilusad juttu Kos; kena ilmaga võis `vihma sadada, ega see kena `ilma ära rikkund Lai; jah, on kenad need aad küll Plt; väga kenä õpetaea temä ol'li KJn; miu `tervis üsnä kenäs korras Kõp; kenä poiss, egä tä ei ole `sände ul'ak ollu ei midägi; ta\_m kenä mijs, `sände vagane Ran; muidu `ta\_l'li kenä `tüt'rik, aga ta vänd Nõo; serände kenä ilm om, ei ole kül'm ei lämme Kam; neo om ka periss kina inemese Krl; `uhkõ `üt'less huultõ otsast, kinä üt'less keele otsast rhlv Se*

3. a. maitsev, kõlblik (süüa) *nee olid kenad, `kangest kenad rasvased, tursamaksad on `kangest kenad Jäm; säinas pane, pole midagid `keetades kena, aga kui sa ta paned pannil peel, ära praed, siis ta on üsna kena; äi see [taar] aitas `juua küll, see oli üsna kena `juua Ans; `Tuhli sonk on võiga kena `süia; põranda leib `olla kena leib Kaa; se Saarema õlut on kena küll Pha; Kilu on siis irmus kena, kui ta kenast soolatud on; Kana liha on kena, munadest ma_b ooligi nõnda Pöi; nii kenasid `lesti saadi Muh; kena maegu tjjb KJn; seened on ka üks kenä toidu aine Vil **b.** terve, korras; kõlbulik, korralik *neid on vahel kenasid puud (mis meri randa ajab); mujal on `keikedel kenamad maad kut sii; tee on täna kena küll, kas veereda raha Khk; täna pole kena kala `ühti, va kapukad on Mus; äga nee (tõrvasõed) pole nii kenad kut miili sööd Kär; kalad said `sumpa `pandud, jää ala `pandi kus nad kenad `seisid Pha; sial `ollid kenad nisu jahud Muh; siin oli kena katuss vjil (enne rahet) Äks**

4. a. (suurest määrast ja intensiivsusest) *Viissada rubla, see ju kena kopikas Jäm; täna sai ikka kena paaru (leili) Khk; `lautas saab kenad raha, aga varane `tõusemine; kui kena kaika käde saa, lähe kallale (ussile) Mus; `Sõnna oli õsna kena jägu `jäätud (heinu); Sii kena kannikas veel (liha) Pöi; tuleb ikka kenad `vihma Muh; Tegi kõrvald kina kopiga Emm; siss ol'l mull kat's tuhand rubla raha ja ol'l ka kraam joba õige kauniss kenä; seo olli joba tol kõrral kaunis kenä kopik San **b.** topelttäiendina *Kena suur oun; Kena `selge ilm; Kena tükk `asja Jäm; kena tume sinine oli (potisinine) Ans; (komm) teeb südame kenaks laheks Khk; korikad olid kenad `puhtad lapid Mus; kenad kuivad einad Kär; Pipar teeb süldile kena ergu meki Pöi; kask oo ju kena `pehme ihuga; kena `lahke jutuga Muh; poiss on paks, kena `jumpsis Käi; nii kena viks viisakas laps Juu; kalmukid tarvitasse küll `kirpude `vastu, neil on kena `vinge lõhn Äks**

5. hea, korralik *vanast ajast inimesed elasid tükkis `väätimad `moodi kut präägust, niid tükkis kenam Ans; vilja kasu kena Khk; sest oli märgata, et ta `mõistus oli kena; odra kasu*

on `siaste kena Kär; elu oo kenadam kui `enne Aud; Aga siss olli sij `aasta küll kauniss kena Hel; `täambä tunnuss `tervuss üsnä kenä oleva Nõo; kas Liinõl um `tervüss kenä? Urv

6. mugav, tore, mõnus (midagi teha) `kardu-hlid kevade maha tilgutada, kätistega on nii kena Jäm; `Kolde ees oli nii kena sojuta Pöi; oli kena kuulata, kui reht pekseti Mih; Miis om kenä kaeda, kui täl abe iin ja piip suun. naene om kenä kaeda, kui täl tanu pään ja lat's sülen Nõo; O'l nigu kenemb kaeda? Urv; kena koht käimla Ma liha ennem `sõnna kenase `kohta Pöi

7. imelik, pentsik, narr; inetu, halb o nihuke kena mees, aab nihukest kena juttu Mar; need nii kenad inimesed, ei nendega saa `asja aeada Mär; küll oo kenä, ei see laps paegal ei seesä Vig; Ära ikki ole kena, `vihma ladiseb `alla ja sa lähed `pal'lalt `väl'la Hää; kui ei taha `öölda, et sa oled lol'lakas, siis `ööldakse: sa oled ikka kena küll oma jutuga Juu; olen kesspaiga põrandad nigu kena oinas (nõutult seismas) JJn; niid oo kenad inimesed, eenä aal kodo; Miis õli nagu kena, omaette alate Kod; pia lähäb kenast (jaburaks) Ksi; sa olid ka kena inimene, `laaksid ennast petta Lai; aeab kena paha `siia `rinde `alla, valu ja kena, süda paha Plt; kenä on `irmus KJn; õige va kenä oma juttega Trv; Sihante va kenä (napakas) Pst; ei ole `päivä, pil'vitäb ja serände kenä om Ran; sa\_lt nigu kenä `enne, me_sä_ss sedävisi teid; ihu läits serätsess kenäss [külmetamisest] Nõo; ku ma kavva istu, siss lätt pää kenas, ei või olla Ote; tuu nañõ, t_om tel `säardene imelik kina; ja tek'k säänest kenna el'li kah; teil om kül\_naid kinnu sõnnu San; sa olt nigu kinä õnnõ? Urv; kivve `pañte käüssehe jah, tuu ol'l `veiga sääne kinä viku; tu om nii k'inä naistõrahvass, piip suuh, pril'li? ijh Se

Vrd hea

kenadus kenadu|s VNg spor eP(ki- Sa), kenaju|s Kuu, kenädu|s(s) Khn KJn M TLä, kenädü|s Khn, g -se

1. ilu, iludus `Maie on kenadus VNg; menel on seda kenadust küll Jäm; inimene leheb vanaks, kinadus kaub ka Khk; ta ika üks kenadus ja kasinus oo; kus se kenadus nüid enam oo, põle üht Muh; kenadustel tüdrekul oo kenaduse asi Tor; kenadust on ää vaadata Hää; seda kenadust ja ilu küll VJg; temä om ette kigest oma kenäduuse peräst Hls; näo poolest tal kenäduust ei ole Krk; kost sa toda kenäduust võtat, ku sulle ei ole jumalast teda `antu; Iludust ei panda patta ega kenäduust katlade Nõo **Vrd** kinähhüs

2. pihakoht riietel kuue kenädüs; siss ond vammusõ kenädus läin; kas sa mõestad miu vammusõ kenäduust lõigata? Khn

kenake(ne) kenake|(ne) eP, kenäke|(ne) Kod KJn M, kinäke|(ne) VId, kinakõ|ne San, kenakai|ne Vai, g -se; kena-, kinakõni, kinakõnõ Krl dem < kena

1. ilus, nägus (välimuselt) oh sa kenakene Muh; sial oo kenakesi kardulid `ulkes Mär; näe nüid on kenäke kirik `väl'lä tulnd (remonditud) KJn; `rõiva? umma? periss kinäkese? Plv

2. meeldiv, tore, mõnus ilus kenake inime Kos; on üks kenakene inimene Iis; siis õli `jälle elo kenäkene Kod; vahel on kenakene ilm, aga ei kuivata Lai; nüid om `Oskar õge kenäkene, aga `enne `ol'li `väega jonnik Nõo; kinäkene\_m kaia? säänest Se || maitsev `piñtskalõ `pañti `piimä ja `rasva kah, siss ol'l õigõ_kinakõnõ Krl

3. hea, korralik, tubli kui ta ikke rattaga sõidab, siis tal piab olema kenake tervis JJn; kesäl oo kenäkene närimine eläjil; vili kasvab siäl kenäkene Kod; täo om ein õige kenäke

Hls || üsna suur (hulk) *ta sai obuse eest kenakese summa* Mär; *Eks sial ikke suadud kenakene suak* Trm

4. imelik, pentsik, naljakas *kenäke oma`tempega* Trv; *vahel om ta periss kenäke, aap iluste juttu ja kõneleb* (vaimuhaigest) Nõo; *tuu - - ol' pisu sääne nigu kinäkene* Vas

kenakesti *kenakeste* JJn, *kenä|keiste* Har, *-kesess* Kod kaunis hästi *'oinaga me saame kenakeste läbi* JJn; *ta aab kenakesess juttu; eläjäd seid kenakesess* Kod; *'ijsmält ku minemä nakat, siss omma jala ni_`kangõ - -, peräst ku panõhut, siss lähät eks õigõ`kenäkei-ste* Har

kenambide *kenambide* kenamini – Ran

kenamini *kenamini* Kär Kaa Muh paremini *läks pailu kenamini* Kär; *Pärast saju akkas rohi kenamini`kasvama; Katsu kenamini teha* Kaa; *niid`ütlevad natuke kenamini* Muh

kenastama *kenast|ama* Jäm Mär Hag Plt, *-õmõ* Krl; *kenestama* Kul; (ta) *k'inästäss* Se ehtima, *ilustama kenastab ennast, kena küll* Jäm; *maea kenestati ära* Kul; *ilustab ja säeb ühte`ašja, siis`öötasse, kenastab seda`ašja* Mär; *ehitab ehk kenastab* Hag; *midäs sa kenastõt`endäst* Krl; *k'inästäss hobõst, ehitäss;`tütrik ka kinastäss, huul`sääd`häste ja Se || uhkeks pidama k'inästäs – hinnäst pidä suurõst* Se **Vrd** *kenatama*

kenasti *kena|sti* S(ki- Khk Emm) Vän Kos Tür SJn, *-st(e)* RLä Sa Muh Kul ViK TaPõ; *kenä|sti* Saa KJn, *-ste* Rid T Har Rõu, *-st* Krk, *-ss* Kod; hv *kinä|ste* Vas, *-stõ* San ilusasti, hästi; *korralikult läks ikke kenaste* Jõe; *'Kammi kenast`hiuksed silejäks* Kuu; *see ülikond ei istu kenast; ma\_p mõista seda kenast`rääkida* Jäm; *keel`kange, ep saa seda kenasti`välja itelda* Khk; *tõmmab ukse kenast vissist`kinni; söõ kenasti, ää lödrig ja limag sedati toiduga; kerves võttas kenasti tera ede* Mus; *piirud joosid naa kenaste* Kär; *oia kenasti, et ee\_p`kauta; niidab nii kenasti juba; pane ennast kenaste`rüide* Kaa; *'pähked tulevad lüdist kenast`lahti* VII; *pane kauss kenast tasa laua`peale* Jaa; *Päike`tõusis kenast; Inimesed on kenasti üksinõuva`väljas* Põi; *kui me kenaste elame, siis põle äda kedagi; kas läks kenast`jalga?; sööd kõhu kenaste täis ja lähed magama; reagi kenast, ää lällitse mitte* Muh; *Õökülm kohmedas umiguks maa päris kinasti ee* Emm; *si pobene-t't passib pruudil kenasti* Saa; *lapsed`mängisid kenasti koos* Kos; *must räästas laulab kenast kevadete* Sim; *karjapoiss mäng üvä kenäss`pil'li* Kod; *kid'a osi kenasti rudiseb, kui sa sedasi murrad* SJn; *sai iki periss kenäst läbi vjil* Krk; *me näi ege kenaste* Nõo; *taa`umblõss ka küll periss kenaste<sup>?</sup>* Rõu || *tublisti, palju keisime`turskas,`saim üsna kenasti* Mus; *'loodus on küll imelek, kui sa kenast uurid* Kär; *kenasti oli`seltsis,`piima oli, võid oli; Peaks ta sadama korra kenasti* Kaa; *'täämbä`olliturun ää ind, sai õge kenaste müvvä* Puh; *sis ol' mul õige kenaste joba raha* San

2. veidralt, imelikult *Kenast kõneleb, läbi nina* Kod; *nyu kõnõlõsive jälede kinastõ, jälede võõrast kjiilt* San; *idi_kui kenaste kõnõli* Har

kenatama hv *kenatama* ehtima, *ilustama kenatab ennast* Hag **Vrd** *kenastama*

kenderdama → *kinderdama*

kenderdis *kenderdis* kergats *kenderdis mis kentsib, timbib ja tambib`jalge pial, üks rahutu vaim* Var **Vrd** *kender|jalg, -püks, kentsis*

kender|jalg *kergats* – Var

kenderlent *kenderle-nti* laskma ~ lõõma lõbutsema, *lulli lõõma* See oo suur *tüdrük, aga lööb`kenderle-nti, võiks tööd tiha; Nii kaua`laskis`kenderle-nti, kui omal laps oli kää, siis oli vesi`ahjus* Han **Vrd** *kendu*

kender|püks kehkenpüks *kenderpüks*, vaa edev, metu sõna võid ütelda, keerutab ja valetab Var; `seoksid *kender`püksa maa_jen küll näind*; üks *kenderpüks see oo*, vana `kerglase vaemuga inimene Mih **Vrd** *kinderpüks*

kendso jõud, ramm *om sjool hobõsõl kendso, tä vidä, hüä usuga? ja kõva kendsoga Se*

kendu `kendu lõõma ~ viskama Trm Lai lõbutsema, lulli lõõma *mis sa muedu `kendu `viskad, ek\_sa tie näpi vahelgi kedagi Trm*; kärsitu laps `viskab `kendu; mina pian tööd tegema, sina aga `viskad `kendu Lai || karglema vasikad olid `koplis, lõid sial `kendu; siis ta lööb `kendu, eest ja tagast üless Lai **Vrd** *kenderlent*

kenegi *kenegi* Lüg Ris keegi *no `meile siis `ennevanast `üöldi ikke, et näkk on kive all ja, `tõhtind siis `sinne kenegi `mennä Lüg*; *kud`as on kenegi akkanud `ütlemä*; Üksteist vaatavad, mis *kenegi end `ehtin* (tüdrukud) Ris **Vrd** *kengi*

keng → king

kengas *kengas* g `kenka kink, kungas, kuivem koht rabas *raba kengas*; *sea arjase kengas* (seaharjaserohu kasvukoht) Kul

kengi `ken|gi R Pst, -gid Sa, p *kedägi*; g *kenegi* Vai, *kennegid* VII; all *kenelegi* VNg, *kennegile* Jäm; g pl *kennegite* Ans Pha, ad *kennegi|tel* Jäm(-del) Khk Kär van, ind-pron = keegi

1. keegi, ükski (substantiivselt) *kuda `kengi `tahtu `üellä*; *Ei sest voi kenelegi `hiiskuda Kuu*; *ei `kengi tuld VNg*; *ei `vaise inimise iest uolt ei `kanna `kengi*; *ei ole tama kedägi `nälgä jättand*; *miä\_n ole kenegägi `riideld Vai*; *see_p täi kennegile midad anda*; *jo sääl `kengid käind on*; *neid linasid pole kennegidel Jäm*; *suisteks pühadeks või tou pühadeks, kuidas `kengid üiab Ans*; *mõnel oli laiem esi, kuidas `kengid `jõudas ka Khk*; *`laulti mis kennegitel pæes oli Kär*; *Kennega seltsis sa tulid?*; *Äi ma pole sii kenjgid näind Kaa*; *kuida kennegid keele murre on VII*

2. mingisugune (adjektiivselt) *ei mina taha kenegi `maksu VNg*; *kurat, õled ka kenegi inimine Lüg*; *kits ole kenegi `luoma! Vai*; *see pole kennegite asi Pha*

kengitäm(m)ä *kengitäm(m)ä* kingi jalga panema, kängitsema `istu ratta `selgä ja lase `mennä, *midä viel `kengitäd ja ehid `ninda pali Lüg*

kengälti *kengälti* M paljajalu `valla `jalgeg läääd, sõss ütelts *kengälti*; *latse joosev iki suve aal kengälti Hls*; *kus sa kengälti läät siantse kül`mäge, `pal`la `jalgege*; *ta suvi `aiga kengälti karjan käinu, ei oole temä jalak pastalt nännu Krk*

kenitämä *kenitämä* Kod, *kenitem(e)* Hls Krk

1. ehtima, sättima *kenitäb*, *peseb `silmi ja kammib piä, ehib ja kenitäb ennäss Kod*; *Näe, kus temä ennast keniten Hls*; *mõni kenits rõõvastege ennast, mõni kenits sõnadege*; *koe sa läät nüid, ku sa kenidet ja säet ennast Krk*

2. nihutama, (end) mahutama *kenitege kokku poole vähä*; *sai kenite pengi pääl üte tusarege*; *meil ess ole sääl kellekil lahet `ruumi, me kik` kenitime*; *üit`s inimen saa är kenite kun `tahten Krk*

kenk *kenk* g *kengu* järi – Vön **Vrd** *kerk*

kenkama¹ `kenkama, *kenga|ta* T, -ta^o Kan

1. ühel jalal hüppama, kekslema *vanast mõnikõrd `pahti latsõ\_trahviss `jalga `kenkama, et nii mitu `kõrda tulõ sul üle tarõ kengata?*; *mõnikõrd latsõ^o esi^o `mängse, sõss nä\_`kenksiva mitu `vüuri üle tarõ Kan*

2. lonkama, luukama *kes üte jalaga om, kark teese* `kaŋgla all, *siss tuu* `kenkap; *jalg jäi vigatsess - -, siss veedike nigu* `kenkap Nõo **Vrd** kõnkama

kenkama² `kenkama pilkama, tõgama *See mees on* `kange `teisi inimesi `kenkama Kuu

kenks¹ *kenks g kenks|u ~ -o konks, kõverik mõnel puul one kõverik kasnud, sedä `üeldässe kenks siden; kõver nõnnagu kenks tõene; kõhna nõnnagu kenks; `küüru jäänud nõnnagu kenksod* Kod

kenks² *deskr Luukas neskese `järsku `nõksudega kenks ja kenks* Trm

kenksakille *kenksakille konksus, kõveras ühel õli kaks peiält, tõõne õli kenksakille kõver kõrval; keks one nagu ree jalas, ets (eest) kenksakille üles puale* Kod **Vrd** kenksjas

kenksima `kenksima, (ma) *kenksi keksima mis sa* `kenksid sii Häa **Vrd** kennutama

kenksjas `kenksjäs kõver, konksus *ninä `kenksjäs nagu luu titel vai pupel (ilusast tüdrukust); [vikati] laadik õli `õige, pulk sij õli `kenksjas, kõvergas* Kod

***kenksutama** (ta) *kenksotab kõverdama juba kenksotab* `kaala, *ku paned pitkäli* Kod

kennama `kennama käänama `Kennasin `kirbu `külle `pääle Kuu

kennatama → kinnatama

kennegi `kennegi Kuu Häa Trv Hls, *kennegi* Hls; *p kedägi, ad* `kennelgi Kuu van, ind-pron = keegi

1. s (mitte) keegi, üks(ki) *nüüd ei `korja `kennegi `tuhli `varsi; Täna läks kovaks `tormiks, ei `kennegi mend merele; Kui siis `panned kaik `kerraga `juoksu, pole enämb old `kennelgi `aiga tagasi `vahtida; mes kala `kennegi `etsib, sedä ta ka `löödäb, eks sie ole kudass elu omal `säädä tahad* Kuu; `Kennegi saab `öeldu, *sij vanadest inimestest nõnda `sisse jäänu* Häa; *nimeda, kudas `kennegi paneb `kunnigi* Trv; *ei koolite kennegi; kuis `kennegi saa* Hls

2. a ükski, mingi(sugune) *Egas kräsüstigüst `kennegi luom läbi `pääse, `saadik sis inimine; Ei mina nähnd ega kuuld kedägi mihi, vade tark oli `üksi tuass; noh `kennegi poiss toi siis tämä `siite `naiseks* Kuu

Vrd kennigi

kennigi `kenni|g(i) Saa VIPõ M(-ki Hls), `keñnigi Saa VIPõ; *p kedägi; all kelle|kil(e) M(-gile* Trv); *ad kellekil, g pl kellekide* Hls Krk keegi

1. s, ind-pron **a.** (isikutest, olenditest) keegi, üks(ki) *`keñnigi tul'li keede maast üle ja vajus ära; miul ei ole sedä `kennigi ütelnu* Saa; *meil küll tjjid `kiñni ei pand `keñnigi* Kõp; *`oll'i üles kirjutud, kus `kennigi lähäb* Vil; *kana ega `kennigi läbi es lähä* [vitstarast]; *ma ei ole kellegile `alba tennu; ei näe kedägi tulevat* Trv; *linna es pane sel aal `kennigi last `kuuli; kudass `kennig `ütlep tedä* Pst; *ärä kõnelte kellekil* Hls; *mea kellekide nõu `järgi ei tjj; ei `keträ `kennigil okige änäp* Krk; *ega `kennigi ei kõnela* Hel **b.** (esemetest, nähtustest) miski; *mingi asi, töö jne `nääber oma `süümisega, temä ei süü kedägi; sij `aaste ei tule vijl selle pulmateost kedägi; siin käüisiv üits ja tõine, es saa kedägi tetä* Krk

2. a, ind-pron ükski, mõni, mingi(sugune) *raha `palka ja linu ja mis `kuskilt `keñnigi talu `ändis* Vil; *ah sij om karšk, sel ei sünni `kennigi süük* Trv; *`rõõska `piimä `anti manu [kaerakile], es tetä kedägi kastet; sina ei ole vijl kedägi muret nannu* Krk || (välj halvakspanu) *kärk om punane rañts kaalage, - - selle nahk ei ole kellekide asi* Hls

3. (partitiivis, vormilt jaatavas, sisult eitavas lauses) sugugi, üldse vana tõi *komme, või komm kedägi ää om latsle* Hls; *kevädese eläje `pel'gäv `kül'mä, ei tohi kedägi kül'mäge*

`vällä aia; mis mea nendess putu, mea_i putu neiss kedägi; sij tüü ei lüü temäl ette kedägi
Krk

kennutama *kennutama hüplema, keksima sälg ehk mul'likas köie otsas keksib, ei seisa paigal, kennutap pialegi; lamma ei kennuta, ta jookseb; kui vana loom sälu moodi keksib, siis kaa kennutab; ega need inimesed kennuta, need tañsivad Lai Vrd kendu, kenksima*

kens(e) → ken

kensakalt *kensakalt kentsakalt küll sa oled kensakalt teind, kas paremast ei oleks saand Lai Vrd känsagalt*

kensakus *hv kensakus kentsakus, veidrus nal'lamehed tievad kensakust Kos*

kent *keñt g keñdi Häa San, kendi T; kiñt g kindi Muh keere, vint se_o kindiga `kinni `pandud Muh; Ku kruisi tehtaks, käändaks keñdid sisse Häa; `vankre `mutröl om telle otsa kendid; paagid, kellega `käändi `keñte Ran; kruvvil om kendi pääl Nõo; [voki] keeril om keñt, [millega] kinni käänetass Ote; sio auk om tettü keñdi `järgi; tuu läit's üle kendi San*

kentima *`kentima, (ma) kendi edvistama äe `kentig nii palju mitte, ega `saa_bõle suurem asi mitte kut teised oo Muh Vrd kentsima*

kents *vaha on nihoke kollane ja kõba nagu keñts Mar*

kentsak(as) *kensa|kas Muh Rei Lä Tor Ris ViK Iis Plt u Krl Rõu, `kensa|kas R, kensa|kas SaId Muh Mär Vig Pä(kensä- Tõs) K, kintsä|kas Plv, kinsa|kass San, kensa|k Trm, g -ka; `kensa|gas g -ga RLä Vai(-gäs g -gä); n, g `kentsak|a, -o Vai; kentsä|käs KJn, kensä|käs Juu Kod(-k), kentsä|k Hel Puh, g -kä; kendsä|k g -ku T(-t- Puh) veider, imelik, naljakas Küll sul on iga `aeva `kentsagad judud Kuu; sie on isegi üks `kentsakas asi Lüg; On nagu vähe `kentsakas Jõh; siis neil on `pandu mogomaised kaik `kentsägäd `riided `selgä; aga se oli `kentsako Vai; Küll mullu oli üks kentsakas tali Jaa; ta on ni kentsakas oma tükkidega Rei; Ta juba lapsest saadik natuke kentsakas Mar; seal peres oo nii kentsakad inimesed Mär; Eks need (mardisandid) teind küll kentsakid tükka PJg; Ants on kah kentsakas, lubas `tulla, nüid põle `kuskil Vän; kentsakas inime on - - `seuke al'bi `mooduga Häa; riägib kensäkid juttusid; `niuke uvitav, oma `moodi vöi lol'lakas, see on kentsakas Juu; oli kentsakas oma olemisega Kos; kensaka `näuga; nisukest kentsakast lugu põle ma viel kuuld JMd; kole kentsakas oli kohe vuadata Kad; on üks kensak vana Trm; küll aab kensäkid jutta; kensäkid nimed one Kod; sa oled ka kensakast läind Lai; mea seast kentsakut meest ei salli Hls; kendsak `tüt'rik, kõnnip nigu paega punnatuss, ei ole täll au ei äbi Nõo; oobis kendsak ol'l jälede, and üless poolõ San; aja säärtsiid kentsakaid juttõ Krl Vrd kentur, käntsak(as)*

kentsam *`kentsam < kentsama `kentsam `ütled loomale vöi inimesele, kes üppab Aud*

kentsama *`kentsama, kensata Tõs Aud ühel jalal hüppama, hüplema nagu kiñsakas `kentsab ühü jalaga Tõs; lapsed `kentsavad, tene jalg peos, teesega üppab; `kentsab õhe jala peal, rahul ei seesa mette Aud Vrd kentsima*

kentsima *`kentsima Muh L(-ñ- Kul, `keñts|ma Han, -mä Vig), (ta) ken(t)sib*

1. *hooplema, edvistama `sõuke mis kensib, kiidab ennast Muh; kiidukas inimene, kiidab ja kensib `piale Kse; Kentsib oma varandusega; Mis sa tühaga kentsid, ega see sool üksi põle; Ma ei taha `kentsi Han; lõõbi `moodi inime `kentsis; mis sa kentsid, mis sul sital koa oo Var Vrd kentima*

2. hüplema; keksima *lapsed kentsivad ühe jala peal*; [linnud] *kentsivad sii kauda õuuet* `kotsti, `kotsti; *tüdruk üppab ja kensib*; *akkas `kentsima ja ma `lasksi ta `minna Kse*; *Ära kentsi sii ees Han*; *obu kentsib `jalgu piäl, ei lähe*; *kenderdis mis kentsib, timbib ja tambib* `jalge pial Var

kentsis `kentsis kergats *Tea kust sõhuke* `kentsis mees päralt on Pöi

kentslema *Mis sa näljarott koa kentsled* Pöi

kents|püks *keñts-* Kse Han kergats, kekspüks kiidukas inimene, kiidab ja kensib *piale*, [va] *keñtspüks* Kse; *Sa akkad ka `keñtsma nagu mõni keñtspüks*; *See oo jo maai-lma keñtspüks*; *Ei keñts `püksa meestes peeta* Han

kentsutama *kentsutama* hooplema – Krj

centur *centur* imelik, veider *Vat kus centur värk* VII

kenu¹ n, g *kenu* Var Rap

1. jõud, ramm *kenu o na `otsas et* Var

2. soov, kihk *`kange kenu mehele* `minna Rap

kenu² n, g *kenu* (tuhvli)liistu kiil *kenu `pandi paku `peale, `riide ja paku vahele, ennem kut `alda akatse ajama* Jaa

kenu³ n, g *kenu* püstine, kaarjas *sie on üks kenu `pääga obone*; *`luomal on kenu pää* VNg Vrd *kenukael, kenus*

kenudis *kenu|dis* Khk, *-tis* Ans edev, ennasttäis, pahur *See va üks kenutis eit oo Ans*; *oli üks va kenudis inimene*; *see va kenudis loom* (pahur) Khk

kenu|kael kõverkael (viletsast loomast) *nao vaa kenokael*; *oo ikke üks va kenokael* Mar; *Obusel oo küll ilus, kui kael oo kenus, aga kenukael inimene oo `veider* Han; *kenukael oo `vaene loom, vilets* Tõs || *ilusast loomast kulla kenukael* Muh Vrd *rõngaskael*

kenus *kenus* Kuu VNg(-ss) Jäm Khk Muh L Juu Iis KJn, *kenos* Mar Vig Han PJg *uhkelt püsti, kaardus* *Sel obusel on ilus kenus kaul* Kuu; *obuse kaul on kenus* VNg; *Istub nii kenus `peega Jäm*; *kenus `peega obu oli, `rõngas `peega*; *läks kenus `peaga* Khk; *selle pea oo nii kenus `otsas et* Muh; *`uhke inimene, lähäb, pia tagasi* kenus Mär; *Obosel oo pea kenos* Han; *suur ilus kenus obu*; *kenus kaelaga obu*; *pea oo na kenus ots* [inimesel] Kse; *ilus obu, näe ku kenus piägä tä oo* Var; *mõesa `oostel `olli pea* kenus Tor; *obusel pia* kenus Iis || *ilus see oo nii kenus inime, kes seab ennast* Muh; *küll see oli suur kenus ja trois poiss* Kse; *obu `näitab nii kenus `väl'la* Tõs || *kõveras, longus obosel kael* kenus *peä* `nookus *`otses, sedä saab laeha obose* `kohta kõege *änäm* `õetud Vig; *`lammil kaelad* kenus, *egä nad kaua ei elä* KJn Vrd *kenusse, keruse*

kenusse *kenu|sse* L(-o-) Iis, *-se* Muh LÄEd (uhkelt) püsti, rõngasse ajama *obu* `tõmmab *kenuse pea, ühna looga* `alla Muh; *obune* `tõmmas *pea* *kenusse ja lähäb tulist* Mär; *obu* `tõmmas *pea* *kenuse* Kse; *`tõmmas* *pea* *kenosse* PJg; *obusel tõmmatase varustega* *pea* *kenusse* Tor; *ajas* *pia* *kenusse* Iis Vrd *kenus, keruse*

kenutama¹ *kenutama* Ans Khk KJn *kenusse* ajama; *kepsutama* *Kena obune, oskab* `kaela *kenasti* *kenuta* Ans; *Laskesi vassige öue, kukkus kohe* *kenutama*, *nii* *εε* *meel oli* Khk; *`lammil kaelad* *kenus, egä nad kaua ei elä, juba* *kenutavad* KJn

kenutama² *kenutama*, (ta) *kenudab* ringi käima (paremat otsides) *kui loom sedasi ühest kohast teisse keib ning paramad otsib, siis üteldasse, et see* *kenudab* Khk

kenutama³ *kenutama* ehtima, kenaks tegema *Poisid akkasid endid* *kenutama* VII

kenutu *kenutu* jõuetu tä o na kenutu, laamab muas ei sua änäm üleski; *kenutu* [on] ilma jõuta, armetu ing Var

kenädäst *kenädäst* ilusasti, kenasti *sa na kenädäst kirjutad; kasvab üsä kenädäst; Ai-ai kui kenädäst* `laulvad Khn

keokene dem < kibu¹ `anna sie `kiukene säält `siie Lüg; `leotasin `keokess oedo siden Kod **Vrd** kibukene, kivokene

keotama → kiutama

kepeldama *kepeldama* kibeleva; kepsleva, trampima *obu kepeldas* `jalge peal ja tikub *minema; kepeldab* `tañsi Tor **Vrd** keperdämä

kependama → kebendama

keperdämä *keperdämä* = *kepeldama* ei tiä kohe Iida ärä keperdäs `minna Kod

kepets *kepe|t's* g -d'si väike kepik *keped'siga* lüvväss Se

kepi|alune 1. s kellegi voli all olev; mõisa pärisori *ei nüid põle enäm kepi alosi üht* Mar; *kepi alused õlid vanass orja aal, nüid enäm kepi alusid ei õle* Kod; *vana* `Mihkli iks ol'l taa *kepi alunõ* Krl || *keppi alune* `ninda sama kui `kaika alune käib `jälle `laisa `luoma `kõhta Lüg

2. a sunniviisiline, teokohustuslik *tiomhed ja* `vaimu`tütrikud `käisiväd [mõisas], *eks sie õld keppi alune tüö, õlivad keppi all* Lüg; `meitest oo see ikke järele jäänd see kepi alone töö Mar

kepi|hirm *Vanast käis mõisa töö keik kepi ermu varal* Emm **-keerutaja** kubjas; u fig töödejuhataja *Ku naid kepikkeerutajiid pal'lo nakass* `käämä, *sõs jääss kül`tüü tegemädä?* Rõu **Vrd** kepimees

kepike|li *kepike|li* kepi toel lell käis kepiiga, *kepike|li*, `väega valiste läits Nõo

kepike(ne) hv *kepi|ke(ne)* g -kese, -kse Emm spor L, Kos Trm Plt spor M, Puh Se; -kõ|ne San, -kõ|ni Krl, g -se; *kebike|ne, -kõi|ne* Vai dem < kepp `erned pannasse `aedes kepikeste *piale kasuma* Mär; *Mari ot'sib sul kepikse, mudu nõmmed kauda libe* `minna Hää; *kepiksega* `turkis `tuhka Kos; *võt's kepikse kätte ja kõnds* Hls; *ei tiia kos latse miu kepikese om vedänu* Nõo **Vrd** kepets

kepi|mees 1. mõisasundija, kubjas *sel ei õle keppimiest* `tarvis ku õli `uolas tüötegija; *keppimies* `üeldi `mõisa `kupjadest Lüg; `enni olid `mõisas kepimehed, `peksid inimesi Mar; *kui saan kepimehest, küll siis sulle* `näitan VJg; *rahvas* `laimasid küll kubjast, *et kepimees* Lai; *kui tükirahvas* `mõisa `vil'lä kogusiv, *näive ku kubjass tulli: näe, ku kepi|mees tule* Krk; *kos* `tüülistel kepi|mees takan ja esi? *tõhutass kah, teke ruttu* Rärp; *valitsõja kubijass, nu olli nu kepimehe?* Se || *lastehirmutis vada kepi mees tuleb, saate kaa valu* Khk

2. küünlasüütaja kirikus – Ris KJn

3. fig varata inimene, mujale rändaja; kerjus *Vanam vend sai koha omale, ta* (noorem) *jähi kepi meheks, mine kus tahes* Põi **Vrd** kepipoiss

kepi|poiss vana, vilets inimene *ma ole üsna kepipoisiks jäänd* Mar **-põli** pärisorjuse aeg *siis oli ike orjaaeg, aga noh nüid, nüid se kepi|põli* `pañdi ikke `seisma Pee

kepi|seil mgi puri *purjetavad meie lahel, keppi* `seilid `keula pääl Kuu **Vrd** kappseil

kepitama *kepi|ama* Plt, -ämä KJn kepiiga peksma *vanañti* `mõisas *kepitädi* inimeisi KJn **Vrd** kepmä

kepitsema *kepitsema* Käi Rei nakitsema *koer kepitsep* `kerpu maha Käi **Vrd** kapitsema

kepjama `kepj|ama (-ämä), *kebjata* descr kiirelt liikuma vot kui `kepjäb `minnä; *sij ike* `kärme minek `niskene; *mes täl viga kebjata, jalad üvad Kod Vrd* kebima

kepka n, g *kepka* Ote Se, *kepka* Lut pigimüts; sonimüts *kepka om üte värviline* Ote; *kepka sääne kübäräkene*; `Kepkit innõmušt'e olõ_j Lut **Vrd** keps⁴

kepla n, g *kepla* ilus, kena – Kse **Vrd** kebla

keplema `keplema, *kepleda* Tõs Aud kibeleva, püsimatult trampima *obune* `kepleb, *tahab* `kangeste `minna Tõs; *mis sa sii* `kepled, *rahu ei seisa mette* (hobusest); *kui* `parma o *paelu, siis lehmad palavaga* `keplevad Aud **Vrd** kepeldama, keperdämä

kepmä `kepmä, (ma) *kepi* kergelt kõndima *kepp* `virgõdõ kodõ poolõ Lei **Vrd** kebima

kepp *kepp* g *kepi* eP (*kepp* Muh Han Mih), *kebi* Kuu, *keppi* RId; *keppi* g *kebi* RId; *kepp* g *kepi* eL(*kepi* Võn Plv Vas, k'- Lut)

1. pulk (varras, tugipuu, eseme osa) *ei* `meie `nurkis *uad ei käi keppis* (tugesid ei pandud) Lüg; `niie `paelad on `seutud `niie *keppide* `pääle Jõh; *sel oli kaik kebi pääl üleval, palju kenel oli* `lehmi ja (pügalpulgast); `säigist *punoda* `piitsa ja `panna *kebi* `otsa; `erned on *keppi* `ümber Vai; *kepp aetaste* `luhki, [sellest] *kihale vitsad* `peele, *kepp on ikka jämem* Jäm; *kui vakk* `lahti `laulti, *siis see* `valge lina, *mis üle vaka oli, see ninamees kergitas kepiga üles* Khk; *Tüdruk kut kepp* (pikk peenike) Põi; *pane üks ilp kepi* `otsa ja *akka literdama* Muh; `pantags *pulk* `püsti maa `sesse, *siis löödags lööma kepiga pulgal* `pehta (mäng) Käi; *Niied* `seisvad *keppide* pääl. *Igal niiel on kaks keppi* Rei; *pint oli niukene, pikk varss oli - - nagu se kepp* Mär; *laheti oo* `vitstega *kueutud, kepid kahe* `võlla vahel *kinnitud* Var; *panõmõ kepid mut'tõlõ* `piäle ning *lasõmõ iä alt läbi* Khn; `kanga *kepp oo* `kanga taga *lõnga poomi* `külgis Aud; `puomi *kepp on tagumise* `puomi *sies* Ris; *mõni* `ütleb *voki vänt, voki kepp* `ööldakse *ikka* `rohkem Nis; *kepp on tõmbima otsaga* *kui varb* Amb; *keset* [püstkoda] `ol'li *nüid sij kepp* *vei mis* `tahte, *no mõnel ol'li nüt peris puust* *kuuk* KJn; *päämalgad olliva üted* `sirged, *nii kepi* `taolised Ran; *keppega* `aeti `auda *toda puust muna* Puh; *ku* `erne *kepi* `aiksade *ärä* `paanti, *siss* `erne *nakassiva keppe* `müüdü ronima; *ma* `kõnsi *tolle metsa läbi, aga mitte keppi es* `levvä Nõo; *anna neile* (sigadele) *auenad ette* ja `ütte_t, *sööge* `ainu, *ärge sööge* `vil'lä ja *anna neile kepiga kah* [seakarjus pidi nii tegema jõuluõhtul laudas] TMr

2. töödeldud puu(pulk) **a.** *jalutuskepp* *mina* `präigus `ilma *keppita* *ei* `pääsigi *kuhugi* Lüg; *kepi* *varal keib veel, pole tast tegijad midagid* `saaja Khk; *Kepp on vana inimesel toeks. Esiti kes* `sõuksed `uhked *noored mehed olid, oli kepp* `uhkuseks *käe*; *Kepp oli teel* *koa* `kaitse *riistaks* Põi; *mõnel oo nooksuga* (käepidemega) *kepp, siis oo param* `kõia; `poodis *oo* *pailu keppa* Muh; *üsna kepi nõal kõib veel* Emm; *reisi sel'l, tāmäl ei olnd* *muud* *kui kepp* *käe ja* `riided `selgas Mar; *saandid käivad kepiga* Mär; *Õbe kepp, kuld nupp* = *rukis* Han; *sellepärast mo käsi seoke oo, et kepp alati pius oli, käsi* `kooldus *sedasi kepi* `ümber Mih; *ma unustasi kepi minia* `juure Hää; *käiakse jää peal* `liugu `laskmes, *liu* `laskmese *kepp* *kääs* Juu; *ei ole* `õiged *keppi, võt'sin* *moast ühe toki kätte* VJg; *võta tokk kätte, ku sul keppi ei õle* Kod; *käib kepi naeal* KJn; *ega ma ilma kepitä ei saa* Ran; *sii kepiga käsi, sij om jo* `väega `vaivunu Puh; *miul om obesega kepp, puust obese pää om kepi kül'len* Nõo; *nüid om armetu saant, keppega käib* Ote; *ilma kepidä ei saa* *sukugi* `liiku[?] Plv; *mull ei olõ* *muud midägi, ku ta kepp ja* `rõivaniardsu[?] Vas; *kepp* *käeh, kepi nõal* *käüse* Se; *kepp ja kott* (viletsusest) *Pueg juob keik maha, isal ei jäe* *muud kui kepp ja kot't, kellega*

`kirjama `menna IisR; `Santidel põle muud oln kui kepp ja kot't Han; soad `viimaks mõesa pealt `lahti, siis sul `pal'lalt kepp ja kot't Juu; Mõni vahetas ja `õstis nii kaua [talukohti] kui ükskõrd õli kepp ja kot't Trm || sañdi keppi ja vangi `raudu ei maksa kellegil `naerda Pee **b.** (ameti)sau, millegi sümbol ameti kepp Jaa; piiskopil oo kepp, kõik suure kullaga ehitud Tõs; olen kuuld, et riigi valitsuse kepp on Juu; `keisre kähnen om valitsuse kepp Krk || karjakepp om edimäne ja sañdikepp om viimäne Ran **c.** lõögiriist, peksuvahend `kupjas tuli pani keppiga `vasta `külgi, ku `vasta akkasid Lüg; ju ne kepid `ollid, misega pekseti Muh; kubjas `andes kepiga loks Phl; ta sai viis sirakast kepiga Mar; `mõisas said vanaste keppiga nuhelda Tõs; kubja kepp oli mõesa tööriist PJg; `pekseti tesse kepigä läbi Juu; vanasti sai `mõisas keppi. keda pekseti keppidega, keda `vitstega Kos; kuerale on keppi vaja JMd; ta sai mõni viiskümmend keppi `sel'gä KJn; [mõisas] `anti keppi, tapeti nõnda et sel'g lomal Krk; ma esi sain kaits `kõrda keppi, ärrä käest sain Ran; `mõisa `teolisele `tükknu `väega uni `pääle, sis ku kubijas `annu tolle kepiga; ega `pal'la ihu `pääle kepp es käi Nõo; vanast `anti `mõisal teomeestelõ kepigõ Krl; kepi all järelvalve all (mõisatööst) ta ei tie `muidu tüöd kui keppi all Vai; mujal ep tee tüöd kut `umbest kepi all, kubja silma ees Jäm; `enni muiste `teomes tegi kepi all tüöd Mar; kepi all tüöd tied, sie oli kubja aal JõeK; ma tegin `enne kepi all tüüd KJn; pidi tüüd tegeme kubija ja `opmanni juhatusse ja kepi all Hel; miä ei ole kubija kepi all `ollu Nõo

kepp² deskri astub nii `kergeld kepp, kepp Rei

keppima keppima, (ta) kepib kepiga peksma vanal aeal oli kepitud kõvasti neid (inimesi) Pee

keppjalg 1. Keppjalg, `sirged ja `piened jalad all Lüg

2. helmelaste hüüdnimi Tarvastus (sukakirjade tõttu näisid sääred peenemad) – Hel

keps¹ keps g kepsu KPõ, g `kepsu Kuu Lüg IisR, g kepsi HJn Jür, g `kepsi Lüg Jõh; n, g `kepsi Vai ühendusvarb **a.** vokikeps `kepsiga `talletasse vokki rattast `ümbär Jõh; `kepsi aja vokki `ümber Vai; ää aja nii ruttu vokki `ümmer, teeb kepsule `liiga Juu; mõni `ütles voki kõlguti, me `ütlesime keps HJn; keps või talla, kudu seda `üöldakse KuuK; tallalaud ja keps on sial külles, mis juhib seda ratast Amb; kepsuga `aetakse voki `käima JMd; keps on voki kargut Kad; keps käib vända `otsa, aeab ratast `ringi Sim; Keps on alumest `otsa pidi sõkelaua `kül'ge `seotud SJn **Vrd** kepsik² **b.** mgi mehhanismi osa ja `silindri `külgi `pandud `kepsud sen vänt `vellile jou edesi `ansid Kuu; kõlguti, mis vokki `käima paneb, masinal on keps Kad; Õli ka mõnel üksikul `veskil vänt või keps, mis sõela raputas; Keps on [lina masindamise vurril] tallalaua tagumise otsa `kül'ge nii kinnitatud, et vabalt `liiku annab Trm **Vrd** kepsipulk, kepsuti¹, kõps

keps² keps g kepsu Mär Hag Rap JMd, g -o Kod jalg, kints täna `õhta saame lamma `kepsu Mär; küll sel on ead kepsud Rap; `lamba kepsu koht JMd || kepsutamine kartulid `võetud, läksid väljalt kodo kepsu ja kemmoga Kod **Vrd** kepsi, kepsu, käps

keps³ keps g kepsi edev, kerplane keps inimene om siante väha `kerge Pst

keps⁴ keps Khn, keps Hää, käps Muh, g -i soni-, ludumüts `sõuksi `riide `müt'sa `üiti enne ikka käps `müsideks see `olli käps Muh; Panõ keps pähä; Kepsi põhe `laidõst kogo `aetud Khn; meremehel piab olema kümme `kepsi, et ku üks `lendab, et siis teine kohe pähe `panna on Hää **Vrd** kepka

keps⁵ keps g `kepsi nui (vähipüügil) liim sai `kalda `ääre `pandud jõkke, `nuiadega sai taguda, `kepsidest `üöldi Lüg

kepsak(as) kepsa|kas Muh Kse Tor spor K, kepsa|k Kod, g -ka; kepsä|käs g -kä KJn alp, kerglane; püsimatu kepsakas oo, kis teiste `ulkas nõnna rahutu oo Muh; kepsakad olid kõik seal koos Kse; kepsakas inime `kerkleb oma olemisega; kepsakast inimest ei või `sal'li Tor; ühed kepsakad need `nuabri tüdrukud kõik Juu; on ikke va kepsakas, üsku `jalgade alune oleks tuline Kad; nagu üks kepsak, eks sij õle üks `kerge inime Kod **Vrd** keps³, kepsik¹, kepsjäs

kepsel `keps|el g -li Jõe Hlj Käi Khn, g -le Pöi Hää; `käps|el g -li Phl, g -le Hää laeva või paadi hiivamiseadeldis `vaiar käib `kepsli `ümber, `kepsel seisab laevapaki peal Jõe; sel `kepslil on juo kole suur joud; `kepslidega `kierati [paat] ülesse Hlj; puust antspakuga `aetakse `kepselt `ringi Pöi; `käpsel on malmist valatod Phl; `kepsel on `pääle `pil'li, kellega purjeki tehi `ääre aaletaks Hää

kepsi `kepsi, `kepsi lööma Vas Se

1. kepsutama voonakõsõ? löövä? `kepsi; astuss `kergehe kui `kepsi lask Se

2. teat mängust kepsi `lүүmine ol' nii: kepikesega kergätedi pulgakõne üless ja `lүүdi kavvõlõ Vas; karalat'sil ol' tuu suur huul `kepsi lüvvä?, üt'svahe ol' meil kepsi `lүүmine mootuh Se **Vrd** kepsu

kepsik¹ kepsik KPõ I Ksi Hel, `kepsik R, g -u

1. a. kerglane, kergemeelne, litsakas (tüdruk) Ise nuor `tütrik aga `kepsik, `tõmmab `naisemehega Lüg; kas `teie küläs on `kepsikuid? Jõh; läks kepsikuks või kasuks KuuK; tüdruk läks kepsikuks Koe; enne vanast üeldi kepsik, nüüd muidu `lapsega tüdruk Kad; kepsik on ukka läind tüdruk VJg; mis sa va kepsik kua kõneled, mine `vaata kus su lapse tosin on Sim; need kepsikute lapsed Ksi **b.** indlev loom on `niisuke `juaksija ja `kepsik sie lehm VNg; mul'likalle kua lorisid, kis `enne kahe `vasta (aasta) tõi [vasika]: läks kepsikas. ega `talle `kiegi nii vara `ärga and, ärg käis `lehmade ulgas karjamual Koe

2. elav (rüblük), kepselda armastav (loom, laps) `Kepsigulle kulub `palju `riiet ka, mes parada Kuu; kepsik on talleke ehk vasik ehk laps, on `rõõmus, mängäb ja `kargab; kepsikud `ütled lapsile Kod

3. napakas – Hel

Vrd kepsakas

kepsik² kepsik g -u Nis ViK Iis vokikeps kepsik, keps, eks sie vänt ole, kes `ümber ajab [vokki] VMr; vokil on kepsik; kepsik ajab voki ratta `käima Iis

kepsima `kepsima Rei spor L K I, `kepsmä KJn T Se, (ma) kepsi(n); `kepsimä Kuu Juu; (ma) `kepsin Vai

1. kepslema, karglema `lapsed `juoksevad ja `kepsivad Vai; talled kepsivad Kse; `liiga peru obu, ei vää, tõrgub, kepsib `jalge peal Var; lammad kepsivad nõmme juures Hää; obune kepsib juba väravas Juu; laps kepsib `jalgade pial Kos; talled kepsivad ühe kivi otsast `teise JMd; tere kal'lis pereemä, tere kal'lis peretütär, kepsi `alla kelderissa rlv Kod; kepsib ühe jala pealt teisele Plt; oinas keps ja puk's San; keps tarrõ pit'e, ruttu astuss Se

2. uhkustama, ärplema küll see aga kepsib Rei; mis sa uhkustad ja kepsid enesega; mis sa kepsid, kes sind kardab Juu

Vrd keksima

kepsi|pulk niidumasina keps `Kepsipulk ajas terasi `ringi `lõiku `massinal Lüg
kepsis `kepsis ergas, tragi, kõbus `kepsis inime KJn Vrd kõpsis
kepsitama kepsita|ma, -da kõnnitama, käitama oost kepsitama Kse
kepsjäs `kepsjäs kerge, käbe niid nepid one `niskese `kepsjä jalaga ja pitkä nokoga Kod
Vrd kepsik¹

kepsi|kodar pej edev (tüdruk) on ikke üks kepskodar oma tegudega Koe

kepslema `kepslema, kepselda Mih Tor Kos Trm KJn T(-ä Nõo), `kepsleda Hää karglema, kepsu lööma noor obone `kepslep peal ees Mih; `kerkleb ja `kepsleb, kepsakas Tor; kits läks `kepsledes `karja Hää; `kepsleb aga `piale, `rohtu ei söö Kos; ilp arak o `kerge inimene, `kepsleb araka `viisi Kod; `kepsleb oma kõnnikuga KJn; voonakestel ää kepseldä ja karelda Nõo; no_s kolmanda `üüse tulluva `täntsnuva rehe all (tondid), karelnuva ja kepselnuva Kam Vrd kepsima, kepsutama

kepsu `kepsu, -o lööma Kuu VNg spor eP, Trv T spor V, -o Lüg Vai

1. kepsutama, karglema `tallekesed `lüöväd `kepsu; `talleke `vaivane, ei `jaksa `kepsu `viskada Lüg; `lapsed `tantsivad ja `lüöväd `kepsu Vai; Vassikas löi `kargel `kepsu Kaa; `Kepsu `lööma, sedasi ööda siis kui tall üppab. Neli jälga `seltsis lööb trups, trups `vastu maad Rei; `lamba talled lööväd `kepsu ja `kõpsu Kse; kit'si talleke löi ema `ümmer `kepsu Saa; lamma lööb `kepsu Kei; laps lööb `kepsu Juu; `talled on kevade terased `kepsu `lüema JMd; [kui] ema `lammad `kepsu `lüöväd ja joosevad - -, need `näitavad ka vihma tulikud ää TÜR; lamma `viskab `kepsu VJg; lööb `kepsu nigu `lamma tall Plt; talled `kargavad `kepsu KJn; voonakese löövä `kepsu väl'län Puh; ma taha `kepsu lüvvä? Krl; `lamba? `laskva? `kepsu Plv || fig küll nälg on isegi suur mies, se paneb `kepsu `lüöma iga üht (sunnib tegutsema) VNg; tühi kõht paneb `kepsu `lööma Juu; kui `leiba majas ei ole, paneb mehe `kepsu `lööma Kos; nälg paneb mehe `kepsu `lüüma Ran

2. teat mängust Lapse põlves me löime `kepsu - -, keks tuli kuolist Jür Vrd kepsi

kepsut → kepsuti

kepsutama kepsut|ama Muh Pä Hald VJg I KLõ Trv TLä Urv/-b-/, -eme San; `kepsu- VNg, `kepsu|ta(m)ma Lüg kepslema, kepsu lööma `talleksed `akkavad juo `kepsotamma Lüg; nõnna kenast kepsutavad (talled) Muh; kits kepsutab `väl'les Tor; üks jõngermaán kepsutab lume ange otsas Saa; mis te sial kepsutate Kos; talled kepsutasid murul VJg; kepsutavad piale (tantsijaist) Trm; mõni kepsutab na_sama kui tall Ksi; voonake kah, ku ta joba vähägi emä takka ollu, siss nakap `karglema ja kepsutama Nõo; Taa vana `lambatük'k - - käänd `hindä pinile `vasta ja kepsutas `jalga Urv || poiss kepsutab tüdruku ees Plt Vrd keputama

kepsuti kepsu|ti, kepsu|t', -t g -ti Kad, HljK = keps¹ kepsut', sie on nagu masinatel, mis paneb `puistama, aga vokil on kargut' Hlj; sie on kepsut', mis ratast `käima paneb; voki kepsuti, mis `ringi aab (ratast); kepsuti üks ots käib tallabu ja teine ots vända külles Kad

kepsutimmed pl `kepsutimmed kõrge kontsaga naistekingad Panid `jällegi `kepsutimmed `jalga, kas `jalgu ärä ei `väänä Kuu

keputama¹ keputama kepsutama vasikas läks `väl'lä, akkas keputama, keputas oma jala ka'ti Juu

keputama² keputama muisutama suud keputas kaa VII

kerä¹ n, g *kerä* VNg Jõh eP, *k'era* Lei, *kerä* R Rid Vig Tõs Juu Kod KJn eL/*k'erä*, *k'erä* Se/

1. palli kujuline keha **a.** lõnga-, nõõri- vm *kerä* *Kass* `mängis sen kerägä, `tiie `kusse sen `vieret Kuu; `tohto kerin keräle Lüg; *kes tahi, keris* [lõnga] *keradelle*; lõng keriti *kerä* Jõh; *suga `vardad pane kerä sise Vai*; *siidilõhja kerä ning seitse `ouku peel = inimese pea Jäm*; `peenine nõõr keritässe *kerä* Khk; *Suur koti täis `viltsid kerasi oli Põi*; *Kera kikiid* (põhjad) *saeda ümargese puu otsast Emm*; *nõel turgatasse kerä `sesse Mar*; *kerä `põhja paned mäntä tüki, teed ümmärguses Vig*; [lõngad] `pañdi `keri `laude `peale, keriti nad keradesse Mih; *kerib lõnga keräse Tõs*; *ma kerisi talve suure kerä `lõnga Hää*; *mul on nii pal'lu kerasi Ris*; *keräd `veeresid vakkas Juu*; *viitul lõngale `sisse ja siis keriti kerasse Ann*; *ema käis ikke `uastas korra villa `veskil, lasi villad keradesse VMr*; *kerä akati kerima `sõrmede `piale, ehk `pañdi paberi tükk `alla Trm*; *kerad on ära `mässanuvad Pal*; *iga `lõnga keritasse kerasse, olgu linane või villane Plt*; *lõngal om kerä, aga kangas om latakun ja rullin Krk*; *tõi kolm kerä okass `traati Ran*; *mia lase keriden keräl peon kävvä Nõo*; *ma kerä langa kerrä Krk*; *kerä um, kohõ lang keritäss Lut* **b.** kerakujuline ese, kogum; fig olend *moni* (vasikas) *on pisukene kerä vaid, aga `suure kohuga VNg*; *eest ora, `keskelt kerä, tagant tambi lasn = kana Jäm*; *koer nii nobe minema, nda\_t kerä leheb Khk*; *Pisike `põrsa ing, pisike lühike kut kerä Põi*; *tuul aas võrgod `ühte kerasse, `ühte krutti kokku Mar*; *jumala `salgaea oo see, kis `ütleb, et jumalad põlegi, maa `i-lma kerad oo muidu õhu peal Mär*; *All kerä, `ambud täis = siil Han*; *võt'tis sieliku üle pea ja korraga lüõnd `pikse kerad rüppe* (keravälk) *Jür*; *tulima karjass, viisukerä sel'jän Kod*; *vanast om ollu punane kerä, ku putud või nimeted, jääd `aigess*; *`panti kerä* (juuksekrunn) *`kukruss või `panti pää lae pääl `kerrä Hls*; *`lamba leive `kerrä kokku, lääve mütsäkuss üt_tõiste `kuhja kokku Krk*; *siss läits `taiva all nigu üits sinine kerä, nigu tule tük'k `olli, üteldi et pisuand Puh*; *vahel `ol'li suur kauś täis noid tõmbi `kerri* (oatambi pallikesi) *Nõo*; *kerä üh, haro takah, keskpaigah hiire `keldre = kass Vas*; *vanass `loeti taivaśś, keräst es tiia siss `kiäki midägi?* Se || *teene `jälle venis nõnna et, `juist nagu kerä persses, ei soa moast üless Juu*; *tal kerä `persen, ei kurda üleven* (imikust, kes ei istu) *Krk* **c.** munand *kerad `miestel, sada nime neil keradel*; *sie just minu isändä `muodi, sedä `muodi kerätki `onvad taga Lüg*; *Nouga veeda kassilgid kerad maha Emm*; *ruunaja `tõmmas kerad takka maha* [hobusel] *Kei*; *oinal koa kerad Trm*

2. rull, rõngas `võrke - - `aeti `trulli vai `kerrä, võrgu keräd viijl üteldi *Ran*; *mia `mõt'li et päälindi kerä, aga `ol'li suur usś Nõo*; *tsia teokarp nigu luu, ots `kerrä kerit, veške sulu veerehn ol'.* noid kutsuti *kunnakarbess Rõu*; *timäl um mitu `rõiva kerrä; sääl ol' `hammõ rõiva kerri ja pugsi rõiva kerri Vas*; *tuu saan ol' kerä `pääga jalastõga Räp*; *rõivaśś mähitäss `kerrä; võrgu keerotat kerä pääle; armi pük'si? - - `tul'ti ar k'üläst, sis `pañti jal' `kerrä ja `paika Se*; *ümbre `tsõiri sõglal um kerä, tuu um säet haaba puust Lut*; *kerra, keras(se) kõveras(se), rõngas(se) `ussi oli keräs Vai*; *koer `tõmbas eese kerase; siili siga tõmmab ennast kaa kerä Khk*; *siil `tõmmab enese kerasse Mar*; *kui `öövlega `lökkad, siis loastud lähvad kerasse Juu*; *usś `tõmmab ennäss keräje, on ilosass keran nagu kirjrd Kod*; *üüivle `laastud joosevad kerässe KJn*; *kaśś om `kerrä `kiskun; uisk oo kerän Krk*; *siug `ol'li mäntä pääl kerän*; [tuul] *keerut kõik prahi ja liiva nigu `kerrä kõik Nõo*; *kui ussi omma kerän, ei ole põllu tegemine ää Kam*; *tuul ol'li\_ `säantse suurõ_kerähn sarvõ?*

(oinal) Rõu; [laast] `kerrä `juusknu Plv; *siug um keräh Vas; siil - - ku vihanõss, kisk `hindä `kerrä Se*

keras² → kära

kerahain, -hein rohtaim `suosse sai külvata, sial oli kera ein; *kerä ein on sie, mis väga vali on luomal VMr; soo om vast kerä hain Se -hand, -händ euf 1. kratt – Sim 2. rõngassaba a. koer (hülge- ja kalapüügil) – Rei b. krants, fig sulii kerähannaga pini kõik täl'le vajä är_ülda? Se*

kerajas¹ *kerajjas g -ja kerataoline, ümar kerajas pee `otsas; pisine kerajas lamma Khk Vrd kerakas, keräne*

kerajas² → kärajas

kerakapp auk võrguhargi jalas – Kuu **-karsiku** pl munandikott *Oinal tules nu kerä karsiku maha võtta, muidu aab üks noid lambit taka Nõo*

kerakas *kerakkas g -ka Plt, -käs g -kä Kod kerakujuline keräkäs on ümmärgune Kod Vrd kerajas*

kerakast 1. vahejaotustega kast lõngakerade jaoks kanga käärimisel *nüid on `mitmel pool kerä kast, vahed sees Juu Vrd käärkast 2. püstkerilaudade osa – Vig*

kerake(ne) dem < kera *veeke keräkene õli sedä `lõnga Kod; tuu siia kapist keräke Trv; keräke jooseb maha Hls; `väike keräkene jusku ihen San; siidiniidi keräkene, säidse `mulku siseh = pea Vas; [lehm] sarvökösõ? ä\_`püürdünü_keräkeiste Lut Vrd kerik, keräk*

kerakorv tuulepesa – Plt

kerakott 1. kott lõngakerade ja varraste hoidmiseks *kerakot'tis olid kerad sies Kos; kui sukka `koie, sis kerä juusk - - kerakot'in; meil kerakot't ku lät'si `karja, kinnass vai sukk ja `varda sisen Har*

2. munandikott *pul'il on suur kerakot't, `oina kerakot'ist `tehti tubaka kot'ta Lai*

keramokk pl *kerämoka? pruntis huuled kerämokkõga mijjs vai naane Se -niit heegelniit puest sai sedasama kera `niiti mida `nüütki VNg*

kerajoinas fig keskne suurem objekt *Kera oinas (keegi on ringi keskel) Kaa; Keraoinas keset lauda (suurem toidunõu) Hää; Lambakari lae pääl, kerä oinas keskel = kuu ja tähed Krl -pea sihandune ümaruse `pæga inimine `ütasse kerabeks Khk*

kerajperse 1. sõim nihelevast lapsest *ka_sa kerä perse istut ilusti paigal, mis sa veeredet siin ennast Krk 2. fig poisslaps Laps `sündis, sis `ämmäeit `katsus, midä ka on, kas kerä `perse, sis õli `rõemu Lüg*

kerajpüü põldpüü *`peitas enese `vilja `sisse `ninda kui kerä püü; `Juoksin ku keräpüü, jalad kottis Lüg -sarv hrl pl rõngassarv kerä `sarviga oenas Puh; kerä `sarviga lehm Se; sarvökösõ? ä\_`püürdünü_keräkeiste, kerä `sarviga umma? hüä lihmä?, parõmbalõ `piimä `andva? Lut*

kerassiin *ke-ra|ssii-n Lüg(kero-) Jõh(-sii-n, -ssir); kerass, kirass, kiras(s) Vai; ki-ra|ssi(i)-n RId VJg, -ssen VNg, -ssin Se, -ssir Trm Se, -sser RId(-ie- Lüg, -ee-r VNg) Kod; ka-ra|ssii-n Võn, -ssin Se Lut, -ssii-r Röp, -ssii-r, -ssie-r Se; kirassin IisR; kra|ssin Vas Se(-ssiin), g -i, g -a Vas Se Lut petrooleum ki-rasee-r on eli, mis `lambis poleb VNg; kiev vesi `kiskus kirasseri `vällä siest, läks `puhtast Lüg; sääl õli ikke `ke-rassii-ni Jõh; Sai `lambi jaust just kirassin `toodud IisR; pane kirasseri `lampi, `muidu `lampi `kustu `vällä Vai; lambi eli `üeldi ennemast kirassirist Trm; tuu mullõ tuu ka-rassii-ni annom, ma taha*

õõlit `sisse `panda Võn; Täämbä olõ? es poodih krassinat Vas; [Lambina kasutatud] krassina anoma? omma? plekidsekese?, alt laja?, päält ahtakõsõ?, ar `lõikat käe vai mia, sis pant krassinat pääle; pudelahe valõtass kraassinat; tu om edimäne ruuh et karaassinna juvass nigu söögi `luidsa täüßs Se; karaassin miä palass Lut

kerassini|õli petrooleum kirasseri eli, eks sie põleb juo `lambis Lüg; lambi eli ehk kirasseri eli Kod

keratseetska kõver kapsaraud kerä `tseetska om ja `õkva `tseetska Se **-udar** `seantse ümärakse kerä udarege, üleven `kõrgen laialt kõtu all Krk

kerdamiste `kerdamiste kordamööda mei kävimme `kerdamiste `Puerne `rannale `luomi ajamas Kuu

kerduline `kerduline kihiline – Jõe Vrd korruline

kerduma `kerduma Kuu, `kerdoma Vai pajatama, (mälestusi) jutustama Siss tämä sidä kaik `mulle taa seliti, `nindagu `kerdus üle Kuu; tuli `miule `kerdoma Vai

kerduvasa `kerduvasa korduvalt Eks siss `hiljemi täü näill kuol `meistriill ka `olla visa `jaksu `monda last `kerduvasa obeta; `Ühtisi nimi ühe pere pääll oli `kerduvasa Kuu

kerduvi `kerduvi korduv `Kerduvasa, sie tähend `asja vai sana, mes oo alade `kerduvi Kuu

kere¹ n, g kere üld (excl M, hv I), -r/- San(k-) Har Se; keru g kere Khk Saa Sim I M Se

1. inimese või looma keha a. keha põhiosa Nüüd tule küll `toisi `ilmu, kaik kogu kere kohe valutab; Kere kui `silgutünn Kuu; `suure `pitka kerega kala VNg; Siin külas ühes peres mehed `käivad nii kui `arssin keres, `sirge `seljaga; `miestel on ka [vesi] `puole keres `saadik (vööni) Lüg; `nühkisin kereta Jõh; `Kiera kere `vinkli, jäe magama IisR; ken `lasko vigastil `ümber kere `käia, sell on `laia `kaare; tama on `suure keregä mies Vai; Kui on suur keru, läheb pailu riiet ää Khk; tä oo nüüd kerest jumpsakaks läind Mus; nõnda matsaka kerega Pha; Pole ete änam midagi, kere kardab nii `kangesti `külma just kut vana koer Pöi; Riina oo `ühmas kerega (naiselike kumerusteta) Muh; Loll pæ annab kerele vatti; Suure kuera pueg, muistus mööda keret laial Emm; kõik kere oli valu täis; Vea kere korraaks maha (heida puhkama) Rei; suur jäme obo, oo ikke ea kere eesel `peale võttend; kus ma `pal`la kerega (alasti) lähe Mar; see keis mul nii `irmsaste kerest läbi (ehmatas) Kul; täitsa isa kere mees (mehemöötu poiss) Vig; Keertsu kere maha (heitsin magama) Han; vanad paksu kerega mehed ei saa joosta mette Mih; `raske töö käib kere `peale Vän; kere on `roidund Kei; täie kerega mies Kos; täis isa pikkune ja jäme ka kerest JJn; teenebä kõik kere lõi sinisest `talle ja sie `üeldi ike,t `vil`li surd VMr; ilusa kerega tüdruk Kad; turva kerega -- ehk täitsa kerega mies, täie kõndiga Sim; isa keru (surnukeha) õli ära `viidud Trm; one inimene, ei õle kerd (keret); obese keru. pitkä keregä ja `sirge keregä obene Kod; oli `ästi tursa kerega, ikke jäme mees Plt; inimesi om seantsit küll, kell pikä jala ja keru pääl lühike Hls; siin ei_ol `pihta ega perset, kere ega kõttu (kõhnast) Krk; ta om suurõ kerege Krl; iho kere eläss sul inäp, ku `vaimu ei olõ? Se; täis ~ suur kere (hrl partitiiviga) kogukas täis kere `lehma Hlj; sie on täis kere miest Lüg; see on sur jäme keru meest Khk; On kere meest nagut sur söömer (tuuliku tala) Pöi; sie on ika täis suur kere miest Ris; täis kere müst KJn; me lehm om keru `lehmä küll Hel b. kõht, magu Kui puest `kaugal, `lähteb igä toit keresse; `hiivab kere täis Kuu; suu viel süöks, aga kere enämp ei `sünni Lüg; `Süögä kered täis ja siis `tüälä Jõh; `Talgul oli kere `ninda täis `parkind IisR; lehma keru

lööb sedasi täis; Obused äi saand sellest kert täis Khk; kere söölub, perse piilib (köht lahti); Kere nii tühi, et `viska müts läbi Kaa; Kui `antakse, viruta aga kere täis Pha; Mehel `söuke kere ees Pöi; kere oo nõnna `aige et Muh; kere puhudab Rei; ega ma tüha kerega lähe ennast ventsutama Mar; veissed `lautes mõni aeg jo tühä keregä Vig; Poiss vemmeldas kere täis et ägises Han; Umikust suät süemätä, kere juba üsä õõnõs; Kere valutab sedäsi, et pasalt ää ei sua Khn; mo kere lähäb tühas PJg; sõi oma kere nõnna täis et Ris; kere on nii täis nagu isa pulma aeal Juu; teda (värsket piima) ei kannatanud jo kere `toorelt `süia Ann; kere on ummukses Koe; kere nagu praaga vaat ees Sim; on küll täimäl ia kerä Iis; süüüb ärä niipa!ju ku kerä täis Kod; `kiskusivad jah net kered omal kõvasti `kinni [vööga] Lai; `larpis suppi kere täis Plt; Kere tühi kui kueral Pil; rasvast ei taha miu kerä mitte Krk; mes temäl, lõmbip kere täis ja lähäb oma tñid Nõo; är<sup>o</sup> kakasta k'ere ärä San; vitsuta\_kere täüs, ei tiia\_kas lõunagu andass inämb Kan; kere hele köht tühi Kered `läksivad eledast; Kere ele, et süäks vai `undi `nahka Jõh; `Kasvajal `lapsel kere ele alati IisR; `kange töö teeb kere eleks Khk; Obusel oli ka kere ele Kaa; Aeg piaks lõunat `näitama, kere päris ele Pha; küll oo kere ele täna Mär; Vesitse toiduga lähäb kere kohe eledas Han; lehem siples laadan nukan, kerä ele Kod; teil kered eledad ja mul ka köht tühi Lai; kerä om joba eless lännu Krk; kere om nii ele, et süüss vai elusa soe ärä Nõo; keresse ajama ~ keerama jms ära sööma mei panime ise liha keresse omale Jõe; Puha `kieras kere Jõh; Sie on `kange mies `lauvalt `kõike oma keresse ajama IisR; `pistis tüki `leiba kerese VII; pistab keresse mis kättä saab Mär; oh sa va poiss, sa `keerasid kõik koogid oma keresse Juu; ühe põrmu `aaga ängastas kausi täie pudru keresse; vasikas `luakis ulga `piima nädalas keresse Kad; aeab kõik `endale keresse Lai; k e r e l a h t i ~ p e h m e ~ v e d e l köht lahti juba teist `päeva `pehme kerega Ans; seda `kergem sittu oo kui kere vedel oo Muh; Vettis kere vedelags kut kurejook Emm; Ää süeg nda paelu `värsked, `varssi kere `lahti Khn; hapu piim võt'is mu kere `lahti Koe; l ä b i k e r e laskma nüid oo kõik raha läbi kere last, on ää joond teese Juu c. fig inimene (sõim) Mes sa ligund kere sedä `mulle `ennemb ei üield Kuu; Ue sina tulitane kere Lüg; oh siä `raipe kere `poiga Vai; oh sa mädanu kere küll Hää; sina õled sij patune kerä Kod; Tere, vana kere (nalj) Räp; k e r e d e l (e) e h a l (e) sa kippusid ise kua poistega õhes keredelle; poisid `siavad `enidid `jälle keredelle minema; ega mina nuorest piast pailu keredel põle käind Koe; me käisime täna `üesse keredel, kabasime `Vilveri naised kõik läbi Sim; ü l e k e r e üleni, tervenisti kukkusin ko,e `pliidi `piale, pärast oli üle kere `villisi täis Jõe; Ise õled ülä kere loll Jõh; see on üle kere sõrulane Jäm; ilma `riideta ei või te maha `eita, maa-alosed tulevad, ihu täis üle kere Vig; üle kere vigane Koe d. fig k e r e p e a l e (~ p i h t a) andma (~ saama) (peksust ja karistamisest) Pahandust tieb, `anna kere `päälä Jõh; Eks ma sai siis ikka kere peele ka Jäm; see oli kere pele saand ühe pauga säält Khk; Ta `olla sealt ikka pirekse kere `pihta soand Pöi; sai mo käest kere `peale Mär; alam rahvas `viidi `tal'li ja nuheldi kere läbi ja see oli tämä ärst ja `aa-ptii-ker Mär; kui `pekse sai, siis sai kere `piale Sim; Selle teu iest sai ta isa käest kere `piale Trm; niikaua sa teenid kui kere `piale saad Lai; sa tahat kere `pääle saia Krk; ma anna sulle kere `pääle Nõo; k e r e t ä i s ~ k u u m a k s (põhjalikust nahutamisest) `Sõimas kere täis ja mene nüüd menema Jõh; Mool soomati kere `neukest `sõimu täis nagu põle enne `kuuldud Han; augutas ja nurgutas nõnna kere täis JõeK; ku ma ta kätte saa, sõss ma `sõima tal kere täus Krk; miu emä kah kaits `kõrda soomits mul kere kuumass;

lõhnut sandil kere kuumass; ta sõemass `vaesel sandil kere täis; ku ta vähä midägi `kurja tei, mia kupati kere kuumass Nõo; kere üle võtma ~ lööma ~ tegema `Uatagu ta, küll ma ta kere ülä võttan Jõh; [vaja] poisi kere üle `lüia Mus; Korra kere öle teha, küll siis `mõistma `akkab Põi

2. eseme keskne osa ümargune `kumbasi kere VNg; `uane kere `tievad `talvest `valmis; riel on `kresla, `saanil kere Lüg; [mõrra] kerel on `suured varod, kere varod. kerel on esimene `paari `ankruid `toise varo `küljes ja perä`ankur on viel `üksite Vai; tuuligu kere, misse sehes ne värgid tal keik on Ans; rataste kered, põhi ning lauavad keik kogu Khk; vilja painandite ja kala `karpide kered `tehti aavast Kaa; Aami kere on nõnda äe `kuivand just kui söel veel Põi; ärg suur nago saana kere Mar; pukk `veski pöörab tükis kerega kõik Var; Sie lae (laev) lähäb viel, kere üsä viks allõs Khn; sõelal on ümargune kere ümmer ja põhi all Juu; kere on ia, aga `uurded `otsas (tõrrel) Ann; põhi pannakse saära kere jääre `külge Sim; vana kübärä kerä; võta minu lambi kerä Kod; Mõrra `päälmine kot` – kere lõpeb koonussa `müüdu `umselt Vil; lassil om ka kerä kesspaigast laiep Hls; kuvve kerä om `valmi Krk; `veske kere `lүүüdi lavvust ja laastõst Ran; sarja kere om puust, kõrva ommava kül`len ja vang pääl Ote; `van`kri kere om tettü kõivo puust Röp; k e r e l e oone sai kerele (majakarp sai valmis) Plt || lobudik; vare Vana toa kere nähakse üksi veel olavad Põi; lagun kere oo veel, lagub `kaela kõik Var; pal`jas tua kere on ja `aita ka veel Aud; tilluke laada kerä one, ei öle `aitu ei kedägi; siis vedän mõrra kere `sirgess Kod; vana tua kerä Pal; tuü vana ahju kere `perrä jäänu Nõo **Vrd** kerä²

kerä² → kerä¹

kerä³ → kerä³

kerä⁴ → kerä²

keräbide keräbide kergemini – San **Vrd** kerämbäde, kergemide

kerä|jalg → kerä|jalg

keräkas keräkas Jäm Khk Pha Mar Hää Ha Trm Lai, -kass Trv Nõo Kan Ply, g -ka; -käs g -kä Kod KJn kehakas, kogukas keräkad mihed koos Khk; see on ea keräkas obune, sel ea kere peal Juu; keräkal mehel oli kõva sõna Kos; õlgu ike keräkäd mehed, kes `planki tõssavad Kod; ää keräkass obene, lammass Trv

keräkese pl keräkese[?] dem < kerä¹; kangaspuude lõngapakk – Rõu Vas

kerä|laud → kerä|laud

keräli Kaks `küüni, nendel on nee alles keräli koa (heinu on küünis ainult seinte osas, katusealune on tühi) Põi

keräline keräli|ne g -se Kuu Vai Kos

1. a < kere jämeda keräline mies on täis suur mies Kos **Vrd** -kerene

2. s nahatäis Ärä `vääristä enämb midägi, küll sa nüd kerälise `peksä saad; Said kerälise käde, mene viel `vargale Kuu; saan täna kerälise Vai

3. s kõhutäis `Laual olid kaik hüäd ja paremad, `korjasin tugeva kerälise Kuu

Vrd kerätäis, kessuline

kerämbäde kerämbäde kergemini, hõlpsamalt timä sai õks kerämbäde Har **Vrd** keräbide, kergemide

kerämbäst kerä|mbäst Rõu, -mäss Kod

1. kergemini, hõlpsamalt *Oss viil saag olnu?*, *sõss saanu_kerembäst*, *a_tij no_`kirvõga\_kõik` Rõu*

2. vähendavalt, hellitavalt *ilmakene ütled*, *kui tahad nagu `armsamass ehk keremäss` üeldä Kod*

Vrd keremält, kergemast

keremält *kere|mält Kod*, *-mbält Har kergemini*, hõlpsamalt *sõss saat sa_`kerembält läbi tu asaga?* Har **Vrd** kerembäst, kergemalt

kerendama *kerendama Hää VIPõ* pej aplalt sööma, õgima *Kaua sa viil kerendad*, `öldaks, *kui mõni kaua süüüb*; *Täna on küll kerendadud Hää*; *kerendab*, *aab `sisse Pil*; *Küll ta kerendas neid `kapsid SJn*; *Kerenda* magu täis [ütles toores perenaine teenijale] **Vil Vrd** keretama

-kerene *-kerene*, n pl *-sed* a < *kere Jämejä keredes puu`tulliega sou`paadid*; *Verguvened olid -- `sirge `ruuli`rauaga ja `piene keredes*, *olid hüäd `seilada Kuu Vrd* kereline

kerenski n, g *`kere-n(t)ski Lüg Vai Jäm Khk Vig Rap Jür Pil Ran Võn*, *keren(t)ski Kär Põi Han Krk*, *keerentski Käi*, *`krentski Jõh*, *`kreñtski*, *`kare-ñtski Kos*, *`renski Kõp*; *keerensk Mus Kaa VII Kõp Võn*, g *-i* sag pl

1. Vene Ajutise Valitsuse paberraha 1917. a sügisel *`kere-nski `nelja `kümme kobigane õli pisine ku `pitskituos*, *`kere-nski iga õli lühike Lüg*; *`krentskid on rahad*, *sest on jo `paljo tagasi Jõh*; *keerentsked mæledab ega üks Käi*; *ühül olnd naapaelu `kere-ntskid*, *et suur kot`t olnd täis Vig*; *`kere-nski ja saksa rahasi jäi koa mu kätte Jür*; *siis kerenski olli viil käimen Krk*; *tõene aht tõesele kulland*, *aga tõene maß `kere-nskin tagasi*. *`kere-nski rahad olliva `väikse*, *trullin Ran*

2. pl suured lahjad tursad *`Arka-ngle omad*, *lahjad*, *suure `peaga – `kere-nskid Jäm*; *suured lahjad tursad kutsuti keerenskid*, *se nimi tuli Esti valitsuse `aegas VII*; *Nee olid seda korda kenad tursad*, *nee pole kerentskid olnd Põi*

kerep *kere|p* g *-pi* Sa (g *-bi* Mus) Muh püsimate, rahutu, kärsitu *ons see kerep ennem `kuskil `seisand Mus*; *kerep loom*, *kes ei seisa `kuskis*. *kerep inimene*, *täma ep seisa rahulikult*, *taal pole `kuskis rahu*, *jooseb `peale kaksipidi Krj*; *see üks kerep `olli Muh || hum mgi laste mänguasi – Põi*

kerepulk → keripulk

kerepuu¹ 1. katlapuu (kolde kohal) *kerepuu olle vana rehe ahju kolle kohal*. *katel olli aheldega kerepuu `külges Phl Vrd* kirepuu

2. (korvi) ülemine võru *kerebu on see*, *mis korvi kere koos oiab Kei*

kerepuu² → keripuu

kererihm püksirihm *vana toond `kulda kere rihma sees eε Khk*

kereruumis tapetud looma kere *tappad `luoma `vällä*, *võttad `suoled `vällä siest ja maod kõik ja sisi`konnad*, *siis jääb kere `ruumis Lüg Vrd* keharuumis

keres¹ → keris

keres² *keres* a, s *kerglane*; *kergats Vana inemine*, *aga keres eloag*; *Mis no inämb Jaani kõnõlda – ta jo vana keres `omgi Vas*

keret *keret* g *-i* hum (odrajahukõrdist) *kiädä keretid*, *üvä pehme süädä*. *õdrakõrt one sijj keret Kod*

keretama *keretama* 1. aplalt sööma, õgima Küll üks mees vois aga süüa kereta, et sant vaata Emm **Vrd** kerendama

2. lesima, pikutama *Poiss keretas pæevade koupa maas, teind töötegust väljagid* Emm

keretäis 1. nahatäis (pekka, noomida) *aga tämä`andas tubinaga üä kere`täie* Lüg; *Keretäis`suulas* (ootamas) Jõh; *Kass sai kere tääve`pekka käde* Kaa; *Teenis omal kina kere täve* Emm; *kere oo naa`aige, nagu oleks eä kere täie`pekka saand* Vig; *ma`sõimasin täda ea keretäie* PJg; *annaks`talle ea vene kere täie, kui ma ta kätte soan* Juu; *Mis see keretäis suure poisi jurakalle änam aitab* Jür; *tahtsivad valitsejad kätte`saada, sellele`aantsivad`opmanni kere`täie* JõeK; *anna mu mad`jakas`siia, ma`tõmman`talle ühe kere täie* Kad; *selle kere täie õli ta au`kombel ärä`tjinnud* Kod; *talle kulus see keretäis päris ära* Lai; *küll olli ta üte ää kere tävve valu saanu* Hls; *mea sai üte kere tävve sõimade* Krk; *ta sai üte kere tävve tappa* Krl; *sai kere tävve`pessä`* Vas || *nüüd ma`puhka ää kere tävve* Krl **Vrd** kehik

2. kõhutäis *panin* (sõin) *kohe vene kere`täie* VNg; *Vuhmisin küll ia kere`täia, aga nüüd tahan`jälle`süüa* IisR; *Pani ikka`sõukse kere tääve koa, et juba`aitas* Põi; *aga vitsutas eä kere täie* Vig; *Opmanni mautäis`~ keretäis* Hää; *Pistis* (sõi) *kohe seitsme lehma keretäie* Pee; *saen üvä kere täie* Kod; *sai sialt pal`lalt ühe ia keretäie`süia, muud kedagi* Lai; *no`olli iki keretäis küll, kolm`tuupi`suppi ai`sisse* Ran **Vrd** kereline, kessuline

keretämmä *keretä|mmä, -dä`* jooksuma *hobõnõ keret`t ja varass mugu`lippaás* takan; *latsõ keretivä mõtsa poolõ* Kan

kerevil, -e *kerel|vil* Kse(-vel) Han Tõs, -vile Han *kohevil*(e), mitte tihkelt *villad o vakkas na kerevel*; *juuksed kerevil* Kse; *kaarutage ein kerevile* Han; *einad oo naa kerevil,`kõrgeste`pandud; puud oo kerevil`ahjus, vajumata* Tõs **Vrd** kergele, kergeli

kerga *kerga* Trm Urv Har s, a *kergats, kerglane* *Oi sa`lt üt`s vana igävene kerga, mitte sa ummõtõ`tähele ei`panõ`* Urv; *mi`sa ajat naid kerga juttõ; jummal`hoitku ni`kerga poiste ijst, ta poiiss om`väega kerga* Har **Vrd** kergakas

kergakas *kerga|kas* g -ka Mar hv Mär, spor KPõ, Se/-kass/ *kergats; kerglane oo ike vähä kergakas, ega ta täie aruga küll vist ei ole* Mär; *sai omal nii al`bi ja kergaka mehe* Ris; *`kerge ja kergakas, naár inime* Juu; *ta kergakas usub kõik, mis`talle riagitakse* JMd; *üks`niuke kergaka`moega ja al`p* Tür; *tuule`tallaja, kergakas inime* Koe; *üks va kergakas küll, ei tema tie`ühtki tüöd õieti* VJg **Vrd** kergas, kergakas

kergakene *kergakene* dem < kerga – Trm

kergal *ke`rgal`* ”kerget elu elav inimene” *pojapueg, sie on õppind`ke`rgal* Hlj **Vrd** kergas

kergas *kergas*, pl *`kerkad* a, s *kerglane, kergats on sie küll kergas, luobib kohe raha ega`malda`miški teha* VJg **Vrd** kergakas

kergastama *kerga-* Kos VJg Sim Iis, *`kerga|stama* Kuu, *kergässämä* Kod

1. elavaks, virgeks, tegusaks muutuma *obune kergastab ennast, kui kõrvad kikki ajab* VJg; *kohje kui silmad`lahti sai kergastab`tüele, oli üks tubli poiss* Sim; *õli oemane, aga ku tälle sedä`üeldi, siis kõhe kergässäb* Kod

2. (tervislikust seisundist) pisut paranema *kergastab`aigusest* Kos; *`aige kergastas vähä* Iis; *`aige kergässäb. `enne`surma vijl mõni laheb`õvve viädä. võtab kedägi`süümiss* Kod **Vrd** kergessämä

3. edvistama, eputama *Mis sa `kergastad sen `uue `kuuega; ära sa üsige `kergasta, ole `oite `sääliline `tütrik; Ei ole mul old `aiga küll `kergastada ega pidujell `kääü Kuu; inimene `vaene ja ise kergässäb, one ninäkäs Kod Vrd kergastelemä*

Vrd kergatama

kergastelemä `kergastelemä eputama *Midäs siel `peili iess nüd `hendäs sädid ja `kergasteled, kuhuss sa samate elus `jouad Kuu Vrd kergastama*

kergastus `kergastus kergats kui `keegi `akkas `ölpsimä, oli `kergikäne, [öeldi] kau `kergastus, midä `hõrtsütele Kuu

kergatama *kerga|tama* Muh spor L K, Se, -teme Hel, *kergätämä* KJn Ote

1. (tervislikust seisundist) pisut paranema, korraaks toibuma *kui `aige kergatab, siis soab paramaks Juu; kui inime `aige on ja natuke `rohtu suab, siis nagu kergatas natuke, aga jäi uudesti `jälle Koe; `aigus juba kergatab vähä – kui jääb `kergemast VJg; alati räägiti, et kui `aige sedasi kergatab, sis surema varsti ära SJn*

2. edvistama, eputama *kergats tüdrek kergatab Tor; mis sa kergatad alati Juu*

3. virgalt liikuma *kelle jalg kergatab, selle keel nälbatab (töö annab toitu) Muh Han PJg*
|| *kergatama – tühä asä peräst käü kõik kotuse ar^o Se*

Vrd kergastama, kergutama, kergätümmä

kergatis¹ *kerga|tis* L, -tes Hää Juu, g -e kergats *jooseb kui kergatis `ringi, `asja ees, teist taga Mär; oo üks kergatis koa, kaltsib ja `kerkleb oma juttudega Kse; kergatis oo `sohke pool `mutsu või `juhmi inimest Tõs; on üks `kerge aruga, nihuke kergates Juu*

kergatis² → *kärgatis*

kergats *kerga|ts* eP, -t's spor Jä ViK, Kod VIPõ Hel Nõo/-r-/ San V(*kir-* Se), `kergats R, *kergät's* M(-r- Hls) T(-r- Ran Rõu), g -i; g -e Pä, -dsi Se s, a kergemeelne, edev, alp [noor] luom, sie o nii `kergats Kuu; `niisukene `kergats mies Hlj; Öli nisike `kergats ja `kiitlik Jõh; turu tibu – `kerglased, kergatsid, `numri tüdrukud VII; See oli poisikeselt kohe `sõuke kergats Põi; inimene lõõp, ajab `alpi `välja, kergats PJg; `Kehkadivei oo kergats inime Tor; sedä `üitakse kergatsiks, kellel siält meel kust tuul Juu; eblakas käis našte `kohta just, meste `kohta kergat's Kad; vana kergat's one, juub ja `tableb, `kange lüümä Kod; ega ta nii lol'lakas põle, aga teeb ennast nii kergat'siks Plt; edev tüdrik, küll on kergats, sehande edev kergats Vil; Temä naarap egä tühjä asja perast jüsku kergät's Krk; kergäts om `rätsebä `sorti `kerge; kergätsi sõnal ei ole `sõlme, ega jutul jakku Ran; kergat's tüdrik `kerklõss ja edestäss San; `uhkõt ka `loetas kergat'sist Se **Vrd** kerga, kergas, kergatis¹, kergekalts, -kannus, -perse, -püks, kergätsike

kerge `kerge üld; `kerge Mar Ksi spor eL/ `kerde Lei/; komp *kerem* Kod, *keremb* Nõo San V(*keremb* Har), `kergimp Kam

1. a. (suhteliselt) väikesekaaluline *`kerge regi; midä `kerge `paadiga viga `mennä `sõudama; tüö `vankri mis ise `rautas sie öli `kerge kui vokk Lüg; `kuivand `aaba on `kerge Vai; `Kerge just kut kaera kot't, äi koalu midagi Põi; üks kergitos `kergid `õl'ga Kul; `kerged villa kotti ei jõua `tõsta Tõs; sii on `oopis `kergemad linad, pane sada kakskümmend viis peo, siis soad leesika; ma olen nüid paelu `kergemaks läind, kui ma `enne olin Juu; meie margapu ei `näita enamb `õigust, nui on `kergest läind Kad; `kerge kui udu sul'g Lai; kuusk on kõige `kergem puu. kašk on `raske Plt; `kerge kaup (pudukaubad) KJn; kuurm jäi õige `kergese Trv; `vaika (puhvaika) om `kergemp ku kassuk, kassuk om jo*

`kange Puh; ku `maltspu toores om, siss om rasse, ku kuivab, siss om `kerge Ote; ku ladva<sup>2</sup> ütele poolõ, sõss saa tõnõots saa `kergep (~ `kergeb), tõnõ rasõ,õmb, sõss ei\_saa\_kupu `nõsta² Urv; Lää tij hindä kergembäss (lähän ekskrementeerima) Räp **b.** mitte tihke, kohev, sõre Tänä oli `kuogi ruog kohe `paksuseld just paras, nää ku siis `jääväd `kuogid hüäd `kerged Kuu; `Kerge ku `pärmiga `kerkind Lüg; oh kui `kerge põld on – nii es künda. muld on nii `kerge, mud'u kohiseb adra ees; einad on nii `kerged – jo ni kuivad ka on; ühekorra kut abu piima petti oli, see tegi supi nii `kergeks Khk; leva juur tõuseb siis `kergeks, siis ta kergitab ta ää Muh; lina tahab saada `rasked maad, ega lina `kerge maa peäl ei kasva Vig; kergitab `patja, kohendab, teeb `kerges Tõs; `värskelumi on kohevil ja `kerge Vän; vill on ilus puhas, nüüd on `easte `kerge Juu; `kerge lumi, kohe lükka jalaga laiali JJn; leivad on `kerged, `ästi `kerkind Ann; kui sulab lumi ära, siis on jo maa `kerge, vedel VMr; `kerged maad on liiva maad Plt; lina oo `kerge, ku karva mütsäk, ei lää `kuiki pal'lu punna `pääle Krk; `tat'rik `kašvi `kergimbä maie pääl Kam **c.** (väiksema tiheduse tõttu) liikuv, lainetav (veest) vesi on `kerge sügise `aegu, kui vähe tuuld on, nii on laine meres Rei; meri on `kerge; kevadi ja talve vesi `kerge. `veikse tuulega akkab `käärima Ris || vesi om `kerge `lämmäga<sup>2</sup>, talvõl om vesi rassõ Se **d.** fig psüühilise paineta, muretu moo südä ete `kerge tänä. naa ea `olla Mar; [halb] asi läks `mööda, on paelu `kergem Kos; kui sul midägi äste lähäb, siss om sul süd'ä `kerge Ran; miil' om rassõ, süä halutass, siss lasõ silmäpigar `ussõ, siss om `õkva keremb Har; süä ol' `väega rassõ, jovva\_s `kuige olla², no sai süä `kergep kõik' Se

2. a. (tugevuselt, jõult, mõjult, suuruselt, hulgal) vähene; nõrk, põgus; tasane Uni `kerge `nindagu jäneksel Kuu; tuli `kerge lume ärmetus maha Hlj; `täma (metsis) nii tasa `laulab, et sa piad `õige `targu `kuulama - - `täma on nii kuradi `kerge `lauluga; kui üvägä `kinni `annab, siis on trahv `kergemb Lüg; äi mõista see `kergest jutust (heaga rääkimisest) midägid, sii piab ikka üsna kurjaga `latsi varuma; `kerge tali, vähe lund Khk; ma\_p kuule niid enam `kerged (tasast) juttu mitte Krj; Enne `pandi räime kohe kõvase `soola, `paergus pannakse esiteks `kergele `soola; mõni saab `kerge vaevaga Muh; Taha sõnna `ospitali `kerge irmuga `minna `õhti Põi; odra õlut o natuke `kerge, rukid tegavad tugevamaks Muh; Sedasi sai `kerge ermuga söömakorra käde Emm; põle mol suurt vega üht, see üsna `kerge vega Mar; sajab `kerged `tuhkjast lund Mär; lina esteks pannasse liku, esteks `kergema matuse alla Vig; põllal inimesed `küntsid, `viidi kaosiga jahu lient, `jõutsid küll tehä, aga nüüd ei jõua enam inimesed `siokse `kerge `süümisegä tüöd tehä Khn; et nüüd oo `aigus kergitan või naa `kergemaks läin; Sügisi on uutsakas maas, kui esimene `kerge külm Hää; kõhmab pia - - et esimene pesemine on old väga `kerge Amb; iga `õhta saivad [jänesed] `kerge piutäie kaali `kooi või kartulid JJn; `kerge tuul Lai; `kerge `aige; `kerge unege, `jušku linnuke makass oksa pääl Krk; ta (loisukoht) `olli `kerge madalik, sai `vil'lä tetä; kui vihma uug, siss võib `kergeb sadu `olla Ran; kassuv om iks roosist `kergemb Kan; tõõsõl um tuusama `haiguss `kerge a² tõõsõl väega rassõ Rõu; kerge hinnaga ~ k a u b a g a odavalt, soodsalt peremed ikke `vaatavad, kust `saavad `kerge `innaga `tüülisi Lüg; Selle (lehma) ta sai õsna `kerge kaubaga käde Põi; sain ea `kerge kaubaga kodo Ris; peremäis annab keremä innaga `põrsa Kod; **b.** õhuke; napp, väike `talvel ikke inimene `külmetab `endast kui läheb `kerge `riidega `välla Lüg; `moandi oo lõgäne, piält `kerge

sopaga Var; Jõlm külm, `kerge `riidegä üsä kõhe olla Khn; `leikas ja `õmles `kergeid sui-eena`püksa Kos; `kerged `pilved käivad, taevast `sõõnas Jür; kui [õlgkatus] na `kerge sai `tehtud, õhukene, sis tema kõdenes rutemalt ära Kad; ära mine nii `kerge `rõõvage `väl'la Hel; [kleit] sai väega hää ta sai vähämb ja `kergemp Plv c. fig mittetäisväärtuslik; vilets, kehv, puudulik, pude, habras mool ju kõrva `kuulmine ka `kerge (puudulik) Jäm; üheksas `kümnes piigistab inimese e, vana inimese rammu `kerge Khk; see `aasta vilja kasu ka nii `kerge Jaa; lena o `kerge, ei kinnita kedrätä Mar; riie on nii `kangešti `kerge ja rabajas, ää mädand; leib oo `tahke ja `kerge, kõik pudeneb Mär; `kerge (mullavaene) maa põle ea maa `ühti Lih; `kerge `kuulmine on sañt `kuulmine Juu; eks vana küla sies eks sial ole paremad [maad], aga meil siin väl'latagus eks nied ole `kergemad Rak; liiva maad, `kerge on arida, aga eks saak ole ka `kerge Plt; `kerge `jouga inime KJn; `kerge kõhvatses terä (külmavõetud viljal) Krk; `kerge iä vai rabe iä Kam; Vana `kuuga ja `lõunõ tuulõga `külvet kaar `kasve `kerge Röp c. puudulik, vähearenenud (mõistusest) `ninda `kerge `otsaga, ei `oska midagi teha Hlj; `täma on lühikese `arvoga ja `kerge mõttega, `tämal on vähä `arvu Lüg; Oli ikka küll natikse kergem (vähemarenenud) kut teised Kaa; naa `kerge aruga tüdrik et Muh; Oh ta üsna eeste kerge uiduga Käi; tal `kerge oid `otsas Mar; `täma oo naa `kerge `mõistusega et Var; no küll oled `kergest lähänd oma `mõistusega, ei pea enamb aru kedagi VJg; siij om üit's `kerge aruge, aa laialist juttu, mis `kohkil ei `kõlbu Krk; no küll om mehel `kerge aru, tapab `tüt'rigulita peräst `endä ärä Nõo; naeste `rahvid üteldas, ta - - `kerge aruga Ote; `kerge pää, `täl jää äi `päähä Se || tal üks rui natukse `kergem (puudulikust mõistusest) Jaa

3. a. vähe vaeva ja pingutust nõudev, hõlpsasti teostatav või kasutatav vanast olivata `nuoda kived, nüüd on kett all - - `kergemb `panna `alle VNg; `kerge on `auku kukkuda, ärä ronida `raske Lüg; `Kergemb on omal teha kui teist `käskida IisR; lestavõrk oli `kerge kududa Mus; märjem aeg, siis on ein `kergem ka [niita] VII; Sellel lehmäl on ikka `kerge sünnitus olnd, `korda kaks kanjutab ja on käe Põi; Kerge teha ja odav pruukida (kergesti purunevast asjast) Emm; kis juba abielu lähleb, ega sialt `kergemad saa, lapsed kasvatada ja nendega angeldada Rid; ta `lennas ea `kerge elo peal, nää ku paksuks ta läind; `rätsepa töö üsna `kerge töö, see üsna `kerge ammet Mar; Laisk ku soolikas, midagi ei tii `kergetki Hää; `alkad alud, `kerged `lõhkuda Koe; nüüd one `kerge madal tii, ku akab lume tulema, tii sügäväss tii ja kohevass Kod; Villa `keträmine om `kergemp ku lina `keträmine Hls; karu olevet ninast õige `kerge ärä lüvvä Krk; liiva tsoõs, - vai ka tsoõs. tsoõs om nigu `kergemp üteldä Ote; lähä `kõrtsi, võta suutäie `viina, saat keremb kodu minnä? Har; saa nuut `kergep (kergemini veetav); `kerge elo - suurt tüüd ei olõ? Se **b.** (hrl komp) (suhteliselt) hea tama oli `aige, nüüd on jo `kergemb Vai; `kergemad `arsti ei ole ussi aava vasta, kui kuld raha Rei; too seda `kergemad (magustoidust) koa laua `peale Vig; mu naanõ ol' kah `väega rassõ `haigõ, põrhõ-lla om jo `keremb Har; tuul (müüjal) om `kerge käsi - ostat, lätt `kõrda Se

4. a. ladusalt funktsioneeriv, kiiresti ja pingutuseta toimiv või liikuv minä õlin vana poiss juo, aga kui `lauba `õhta tuli, siis `ninda `kerge ku kerä püü; `tõine on `kerge mõttega, igale `puole lähäb, kuhu `mõtleb; õli `raske `jalgane [hobune], siis lasi `rauvutata, aga kui `kerge õli, siis ei `tahtund `lassa Lüg; `Neie `aastade `kohta, `mõites `kerge (kergejalgne) kui `poisike Jõh; sellel `kerged kopsud, selle pärast iiritab [alati] Jäm; küll

mool ollid `kerged jalad Muh; laalab nii `raske ääleaga, ega tal nii ilus `kerge ääl ei ole Mär; Tüdar oo `meitel `kerged `konti; Oli `kerge jalaga ja `kerge `suuga. Ei tä vastust `võlgu jätn Han; kibu teeb keele `kergemaks, laulu ääle `lahkemaks Vän; mol olid `kerged sõrmed ja `oskasin teha ka `kõike Nis; vanaema oli ise `kerge `taantsija Jür; nuor lehm `kerge kehaga, egas vana luom enam nii `kerge kehaga ole JõeK; obusel jalad nii `kerged all et JMd; Veski kerge käik tuli kua möldritest. teise möldri seadmise järel õli veski kerge, käis kui vokk Trm; ta (peremees) oli virk ja `kerge (liikuv) nagu kirp Pal; aga om iluss `kerge liigutusege, ku `eńge pääl kõńd; ku `eńgamine `kerğess lää tagasi Krk; mia `määrsi lambi õliga ja siss ma `tıysi et ihu läits nigu `kerğembäss Ran; temä om `kerge egäde `paika minemä, nii sõnaline ütte `viisi Nõo; ku ma? `kerge kihagõ ollu?, ma Jess tüüd tennü Krl; sa olet keřemb kumardamma, võta mu piitsk säält ül'ess maalt Har; mant minemä olõ õi hädä `kerge Vas; täl oma `kerge? käe? tööle Röp; `kerge hopõn `kergekeiste sõit ni `kergele Lut || kerge käsi ~ käega ~ kergest käest helde(lt); ennatlikult, mõtlematult tegutsev sie old `jälle `ńinda `ihnus mies, ei ole `raatsind `kergest kääst raha ärä `anda Kuu; `ansi `kerge `kääga kaik oma varanduse `vällä Vai; Ermus kerge keega Emm; `kerge `kääga `andis raha `väl'la, see põle seda väärt Mar; `lüümine tuleb ju üsna `kergest ku `kerged käed Hää; ema oli `kerge `kääga, `andis `mulle `vitsa Ann; `kerge `kääga raha `raiskama tüõ `peale VJg; `kerge `kääga kallale jokseb Sim; käsi on `kergem kui kohus Trm; `väege `kerge `kääge, äkilitse vihage, muutku lüüp tõisel Krk b. tundlik; ergas, vastuvõtlik; aldis ue `korvas oppisin lugema, tämäl oli `raske pää, mul oli `kerge VNg; `kerge `pääga, `kange õppima, pää võttab `vastu Lüg; lüline külg kõva `kervega `raiuda, kuid `kerge mädanemas Jäm; Küll sa oled `kerge minema igase `kohta Khk; obu on `kerge ära `ehtima; meri on ermus `kerge `tunma (tuul paneb vee lainetama) VII; Ta oli `irmus `kerge ninastama, kui kedagi midagi `juhtus `üttema Põi; ne täid o `kerged pähe asuma Muh; `ästi `kerge `kuulma, aga vana ea sees läheb juhniks ikke Mar; ta (koer) oo `kerge `kanda akama Tõs; `kerge `uskma, mis riägitässe Khn; Noored inimesed kui tulepisud, `ästi ergud ja `kerged minema Hää; kes `easte kuuleb, sel on ea `kerge `kuulmene Juu; nõgi on `kerge põlema minemä Kod; sial (karjas) pidid kõik kõrvad `kerged `oidma, vemmäl kääs ja `ühtelugu muku litsu Lai; `kerge `piägä inime, tal akab ruttu pähä (õppimisest) KJn; oben om õige `kerge nägeme, näep puha ärä mis kõrvan om, mis taga `järgi tule; mea ole õige `kerge `alba `luhti ja `vingu `tunme, miu nõna om `kerge `tunme Krk; ta\_m `kerge lubama, aga ega ta_i täädä toda Nõo; nii `kerge pää ol'l, `kõik' sai är? opituss Rõu; `häste kuuld, `kerge `kuuldmissõga? Se Vrd kerk²

5. fig kerplane, edev; kergemeelne `Kerge nagu `rätsep. Mehe `kõhta nagu vähä `kerge Jõh; ise on üks `kärme inimene, aga `kerge `mielega Vai; väga al'p, `kerge olemesega, albib väga `pal'lo Mar; tal on `kerge pea `otses, küll tema on `kerplane. kapsib `siia ja `sõnna; ise nii kaval ja `kerge `jäoga Juu; minu lapsed küll nii `kerged ei ole, jõuad sa muodi järele üpata JJn; `kerplane on `kerge `puole inime Kad; `justkui va eblakas teine -- `kerge inimene, poisš või tüdruk Sim; `kerge `piaga tegin selle tüki läbi Trm; `kerge piä – edevid `asju tıjib Kod; `kerge `meelne inimene on `mõtlemise poolest `kerge, ta ei kaalu järele Lai; keps inimene om siante väha `kerge Pst; kõhkenpök's om `kerge-kaalu poisš Ran; tyy -- aab serätsit `kergit jutte Nõo; ta tege nüüd ka `sääntsids ebutuısi ja `kergit tükke

Kan; *Kerge meel kui tuulelipp* Vas; *Taa om sääne* `kerge inemine, heigotas uma ihoga Röp
|| pealiskaudne, lohakas *Kergest keest tehet* Emm; `kerge kääst tehakse, kui ruttu tuleb teha
Kos; *ta om tuiuline vai* `kerge, *pirts parts ruttu ja ruttu* Ran **Vrd** kerk²

kerge|aruline vähese mõistusega, kerglane `kerge aruline, *tämäl on vähä*
`arvo - - `justament kui laps `räägib `tõine Lüg; `kergearulene, nihuke kergakas tene Juu
Vrd kergeladvane

kergede `kergede (-r-) Hel TLä Ote Har Lei(*k'erdede*) kergesti

1. hõlpsasti; ruttu *Kergede saadu, kergede lännu* Hel; *ega siss* `vastne rõevass nii
`kergede `kat'ski ei lää Ran; *nüür inimene võip küll* `kergede `kõndi Puh; *Kass om - - vindse*
eluga, ega tema kergede ei lõpe Nõo; *ta om vallalise* `kæega, *tükib* `kül'ge `kergede tõsele
Ote; *taa ei olõ* `miaki mägi, *taa om lõhva, taast vedä hopõn ta* `kūurma `kergede üless Har;
anna ei ta ni `kergede päk'ist – *timä näut* mullõ et tel sai om, ma `näpsi käest vällä?;
`kergede kadu as inemidse elu Lei

2. minimaalselt umbes (kaalust) *Villa* `kaali\_ `kergede säidse `naala Har

-kergedune - `kergedu|ne g -se -kergune – Khk

kergehe `kergehe (-r-) Urv Vid (-h'e Se) kergesti, kergelt

1. a. kergekaalulisena *ku* `väega\_ `turbinõ maa ol' ja äägel' `kergehe hüpel', *siss* `pan'ti
`säantse\_ `vällätahuvõdu?_ `plaŋgi? äglile pääle, et tä rasõhõmp olõssi? Rõu **b.** kohevile,
mitte tihedalt hõrgutat, `kergehe panõt, ei litsu? sukuge Röp

2. hõlpsasti, vaevata, ladusalt; ruttu *Ma kumastugi* `kergehe, *jala? omma? joba nõrga?*
Urv; *ar'sti nii* `kergehe saia es olõ Plv; *mõnõl saa* `väega_ `kergehe tuu `kuulmine, a_ `tõõnõ
`vaidlõss surmaga mitu `aigu Vas; *Ol' üt's vanainemine, võt'i* `pääle, *kara'ss õigõ\_* `kergehe
veere `pääle; *ri'stkhaa'na seeme ei taha? tupõ sisest nii* `kergehe `vällä tulla?; *keväjä om*
kūur puul vallalene, tulõ `kergehe päält; *puu hõllõ* `väega, `kergehe `lahkõss Röp; *vihmaga*
võtt ar lohokotusõ pääl `kergehe vilä; `kergehe käve, *midägi suurt viia es olõ?*; `kergehe ~
`häste kuuld Se || *taal om pehme? kii'*, `kergehe (ludinal) kõnõlõss Se

kerge|jalaline `kerge-jalalinõ kergejalgne – Se

kerge|jalg euf jänes **a.** loom – Trv **b.** fig arg inimene *Pelgajast inimesest üteldäs*
jänespüks, kanajalg - - kergejalg Rõu

kerge|jalgne kiire ja ladusa liikumisega *noh lapsed, teil on* `kerged jalad, *minge, te*
olete `kerge `jalgsed Lai **Vrd** kergejalaline **-kalts** **a.** kergats *Ei tuo* `kergekalts ole küll
migägi `naine Kuu; *Kergekal'ts ei tia, mis tä* `sel'ga või `jalga paneb Han **b.** rätsep –
Tor **-kannus** kergats *On üks kergekannus* Lai

kergekas `kerge|kas g -ka Hlj Khk Iis Kod (-käs) Lai

1. napakavõitu on vähä `kergekas, ei ole viis mielt pääs Hlj; *kes one* `niske `kergekäs,
siis `ütleväd küll one *na'rr ja* `keksjas Kod **Vrd** kergakas

2. kerge-, kohedavõitu (mullast) `eiltse vihmaga on maa üsna `kergekaks läind;
`kergekas muld Khk

kergeke dem < kerge

1. a. kaalult kergevõitu *laps kergekene, ei olegi* `raske Plt; `kergeke `alla viil kana Trv
b. (mullast) *liivakas* `kerge maa. *vilets maak* `kergek, *sij and seidse seemelt pal't* Krk

2. rumalavõitu; kergeusklik *tama on väha* `kergekaine Vai; *naeste* `rahvid üteldas, *ta* `kergekene, `kerge aruga Ote; *Ta üks üits* `kergeke on, *üttegi õiget juttu täl ei ole* Rõn; *meelest om kergekene;* `tä om `kergekene, `kerge meelega? – *tõõnõ pett, tä usk* Se

3. vähest vaeva või pingutust nõudev `kergekene tüü, amet San

kergekeiste `kergekeiste kergesti, ladusalt `kerge hopõn, `kergekeiste sõit ni `kergele Lut **Vrd** kergele

kergekesess `kergekesess vähesel määral `kergekesess one tõmmada (pühkida) Kod

kergel `kergel Hlj Lüg Jõh vaevata, pingutuseta *kes on* `nuorena `kergel, *sel on vananna kovemb* `tervis Hlj; *Ega* `kirjutuse tüö `konti ei `vaiva, *kont on* `kergel Lüg; *Eluaig* `arjund `kergel õlema, *ei sest enamb iad* `nahka saa; *Kõik* `tahvad `kergel `õlla, `kiegi ei taha tüäd teha Jõh **Vrd** kergele

kerge|ladvane napakavõitu *älä uso midä* `kerge `latvased `rääki Vai **Vrd** kergearuline

kergelane `kergela|ne Khk, *-lai|ne* Iis, g *-se* napakavõitu *see\_p* `kergelane inimene, *natise lollige* Khk **Vrd** kerglane

kergeldama `kergel|dama Mih Hää VJg Iis KJn, *-deme* Krk kiitlema, ärplema; kergemeelne *olema mes sa kergeldad, kui sul ei saa* `tehtud kedagi Mih; *kergeldavad aga, ei mõista* `õige inimese `muodi enamb eladagi VJg; *mis sa ennest kergeldet, ega sa nõnda ei oole* Krk **Vrd** kergistelema, kerklema

kergele `kergele Khk Lut

1. kergelt, vaevata, pingutuseta *sääne* `kerge hopõn, *nobõhhalõ l'ätt ni* `kergele `kargass üless; *rahvass eläse\_* `kergele, *tij ei tüüid;* `kergele tege tüüid; *ma\_* `kergele `veie, *olõ_s* rassõ Lut **Vrd** kergel

2. koheville, mitte tihedalt – [viljalade] *kergitati* `kergele Khk **Vrd** kergeli, kerevile

kergele `kergele Khk Kaa kohevil(e), mitte tihedalt koos *kergida* [heinad] *kenast* `kergele, *siis tuul keib läbi; vili on nii* `kergele `järki `pandud, *mis seda visi mahub; villad on nii* `kergele(i) `räätsis Khk; `Viltse lõhja peab `kergele kerima Kaa **Vrd** kergele, kergelt, kerevil

kergelik `kergelik, *kergelik* g -u

1. puuduliku mõistusega *kergelik om, mi_sa* tiit Se

2. muretu, vaevata, *kerge taal om elo* `kergelik, *ta om* `kergeliku *elo seh* Se

kergelt `kergel|t Muh Rei Mar Kul Kse Tõs HMD Ann Tür VMr Sim Kod Lai Puh, -d Kuu Lüg Rei; `kergeld Ran Puh kergesti

1. kohevil, mitte tihedalt kokku surutud *villad oo kerevil, kohevil,* `kergelt üläl Tõs

2. a. veidi, vähesel määral; nõrgalt *vatta kaks* `lained tuleb `kergeld tuleb `ranna `ääre, *aga* `kolmas `laine tuleb `suureld kohe, *suur* `juokseb `sulle kohe `jalgude `piale Kuu; *meie õmad* `põssid (põdesid) `kergelt Kod; *kui õige* `kergelt külmetab, *kas sügise ehk kevade, siis kohutab; siis* [kiudpilvitusega] *oli ia lina külvata, siis tegi* maa `kergelt `niiskeks Lai; `nõstmed *om serätsed* `valgõt villit, *tuleva ihu* `pääle, *mõnel tulep* kõik ihu täis, *mõnel om* `kergeld, *om pal'lald näo pääl* Ran; *jassik oli* `kergelt `laudust tettu Puh **b.** napilt, õhukeselt riides *kiputab nõnna* `kergelt, *jalgu* `kiinni ei pane, *kamsik sel'jän* Kod

3. vaeva ja pingutuseta **a.** hõlpsasti *mina* `ninda `kergeld järele ei `anna Lüg; *ei ole* `kergelt elada saand Kse; `senna (Paldiskisse) *ei pääse* `keegi `praegalt ikka `kergelt HMD; *eks näänd inimesed ike* `vaeva nende *kanjastega, aga nüid tuleb* `kergelt, *särgid* `sel'ga ja

püksid `jalga VMr; mes `kergelt `saadu, si `kergeld lähäb Ran; ütäl `väega `kergelt raha `saava Puh **b.** nõtkelt, sujuvalt; kergejalgselt Tüdruk äi tohi `käia tümps, tümps, tüdruk peab `kergeld `käima Rei; `kergelt käivad siin ja sial, joksevad Sim

kergem `kergem Krj Pöi Emm Noa Hää Ris kergemini, hõlpsamalt nendega (tikkudega) sai uppis `kergem tule `lahti Krj; Noored poisid - - mahtust manluukist kergem läbi ja peesist katla sees parem torusi vaheld puhastama Emm; sa oled rumal et sa söödad nii suurt `koera, me saame pal'lu `kergem jänesid kätte Noa; `vaata linakakkumisest akkab ta (kidi) kõige `kergem Hää; `enne sünnitamest peab `vaatama kas lapsekoea suu `lahti, siis tuleb laps `kergem `väl'la Ris

kergemalt `kerge|malt HMd Lai, -mald Kuu IisR Khk, -mäld Lüg, -mbelt Hel, -mbält Rõu, -pält Vas

1. kergemini, hõlpsamalt, väiksema vaevaga `väiksem kuhi, siis `selle sai ikke `kergemald vähe `val'mis Kuu; On elus küll `vintsuda saand, `mõistaks ta `nüüdkki `kergemald elada IisR; kui sa seda (suurt palka) ei taha, siis tuleb `kergemalt läbi HMD **Vrd** keremält

2. väiksema mõju, tugevuse, valjuse, hulga või suurusega en pesend täit peso, pesin `kergemäld, sain `sel'gä igäühele Lüg; mis sa nii `valju kisad, ma kuule `kergemalt ka Khk; ja kiriku `tjiner ütelnu [mehele] jälle, natuke `kergembelt: ei saa Hel; ku `kergembält om saanu^p [hoobi], siss om hoobikõnõ Rõu

Vrd kergemast

kergemast `kerge|mast Lüg JIn Trm, -mbäst Urv Plv Röp, -r- Nõo Plv; kergemast Kad

1. lihtsamini, hõlpsamalt `kuiva puud saab `kergemast `panna põlema Lüg; siis leiad `kergemast kanapesa, kui kana on pesal, kana sapitseb JIn; kel `pousku on, eks nied ikke soa kergemast mehele Kad; mes temäl `tjüst, temä kaep, kudass päiv `kergembäst õdagule saap Nõo; Õdaguss `tjimi_piimä put'i, lätt söögikõrd `kergembäst `müüdü Urv

2. väiksema mõju, tugevuse, kanguse, valjuse, hulga või suurusega `sünnitus `aiguss, mõnel tämä on `kergemast, mõnel on `raskemast Lüg; Kes kõhe `irmsast kisendama `pistis, sellele `löödi `kergemast Trm; `Krõsla ol'l sääne saan, sõiduriist talvõl, `kergembäst ehitedõ ku regi Röp

Vrd kerembäst, kergemalt, kergemini

kergembide `kerge|mbide Rõn; `kerge- Puh kergemini mõni ütäl kässik, mõni ütäl `kergembide käšk, aga kässik om ikki ta periss nimi Puh; mugu lüüp `luikari, kaep kudass ta `kergembide läbi saab Rõn **Vrd** kerebide, kergembähe

kergembähe `kergebähe kergemini siit `veel'i `talguga `nurmõ, selle et siss sai üteln koohn tujü `kergebähe är_tettüss Rõu **Vrd** kerembäde, kergempä

kerge|meeleline a. kergemeelne, järelemõtlematu, alp `kergemeelene nisuke inimene, alp inimene, `tõmbab `peale sii ja seal Mar; ma\_kai tujud immä, tujü ol'l ka sääne `kergemeeleline Vas **b.** nõrgamõistuslik temä om `kerge meelelisess lännu Krk

kerge|meelne a. (järele)mõtlematu, muretu, ettevaatamatu; edev; ebavooruslik kie `kerge `mieline on, sie iga `tühja `asja `pääle `naurab ehk `irvitab Lüg; See om üks liiderlik, `kerge `meelne tüdruk, ajab mehi taga Jäm; sai `kerge `mielse `tiuga akkama Kos; `kerge `müülse `tüt'rigu tevä `latsi ja; ah ta nuur inime, serände `kerge `müülne viil Ran; kiä

um sääne `kerge`miilne, tollöst üteldäss: sääld miil kost tuul Plv **b.** nõrgamõistuslik sai säält nagu `kerge`mijltse Krk **Vrd** keres, kerge, kergemeelne, kerglane

kerge|meelselt adv < kergemeelne ilma `mõtlemata` `kerge`meelselt tegid Lai

kergemi `kergemi kergemini Külä `riemust, et `läksid, `hinges `kergemi Kuu

kergemidi `kergemi|di Tõs Aud, -de Jäm; `kergemdi Ans kergemini juuriku korv ei seisa nii koua mitte, see puruneb `kergemdi ära Ans; maa-alust - - laiad [laigud] pidid `kergemidi ää kaduma, `piised peenikes pidid `raskemidi kaduma Aud **Vrd** kergembide

kergemili `kergemili kergemini koer ammustab, võta koera `karvu (~ `karvi), suitseta, soab `kergemili `terveks Põi

kergemini `kergem|ni Kär Krj Muh Rei Mar Khn Hää Tür VMr, -ne Khk Põi

1. kohevamalt, vähem tihedalt nad (heinad) oo `niisked, las nad `olla siis vähe `kergemini Mar

2. lihtsamini, hõlpsamini; väiksema vaevaga regi leheb `kergemine `ümber kut rattad Khk; raud aru läks `kergemini einde `sisse Kär; mida änam `puude pial oln, seda `kergemini saab lüüda [pähkleid] Krj; param oo kui `kergemini läbi saab Muh; katsu ehk sie lähäb `kergemini `sisse VMr

Vrd kerembäde, kergem, kergemalt, kergemasti, kergembide, kergembähe, kergemi, kergemidi, kergemili, kergempä

kergempä `kerge|mpä Vas, -pä Rõu(-r-) Se, -ppä Lut kergemini nu? mehe? `tjüd`vä? kuiss `kergempä ellä_saa Vas; saa nuüt `kergep, `kergepä tulõ, ei võta porri Se; `kergele tege tjüüd. vil? `kergeppä tege Lut

kergendama kergen|dama (-dämä) spor eP, Trv Puh, -deme San, -dõmõ Krl, Se; `kergendämä Lüg

1. kergemaks tegema, koormust, vaeva vähendama Inimistel ei õld ka midägi `massinaid minega õleses saand `töötada et sene `moega töed `kergendättä ja vähendättä Lüg; kergendas mo `koormad ~ valu Mär; pean tema jala`vaeva kergendama, pean ta `vankre pääle `võtma Saa; rohi kergendas `aige seesu`korda Kos; süät kergendeme San; ta kergeñd iks mu `asja, muidu olõss lännü? asi ulluss Krl; kergendedäss `trahvi vai `süüdü heidetäss `maahha Se

2. kiitma ma kergenda õpeteja prouad `taevani Hää **Vrd** kõrgendama

kergendus kergen|dus hv eP, -duss Puh San, g -duse; -düss Krl, -düss Se s < kergendama; hõlbustus tiimehed `piavad mõisniku kääst `nõudma omale kergendust ja lühemad töö`pääva Kos; nu? om hobõsõl kergendüss – tul'l paremp tii Se || vabastus (sõjaväeteenistusest) ta esimene pueg, ta ei läind `teenima, ta sai kergendust Mär **Vrd** kergitus

kerge|perse 1. s, a kergats, kergemeelne (inimene) Ah sa `kuulid üht `kerge`perset `ütlemä, et ei ole jumala Kuu; Üks `kerge`perse on eluaeg old, pole `ühtki `ammetit `õieti pidand IisR; Askeldab küll ühe küll teise tüdrukuga, on üks `kergeperse Vig; kõik ühedsugused `kerged`persed ja uedakud. `kergeperse inimene, tüdrikud - - juaksevad ja rabeleväd; `kerge`perse mijs Kod; Me tahtsem salaja tedä üleslaulma minna, joba si är ütelnu me tulem üüse, om va kergeperse Pst; kes sut käsk nõnda `kerge`perse olla, sina `muutku elläte ku tõine küsk Krk; kerge perse? mis sa `kerklet Krl

2. viidikas `laiur ehk `kergeperse. vanad mehed üitsid `kergeperse. juskü `vihma sajab, nii `kerge on üppama Rid

kerge|poolne kerglane kergats on `kerge`poolne inime Kos

kerge|püks a. kergats `Kerge`püksi juttu ei tahetud `uskuda IisR; `kergepük's ei olõ? ka midägi iist inemine Kan; ala ollu nii `kergepük's, kohe mijl' helgätüss, sinna\_perse kergätüss Har; sina vana `kergepök's! väega rutaline sääne, sääne `kerge meelega? Se || argpüks – Rõu || rätsep – Tor **b.** kergejalgne, väle jänku on kergepüks, koer on `raske, ei sua nõnna kiärutata Kod

kerges → kirges

kerge|seelik kergemeelne naine `Kerge `sielik, eks sie ole `kerge elu`kommetega, nisike `kerglane `naine või `tütruk Jõh

kerge|sämä paranema laps vähä kergessäb, one `tervise puale. `aige on, kergessäs eelä, juba o parem Kod **Vrd** kergastama

kergesti `kerge|sti Jõe Kuu Khk Kär Mus Kaa Emm Rei Mar Hää(-sti) Kos VMr Hls, -ste Lüg VII spor L Ha, Ksi SJn Hel; -st R spor S, Han Juu Sim I/-ss Kod/ Pst Hls Krk; `kergest Krk Kan

1. kohevalt, mitte tihedalt pane need einad naa `kergeste nad oo `niisked Mar; einad oo kerevil, sedasi `kergest Han; `pañni `koorma `kergeste Tor

2. nõrgalt; õhukeselt; puudulikult; vaikselt vikkasti käi `kergest jätta rohi `kasvama VNg; tämä (metsis) akkab `este `kergest `pääle - - `õige `kergeste tämä nii, tasa `laulab Lüg; küll monikaine maga `kergest Vai; keig mette nii `kergest `rüides – sa `külmad ennast ee Khk `kergeste ehitud (valmistatud) `saapad Mar; ütelnü kirikumiis õige kahreste ja `kergeste Hel

3. hõlpsasti, vähese vaeva või pingutusega; ladusalt; ruttu kipats võib `üelda `paadi `kohta, sie lähäb `kergesti `ümber Jõe; ning niid sa pidid siis ühe jala peel säl `püsti `tõusma, - - seda\_s saa `kergest Jäm; egad `asja nii `kergesti usub mis teised `rääkivad, `narrivad Khk; Tänasi pilveranku äi tee tagada üht, kergesti veib meni rahet ka tuua Kaa; Kaäs `kergest äi sure, taal on visa ing Põi; kis `kergesti piha saab, see on kõva (hea) `piaga Rei; `pentsii-n plahvatab `kergeste Kul; laugassoo on pal'ju al'likaid, seal võib `kergesti al'likasse kukkuda Mär; Lihiti `kergeste kattiminejud lõimi ikka järkjärgult mis poomi pealt tulid Han; Sügisese aaga akkab `kergest noho Khn; Küll see tüdarlaps tantsis kergeste, ei saandki aru kas tal oli jalgu all või ei PJg; `Elde `käega annab oma `piskust, `kergesti annab; Ruttu muudab mijlt, `kergesti Hää; käi `kärmete ja tereta `kergest, siis ei soa `keegi aru et sa `vaene oled; ta on nii `kerge `kääga teist `lööma - - se käsi tõuseb nii `kergeste Juu; `kergesti lubab aga ei täida; algas puu lähäb `kergesti `lõhki, `oksi sies ei ole Kos; puest suab niid `kergeste riidet küll KuuK; `nairid on `õrnad `külmale, lähevad `kergest tohletama Kad; kõhe maa mureneb `kergest, ei jää `plinki; võtab `kõike väga `kergest südamesse Sim; annab `kergest järele MMg; kui lehm `kastega ädala või orasse pial täis läheb, siis võib `kergest `lõhki `minna Lai; `kergeste võtab tuld `kül'gi SJn; raha `kopkud es saa `kergest Pst; selle `tüüge ma sai `kergeste `juunde Hel || (heast kuulmisest) mõni vana inimine kuuleb üsna `kergest veel Khk; noored inimesed `kuulvad `kergesti, aga vana kuule kedagist üht Mar; teräve `kuulmine, temä kuul `kergest kõne ärä Krk

Vrd kergede, kergete, kergete, kergetes, kerget, kergeti, kergete

kerge|usklik kergesti uskumajääv, lihtsameelne egad `asja nii `kergesti usub, mis teised `rääkivad, `narrivad, see oo küll `kerge`usklik Khk; Õli kergeusklikka, kes seda lori `uskusid ja müisid majad ära Trm

kergikäne `kergikä|ne g -se kerglane, edev Sa oled igä `oite `kergikäne, mes inimine sinust tuleb; Ei sie ole `ühtä mihine mies, `paistub olema `kergikäne; Küll sa igä oled `kergikäne, ei `tiie `kuida neid `hiuksi sädid Kuu

kergistelema kergistelema kiitlema, ärplema Miä sa? kergisteled, jätä joh järgi Se Vrd kergeldama, kerklema, *kirgistelema

kergitama kerg|tama (-tämä) eP/-dama Hi, ker|gi- Iis Kod Pal/ Trv Hls/-teme/ TLä Ote/ker|gi-/; (ta) kergits Krk; ker|gitämmä Röp; `ker|gitama R/-tamma Lüg, -tämä Kuu, -tämmä Vai; kergü|tämä Khn, -täm(m)ä Plv Vas(-r-) Se -teme Krk San(-r-), -tömmö Krl

1. a. (veidi) tõstma ristluist `saate lähäd vette, vesi akkab `kergitamma; niied `kergitavad üles [kangast]; ei `viitsi oma `jalgu `kergitä, viab peräs Lüg; Vahetevahel `kergideti [sõtkumisel taigna] `servad `keskele Jõh; midä siä alalde oma `pihto `kergidäd (õlgu kehitad)? Vai; kergida `angu natuse veel, ma_p saa käde; kergida ader kivi tagand ee Khk; Taap kergita vel supikulpigi, ema teeb taale keik ede ja taha ää Pha; Või mitte pead kergitagi, nii `irpsast lõhub valuta, äi tea mis `siia `sisse läind on; Kül'm kergitab kivid moa sihest öles, ega kevade ikka natuke ja natuke, äkist `ongi kivi `jälle põllu sihest näha; Siis vesi akkab kergitama kui sa rinnuni sihes oled Pöi; lähme `jalgu kergitama (tantsima) Mar; kis koera saba kergitab kui mitte ta ise Hag; mul on nii `raske pakk, kergita natuke `kõrgemasse öla `peale Juu; `einu `paändi katukse `alla ka. katus kergitati üles Sim; kui sõim sõnniku `sisse jäi, kergitati üless, `paändi sõnnikud `alla; kül'm kergitab mõni `aasta orasse juured üless, kül'm kergitab kiva ka maa seest ülesse, adra ette Lai; perse vajoss äräde - - `istun, pia kergüteme; inimene tulep `vastu, kergite `mütsi (tereta); ku jumal avits mut, ku ma tõiste `tõsta ega kergüte ei jää Krk; kergita uss aagist `valla Puh; vanemba mehe ess mõsta saksamaa `atra oeda, nemä litsivä adrale `pääle ja kergitivä adra maa seest `väl'lä Nõo; mäki päält joosep `alla – egä vesi joosep jõe poole – siss kergitap iä üless Kam; ku paa är ker|gütet kõrvalõ, siss perän tõstat jäl tagasi San; ei kergütä? umma `jalgagi? Plv; ma kergüdi hinnäst tooli päält üless; kergütämiist om iks hobõsõl ka? – kergütäss hinnäst ja `jalgu ka sirotõllõss; nigu teretässki vot, siss kergütäss kübärät Se || fig `kergita `karvu (tereta) Lüg **b.** (loodusnähtustest) tekkima; tajutavaks muutuma Kui nüüd `kergitaks tuult! Jõh; Metsa tagant akab jälle suurt musta pilve üles kergitama Kaa; kergitas üles (miraaž merel) Ris **c.** fig kiitlema, (ennast) kiitma `kuraa-si `tõstab enese `pääle, `kergitab `ennast Lüg; Juttuga on ta mies küll oma `värki `kergitama, `aina `kuula, elab `juski Pagari krahv IisR; Kus - - pani ennast kergitama – mis ta keik ää teind ning kus kaugel ilmaotsas keind Kaa; ennatlik kes ennast kergitab, al'bisebane VJg; Ega see vana Jüril neist kahju põlnud, mis poeg ära viis, aga sellega (kaebamisega) sai ta nagu ennast kergitada, nää mis mul kõike on Trm; sij suurustess, kes ennast kitt ja kergitess Trv; Mis sa sukk suurustat, vana kinnas kergitat Ote **d.** alustama ära `salga, selle üle võib jo kohut kergitädä Nõo **e.** elavdama, virgutama obune juo kergitab ennast, ajab kõrvad kik'ki, kergastab VJg; `nyurusarm iki kergitap, vanaduss kokku vandsutap Puh Vrd kergastama

2. paisutama **a.** üles kohutama tänavu olid üe`külmad, `kergitasivad `selle maa üless Hlj; arksahk on tuline ea riist, tema kergitab moad, aga temaga ei `jaksa enam teha Juu; kos ta üless ajab kevade, kergitab `tijsid ülesse Äks **b.** (pärmiga) kerkima panema üks `naine vei minuld ikke `astja, et tämä `leiva`astja ei `kergitand, et sie oli tagurpidi `laudadest `tehtu VNg; see töömes (pärm) pole midagid kergitand `saia - - teine töömes kergitas kenasti Khk; pärm ei kergita änam, oo apus või vanas läin Tõs; sai tehakse pärmiga ja kergitakse Ann; leib tab `enne ära kergitada kui sa paini piale paned ta Pil **c.** hinda suurendama Kui ta (mõisnik) nägi et sa akkasid püsut rikkamaks minema, siis kergitas renti `jälle Pöi; `kaupmes kergitas `inda Plt **Vrd** kergähütmä

3. ümber tõstma, kohendama; puistama **a.** kõrgemaks seadma; kohevaks raputama `kaaruta [hein] üles, mene `ühte `puhku ja `kergita rehaga üles Jõh; `tolmu oli nõnda tuba täis [ketramisel] igäüks kergitas oma taku `arkisi Pha; [koda] nõnda äe vajund, peaks natukse kergitama Pöi; ega umigu `tehti ase ülesse, põhk kergidadi ülesse Käi; Pool einamad sai `eile ää kergidat, täna võtame selle osa ülese Rei; ruki `seisis paegal vakka, aga sui `vil`la kergitati parsil, torgiti kaegastega Mih; kergitab piaalust Kos; mina kergitan iga `õhta ko`i seest ned õled `pehmeks ülesse Ann; neid (leotatud linu) piab vahel kergitama kua, muidu vaovad `liiga mua ligi Koe; kui ein on märg alt, `niiske siis kergitasse üles rehadega Ksi; kergüte `patja vähä; kergüte `uudit Krk; lina ollu ärä kikitedu, temä viil lännu `tõstnu noid `linnu kah kergitänu üless Nõo; vaja kohenda, kergütä? `pat`ja ja ko`ti Se **b.** (ladet, pahmast) puistama, õlgi või põhku teradest eraldama sui `vilja obosed `tallusivvad, õli paks `pahmas ehk ahus, siis `kergitetti üless, `reie rehaga `tõmmeti üless Lüg; kahe parre `aegu (kui kaks parretäit vilja rabatud) [õeldi] kergitamene `rõhved `väl`la Ans; esitiks kergidesse aganad rihe peelt ee. siis kergidasse `jälle `kergele (~ kergeli) ning aketesse `jälle obustega `tampima; kergitamene oli rihaga. ne olid kergitamise rihad; saand ära kergitud, sis tarist rehi `ümber pöördä Khk; lademest kergitati `suure `vihku; üks kergitas ning pani `vihku, teine `päästas sidemeid Kär; siis kergitakse `angudega, raputakse keik vili `alla Pha; Pitkad aganad kergitati rihaga `välja, riisuti kogu ja vissati añjuga laudile Pöi; rehe `peksmise juures oo `sasse kergitajad Muh; `enni pahmati `põhku, siss neid sülitisi kergitadi Mar; `võtsin neid ruki `kõrssa kätega sedasi raputasin, seda `üeti kergitamene; kui oli pahmatud, siis akati kõlgast `võtma. rehe rehädega sai `ända kergitud Mih; saavad lademed `pekstud, siis kergitakse ää ja pannakse uued asemel Ris; ku põhk päält ärä `võeti, siss rehe rihaga kergitedi ka tuda tapand Ote **c.** kerist puistama, kerisekive puhastama kerikse `kergitamene oli, iga `aesta tuli puhastada Kuu; kerist kergitati nõnna ikke `enne vilja `peksu või ka suvel suojaga; kergitati kerist, ajasime `tahma `väl`ja VJg **d.** kalavõrku põhjast lahti päästma läks sie `üksi `päine läks rüsä `vahtima, `kergitäs siis läks vesi nagu `kiemä; [lõhe] sääld (rüsast) ei `pääsegi `vällä ja sedä saab juo ko,e `arvu, ku `kergidäd rüsä üless Vai; liñjuga `lastasse põhja püi `aega võrgud `põhja. võrgud kergidatse üles ning `vöötse liñjud alt ää; päisid põhjapüi võrgud kergidaste `õhta üles Mus

4. kergendama, hõlbustama, paremaks tegema või saama kergitäs sest `aigusest, aga jäi `uuvvest ja nüüd tuleb surm Lüg; Nee rohud ikka natukse ta valu kergitavad, kui ta neid võtab siis olla ikka param Pöi; jumal ülendagu so `inge, kergitagu so pattu Mar; `Trööstisi oo `mitmid, mis kellegil südä kergitab Han; kui juba `aige paremas saab [õeldakse] et

nüüd oo `aigus kergitan; tervis oo rikkus, katsume kergitada [rohtudega] Var; eng `kinni kui ma natuke kõi, tahas midagi `rohtu et oles natuke kergitan Aud; `kohtu puult palutass kergitamest Hää; kergita mu `vaeva vähä, too need ko'id `keldrest `väl'la Saa; ia kohe, sain natuke südant kergitata VMr; `aiguss akass tõist `muudu mineme, nüüd akkass joba kergüteme; surejet enne `surma kergüdets (enesetunne paraneb). nüit tat kergüdets, `täampe tetäss tast üit's vahe (selgub, kas haige paraneb või sureb) Krk; et jummal' kergütäsi sinno [soovitakse haigele]; om rassõ `haigõ, vaehtõ päl kergütedäss (olukord paraneb) inne `surma; kergütäss `kuurmat. pant tõõsõ hobõsõ päle osa ärä; kergütäss tõõsõ süand [lohutamisega] Se || kõhima, kõhatama; rögast puhastama Ribilä suits `rinnad `kergitää VNg; kes sedasi kõh kõh kõhis, kergitas, seda `ööldi, et madalad rinnad, kergitab `ühte `puhku Lai; ma egä ommuku mugu kõksin, kergitän `rindu Ran || fig (rahalisest väljaminekust) se kergitas ta `taskud koa ea tüki maad Mar

5. kohitsema ol' ravipahr, kergütäss är; kergütädäss hobõssit, tsiku. kannu kebendädäss Lut

Vrd kergutama²

kergit, -i `kergit, -i leivajuuretis Mõnes peres `kutsuti seda `kergitiks, `kergit kaguks IisR

kergitis kergi|tis Kul Mär Vig Han Mih Jür, -dis Khk, -tes Vig Nis Kei Juu JMd Äks Plt, g -e

1. kergendus, hõlbustus juustu `mõister -- keele kergitiseks `eeti `juustnik ka vahest; sörmikad, sedasi keele kergitiseks itelda Jäm; kui `aige inimine param korra on, siis `eetasse: jo si surma ees üks kergidis on Khk; tal oli sellest vaev, et oli `koerust teind, aga kui üles tuunnistas, sai sellest kergitest Juu || `antsin talle vähe südäme kergitest (viina) JMd

2. a. õlgede puistamisel korraga haaratav kogus kui reht `pekstasse, siis kergitis oo `puistamise `juures sületäis Mär; ühõst õleviho kergitisest saab kolm neli pooli `vihko [katuse jaoks] Mih; sokutan rukkid pea seest `väl'la, siis panen `talle sideme `peale, siis on õle kergites Juu; kaks kergitest käib ühes kuos, ega õle kuod suuremad põle JMd b. pl rehepeksumasina seadeldis põhu eraldamiseks teradest Kergitised -- hoburehepeksu masinal Han

3. pärm; juuretis; eelkergitus pärm `üitakse koa tõusandus ehk kergites, kergitest `tarvis Kei; kergitist `pañdi ainult õlle `sisse, enamiste oli `ankru põhjast saadud vana kõšt, kui kõšt oli ka vahest kergitis Jür; saia tegemise `juures tehakse enne kergites `val'mis ja siis pannakse `taina `sisse JMd; pane kergitest kah saia sekka, ega mud'u sai ei `kerki, kui kergitest juure ei `panta Äks; saia kergites (pärm) Plt

Vrd kergits, kergitus

kergits kergits Mih Aud(p -ed) õlgede puistamisel korraga haaratav kogus sidemed olid maas ja `pañdi sis kergits `peale -- ühel vihul ladbad `ühtepidi, teesel teistpidi ladbad Mih; kaks kergitsed `pañdi `sinna (sideme) `piale; kergits naa et käsi `andis ikke `ümmer, see sai veel `vasta `jalga `löödud Aud **Vrd** kergitis, kergitus

kergitu `kergitu Jõe Vai närviline, läbematu, puuduliku enesevalitsusega on üks `juhtumata inimene, `vaata `kuidas kisendab, on üks aru `saamatu, on `juhtumata ja `kergitu Jõe; `kergitu on `oige `närviline, `kärsitu inimene, alande on `millestki `puudu Vai

kergitus *kergitu|s (-to|s) spor eP/-du|s Jäm Khk Rei; kergitu|s Kod/, Hls, -ss Puh(-r-)* San, *kergitu|s VNg Lüg IisR, -du|s Vai VNg, g -se; kergitüss Krl; kergütü|ss g -se Rõu Vas, -s Se*

1. a. tõstmine, kergitamine *maja ehitus ei õle müt'si kergitus Kod || aukõrgendus Kae kui nende soldat om saanu kergitust, om joba paelamiis Nõo b.* kõrgendik *Puhja kengust, kergitusest om Virtsjärv nätä Puh c.* fig kiitmine, kiitlemine *Mis sest `suuga `kergitusest kasu, kedagi; `Misse oma `kergitus `maksab `teiste `silms IisR d.* kalapüünise osa *sie luak mida on `vergu suu ies ja kisub `vergu suu `lahti, sie on `vergu `kergidus VNg*

2. a. kergendus, hõlbustus, paremaks muutmine *muutku tie aga tüöd, `mutku mies `kõrjas `vaide `oiu `kassa raha - - , mina saand siin `targemma `kergitust midagi Lüg; `aigel on `enne `surma veel üks kergidus; `unglased, see keele kergituseks `tehtud et `unglased on, ju `Ungra maa olnd Jäm; südame kergitust saab `kirkus Muh; ta räägib, et see rohu oo `kergemaks teind ja see oo siss tale kergituseks olnd Mar; süi ülesse tunnistamine on südame kergitus, asi läks `mööda, on paelu `kergem Kos; nüüd sain õmmeti natuke südamekergitust (kui saab viina või tööst puhata) VJg; *sij olli suures kergituses `aigele Hls; saa seo maa ka kergitüst [kui] sitta `pääle pandass, väke Krl; `kuurmat kergütä vai, sjo om kergitüüss Se b.* soodustus, mingist kohustusest vabastamine *`vangidelle `anneti `kergitust, `anneti ka manifest Lüg; vanalene mees oli. sai kergitust (vabanes vangist enne tähtaega) Pha; esimese kergituse mehed olid üksikud pojad, teise kergituse mehed olid punase passi mehed need ei läind koa mette. kolmanda kergituse ja elma kergitusest mehed, need `pandi `välla Mar**

3. a. õlgede puistamine *rehe lademed oo maas, võtad maast ülesse, vel'la terad tulevad seest `välla. siss kergitad vel'la `puhtaks. see oo sis õle kergitus Mar b.* õlgede puistamisel korruga haaratav kogus *Rehekergitused aeti rehatse laudile niñ talvel söödeti loomade käde Kaa; vahel sai kaks kolm kergitust `pandud, suured vihud nõnna et, `andis üsna `tõsta Noa; õle vihk – kaks kergitost Mär c.* rehepeksumasina osa – seadeldis õlgede puistamiseks *Kergituste rehm – rehepeksumassina `rumli võlvilt kergiduste rehmarattale käiv rehm, mis paneb keima kergitused niñ tuulivärgi; Kergitused keisid massina kere sehes niñ viskaside pahna massinast välja Kaa; kergitused jähid `kinni; Üks kergitus pidi `katki olema. Panavad selle kergituse uie ja on `kordas `jälle Põi*

4. pärm; juuretis *Pue `pärm et ei old, tegin ise `kergituse IisR; kui `pärmid on vähä, siis teha `klaasi vai `kruusi `sisse `kergidus. `enne `sotkumist jo `pandi `kergidus segavusele `sisse; `kergidus on `kerkind, `akka vaid plini `paistama Vai; Verele ei panna konagi kergitust – pärmi San*

Vrd kergitis, kergits, kerkus

kergitämä kerkima, veidi tõusma [tainas] *üless kergitünü, nõsõss ilosahe Röp*

kerglane *ker gla|ne g -se Hlj RId(-laine) spor eP/-lene Phl, hv -läne KJn/, Hls Krk; `ker gläne Ran(-lane) Nõo, `ker gla|ne g -tse hv Puh*

1. kergemeelne, järelemõtlematu, albivõitu; napakas *lühükese `latvaga `ker glased `tütrikud Lüg; tama ise täis mies, aga `ker glaise `mielega Vai; Mis sa siiss mo undruguga käid ja mis sool `jäl gas on? Küll sa oled `ker glane Rei; `ker glane ja edeb inime, ehitäb (ehib) vägä paelo Vig; peast `ker glane Kse; üks va `ker glase aruga inime Ris; tüdrukud on nii `ker glased, ajavad poiste `riided `sel'ga Juu; `ker glase mielega inime VJg; kergat's on*

`kerlane, jutu ja oleku poolest ka Plt; `kerlane, `puudulik, `sij tävve `mõistusega ei oole Krk; veli `olli täl ka serände `kerlane mijs, ai serätsit imelikke jutte Nõo || peru, erk (hobune) erk obu, `kerlane või nõnna LNg **Vrd** kergakas, kergekas, kergete, kergelane, kergelik, kerge|poolne, -võitu, kergikäne, kerklane

2. kehavõitu vili on tänavu `kerlane JMd

3. liikuv, elav peremes oli nisuke väga `kerlane mees. ta oli virk ja `kerge nagu kirp Pal

kerklik `kerklik = kergelik – Se

kergo n, g kergo Rõu Vas väike pink kolmõ jalaga kergo Rõu; Lehmä `nüsmisel istutas kergol Vas **Vrd** kergonõ, kergukõnõ, kerk¹

kergonõ kergo|nõ g -dsõ väike pink, iste – Vas **Vrd** kergo, kerk¹

kergu n, g kergu, -o kerglane Sääne kergo um tää olnu `kõik' elu aig Rõu

kergukõnõ kergu|kõnõ (kergo-) g -kõsõ V(k'ergo- Se) dem < kergo, kerk¹ Vanast ol'l kergukõnõ, sääne matal' kolmõ jalaga piingikene; Tyy_tu `väikene kergukõnõ mullõ jala ala?! Urv; kergokõnõ `istmisõ `tarbist Se **Vrd** kärgukõnõ

-kerkul Ls jalakerkul

-kergune - `kergu|ne (- `kergo|ne) g -se Kuu VNg Jäm Khk spor L K; - `kergu|ne g -tse Puh; g - `kergütse San kaalult sama kerge villa `kergune Kse; me ei ole Rõõdaga ühe `kergused, Rõõt on paksem ja `raskem Hää; minu `kerguseid mehi küll olemas JMd; päris sule `kergune oli, üsna umala `kergune VJg; ta om miuga üte `kergune Puh **Vrd** kergus

kergu- → kiriku-

kergus `kergu|s Kuu VNg hv eP, Hls; `kergu|ss Puh Nõo; `kergü|ss San(-r-) hv Krl, Vas Se(-ss, p `kergüt), g -se s < kerge

1. a. väike raskus või kaal Kuusk oli `kerguse mõttes väga ea puu Põi; üks umala `kerguse sees asi Rei; nisukest `kergust põle viljal `enne old JMd b. liikuvus, nõtkus keha `kergust täis JMd; lähmä vanass. aeg võtab `nyuruse ergu ja `kerguse Kod; nüid ei ole ämp `tervust ei `kergust, kõik om ajaamass ärä söönu Nõo

2. a kergune sjo om humala `kergüss Se

3. vaeva puudumine ja muretus inimesed tahavad `kerged `müüdu elädä, minä ei `üülnud `kerguses Kod; taa saa `kergüse elo `sisse; mis täl viga, täl om `kergüss; tälle olõsi vaja `kergüt, `kergeppä ello Se

4. kergemeelsus, edevus; mõistuse puudulikkus olis `valmis `kerguse pärast `kaiki tükküsi tegemä, kas vai `puusse menemä Kuu; sie inime on natuke `kerguses – kui on natuke puudulik VJg; ei õllud tämal `uhkuss ei `kerguss (edevust) Kod; Temä kergus om temä olekist tunda Nõo

kerɡusi `kerɡusi Rõn, `kerɡusi Ran Nõo; `kerɡüsi Krl Vas Röp; `kerɡüsi San Krl Har Rõu; `kerɡüisi Kam Rõu/`ker-/ Vas Se **a.** kergelt; natuke, veidi panni `kerɡusi `pääle `vankrele `kuurma, et obesel `kerɡemb vedädä Ran; nii sama `kerɡusi `seie `piimä ja nisu `leibä; rehitse päält põhk `kerɡusi ärä, ärä teri võta! Nõo; n_oma suud `uhtsõ nii sama `kerɡüsi San; Keerutõdi nimä_`kerɡüisi `kijrdu ja `pañti kablakõsõ `perrä Rõu; innemb kää_kolm kõrd `kerɡüisi, ku haarat ütekõrraga sääñdse sälätävve ni et siñnä\_`jäätki? Vas; toogõ `kerɡüisi, pangõ? veit`kene pääle [koormasse] Se **b.** kergesti, mitte raskelt massin kää `kerɡüsi Vas; `kergehe ~ `kerɡüisi astuss Se

Vrd kergesti

kerɡutama¹ kerɡu|tama VJg Sim Pal Lai Plt, `kerɡu- VNg, kerɡo- Kod u Se

1. (vallatledes) karglema, keksima; hullama, mürama; (ringi) hulkuma laps tañsib ehk tieb oma vigurid ja tükkä, siis kergutab. ega suur inimene ei kerguta; õues käivad, kergutavad küla vahel Sim; poisikesed ripuvad puu `oksade pial - - mis te kergutate ja `tõmmate sial; kui poisid ja tüdrukud `tañtsisid - - lageda `vainu pial [õeldi neile] mis te kergutate Plt; viisi i-? tüüd te'ä?, sis kergotas pääle kül'lä pit'eh; pan lehmä_kammitsahe, mi_sa lasõt näil kergotada? Se

2. uhkeldama, kiitlema; edvistama, eputama sie `kerɡuti ja `kiiti üht`puhku `endasa VNg; kergotab, ei õle `koşkil paegal, naesserahvas edev kos `poissa one Kod; mis sa kergutad. lähäb `teisi talusse, ja püiab ennast `siada; mõni vana inimene ka kergutab, kui ta edev on Lai; mis te veel kergutate, kui `viina `vasta ei võta Plt || kes kergutab ja `kerge`mielselt `nal'la tieb, sie kergutab VJg **Vrd** kergatama, kerklema

3. (kergemeelselt) raiskama, kulutama – VJg Sim Pal kergutas oma vara ää VJg; ta on kõik oma aasad ja kraami ää kergutand Sim

kerɡutama² kerɡu|tem(e) Hls, `kerɡu- Krk; (ta) kergutab Pst kergitama, (veidi) tõstma kondi om nõnda valuse, ma pia ennast kergutem vähä; lääve linu kerguteme Hls; ta om nõnda rasse, ma ei jõvva tat `kerɡute (~ liigute); kes peni `ända `kerɡuts ku ta esi ei `kerɡude Krk

kerɡutama³ `kerɡutama Kam, kerɡo- Plv Röp Se üheskoos laulma (ka palvemajas) külä naise? kävevä? kokko kergotamma, ega üt's võt't kotost kerɡo Plv; seto poole pääl kääädäs kokko kergotama; võõdas vok'k üteh ja mindäs kergotama Röp; talvõl maasselitsah naase käävä laulteh küllä piteh, sis üldäss, et nä kergotasõ?. tu kergotaminõ omgi – käävä pargih ja `laulva? Se || (transitiivselt) hulgakesi lauldes kedagi õrritama nigu vahel `olli kõrtsi man ulk `poisse kuun, siss üits ütäl tõesele, et lääme sinna `tallu peremijst `kerɡutama - - `isteva keda trepi `pääle vai aia `viirde vai `värjä manu vai kos na saeva, nakassiva `kerɡutama - - `laulseva, `õikseva, `uikseva, mõne `mängsevä `pilli - - `laulseva iki `albu `laule. kui ma poosike `olli (1870-ndatel), jäi `kerɡutamise muud maha (keelati seadusega ära) Kam

kerɡutasa `kerɡutasa "kergemeelselt" tegeb `kerɡutasa Kuu

kerɡähtelemä kerɡähte|lemä, -ldä? ?korraks liigutama ma_kerɡähtele väist Se

kerɡähtämä kerɡähtäm(m)ä Vas, (sa) kergähtät Se võpatama Ega (iga) veikene krapin pand kergähtämmä Vas; heid'ut midä, siss kergähtät, `kargat; `õkva kergähtät, et `mõtlõt – huśs Se

kerɡähämmä `kerɡähämmä = kergähütmä – Se

***kergähütmä** *k'ergähüdä* (kergita end, mine) *tõisõ kotusõ pääle!* Se
kergätsike *kergätsi|ke* Trv Krk (-k) dem < kergats *temä om oma meelest* `k'ergess lännu,
`seante *kergätsik* Krk

kergätümmä `k'ergätümmä Rõu, (ta) *kergätüss* Har

1. kergeks saama või muutuma `k'urma `k'ergätü Rõu

2. liikuma *kohe miil' helgätüss, sinna_perse_kergätüss* Har

kergütelemä *kergü|telemä* Se(*kerüh-*); *k'ergü|tellemä* Vas; da-inf *-tellä?* frekv <
kergütämä *päiv pääväst jäät jovvõtupass, kiä minno säääl k'ergütelless* Vas; *tõbinõ taht*
hinnäst kergütellä?; *mis sa kergütellet tah hinnäst* (kord istud, kord seisad); *Suurõ?*
tõökva, - - and õkva kergütellä Se

kergütämä → kergitama

kergütüss → kergitus

keri¹ *keri* Rõu, g *ker|i, -e* Vas Se; *k'eri* Se Lei(g *k'eri*); n, g *kere* Räp Se; p *kerd* Se Lut;
pl *kere* Ote Rõu Plv

1. haspel, kerilauad *Keri on kistavarre muudu, ümarike tsõõri muudu otstega, muidu*
varbust Rõu; *võrgu langa ajamise keri* Se

2. kangaspuude lõngapakk (sag pl) *lang jo?* *kereside pääl, vaja kangast vidämä minnä*
Plv; *kerega om* `väega `kerge *vidäde* Räp; *kere?* *pääle a,at langa?*, *sa kerd* `näeki is; *kerri*
pääle keritäss langa; kere päält `veetäss *kangast* Se

keri² n, g *keri* Kod T, g *kere* Avi Trm Kod; *kere* Trm Lai Räp (ajutine) kalurihütt
Peipsil talvisel püügil *vanal ajal rannamehed tegid kered koa tohost* Avi; *enne jää*
*`pehmest minekud toovad kere* `randa; *keredes õli vanast patsas, seal peal* `keetsime; *keri*
õli `laudadest ja *toht* (~tohi), – *kasetohod* `laudade vahel Trm; *muailma suur jugu ja*
lassega regi õli, millegä veedeti kered järvele. sij one kerevedämise regi; kakstõiss kuñni
viis tõiss mijs läks kerede `sisse; *ku näd* `üüsite, *üünuadan kääsid, kereden magasid; keri*
õli järve piäl. sel'dsi keri, lukk eden - - kered õlid nagu majad; võrgu kered on veikesed,
kolme nel'jä mehe on sij; nuadakered õlid suured Kod; *üks verst muad õli kahe* (s.o eesti ja
vene kalurite) *kerede vahet. vahel õli kaks-kolmkümmet tükki* [järvel keresid], *nagu küllä*
KodT; *esti* `aigu *kävevä kalamehe?* järvele *kümme vai kat'skümmend kilo* `meetrit `kaugõlõ,
sõss ol'li_järve pääl kere?, *kos kalamehe?* `el'livä? Räp

keri³ *keri* g *kere* Kod; *keri-* Kuu VNg Vai Rid Saa(*kere*)

1. pärnakoor pärna *kere kõverdatse ärä ja* `tehtse `saanisi ja *vakkasi* Saa

2. jalanõu kannakapp `suapa *kanna kered maha* `lanknud Kod

keri⁴ → kere¹

keridus s < kerima; kokkukeritud lõng vms *Põles taht* `sõnna *keriduse* `vastu, *siis*
tõmmati esimese sõrme ja `põila *vahel* `jälle `järke Krj

kerijalg *keri-* Jõh Vai Tor Hää Saa Amb JMd Koe VJg Trm Kod KJn Trv Ran Nõo
Rõn Rõu Se; *kere-* Rõu *kerilaudade* *jalg, alus voda keri* `jalga ja *akka kerimä* Vai; *keripuul*
oo kerilaud ja kerijalad. kerilaud jooseb keri `jalge *peal* `ringi Tor; *ät't tegi õunapust*
keri `jalge, *kui ol'li kolme aruga õunap. õunapust kerijalg ei mädane* Saa; `kaet'i *inne, kun*
säänä puu ol'l, kolmõ jalaga?, *sõss tet'i kerejalg. sinnä_* `pañti *kerelavva_pääle, sõss keriti*
Rõu || *kerilauad kerijalg kah* `ütleva, *aga miä* `ütte *kerilaud, t_om* `üitstäis *kõik kas kerilaud*
ehk kerijalg Nõo **Vrd** *keri|kand, -laud*

kerik *kerik* g -u Lüg Kod väike lõngakera `veiksed põhjad kõik, lõnga kerikud, keräkesed; *keri lõng keriku ehk `ütte keräku* Kod **Vrd** keräk

keri|kand *keri-* R Kad Sim TaPõ 1. = kerijalg (sag kannust või haralisest puust) `Kärme nagu kerikand VNg; *kerikand sie on `kolme `aariklane, kus pääl kerilauvad `juoksevad* Lüg; *keri `kanna naga sies `käivad kerilauvad `risti Jõh; kerikand on püst kerilaud. kerilaud käib kerikannu pial. kolm `jalga on teisel all* Sim **Vrd** kerimisekand

2. (tähtkuju) Kolmkanda ehk kerikand. Tema ees käivad kaks udu plekki – kera korvid Kad

keri|king hrl pl, van madal pastel Kuu VNg Vai Rid Saa *keri`kihjed olid iest nagu sippud, taga olid `kinni `ommeldud. `omblus oli `kanna taga. kerik`kingiel oli laul ka* Kuu; *kerikengäd `tehtse ilma paalata* Saa || *keri kihjad nõoriga pealt kinni `kihjad; kerikihjad `tärgid põle* Rid **Vrd** keripastel

keri|laud *keri-* R eP Trv u Krk, T V; *kere-* Mar Rõu sag pl kerilauad, vahend lõnga kerimiseks; ka kerilaudade osa: kaks risti asetsevat lauda, millele pannakse lõngaviht *vokk on ies, kerilauad on vokki `korval. siis `kierata kaks `longa kokku* VNg; *pane lõng kerilaududelle, akka kerimäie* Lüg; *kerilaua päält sai keridä ne `lahjad kerä* Vai; *vihi pani kerilaude `piäle* Var; *kerilaul on pulgad* Ris; *kerilaud `seisi kerilaua jala peal* Juu; *kerilauad `jälle – olid madalad ja püst kerilauad* VMr; *lõnga kerase kerida, kangast kehale aeada, `kõiki sai kerilaudade pial teha* Sim; *panid pingi `sisse pulga, sial `jooksid kerilauad `ümber* Trm; *augud sehes, pulgad sehes, mis kerilavva `sisse paned. lõng `piäle* Pal; *keripu lavva, nüid ütelt kerilavva* Krk; *kae `asple pääl `olli lang `sirgu, aga kerilavva pääl ta jäi `lonti, vai kišk kokku; kolm `värtnä täit `olli kerilavva pääl* Ran; *pooli päält keritäss, ja kerilaudu päält* Kam || *kerilaua viiol pulk lõnga kerimiseks, niks – Mar Vrd* keerilauad, keril¹, kerijalg, kerip, keriplaud, keripuu, keripuulaud, keritav

keri|lavvukõsõ pl kerilauad *keri lavvukõsõ[?], lavvukõistõ jalg* Plv

kerima *keri|ma* (-mä) üld/-mäie Lüg, -me M San Krl/; da-inf *keri|da* (-dä) R eP M(-de) T; *kerri[?] (kerri[?])* V(*keri[?]* Se)

1. kerase või rulli keerama, ajama **a.** lõnga (niiti, nõöri) kerima *lõnga kerita viuliga* Jõe; *kerimise penk* Lüg; *lõnga `tarvis kerida kerale; `kanga kehade `pääle keritasse `niiti ehk `lõnga* Jõh; *rihma kerimä; kerilauvad, mine pääl keridä `niidi `vühti* Vai; *varda kudumise lõhale keritase süid, lõime lõhale<sub>p</sub> või süid kerida mette; `peenine nõör keritasse kera* Khk; *keri võrgo lena kerase* Mar; *lõnga tups saab `sõrme peal keritud* Mär; *lõng sai keritud kerase, siis sai kääritud* Mih; *taksed ja linased niidid keriti pulga `peale* Aud; *randes keritass võrgude `nüüri* Hää; *talve oli sulaste asi naestele `lõnga kerida* Kos; *kümme ja pool pasmast sai kerase kerida* Koe; *lõnga kerimise viiul* Trm; *üks kerä võll one [villavabrikus], varb kõhe akab kerima* Kod; *niidse oll kerässe keritu; ärä kerilõngale `suuri nagavusi `sisse* Trv; *kerite pulk – kus `pääle `lõnga keritse* Hls; *linast `lõnga ei tohi keride `süürüssess, piat ütši lõnga kerime; keritev pulk, nik's* Krk; *kerevä `kerrä noid pajo `kuuri ja säält `teivä `viise* Võn; *pooli päält keritäss, ja kerilaudu päält* Kam; *vee lang keritäss kihä (~ kehhi) pääle* Plv; *kokko kerimä (`kapla)* Vas; *virn tulõ keriden `sisse, kõgõ inämb keerul langal* Röp; *lõnga kerimise rist[?] ~ `lõnga kerri jala<sup>?</sup> (kerilauad); koh lank pääl om `keve-tski paüt `tsolo-kna `sisse, vok'iga kerilõngale sinnä lõnga pääle; lõnga keritäss kere päle ja `kerrä ka[?]* Se || teat mängu mängima: paarilised hoiavad kätest kinni ja

pöörlevad kumbki oma telje ümber `tüt'rik latsõ?, muu õks kerivä `langa; kere `langa seeni kooni sattõ `maahha; kiä olõ õi ni `võrksa, tuu `saak'i_i kerit? Se **b.** kangast poomi ümber või rulli keerama `rõiva `pal'knass tu rõivass om `kerrä kerit Se; edimäne võllass um tuu kohõ kuet kangass keritäss pääle, edevõllass; pääle kudamise keritäss [kangas] jo är ni truppa Lut

2. a. (millegi sisse või ümber) mässima, mähkima, keerutama; keerduma pahn keris `ümber masina võlvi Khk; [humalad] akkand juba roegaste `ömber kerima Põi; õõ keritse nagu suka pael `ümber kere Muh; [Haagimees] teeb kaelabaga voi sõrmega [vintsimehele] ringikerimese liigutusi, see tehendab, et tuleb vintsile vaierid pæele kerida ehk troppi ülemale tõsta Emm; aga kedervarre ma nägi - - nokk oli all, teeses `otsas oli ratas. lõng keris `ümber Mar; ja temä `astunu ligimal. seda `rohkem akkanu palaka nurgad kokku kerima, ja kõlinal maa `sisse vajoma Saa; kui obusega einamalle `miñdi, võt' tis õle tüki ja keris `ümber vikati tera JõeK; kerisime jalad seia saba `sisse ja kõverasse ja siis `istusime reialuse otsas Koe; keris ennast `ümbär kepi VJg; uús kerib kepi `ümmer `rõngasse KJn || tiirutama mina ei muudmodi ei `kiikund ikke mina kerisin `ümmer võl'li Mär || (teat ringmängust) `terve ring `tehti, siis akati järjest üheteise kää alt `keerama, siis oli pahupidi. keriti niikaua kui kõik üks ruñn oli ja siis akati `jälle `lahti kerima Mus **b.** kerra või rõngasse tõmbama uús kerib ennast kogu Jäm; Keris jalad kõhu all kokku Han; uús kerib eese `rõnga Mar; kerind enese asemele pikali Pt; huús om kerinü `hindä `kerrä Se **c.** pead looma (kapsast) nää kui elosad `kaapsa pead. meil põlegi veel kerind, sii juba suured pead; `kaapsad akkavad juba pead kerima Ris **d.** kunnakarbi? vjñh, ots kerit teräväss; tsiateokařp nigu luu, ots `kerrä kerit Rõu

3. fig (kiirest liigutamisest) **a.** jooksuma, käima, minema aga obone keris menema, läks `juoksu, keris `juoksu Jõh; oo jalad kerivad, obu raavib Khk; milla te Saarema läbi kerite (käite) Kaa; kerivad mõda küla, iga üks annab sõnu Kir; Lapsed keride kua koju kui võerast inimest näävad Han; mõne obuse muod' on koa, et kerib ja sebib aga edasi `jõudmine on väike Hag; küll ta keris (jooksis) mu iest Koe; `vaata kui obused kerivad õite, [õeldakse] kui na `lahtselt juoksevad. mõnes kohas `üõlda kui rakkeski juoksevad VJg; ise mies üstku jupakas aga kerib `käia mis ime Sim; nõnna kerisin juassa, et jalad ei `puutunud mua `külge Kod; obesed kerivad tulist KJn; ku nukku joosiv, tüdruk juušk ehen, poisõs kerisõs `järgi; mõni oben kerit `jalgege (jookseb lühikeste sammudega), ta ei `viska `jalgu edesi Krk; kui ma `andsi `raudjale ohjaarudege paar `põõna siss keris mäest `alla kui tuul' Hel; ku mõni (hobune) `väega ilostõ `jalgo `viskass, sõss üteldäss, tä nigu kerit Rõp; linnako_i_ette, jäägu_i_? `perrä, kerit? keskpaigah! Lut || kere (ronis) aho pääle Vas **b.** ringi käima, tiirutama, pöörlema lapsed tegad `koerust ning kerivad ühe tesse `ümber Khk; seased - - `sõeluvad, kerivad `rinki; pea nõnna jähverdab `otsas et, kerib `rinki; `ennäe kui `ämlik kerib `võrku teha Muh; pulk `pantse `perrä, siis tõmmatasse `käegä, - - kerib `ümber, tuhat `nel'jä Kod || pöörama Tuul akkab `jälle põha `poole kerima Põi; s ü d a m e s s e k e r i m a kalliks, armsaks saada ta mijsõ om tälle `süämehe kerinõ Rõp; `süämehe är? kerinü, selle `hoitõgi naist Se

kerimise|kand = kerikand Sis õli `niisikene tuleämm, ark all ku kerimise kand Lüg

kerimis(e)|pulk *keri|mise-* IisR Vig/*-mese-* Urv, *-mis-* San = keripulk *Kerimise`pulgaga oli paremb kerida küll, `ütlesid vanad inimesed, ei teind käsi `aigest IisR; enni olavad kerimese pulgad olnd, sis pulga peäl teind põeha `valmis - - kerimese pulgaga jäi eä jäme auk ike Vig; Kerimispulk ~ keripulk ~ pulk – tollet langakerimise pulgal om nüür perän, peenikese otsa pääle nakati kerime San*

kerine *kerine vakk (külimit), sääne sõgla kerega, muni om juurinõ koet; kerine mõet Se*

kerip *keri|p g -pu Hls Krk(g -bu), pl -pu, -pi kerilauad nüüd om nii keripi ka `mitme`taolise, püštkeripi ja. meil om siantse aralise jala Hls; anna mul keriput, mul vaja `lõnga keride; kolme nel`lä keripug akkam kerime. panem keripidel lõnga `pääle; vanast olli lõnga kerip, nüüd ütelt kerilavva Krk Vrd keripuu*

keri|pastel *pl keripastlad kitsukesed pastlad, ormut üsna jala all – Kuu Vrd keriking*

keri|laud *pl k`eriplaua? = kerilaud – Lei*

keri|pink *Lõnga keripale ajamiseks kasutatakse keripenki. Keripenk on voki moodi, mida nagu vokki sõtkutakse, siis hakkab kerip tiirlema Rõu*

keri|pulk *keri-* Jäm Khk Muh Kul Tõs Tor Hää Saa Jür Ran Rõn San Vas; *kere-* Aud; *ke`e-* Se van umbes 10 cm pikkune pulk, millele keritakse kerapõhi *keripulk oli kasest, oli paras`piose võtta, natuke pikem kui piotäis Tõs; `taksed ja linased niidid keriti pulga`peale. villastele tegevad ka paberist põhad, ja ane kõrisi o ka Aud; kui keripulka `tehti, siss lihviti laasiga ja liiva`paprega ja siss tõmmati värnitsag üle, et `ästi libe on Saa; kutsuti keripulk. ta `olli `väike (umbes 12 cm), tõene ots laemb, mulk sehen, kabõl küllen Ran; Vanast kõik kerä? alustõdi kerri_pulga pääle? Rõu Vrd kerimis(e)-, keritse-, keritus|pulk*

keri|puu *keri-* Hlj Lüg Sa Hi Lih Kse Han Tõs Hää Ris Trm Plt Hel Rõn San Krl Har Se, *kere-* Muh Kse Mih Tõs Aud VJg; (sõna lõpuosa sag lühenenud) *-bu* Jäm Khk Mus Han Mih Ris Hel, *pl -bud* Mus Pha Muh Emm Käi Lih Aud, *-pu* Saa Plt, *pl -pud* VII; sag *pl* kerilauad *Keri puu`kanga kehast läbi, sis`torka keripuu õts`seina Lüg; Kena, kui keripuu jalg Hlj; jalg on all`püsti, siis keribud keivad säääl p`eel`ümber Khk; lõnna keribud; viht pannaks(e)`sõnna keribute`pääle Pha; Pea käib`otsas`õmber naagu keripuu Põi; kerebud saab kokku kahandada Muh; kerip`laude piäl keritse`lõnga. keripuud`õetse koa Tõs; keripuul oo kerilaud ja kerijalad Tor; lõng om keripuu piäl, naka kerime Trv; mul sai keripuu jalg`ussõ`viidüss,`lõnga olõss`raaskõsõ kerri_vaija ollu? Har Vrd kerip*

keri|puu|laud *kerilauad keripuu lavva jalg Vas*

keris *keri|s g -se IisR Sa Muh L HaLä spor Jä, Plt, g -kse spor R, HaLd spor Jä, ViK Trm, g -sse Lüg Jõh Mar Mär Vig Tõs Sim TaPõ/keri|ss Pal Lai/ Plt; kere|s g -se LNg Mih Pä/g -si Tõs/ Ris JN Pil SJn Vil/g -si/ Lei, g -sse LNg Hää MMg Äks Ksi Hel; kere|ss g -se Krk V/-s Har Rõu Se Lut/, g -sse Plt KJn Vil/g -ssi/ Krk Hel T Kan Plv Vas, g -ssa Trv; all keresal Kõp, keressel(l)e spor V; ill kere`ssehe Rõu; kiri|s g -se Khk Kaa Krj Pha Jaa Muh(g -sse) Hi(g -tse) Kul a. raudkivihunnik endisaegse (korstnata) rehetoa (või sauna) ahju küttekolde kohal sooja kogumiseks ja säilitamiseks`Uome saab akkada kerist`kergitama (tahmast puhastama);`Nindagu kerikselt läbi`vietud (määrdund) Kuu;`enne vanast õlivad`ahjud`reie tuas`ilma keriseta, minu`muistamisi on kerisega; tuop täis vett keriselle, siis on saun täis ägä;`sauna`ahju kerisse vari (kattekivi) Lüg; moned keriksed on`kimburad, tekkõd`sauna`kargest Vai;`saunas kirisega ahi, kivid piäl, kosnast pole*

Pha; kalad kirisele `küpsema Jaa; Tee siis keris `lahti koa (ava keriseauk) Pöi; ei tea millal ta akkab kerist maha `aama ~ `puistama (kive nõest puhastama); nüüd o keris, vana mõiste `olli ahu süda Muh; nää sii oo ukseesine nao keris (kivine) Mar; egä igä ühül põle paat (paekivi) kerisse `kohtes `ühti; `ümmer kerisse oo müirid, liä mürid Vig; raudkibi ahe. `lahtine kerese ahe Pär; pial oli suur pae kibi, et tuli `vastu lage ei käind. kui `lahtise kerisega ahi oli Nis; keriste puhastamine oli enne rehe `peksu Juu; ja siis `pandi vorstid kerikselle ja siis me vanad inimesed käesid vel keriksel neid `vorsta `keeramas Kos; must nagu ahju kerise topp JJn; kaks `koormad kiva läks rehe ahju kerisselle Trm; üks kerissed õle kinnisengi ahjun Kod; keress oo maha tullu, võlli alt katik lännu; keresege ahi ei küdsete `leibä `ästi: oiap `rohkep kerese sehen selle `suujuse; keresege ahi om ilma `lõõrede Krk; [sauna] ahju pääl `olli keress, raud kivedest. peenembit kive `panti vahe `pääle, muidu keress jäi korõdass Ran; keresselle visatass lõunat. mõnikõrd ku pal'lu `kirpõ om, sõss pandass `rõiva_kerese pääle? Urv; kerešs ol' kummu ja võlvi vahe pääl Har; ma `viški jo\_keresehe vett Rõu; `viški vett kerešsille Plv; nagu kerisele ~ kerise peale ~ kerisesse (ebapiisavast mõjust või hulgast) sai küll `suure kere`täie, sest kedägi `vällä ei tuld, nagu kerissele `viska vett Lüg; Kus `selle `kal'ja ots, mis ägedaga `juovad, läheb nigu kerikselle IisR; See kaob kui kuumale kerisele `viskaks vett Rei; jõi toobi tühäs, tahab veel, isi `ütleb, oli nagu tilk vett keresele Tõs; Näljatse kohta üeldakse: paneb nagu keresele Tor; reägi `suuga jušt nagu kerise `peale `viska vett. sest ei tule kedagi Juu; nõnnagu kuuma kerikselle `viskas vett, ei siit saand midagi VJg; nagu kerissele loobib (aplast söömisest) Trm; niigu piutäis `suula `viska keressele (vaese inimese tulutust aitamisest) KJn; `viskab kui keressele, klaas klaasi tävve `järgi (joob palju) Puh; lät's (~ kattõ) nigu keresehe; taa hobõnõ mütt nigu keresehe (söüb palju) Plv **b.** fig (sünnitamisest) keres `langes maha -- perenaene tite`voodis `aige PJg; Me noor keris kukkund sisse (tüdruk sünnitas vallaslapse) Sim; juba keres maha lagunu juba Krk; Naesel (sanna) keres sisse sadanu = lat's ollu Hel **c.** hum kere; kerise peale andma peksma `Ähvårdas `tõisele kerisse `pääle `andada Jõh; Paha `lapsele `anneti (~ `anti) kerisse `pääle IisR; õhö inimesele annan kerisse `peale Mar; Sellel poisil on vaea kerese `pääle anda San **Vrd** kirits, saunakeris **Vt** ahi

kerise|auk kinnisele kerisele viiv avaus kerikse `auku visada `lõüli VNg; kerisse auk õli `ninda suur et mies sai `sisse `mennä parandamma Lüg; Peab keriseaugu lahti võtma, muidu levad kõrbevad ää Pöi; pane `kindad kirise `auku `kuima Muh; `sõnna `kambri lähäb kerise auk Mar; kummiga ahjul on keriseauk, pel't on keriseaugu ees Juu **Vrd** kiritseauk

kerise|kakk kerisel küpsetatud kaapekakk `asta kül'lest kaabitasse leiba kaabet, pannasse kerissele `küpsema, `pöördasse vahest koa tättä ja, `antasse obosele, see oo obose kakk siss ehk kerisse kakk Mar **Vrd** kerisepull **-kass** söim (inimesest, kes endast liiga palju arvab) kuradi kerese kašs tiä? miä tä `hindäst `arvass Vas

-keriseke dem < keris **Ls** päevakeriseke

kerise|kivi Kui lõppu `õtsal `tehti keris, siis `ahju lae `alle. Iga `aasta siis lahudetti lagi `vällä ja puhastetti kerisse kived Jõh; Kerise kiviga muljuti `santisi punnisi vinnisi ja siis `pandi `jälle `sõnna `kohta ja endist pidi kerise `sisse Pöi; kirise kivid peavad kored olema, et `sooja `andvad Muh; suured karduld naa kerisse kibid Mar; kerise kivid, põimitud kivid.

all oo suuremad, vähemad pial Var; [toit] Kõva ku (jusku) keresekivi Hää; kerisekibid on niहुksed `veiksed ümmargused, vahekibid on suured paed, serviti, pisiksed `laotakse `sõnna vahele Juu; [saunaahjul] võllide vahe on `lahti, kos `suuja lähäb kerisse kivide vahele Kod; kerese kivi, sõmerine kivi, pudevess palanu Krk; keresse kive sai põllu pääl korjatuss, serätset `ruška`taolised ja. järve (Võrtsjärve) veerest sai raud kive Ran Vrd kiritsekivi

kerisel|liha kerisel küpsetatud liha *Kerikseliha oli ka, `kiereti `panniell ja `küpsendeti keriksell `küpsesk Kuu; Teene leib ning kereseleha arvast kolõ mehised `seüä Khn; ahjuliha saab ahjus küpsetud, vanasti sai kerisel kutsuti keriseleha Kei*

kerisel|paas suur paeplaat (või plaadid) kerise katteks *kerisepaes oo kerise `kohtas üleval, et suits `välla ei saa tulla Mar; kerise paas paekivist, üleval kerise peal, ühest suurest paest, viis, kuus `jalga, talvel `reega `toodi paemurrust HJn*

kerisel|peal(i)ne rehetoa ahju pealne pind, ahjupealne *kerese `pealne müür* (ahju kõrgendus toa taga- ja külgeina kaitseks) *Ris; rehe ahol ol' keresepäälne Plv Vt ahi*

kerisel|pull kerisel küpsetatud kaapekakk *Katsumõ, mis maik kerese pul'il ond Khn Vrd kerisekakk*

keristama `kriskad ehk `ahju`peltisi keristavad Lüg

keris|toss *Kerestossu* [tehti pärast, kaejatsinaise äraminekul titeemale, kui sellel külmavärinad üle ihu käisid] Rõu

keriteme *keriteme a.* (sõela ringikujuliselt liigutades) *sõeluma ku `vil'lä sõglut, siss keritet; sõgla pääl keridide, `sõkla keridets ümmer; ken ilusti kerite mõist, tulli [puru] `pääle ku kadsa; jahul keritep `sõkle `pääle Krk b.* eraldama, kõrvale lükkama *osja om `vällä keridet, `vällä keriten ütte kasti `nurka. ta* (hobune) *kerits na esi`paika, timukeinä om kõva Krk*

kerites|pulk *keri|tes-* Khn, *-des* Ris keripulk *keridespulga pial akatakse kera kerima* Ris Vrd kerituspulk

keri|torn *Nagu keritorn* (kõrgest majast) Amb

keritsema *keritse|mma* (-m[m]ä); (ta) *keritsõ* karva pügama `lamba `ravvad minega *keritsetti `lambo; `villa `kueri keritseda; `lammas`rauduga emä keritses nii lühüest kui sai `poisi pää Vai*

keritse|pulk 1. keripulk – Vig Mih Vrd kerituspulk

2. (lõnga)niks *keritässe läbi keritse pulga KJn*

keritus|pulk *kerituss-* Ran Nõo keripulk *keritusspulga `pääle sa kerisid. kui kerä `ol'li ärä alustedu, tõmmassid pulga `väl'lä Ran; langakerituss pulk; miul om vjil miu vanaemä kerituss pulk ja `rõivakolgituss kurik alali Nõo Vrd kerites-, keritse|pulk*

keritäv *keritäv* kerilauad – Lut

keri|viitul niks *niksiga keritse. aga `rohkem oo kuulda ikke keriviitul` Aud*

kerjaja *tgn* < *kerjama*; *kerjus* – *spor eP, M Ran Krl vanamast oli neid `kerjajid nii pailu. ühe kora olnd viis `kerjajad korruga oues Khk; Mina äi lähe `kerjajaks Rei; alasta `vaese `kerjaja `piäle, ää aa `kerjajad minema Tõs; rübäläne ja `kat'kine `jušku `kerjaja Kod; siss olet sa ku tõste armu `kerjaje Krk || lastehirmutis – Sim Vrd kirjaja*

kerjak(as) *kerja|kas* (*kerjä|käs*) g *-ka* (-kä) Mär Hää Trm KJn; *kerja|k* (*kerja|k, kerjä|k*) g *-ka* (-kä) Trm KJn, g *-ku* Krk Hel Krl(g -gu); *kerjako* Vai *kerjus laadade päält tulevad*

ilmald paelu kerjaki kokku Hää; vanast `käisiv kerjaku talusit `müüdü Hel; kerjaku[?] käävä[?] kerjätõn Krl Vrd kerjandes

kerja|kepp *kerjakepp* kerjuse kepp – Mar **-kott** kerjuse andide kogumise kott *Esä kogunu, poig laiutap ja pojapoig käib kerjäkotiga* Nõo

kerjama `kerjama (`kerjama, `kerjämä, `kerjämä), *kerjata* (*kerjata, kerjätä*) S/*kirjata* Phl/ L K Trm M/ `kerj|äme, -eme Hls/ Puh Nõo San/-me/ Krl/-mõ/; `kerjäm(m)ä Plv(tud-part *kerjät*), Vas(*kerjädä*[?]), (ta) `kerjass u Se; `kerja|ma (`kerja|ma, `kerjä|mä), -da (-dä) Jõe Kuu VNg Jõh Vai Jäm VII a. santima, almust paluma enne`muiste `kerjasid, nüüd `lasta enam *kerjata* Muh; valla `vaesed keisid külat kauda `kerjamas Phl; ei `oska elada, vanas eas `vaata lähäb veel `kerjama Mär; `vaestemaja inimesed käevad `kerjamas Hää; käi inimisi `müüdü `kerjamen Krk; nüüd eläss tiä *kerjäten jah, nigu sant* San || paluma, manguma *ega ma `armu ei `kerjä, mia saa nii samatele* Nõo b. enne pulmi ande (villa, linu, raha) koguma *pruudid keisid küla `kautu `kerjamas, `kirjud kuued üll, `valged linad pæes Jäm; saand maha kuulunud, siis akkas [pruut] `kerjama. võttis ühü naise omale ede -- siis sur `valge kot` oli ja sur tubakakot` oli -- ja ninatubakas oli `tooside sihes ehk sarve sihes `jälle -- ja siis viinapudel oli koa -- seasi käisid mütu `valda ning mütu küla läbi, siis `korjasid niipailu `villu ja Pöi; pruut keib `kerjamas ~ undi`ända ajamas Kse; `pruuti `kerjama ~ ajama Ris; pruut` käib viinaga `kerjamas omale `asju, mööda peret. `anti linu ja `villu ja `seepi Juu c. fig (otsides ringi) hulkuma looma `kohta `eetasse ka, mis keib ning otsib paramad; mis sa `kerjad, kas sa_b söö Khk; see oo üks lehma lerep, kõik kohjad `kerjab läbi; obu\_p seisa vakka, akkab `kerjama ja (rakkes rohtu püüdma) Muh Vrd kirjama*

kerjandes *kerjand|es* g -se kerjus *Mina `ütlen kerjus, teine natuke `ijmal võib ütelda kerjaks, kolmas `ütleb kerjandes, kudas `kijgi on `arjunud; Sa igavene kerjandes – `seuke, kis ikki kiunub, mul põle seda ja seda, ja püiab siit ja säält, põlegi isi nii tühi* Hää Vrd kerjates

kerja|poiss kerjuspoiss *Vahest kerjapoiss koputas `argsi ukse taga Han -naine* pruudi abiline pulmaeelsel andide kogumisel *Ruudil oli kerja naine `seltsis, see pakkus siis nina tubakad, naisele -- meistele lonks `viina Pöi -sant* kerjus *ma ole nüüd naa velets nago va kerjasant. `enni keisi kerjasandid iga pää perest peresse* Mar

kerjates *kerjates* Phl, g -e kerjus ja nägi kõrtsi `nurkas vana eidi, vana *kerjates* Phl Vrd kerjatus¹

kerjatus¹ *kerjatus, kerjados* Käi, *kerjadus* Emm Rei, *kerjates* Phl, g -e kerjus *Kut va kerjadus, käib `ühthugu midagid `tahtmas* Emm; *pole mina mette kerjatust menema `saatend, ikka `antsi ka medaged* Käi Vrd kerjates

kerjatus² *kerjatus* g -e Var Tor almused, annid kerjajale *kerjused* tulid, käisid kotiga `kerjamas, `anti *kerjatust. `anti `vilja ja natuke leha ja, `uutse `vilja ja `kruupi `tangu, mõnel `erni ja Var; pruudi kerjatuse sees `ol`li sokisi, `öösi* Tor

kerjus¹ *kerju|s* (*kerjo|s*) g -se Khk Krj Pha Pöi spor L Juu Kos Plt, g -kse JMd Sim; *kerju|ss* Muh, g -sse Kul Mär Trm KJn Puh Nõo; `kerju|s g -se PJg, g -kse Kuu; `kerjus(s) Krk Krl; *kerjus* Saa JMd a. almustepaluja, almustest elav isik *kerjuss `kerjab kaelakot`iga* Mär; `enne käis paelu *kerjukseid* JMd; aab `piäle jusku *kerjuss* KJn; *kerko läve man noid kerjussit egä pühäbä* Puh || kontvõõras käivad kerjuseks, kes ise `sisse `lähtvad

Pha || fig *Lõvvatävvve kerjuss* (igapäevane külaline) Nõo || lastehirmutus – Sim **Vrd** kerjaja, kerjak(as), kerjandes, kerjasant, kerjates, kerjatus¹, kerjäläne, kirjus

kerjus² `kerjus ( `kerjus) g -e Kse Hls San; `kerjü|ss g -se Vas kerjamine; almused *sij* `kerjus läüts `ästi Hls; võta *saandel* `kerjus ärä San; `kerjüse *kraam* Vas

kerjuse|kott *kerjuse-* Juu, `kerjuse- Hls (kaela)kott, kuhu pannakse kerjatud kraam **Vrd** kerjakott

kerjus|poiss *kerjus poiss* kerjaja (poiss) – Khk **Vrd** kerjapoiss

kerjäläne `kerjälä|ne g -se kerjaja – Kuu **Vrd** kerjus¹

kerk¹ *kerk* g *kerglu* (-o) Vön Kam/-r/ Ote V(k'- Se Kra) **a.** (väike) 3–4 jalaga pink, järi `ol'liva `väikse ja suure *kergu* - - *kergu* `ol'liva ilma sällä `toeta; puu ol'l alt ümärik, päält *tasatsess* `lүүdu - - `istseva mitu *mijst* rinnu üte *kergu* pääl Kam; *Kerk* ol'l iks inämbüisi esi *tettü*, `kerkõ laadast es *ostõta* Urv; `väike ol'l *kerk*, *suurõmb* ol'l pink. `kerku *tarvitedi* aho *man*, *kartoka* `kyyri - - *lehmä* `nüssä? - - `istmises *kah* Rõu; *vanast* ol'l *kergol* sälä *tugi* *kah* Plv; *peremehe* jaos ol'l *peräpink*, *sandi* jaos ol'l *must kerk* Vas; *pink* om kõõ üle *saina*, a *kerk* om *lüheb*; `umblõdõ, *siss* *pant* *jala*? *kergo* *päle* Se || (pool)pink mingiks tööks *Rehekerk* Se **Vrd** *kergo*, *kergonõ*, *kärk*<sup>2</sup> **b.** vahend säärsaabaste jalast tõmbamiseks, saapasulane *jala* `pästmisõ *kerk* Se

kerk² *kerk* Krl, g *kergu* Mar, g *kerga* San; p `kerku Trm; all -*kergul* Plt

1. a. a erk, tundlik *ma ole ikke kergu unega olnd*, *ma ei ole `raske unega olnd* Mar || kartlik `väege *kerk obõnõ* San **b.** s erksus, kiire reaktsioon *tal* (laisal inimesel) *ei ole `kerku ega `erku* Trm

2. *kerglane*; *edev*; *uhke* *üits kerk inemine*, `amba? *alasi* *irvile* San; *ei massa*? *nii kerk olõk'* Krl **Vrd** *kerge*, *kerklane*

kerk³ *kerk* g *kergi*, *kergo* hõrk (maitse, lõhn) *teeb* *vorstile* *koa* *ea* *kergi*. *ea mekk*, *ea kerk sees*; `kange *ea kerk ais*; *kerk mekk* Mar **Vrd** erk

kerk⁴ → kärk¹

kerk⁵ → kirik

kerke *supp* om *säärne kerke* (liiga vedel) *saanu?* *vetel* `väega inämbest *jaahu* *kõrdi* `kot'sel üteldäss Röp

kerki `kerki Aud Vän midagi ohtralt omav või sisaldav *leem oo jahu* `kerki (liiga jahune); *tuule* `kerki ilm Aud; *täna on leem soola* `kerki saand Vän **Vrd** kerku

kerkima `kerki|ma (-mä), (ta) `kerkib R/-mäie Lüg/ eP; `kerki|ma (-mä), (ta) `kerkib Tor Juu JõeK JMd JJn VJg Kod Pal KJn Vil Puh; `kerk|ma (-mä), pr `kerki- Vig Puh; `kerkü|ma, -mõ Krl, -mä, (ta) `kerküb Khn, -mmä, (ta) `kerküss Plv Röp Se; `kerkü|me, pr `kerkü- Krk(-m) San Urv/-mä/, -mmä Plv; `kerkima, (ta) *kergib* Hi Kei, (ma) *kergi* Khk, (nad) *kergivad* Koe, (ta) `kergib Hlj, imps `kergiti Jõh; `kerkümä, (ma) *kergü*, (ta) `kerküss Vas; `kerkümmä, (ma) *kergü*, (ta) `kerküss Rõu

1. a. üles(poole) liikuma, tõusma, kõrgemale nihkuma *no* `üttele, *kas* `kerkib *üles* (unisest inimesest) Kuu; *ma vihastasin kõhe* `ninda, *et* `karvad `kerkisid `püsti Lüg; *nii nobe* `keima – `iused `kerkivad *pees* *üsna*; *ma oksendasi nõnda*, *mis perse* `kerkis; *koes sa lehed* `kerkides (rutates, hüpates) Khk; *pää* `kerkib *juba metsa tagant* Pha; *vaekouss* *kergib* Rei; *sandid niied* *pæl*, *ta* *p* *kergi* `teistega `seltis *end* Phl; *kelle jalg* `kerkib, *selle suu* `nälpab Aud; *kui kangas ei* `kerki, *siis tuleb* [tõsta] `niisi `kõrgemalle Amb; *ma ei suanud auto*

`piäle, no kost ma puu `õtsa `kerkin (ronin) Kod; vaht `kerkib `peale Plt; jää om `viiri `müüdä `valla puha ja üless `kerküine Krk || fig sõna üsna `kerkib keele peel, äga mette_b tule `meele Khk; Taal ing kerkis (pahameel tõusis) Emm; ta süda üsna `kerkind sees, nii ea meel olnd Mar; `kerkis küll keele `peale aga ma `jätsin veel `ütlemata Kei; Keele otsas kerkimas, aga meele ei tule Amb || veri kergib `palgese, õhekorruga leheb ponasegs nägo Käi || fig kâratama, kârkima sai tigidaks ja `kerkis mu `peale; mis sa nüid `kerkisid ja kârsatasid nii `jârsku Juu **b.** nâgemis- või kuulmiskiirkonda ilmuma kui `purjupaat vai laev akkab `alles `kerkima, siis `üeldakse et üks `purjulaev `kollab VNg; kui kena ilm, et üles `kerkivad, siis üle mere paistab pisike puu tukk ära Kaa; tõstatab üles - - kui `selge ilmaga tersed rannad üles `kerkivad Pöi; `Osmossaar on üles `kerkin Ris **c.** algama; tekkima, tõusma Tuul `âhvârdab ike `kerkida (puhuma hakata) aga ei sest tule `miski Jõh; koes `paksu `eina on säält `kerkib labusid nda_t `seenid üles; teeb koest see `seie äkist `kerkis (tuli, tekkis) Khk; juba kergib tuli `ahju Emm; Paks pilv `kerküb `taeva Khn; tuul `kerkib, egä keskpäevä aeg ta `kerkib Kod; vihm tuleb vißt ülesse, `kerkib jah ülesse Äks; Tuu vanemba vihma uug kerkip vist küll üles Rõn

2. a. endisest tasapinnast kõrgemale tõusma; (mõõtmel, hulgalt, mahult) suurenema, paisuma maa `kerkib Kuu; Akkab vist ilmale minema, - mered kerkivad; Seinad ikka `kerkivad seal (ehitusel) pissi tasa Pöi; vesi `kerkib, kaos või meres Tõs; villad `kerkivad vakkas üles Ris; `peened pal`gid, maja ei `kerki HJn; kõva edeltuulega vesi `kerkib, ida tuulega vesi pageneb JõeK; mülgas soo, `jalge all vaob ja ees `kerkib Tür; ilmaklaas `kerkib, et tuleb `vihma VJg; nigu [piim] `keema akkab, siis kohe `kerkib vuhinal padast `väl`ja Lai; kuke `sijni ku löiäd `niskese mätsäku - - siis ko`v `kerkib (täitub) kõhe Kod **b.** käärides paisuma, kohuma leib voi sai - - on `ästi `kerkind Jõe; `leiväd on `külmäd, ei akka `kerkimäie; appatuse tõrs. säält `sõisas - - suure `luoma nahk kuus kuud, siis õli `valmis. `tundas, kui õli nahk `kerkind, nahk piäb `kerkima `paksemast Lüg; `kergidus on `kerkind, akka vaid plini `paistama Vai; Leib äi kergi kui `sõtked külmäd o Emm; ku leib põle `kerkin, siis `tõmbab korukse `lahti Var; `Kunkled (`kuklid) `kerkivad laua pääl Hää; `kiisel `kerkib. kui ta `kerkib ülesse, kahiseb Amb; siis on leib paras kui akkab `kerkima ja on juba `alla last, siis on juba apu Kad; leib `kerkib, pane ahi kütte; panin pärmi `kerkima. piima `sisse Iis; `surnu kui `kerkimä (lagunedes paisuma) akab, kõhe koheneb nagu sai; leib `kerkis nõnna kohedass Kod; ka sai pannasse pääle `kastmist `kerkima Äks; ku karask `kerküme om akanu, siss kastets ärä Krk; leib om üless `kerkünü? ~ nõsnu? Krl || fig Sina `kerkid ku pärmitainas (tüsenevast inimesest) Hää; näe sul naiste `rahval on `jälle pärmi `sisse `pantud, juba `kerkib (on rase) Plt; Täl naene öörik kerkip nigu pärmi taenas (rasedast) Nõo **c.** suuremaks sirguma, kasvama; tärkama oras akab üles `kerkima Jäm; Ta nii külm, mis see rohi sii `kerkib Pöi; `kapsad on nii `rõemsad pärast `vihma. `looja `kaste all kõik kohe `kerkib HJn; taimed juo `kerkind mulla alt `väl`ja VJg; vili `kerkib ilusast, kui kasvab iast - - `enne pia `loomist `kerkib kõige `rohkem Trm; kui vihima tuleb, siis ein kõhe `kerkib (hakkab kasvama) Kod; timahava joba inne jüri `päivä rüä\_ `kerküvä är? (van) Plv **d.** fig (ametis) tõusma mees `kerkis kord korralt ametis Tor **e.** fig suurenema, tõusma (hinnast) - Kuu JMd Kod alate innad `kerkivad Kod

Vrd kergatuma, kergituma, kerkuma

kerk-kergede *k'erk-`K'ergede väga ruttu ma\_tulõ k'erk-`K'ergedõ tagazdi; opõn sõit k'erk`K'ergede; või\_ku sul lätt ta aži k'erk`K'ergede* Lei **Vrd** kergesti

kerklane *`kerklane* Kuu Mar Tõs kerglane *`kerklane inimene, epotaja. üppab `siia ja `sõnna ja Mar; jamps, `kerklane mees* Tõs **Vrd** kerk²

kerklema *`kerkle|ma (-mä)* Kuu spor L(-r/- Mih Saa), Kos JMd Tür VJg Sim I(-r/- Pal) KJn Plt, *-me M/-r/- Hls/; `kerklõmõ* San Krl, (ta) *`kerkless* Se; *kergel|da (-dä)* spor L, Kos VJg Sim Kod Plt, *-de (-te)* M; *`kergellä* Kuu; *`kerkleda (-dä)* Kuu Han Tõs Hää JMd

1. kiit(le)ma, uhkustama; edvistama *Püüss `sengä `kergellä, ettei tämä igänä midägi unesda* Kuu; *`kerkleb mud'u, ega sellepärast saa `tehtud kedagi `ühti* Mär; *mis sa koa `kerkled, sina koa teol kõesid* Aud; *`Prõõkab, et temal käekell – va kops `kerkleb; Müi näl'g ära ja osta kerklamise masin (õeld suurustajale)* Hää; *`kerkleb nagu poolearuga* Saa; *ega ta nõnda ei oole, ku ta `kerklep ennast* Krk; *kergat's tüdrik `kerklõss ja edestäss* San || *narrima, pilkama `kerkless – aasõ `uhk'it jutta ja tõist pilgada taht, nigu nek'k* Se **Vrd** kergeldama, kergistelema

2. a. mitte paigal püsima, nihelema; kärsitult liikuma; vallatlema [haige] *`kerkleb `aeva* Kuu; *mõssa (mis sa) `kerkled – ei seisa paigal* VJg; *vars nagu tulesäde, `kerkleb ja `ullab; niiskene `erkvel aga. one rõõmus ja `kerkleb mehe ümmer* (naisest) Kod; *missa (mis sa) `kerkled ja `keerled ühte`puhku* Plt; *obene `kerkleb ~ `aeleb iis* KJn **b.** fig keelele kerkima või tulema *See sõna `kerkleb keele pial, aga `meele ei tule* Han **Vrd** kergutama, kirklemä

kerklus *`kerklus g -e s < kerklema; uhkeldamine lähäb suure `kerklusegä. aku niid `kerklused vähändäitse* Kod

kerksä *`kerksä* kohev, hästi kerkinud *Panõ\_seppä `häste `sisse, kül\_sõs sai `kerksä saa* Rõu

kerku *`kerku* Mär Kse JMd Koe Äks Ksi Lai spor VIPõ midagi ohtralt sisaldav; võitu *supp o mageda `kerku* Mär; *pudru sai vedela `kerku; sie supp on `suolase `kerku; sie mua on `rohkem liiva `kerku* JMd; *suola `kerku supp oli, aab `juoma* Koe; *soola `kerku sai supp täna, kas sa sööd teda või ei* SJn **Vrd** kerki

kerkuma *`kerkuma (-me), pr `kerku- M; `kerkuma, pr `kerku- M(-me)* TLä Kam; *`kerkõmä (-r/-), (ta) `kerkõss* Räp; nud-part *`kerkunu* Saa

1. kerkima, kõrgemale tõusma, ülespoole nihkuma *ärä võtt täo rüājuure, üless `kerkunu puha, kül`mänuge `kerkuss üless* Krk; *iä enne ei `kerku üless, kui keväde, kui vesi nakap `vuulma* Kam || fig *sij olli kuld loomuss, süä `kerkuss, tõine meeleolu otsekohe* Trv

2. a. endisest tasapinnast kõrgemale tõusma; (mõõtmelt) suurenema, hulgalt või mahult kasvama, paisuma *Maa `kerkumise aig – kevädelt maa `kerkub ku sulab* Hls; *kae kos maa `pinde alt veedike üless om `kerkunu, vai puru alt, sääl om seene, `mutku otsi ja `korja* Puh **b.** käärides paisuma; *om küll nõsnu?*, *las ta veetkese `kerkõss viil* Räp **c.** kasvama; *tärkama vili nakass jo üless `kerkõmä* Räp

3. paremaks saama, paranema *`aige akkass iki joba `kerkume* Krk; *nigu `tervuss vähäki nakap `kerkuma* Kam

kerkus *`kerkus* Jõh Vas

1. (taigna) kerkimine; kerkima pandud taigen; kergitusaine *Kui [leivataignal] `kerkus õli `kerkind üläs, siis ei õld apu, a kui õli käind üläväl ja `langend `alle tagasi, siis õlivad*

appud; `Enne ei `pandud [tainast] `ahju, `pannile ega `vaalitud kui õli `kerkind. Sie on `kerkus; `Sõtkutud leib on `kerkus; `Leivale `kerkust `tarvis ei õld Jõh Vrd kergitus

2. oi `kerkust takah, käve `väega Vas

kerkvel `kerkvel Hlj IisR Juu Trm Kod

1. kerkimas, üles kohunud taenas on `kerkvel; puder paas nõnna `kerkvel, et tuleb `varsti üle Juu

2. elevel a. hakkamas, (millekski) valmis on `ninda `kerkvel `sinne menemas Hlj; inimesed on kõik `kerkvel, minekul Trm b. ärevil; erk Tuli `ukse pial `vasta, ise `ninda `kerkvel, eks ta mokka `mäerimas jälle käind IisR; `võõran majan ku magadki, kuuled ära kõik, õled `kerkvel (poolärkvel) Kod

Vrd kerkvellä

kerkvellä `kerk'vellä?

1. kohevil, mittetihedalt villaki omma `kerk'vellä?, nigu villa ei olõ kinni `litsunu?; haina? pant, ei olõ sõkut kinni, omma `kerk'vellä? Se

2. elevel a. (õhinal) hakkamas, (millekski) valmis om `kerk'vellä?, valmis minema ega kõrd Se b. erk ma kuuli kõik, ma ol'i kerk'vellä? (poolärkvel) Se

Vrd kerkvel, kirkvala

kerkõmä → kerkuma

kerküma → kerkima

kerme → kirme

kern → kirn

kernakas *kernakas* kipakas, ebakindlalt seisev *suañ* nii kernakas, sie läheb `varsti `ümber; mu iste nii kernakas seda piab vist `siadma akkama Koe

kernakasti *kernakašti* adv < kernakas tuop nii kernakašti laua jaare pial, lükka `kaugemalle, et maha ei kuku Koe

kerolill teat aialill (kollase karikakra moodi) *kerolilli nimetetass mõnõl puul kah küüdselilliss Röp*

keross(iin) → kerassiin

kerraldasa hv `kerraldasa Kuu ? korralt

kerranesä `kerranesä korrana *pese meri`viegä jalad, sis oda `mätsi näd `paksu `kerranesä üle `oite haba `leivä`taiginaga Kuu*

kerrastas `kerrastas(s) kordamööda Eks `kiikuga `kerrastas, ega `kiigale `kerraga kaik ei mahu; Umb`ahtru `lehmi tule jo `kerrastass igälpuol ede; `Ninda pere `kerrastas sätti tulemihi molemist külist `kerda`müädä `sinne `käümä Kuu

kerratama `kerratama karjakorda käima käis `luomi `süötamas, `kerratamas. `andas `süia ja toi `praaka ja `juua ja, sis seda `üöldi et `kerratab VNg

kerratumalt `kerratumalt korra(stama)tult tanuvalle `mendi `säälisest `riidess, `kesse `kerratumalt tanuva `tallub Kuu

kerrukad pl tant `kerrukad järjestikused väga suured lained tormi ajal ku `kerrukad on käünd, `pääseb `paadiga `rannast `väljä; Lähäme `rannast `väljä `kerrukie vahel Kuu

kerrustama `kerrustama üle ääre õmblema See on hoon `riie, kohe `langad tulevad ribuma, `täüdüb kohe ärä hääst `kerrustada Kuu **Vrd** kõrustama

kerte n, g *kerte* õhuke jääkord, kirme *kerte järve piäl*; loemadel *kerte piäl*; vähäkene lüüanud *kerted vee`piäle* Kod

kertekene *kertekene* dem < kerte [järvel] *üks kertekene, sji ei kannata`piäle`minnä* Kod

kerus, -se *kerus, keruse* kenus(se) *kena kerus`käärija kaelaga obu; obu tömmab kaela`käära, keruse* Jäm

keräk *keräk* g -u Kod Krk *kerake suavad ükskõrd keräkud paegale,`veiksed põhjad kõik, lõnga kerikud, keräkesed* Kod; *lamba leive mütsäkuss,`lamba leive keräkuss* [kui hunt tuli karja] Krk **Vrd** *kerik*

keränd *keränd* = kerändüss – Lut

kerändüss *kerändü|ss, kerändü|s(s)* g -se sõelatäis vilja tuulamisel *kerändüss um sõglah, võtt terri` sõkla vai`kesvi vai rüki vai`kaaru, ku timä nii sõkl, tõrgutass, tuu arvatass kerändüss miä um sõglah; haard`vuori sõglaga, tuu um kerändüss, terä?`lätvä?`ümbrä a` sõklõ? tulõva pääle* Lut **Vrd** *keränd*

keräne *keräne* g -dse kerataoline – Vas **Vrd** *kerajas*¹

kes *kes* u, hv R, S(*käs* Jaa) hv LPõ Ha spor Jä ViK/*kes* Sim/ I, Plt u eL, *kis* Jõe u Khk, Muh Hi L(*kis*) spor K(*kies* Juu) u eL; g *kelle* eP(*kille* Khk Krj Hi) eL(*kel`le* Rõu Plv Se), *kelle* u hv R, *kesse* van Sa, *kenne* van Sa Hi(*kinne*), LNg Kei, *kene* Hi(van *kine*), Ris HMD Kei; p *keda* (-ä) üld /*kida* (-ä) Khk Hi San Urv Rrl, *kidäd* San, *ketä* Vas/. Lühend- ja erandvormid: el *kest* Nõo; all *kelle* Kuu VNg, *kelle* Muh Har Se(*kel`le*) Lei; ad *kel* Kuu Lüg Vai Kir Juu, spor Jä, Kad VJg Kod Pal KJn SJn San V; abl *kelt* Kuu Vai Nõo; kom *kelega* u Ris. Lausefoneetiliselt koos dem-pron (vt ka *kesse*): sg *kestu* Ran(*kõstu*), Nõo Ote San Urv(*kistu*), *kestu* Vas, pl *kis|nid* KJn Kõp/*kis*-/; *kes|ni* Krk San/-nu/. Pl puudub. Eriti int-pron liitub sag küsipartikkel, nt g *kelles* Muh Pil Krk V; p *kedäs* Kuu, -ss Trv Nõo VLä Se, *kidas* Käi, -ss Rrl, *kedast* (*kedäst*) spor Sa, Hi L SJn, *kidast* Khk Hi; all *kelles(s)* San Vid, *kelles* Vai; abl *keldas* Kuu. Kõrvuti sõnaga *kes* kasutatakse R, SaLä ja eL alal sag vanemaid vorme *kea, kee* või *ken*.

1. int-pron (otseses küsimuses hrl küsilause algul; ühesõnaline küsimus võib väljendada soovi, et öeldut korrataks või selgitataks) **a.** (isikutest, olenditest) *kidast ~ kida sa nägid* Khk; *kessega ma räägi?* VII; *kelle kääst sa said?* Kse; *kooliõpetaja akkas pärima, kis`akna ära` lõhkus* Vän; *kis on, oma või võeras* HJn; *kellele te näid nõgeßsid`korjata?* Kod; *kisnid tulevad?* KJn; *kelläss nij õuna siin om* Krk; *kes säl kõnnib? kestü om säääl?* Nõo; *kidä, taad tüütärlast vai* San; *kis sul kotun om ka\_no?* Har; *ne`üt`less toolõ vanalõ mehele: kelles sa?`maitsa anni?, vai sa maidsi? esi?; kes (~ kiä) tuu no õigõ voi tulla? sääntse ilmaga?* Se; *kel ta väits um?* Lei || (kaudses kõnes) *üüdand`kurja, et: kedast sa narrid?* Kaa; *minä`vaßtsin et kelle sji mißs one* Kod **b.** (asjadest, nähtustest) *mis no keda me nüüd siis`räägime* VNg; *keda* (mis) *se oli* Jäm; *kellest ta`tehtud on* LNg; *kedast me sööme* Mih; *kelle`sisse ma nij kapusta pane, kellega ma vii`tälle* Puh; *kidäd?* (mida sa ütlesid?) San

2. (retoorilistes küsimustes või hüüatustes; nii isikutest ja olenditest kui ka asjadest, nähtustest) **a.** *kedäs siin tuled taguma* Kuu; *kelle pärast sa seda kõik teed, ikka oma lapse pärast* Põi; *kellega sa niidad, kui põle vikatid* LNg; *teesed`ütsid, keda sa`sinna lähäd, seal oo kõik ää purustud* Mih; *jäi poiss koju* [1905. a sündmuste ajal] *et kis mind siis püiab* Hag; *keda see teha oli kui tuult ei tuld* [tuulamise ajaks], *ei old midagi teha* Amb; *meie pidime ju pailu kedrama, kellest me kevade`kangaid kodusime, kellest me särgid tegime* Ann; *kelläss*

*sij jõud tuleb kui süügiss Kod; kedast sa marjule lähäd, jalad all kõvad (kanged, paindumatud) SJn; juustest (~ juussist) sakutedi `latsi, kedä siss muud Ran; ku\_ma `ullu `mijilde lähä, kes na\_latsõ\_kasvatõss; mul ei olõ `ambiid, kellegõ ma_süü! San; Kedäss sa ul`litat? Kas ma ei\_tiiä?, pal`lu taa vorst mass Har || keegi, teadmata kes s_jäi sinna `saisma. kes mu `kijldse sinnä `saisma! ku ma os otse lännü siss mu\_s obesege sinnä maa `sisse lõõnu San; a inne `surma ummõtõ kõnõl', no kis sõss tä keele `valla pääst Krl **b.** (vormilt jaatavates, sisult eitavates hüüd- või jutustavates lausetes) kes vetab lilled üles! [riieldakse kanaga] Kär; kille `riided sõdukse jõlvendi `selga lähävad Krj; kis `käskis `anda püksid naese `jalga Mär; Kissi sedä `tiadis Khn; Seda mäsu `ol`li küll ja `lusti kah - - kis sind muidu `laskis tulega möllata Hää; veri on `poatund lapi ja oava `külge, kis seda ära soab Jür; ei nüid ole änam `metsade `puudu, kis neid jõuab äävitada Ann; kel täib nüid kal`list tüe `aega raisata VJg; `maake vesi, kis teda juyb! Äks; kis neid nimesid täab Kõp; kõstu pindluid süüb, `võeti `väl`lä, niipal`lu kui sai Ran; kes elävätõbedat `valla lašk, t_`olli ani sule sehen Nõo; kõnela\_i\_ma midäge?, peräkõrd `kuulva_kõik' mu? `ul`lust, kelless toda vaia om Röp*

3. (adjektiivsena; alustab sag kõrvallauset) missugune, milline **a.** (isikutest, olenditest) *kis koer `kiskund, selle `karvadega suitseta Khk; see oo `arba kel mehel veel üle jääb seemet Mär; kel viel mehel oli emagi alles, - - sie `vahtis kohe, mis sul ka tuua on Amb; kel inimesel o piire, sij surema ruttu ärä Kod; kel kanal pal`lu `poigi, sel pal`lu rehitsemist, sabitsemist Krk; kis inemine tühü\_ka\_läit's, paänd t'suuva\_`jalga San **b.** (asjadest, nähtustest) kelle `mõisa meres `püitsid, selle `mõisale sa `maksid VII; puu suad, kukepuust ehk üksta kõik kellest puust Amb; kes täib, kelle ilma `aegne one jo, vana maja maha `lanknud Kod; mine tiia kest tä (odav vein) `pühkmist kokku om `aetu! Nõo; kes seeme ei kasva, see jääs ilma iduta Ote*

4. rel-pron (alustab kõrval-, enamasti täiendlauset; pealauses on sag korrelatiivne asesõna) **a.** (isikutest, olenditest) *kes `Paenagas old `mieste`rahvas, aga kes ta oli, seda pole `tundend Jõe; sie pere `naine, keda last `oitsin, sie `leikas `kaera sääl ligidal Hlj; olga, kes tahab Khk; pole enam kedad, kes tööd tegad Kär; ma_b tea üht kedast ta säl nägi; kessel es ole oma [poega] mette, ta pidi sulase `võtma; se oli juba määratud, kesse poiss oli, kesse [pruudi] sülese `viidi - -, sülepoiss `üiti Põi; et kene `pihta se (pastel) leheb se on münu pruut. ja kelle `pihta ta läks, vettis sene `endale naisegs Emm; mina olin kis jah kõik `val`mis tegi - - ja kudusin ja Kir; kis `peime poolt sugulased, need said - - sukad ja `kindad Lih; tea kenega se laps on korjatud Ris; ia kis `iaste tänsib parem kis paigal seesab Koe; kis `üüsite kala püiavad neil on - - tulussed Äks; äälest aru ei saa, kes sa olet Krk; mine `vaade, kes sij säält tulli, kes säält tulli Hel; kellele armass, sellele illuss Nõo; kel emä ei olõ\_kõrraline, tujul ei olõ\_latsõ\_ka\_kõrralitse San; likõ kui `rääbne, inemine vai elläi, kel karv `tät`rah Röp || (muutunud mõttekäigu tõttu pealause sag vormiliselt puudub) kel sie mado on, siis sie tekko sies valu Vai; `kessel aga jalad kee on, mis siis viga `keia, aga jalutu äi saa Kaa; kinnel oli ilus louvend, ilus `pieni labane, siis `tehti sääld särk, peiule Emm; kis rohi (maarohte) `tundvad ja `võtvad, `aitab mõnikord küll Rei; kis aga `kutsus `sõnna läksin `tõõle `jälle Pee; vahest `peeti `pulma kolm `pääva ja kauem kis rikkamad olid Plt; pääle `kul`ä`nja, kes kellegaki siss `miildüss ja `hiütäss magama Se **b.** (asjadest, nähtustest) mis neid `kellasi (~ `kellaid) õlen nähnd, kel on kolm `raaga Lüg; üks kes seisu tuba on, see*

on must tuba Khk; *kene peel sa kujud, se on kalase Emm; sii küll `öötasse seda lodi, kellega üle jõe minnakse Mär; vedruäke oo esimene kellega ma `põldu lõhun Vig; üks tee pidi olema kellega sa mere `ääre `väl'la läksid - - kalatee oli Var; parduun on laeva `külges, kenega teng on üles pand Ris; keda ma `täpselt tunnen ja tian, neid [seeni] ma `korjan HMD; kis suurem `astja oli, sel oli neli `jalga Amb; [vikati] lõöl oli kaks `pulka, kellega `kääga `kiñni `oiti Ann; `sitked õled pidid olema kellega vianati seda sidet kellega punuti VMr; kõik tüü, kes `leibä annab Kod; mõek või nisuke kellega ropsiti Lai; ja omale jäi ka [seemet], keda sa jäll\_tuleva kevadi maha külisid SJn; jämme ku jurts kunagi, kes tükiline [lõng] Krk; sirgukesel om siiva, kellega `lendäp Ran; aap seräst segäst juttu, kellest `üitsegi aru ei saa Nõo; aiapuiõlõ ja\_kõkilõ `säartsilõ aiass joonõ_pääle, kes suurõ_pik`ä\_lati `olli? San; hällü nõdõr – kes paanuss ja üleväh kand Ráp || (muutunud mõttekäigu tõttu pealause sag vormiliselt puudub) aga `vuata vanal aal põld ju `enne `vosvori - - ja rahaga oli nõnna et kellega oleks ost. põld ju Koe; kes teräkäs rükis, siis loñdib sij piä Kod; kelsä pääl künneti keväjä vara, kes pehme maa es kanna obest pääl Ran*

5. ind-pron (isikutest, olenditest, kuid ka asjadest, nähtustest) **a.** keegi *Ära sa mitte kellele `pauta (lobise) Kaa; Tema ei `rääkinu kellega, kui läks `müüda Hää; kas sõss raha kel ol'li Rõu; siss tulõ [vanaduses] viil tu sinine paast ja must murõ, olõ õi sügüse kedä tappa?, keväjä kedä `nüssä? Vas; ku_ks vähäge om majah kell `aigo siss vahitass nimelt aiah, kuu om süll'leme `heitmise aig Ráp; ja herr üt'el: sa praadit ar?, angu_i kelle `maitsa\_i, ja esi ka? `maitsku_i; kel'le iäle (kellelegi) Se || (eelmist väidet kinnitavalt) miski kaks liha `raasukest õli vie sies `keidetud [pulma ajal tangusupis] õld sial `saia ei kedä Lüg **b.** täpselt piiritlemata; teadmata missugune isik või asi, kes või mis sia `arjastest vai `kellest sie oli `tehtu VNg; ma_p tæ kas `kutsrile või kennel ta `rääkind Ans; tüdrukud või seasi kessel tuttavad olid, need tõid siis paar `kindud ehk paari sokkisi [pruudile] Põi; vel'jed ja kis sial [pruudi põlle] sidumas kõisid ja Lih; Jah ikki [süda] läigib, sis ta on paha, kas toidust või kellest Hää; minu naise vend `ol'li Venemaal ja õde ja kis nad kõik sedävisi ja KJn; ta (müts) `ol'li `rõivast vai kest ta `ol'li Nõo; ma\_i\_tää\_kidäss Maalit matõti vai Krl **c.** (kivinenud väljendeis ja hüüatustes, sag ilma erilise leksikaalse tähenduseta) *k e s t e a b* teadmata, pole teada *kes tiab `minje `kildudest ne `lauad on Jõe; kes teab, kuidas eluregi jooseb Muh; Ma pidasi seda aigut juba kis tæb kut koua Emm; Kis siss tiäb, kissi sie oli Khn; kis teab misse kell peaks olema Kos; kes tiäp mis nüid `ol'li ks ol'li vanatoñt vai, et minu `kiñni aard nüit säl, ülevän KodT; ah kes tedä tiäp, to_m ilma jutt; kes `jummal toda tiäb, mes saab vai mes tuleb! Nõo; kes jummal tiid inemiisi!; vai kes tiid, vaist pilvetess nii `saandõ San || k e s t e a b m i s* väga oluline, arvestatav *Otu oli tal ikke kis tea mis JJn Vrd* kesta², kestab*

6. (distributiivne pron) üks... teine *kes `kuida tahi tehä Jõh; tämä kaik `tieda kel midä on `johtund Vai; kes armastab keedetud ternes`piima, kes armastab `kooki Kär; kes sai `süia, kes sai juua, kes sai kot'tis koju `viia Juu; kel oli kasukas ja - - kellel oli jälle `mantel; kes oli nelja `roikane, kes oli kolme `roikane, iga talumehel karjamaa `ümber oli aed Kad; tõesed `kiñkisid, kes viis, kes kolm rubla Kod; l'ätt kelle saa `järgi, kelless putuss `vasta, kõigilõ and; kelle sai, kelle saa õs Se*

7. (kontsessiivne pron ühendis) *kes tahes ~ taht ~ tahten ükskõik kes või mis tehke, kes tahes Ans; ehmatus mene ussi ehk kene `tahte pärast Emm; poolvernitud oo*

segadikud olgu see `looma või oost või keda `tahtes Mär; kellel viletsad kohad oo, olgu ta siis kellel tahe Kse; Kel-tahel jalad väl'lal: [öeld] "korista oma koivad " Hää; olgu tema luom kelle `tahjes Jür; tämä kõneleb egüühegä, õlgu tä kes tahes; tji kelles tahes Kod; olgu kes `tahte mina ei karda Plt; küsi kelle `tahtene käest; jutuste kelle `tahtenest Krk; `olli ta kes taht, aga `vargust ei taha `kiäki Nõo || toobiga mõedeti `piima ehk keda `tahtsid Juu

Vrd kea, kee, ken, kesse, ket, ketse

kesa kes|a (-ä) üld

1. a. taliteravilja kasvatamiseks ettevalmistatav külvikorraväli `enne `tehti kesale `kardulid -- ned noppiti `enne ära kui rukkid `tehti Hlj; Aljasskesä (kuhu on külvatud haljasväetist) Lüg; Nüüd kevade `jääti kesa sügisest rukki jaust, `sinne `miski `päälä ei `külvätud; Kesadel `käisivad sia `karjad pääl, `kõrda igüühä kesal Jõh; kesa `äästamine oli tüki `enne sõnnigu vädu Khk; üks aest rugi põld, teina aest odra põld ja kolmanda `aesta on kesas Emm; Kesa kordama, ennem talvevilja seemendamist kordusküüdi tegema Vig; kebadi `väetasse sõnnik kesa `peale, ja `küntasse `sesse, sügisi tehasse ruki seeme `peale Mih; kui kesa on `küntud, siss võid eenamoale `minna Kos; kaera kõrs jäi kesasse, seda ei `küntud [sügisel]; põld `puhkab kui on kesas Sim; kesä õlgu enne jakopi `pääva kõrratud; kesä piäle tegin vikki; kesä on prii, kesäl ei õle `vil`jä piäl Kod; aja eläjä õhtsapoolen kesä `pääle Trv; linade `järgi jäi [põld] kesäss, ja kaara `järgi, mes `kiägi pidäs Ran; kesä nimme `kandse [põld] keväjäst rüä tegemiseni Kam; Kesasitt `veeti enne `jaani Rõn; om `jätnü kesäst. `saiski kesäh Se; must ~ puhas kesa põllukultuurideta põld (sag küntakse juba sügisel üles ja haritakse vaheaegadega talivilja külviini) `sinne `väljä `pääle ei tie kedägi, piab `mustas kesäs Lüg; Kesa oli must, joanibe ees vääti sõnnik peale, sahati äe, rulliti äe, kaks nädalt enne küli `tehti `kordamise küünd Põi; `Eina `vaega (vaja) põlnu, `küüti kesa `ümmer mustaks Hää; kanaperse. must kesa aas täis teda `paksu ja `paksu; puhas kesa, must kesa see jäi `puutumata (s.o sinna ei külvatud vilja) Plt **b.** sööt, harimata põllumaa põllud seisid sidu `aastad kesas Khk; põllud `seisid kaks `aastad kesad, põllud oo rikkus Var; see põllutükk oo nii kesasse jäänd, `sõnna põle midagi `peale `tehtud Juu; mis kaua `seisnud, öeldasse koa kesa Iis; uus mua ei seesä kesäss kava, ike vil`jä all Kod || fig kesasse ~ kesa peale jääma, kesas olema millestki (mehest, lastest, teenistusest vms) ilma jääma ~ olema; maha jääma Naine jähi kesasse (mees läks kauaks ära või suri) Emm; ta (abielunaine) oo kesas, põle tal `lapsi ega, põle tal kedägist Mar; sji om kesä `pääle jäänu (vanatüdruk); selle moodug jäät kesä pääl, ku_s_a_i viisi õppi; kes es telli (ei kauple tööle) ennast, `ütless mea jää täo kesä `pääle; sa olet oma `tüüge `laokil, kesä `pääle jäänu, ku tõise om ärä tennu ja sina tjiit alle viij Krk

Vrd kesa|maa, -nurm, -põld, -väli

2. suvi – Vai Khk `mihkli `päiväst -- siis `oldi jo kesä tüöd kuos, `tehtü `pello päält; mäni kesäst `naaburi mehele `tüöle; üle kesä `kuivaned `ahju puud Vai || (suvisest kuuma õhu virvendusest) kui `päike sui virgeldab, siis ajad virgitsevad soja õhuga, siis ajad `mängvad kesa Khk

3. = kesakartul varajased kardulid kutsuti edemält kesäd, kesä o na sileda kuarega ja pitergune Kod; kollased kesad ja `valged kesad. need olid ka päris iad, süügi `kartuled olid, aga mädanesisid sügise, mädanesisid paelu Pil; kesä om päält `valge, kõllatse ihudege -- õige pal`lu silmä `auke Hls **Vrd** kesäke

kesa|aeg kesaharimise aeg; aeg umbes kevadest kuni jaanipäevani *kesa aeg on siis, kui kesa pold tühi on Jõe; miks te kesa `aegas ei tulnd, siis oo `rahval `rohkem `aega Mär; kui oli kesa aeg, `lasti raavid ära puhastada Aud; `saadu raiudi kesä aig Saa; Vankrirautuse ooaeg õli ikke kevadepoolt suve, enne kesaaega; tule `mulle kesa ajast `karja Trm; kesa aeg oli `enne einamalle minekud, kui kesa `küüdmine pidi olema Lai*

kesa|hain 1. taimenimi **a.** kukehari *Seebihaina - - sääntse_kõlladsökösõ_kui kesähaina tutukösõ?*; *Innõvanast mi lat'sõ? käve õks kesä`haina; Kesahain om madalakõnõ, ta suurõst kasu\_j, `hät'sess keväjält Se b. harilik varakevadik kesä haaña `häitsese? kevjä Röp c. põld-kaderohi kesähain om madal, kasuss kuiva maa pääl, innõvanast ol pal'lo taad `haina, nüüd pia olõ_j näit'ägi. kevjä kulbeti kesa`haina Se*

2. kesal kasvav rohi; sellest tehtud hein *kesahain om parõp, süuhain om vesine; kesähain om `ramsa Se*

kesa|halg = kesapuu – Jõh Se *tuu muni kesä halg ka `tarrõ alostusõst Se -eit* vallasema *see `üiti `enne kesa eit, kes kasusse läks Juu Vrd kesanoorik -hernes meil `kolme `tõugu `ernid: kesa `erned ja `valged `erned, al'lid `erned ja kärbis `erned Pil -jass* sõgelane *kesäjassi `väikse parmu om valusa salume ja pureme Trv Vrd kesajatsik -jatsik = kesajass palavaga oo paelu kesajatsikid `loome kallal Aud -jänes* valgejänes *kesajäness on punakas IisR || söim ei `õska üväst `tantsida, `tantsib `jusku kesä jänes Lüg; Sa nagu Egiptuse kesa jänes Mär; Sa Egiptuse kesajänes, sa Petlemma pasaärg, sa tsirkuse täku röögatus (sõimusõnad õpilaste hulgas) Vän*

kesa|kartul varane kartulisort *`läksimme Suursare sadamest kesa `kardulitega `Kotka `linna Hlj; kesa`karduled, Pärnu `kantis, sial liivase maade pial. mere `ääres sial kasvatati Vän; kesa `kartulid õlid pool pikergused, said vara `val'mis. nad olid lillakad `värvi, lobe `kartul - - söögi jaost põld suur asi Trm; kesäkartulid on pitkäd ruasad kartulid - - näid `pänti kesä `piäle et vara suavad `val'mis; tüd'rik nagu suur kesäkartul. ei kasva Kod; kesäkartule, neid olli kole pal'lu all, kõllatse ihuge. tahe kardule. `valge ja sileve, libeve koorege. naa om peenikse; kesä kardulit ka änäp ei oole nüüd Krk; kesä`kartul `olli `valge ümärik, `keskmäne `kartul Ran Vrd kesa, kesavalge, kesäke -katt* öökull mõned *kutsovad üü`kul'li kesäkat't. mõni `ütleb kakupiä kul'l. vanass `ütlid, kesäkat't kisendäb, kääks kääks; kesäkat't kisendäb `vihma. sij ku krääksub, kõhe akab sadama; kisendäb nõnnagu kesäkat't (karjuvast lapsest); `üeldässe inimese `kõhta `jusku kesäkat't Kod -konn* Kesä kunn harilik pruun *konn – Rõu -kordus* (musta) kesa korduskünd *kesä `kõrdus, kui künnäd kesä enne rükki tegemiss Kod; rukki `lõikuse aeg oli kesa `kordus Pal -kraam* anuma või vankri tegemiseks *kuivama pandud puumaterjal kesakroam on siis tuas. tuas kuivavad kolme nel'ja kroam kõrraga Trm Vrd kesalauapuu -kuiv* Kesäkuju *puu = väl'lan kujunu oleme Krk -küünd* mäne *kesä`küündü `äestämä Vai; obustel oli kesa künni `aega `raske `olla Ans; `jõudis parajeti kesäkünniga `valmis, kut tuli juba einamale minek Khk; enne kut ruki maha tehasse oo kesa künd Muh; tegi `ästi sügava kesäkünni Kos; sõnniku viu järel tuleb kesäküünd JMd; kesa küünd on `enne jaani `pääva Sim; kesa künni aeg oli `parmusid pal'lu Pal*

kesa|laua|puu pl kuivama pandud tarbepuit *kui lõhandikud õlid kuoritud, siis jäid kesanema. neid kutsutasse kesalavvapuud Trm Vrd kesakraam*

kesa|lill (harilik) kesalill; karikakar; (harilik) härjasilm – SJn Krk Hel Kam Plv Röp Se kesalilled, kesade pial on neid `valgid täis SJn; kui ristikein `äitsneb --, siis `äitsneve kesälilli ja kana`kakse kah üten ristikeinäge Hel; `nyuri kesä`lille looma seivä Kam; kesälil' kauss `puhmo, lätt maad piti edese Röp; kesälil'li? `valgõ õks omma inäbuisi, om kõllatsit ka? Se **Vrd** kesanoorik **-lind** euf vares `Virve küla elanike hüüdnimi oli `Virve vareksed. `Virve mehe `kuuldes ei `tohtind kunagi vares `üöllä, pidid `ütlemä kesälind Kuu **-loom** (ahtrast loomast) pole `kandma jäend ega `poegind, oh se va kesa loom ehk aher Emm **-maa** kesa kesamaa on sie kus sügise tehasse rukkist Lüg; odre ja nisu peel [seejärel] jähi kesamaaks Jäm; tulioblikad on niuksed punased `piined, kus lahja kesä moa on Juu; kesa maa `ümberküänd tuleb `enne `külvamist Sim; ma `kül'bi kesämaa pääle ristk haina; ajagõ kari kesä maa pääle Se **-malts** hanemalts Malts on allikate `lehtedega rohi, põllu umbrohi. Mõni üüab koa kesamalts, siis kui pole kesa põllal `loomi änam käind siis maltsad akkasid kesa põllale koa kasuma. Neid siis `üüti kesamaltsadeks Pöi **-mulk** teat maakoha elanike pilkenimetus kesämul'k ja ubamul'k Trv; kesä mulgi (Saarde kihelkonna inimesed) Hls **-müts** van mitut värvi kolmnurkseist siiludest nokata (tutiga) suvemüts, murumüts – PJg Vän Tor enne `ollid kesämüt'sid, siss `tul'lid nokaga müt'sid; kesämüt'sid `ollid ilma sirmita, ümmargused sinise äärega Tor **-naine** armuke, sohinaine kesanaine, si on iki üks eranaine, ta ei ole iki laalatud naine Ksi

kesandama kesandama õhu käes kuivatama, kesaneda laskma aga auruga paenutata, tuleb jalass ära `kuorida ja kesandata, et ta on kuiv; Kesanenud suadu eenad õlid sellepoolest paremad, et nad said nagu -- liigutatud ja õhutatud. Aga kellel see õli aega kesandada, katsuti aga kuda ein rutem tehtud sai Trm

kesanema kesanema (kesäne|mä) IisR I Ran Kam Urv Vas Röp/-mmä/, nud-part kesä|nud Kod, -nu (-nü) Kam(-nenu) Urv a. õhu käes seisma ja kuivama vitsad kesanevad; kesanend [tarbe]puud tulid aurutada vai kievas vies `autata vai `kieta; aga kuusevitsad nii kui metsast ära tood, nii `piaale kohe, muedu kesaneb nii ära --, ta enämb ei `painu; vahepakud ja kaustad, kõik saavad kevade `val'mis vestetud kesanema; Parem õli küll kui suadud mõne päeva eenama peal õlid ja tuuldusid ehk nagu veel üeldi kesanesid; kesanend puud, ega nad `toored õle Trm; puud `panti lakka kesänemä; olejed kesänevad, seesäväd põllu piäl. kesänesid ärä, siis `tüüdi kodo; kesänud puud, tõese `uassa lõegatud ja `süldä pandud, üle talve juba `seisnud; obese sita unnikod one ärä kesänud; riisikein tahab kesänetä [rõugus]; minul `uassa `aega kesänud rattad Kod; siis ta (rukis) kesanes [pärest lõikust] vel akis üks paar nädalid Lai b. fig (teatud aja) tarvitamata seisma Kuer pani roti kesanema [päikese kätte], pärast `leiab, siis sööb `nahka IisR; tüdrik õli jäänud kua kesänemä (polnud abiellunud) Kod; kuiva? kala? paännime `vaat'i `syyula `pääle kivi? `pääle – las na kesänese? nüüd taah Röp **Vrd** kesähtümä, kesähütmä, kesämä, kesätämä, kesävuma

kesa|noorik 1. vallasema `astus üle aia ja läks `metsa oma asjaga. – eks ta (tüdruk) siis `astund kesanoorikuks Ksi; Kesa noorikuid kaemas käijasid oli vähe Trv; kesänoorik um ülemb `tütreku ja alamb naist Plv **Vrd** kesaeit

2. kesalill – Trv

kesa|nurm kesa vanast olli kaits kesä`nurme. ütél `veeti sõnnik `pääle, tõine `lasti engäde, siis ku ristik`einä ei oole Krk; kel pal'lu maad, sais tu kesä nurm seeni kui rügä

tetäss Ote; nõõrimaa, põlluh [siis] kesäpõld a üteh kruudih, siss om kesänur̄m. kesä`nurmõ tetäss linno, ja `hernit, kel om veid'õ maad Se **Vrd** kesäpõld **-parm** teat parmuliik: ? kesä-ehk veiseparm Mis sa pirised, nagu ea kesa parm! (öeldakse nutvale või virisevale lapsele) TMr; kesä parm um suur' jämme, tõsõ umma? vähämbä? Rõu **-purlakas** vabadik, pops jm, kes püüab endale kaldaäärses vees kahva või korviga kalurite noodast välja pääsenud kalu kesa`purlakad nied õlid `naised ja mehed, `niskesed `vallalised. iga mies võis `menna, `nuoda vahelt võis võtta kala Jõh

kesa|puu sag pl suve läbi metsas kuivanud puud `mullu sügisel `löigetud, siis sel suvel on kesä puud, `kuivad akkavad põlema iast; kui kevade `raiuti [puud], said `metsa üless `lautida, suvi läbi `kuivasid, siis sügise `tuodi lumega kodo, `üöldi kesa puud Lüg; kesä puu, sie on `kuiva puu. üle kesä `kuivaned `ahju puud. sahatu `katki `algost Vai; talvõl `raotass üle suvõ `saisno, tõsõ `aastaga `veetäss – kesä puu? Vas **Vrd** kesahalg

kesa|põld kesa sie jääb nüüd kesä `põllust, kuhu rukki sügise saab `pääle. `sinne jo `vietasse `sõnnik `pääle ja `kõnnetasse `sisse Lüg; kesa põllu `tuhlid on sihantse varased kut varased võigud. ennem kut küli aeg tuleb `kistesse kesäpõllu `tuhlid üles Khk; sõniku kesä põld jääb `pahkrase kuevaga Var; aa loomad kesä põllale `sõömä Tõs; kesa põld pidi äästud olema karuse pääval siss sai ilusad rukkid Tor; eks vanaste old igas talus oma kesa põld. kevade jäi ilma viljata, siis ta `puhkas Amb; minu ema võt'tis ka vahest ikke ühe kesäpõllu oma lahutata [sõnnikut] Rak; nõõrimaa, põlluh [siis] kesäpõld a üteh kruudih, siss om kesänur̄m; tuu rüä seeh kesäpõld vaja ar `kündä? Se || fig `enni `ööti ikke kui tüdrikudel põlled ees olid, kesa põllol värab ees Mar; kui tidrekul põll ees, siis oo kesäpõllu värab `kinni Vig **Vrd** kesänurm

kesa|püksid van takused meeste suvepüksid `taksed püksid `jalgas, kesa püksid Tõs; Aga ikki `öel'di kesäpüksid nende suiste `takse püksidel Hää **-rebane** fig Kust poolt kesarebane tuleb? (öeld punastes riides inimesele) Kad **-räabis** suvine räabis – Trm **-tilk** põldosja kevadine, eospäid kandev võrse enne om ta kesä tilk, siss lää ta konna kuusess Krk; Kesätilga Se **-valge** varane valge kartulisort kesä `valge nii saave vara valmiss Krk **Vrd** kesakartul **-vesi** Kesa vesi kevadine keltsapealne vesi – Kuu **Vrd** kettevesi **-viidik** varasuvine viidikas Kesäviidik kudeb kesäkünni aal Kod **-vimb**, **-vimm** liik vimbu; suvel püütav vimb kesavimm, suured kalad, särje `moodi, sinika sel'jaga Aud; kesavimm saab noodaga `püütu -- nii on lahjad Hää **-vits** kesavits puunõude tegemiseks kuivama (kesanema) pandud vits – Trm

kesa|väli kesa kesä `väljal `ärjappäd, `augusti kuu sies tehässe rukki `pääle; kus midägisugust `viljä pääl ei õle `ütleväd must kesä väli Lüg; üks väli oli külal kesaväli, üks väli oli suvivil'ja väli ja üks oli rukki väli VMr; siad käesid kesäväl'jä piäl Kod || fig `Jäedi kesä `väljä vahiks (vanatüdrukuks) Kuu

kese¹ kese R

1. adv pooleli; pooleldi raag nahk, kese `parkimatta; Kese`kasvulised (alaealised) `tütrigüid Kuu; ta tahab kesekeend suppi `saada Hlj; sel oli vasika kese`aigane (enneaegne), `anda `piima vähemb; `eha kui `keitamine oli kese viel, siis `piergu poles `ahju`rinnas; `piima on kese `apnend; sia kesiku one kahe `kolme `kuune. sie one kese `kasvamatta VNg; nagu `einä tüö `präigus, tämä tios on, aga on kese, ei õle `valmis; `eile õles `õltki rukki kese, aga `vihma ei tuld, sai `välla lõppetud; tie kese! (jäta pooleli); `kimbur piim, ku ta on

kese appu; mina õlin kese `lierimatta Lüg; Ärä `kõhtu kese jättä; `Nuared, `niisikesed kese`kasvajad (kasvualised) ei `tõhtind lõppu`kannika `süüä, et siis jääb kasv `kinni; Kes sis `selle kese tüä eest (~ ette) raha `maksab!; Kodo on kõik kese ja sorakille, tuad `pühkimatta, asemed tegematta, `riistad pesematta Jõh Vrd kesekalle, kesekalli, kesekil, kesekille, kesel, keseli, keses, kesesse, kese|vasikule, -vasikuna, kesi⁴

2. prep (koos partitiiviga) (millegi) ajal, keset `Vihma il tous, ei avitand ku panime kohe kese `sõõmist `heini kõkkimä Kuu; kese une on üles tuist, `püüjáb `jäädä tagasi magamaie Lüg; Kese `süämist lähäd siis `tuama, eks pera õle `aiga `tuua; kese `süömävahet võttas `lapsukesed ja `poisikesed `tüöle Jõh

kese² n, g *kese* Hel San(*keše*) Plv Ráp Se; *kesõ* Kan väliskest, nahk **a.** ussi (mahaatud) kest, nahk *huús aase kevjä kese är²; huús um kese `maaha `jätmü* Plv; *tä* (inimene) om `jätnü nigu *huús kese `maaha; siug aja kese `maaha* Se **b.** (õhuke) nahk, kelme, kile; naha pealiskiht, marrasknahk *rasva päts `pañti kese `sisse. ku\_tuda `rasva looma seest `vällä `võeti, siss rasv ol' kese küllen. kese `kišti rasva küllest är<sup>2</sup>, ja\_siss `võeti tu_rasv, mis kese küllest kakuti, `tsaeti vai tõmbiti peenikesess, ja\_siss `pañti kese `sisse, kese ol' ää `oitma* San; *taa tsuvva nahk um ku kese* (õhukene); *kese tulõ päält `maaha* (inimesel pärast haigust) Plv; *angõrjal om kese; naha all om kese* [inimesel]; *lihal om ka kese pääl* Se **c.** koor *tõhva* (tõru) *kese* Plv **d.** fig *vana obese kese* (vanast kõhnast hobusest) Hel Vrd kesi¹

-kese Ls sooltekeskmed

kesekalle *kesekalle* = *kese¹*; pooleli *sie one kesekalle, ei seda saa, las saab `valmis, siis saab käde* VNg

kesekalli *kesekalli* Lüg(-källi) Jõh = *kese¹*; pooleli *jättas tüö `puoleli* (u) ehk *kesekalli* (van); [regi] on *vaide kesekälli, ei õle `raudu all; tua `salvamine kesekalli; kesekalli `salvus* Lüg; *Pahemat kätt üks kesekalli sara* Jõh

keseke(ne) dem < *kese² lummõ nigu kesekene pääl* (õhukesest lumekihist) Se

kesekil, -le *kesekil* Jõh; *kesekille* Jõh IisR Vai = *kese¹*; pooleli *Einatüö parajaste kesekil* Jõh; *Nüüd jäeb `kangas suvest küll kesekille* IisR; *tüö on kese ~ kesekille* Vai

kesel, -i *kesel* Kad *keseli* IisR = *kese¹*; pooleli *sie supp on ea mis kesel kiend* (poolkeenud) Kad; *Tüö jäi keseli, ei `jõudand enam teha* IisR

keseline *keseli|ne* g -se VNg Jõh Vai, g *keselitse* Se poolik, pooleli olev *Üks pudel on keseline. Üks on täis ja `tõine on keseline; Nüüd on keselised `saadud, jäid teritamatta; ei taha `kaaret kese jättada, `kauge maa keselist võttama `tulla; tüö on keseline, `tarvis teha `valmis* Jõh; *salvuss, viel on keseline maja; miul on viel keseline paberossi; kaig tüöd `jäiväd keselisest; `justko keseline on se juttu; tamal on kaik tüöd `kerras ei ole midägi keselist `asja* Vai || mitte täiskasvanud *Keselitse tsiakõsõ tapiva* Se Vrd kesenaine

keselt *keselt* keskpäraselt, keskmist viisi *keselt tä om, ei hää ei halv* Se

kesenaine *kesenai|ne* Hlj VNg, *kesenäi|ne* Vai, g -se = *keseline töö jäi kesenaiseks* Hlj; *ei ma kesenaisena `anna ma tien `enne `valmis; ei kesenaist `kelba `anda* VNg; *kesenäine tüö* Vai

kesene *kesel|ne* g -tse rasvakelmega koos *käe omma kesetse* San

kese|piduline poolpeetud *ärge `mulle `uusi `riidi `selga `pange. nied `allid `riided on mul kese pidulised, `pange nied, nied on minu `surma `riided* Lüg Vrd keskkeetud

keses, -se *keses, -se = kесе¹*; pooleli *Töö on keses, pole korras; Kesesse jätmine on ju lohakate tööliste komme* IisR

keset *keset* VNg Vig Aud Tor Tür Plt KJn M spor T(-s- Ran) V prep (koos partitiiviga) **a.** (ruumiliselt millegi) keskkohas, -paigas, keskk kohta, keskel(e) *pink kesk (~ keset) põrandad* KJn; *keset säärt olli kirja* [naiste sukkadel] Pst; *keset pääd aeti juun, juusse ol'liva katel puul* Ran; *tühä vihu visati* [rabamisel] *keset reheatust* Kam; *jäät nigu tõrvaskand keset küllä* (täiesti üksinda) Röp **b.** (ajaliselt millegi) keskel, keskpaigas *kesk süda öö, keset süda ööd* Vig; *vihm kuevatas* [kurgid] *ära, keset suid* Aud; *olli iki kesspaiga suvet (~ keset suve)* Krk

2. adv keskel, poole peal *mõni oli joba veeren, mõni oli alla* (alles) *keset viil* [rukkilõikusel] Trv

Vrd *kese¹*, kesk, keske, kesket, kesk|paiga, -paigu, -paika, -pea, kesset

keset|päeva|pool *keset päävä puul* lõuna (ilmakaar) – Lei

kese|vasikulle pooleli, lõpetamata *jättas asja kesevasikulle* VNg **Vrd** *kese¹*, kesevasikuna

kese|vasikuna = kesevasikulle *Üks küna jääti siie kesevasikuna* Kuu **Vrd** *kese¹*

kesi¹ *kesi* g *kee* (*kie, kij*) p *kett* R eP(p *keed* Var, g *kede* Kod MMg) V; n, g, p *kesi* Hää; *kesi* pl *kesid* Vai Vil, g *kese* Se Lut; *kesi* San; n, g *kee* Jäm, *kii* Vil väliskest, nahk **a.** sag pl viljatera *kest, sõkal* (hrl odral ja kaeral) *otrakesi leiba anneda - - siale* VNg; *iired tegid vilja lesest, laastavad kesist* Jöh; *kerge kut kee kot't; oma tuuligul tangu tehti, jähid keed sisse, sai pohe moldis uhjudud, tuul viis keed ära* Jäm; *kis neid nisu jahusid ühe kora söölus - nee joosedati ketega katki; mis sa ketest sööd - akvad kurku kinni* (öeld halbade tangude kohta) Khk; *viljal oma kesi ika ümber* Muh; *odrad said sõelajahuks tehtud - - sõela jahul oli tihe sõel, mis kõik keed väl'la võt'is* Rid; *kliid oo rukkil ja nisul, odradel oo keed* Var; *rukileib oo jo ketega, keed olid sees* Aud; *rukkil ei ole nii paksud kied kui testel viljadel; panen kesi sigadelle süöma piale* Amb; *kui kie viirud on jahu pial, siis on koid sies* Iis; *kee puru on se kaera jahu; nisu terad tehti vaest märjast enne javatamist, siis ei lähnud kett püüli ulka; kaera keed on paksud; sõelad võtavad [jahvatamisel] kett väl'ja, aga kui pal'lalt kivide vahel õerud, siis jäävad keed jahude sisse* Trm; *ku tambiti [uhmris] õtru pekseti ketess puhtass. pekseti keded maha; keded korjati kul'biga ärä* [supi pealt]; *tambiti [uhmris otri] kuñni kedele läksid* (keed lahti tulid); *kama javatasse ketegä, kruavitasse ärä küll; kiisli jahu jäeb ketegä* Kod; *keed pannasse loomadelle, sul'bi piale* Lai; *tangu keed* Pil || *kerge, väikese tuumaga viljatera, kõlu(d) tühjad keed, mis alla tuule lähäb, kus iibikest sees ei ole* Juu; *rehte peksad, siss jäävad alakad üle, niid on kiid* Vil || fig *Kesi lööb perses pilli* (näljasest) VNg; *Mis ta koa uhkustab, enesel kesi lööb perses pilli; sügise ikke suured saamad, kebade keed magusad* Mär; *sügise on suured söögid, kevade on keed magusad* Lai **b.** ussi (mahajäetud) *kest, nahk - V uss lätt kij seest väl'lä* Urv; *sivvu kesi* Vas; *hussi kesi, tuu tulõ maahha sääne kui tupp päält; hussi kesi om suur ruuh seto naisil* Se; *siu kesi, mia heit är keväjä maha, tuu um ruuh* Lut **c.** (õhuke) nahk, kelme, kile; naha pealiskihit, marrasknahk *Kui tõnn täis, sis kesü lak'ka tõnni pääle, rasu sisse* San; *lappõrasval om kesi ümbre? inne tsagimallõ pandmist kiisti kesi ümbrelt är?*; *Ku_kesi ümbre_panti* [rasvapätsile] *sõss es lähä_vahatsõs, saisõ illus; Ku haigõllõ kääle ko-mbre-ssi tet'ti, sõss pañti rasva kesi ümbre?, villadsõ rätiga_köödeti kiñni?* Urv; *arst*

ülnü² et mehel mao kesigi um `kat'ski<sup>2</sup>, kuiss tuj siss `ello saa jäää² Vas; [rasv võetakse ära] `pal'lass keski jääss `perrä. tõmmatass rasv kij päält maha Krl; rasva keski Vas; naha keski Se

Vrd kese², kest¹, kesu

kesi² keski = kess, heinamärss obose keski Ris

kesi³ → kee¹

kesi⁴ keski pooleli `mitmede majad `jäivad keski ehitusele Vai **Vrd** kese¹

kesi⁵ → kesv

kesik kesik g -ku R/g -gu, -gü Kuu, n -ku g -gu VNg, n -ko g -go Vai(n pl -göd)/ Noa Rid Mär Aud Kos hv JõeK Jä ViK, spor l/g -ko Kod/, Plt Nõo Võn Vas; keesik g -ku PJg Kod Pal; kessik g -ko LNg; `kessik g -ku VNg; keesik HJn **a.** noor siga (hrl 3–6-kuune) kesik `puudane ehk kahe `kolme `kuune Lüg; on üks kesiku `vintsak ka siin Jõh; sul ju suured sea kesikud, meil teist alles pisikesed Mär; ega meil tänavu suurt siga põle, on üks veke keesik HJn; kahe kolme puudane siga on kesik; nuored kesikud, kellele ei old iad `toitu `tarvis `anda, sõid niisamma `kapsa `lehti Amb; `võt'sin omale kua sie kevade `põrsa nüid on jo ia kesik VMr; kesikod vahel tapeti sügise, enne `jõulu, kellel `lambid ei õllud Kod; `aastane oli juba suur siga. nii kahessa ühessa `kuuni `kañdis ikke kesiku nime Lai; mul ol' üt's kesik immis Vas || sõim sa igavene kesik küll VJg **b.** fig lapseohtu inimene või loom nuor kesik, `viie-`kuue toist `aestane `hüüdsimme kesigüks, et nie on kesigüt viel, ei old laps enämb ega ei old inimine viel Kuu; Serätse kesiku konna ja vähämbä Nõo **Vrd** keskik

Kesik → Kessik

kesiku → kessiku

kesine¹ kesik|ne g -se R eP/g -tse Vig Kse/

1. palju keski sisaldav, söklane `lustjane vili – kesine leib, ep tohi tulega `koutu minna Jäm; tuulingate pääl `lasti [tangu] ning. ja olid ike `õige kesised ka Pha; Ning selle tuulingu `lasmisega `tjijis ikka koa. Oli ikka omal leva järg käe ning loomale koa kesine vesi nina ede anda Põi; vili oo kesine. kehva kasuga. põle `tuume mitte, keski ainult Muh; kui kesine odra leib oo, vanasti `õeldi odra karaski PJg; põld nii kesist pudru veel suand Juu; paks keski [kaeral], jahud jäid kesiseks Tür; õdra ja kaera terad on kesised, kett pal'lu Trm; jahud o kesised, sõõluma ärä, siis keded jäävad sõõla `piäle Kod; tal `ol'li kesine leib, kijid sijs. kõik `naarsid, et - - kesine kanikas Vil **Vrd** kestane

2. vähene; vilets; lahja tüö on kesine, on vilets, on vähe tüöd Jõe; Sebatüö enamb siin ei `toitand, ka merepüüd jäi kesiseks Kuu; kui ta (linnutee) `valge ning suur on, siis pidi olema lund pailu, aga kui ta siis `sõuke kesine, siis tükati tali Kär; sööm na kesine Mar; see töö läks mul naa `iästi, - - meestel oli see töö ekke paelu kesisem mõnel Tõs; tegin `lustest õlut. ta tahab ikke muud koa `panna, ta vägä kesine Juu; vilja saak oli kesine; kesine toit Kad

kesine² kesik|ne g -se Jäm Khk Muh Mar Tõs Juu Kos JMd KJn mitmesugune, erinev (hrl liitsõnades) eks inimessi ole kesissi Jäm

kesiselt kesiselt igavalt, tühjalt Viidetü niisama kuivalt ja kesiselt seda aega, aga jutumehed õtsa kätte ei suanud Trm

kesk¹ kesk R Pha Põi Muh Emm Phl Mar Tõs Khn spor Ha, JJn Koe VJg TaPõ Plt KJn Puh Se; kesk Ran San Har Se; (liitsõnades) kesk- R eP Trv spor T, Vid; kesk- Kos Koe Ksi KJn spor eL

I. prep 1. (ruumiliselt) keset ise (lademelööjad) olid kesk lademete `seisid VNg; sai kesk järve, säääl uppus `vällä Lüg; Kesk `astja vajudetti `risti `kummagi `kääga `sõrme `augud `sisse [pärast sõtkumist], siis sai aru kui akkas `kerkima Jõh; se peab ika keige param [lehm] olema, kenel kesk `selga ka on karva piire Emm; `enni põlnud rätikod nottis peas. `enni olid kesk pea lae Mar; kesk `kuormad oli sel'g puu JõeK; tulejalg õli kesk põrandad Trm; põllu `tuhkur one piält punakas, kesk `selgä muss jut't; `kervetegi tegi vanass `kerve ja lei märgi kesk `kerve palet; lõevoke teeb kesäle pesäd, kesk kesä eläjä jäl'je `sisse Kod; pilve seisab nagu müir kesk taevast Lai; taa nahk om muud'u hää, a kesk `nahka om suur' mulk `sisse lõigat; ma_sattõ kesk purrõt ekkõ `sisse Har

2. (ajaliselt) keset; vahepeal kesk suid (suve) JN; vana kikass kirg `õkva kesk üüd, kell kat'stõsskümme Har; mis sa siss naaridõ? kesk kerigo `aigo Se

II. (millegi) keskmine, keskel asetsev (sag liitsõnades) **a.** (ruumiliselt) *Esimäsed said keskmadalale, `toised ilisemad tulijad jäid `äärte `pääle; Oli tugev vuo, siis keskmadala päält üäd `saaki ei saand; siis ne peigmies ja pruut oli [U-kujulises pulmalauas] siel kesk `laua taga siis Kuu; kaiv on kesk `õvve pääl; kesk `vankris õli `keske puu Lüg; teised võrgud oo keskjāda; keskja kõve `otsas oo `jälle ila Mus; Kesk soos seal oli esiti `eina `põlve Põi; panen selle `estme just kesk parandale; see kibi oo kesk põllal. kesk tee peal; ta läks üsna kesk metsast läbi Mar; Mol'd `olli no üks nii pikk ku siit keskuast ära `senna `lauva `juure Hää; eks pruut' ja `peigmes õld `soajas isame järele, ja siis soaja `sõitis nende järele -- torupill `mängis kesk `soajas Kad; iest elab ja tagant elab, kesk vahe paigalt `surnud = vokk Sim; keskväl'jä servän õli siili pesä; kesk südä järve kõst one sügäv nagu jõgi Kod; lõövad kahelt poolt mulla kesk vau `piaale, kes se põhjast enam [kartuleid] `kaema akkas Lai; `kaevsin -- ja siit kesk kajolt `tulli si lõhe KJn; otsaukse pool taga `kirkus ning kesk `kirkus Jäm; Mari laul' keskkerikun helehede Har* **b.** (ajaliselt) edimält temä `olli suvemijs --, keskajal (keskealisena) `olli ta `veske poiss Ran

Vrd keskpea, kess², kest³

kesk² kesk kagu – Phl **Vrd** keskhommik

kesk|aruline keskealine sij om kesk aruline inimene, õige vana ta ei oole Krk

keskatama keskatama ? katkestama, pooleli jätmä olõ_i- timä laisk a juvva_i- kõvastõlõ är tetä?, innõ keskatass tüüd Lut

keske `keske Sa JMd; `keske- Har; -`keske Rei Vön VIId (-`keske), -`geške Lei, -keske Plv Se

1. prep (ruumiliselt) keset korges oli `keske `jalga [kingal] Jäm; ole `keske labu, muidu leheb `ümber Khk; `keske karja `aida oo mörral suur tii Mus; laud tõstetakse `keske põrandad JMd

2. adv (ajaliselt) keskel, keset `keske töö aal magab Khk

3. (liitsõnades) -keskis, -seltsis; -vahel tol lehmäl ol'liva nii `vindse nisa, et katõ `keske nüsssime, tõõnõ kura poole pääl, tõõnõ ää poole pääl Võn; naa_katõ `keske ütte ei sünnü?, alati jagõlõsõ?; tulnuva `sisse kolmõ `keske ja tuj vanamijs `paeno? ahopääle üless Plv; timä `elli katõ `keske pojaga? Vas; naasõ? katõ `keske sobiva ja sosistasõ? `tassagõidsi Röp; katõkeske lät'si? Se **Vrd** kesken

kesk|eadlane keskealine Kesk `iadlastega oo ia tööd tiha, nääd `oskavad `kõiki `tõõsid Han

kesk|ealine ei noor ega vana; keskmises vanuses *nee kesk`ealised nee tulid siis tagasi`rohkem* [Saksamaalt], *aga nee vanad ning lapsed, nee`puhkavad ikka sääl* Ans; *kes juba kolme`kümnest üle leheb, se on kesk`ealene –`enne on noor Emm; see oo vanaduse poolest üsna keskealene* obo Mar; *kesk`ealised inimesed oo naa nel`la kümne`aasta`ümmer* Aud; *kesk`ealine mets`ol`li seal* Vän; *paras kesk`ialine mies* Kos; *viie`kümne`aastast saab üteldä kah keskiälisess, ku`ta om`täitsä`tervuse man, ja jõun* Ran; *kesk`iäline nasterahvass, aga täl om latsõ jutu* Nõo **Vrd** kesk|eadlane, -iane, -igane¹, -igäline, -igäläne, kesklane, kesklik, kestealine

keskeh → kesken

keskehe `keskehe Rõu(-s-) Vas Se

1. adv keskele, keskkoha *piirakulõ pandass võiõtuss`keskehe* Rõu; *lätt`keskehe* Vas

2. postp sekka, hulka, keskele *tulõ mi`keskehe är`!; mine sa ka noidõ`keskehe* Se

keskel¹ `keskel<sup>spor</sup> R eP Hls Krk Ran Nõo Se; `keskel Krk TLä Krl; -`keskel Plv Röp

I. adv 1. (ruumiliselt) keskkohas, -paigas, keskses asendis, ringi sees; keskkoha, -paika *Mehed`issuti kobaras rie nenas ja puusärk õli`selja taga. `Miestel`viinapudel`keskel* Jõh; *jahudi käsikivi peel, kaks suurd ümargust kivi, siis auk`keskel* Käi; *siis sial`keskel meres oo suur kibi raho* Lih; *kolne nuõp keskel ja`valged ääred, need oo kana`persed* Var; *üs seisab keras nagu -- küünal, pea`keskel nagu tikk üleval* VJg; *kambrid olid otsas, rehetuba`keskel* Pal; *ahjusuu jääp`keskel ja ahjusuu kõrvast tuleve lõõri* Krk; *kolm pata ol`l rinna pääl (reas), suur`pada ol`l`keskel, kat`si pooli`ol`li`väikese`paa`* Krl || *lassid oo`sohksed ümmarikud --`keskel`kohtas üks auk* Var **Vrd** keskkottan

2. ajal, keset sõsare sõrmus `katke mingu `keskel kihla ajal Phl

II. postp 1. (ruumiliselt millegi) keskosas, -paigas, (ringi) sees *rihe`pel ollasse ooste`keskel; kaas`magab vilja lasu`keskel* Khk; *ta`olli tule`keskel kohe* Muh; *paja põhja`keskel oli suur auk* Juu; *konks õli laes ja pada õli kere (onni)`keskel konksu õtsas* Trm

2. (ajaliselt) keskpaigas, keset kasu `lauped on nädala `keskel Phl

3. seas, hulgas, keskis, -vahel (sag liitsõnades) *Oma`keskel on`tähtsad mihed, omal viel`korvatagused`märjad* Kuu; *vennaste`keskel ei tohi`riidu`olla* Vai; *vana oli ise teiste`keskel* Põi; *taluinimest elavad oma`keskel, linnainimes oma`keskel* Hää; *uõt oli lammaste`keskel,`tahtis`lammad ää`murda* Juu; *laps oli väilal`lillede`keskel* VJg; *poiss jooseb`rahva`keskel* Hls; *pidänuva oma`keskel aru* Ran; *paremb`hindä`keskel a`ra lõpeta sjo asi* Se

III. prep keskosas, keskmisse ossa, teat alas(se) *kajaka ingemaa on liivaleetselg`keskel merd* Jõe; *räime üidasse`keskel maad silk* Muh; *keskel selle`platsi oli olnd -- kaev* Kse; *Viib keele`keskel kõhtu (väga maitsev)* Han; *Madise (talu) oo`keskel küäl`rohkem* Var; *luuk om`keskel`kelpa* Krk

Vrd keset, kesk(es), keskis

keskel² → kestel¹

keskele `keske|le Kuu<sup>spor</sup> eP, Ran Puh Röp, -lle JMd Koe VJg Sim Trm Plt SJn; `keskele Puh San Har Rõu; rhvl `keske_elle Khn

I. adv keskkoha, -paika, keskossa *kui labu kess`paika`einu tarist on, siis`eetesse: pane`keskele ka* Khk; *pane`sõnna`keskelle maha* JMd; *rehaga mõedab kuhja`laiust, et varras jääb ilusti`keskelle* Sim; *puद्रule`tehti auk`keskele`sisse, silm, või`pañdi`silma* Plt;

minevajasta om see lang lak'ka künnet, no_piat see `keskele kokku `küändmä Har
Vrd keskkotsale

II. postp **1.** keskossa, (ringi) sisse *kis `sõnna ooste `keskele tahab `minna* [pahmamisel] Khk; *mere `keske,elle* rhvl Khn; *mine põllu `keskele* Tor

2. sekka, hulka *unt tuli lammaste `keskele* Mar; *ta tuli meie `keskele, ehk meie `ulka* Juu; *tulli meie `keskele* Puh

III. prep keset, keskossa [sidemete] *`leikaja - - paneb `keskele rihaltse `unni* (~ unniku) [rukkivihud] Khk; *obust ei vôi `keskele `põldu jätta* Han; *vii lat's kirikude, pane `keskele kirikut pengi pääle* Hel

Vrd kesk¹, kesk|kohta, -paika

keskelt `keske|lt Jõe Jõh IisR spor eP Trv T Plv Se, -ld Kuu VII Hi Puh Nõo Ote; `keskelt KJn Ran Kam Har Vas

I. adv **1.** keskosast, -paigast, (ringi) seest *Kää `servaga `tõmmeti `ümbär `servide ja `nindat leib jäi `keskelt `kõrgemb* [pärast sõtkumist] Jõh; *laheme `keskelt läbi `minna* Khk; *`keskelt üsna kenad kuivad* Muh; *Otse silma `sisse* [tuul], *otse `keskelt `vasta* Hää; *mine `keskelt kuusikust läbi. kui tahad otsekohe `minnä* Juu; *nigu sipelgas `keskelt `kiinni* [korsetiga] Plt; *vanast ku pään sugisit, siss teit `juusse katele poole `plet'ti, keskeld `ol'li juun* Nõo; *Nyy_kerilauva `ol'li\_nii õt kat's ahtakõist `lauda ol', `keskelt `ol'li_na_tisipa laumbõ?* Har

2. (ajaliselt) varasema (vanema) ja hilisema (noorema) vahepealt *üks õde ja vend olid minust vanemad ja teised nooremad, mina oli siis sealt `keskelt* Aud; *kolm lammast oli, üks on `keskelt ää kadund* (surnud) Juu

3. keskmiselt, keskmist viisi, äärmustesse kaldumata *Ilma elus oo keikse param kui sa nõnda keskelt läbi aeda katsud* Kaa; *aa `keskelt läbi* (suurema rikkuseta) Puh; *ega perüss halv ka es olõ?*, *nii `keskelt* Plv; *sjõ asi ei olõ hää ei olõ halv, om keskelt* Se; *k e s k e l t l ä b i* (statistiliselt või hinnanguliselt) keskmiselt *`räimed on `keskelt läbi üheksa kilu tekas* Krj; *`keskeld läbi arvata* Emm; *kudas käsi keib? ah keib `keskelt läbi* Mar; *anna kõigile `keskelt läbi* Tor; *`keskelt läbi kuus `kuormad* JMd; *põld ea ega põld `vaene, nad oli nii `keskelt läbi* VJg; *kudas kaup läks? läks `keskelt läbi* KJn; *mis lina kaal `maksis `keskelt läbi, mina ei määleta* Sjn **Vrd** keselt, keskilt

II. postp **1.** keskosast *Parandi `keskelt pühib ära, ääredes varesel ää muneda* Hää

2. seast, hulgast *kadus meie `keskelt ää* (suri) Ris; *kadus meie `keskelt kui tina `tuhka kohe* VJg; *tuli `võera `rahva `keskelt* Iis

III. prep **1.** (ruumiliselt) keskosast *vanaema oo `keskelt maad* Muh

2. (ajaliselt) keset *`enne lõunat on ommiku puolik, `keskelt `päeva* (kella 12 paiku) *on kesk päev* Kad

Vrd kesk, keskest, kesk|kotsilt, -kottast, -paigast, -poolt, kesselt

keskemal `keskemal rohkem keskel, keskkohale ligemal *Keeru `kesmine, sis ta on kõige `keskemal, nägu on viis last, sis kolmas on keeru `kesmine* Hää

kesken `kesken Võn; *kesken* Rõu; *`kesken* Urv; -`kesken Krl; *`keskeh* Plv Vas Röp Se keskel

1. adv keskkohas, -paigas, (ringi) sees *üt's paar' ol' 'uurdidõ 'kot'sil, sõss 'kesken* Urv; *otsah ora, 'keskeh kerä, takah nigu labidass* = kana Röp; *kesspaigah vai 'keskeh, tu om üt's kõik' Se*

2. postp seas, hulgas, seltsis *'hindä 'kesken kuun ol'liva* [tatarlased ja venelased], *sõss kõnõliva_venne keeli Võn; vel'jo kesken ei piä? 'riidu olõmma Rõu; katõ 'keskeh* (kahekesi) Vas; *'rahva 'keskeh tul'l sääne asi; 'hindä 'keskeh om šjo asi 'olnu? Se*

Vrd keskes

-keskene Ls isekeskene

keske|poole keskele poole *Takkapoolõ pañni vähämbä? [leivapätsid], 'keskepoolõ suurmba? ja ettepoolõ jälle vähämbä? Har*

keske|puu härjavankri tiisel *'sõideti 'ärgidega kesk 'vankris õli 'keske puu Lüg*

keskes *'keskes* VNg Lüg Vai Khk Vig Mih Tõs JõeK VJg, - *'keskes* Jäm Kaa Muh Emm Rei Han PJg Ris Hag Kod KJn, - *'keskes* Hag VJg keskel

1. adv **a.** keskkohas, -paigas, (ringi) sees *seäl* (uksel) *oo 'keskes 'mõnda 'põõna, aga egä neil nime kedägist põle* Vig **b.** seas, hulgas, vahel, -keskis *niet ku 'rääkid omas 'keskes, vat on 'kuulla 'kiele 'murret; siis kui neil oli 'aigu, siis 'mängisivad 'kaarti omas 'keskes* Vai

2. postp seas, hulgas, vahel, -keskis *sie oli üks 'nalja sana, ei sel old midagi 'tähtsust, 'rahva 'keskes vaid üks nali VNg; 'meie 'keskes ei õle 'riidu kedägi Lüg; Jõulud peame kodus ise oma 'keskes ää Kaa; kaks 'päeba läksime lätlaste 'keskes. meile oli see maa võõras* Mih; *vennaste 'keskes ei piä 'riidu olema Tõs; äia taat' ehk äia papa, ia jutu 'keskes tuleb 'rääkida JõeK; näväd öma 'keskes pidid nõu ja aed juttu Kod **Vrd** keske, kesspaigan*

Vrd keskel, kesken, keskis

keskest *'keskest* Plv Vas Se; *'keskest* Har Rõu keskelt

1. adv keskkohast, -paigast *siss tet'ti takstooli? paarõlõ ala?, muud'u olõss katuss 'keskest 'nõtsku 'vaonu? Har; mis 'keskest l'äbi lätt – pää kraav, kohe 'väiko kraavi 'lätvä? 'sisse Rõu*

2. postp seast, hulgast *ku sa tul'li noidõ 'keskest? Se*

kesket *'keske|t (-d)* Kuu Kaa Muh Mär Vig Lih Mih Var PJg Juu Tür Pee VJg; *kesket* KJn prep keset, (millegi) keskel, keskpaigas *Sis 'sendägi minu isä, 'kesse 'kesket 'ielimäst sada jua, 'justku vähä kolm 'vierandil, 'kuolis kävi Kuu; tulejalg oli 'kesket parandut* Vig; *ja lõgu oo naa rumal ta teeb 'kesket 'põldu [pesa] Var; 'sõnna 'kesked 'kaussi 'tehti [kiislisse] auk ja siis 'pañdi või 'sõnna 'sisse Tür; laud 'ol'li 'püsti kui poisike kesket tuba säääl või kammert* KJn || [sari pandi] *värävä 'kohta noh. sest 'kesked 'paika rihalust [ta] ei ond* Mär **Vrd** kesset

kesk|hommik(u) 1. hommikune söögikord hrl kella 8 ja 10 vahel (heinaajal hiljem); sellega kaasnev puhkepauz; keskhommikul söödav toit *'Päiväl õli siis üks tund kesk'ommikut ja kaks 'tundi 'lõunet; 'kartuli võttamise ajal siis ei õle enamb kesk'ommiku; eks 'päiva ja 'kella järele ikke kesk'ommikud 'pietasse ja 'üellasse Lüg; 'Ütlä 'tõistele et kesk'ommik on 'valmis; Kesk'ommik 'süüdi tüä 'juures ja kui 'õldi kodumail, siis 'laua taga Jõh; üks sööma vahe on töö ära 'tehtod, akab keskomego Käi; omikone söömavahe oli pääva tõusost keskomikoni LNg; omikune 'süömine [talvel] ~ keskomiku [suvel] Hag; keskomikuks änamesti on keede karduled, karduleste 'kõrvas piima soolvett Ann; pialt kesk'ommikud lahuteti [heinad] 'lahti kui 'päike 'paistis ja ilus ilm oli VMr; eina ajal süüasse*

kesk ommikut kellu `kümme ajal -- talvel nõnna veike `valge ajal Iis; tulge keskommikud `võtma Äks; kesk h o m m i k u | l , - l e , - l t , - s t kesk hommikut sööma(s) või pidama(s), kesk hommikut söömast või pidamast `mõisa kõhas ku lokk käis siis `tarvis akkada kesk `ommikule Lüg; käisid keskomikul, tulid keskomikust Mär; ühe kella `kümmeni, üheteist `kümmeni [niideti], siis läksime kesk ommikulle VMr; me lähme kesk `omkule siss on kas supp või `piima ja `leiba või kuda nad söövad Äks; läksime keskomikult `väl'la Plt **Vrd** kesk hommikune

2. a. (umbes) kesk hommikune aeg, päeva alguspool keskomegol saab sööma peele pohada Käi; noore kesk omigu ajal. see oo natuke enne kesk omigud Vig; Rihe rabataksõ keskumikuks maha Khn **b.** kesk hommikusel ajal (hrl kella 8 ja 10 vahel) kesk `ommik on neli, neli samu [varju pikkus] Vai; sui oo keskomigu päe juba `kõrges Mih; kui perenaine jäi keskomiku il'jast, siis `andis kannatata [tühja kõhtu] Lai

3. a. ilmakaar, kust päike kesk hommiku ajal paistab, hrl kagu jo mehe `kõrgusel siis `üeldi: päiv on jo `nuores kesk `ommikus Lüg; `päivä saa jo kesk `ommiko Vai; keskumigu voo Rei; kui päiv õli [heinaajal] pää `noordes `lõunes ~ pooles (~ `pooldes) keskomikus Mär; keskomigus oo päe siis, ku kell oo kaheksa; tuul oo suise keskomigu `kohtas Kse; tuul o pooles keskomigus Var; `kõrge keskomiko (kui päike on üle kesk hommiku) Ris; päeva tõusu ja `lõune vahepial on keskomiku JJn; `vaatas päeva `poole, et pääv (`varsti) juba keskomikus -- siis üks `sülda kolm oli üleval Lai; keskomiku kuhas on üks järv, see on Virts järv Plt; tuul ju keskomiku puul KJn **Vrd** kesk **b.** kagutuul kõvad tuuled oo ida maakar, keskomik Mus; Keskumik viib kalad `astestkid ee Emm **Vrd** kesk hommiktuul

Vrd kesk|hommuk, -hoomik, -oming

kesk|hommik|jooks Kalamihed Sõru rannas nimedast veejooksu mis Soela väinast välja läks keskumik jooksuks. Keskumik jooksuga suurd kalasaaki äi saand Emm **-tuul** = kesk hommikutuul Keskumik tuulega maksa merele `minnagid; Keskumik tuul toob sügisel `talve ja kevade viib `talve; Keskumiktuul ja naise viha lõpeb pisaratega Emm **Vrd** kesk hoomiktuul

kesk|hommikune 1. a kesk hommiku (hrl kella 8–10) ajal toimuv noojah keskomikune `söömene, `enni keskomikud `tehti Ris; keskomikune söömaaeg Juu

2. s kesk hommik, söögikord `mõisa kõhas ikke kodo menivad kesk `ommikust `süöma ja tulivad `jälle lokko ajast tagasi Lüg; söö ennem kesk omigust koa, siss mine Vig; kella kahessa `aeges sööme keskomigust Var; keskomikune (kell 8) Rap

Vrd kesk|hommik(u), -hoomikune, -omingune

kesk|hommiku|oode kerge kehakinnitus enne kesk hommikust söögikorda keskomiku oodet palju ei `anta HJn; eina aal `võet'i kesk ommiku uodet VMr **-söök** kesk hommikune söögikord vanast oli keskomiku söögi `ootamine -- vara `miñdi `tööle, kere oli ele Lai **Vrd** kesk|hommik, -hommikusöök **-tuul** kagutuul keskomiku tuul kello kahessa `aegus omigu puhub Tõs; keskomiku tuul sie oli kõige valusam JJn; keskomiku tuul oli vana igavene sõna. see on `lõuna omiku tuul Lai; keskomiku tuul ~ järve tuul Vil **Vrd** kesk hommik, -tuul, kesk hoomiku-, keskomingu-, keskoomingu|tuul

kesk|hommuk(u) = kesk hommik

1. kesk hommikune söögikord ommogo tuli masinarahavale keskommogud `anda, õlgu muailma toit mes annad; keskommok `anti ike ärä pruudi puul, siis sõedet'i peiu puale Kod;

keskommuku oli kella kahessa ühessa `aegu; keskommukut pidama Äks; Eena aeal `tehti keskommuku ja `löuna und, rukkilõikuse aeal änam söögiund ei magatud Sjn

2. kesk hommikune aeg, päeva alguspool siad magavad keskommoguni Kod; `Niit`jä_`tul`li jo kesk hommugu niit`mäst kodu; kesk hommuk om kell kat`s`tõisku Har

3. kagu tuul keanab keskommoko(sse) Trm; pääv on ju keskommukus ja sa ikke magad Lai; Keskommukust tuleb alati kaks `päeva `vihma, kui sealt kord sadama akkab Sjn

kesk|hommuku|söök = kesk hommikusöök este oli suuruss, siis tuli keskommuku söök Lai

kesk|hoomik(u) = kesk hommik

1. kesk hommikune söögikord `Heinälised tulid kesk`hoomigulle Kuu; keskoomiku on `löuna ning oomiku vahel, `päike akkab juba soeaks minema, kaste on ää kuind Pha Vrd kesk hoomikune

2. kagu meite laut on ehidatud keskoomigu suunas Mus; tuul on keskoomikust Mus

3. kagutuul keskoomiku, kud akab puhuma sis toob `vihma Mus

kesk|hoomik|tuul = kesk hommikutuul täna oo keskoomiktuul Mus Vrd kesk hoomikutuul

kesk|hoomiku → kesk hoomik

kesk|hoomikune kesk hommikune söögikord siis süiasse keskoomigust Khk; söid eenamal just keskoomikust Juu Vrd kesk hommikune

kesk|hoomiku|tuul = kesk hommikutuul keskoomiku tuul on maa tuul, puhub maa poold Khk; keskoomiku tuul on maakare (ida) ja `löuna vahel Krj

keski → keegi

-keski Ls katõkeski

kesk|iane keskealine *kesk`iane om nel`lä`kümne`aaste ümmer* Krk Vrd keskigane **-iga** inimese vanus umbes 30. ja 50. eluaasta vahel *sie on juo kesk ia sies inimine; üle`puole iä ju on, kie neli`kümmend viis`aasta vana, keskiä sies* Lüg; *keskiga mees* Jäm; *nemä o eläten inimese, mis keskiast vällän om* Krk; *oo tju jo üle keskiä, kuuskümmend`aastakka vana* Rõu **-igane** keskealine, keskmise vanusega *sie (utt) on jo keskigane, nuor on`tallekaine* Vai; *kui kolme ja nel`jä`kümne siden, õled keskigäne; puulpidune, keskigäne naene õli* Kod Vrd keskiane

kesk|igäline *-igä|line* Lüg Mar Trv; *-lene* Tõs keskealine *keskigäline* inimine, *neli`kümmend ja kolm`kümmend viis* Lüg || *vene oo keskigälene paet* Tõs Vrd keskigäläne

kesk|igäläne *-igäläne* keskealine *minä olen ka üks elätand inimäne, keskigäläne* inimäne Kuu Vrd keskigäläne

keskik n, g *`keskiku kesik sia`keskiku one kahe`kolme`kuune. kui`pali teil ka one`keskikusi* VNg

keskilt *`keskilt keskelt kaput` on našte`rahva üliriie, poolest jala säärt,`keskilt on kaunis kitsas* Saa

-keskin Ls esikeskin

-keskine Ls esi-, oma|keskine

keskis *`keskis* HMd, *-`keskis* Noa Kul Khn Tor spor KPõ I; *-`keskis* R S L KPõ

1. postp *keskel küla`keskis nii`pal`lu ei ole peresi* HMd

2. (hrl liitsõnades) hulgas, -seltsis; -vahel *Vahel oli ka obetaja kohal, siis `ninda suurd`möllü ei old, aga oma`keskiss oli madina kui `palju Kuu; Nad pomisesid oma`keskis salaja Emm; õlid õma`keskis vihased Kod; lapsed ilutsevad oma`keskis Lai*

Vrd keskes

kesk|keha vöökoht *meesterahvas `aie kõik` `valgõ `hammõ `säl`gä. seere`käuatega päält kesk kihä kiinni? Har; [naiste särgil] peeneb ol'l mäeots ja jämehep ol'l alaots, keskkihäst saani? Rõu Vrd keskkocht*

kesk|koht 1. ruumiliselt keskel asetsev koht, ala või osa *kesk`kohta on kova [kapsal], sie on `kotsana Vai; siis `aeti sööd kesk`kohta `unni; põld oo keskkohest tühäks jäänd Mar; ku vesi suur on, siss se keskkocht on emakoht, oiame siit keskkohast, emakohast, sis ei jää kinni `koskile [paadiga] Vän*

2. fig **a.** vöökoht *ristlude `kohtas see keskkocht on Ris; keskkocht tõmmati `ko-rse-t`iga `kiinni, siis oli nigu sipelgas Plt Vrd keskkeha **b.** kõht Keskkocht `uotab oma jagu, odamme vahepala Kuu; keskkocht valotab; keskkocht üsna tühi, tahab `süia saha Mar*

Vrd kesk|kotus, -paik, kess-, kest|koht

kesk|kotsale keskele, keskkochta *nigu pul'li sil'm ol'l tsüsät sinna `vaarallõ kesk`kotsalõ, tuu ol'l võid, mia kesk`kotsalõ `paanti Har; kesk`kot'salõ tetäs [korvile] jäl`pal'mraint Rõu Vrd kesk|kotsile, -kottale, kesskotsale*

kesk|kotsalt keskelt, keskkohast *Nyy_vitsa_lahastas kesk`kot'salt `lahki? Rõu Vrd kesk|kotsilt, -kottalt, kesskotsalt*

kesk|kotsil keskel, keskkohas *Sõs kesk`kot'sil, plat'i kesk`kot'sil ol'l mulk, tuu mulgu `ümbre `paanti üdse? Urv Vrd kesk|kotsal, -kottal*

kesk|kotsile keskele, keskkochta *Kaasõlavvulõ tet'ti kesk`kot'silõ sääne rööbe vai t'salk sisse Urv Vrd kesk|kotsale, -kottale*

kesk|kotsilt keskelt, keskkohast *Sõss taa ravva kesk`kotsilt lätt taa and üles [kapsaraua] Urv Vrd keskkottalt*

kesk|kottal keskel, keskkohas *Sõss `võet'i `loet'i langa_poolõss. keskkottal pidi uma vahe_neh olõma, sõss lää õs segi Rõu Vrd kesk|kotsil, -kottan*

kesk|kottale keskele, keskkochta *Inne pal'mit'i ütest veerest lang läbi nikagu_keskkottalõ, sõss tõdõst veerest; tüve otsa -- `käänti keskkottalõ kiinni? Rõu Vrd kesk|kotsale, -kotsile*

kesk|kottalt keskkohast

1. ruumiliselt keskel asetsevast kohast *land om vesine kotusõkõnõ, veerest iks ohemb, keskkottalt süvemb Vas*

2. vöökohast *jaki? ol'liva_keskkottalt kõrditu, veeren ol'liva -- proõdsi? Võn; Pal'mikidõga_köödi_naaõd keskkottalt `ündrugu_kiinni? Rõu*

Vrd kesk|kotsalt, -kotsilt, -kottast

kesk|kottan keskel, keskkohas [kibitkal] *kolm `luyka. üt's ol'l iin, üt's ol'l keskkottan, üt's om takan Urv Vrd keskkottal*

kesk|kottast keskelt, keskkohast *ta läts `õkva jõõ keskkottast läbi Krl Vrd keskkottalt*

kesk|kotus keskkocht

1. ruumiliselt keskmine paik või osa; keskpunkt *sil'mä terä `ommegi si keskkotuss, mes näeb Ran*

2. fig kõht *keskkotuss om nii tühä ja nõrk* `kat'skiminekil Krl

Vrd kesskotus

kesk|kotusekene dem < keskkotus *luuk', taaga keritäss* `langa - - luugi *keskkotusõkõnõ kost kiinni võtadõ* Har

kesk|laev laeva keskosa (vööri ja ahtri vahel) *Kesklaevas aa komandusüld, kampüs ja peestepaadid; Vanade laevdes elavad kesklaevas* (laeva komandosilla taga või selle all) *ainuld juhtkonna mihed* Emm

kesklane `keskla|ne g -se Tor Kos Trm Plt

1. keskmine *ta* `ol'li `kesklase kasuga Tor; *kesklase ia sees mees* Trm

2. keskealine *kesklane inimene, ei ole vana ega noor* Plt

Vrd kesklik

kesklik `keskli|k n pl -gu² = kesklane

1. *ei olõ hää ei halv, kesklik saaminõ ol't; keskligu² vil'ä²* Se

2. *kesklik ineminõ ~ keskiälinõ* Se

-keskline Ls isekeskline

kesklus → keskus

kesk|lõuna 1. südapäev *yug tuli teene läks, kesk lõõna aeg siis ei sadanud* Pal

2. lõuna (ilmakaar) *siulik õli kesk lõunes, õda jälle kieras oma sava seie koito kell kaksteist üöse* Lüg

keskmed pl `keskmed Hää Kos

1. vahelihas, diafragma *Keskmed on vaheliha, õhuke nahk - - kops ja maks, on ühes päälpuul keskmi ja soolikad ja magu on all jaus* Hää

2. sooli kooshoidev osa, soolte vaherasv ja -kelme soole *keskmed, kus sooled kokku käevad* Kos **Vrd** keskmine, keskpaik, kesmus

keskmik `keskmik keskosa *tu keskmäne maatük'k vai põld - - keskmik tükki* Ote **Vrd** kesknik

keskmine `kesk|mine (-mene) g -mise (-mese) R(excl Kuu) S Rid Mar Kse Aud spor K, I M(-min Krk) Võn, `kesk- Lai; `keskmi|ne San Har, `keskmi|ne Saa Rõn Har Plv, g -tse; `kesk|mõni g -metsõ Krl

1. a (ruumiliselt) keskel asetsev *keskmine kiri oli [naiste tuttmütsil], punase sisse valged tipid tehtud; keskmised kirjad valmis siis aketi musta kuduma kunni nolgi kirja ots käde tuli Jäm; keskmine tua paar ning keskmine paranda joombu pidavad ühes kuhas olema* Khk; *Keskmise sõrme otsast küünarsnukini oli küünar, põial ja keskmine sõrm sirgus, see oli vaks* Põi; *keskmene kodar [reel]* Ris

2. a (ajaliselt) keskel olev, vahepealne *jõulu keskmisel pühäl vagane laps kätkis jo tunneb et on päiv pitkemb* Lüg; *nüütsel ajal oo sii ikke riolid, aga vanal ajal põle riiolesi olnd. need oo ikke selle keskmisel ajal tulnd* Mar; *vanem vend tõstis tal'lis piale [sõnnikut] ja keskmine vend laskis maha ja mina vedasin* VMr; *keskmin pühä müüüdä* Krk; *suisspühi keskmitse pühä siss peef'i nu pulma² ja rištiti lat's kah* Har

3. a (omadustelt või näitajatelt) paras, vahepealne; tavaline, keskpärane *keskmine inimine oli näo poolest* Vai; *ta töi metsast keskmissi (keskmise suurusega) kuuse kasusid* Khk; *keskmene tuul on paras tuul* Põi; *kudas asi läheb? läheb keskmest moodi* Mar; *kuulen, mis jälle riagivad, keskmist (keskmise tugevusega) juttu kõik* KuuK; *keskmist*

talud olid kakskümmend `ektari Koe; kui õtstakud saed ärä, `ánti `keskmised takud kedrätä Kod; sadab püütrepäevän uuug `vihma, om `luyta `keskmist `saak'i Hel;

Vrd kesklane, kesklik, kesknik

4. s sooli kooshoidev osa, keskmed *ku on `õige ramus siga, siis mõni võttab `suole `keskmisest `pannu `määrida, ku ei õle ramus, `keideta `siebist Lüg; soolte `keskmist es `sööda, sellega määriti rattud Ans; soolikate ~ `soolte `keskmest KJn*

Vrd keskmäne, kesmine, kesmäne, kessemaine

keskmiselt `kesk|miselt Rak, *-meselt* Koe tavaliselt, harilikult; keskelt läbi [linad ligunesid] *kaks ja kolm nädalad, jah, nii `keskmeselt* Koe; *põllud `aantsid meil `keskmiselt ikka seitse kuni kaeksa `tsentnerit vil'la igalt `ektarilt* Rak **Vrd** keskelt, kesmeselt

keskmäne `keskmä|ne g *-se* Kuu Kod, g *-tse (-dse)* Ran Nõo Plv Se Lei(-n); `keskmä|ne g *-tse* Ran TMr Ote Vid keskmine

1. a. a (ruumiliselt) keskel asetsev üks tuhat viissada `onge igä oli se `keskmäne ribi `pohja`ongi Kuu; *kraikal `olli `keskmäne varb tolle jaoss, et tä jalul sais ja `keskeld and `liiku Nõo; tu `keskmäne maatük'k vai põld Ote; karuss jal' `üt'less: `lõika' `keskmätse sõrmõ ots maale* Se **b.** s keskosa [mõrra] `keskmäne ~ kesspaik Se

2. (ajaliselt) keskel olev, vahepealne *nagu jõõlud, tõene pühä on `keskmäne pühä* Kod; *tuy `keskmäne veli es ole nigu `õige aruga* Nõo; *lihavõttõ `keskmätse pühä munnõ veerüdi'`* Se || *'keskmän skuol'* (keskkool) Lei

3. omadustelt (suuruse, kvaliteedi jms poolest) *Ohelik – paras `keskmäne kõüs, `minjegä `viia `lehmä `pellule `kõüde* Kuu; *lähäb parajat `törki alate `keskmäse juaksuga* Kod; *`keskmäst kasvu* Ran; *mõnikõrd `kasvi periss ää [lina], vakama päält `keskmäne saak ol'li viiosteikümmend `puuta ja kaitskümmend kah Kam; tuu `ol'li nii `keskmäne [maa], es ole ää, es ole alb kah Ote; otsani `piinü villaga olõ õi, voho villaga ka olõ õi, umma `keskmäist jako `lamba'` Rõu; *kuld om kül kõkkõ `kal'lib, a kõkkõ nõrgõb, hõpõ om `keskmäne hinnalõ ja `keskmäne `joulõ, vašk om kõkkõ odavab, a kõkkõ kõvõb* Se*

4. soolte keskmed *Eks jäid igä `suolde `keskmäste `rasvad - -, siis neist `keidetti `siepi* Kuu

Vrd kesmäne

kesknik `kesknik g *-u*

1. s keskosa *tuu `kesknik `põldu, [õeldi] kui maa nuka `ol'li `põlde `järgi. tu `keskmäne maatük'k vai põld - - [vanasti] ol' tõsel talul tõnõ põld, siss kutsuti `keskniku* Ote **Vrd** keskmik

2. a (omadustelt või näitajatelt) keskmine *`kesknik – tuy `ol'li nii `keskmäne [maa], es ole ää, es ole alb kah Ote*

kesknädal, -a, -i (sag substantiiv ja adverb segunenud)

1. kolmapäev *Kesknädälä `ehtul on küläs enämiste `tantsud `nuordel* Kuu; *`lauba ja kesknädal olid pudrupäevad* Mar; *kesknädali (u) ~ kolmaba (van) Saa; pulm - - kolm `pääva ikka `kestas, ikka kesknädalani* Kos; *kesknädalast saadik jua kodust ära* Iis

2. adv kolmapäeval *esmäbä edeb, teisibä tige, kesknädal kideb* (inimese omadused vastavalt sünni päevale) Mar; *mineva kesknädali olin sial; kesknädal ja `laube keedan pudru* Ann

Vrd keskviik, kesnas, kesnel, kesnisi, kesnäli, kessiku, kessnädal, kestnädal

kesk|oming(u) = keskhommik

1. keskhommikune söögikord *juba läksid keskomingule* Muh; *Keskominguni oo veel paar tundi* Han; *omingu päeva tõusu aast niikaua kui keskominguni* [niideti] Pai **Vrd** keskomingune

2. keskhommikune aeg, päeva alguspool *keskomingo* Mar

3. ida ja lõuna vaheline ilmakaar, hrl kagu *keskomingu tuul puhup sealtpoolt kus `päike keskomingus on* Jaa; *tuul o keskomingust* Muh; *keskomingost kui ta (tuul) seet puhob ikke kül'm* Mar

kesk|omingune = keskhommikune

1. a keskhommikul toimuv *keskomingune `söömine* Jaa

2. s keskhommikune söögikord *keskomingost süüasse sii kell kahessa* Mar; *võtame leiväpalukest ka vahest, keskomingust ja* Var

kesk|omingu|tuul = keskhommikutuul *keskomingotuul oo keskomingost. kui päe oo keskomingos, siis sealt oo se tuul* Mar

kesk|oomingu|tuul = keskhommikutuul *keskoomingu tuul puhub Kalli kõrtsi poolt* VII

kesk|paiga -paiga Aud Hää Saa, -paega Vän Hää Kos VMr Kad prep keset, (ruumiliselt) keskel, (millegi) keskkohas või -osas *talu on keskpaiga küla* Aud; *tulega käevad keskpaega jõgi* Vän; *keskpaiga petust ol'li `tasku* [pükstel] Saa; *suur liemekauss oli keskpaega `lauda* Kos; *`veski oli keskpaega `luhta* VMr **Vrd** kesk|paigu, -paika, kesspaiga

kesk|paigu prep keset *kerik keskpaigu küla* Emm **Vrd** keskpaiga, keskpaika

kesk|paik 1. ruumiliselt kesk(mi)ne paik või osa; keskpunkt *kui oli kesk`paiga seil, siis oli `kliiver ies ja `sinne `vasta kesk`paiga `piita siis `pandi sie mast `püstü* Kuu; *viseti parmas* [odrakoorma] *`keskele ka, et keskpaik `jälle `tõusis* Khk; *kida on kabja kesk `paikas* Mus; *kesk`paikas ülal on kirise auk, ahu suu `kohtas; see oo üks laulu keskpaik* Muh; [kasuka] *keskpaiga kohal oli koa põõn* Mih; *päeva kell oli kiriku väravas, konks oli kesk`paikes; `keärbute kesk`paikes on keärbu võlv* Juu; *süda põld on suure põllu pial keskpaiga koht* Sim; *piird piäb kesk kangass `käimä, piira keskpaik kesk kangass; kolm tala one taren, kaks `õtse piäl, üks keskpaegan; tõesel one kida kiäle keskpaegan; ku pada kjjib keskpaegass, tuleb `võõrid* Kod; *kumariku kaanega kerst, keskpaik on kumarik* Plt; *`kangal keskpaigan rike* Trv; *aga kari kagaril om kõllatse `äelme ja kõllane keskpaik* Nõo; *`panti `rauda kah. tõse sõra all `ol'li tõne puul, keskpaegast `ol'li vallale* Ote; *tuy kutsuti vanast kah et pekk, tuyd `ül'ti et keskpaiga liha kah* Har; *noil ol'li tila keskpaigah* Plv

2. inimese keha keskosa **a.** vöökoht; rindealune *Kesk`paigast pien, et võtta kohe `kääga `kinni* Jõh; *pitka keskpaigaga inimesel on pitk õõ ase* Ans; *vöö oli kesk`paikas seeliku peal, `kampsuli all* Mih; *kase `lehta sidusid kesk`paika* [ravi eesmärgil] VMr; *keskpaik ehk vüüalune* Ksi **b.** fig kõht *Ei ole `aiga valatada `muidu, keskpaik ei ole rahul* Kuu; *`Ongi juba keskpaik `õõnes; Nüüd on `jällä keskpaik `kindel* Jõh; *ega siis viga ole kui keskpaegas midagi `varju on* Kad; *söö, söö, saab keskpaik kõvemast* Lai

3. sooli kooshoidev osa, keskmed *soolikad `võetse ära ja keskpaik jääb järele* Muh; *`enni ariti* [soolikaid] *naa vana aja moodi oli, et akati neist peeniksedest soolikatest `tõmbama ja tõmmati sealt soolikade keskpaiga küllest virinal ää; nüüd lõigatasse nee soolikad sealt keskpaiga küllest ää, nii et `rasva koa `külgi jääb; seal on kaks kesk`paika,*

üks on peenikstel soolikadel ja teine on jämedadel soolikadel; mõni üiäb soonde keskpaik, aga see pole õige mette, need oo soolikad seal Mar

Vrd keskpaika, kesspaik, kestpaik

kesk|paika **1. a.** ruumiliselt keskel(e); (millegi) keskmisse ossa või keskmises osas *net'si põhi oli must ja kesk`paika olid kirjud kudruksed õmmeldud JMd; pane pudel kesk`paika KJn; luvva va's `pantavat [kratile] siss kesk`paika, tuu om tu säll`läruuts Kam*
b. ajalisel keskel, vahepeal *enne `olli `ümbrik, kesk`paika `rahval sõjlikud, nüid o leidid Muh*

2. prep keset *kesk`paika `rindu kõis suur sõlg, südame `auku; koera koonu mestel üks silm kesk`paika `otsa Muh; `enne oli kesk`paika turu kaev, kua's pial Pai; kui ma kesk`paika jõgi saan, kukun jõkke SJn*

Vrd keset, keskele, kesk|paiga, -paigu, kesspaika

kesk|pea prep keset *Mõni peab omal seitli keskpea peelage Emm* **Vrd** keskpege, kesspea

kesk|peetud poolpeetud, kasutatud *kesk`peetü rõõvass, ei olõ vana ei `vastõnõ Har*

kesk|pege -pege

1. kesk(koht), ruumiliselt keskmine osa *Vea see kriips siit jüst keskpege kohast läbi Rei*

2. inimese keha keskosa **a.** vöökoht *See keskpege kohast nii `peene nat sur `siplane; Ta jo tegemas, kuub keskpege kohast nii prinnil et Rei* **b.** fig kõht *Ma pole täna sõõnd, keskpege koht na ele Rei*

3. prep keset *Vihm keskpege `põldu vilja maha peksnd; `Nüütsel ajal pole seda `moodi, et lauk keskpege pea lage Rei*

Vrd keskpugu, keskpea

kesk|poolt keskosast, keskelt *and kiki `leibä. kik'k lõegati keskpuuld Ran*

kesk|pugu -pugu **1.** kesk(koht) *Ta lasi nii `täpseld - - nool oli just märklaua keskpugu kohas Rei*

2. prep keset *Teed keik kaju `ääres ja keskpugu ouet ää trambit; See on sant poiss, `viskas `moole suure kuusetürgiga nii `aigesti keskpugu palet Rei* **Vrd** keskpege

kesk|puu **1.** puu keskosa *tüika ja ladva vahel on keskpuid, sie on `okste sies Amb*

2. van pakktaru läbiv põikpuu, mille küljes taru kõlgub harkide vahel *keskpuid käis `arkide vahel Kär*

kesk|päev **1.** aeg kella 12 paiku päeval, südapäev *juba kesk päe ja sa alles makad Vig; `keskelt `päeva on kesk päev Kad; keskpäevä aeg, kell kakstõiskümme; keskpäevä aal on tuul `kange Kod; lõpetedi rehi keskpäeväss Ran; `põõnava keskpäevani Kam; keskpäevä `aigu tul'l kari `lõunõllõ kodõmpolõ Har; kesk päev (-a, -al) kella 12 paiku, südapäeval *Kesk päeval `päike varjuksel juba kena soe Põi; näd (sead) kesk`päevä `aeti `lauta Mar; keskpäeväl `luugu ei võta Kod; `lõuna aeal ja omiku, kesk päeval on kõva tuul Lai; huulõ haanäl om keskpäev ka kastõ? otsah Rär; ma_i taha nii vara, ma_le sõõnu keskpäevän Nõo**

2. päevane söögikord, lõuna(söök) *keskpäevaleib, välistööle kaasavõetav lõunasöök – SJn* **Vrd** kesspäevasöök

3. lõuna (ilmakaar) *`päike on ülal keskpäeva ees juba Pha; tuul' om keskpäeväst Kan; päiv om pia keskpäiväh Plv*

Vrd kess-, kest|päev

kesk|päevane a < keskpäev *keskpäevane pääv on kõige soojem* Lai; *keskpäevane asi sais üks viil' meeleh* Plv **Vrd** *kestpäevane*

kesk|päeva|tuul a. lõunatuul *keskpäevä tuul' tuu' `pikse pilve?* Räp b. edelatuul *keskpäeva tuul* Saa **Vrd** *keskpäidetuul* c. kagutuul *vana rahvass üt' et, ku om keskpäevä tuul', siss läävä? ilma? külmäle* Kan

kesk|päide -päide Kos; g -päide Kos Jür HJn (*`päite*); -päie Pee; in -`päides JõeK; -`päites KuuK

1. pärastlõunane aeg (kella 4–5, ka 6–7 vahel); hv ennelõunane aeg *`lõune ja `õhta vahe peal on kesk `päide aeg, sie oli üks aru, vata `enne põld jo `kella* Jür; *kesk `päite aeg on ikka `õhta puole; kesk `päide `aegus oli. sie on `enne lõõnat kesk `päide aeg* HJn; *oodest `toodi keskpäie aeg, nii kella kuue poole kuue aeg* Pee

2. lõunapoolne ilmakaar (edel; kagu; lõuna) *pää ju kesk `päites* (kella 4–5 vahel) HJn; *pääv on kesk `päides* (enne lõunat) JõeK; *pääv on jo kesk `päites* (kell 6 õhtul) KuuK

kesk|päide|tuul *kesk `päide tuul* (edelatuul) Kos **Vrd** *keskpäevatuul, kesspäidetuul*

kesk|pärane 1. keskmise vanusega (olenditest ja asjadest) [*pood oli*] *keskpärane ehitus, mitte väga vana* Kul; *suri maha alles. üks keskpärane mees oli* Vig

2. keskmiselt kogenud *Kis laeva treegi peeld roolib, see aa keskpärane roolimees* Emm

kesk|suvi suve kõige kuumem aeg, südasuvi *Kesk sui `aegu, siis lõmps õitseb* Põi; *pialt `jaani sji on ju kesksuve aeg. kesksuve aeg `mat`sime* Pal; *kesksuve `aigu om al`last aina nõnakest kah* Ote; *Järvsälä järv om ka `väega sükäv - - ja_m kesksuvõl ka armõtu külm* Võn

kesk|sööma|aeg *kesksöömaag* hommikune söögikord kella 8 ajal – Saa **Vrd** *keskhommik -süda|öö* kesköö *kesk öö mõni `ütleb ka kesk süda öö, see on siis, kui öö poole pääl on* Pha; *kesk süda üjü sees* KJn **-süda|öös** = kesköösi *üsna kesksüda `öös*el `tulli Muh **-süda|öösi** = kesköösi *koputas ukse `pihta kesksüda `öösi* Muh **-taevas** lagipunkt, seniit *päiv om keskaivah; päiv jõud pia keskaivahe* [keskpäeva ajal] Plv **Vrd** *kesskaar -takk* hrl pl keskmised takud *Kesktakud on sis kui kolmed takud `väl`la `soeti, esimesed on otstakud - - teised peenemad takud, niid on kesktakud* Hää; *kesktakuss kedräsimä ükspidike `löime ja käe käteräte `löime* Kod **-takne** a < kesktakk *Ot`sike lõng on otsatakudest - - sis on kesk`takne lõng ja peenike`takne lõng või kangas* Hää **-talv** talve kõige külmem aeg, südatalv *külm kesktalve aeg oli* Pal; *tõnisspäeväl pidi olema keska talv* Ran; *`küündlekuu üks om keska talv* Räv; *k e s k t a l v e* kesktalvisel ajal, südatalvel sügüse puol *`talve, keväde puol `talve, kesk `talve* Kuu; *jõulud on kesktalve* Mar; *keska talvet ta ol, südatalve ehk kesktalve* JõeK; *keska `talve olen ma ka `säaska näind* Tür; *keska talve `tennus päeva `aigo luts kudõnõvat* Räv **-vahemane** keskmise, vahepealne (ajaliselt) *üks tütar õli keskvahemane, sji one `surnud* Kod **-vahe|tuul** keskvahe tuul edelatuul – MMg **-viik** kesknädal *keska `viigol jo `peigo mies kävi `pulmalisi `kutsumas* Vai

kesk|õhta = keskõhtu

1. õhtuode; pealelõunane söögipaus *ei `joua `vällä `oota seda kesk`ehta* VNg; *keska `õhta ka* [anti], *kel õli pali `leibä. kesk`õhta – `kella `viie ja `kuuvve ajal; `enne `õhtat võttavad kesk`õhtat* Lüg; *Kesk`õhta suvel – siis sei kodu kes `milla tahi; Kesk`õhta käis `kiirest ja `sõisu jalu tüä ajal; Külä `puhke`tunnid õlivad suvel kaks `tundi `lõunet, tund kesk`ommik ja kesk`õhtat ka no kulus tund `vällä* Jõh **Vrd** keskõhtaline

2. õhtueelne aeg `ommiku `vieti `välja [võrgud] - - ja siis kesk`ohta ajal nii, siis `mendi `jälle tagasi, `uuest mere `laskema Jõe; õhta uadet `võet'i keskõhta aal, kella `viie `kuue aal Kad

3. edel tuul `kieritab `ümber tänä, nüüd lähäb kesk`õhta; pääv kesk`õhtas, saab juo `Tallinna `alle; `lõune ja `õhta vahel on kesk`õhta Lüg; tuul on kesk`õhtast; sie on siit kesk`õhta `puale Kad

kesk|õhtaline = keskõhtuline kesk `ohtaline Vai **Vrd** keskõhta **-õhtane** a < keskõhta `õhta `kello kuus õli kesk`õhtane `suurustus Lüg **-õhta|tuul** läänekaarte tuul – Lüg Jõh

kesk|õhtu 1. õhtuode (kella 5 ja 6 vahel); sellega kaasnev vaheaeg töös Eks pikke `päiviega `täüdüb `süüä igä kesk`ehtut ka, ega `muidu `jaks tööd tehä `poole `ööni Kuu; `lähma kesk`ehtut `einestama juo `toistlo `rahvas `einestivad; `lähmä kesk`ehtule (õhtuodet sööma) VNg **Vrd** keskõhtuline

2. õhtueelne aeg No kesk`ehtu oli `ninda `kellu `viie `paiku `pääle `lounat; ida tuul siin kesk`ohtu ajal on `kaige tugevamb ja `üöseks akkab juba siis `jälle `rambima Kuu

3. edel – Kad

Vrd keskõhta

kesk|õhtuline õhtuode Kesk`ehtulist `süüdi `kellu `viie ajal Kuu **Vrd** kesk|õhtaline, -õhtu **-öö** südaöö (aeg kella 12 paiku öösel) kesk üö ~ puol üö ~ südä üö Lüg; kui kesköö on siis öö on poole pääl Pha; tä läks kesköö `aegas meilt Mih; kesküü aeg `õitit Hää; kesküü aeg loetse kakstõissküme Kod; aga et - - kesküü kähen olli, es ole mul `kuskilt `ainu `saade Hel; kesküü ~ kikka aig ~ kell kat`stõisku Krl || üits ele täht, toda kutsuti kesküü. kui tyy nii `kõrgel `ol'li, keset taevast, siss üteldi, et om joba kesküü Kam **Vrd** kesksüdaöö, kestöö **-ööse** = kesköösi kesk `üöse mõni vahib `kriiska vai `juuska `august `sisse, et kuda elu lähäb Lüg; läks kesk`öösse `teele Ans; vahel mai kuu `alguses ka kesk `öösse on täitsa pime Lai **-öösel** kesk`üüsel = kesköösi – Har **-öösi** kesköö, südaööl Kesk`üüsi pidid `jalge_päl olema ja rihil minema Hää; Tule kesk`öösi pimedas SJn; ol'li sedäsi et kesk`üüsi `aeti meid üless Vil **Vrd** kesksüda|öösel, -öösi, keskööse, -lt **-öösite** adv < kesköö; kesköö ajal (korduvalt) kesk`üüsite `kella kahetoist`küme ajal old `aeva tuli `paistund sield Kuu

keslane `kes|lane (kest-), n pl -lased Kesselaiu elanik – Muh

keslik `keslik g -u VNg Lüg kessel

1. ”leivamärss” pane `leiba `kesliku VNg

2. hum kõht [öeldi] kas on `keslik täis ehk kere täis. kui `keski sei Lüg

kesmeselt `kesmeselt keskmiselt, keskmisel määral `Villa `saadi ühna `kesmeselt, oob`summa kahesakümmen `koormad Han

Kesmik Kesmik kesknädalal sündinud lehma nimi – PJg **Vrd** Kessik

kesmine `kes|mine (-mene) g -mise (-mese) spor L Ha, Plt; g `kesmedse Har keskmine

1. a. a ruumiliselt keskel asetsev `kesmene uks lähäb nende tuppä Vän; vol`lid olid selle seeliku `värvle peal, `kesmese `õmluse `kohtes Juu; [nööri] ots mia `alla tul'l, tul'l panda\_`kesmedse `nitsõ manu [kolme niiega kudumisest] Har **b.** s keskosa voki ratta `kesmene (rumm) Juu

2. a ajalisel keskel olev, vahepealne tema vettis sene `kesmese öö (õe), vahelmese öö naiseks Rei; nüüd oo `seoke `kesmine tööaeg, põle kedagi kodus - - teised läksid `metsa

`loole Mih; `lainõd käüväd enämäste, `kesmine ond kõegõ kurjem ja `kõrgõm Khn; tule `kesmesel pühal `meile Juu

3. a omadustelt (suuruse, kvaliteedi, välimuse jms poolest) keskmine, tavaline *kesmene* inime, põle vana ega noor Mär; naa `kesmine laene (lainetus) Khn; Eks lähäb ka kesmist moodi PJg; otstakudest `lasti köit tiha, `kesmeste takudest `teht'i `kanga`lõnga Hää; `Kesmene ärg makst kuusteist `rupla Kei; kui väga `kõrge ega madal põle, siis on `kesmene eal Juu; `kesmene kausitäis Plt

4. s sooli kooshoidev osa, keskmel *suolde* `kesmene on üks rasva nirakas, mis jääb järel, ku *suoled* `saavad ära arotud Ris; Soolte `kesmesed on rasv, soolte `kesmesed on `keskel Kei

kesmus `kesmus keskmel, sooli kooshoidev osa *soolte* `kesmus saab seebiks `panna Mär

kesmäne `kesmä|ne Har Lut, `k'ésma|n g -dse Lei keskmine

1. ajalisel keskmine *iismäne kell, tõne kell, `kesmäne kell, tunni ao pärast lüvväss viimäne kell* Har

2. omadustelt (suuruse, kvaliteedi jms poolest) keskmine *võtr um mõtsa lind - - timä um suurõmb* `kassi nigu sääne `kesmäne pini; *terä um `kesmäne, vahanõ, lühü?* jämme, säänegu kesvä *terä* Lut

kesn *kesn* g *kesna* hv (ussi) *kest* – Juu

kesnas *kesnas* Mär(g -e) Ris Kos, *kesnäs* Rap Juu(g -e), *kesnes* Juu/-ss/ Pai Pee(g -e); `kesnäs Muh, `kesnes(e) Rap van kesknädal *täna oo vist juba kesnas; enne kesnast ~ kessnädalid küll ei saa Mär; läksid kesnas umiku ää* Ris; `enne oli see mood' et *kesnäse `õhta keedeti pudru; ma olen kesness pääva peal `sündind* Juu; *kesnes `õhta ja `lauba `õhta oli ikke pudru* Pai

2. kesknädalal *lähme* `kesnäs *eenamaale* Mih; *iga kesnas külakubjas käib vallamaeas* Ris; `kesnes(e) *tegin ohra muad* Rap; *eel sain `pekka ja `kesness `kästi `jälle `tulla* Juu; *kesnes jo sadas nagu oavarrest* Pee

kesnasene a < *kesnas kesnasene päe* PJg

kesnel `kesnel kolmapäeval – Kul

kesnes(e) → *kesnas*

kesnisi `kesnisi kolmapäeval – Mih

kesnäli = kesknädal `kesnäli ja *nellaba* Mär

kess¹ *keßs* g *keßsi* (*kessi*) Sa(-ä- Khk Mus) Muh L Ha Kad Hls; *kess* g *kessi* Hi Rid Tõs Khn PJg Hää Ris

1. võrkkott *kõik kessid o* `lõngest Muh; `kessä *kujoti `uiga ja kõlasiga* Mar; *Puari kõnnastõ iest sai maesõmalt kessi aganu* Khn; *Lõng nagu keßs `sõlmi täis* Han; *takudest `tehti keßsi pael. pööra peal keerati* Aud a. *heinamärss, -võrk `viska keßs obuse ede – las näsida; võta kessiga ristikud `seltsi* Krj; *tule `aita `einu `kessi `panna* Rei; *neoke nõör ja sõlmitasse kokko, see oo keßs, seält obone sööb läbi* Vig; *Olid vanaste suured ja `pißsed kessid, `piße `pandi aisa `otsa ja obu sõi selle sihest `einu. Suurde `kessidega võeti `eina pika tee pial `minnes `juure* Han; *keßs `juure ja kaerad kotti, siis `mendi kas `Pärnu või Lihula* Mih; *Vanasti `oll'i ikki, `kuskel käisid – `metses vidamas või, igaõhel `oll'i oma keßs aisa `otses; `Sauglased käisid sji tjiid tegimas, neil `oll'id keßsi suus kaks `pulka - - mede keßsid oll'id nõöriga suu `kiñni* Hää; *enni vanasti olid siin suured kessid, puol saadi `eina*

`aeti `sisse Ris **Vrd** kesi² **b.** võrkkott kalade kandmiseks kui kala koorm tuuasse rannast ää, siis kalad o `kessidega peal Muh; said kalad `kessi `pandud, et varesed, kalu ära ei viind Rid; mõrssiiga ja kessiga tõstetakse paadist kalu `väl'la Mar; ol' ea saak: tõi keäsi täis kala Vän || räime-mõõdetse keäs on võrgu `müüdu `koedud ja puu varu sehes Saa **c.** võrkkott mitmesuguste asjade (sibulad, linad jm) hoidmiseks või kandmiseks `tuhli kessid `tehti jäimest lõhnast, takusest, kanepist, ja Muh; `enni kujoti söökeäsid. sööd - - ahust tõmmati väl'lä, kustutadi ää ja `pandi keäsi `sesse; vellakeäs oli `tihti kujotud Mar; lina keäs ~ lina mõrts; kes nüid `kessi tegavad enam, aavad linad kotti ja; sibula keäs Kse || kandevõrk Kessiga aa ea poest asju tuua. Kessi võib minnas tasku pista vetab vehe ruumi. Sihantsid poeskäima kessisi saab ise kodu kududa Emm **d.** võrkkott mitmesuguste esemete osana me üiame aam. suur rõhjas ja kess all; Merest tõstetakse kala, suur kessi moodi, see üütakse koa nataks Rid **Vrd** kessik¹

2. vitstest, juurtest, õlgedest vm punutud korv või vakk **a.** korv kää kääs paju vitsust `tehti; kääs peerust ja paju nüidedest; juurdest või paju `vitstest oli kujotud kessid Mus; võta marja keäs ligi; karduli keäs on täis; pane karduld `keäsi Saa **b.** õlgedest ja peentest juurtest punutud villavakk villa keäs. kessi täis `villu Krj **Vrd** kestel

3. (muid tähendusi) **a.** kott kallas kartuli `kessa Hää **b.** naiste tasku hv – Hls **Vrd** kessel kess² kes(s) Vas Lut; (liitsõnades) kes(s)- Lüg Vai Ans Khk Pöi Hi spor L K I, Hls Krk Vön Vas Röp Se Lut; keäs- Hel Ran Har Röp; keäs- Lei

1. prep keskel(e), keset kes `tarrõ (keset tuba) Vas; sais kess tiid (keset teed) Lut

2. (liitsõnades) millegi keskmise osa kiriku otsad oo `kitsamad ja `keskelt laiem, see oo kesskirik Tõs

kessatama `kessatama kestma, püsima, vastu pidama Õles ta (vankriratas) `kessatand `ninda `kaua; Ilm ka `kessatas `ninda `kaua kui `saima `kuhja `valmis Jõh

kesse kesse Jäm Kaa Pöi Muh Mar VMr Kad Sim/-s/-/ Trm Trv; `kesse R; kessi Kse Kad MMg Trv Pst Hel; keäsi I TMr; `kessi VNg Jäm; kisse Lämpö Ris Nis Kei Kos JN; kissi (kiäsi) Muh Khn spor L Ha Jä, Kad Pal Äks Ksi Lai VIPö; `kissi Khk pron < kes see

1. int-pron (otseses küsimuses hrl lause algul) `Kessi su juures käis? `Kessi oli Jäm; kisse sealt tuleb Mar; kessi? [vastus:] Jaan Kse; kesse sealt tuleb suure ajuga Kad; kissi seda `rääkis SJn || (kaudses kõnes) pärisid jah et kisse, kisse sind `kiskus JN

2. (retoorilistes küsimustes ja hüüatustes; sag väljendamaks eitust jaatuse vormis ja vastupidi) `Kesse ikka muu oli kui näkk Jõe; `Kesse kuer muu oli kui `laeva `aldjas, `laeva kottermann Kuu; `kesse minu kodu pidas, `kesse tüö tegi, nie\_i mend `väljälegi `ilma minuta VNg; Kissi täpselt teeb, kudas see kõik oli Khk; ikka leva kot't `viidi `kaasa, kissi muidu `pulma läks Lih; kisse sedamodi `vil'la `raedas [vanasti] Kei; neli `aastad oli `aige, kiäsi `vaesele `arsti annab Jür; kissi kurdile `kahte `jutlust piab JMd; kiäsi `tahtis `üüsi ülesse `tulla! Äks; kesse vanast puuderdamisest kedägi tääs Trv; aga keäsi siis kütäb [sauna], esämes piäp `kütmä TMr || (adjektiivselt) nihuksed kodused nüidid olid kõik. kissi kasukas kannatas pue nüidiga! Ann

3. rel-pron (alustab kõrvallauset) mina `ketrasin takku ja mina\_i tia `kessi tuli `ommetegi pani omale `suutsu polema, pani minu `kuontle ka polema VNg; tea kesse nääbastik meil `keis Mar; vaenu köied o maa peal, kissi neid lahutab, peab arsti käsi olema Mär; meeste

sõlme paneb igäüiks kissi tahab Vig; aga jumal on -- kissi nüüd laseb nüüd kõik ilusti `kasvada Hag; ma ei mälesta kesse vales tas Kad; Vaata, kesse tuleb sialt Trm

4. ind-pron **a.** keegi kuida kissi tahab öölda HJn **b.** täpselt piiritlemata kes kas pruudi ema või kisse oli seal_s kis seda (andeid) jagas Kos

kessegi `kessegi Nõo Kam Urv( `kessegi²); el `kestegi Nõo Võn kellestegi Nõo Rõn keegi; miski nüüd ei ole linu, ei ole `kapla tetä `kestegi Nõo; esä `ol'le `väega oolikass peremijss, meil es ole `puuduss kellestegi Võn; kuhja pesä olli, nigu `kessegi tegi; nüüt ilusa ilmaga `kiäki (~ `kessegi) kotun ei ole Kam; mõne `tüt'rigu likeritava pääle pošte `ümbre, kas särätse tüüjst ehk `kestegi `kaeva Rõn; tühmistämist ei\_saa\_ `kessegi_keeldä² Urv

kessel `kessel g `kes|li Kuu VNg Muh Phl(`kesl g -le) JõeK hv Amb; kessel g `kesle p kessel|d (-t) Phl(`kesled) Tõs Hää Trv; g kesseli Käi; kessel Jõe Pha Lei = kess¹

1. võrkkott `kesle ui Phl **a.** heinamärss, -võrk obuse kessel, sinna panna einad Jõe; hobuse jägu `heinu `kesle sees Phl; `keslist teised obused kisuvad `väl'la [heinad], paneme ko'iti JõeK **b.** võrkkott mitmesuguste asjade (sibulad jne) hoidmiseks või kandmiseks `keslis on `leiba VNg; sibula kessel on tihem võrk Phl **Vrd** keslik, kesser

2. õlgedest, peergudest vm (mitmesuguse otstarbega) korv või vakk **a.** vitstest ja õlgedest korv hobuse söötmiseks (alt ja ülalt kitsam, keskelt laiem) `keslid oo `sõuksed ümmargused, nendega `anti obusele `kaeru ette; `kesli ketas tehasse kõege enne `valmis; kui `kessel juba `valmis, siis tehasse `uurred; `keslile pannasse pael `peale, kui obuse ette pannasse; enne sõid obused `kesli seest, nüüd oo kotid; obuse kessel; `uoste `keslid Muh **b.** peergudest (villa)korv (? vakk) puupirrest kessel; `vaate `kesle sihen om lõnga kerä Trv

Vrd kestel

3. jahukott `veskide pääl on `kesled Hää

4. hum kõht sein üvä `süömist. `kessel `ninda täis et; nuo õli ia `kessel, kuhu `sisse läks viiskümmend `klaasi tied Lüg **Vrd** keslik

kesseldama kesseldama pej kohmitsema; kuhugi ronima kessel'd `inde mulle ette; mi_sa kesseldet tan, ku sa minemä ei lähä² Urv

kesselt `kesselt prep keskelt; keset (ruumiliselt) `kesselt järi oo ikka sula vett Kse **Vrd** kesset

kessemaine `kessemaine keskmine `kurgi tünn on `kessemaine VNg

kessendama kessendama Hää Äks kestendama kessendama on siss ku `kiigi `nahka aab Hää; sammaspool - - sii on niisuke, aab kessendama ja lõheneb Äks

kesser kesser vähinatt – Rõu **Vrd** kessel

kesset kesset Hää Krk Ran keset prep Nina ja suu on kesset nägu, põsed on teine teinepuul Hää; kesset sedä `metsä om kiriku org Krk; kui kõtt `kangeste valut, siss pannit kesset naba `kirvevarre otsa Ran **Vrd** kesket, kesselt

kessi → kesse

kessik¹ kessik g -u kess, võrkkott ku tii pääl `lähtass, `võetass kessik ligi, ja obune süüb säält; obune süüb kessikust `eina ja `kaeru Hää

kessik² ke'ssik Mär, kessik Vig eri värvi lõngadest kokkukorrutatud lõng kessik lõng, siss tee sukass, ehk `kendass, sis o neoke tähnilene Vig

kessik³ → kesik

Kessik *kessik* g -u (-o) LNg Tõs, *kesik* g -u Rap Plt, *keži|k* g -gu Lei, *keesik* g -u Trm, kesknädalal sündinud lehmvasika (lehma) nimi *kas* `antsid *Kessikul* `süia Tõs **Vrd** Keskmik, kestik

kessiku *kessi|ku* S/-ko Phl, -gu (-go) Khk Emm Käi Phl/, *kesiku* Kaa, *kessik* Jäm Mus Pha Hi **a.** kolmapäev *miduks* `pääva *kessikusse* veel `aega on; *kessikust* saadik juba `aige; *suure* nädali sees o suur *esmasse*, suur `teissene, suur *kessiku* Khk; *kessiku* omiku tulid *pruudi* pulmalised *peigmehe* `poole tagasi Krj; *kessiku* on sandem pää, siis ep `aeta `loomi `väl'la, `reede ka Pha; *teeb* *kessikuks* `valmis VII; *kessiku* es ole ruudi *kõima* päe Muh **b.** kolmapäeval *Ella* oli *kesiku* ää *surnd* Kaa; *kessiku* oli *jahu* puder Pha; *mineva* *kessiku* me *tegime* oma `tuhlid muha VII; ei sa enne kätte kui *teisibe* *kessiku* Muh **Vrd** kessnädal, -a, -i

kessikune a < *kessiku* ons *kessikust* `leiba veel? Kär; *kessikune* pääv Mus; *Kessikune* toit oli *jahu-* vei `tuhlipuder Kaa; *kes* *esmaspe* sünnib, see oo edev - - *kessikune* oo kidev Muh

kessikuti *kessikuti* Kaa Pha kolmapäeviti *Kessikuti* keedeti putru; *Ma* keisi *kessikuti* `poodis Kaa; *Reedeti*, *kessikuti* ning *esmasseti* äi ole villu kedratud Pha

kessiline *kessi|line* (-lene) a < *kess*¹ `ämriku võrk o suur. *kessilene*, nagu *kessi* silmad; `sirkak oo `sõuke *kessiline* Muh

kess|kaar lagipunkt, seniit kui *päiv* on `täies *kes`kaares* (~ `lõunes), siis on vari `kõige lühemb Lüg **Vrd** keskaevas

kess|koht keskoht

1. ruumiliselt keskel asetsev koht, ala või osa *sidemega* `panna `vil'la vihod *kesskohast* `kinni; *kess* kohal on [abara] *suured* `silmäd; *kess* kohas teki pääl on `nel'la `kantiline `auku; `peigo *mies* ja `pruuti `istusivad *kess`kohta* Vai; `Tehti `keskoht must või al' ja *jeared* punased Amb

2. fig kõht *kesskoht* tühe, lähme `sööma PJg

kess|kotsale keskele, keskohta *ku* *sõkl* *tul'l* [taeva] *ke's`kotsallõ*, *sõ'ss* ol'l *kell* *kat'stõisskümme* Har **Vrd** keskkotsale **-kotsalt** keskelt, keskkohast *ku* *nakatass* `niitmäde *ke's`kotsalt* [siis niidetakse] *käänikaar* Har **Vrd** keskkotsalt **-kotus** keskoht, keskmine osa *Nööri* *kats* `otsa *kõüdeti_katõ* `viijrdmese `nitsõ *manu*. *Ke'sskotusõ* keerudi `ülhen `ümbre_puu [3 niiega kudumisel] Har **Vrd** keskkotus **-moo** *kesvamuu* ~ *kessmuu* Se **Vrd** kesvmoo

kess|nädal, -a, -i (substantiiv ja adverb on segunenud)

1. kolmapäev, kesknädal *Kesnädala* õhtu *keedeti* *alati* *tangupudru* Mar; *lapsed* ei läind *muul* *aeal* *koeo*, kui *kessnädali* `õhtu Mih; *pulmad* `kestasid – *kessnädali* `õhtani Nis; `omme on *kessnädala* või? JJn

2. adv tähenduses: kolmapäeval, kesknädalal `esmispä – *edos*, `tõisipää – *tõdus*, *kessnädälä* – *kenä* (inimese omadused vastavalt nädalapäevale, millal ta sündis) Lüg; *kessnädali* *keedeti* *puudro* LNg; *tuleva* *kessnädali* *sõedame* `linna Tor; *teisibä* ja *kessnädal* siis *olid* [pulmalised] `peime *pool* Nis; *kessnädala* ja *pühaba* käis *mies* *kodus* JõeK

Vrd kesknädal, kessiku

kess|paiga *-paiga* Aud, *-paega* Vän prep *keset* **a.** (ruumiliselt) keskosas või -kohas *ärja* *rahe* *rippus* *kesk* *iget*, *kesspaiga* *iget* Phl; `Purju *mõlõmas* `külges - - *kesspaiga* *purjut* *olid* *uasad* Khn; *mea* `akkasi *veerest* *mineme*, *ojosi* *senigu* *kesspaiga* `järve; *kaabitse* *siit*

kesspaiga [pea]lage Krk **b.** (ajaliselt) keskel olli iki *kesspaiga* suvet (~ keset suve); ka ta *kesspaiga* üüüd, või olli ommukune üüü, või mis aig ta olli; *kesspaiga* `päevä ma pal't näe Krk **Vrd** keskpaiga, kesspaika **-paigake** dem < keskpaik ta *ánđs miul kesspaiga* `leibä. *ánđs üte kesspaigakse* (leiva keskosast lõigatud paksu viilu) Krk **-paigan** seas, hulgas, keskel vellede *kesspaigan* (~ `keskel) ei tohi pahantust olla Krk. **Vrd** keskes

kess|paik 1. a. ruumiliselt keskmine paik või osa; keskpunkt *selja kess`paikas* valutab Khk; *lusikas pudru kess`paikes* püsti; vinnal läks *kesspaegast säärest* `kat'ki Mär; *rabades vihu kesspaegad jääväd* `vilja täüs Khn; *Áki vüü on sij varras, mis kesspaigast läbi käib* Hää; *laud kisub kõverasse ja võtab kesspaegast* `kõmmi enese Juu; `riided olid sial küna *kesspaegas* VMr; *ahju kesspaik on ahju sijis, kesk* `ahju Kod; *periss kesspaigast lää tjjrada läbi* Krk; *mina* `iste *kespaegan* Hel; *kespaegast* `aeti juun, `sirge lauk nõna kottald üless Ran; *üt's om peenökene kesspaagah, katõl puul om jämme võrk* Ráp; `keskmäne ~ *kesspaik* (mõrra keskosas); *rät'il om kesspaik* [otsa ees]; *ku om põld kokko künnet, siss om kuhi kesspaigah* Se; *musta? tsia?*, `sel'ge? *musta?*, *kesspaagah* `valgõ Lut || (veekogus) kaldast eemal *Sõra sij on* `seuke *kespaiga meres* `seuke madal koht, säääl käivad `räimi püidmes Hää; *ei soa* `kaldasse, [mehed] lähvad [jäätükil] *mõda kess`paika jõge edasi* Koe || leiva keskosast lõigatud paks viil *levä kesspaik, mis* `vällä lõigats Hls; *ta ánđs miul kesspaiga* `leibä Krk; *kesspaaga tük'k, paks käär viiäss külä kostiss* Ráp **b.** ajaliselt keskel, (mingi ajaperioodi) keskosas *nädali kess`paikes ta pidi* `siia tulema Vän; *pääv on kesspaegan, kesspäävä aeg* Kod; *ollu iki suve kesspaigan* Krk; *k e s s p a i g a s t l ä b i* keskmine, mitte äärmustesse kalduv; keskmiselt *ärä õle üleliia üvä egä üleliia kuri, õle kesspaegass läbi* Kod

2. inimese keha keskosas **a.** vöökoht; rindealune *peenise kesspaigaga kut* `siplane Ans; *pitkem jõkk* [naistel], *mis kess`paikast* `kinni oli, *see oli kesspaigaga jõkk* Khk; `Tõmma [side] *kespaigast läbi ja siu ede* `kinni Pöi; `Rindealune – *kesspaiga koht. `Rindealt* valutab – *kesspaigast valutab*; *Tõrikas on* `seuke inimene, kellel *kesspaiga vahet ei ole, kõik on* `ühtlane *jäme ku tõrs* Hää; *siin on mõne koha päl sedasi, et kesspaegast saadik ein* Kõp **b.** fig kõht *kesspaik lööb nõrgass, lähme* `sööma PJg; *siss om kesspaik tehe jälle ku kõtt täüs om* Hls; *võta? no kehä kinnitüst, saa kesspaik kõvõmb* Ráp

3. sooli kooshoidev osa, keskmised *sea soolde kesspaik, see vahekoht* `pandi seebiks Mar **Vrd** keskpaik, kesspaika

kess|paika 1. ruumiliselt keskel(e), (millegi) keskmisse ossa või keskmises osas *alt oli* [heinakuhi] - - *teräväm ja kes`paika suur mõhk* `ümmer`ringi Juu; *laud oli kes`paika* Äks; `kapsa patta - - ja tangu ja lihatük'k ka *kess`paika* Pst; *sil'm kess`paika* `suurma sakõlõ ja *kartole pudrulõ; tsägärikukõnõ linno pandass tiigi kess`paika kokko* Ráp; *kuhälõ pandass oõs kess`paika* Lut

2. prep keset *Küige* `tehti *kess`paika küla* Kaa; *maea oli just kess`paika* `kohta (talukrunti) Kul; *kess`paika* `pääva kõige `rohkem ta (tuul) `puhkab Hää; *saha konks oli kess`paika puud, teene ärg oli teenepõl* `tiisle Rap; *suur kaußs oli kess`paika* `lauda VMr; *vili oli kokku pant, rõuk tett kess`paika* `nurme Krk

3. postp *kui labu kess`paika* `eimu tarist on, *siis* `eetesse: *pane* `keskele ka Khk; *tsägärikukõnõ linno pandass tiigi kess`paika kokko* Ráp

Vrd keskpaika, kesspaiga

kess|pea 1. keskel asetsev, kesk- *Argi kespea kohast käib pulk läbi, mihantse peel kajuroog üles-alla kõigub; Angerast peab vetma kespea kohast kolme sõrme vahele* Emm

2. prep keset *Nee kajutid mis kesbea laeva aa - - nendel tehta lage keilut kus valgus sisse tuleb; Kerik kesbe küla (kõigile vastuvõetavast otsusest)* Emm; *'Lambad olid kesspe 'lauta* Käi

Vrd kesk¹, keskpea

kess|peale keskele *Tule siia kesspele* Käi

kess|päev keskpäev 1. aeg kella 12 paiku päeval, südapäev *kesspäävä?* 'aigu pallav 'väega, liiv ol' keeväss lännü? Vas; *hummogu kesspääväst jovva vaest ar kodogi?* Se

2. päevane söögikord kella 12 paiku, lõuna(söök) *kell kaksteisskümme on kesspääva aeg, lõune aeg* Äks; *'tulkõ är kešpääväle* Räp

3. lõuna (ilmakaar) *pääv juba üle kesspäävä* Kod; *keskommik on ommiku ja kesspääva vahel* Äks; *päiv om kešpääväh jo?* Räp

kess|päeva|söök *kešpääväšüük'* lõuna, söögikord kella 12 ajal – Räp

kess|päide n, g - 'päide edel – Kos **Vrd** keskpäide **-tuul** *kess 'päidetuul* edelatuul – Kos **Vrd** keskpäidetuul **-takk** = kesktakk *kolmed takud sugiti: ot'siksed, kesstakud ja peeniksed takud; kesstakud 'soetaks 'kesmese arja pääl, vanasti 'koeti neist püksikangast ja nõude käterätikusi* Hää **-takne** = kesktakne *kolmandad takud kedrati linastel 'sissekoeks või 'tehti kess 'taksetel 'veedeks* Hää

kessuline 'kessuli|ne g -se s

1. nahatäis (peksa) *'Poissid kävid 'ounapuis, oli saand 'anda ühele hüä 'kessulise* Kuu

2. kõhutäis *Ei tahugi viel 'süüä, 'lounaajal odin hüä 'kessulise* Kuu

3. "paaditais" *Kessuline kalu* Kuu

kessävunu → *kesävuma*

kest¹ *kest* g *kest|a* (-ä) eP/-ss- MMg/ M T Krl; 'kest(a) g 'kesta R; *kešt* g *kesti* Mih väliskate; pealispind; koor 'üöveldä 'laual vana 'kesta 'vällä päält Vai; 'veski *kest* oli kivist Mus; *Lambi kesta ma sai, aga pole midagi 'sisse 'panna, tühi* Pöi; *kest jääb iga 'audumese aeg 'sisse [kärjekannu]* Var; *nüid teie ei kuari 'paksu küürt, tulevad aga 'veiksed kestäd* Kod; *raiu nij servä maha, 'servä ärä nij lavva kestä; lavva kest masine mant tuuvvass. mõni tege 'aida lavva 'kestest; pal'las maja kest 'valmi. sij' olli pal'lass kest üleven - - ku 'pal'la seinä; vähjä küür ~ kest* Krk; *nõrga obõsõ mijss kribis niisa-ma, ai päält nigu 'kestä, ei jövva sügävält 'küändä* Kam || fig kehakatted, rõivad *ühe kest jäänd 'seie maha; akab see sii teiste ees 'kesta ajama (lahti riietuma)* Khk; *Ma võta ette 'kesta vähemaks, läks nõnda sojaks* Pöi; *aa vana kest maha (võta vanad riided ära)* Puh || fig *võtame tal kestä maha (öeld looma nülkimisel)* KJn || fig (peksust) *Oleks vaja teha naha ~ tupe ~ kesta ~ kitli peale* Kul; *Sai kesta peale (peksa)* Mär; *sai ia kesta (keretäie peksa)* Ksi; 'Kestä, maotäit 'anma – 'pesmä Nõo **a.** *tera (seemet) ümbritsev (õhuke) koor, kate; sõkal (eriti odral ja kaeral) vilja 'kestad on vilja nahad* Jõe; *kairdel on sured paksud kestad 'ümber; kaira tanjud on ikka 'kesti täis; nisu 'üigestel on kestad 'ümber. tali nisudel on 'kanged kestad 'ümbert ee tulema* Khk; *'siemne kestad* Muh; *siss sai [uhmris] naa kaua 'tampi, kui kestäd peält ää tulid, sis sai ää tuulata, odra kestäd seest 'vällä* Vig; *vil'la iibikesel on kest peal. vil'la kroovitakse 'veskel kest pealt maha* Juu; [kaera] *kest jääb iva 'ümber, aga libled nied tulevad ära* VMr; *kaeral on libled ja rukkil on kestad (mille sees tera kasvab)* Sim; *aga kõlu*

rukut on vilets `peksa, tal on tera kesta sees; `veški kivid õeruvad kestad maha, puhas `valge iva jääb järele. kestad lähvad `kliidest Trm; ühess nukass pissäb [päevalille] `sijnned suhu, tõesess tulevad kestad `väl'jä Kod; ku kesvä `suurmit tetäss, kesta aiass päält maha; kaara `sõkle ja kestä. terä ümmer kestä; rüäl ei oole `kestä -- rüäl om `liide Krk || ?lible kaera kesta läheb `lahti, akkab pudenema Kos **b.** (marja-, herne-, kartuli-, õuna- jne) koor, nahk, väliskate `erne `kestad ja ua `kestad Lüg; `marjel o kestä, marja `kesta `ümmert ärä ei `võeta mete Vig; õuna kesta; ual o paks kesta peal Kse; `seoksed kestilise koorega kartulid -- lööb kestad ülese Tõs; tikerbu marjal on paksud kestad peal Juu; teodoorad olid niisukesed ümmargused `valged kardulad ja nende kesta oli niisukene sõmerlane Kad; marja kestä kurnatasse ärä Kod **c.** ussi (mahajäetud) nahk `allikiri `kesta jah õli maha jäänd Lüg; kääd kestatasid, `keertsu ussi `kesta, `ruitasi ümmarguseks (nii arstiti kestandust) Pha; ussi kesta [kuivatatult] `ühna kabiseb, `sõuke õhuke Muh; ussi kestad oo eena `aege eena sees maas Mär; uss aab kesta iga kebaadi pealt ää Var; ussi kesta on `niuke krooguline Kei; kui luom on `aige, siis talle `anta ussi `kesta; va pika kesta VJg; uss aand kesta sel'jast maha Ksi; ku lääd keväde `mõtsa, uisa kesta om mahan; uisk aa `kestä. pää päält akkass `aama `kestä; uisk kestä sijst `vällä tükkin Krk **d.** õhuke nahk, kelme, kile mõnel ollu rasva kesta [akna] `ruute asemel Ran; ploomi rasva kül'lest `võeti kesta, rasu tetti `pätsi, `panti kesta `sisse Nõo; rasva pääl om kesta Krl **e.** pealis-, marrasnahk; koorik; naha- või sarveliistak; kõõm `Pussijega `kraabida karv ühes `kesta maha [tapetud seal] Kuu; kui palava päävaga sui `paljalt `olla, siis nahk ajab `kesta Khk; sarved aavad `kesta, siis ta kukub `nühkima. kus sari akkab kasuma, säält tuleb kesta Krj; mõned `kutsvad teda `söötrei, kesta korra ajab üles VII; kesta peas on säso gene kesta, pæ leheb `kõõma, siis ajab `kesta Käi; need kestad tulad pealt ära koa. need kestad, see oo vana nahk Mih; suu pakatab ää ja aeab `kesta Tõs; kesta lõi jala päält ära Hää; nahk ajab kesta `korda ära, päike on ää kõrvetand; piä kestägä koos Juu; `lieted ajavad kesta maha Iis; nahk aap `kestä, nagu lastel nõstaste `järgi, tule nagu soomuss maha Krk; naha kesta om ärä lännu, `katski veidi Rõn || fig lõime lõng peab ea lõng olema, ei tohi `pinku ega `tompu `olla, läheb soa pii vahele ja akkab `kesta `aama Mar || õhuke pealmine koor (kasel), lible tohu kestad ~ kase ebemed Trm; kase kesta KJn **f.** (pähkli) tupp, koor `pähkle kesta ~ tupe Pär; `pähkle kesta -- kõege `pialmene SJn **g.** (teo) karp konnakarbi, seateo kesta Mar; konnakarbi kesta KJn **h.** u (paberossi, padruni) hüls padruni kesta Tor; paberoõsil on kestad, kesta on mes sij tühi `lülku on, kos tubakad ei õle siden Kod; paberoõsi `kestäsi kõik põrand täis KJn

Vrd kese, kesi, kesn, kett²

kest² kesta g kesta, -o kestavus, vastupidavus, säilivus neil ei õle `kesta sugugi, mädäss lähnud; `riidel ei õle `kesta kui teed noppess; sel majal ei õle enam kedägi `kesta, lääb laiali ja laguneb ärä Kod

kest³ kesta Krk Rõu Vas Se Lut; kesta- Vig Ris; kõst- Se keset prep (koos partitiiviga) **a.** ruumiliselt keskel(e) oia kesta tiid, küliku veere puha Krk; puu tsõõrik `panti kesta `lauda Rõu; saia kesta `mõtsa Lut **b.** ajalisel keskel repän võt' t luvva ja naaõs tarrõ `pühk'mä. ja kesta tarõ `pühk'miist tek'k nii: hii-i Se **Vrd** kesk¹

kesta¹ `kesta Jäm Mus VII kestaale tuul lööb `palge `kesta Jäm; nagu läks `kesta VII

kesta² kes|ta VMr Hls, `kes- Kuu Hag MMg, kis- PJg Juu Jür Jä Kod MMg Lai Pil < kes teab

1. teadmata, pole teada (sag osutamaks umbmäärast suurust) *ole sa kista kui kõrge au_ses; mõni oli kangeste jänus, joosis kista kust moalt jooma Juu; nää mul olid küll iad ammad kista kui kaua Ann; pää kus kistakus maal jo Pee; kista kuuniks teda on Koe; kista kel sij nimi õli meil Kod; lahtine loom lääb kista kuhu; uiskab sis kostab kista kui ilmaste; ei võtnud seda viina kista kui pal'lu, aga jäi purje Lai || (varese kraaksumisest) kista kasta (kus ta) elab, kista kasta elab? Koe Vrd kestab, kestmis*

2. (norimissõna) *tõene ütleb ei tiä. [vastatakse:] kistameks sina ei tiä Kod*

kestab *kes|tab Kad(-tap), kis|tab Khk Amb Sim, -tap PJg Pil; kistab Sim KJn(kistap); kistõb Khk < kes teab isaisa oli siis väikene olnd - - kistõb võib olla et ta aastane või mis ta oli olnd Khk; Kistap kus mede loomad täna õhta oo kadund PJg; sie oli saana lael, kistab kellest jäi Amb; vajud kohe kestab kuhu sügavalle [laukaste] Kad; töögib pimedas kistab kui kaua Pil; Kistap kui ulka sedä raha ju põlnd KJn Vrd kesta²*

kesta|koi *sammaspool Kestakoi või veiseröögats – kui loom inimese peale röögatab LNg Vrd kestatõbi*

kestal, -e *kestal Pha Jaa Käi Phl, -e Emm PJg; -kestal VJg Ksi, -kestale Trm Ksi kestandama(s), nahakillukesed lahti; kõõmal(e) kääd on kestal Pha; pale oli nii kestal kõik, pakatas Jaa; nahk kestal ehk pee kestal Käi; salakoi. võtab kõõmama. aab kestale kõik PJg Vrd kesta, kesta, kestil(e), ketale, ketul(e)*

kestama¹ *kestama (-tämä), (ta) kestab (-täb) Kuu Lüg spor Sa L K hv Ote; da-inf kestate Hää Juu Kos JMd; imp kestatu Koe; nud-part keständ KJn; da-inf kestate Kuu a. kestandama; kõõmama Lietrid kestatid, sis viedi sauna ja viheldi iiväst Lüg; looma sarved kestatvad kangeste. aavad neoksed korrad maha Mar; nahk kestab - - päe ää põletan Tõs; salakoi on siis kestab ja kõõmendab [nahk]; mõne aiguse järgi nahk akab kestate PJg; kal'k vesi võtab silma näo kestate Juu; maast uhatand [haige koht] kestab ja on aavasid täis HJn; teodoorad (kartulid) - - nende kestat oli niisukene sõmerlane nagu kestat kohe Kad; naha kõlme tuleb maha, kui nahk kestat Ksi; käe kestate mul Ote b. kesta (nahka) vahetama (maost) siug kestat Ote || uksi nahk kestat (koorus) maha Kos*

kestama² → kestat

kesta|mis < kes teab mis; eriline, tähelepanuväärne; eriti, väga *Tä on oma arvust oige kestatmis (peab end liiga tähtsaks) Kuu; ega sui ei old kistamis, eks söömaga old kitsas kül'l Amb; tule süümä! egä siin kista mis õle, tule ja võta; Muarja õptaja õnnissas kistamis lippu; läks puudi sindri naalu tuuma ja kistamis vjil Kod; Sii - - viperus põllud (põlnud) õigusepoolest kestatmes asi MMg; ei või poes enam pal'lu käia, ega seda raha kista mis ei ole Lai; minu vanames oli kistames kui kaua ära Pil*

kestate *kesta|ne (kestat|ne) g -se Ans Khk VII Tor Hää Juu Kos VJg Plt KJn, g -tse Kse Hls; kestate Kuu a. kestatdav; kõõmane kestate pee Ans; loomal aiguse aeg kestate nahk Tor; nahk on kestate, kui kestat ajab VJg; sij nuur pul'l, sarve kestatse Hls Vrd kestatiline b. kestat sisaldav, kestatega kestate kaer on kestat täis; kestatad kaerad akkavad pudenema Kos Vrd kesine¹*

kestat *kestat Jäm Ans Khk Kaa, kestat KJn; -kestat Aud Hää Äks(-kestat) kestat nägu on kestat Ans; mo kääd on nii kestat [kevadel tuulega] Khk; Kestat kohta määriti imala veiga Kaa; nahk ajab kestat, on kestat KJn*

kestatama *kesta|tama* Pha, `kessa- Jõh nahalibledena irduma, kestendama *kääd kestatasid, `keertsi* [käed arstimiseks] ussi `kesta Pha

kesta|tõbi *kesta tõbi* sammaspool – Khk **Vrd** kestakoi

kestav `kestav Lüg Kos Röp

1. vastupidav, kaua tarvitamiskõlblik `õige `kestav riist Lüg

2. põline, jääv *jäädav asi on põline, `kestav asi* Kos; *ta om igävene `kestav, ta ei lõpõ?* *ei kao?* maa ja taavass om `kestav Röp **Vrd** kestev

kest|ealine *-iälinõ* keskealine *kestiälinõ* ineminõ, *pooleiälinõ* Se

kestel¹ `kest|el g -li Sa Muh Emm Mar Kse Han, g -le Mär; *kestel* g `kestle Saa Kõp Pst Hls(g `kesle); *kesk|el* g -li Muh

1. õlgedest, vitstest, juurtest vm korv, vakk *üks pisine `õlgedest kojutud vakk, see oli vanasti `kestel. `kestli* tääve *tuhlid `andas lammastele* Khk; *kestlid* (kaanega või ilma) *said `jälle `tehtud `pandadest ka `luhki `aetud juurdega äe `niutud* Kaa; *kestlid* sii äi *`tehta, nee ostetse muhulaste käest* Põi; *keskel `tehti `villade taris ja muu värgi taris. lõhutud pao vitsad ja õle `sõerded vahel* Muh; *kõlka `kestel oo üks aruline puu, mis\_o põimitud `vitstega korviks* Mär; *Kestlite sihes `oiti `villu. `Kestlid olid `õlgedest keerutatud lonsikutest `tehtud, `vormis `oitsid `vitstest kaaned* Han **a.** vitstest ja õlgedest korv hobuse söötmiseks – Jäm Khk Muh Emm Kse *obuste `kestel -- vil`japuru `sisse, `käidi obussi `metsast ära toomas. pitkergune, painandi `moodi* Jäm; *kesklid oo õlest. `keskliga `püiti obused; nii suur pärati pere `olli [mesilasi] nagu obuse `keskel* Muh **b.** (kartuli) korv *tuhli `kestel; töi `kestliga kalu* Krj; *pane kardul `keslis; kestelt [tehakse] kase või pajo `vitstest; juurtest kestel om küll pal`lu kõvamp `kurtme. kuuse ja pedäje juurtest, `vitstest kestel ei kurda kuivab ärä ja lääb katik; kesteldege kannets kardulid, `kaale, purgandid ja muud; ubine kestel (kartulikorv) Hls c. ? kirst, vakk kestel olli puust ja rauvage, kirja pääle põletet, või olli, lõhmuse koorest vakk. `kestle `sissi, `panti jahu ja egat ütte* Pst **Vrd** kess, kessel

2. fig jopp, lühike vateeritud kuub *ei mol põle külm, mol ea `kestel `ümber* Mar

kestel² *kestel* hv ajal, vältel, jooksul *kolme pääva `kestel (hrl jooksul) ei pidand üht `tuündigi `kuiva* Lai **Vrd** kestes

kesteldama *kestel|dama (-dämä)* LNg Mar Mär Kir Han Kse Mih Kei hv KJn kestendama *nahk koi -- nahk akkab kesteldama ja kehelema, läheb punaseks* LNg; *nena kesteldab* Mar; *mõne lapse pead kesteldavad kui `kärnas oo* Kir; *ihu akkab kesteldama: aab `kesta* Kse; *nägu kesteldab, päe oo ära põletand* Mih; *sel`g kesteldas* Kei

kestendama *kestel|ndama* Rei Mih Tor Hag Kos Trm Äks Ksi Lai Vil u Nõo(-ntämä) **a.** nahka ajama; *kõõmama salakoi aeab `nahka kada, ihu kestendab* Mih; *kõõmane nahk kestendab* Tor; *vahest loomal sarved kestendavad* Hag; *nahk kestendab, läheb `kat`ki -- kestendab nigu libud pial; lumi võtab `saapad kestendama `tõmbab peanahad kui viiliga maha; kevadine tuul ja `päike võtab näo kestendama* Ksi **b.** kesta (nahka) vahetama, uuendama *ússid kestendasid kebade* Tor

Vrd kessendama, kestama, kestatama, kesteldama, kestitama, ketendama, ketetama, ketutama

kestes *kestes* kestel, jooksul *Ants põle selle töö kestes mette `õhta `päeva koos* (kodus) *olnd* Põi

kestetämä → kestendama

kestev `kest|ev g -va jätkuv, pidev *pikema aaline töö on `kestev töö -- mõnel ei ole `kestvad tööd -- kord siin, kord sial; ja `kestvad sadud võivad `olla, kui kaua sadab* Lai
Vrd kauakestlik

Kestik *Keстик* kesknädalal sündinud lehm(vasik)a nimi *Keстик oli kessnädala* Pär
Vrd Kessik

kestil, -e *kestil* Tõs PJg, -e Mih Tõs PJg *kestal(e) nahk oo kestil, oo maraskil, marasnahk ää läin; aab naha kestile kõik Tõs; nahk lähäb kestile. nahk akab `kestama* PJg

kestiline *kesti|line* (-lene) g -lise Var Mih Tõs *kestendav, kõõmane nahk oo kestile* (sammaspoole puhul) Var; *va päe oo ära põletand, silma nägu na kestile ja valus koa* Mih; *`seoksed kestilise koorega kartulid. kõrnilised* Tõs **Vrd** keстане

***kestima** (ei) `kesti *kestma, vastu pidama vilt ei `kesti nii kaua* Ris

kestitama *kesti|tama* (kesti-) *kestendama kestitab, vahest kui ää päevitab, akkab nahk kestitama* Var

kest|koht *keskkoht, kõht Kest koht tühi ~ õõnes – kõht tühi* Ris

kestlane → keslane

-kestlik Ls kauakestlik

kestma `kestma (-ä), `kesta (-ä), (ta) *kesta(b)* (-ä[b]), (ei) *kesta* (-ä) Khk VII LNg Han spor Pä, JõeK JMd(da-inf *kestata*) JIn TaPõ/`kes|ma (-mä) Kod MMg/ spor VIPõ M(-me), Ran Nõo MMgT Kam; `kestma, `kestada, (ta) *kestab, `kestab* Ris; `kestmä, (ei) *kestävä?* Plv, (ta) *kestäss* Räp; (ei) *kestä?* Se; da-inf `kestä?, (ta) *kest* Har; `kestma (-ä), `kesta (-ä), (ta) *kestab* (-äb), (ei) *kesta* (-ä) spor R eP; `kes|tama (-tämä) -tada, (ta) *-tab* (-täb) Kuu VNg IisR Khk Mar/(ei) *kesta/* KuuK; `kes|tama, -ta, (ta) *-tab* hv Rei, VJg; `kes|tämä, -tä, (ta) *-täb* Juu; `kestama, *kestata*, (ei) *kesta* Kse; `kestama, (ta) *kestab* Koe; `kestama Lüg(-ie) Kul Mär; nud-part *kestand* Juu Kos, *kestanud* KuuK, `kestand Pee VMr Lai; (ta) *köst*, (ei) *kösta* Krk

1. vältama, aega võtma; pidevalt jätkuma; (ajaliselt) püsima *no kuda sadu on, vahest `kestab tükk `aega* Hlj; *pole sii söa lõppu kuulda midad, kestab ikka edasi* Khk; *selle asja iga ei kesta kaua* Mar; *kui oli see sõda, mis kakskümmend `aastat `kesta* Kul; *`kehramine `algas vanasti `õhta ja `kesta ommiku kella kolmeni* Kos; *ei sie vihm soa kaua `kestada, akkab seilitama* KuuK; *sie `kestab ühöst päävast `teise* VJg; *kuiv kešt `kaugele. pitk kuiv ja põletas kõik ärä; mäletus keštäb põlvess `põlve* Kod; *kui pääv loojas on, iha kestab paar `tuüdi* Äks; *mure ike `piinas pikembelt rõõm ei kesta kavva* Trv; *nii kešt mäng vai õdaguni* Har; *pulma\_keštivä kolm nädälit* Räp || *ernes kestab ikke edassi* (s.o teda kasvatatakse pidevalt) PJg; *vana põld oli väga viljast `väl'ja kurnatud juba. ega vana `põldu selle pärast maha ei `jäätud, ta `keštis ikka edasi* Ann

2. vastu pidama a. tarvitamiskõlblikuna või tugevana püsima, säilima *Ei see `vergu lina mäend `keständ ku paar nädälä, `muudgu tee vade `jälle uus* Kuu; *trukk paganas ei `kesta* (ei püsi) `kinni VNg; *kõva `riide, sie `kestab `kauva `aiga `käia. `pehme `riide, sie ei käi `kauva, ei `kesta kedägi* Lüg; *Kallis asi kestab kaua, odav lähäb kohe vanas ja katti* Han; *kui mõni kanjas ei kestanud, siis määriti, `tehti kas lina `siemne vett* KuuK; *minu lõhjad `kesta* sid omal ja `kesta sid teesel kui `kandli kieled VMr; *külmä eden puu ei kestä, külm võtab ärä; vai siis `vargatel mõni lukk keštäb; nüüd tuleb neid süädikid, vai siäl ette kedägi keštäb* Kod; *keresekivi om ümārikse maakivi, üüts `aasta kestab pal't* Krk; *naa?* `saapa

keštivä? kavva `aigu Plv; kolmkümmend `aastat `keste tuu olõ katuss, mis tüvviipäädi `paite Rüp || elama vanemad inimesed ei kesta enam `kuigi kaua MMg; ma\_Le prõlla nigu mädä puu jälle, ega ma `kavva_i kestä enämb Nõo **b.** välja kannatama, taluma Ei sie köüs küll `kestä sidä jämejä `palki merest `väljä tiridä Kuu; jää - - ei `kesta viel `pääle `mennä Lüg; lepakoos on rabe, ei `kesta, aga kasetohi on `sitke, soab teha torbikud HJn; Kui villane kangas ei `kesta kududa, siis võib teist mašsina eliga `mearida Amb; tilgastand piim, ei `kesta `keeta Sim; algass puu ei kesta paenutata; vaevane `aige inime ei kesta pörutamist Trm; ei kestä `mitte `katsu, nõnna ärä `tohkonud; köis ei `kesnud tõmmata, õli `ropsti `kat'ki Kod; mõni [kivi] nagu puder, ei kesta `aamriga lüia, läb purust kõik Äks; ma olin kaks nädalad [pärest haigust] vel nende pool, `enne kui ma `keštsin kodu `tuua; soo on `sitkem, `vintskem, võib `piaale `minna, aga raba ei `kesta, sial lä_äb kamar `kat'ki Lai; sji lang om peenike nigu iuk, sji ei kesta kodada Ran; šjo iä ei kest `kävvu; šjo (vanker, regi) ei kestä `kuurmat viiä?. kest k'ül? Se **c.** jätkuma, piisama juo sie asi akkab `kestama, saab jago kätte. `kestab küll juo; vana `rahva `ütlus et naist `rahva varandus ei `kestä `rohkeemb kui `tuoma `päiväst `jõulu Lüg; raha ei `kestä `nenda `kaugele Jõh; `leiba on nda vähe – tee\_p kui kauaks ta `kestab Khk; `laasto tuli ja laeno leib, ei kesta `kuigi kaua Mar; `surnu pärandus ja amme varandus – see põle kedagi kestand `ühti Juu; ei need jahud kesta kuiniski Plt; kaua si leib kestäb, õige vähä teist KJn; üks sõna `sinna ei kestä (ühest sõnast on vähe) Vil **c.** suutma, jaksama Ei `keständ tämä `aavu `vahtida Kuu; [vaekõit] `üksi inimine ei `kestä `laiali ajada Lüg; kes on vanad inimesed, ned enam ei kesta `käia töös Lai

Vrd kessatama, *kestima

3. (ruumiliselt) ulatuma Annamõisa `kestab Jära `metsa `väl'la (s.o ulatub Metsavere külani, kus asub Järametsa talu) PJg; sie raba ei kesta `Amblani, vahepiäl on ikke `metsa JJn; vanass ku rat'id õlid, siis õlid piälilikod, `kestsid `kaugemalle Kod

4. tasuma, väärima, väärt olema Ku `kiidedä, [vastatakse] ega sie vähikä asi `kestä `kiitä Kuu; `mingisugust au `anda tämale ei `kesta Lüg; `lähmo `sinne. – ei `kesta `männä Vai; ei sie `kesta `kiita (pole tänuväärt) Kad || sie kestä kedägi (sellest pole midagi) Khn

kest|nädal(i) kolmapäev(al) tangu pudru `tehti kaks `korda `nädalis, kestinädali ja `lauba Vig **Vrd** kesknädal

kest|paik keskpaik **1.** ruumiliselt keskmine paik või osa; keskpunkt oia [tee] kest `paika Krk; kerä ijh, haro takah, kestopaigah hiire `keldre? = kass Vas; [käsikivi] kestopaigah tuul kivipoolõl om mulk Se

2. fig kõht Kestpaik nõrk (kõht tühi) Krk

Vrd kestoht

kest|päev kestpäiv keskpäev – Vas **-päevane** keskpäevane kestpääväne tüü Vas

kestus `kestu|s Tor, g -se Kos; `kestü|śs, kom -sega? Se

1. (ajaline) vältus suur oo inimese elu `kestus (hv) Tor; töö `kestus oli pikk Kos

2. vastupidavus, tarvitamiskõlblikkus mäness täl `kestüśs om – kuis tä kest; šjo (nahk) om hää `kestüsega? Se **Vrd** kestvus

kestvalt `kestvalt u järjekindlalt, pidevalt on `kestvalt ühe töö juures, ei `puudu `päävagi; ta on `kestvalt `aige, põle terve `oltki Lai

kestvus `kestvu|s JõeK Iis Lai(g -se) vastupidavus, säilivus, tarvitamiskõlblikkus *piima* `kestvus on ia, ei lähä apuks, seisab kaua JõeK; riiet `tohkneb ära. ei õle `kestvust Iis
Vrd kest², kestus

kest|öö kesköö lät'simi Uuri pääle kestüü `aigo Vas

kesu¹ kesu pej vilets Oh kao sina kesu veel ää, kus sa tahad Muh

kesu² kesu sõkal – Vil

kesu³ → kesv

kesuke kesuke vilets, kehv kesuke vili, kehvalt kasun Han

kesused pl kesused = kesu² Vil

kesv kesv T V; kesv Hel TMr Kra; kesev TMr KodT Vön/-s-/ Kam Ote Urv/-v/ Plv Vas Röp; keesev, kessev Rõu; kesõv V/kesõv Se/; kesiv Kan Urv Plv Vas Se; kesi Hls Hel T Rõu; kesü Hls Krk San Lei; kesü Krk San; kesu M Kam Lei(kežu); kesu Saa Pst Hls Lei; g kesvä p `kesvä eL(-s-, g kežvä Lut); g kesva p `kesva TMr KodT; n pl kesva[?] Lei; g kesva p `kesva Trv; n pl kesva Pst) oder **a.** suviviljakultuur mulle on õlle jaos `kesve vaea Saa; kesu ka joba ülestõusnu; vars juusk `kesvä Trv; enne olli iki kesü ja kaar; täo `aasta saap pal'lu `kesvi, pihlapu om `marju täüs; kesvä uhak Krk; om `küindlekuu sula, tuleb alb kesvä `aasta Hel; kesväl `olli kaits `tahti. nellä tahilise [odrad] tulliva vašt viiskümmend `aastat tagasi; `kesvä külvä, kui pihlik `aitseb -- kui latik koeb; kui tujum äedsess, siss tetti `kesvä Ran; ku kesi `päade lääb, uhak `kül'ge tulep, siss läp `käole `kurku uhak Nõo; kesev nakap jo paadiss miñemä; kesvil jäi `andu [rehepeksul külge] Kam; kesev and maku. siss kasvass pää sisen Ote; niä lät'sive<sup>?</sup> `kesvi kokku `pandamõ; uhagu<sup>?</sup> kasvasõ<sup>?</sup> kesvä sisõn Krl; kesi jäi ohkõsõss – halv seeme; sõõrd tetäss rüäss, kesväss Rõu; kadaja `tolmasõ, hummõn tulõ kesev är tetä Plv; ku kolm kesväpääd `leüdse `hitskmõ päält, `lasti `ümbre korata[?] Vas; `Kesvä külvete õks parõmba maa pääle, kehva maa pääl kesv es kasu<sup>?</sup>; kesev `pel'gäss `kuuma, terä saasõ peenikene Röp; jala pääl saiss noirm, s\_om kesõv, a ku ar\_pessidõ, s\_omma kesvä<sup>?</sup>; kesvä `sõklõ[?] – koorõ[?] [jahvatamisel]; kesvä uhagu = kesvä hanna[?] Se || (eri odrasordid) miu `türel om ka alasti (ohteta) kesvä; kate tahiline kesü tahap parepet maad; katetahilise kesväl om `valge iva. pää om pikk. nii ei anna `vällä nõnda pal'lu; nel'la tahilise kesvä om iki nii kige `kangepe; taani kesu (neljarealine); üits jagu `kesvä om ilma uhakude Krk; eesti `aigu `tul'li kate tahilised kesväd, enne `ol'li nellä tahiline; jeeu-salemmi kesi = kate tahiline kesi (praegu kadunud) Ran; katõ `hõõlaga<sup>?</sup> kesev; nelä `hõõlaga kesev Plv; Nelätahilisest kesväst saava paremba suurma ku katõ tahilisest; kesvä oma[?] katõ, nelä tahilise[?], kuvvõ tahilise[?] Röp; katõ `hõõlaga kesväst saa ai suurt seemend; kuvvõ `hõõlaga kesväl om peenikene terä; nelä `hõõlaga kesõv and `hõste `väl'lä Se; `pal'lit `kesvi küllbet'i tuuperäst -- näid viedemb `vaia `surbu[?], näil sõkõl ohõmb Lut
b. (sõogiviljana, söödana) müüsi kaitskümmend vakka `kesvi ärä Trv; ja õlles võets ike kige parepid `kesvi, mis puha kasvave; kastets nisu jahu vai kesvä püügelt sekkä, tetas karaskit Hls; palgass `ol'li vakk `kumbagi `vil'lä, vakk `kesvi, vakk rügi Ran; kesväsal'v om tühi, perä `kesvi `rüistse kanadele Nõo; katel puul ol'l kesvä, vahel `kartuli puder – toda kutsuti vadsass Kam; tei eläjille `kesvi, `kaaru pani sek'kä San; `uhmõ pakk ol'l, sääil suur'i `kesvi `suurmõss Vas; surmuti kesvil nahk `maaha, noodega keedete ua suppe Röp; kesvist ummä<sup>?</sup> surpterä<sup>?</sup>, `suurma[?], `glut'ska<sup>?</sup>, pliini<sup>?</sup>; kesvist makus putr um `võismega, kesvist saa `oltki `kiitä[?] Lut

kesv- → kesva-

kesva|agan *kešvä agane om`puhta ännä pirla, ku masinage pessets* Krk; *lehmile`autedi kesvä aganid* Hel; *kesvä agana lätsivä kõik obesile* Ran; *kesväaganõid ei_tohe anda?*, *nuu_jääse_kõrdmakku kiinni?* Har **-hirmutus** *kesvä hirmutuss hernehirmutis* – Lut **-isa** fig oluline isik *Kae kos kesväesä Vas -jahu* odrajahu *limp om`valgest jahust, kakk kesvä jahust. `piimä ei pane kesvä jahu kāk'ele, aga`rasva* Trv; *rõõsk tetti`atratra ja kesva jahust* Pst; *kesvä jahu kõrt* [söödi õhtul] Nõo; *Karask tet'ti kesvä jahust* Urv; *kesvä jaahu pudõr tet'te`häste vetel`* Räp

kesva|karask odrakarask *kesvä karaskid raasike apandets; kesväkaraskit kasteti peris külmä`vijge* Hls; *kesväkarask`olli kige paremb kohe`lämmäst peräst* Hel; *kesväkarask teti inäpidi kartohkide`sisse, leeva juurõtust`panti mano; kesvä karask teti kesvä jahust* Räp **-kõrs** (koristatud) odrapõld, (endine) odramaa *lase loomad kaara`kõrdõ, ehk kesvä`kõrdõ* Ran; *perän riibuti kesväkõrs üle,`väikse rihaga* Kam **Vrd** kesva|moo, -õlg, kesvkõrs **-kakk** odrajahust *kakk ku kesväkäki ollive, siss`leibä es anda* Pst; *kesväkāk'ke`süüdi`lämmäld ja kül'mäld. vahel`süüdi`suurma pudru kõrvale* Hel **-külv** odrakülv *kui keväjä suured parmud tuleva, nellä siivaga - - siss om kesvä kül'v* Ran; *jakapäävast ütesä nädälid – kesvä kül'v* Har; *Paraš kesvä kül'v ol'l sõss ku`uibo_häitsevä?* Räp

kesva|leib odrajahust leib *kesväleib`olli mõrru* Nõo; *Igaldusõ`aasta tet'ti kesvä`leiba,`paanti`naatõ, sõna`jalgu manu* Rõu; *Kesvä`leibä tet'te nii`muudo, et kesväjaahast`paante kohetu ja`lašte tyy är?* hapata? ja riia`jauha kastõte`sisse Räp **-linnased** odralinnased *õlt tet'ti kah iks`mõiside sisen. tuu`ol'le iks kõllane - - ol'l iks kesvä linnassist`aetu* Räp **-moo** kesvakõrs *jääss kaaramuu ni kesvämuu, (hrl) kesväol'g* Se **Vrd** kess-, kesv|moo

kesvane *kesvä|ne g -tse (-dse)* Trv Hls(g -se) Puh San Krl Vas Se; *kesväne* Rõu adj < kesv; odrane, otra sisaldav *nisu kesväne* Trv; *kesväne leib* Puh; *väega kesvädse_kaara?*; *vatsk om kesväne* Se

kesva|niids pärnakoorest saadud niin (sellest punuti hrl viiske) *teräsõkl`kuetass kesväniid'sist* Lut **-nurm** odrapõld *kesvä nurm`olli ärä koristet* Krk; *ani lätsivä kesvä`nurme* Ote; *Kesvänurm om õigõ illos* Se **-ohak** odraohakas *vana kiiss, vana`tütrik, kesvä uhak ja puul`täkku obest - - noist ei piä`kiäki lugu* Puh; *`kaolõ lätt kesvä uhak`kaala, sõss inäp ei kuugu?* Urv; *ku kesvä ohhak lätt`sil'mä, käänetäss sil'm pahepoodi? ja ohhak võõdass keele otsaga`vällä* Räp

kesva|puder a. odratangupuder *kiisla ja kesväpudõr taht kavva`kijmist* Räp; *kesva`putru`šüü* Lei **b.** odrajahupuder – Lut

kesva|põld odramaa; odrakõrrepõld *etkona ol'l kol`nurmõ, kesväpõld, rüänu`m ni tõunu`m; Heinamaad niideti kaks aastat, kolmanda aasta oli`kežväpõld, kus kari söõmas käis. Tõbras tallas umbrohu ära ja pärast kasvas jälle hää maahein; kari egä`vuori kesväpõlluh`kää; tõbrass suu kesväpõllu`pääl* Lut **-pähkel** odralõikuse ajaks küpsenud *pähkel rüä`pähkne? ja kesvä`pähkne?; kesvä`pähkne`tahtava`kaugõpa puuhn olla?, val'mistuda?* Har

kesva|suurmad odratangud *ku kesvä`suurmit tetäss, kest aiass päält maha* Krk; *vanast iks kesvä`suurma`olli ja\_kruubi\_ka\_teti kesvist* San; *Mõnõs hummogos keed'ete ka mõni paks pudõr kas`tat'reku vai kesvä`suurma pudõr* Räp; *ko\_paastuh`miinte`kaejatsilõ, siis`viide`maaslaga kesvä`suurma`putro* Se

kesva|talleke *kesvätallõkõni* leevike – Krl **-tera** odratera, kruup *kesvä`terri`panti supile, nisu es panda* Nõo; *tük'k`aigu survuti, siss`kaeti kas kesvateril om`sõklõ päält ärä lännü* Võn **-tumm** toit: odratum *kesvätumm* keedeti *kesvä`suurmist* Räp

kesva|vatsk odrajahust (täidisega) kook, odrakarask, -leib *pernaene iks üteli: ma tii`tämbä õdaguss kesvä`vatska* Kam; *kesvävadsalõ`panite ka`kartollõ`sisse* Räp; *Kesvä leibä mõnõ kut'ski, et kesvä vatsk* Se **-viilija** *Kesväviiljä* varblane – Trv **-õlg** koristatud odrapõld, odrakõrs *ma`tõoti minnä kesvä`olge`riibma* Nõo; *ku_ma kesvä kokku panni, siss`pedi kesväol'g`päist`puhtass`korjamma* Har **Vrd** *kesva|kõrs, -moo, kesvõlg*

kesv|kõrs = kesvakõrs *vanast olli kaits`nurme linu, kesu kõrre lina ja kaara kõrre lina; kesukõrre lina olli parep, sij`olli ramusap* Krk **-moo** = kesvamoo – Se **-õlg** = kesväõlg *Sedämaid oll kesvõlg`riibutu* Urv; *Kaara`võeti`puhtahe kokko, - kesvõlg ja`rügäol'g`riibuti peräst* Rõu; *Kesvõlg om väega haanätõdu, sa karäl süvvä* Räp; *hobõsidõga om naat kesv`ol'gõ piteh`käuma; kesvõlõ pääle tii tulõvaastaga kaara* Se

kesähtümä *kesä|htümä, ipf (ta) kesähtü* Se, *-hüm(m)ä* Rõu, *-hhümä* Vas, *-hhümä* Se, *nud-part kesä|h(h)ünü(?) Vas(-htünü), Se(-hhünü?, -htünü?); kesä,ümmä, nud-part kesä,ü(n)nü?* Plv

1. **a.** *kesanema, õhu käes seistes tahe nema kõva kui kesä,ünnü puu* (hea tervisega inimesest) Plv; *puu um jo kesähünü?* Vas; *kesähüss nahk, ku veit'kene kuioos* (pärest looma tapmist); *kesähünü nahk – tsuugõ saat tetä?*; *tu (puu) om ära kesähünü jo?* – *ei olõ kuiv, ei olõ toorõs* Se **b.** *fig passiivseks muutuma är? kesä,ünü?* (vanapoiss) *taast viil naase võt'ja* Plv; *Latsõkõnõ om ar? kesähünnü* (poolunisest lapsest) – *mine paremb magama; vana? inemise är_kesähtüse? nuu? ar_koolõ_i* Vas; *kesähünü tütrik ni kesähünü poiss ka?, kes naist ei olõ_ka`võtnu?; tuu om jo kesähünnü? poissmiis* Se

2. *kevadise tuule ja päikese käes punaseks muutuma, päevituma keväjädse pääväga kesähtu ar?* Se

3. *kõhnuma põrs om ar? kesähtünü?* Se

Vrd *kesätämä*

kesähütmä *da-inf kesähütä* tahedaks tõmbuma *tuu* (inimese nahk seljas) *saa ai kesähütä* Se **Vrd** *kesanema*

kesäke *dem < kesa; kesakartul ümārikse`valge vanast olli kesäke, kesä kardule* Krk

kesämä *kesämä* *kesanema ma panni ristapuu tarepäle kesämä, siss ei lää koi`sisse, sääil saap`suutsu* Puh; *Ega ku_nimä?* (pajuviitsad) *är_lasi_kesätä?, sõss saa õs inäp midägi?* [korvi teha] Rõu

kesätämä *nud-part kesätänü?* tahedaks tõmbuma *Hain ol'l all är_kesätänü?, sis palasi tõõsõ`ümbre ja\_võti`kammu* Rõu **Vrd** *kesähtümä, kesähütmä, kesämä, kesävuma*

kesävuma *kesävuma* Ran Puh Nõo; nud-part *kessävunu* Võn kesanema, seistes tuulduma ja taheema *vili tahab nurmõ pääl saesta nädälit paar, siss ta kesävub ja kuivab; kui `ol`li künnetu, `lasti maad kesävuda, kolm `päivä es äestädä Ran; las ta sääl tarepäl kesävub. kae ku ta esi`endus sääl kesävub, siss om ta paremb Puh; kesävenu `vehmre olliva `vindse, es lähä `katski Nõo || Kessävunu (pehkinu) puu -- mis om mitu aastat saisnu mõtsan vihma käen Võn Vrd kesätämä*
kesü → kesⁱ